

Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 5

VENÄJÄN ASEVOIMAT MUUTOKSESSA – KOHTI 2030-LUKUA

Pasi Kesseli (toim.)

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
JULKAISUSARJA 1: TUTKIMUKSIA NRO 5

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
SERIES 1: RESEARCH PUBLICATIONS NO. 5

VENÄJÄN ASEVOIMAT MUUTOKSESSA

– KOHTI 2030-LUKUA –

PASI KESSELI (TOIM.)

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2016

Pasi Kesseli (toim.): *Venäjän asevoimat muutoksessa – kohti 2030-lukua*
Maanpuolustuskorkeakoulu
Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 5
National Defence University
Series 1: Research Publications No. 5

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi/handle/10024/73990>

© Tekijät & Maanpuolustuskorkeakoulu

Taitto: Aki Aunala

Kielenhuolto: Aki Aunala ja Sara Hännikäinen

Kansikuva, kuviot luvussa 14 ja Novorossijan kartta luvussa 20: Riku Tulkki

Muut kuvat ja kuviot: Tekijät

ISBN 978-951-25-2781-6 (nid.)

ISBN 978-951-25-2782-3 (pdf)

ISSN 2342-9992 (painettu)

ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

**Maanpuolustuskorkeakoulu
National Defence University**

SISÄLLYS

LUKIJALLE	1
-----------------	---

1 VENÄJÄN ASEVOIMIEN KOKEMUKSET VIIMEAIKAISISTA SODISTA 3

1.1 Tšetšenian sodat 1994–1996 ja 1999–2004.....	5
1.1.1 Havaintoja Tšetšenian ensimmäisestä sodasta	5
1.1.2 Havaintoja Tšetšenian toisesta sodasta.....	7
1.2 Georgian sota 2008	10
1.2.1 Painostusvaihe ja toimintaedellytysten luominen operaatiolle.....	11
1.2.2 Venäjän operaation periaatteita ja toteutus.....	12
1.2.3 Sodan oppeja asevoimien kehittämisen näkökulmasta	17
1.3 Ukrainan operaatio 2014–2015.....	19
1.3.1 Krimin valtaaminen oli menestyksenkäs erikoisoperaatio.....	21
1.3.2 Rajoitettua ja monipuolista vaikuttamista Itä-Ukrainassa.....	26
1.4 Venäjällä tutkitaan myös länsimaisia sotilasoperaatioita	27
1.4.1 Tulevaisuuden operaatioiden kannalta tehtävät tulkinnat.....	29

2 VENÄLÄINEN SODAN KUVA..... 33

2.1 Asevoimien uudistusohjelmat.....	35
2.2 Sodan ja konfliktin käsite Venäjällä.....	40
2.3 Venäläinen sodan ja taistelun kuva	42
2.4 Venäjän sotilaallisen turvallisuuden uhkien vaikutus tulevaisuuden sodan ja taistelun kuvaan.....	47
2.5 Venäläinen näkökulma tulevaisuuden taistelun kuvaan	51
2.6 Päätäntä.....	56

3 VENÄJÄN SOTILASDOKTRIINI JA SEN KEHITTYMINEN61

3.1 Sotilasdoktriinin asemasta ja merkityksestä	62
3.2 Sotilasdoktriinin kehittymisen tarkastelusta.....	65
3.2.1 Sotilasdoktriinin aseman ja luonteen muutoksista.....	65
3.2.2 Sotilaspoliittisten perusteiden muutoksista.....	67
3.2.3 Sotilasstrategisten perusteiden muutoksista.....	71
3.2.4 Sotataloudellisten perusteiden muutoksista	74
3.3 Arvioita sotilasdoktriinin ja sen sisällön kehityksestä.....	77

4 VENÄJÄN SOTILASREFORMI.....81

4.1 Uudistukset alkavat.....	82
4.1.1 Sosiaalisia haasteita.....	84
4.1.2 Georgian sota käynnistää rakennemuutokset.....	86
4.2 Uudet kokoonpanot – kolmiportaiseen johtamishierarkiaan.....	89
4.3 Muutoksia henkilöstörakenteessa.....	94
4.3.1 Kalusto uudistuu.....	97

5	VENÄLÄISESTÄ SOTILASJOHTAMISESTA – JOHTOSUHTEET JA ORGANISAATIOMUUTOKSET 2000-LUVULLA.....	105
5.1	Venäjäns asevoimat presidentin johtamana instituutioon.....	106
5.2	Institutionaalisia muutoksia ja reformipyrkimyksiä asevoimien ylimmässä johdossa.....	110
5.3	Asevoimien organisaatiouudistukset reformien osana.....	114
5.3.1	<i>Puolustusbaarat sotilaspäinudistuksessa.....</i>	115
5.3.2	<i>Reformien vaikutus muihin joukkoihin.....</i>	118
5.4	Pohdinta organisaatiomuutoksista.....	122
5.5	Venäläisen sotilasjohtamisen tulevaisuus.....	124
6	VENÄJÄN MAAVOIMIEN YLEISET KEHITYSNÄKYMÄT.....	127
6.1	Vaatimukset maavoimien kehittämiseksi.....	127
6.2	Organisaation ja johtamisrakenteen muutos.....	130
6.3	Maavoimien liikkuvuuden ja tulivoiman kehittäminen.....	134
6.4	Operaatiotaidon ja taktiikan kehitys.....	137
6.4.1	<i>Operaatiotaito ja maavoimien käyttöperiaatteet konflikteissa ja sodissa.....</i>	137
6.4.2	<i>Venäläinen sotataito ja taktiset periaatteet.....</i>	140
6.5	Johtopäätökset.....	144
7	VENÄJÄN TYKISTÖN, RAKETINHEITTIMISTÖN JA TAKTISTEN BALLISTISTEN OHJUSTEN KEHITYSNÄKYMÄT.....	147
7.1	Venäjäns asevoimat 2000-luvun alussa ja nykyisin.....	148
7.2	Kokoonpanot ja kalustot.....	150
7.2.1	<i>Venäjäns tulenkäytön ja taktiikan kehitysnäkymät.....</i>	151
7.2.2	<i>Tulenkäytön suunnittelu.....</i>	152
7.2.3	<i>Tuliasematoiminta ja tulenjohtotoiminta.....</i>	153
7.3	Ampumatarvikkeet.....	154
7.4	Kokoonpanon, kaluston ja ampumatarvikkeiden kehitys.....	156
7.5	Ballistiset ohjukset.....	158
7.5.1	<i>S-26-Iskander – venäläinen sovellus tykkivenediplomatiasta.....</i>	159
7.6	Ballististen tykistöohjusten käyttöperiaatteet Venäjällä.....	163
7.7	Yhteenveto kehitysnäkymistä.....	164

8	VENÄJÄN PIONEERIJÄRJESTELMÄN KEHITYSNÄKYMÄT.....	167
8.1	Venäjänpioneerijärjestelmän nykytila	168
8.1.1	<i>Pioneerijoukot ja organisaatiot.....</i>	168
8.1.2	<i>Pioneeritiedustelu.....</i>	171
8.1.3	<i>Liikkeenedistäminen.....</i>	172
8.1.4	<i>Suluttaminen.....</i>	173
8.2	Venäjänpioneerijärjestelmän kehitysnäkymät.....	176
8.2.1	<i>Pioneerijoukot ja organisaatiot.....</i>	176
8.2.2	<i>Pioneeritiedustelu.....</i>	177
8.2.3	<i>Liikkeenedistäminen.....</i>	178
8.2.4	<i>Suluttaminen.....</i>	179
9	VENÄJÄN VIESTI- JA ELSO-JÄRJESTELMIEN KEHITYSNÄKYMÄT	181
9.1	Johtamisjärjestelmien yleiskehitys	182
9.2	Operatiivis-strategisen tasan järjestelmät	185
9.3	Taktisen tason järjestelmät	188
9.4	ELSO-järjestelmät	191
9.5	Johtopäätökset	195
10	VENÄJÄN ILMAVOIMIEN KEHITYSNÄKYMÄT.....	197
10.1	Neuvostoliiton perintö.....	197
10.2	Rikkauksista riisyyhin 2000-luvulle tultaessa.....	199
10.3	Nousujohtaisen kehityksen alku 2000-luvulla	201
10.4	Georgian sota tarkastelupisteinä.....	202
10.5	Venäjänpilvoimien nykytila	203
10.5.1	<i>Doktriini ja organisaatio.....</i>	204
10.5.2	<i>Venäjänpilvoimien kalusto ja henkilöstö.....</i>	205
10.6	Venäjänpilvoimien kehittäminen.....	209
10.6.1	<i>Hävittäjä- ja rynnäkkökonekaluston uudistaminen.....</i>	209
10.6.2	<i>Kaukotoimintapilvoimien kehittäminen.....</i>	211
10.6.3	<i>Kuljetuspilvoimien modernisaatio</i>	212
10.6.4	<i>Helikopterikaluston tulevaisuus.....</i>	213
10.6.5	<i>Erikoiskoneiden ja lennokkien kehitysnäkymät</i>	214
10.7	Johtopäätökset	216
11	VENÄJÄN MIEHITTÄMÄTTÖMÄT ILMA-ALUKSET JA NIIDEN KÄYTTÖPERIAATTEET.....	219
11.1	Aseistamattomat lennokit.....	220
11.2	Taistelulennokit.....	222
11.3	Käyttöperiaatteista	223
11.4	Lopuksi.....	224

12	VENÄJÄN ILMA- JA AVARUUSPUOLUSTUKSEN KEHITYSNÄKYMÄT	227
12.1	2000-luvun alun kehitysnäkymien toteutuminen	227
12.2	Ilma- ja avaruuspuolustuksen nykytila.....	229
12.2.1	<i>Ohjuspuolustus</i>	229
12.2.2	<i>Ilma- ja avaruuspuolustusprikaatit</i>	231
12.2.3	<i>Maavoimien ilmatorjunta</i>	233
12.3	Ilma- ja avaruuspuolustuksen kehitysnäkymät	233
12.3.1	<i>Ohjuspuolustus</i>	234
12.3.2	<i>Ilma- ja avaruuspuolustusprikaatit</i>	236
12.3.3	<i>Maavoimien ilmatorjunta</i>	238
12.4	Päätäntä.....	240
13	VENÄJÄN MERIVOIMIEN KEHITYSNÄKYMÄ	243
13.1	Meridoktriini pyrkii aiempaa kauemmaksi	243
13.2	Arktisen alueen ja Itämeren merkitys säilyy.....	245
13.3	Venäjänsä merivoimien tehtävät ja kokoonpano.....	246
13.4	Merivoimien kehittäminen hidastuu	247
13.5	Kunnianhimoinen päämäärä säilyy	249
13.6	Merellinen operaatiotaito muuttuu hitaasti.....	251
13.7	Johtopäätöksiä	253
14	VENÄJÄN SOTATALOUS JA LOGISTIikka	257
14.1	Venäjänsä sotatalouden kehitys 2000-luvulla.....	258
14.2	Sotatalouden nykytilanne.....	263
14.3	Sotatalouden tulevaisuus.....	265
14.4	Sotatalouden haasteita.....	269
14.5	Venäjänsä asevoimien logistiikka vuonna 2015.....	270
14.6	Siviililogistiikan trendejä asevoimien huoltoon	271
15	VENÄJÄN MAAHANLASKUJOUKOT JA NIIDEN KEHITYSNÄKYMÄT	275
15.1	Venäjänsä maahanlaskujoukkojen historiasta	275
15.2	Maahanlaskujoukkojen nykytila.....	278
15.2.1	<i>Kokoonpano vuonna 2015</i>	278
15.2.2	<i>Pääkalusto vielä 1960-luvun tekniikkaa</i>	279
15.2.3	<i>Valmiutta ylläpidetään säännöllisellä testauksella</i>	280
15.2.4	<i>Sopimussotilaspalvelus ja sotakokemukset kcobottavat koulutustasoa</i>	282
15.2.5	<i>Maahanlaskujoukkojen tehtävät</i>	283
15.3	Maahanlaskujoukkojen kehitysnäkymät	285
15.4	Yhteenveto	291

16	VENÄJÄN ASEVOIMIEN ERIKOISJOUKOT JA NIIDEN KEHITYSNÄKYMÄT	295
16.1	Venäjäns erikoisjoukkojen käytön historia	298
16.2	Asevoimien erikoisjoukot	299
16.2.1	<i>Tehtävät</i>	300
16.3	Esimerkkejä erikoisjoukkojen käytöstä operaatioissa	302
16.3.1	<i>Georgia</i>	302
16.3.2	<i>Ukraina</i>	303
16.4	Arvio erikoisjoukkojen tehtävistä	306
16.5	Erikoisjoukkojen tulevaisuudesta	308
17	VENÄJÄN ASEVOIMIEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN	313
17.1	Venäjäns asevoimien reformi ja koulutusjärjestelmä 2015	313
17.1.1	<i>Asepalvelukseen valmistava kasvatus</i>	315
17.1.2	<i>Varusmieskoulutus</i>	317
17.1.3	<i>Sopimussotilaiden rekrytointi, tehtävät ja koulutus</i>	318
17.1.4	<i>Upseeri- ja asiantuntijakoulutus</i>	321
17.1.5	<i>Joukkojen koulutus</i>	322
17.2	Kehitystrendit ja niiden vaikutukset Venäjäns asevoimien koulutusjärjestelmään ..	322
17.2.1	<i>Ideologia kasvatuksen taustalla</i>	322
17.2.2	<i>Sisäiset ja ulkoiset uhkat</i>	324
17.2.3	<i>Konfliktit</i>	326
17.2.4	<i>Demografian vaikutus</i>	327
17.2.5	<i>Talouden vaikutus koulutusjärjestelmään</i>	329
17.3	Yhteenveto	330
18	VENÄJÄN VIRANOMAISYHTEISTYÖ VENÄJÄN FEDERAATION RAJAVARTIOPALVELUN NÄKÖKULMASTA	331
18.1	Viranomaisyhteistyö venäläisen määritelmän mukaan	331
18.2	Venäjäns rajavartiopalvelun asema Venäjäns viranomaiskentässä	334
18.3	Venäjäns rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyön säädöspohja	336
18.4	Venäjäns rajavartiopalvelun yhteistyöviranomaiset	338
18.5	Rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyö käytännön tapausten perusteella	339
18.6	Johtopäätökset	340

19 OPERAATIOTAIDOLLINEN KATSAUS VENÄLÄISEEN INFORMAATIOSODANKÄYNTIIN	341
19.1 Artikkelin tarkoitus.....	343
19.2 Venäläisen informaatiосodan hämmästy.....	344
19.3 Lähtökohta: venäläinen informaatiосodankäynti on salaista toimintaa	348
19.4 Venäläinen totuuskäsitys harhauttamisen perustana	349
19.5 Venäjä ja Krimin valtaaminen informaatiolla.....	352
19.6 Päätelmiä venäläisestä informaatiосodankäynnistä.....	357
19.7 Venäläinen informaatiосodankäynti tulevaisuudessa.....	364
20 UKRAINAN SOTA 2014–2015	371
20.1 Venäjän tavoitteet Ukrainassa.....	374
20.1.1 <i>Poliittiset tavoitteet</i>	374
20.1.2 <i>Taloudelliset tavoitteet</i>	376
20.1.3 <i>Sotilaalliset tavoitteet</i>	377
20.2 Venäjän toimintaperiaatteet Ukrainassa	377
20.3 Operaation suoritusvaiheet ja menetelmät.....	380
20.3.1 <i>Tiedustelu ja valmistelu</i>	380
20.3.2 <i>Vaihtoehtojen suunnittelu</i>	380
20.3.3 <i>Informaatiосota</i>	381
20.3.4 <i>Kohdemaan eristäminen ja painostaminen</i>	382
20.3.5 <i>Peitetyt sotilaalliset operaatiot</i>	383
20.3.6 <i>Avoimet, mutta rajoitetut sotilaalliset operaatiot</i>	384
20.3.7 <i>Operatiivisten joukkojen käyttäminen kohdemaan tai sen osien valtaamiseksi</i>	385
20.4 Sotilaspoliittisia vaikutuksia Euroopassa.....	385
20.5 Kokemuksia (hybridi)sodankäynnistä Ukrainassa.....	386

Lukijalle

Vuonna 1999 Maanpuolustuskorkeakoulussa julkaistiin teos *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*. Kirjan alussa todetaan, että Venäjän yhteiskunta on ollut Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen jatkuvien muutosten kourissa ja että kehitys näyttäisi jatkuvan. Arvion voi todeta osuneen oikeaan. Asevoimien kehittäminen on jatkunut ja muutokset ovat olleet huomattavia.

Kehityksen taustalla ovat olleet Venäjän käymät sodat, joista viimeisimpinä ovat Georgian sota vuonna 2008 sekä Krimin valtaus keväällä 2014 ja sitä seurannut, yhä jatkuva aseellinen konflikti Itä-Ukrainassa. Sodat ja konfliktit ovat käynnistäneet doktriinitarkistukset sekä asevoimien johtamisjärjestelmän, kokoonpanojen, varustuksen ja toimintaperiaatteiden kehitystyön sekä joukkojen sijaintien muutokset.

Venäjän asevoimat muutoksessa – kohti 2030-lukua jatkaa aiemman teoksen tapaan Venäjän asevoimien kehityksen analysointia, pitkälti myös samoin teemoin. Tällä tavalla lukijalla on mahdollisuus perehtyä Venäjän asevoimien kehitystyön perusteisiin ja aikaansaannoksiin pidemmässä aikaperspektiivissä.

Venäjän asevoimat muutoksessa – kohti 2030-lukua -teoksen kirjoittajat ovat Puolustusvoimien Venäjä-asiantuntijoita ja yleisesikuntaupseerikurssi 57:n opiskelijoita, joita opastivat heidän aihealueidensa asiantuntijat. Kirja on konkreettinen osoitus opiskelijoiden, opettajien ja asiantuntijoiden yhteistyön tuloksista. Kirjoittajien nimet esitetään artikkelien alussa.

Artikkelit on pyritty aloittamaan lyhyellä katsauksella *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* -julkaisussa esitettyihin kehitysnäkymiin. Tämä aiheuttaa jonkin verran toistoa, mutta se on tarkoituksellista, koska kukin artikkeli muodostaa itsenäisen kokonaisuuden tarjoten tarpeellisen määrän taustatietoa aiheen ymmärtämiseksi. Artikkelit voidaan siis lukea erillisinä tietopaketteina.

Alkukatsauksen jälkeen pohditaan, onko kehitys tapahtunut arvioidusti, ja jos näin ei ole, yritetään artikkelissa löytää syitä toisenlaiseen kehityskulkuun. Katsaus menneeseen -osion jälkeen arvioidaan aihealueen nykytilaa, minkä jälkeen siirrytään tulevan kehityksen arviointiin. Tavoitteena on ollut hahmottaa oman aihepiirin tulevaisuuden kehitystä niin pitkälle kuin se perustellusti on ollut mahdollista.

Sodan kuvaa, sotilasreformoja ja doktriinien kehittymistä arvioitaessa Venäjän kehitystä on pyritty myös vertaamaan yleiseen kehitykseen Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Aasiassa.

Puolustushaaroista, aselajeista ja asejärjestelmistä tarkastellaan näiden rooleja asevoimissa sekä niiden organisaatioita, sijainteja, suorituskykyä, koulutustasoja, toiminta-periaatteita kuin myös vahvuuksia ja heikkouksiakin.

Artikkelit ovat vertaisarvioituja. Puolustusvoimien asiantuntijat kommentoivat tekstejä Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitoksen isännöimässä seminaarissa syksyllä 2015, minkä jälkeen artikkeleihin tehtiin vielä kaivattuja muutoksia.

Venäjänkielisissä sanoissa käytetään Suomessa hyväksytyjä kyrillisiä siirrekirjaimia. Esimerkiksi henkilöiden, aseiden ja organisaatioiden nimet ovat tässä kirjassa siten, kuten venäjäksi kirjoitetaan kirjain kirjaimelta.

Lausumme kiitoksemme kaikille tämä teoksen tekemiseen osallistuneille. Toivottavasti kirja avartaa lukijan käsityksiä naapurimaamme asevoimista ja sen suorituskyvystä.

Santahaminassa toukokuussa 2016

Sotataidon laitoksen johtaja
Everstiluutnantti

Kari Nisula

Päätoimittaja
Sotilasprofessori, eversti

Pasi Kesseli

1

VENÄJÄN ASEVOIMIEN KOKEMUKSET VIIMEAIKAISISTA SODISTA

Janne Tähtinen

Venäjän asevoimien toimintaan ja kehittämiseen perehdyttäessä on oleellista tarkastella asevoimien toimintaa ja kokemuksia viimeaikaisista sodista. Näitä kokemuksia voidaan peilata tässä teoksessa esitettyihin kehitysnäkymiin ja tätä kautta saada parempi kuva sekä kehitykseen johtaneista syistä että tulevaisuuden suorituskykyjen käyttöperiaatteista osana mahdollista sotilasoperaatiota. Opeja tarkasteltaessa ei saa syyllistyä niiden kopioimiseen, vaan niitä tulee analysoida suhteutettuna tapahtumien toimintaympäristöön sekä osapuolten suorituskykyyn.

Venäjän viimeaikaisia sotakokemuksia tarkasteltaessa on muistettava seuraavat taustatekijät:

1. Venäjän asevoimat on pyrkinyt 1990- ja 2000-luvuilla luomaan Neuvostoliiton kolmanteen maailman sotaan valmistautuneesta, liikekannallepanossa perustettavasta massa-armeijasta modernin, nykyaikaisen sodan kuvaa vastaavan asevoiman. Asevoimien organisaatio ja rakenteet jouduttiin muodostamaan kokonaan alusta. Keskeisin haaste on ollut valmiuden kehittäminen, koska liikekannallepanoon perustuvassa järjestelmässä vain joukkojen rungot olivat miehitettynä rauhan aikana.
2. Kehitystyö on pyritty tekemään aikakautena, jolloin Venäjän talous on ollut heikossa kunnossa, eikä asevoimien määrärahat ole mahdollistaneet haluttuja ratkaisuja.¹
3. Tšetšenian sodat olivat sisäisiä konflikteja.
4. Georgian ja Ukrainan operaatiot tehtiin naapurivaltioiden alueille, missä oli venäläisjoukkojen tukikohtia sekä vahvasti venäläismielisiä kansalaisia².

¹ Barabanov, Mikhail: Hard Lessons Learned, Russian Military Reform up to the Georgian Conflict teoksessa Howard Colby ja Pukhov, Ruslan (toim.): *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, East View Press, USA 2014a, ss. 74–76.

² Norberg, Johan, Franke, Ulrik ja Westerlund, Fredrik: The Crimea Operation: Implications for Future Russian Military Interventions teoksessa Granholm, Niklas, Malminen, Johannes ja Persson Gudrun (toim.): *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, FOI, 2014 (kesäkuu), s. 44, <http://www.foi.se/report?rNo=FOI-R--3892--SE>, viitattu 17.8.2015. – Lähde käsittelee Ukrainan operaatiota.

”Tarkasteltaessa venäläisen sodan kuvan kehitystä voidaan todeta, että siihen ovat olennaisesti vaikuttaneet vuosituhannen vaihteen molemmin puolin käydyt aseelliset konfliktit ja niistä vedetyt johtopäätökset³.” Suurvallat tutkivat sekä omia että muiden toteuttamia operaatioita ja pyrkivät oppimaan niistä. Venäjällä on pitkät perinteet sodankäynnin muutostekijöiden tutkimuksessa, josta päävastuussa on yleisesikunta⁴. Sotien tutkimuksella tuetaan asevoimien kehittämistä, jotta niillä voidaan vastata tulevaisuuden sodankäynnin haasteisiin⁵. Keskeinen tämän päivän venäläiseen sodankuvaan ja asevoimien kehittämiseen vaikuttanut sotateoimi on Persianlahden sota vuonna 1991. Entinen yleisesikunnan päällikkö, marsalkka Nikolai Ogarkov totesi, että konventionaaliset aseet ovat saavuttamassa suorituskyvyn, jolla päästään samaan vaikutukseen kuin taktisilla ydinaseilla.⁶ Juha Mäkelä mainitsee kirjoituksessaan esimerkkinä venäläisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteista myös Kosovon ilmaoperaation vuonna 1999, Afganistanin operaation alkuvaiheen vuonna 2001 sekä hyökkäysoperaation Irakiin vuonna 2003.⁷ Lisäksi uuden sukupolven sodankäynnin periaatteisiin on liitetty oppeja arabikevään tapahtumista.⁸

Tässä artikkelissa käsitellään Venäjän asevoimien toimintaa⁹ Tšetšenian sodissa (1994–1996 ja 1999–2004), Georgian sodassa (2008) ja Ukrainan operaatioissa (2014–2015) sekä niistä saatuja oppeja. Lisäksi käsitellään Venäjän saamia oppeja länsimaiden operaatioista 1990- ja 2000-luvuilla. Johtopäätöksissä tuodaan esiin operaatioista tunnistettavia osatekijöitä ja menetelmiä, joiden voidaan katsoa esiintyvän myös tulevaisuuden operaatioissa.

³ Mäkelä, Juha: Venäläinen sodankuva muutoksessa teoksessa Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas (toim.): *Sota – teoria ja todellisuus: näkökulmia sodan muutokseen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, 2008, s. 252.

⁴ Leppiviita, Rauno: Venäjän ilmapuolustuksen kehitysnäkymät vuoteen 2020 mennessä – ilma- ja ohjustorjunnallinen tarkastelu, *Ilmatorjunnan vuosikirja 2015*, Ilmatorjuntayhdistys, Waasa Graphics, Vaasa 2015, s. 100.

⁵ Leppiviita (2015), s. 100.

⁶ Leppiviita (2015), ss. 100–101.

⁷ Mäkelä (2008), s. 252.

⁸ Persson, Gudrun ja Vendil Pallin, Carolina: Setting the Scene – The View from Russia teoksessa Granholm, Niklas, Malminen, Johannes ja Persson Gudrun (toim.): *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, FOI, 2014 (kesäkuu), s. 26, <http://www.foi.se/reporteri?No=FOI-R--3892--SE>, viitattu 17.8.2015.

⁹ Artikkelissa ei käsitellä sotien kulkua tai tapahtumia, ellei se vaikuta jonkin keskeisen opin ymmärtämiseen. Tšetšenian sotien tapahtumiin ja tulkintaan voi perehtyä lukemalla teokset Huttunen, Mika (toim.), Kostiainen, Keijo, Lalu, Petteri, Nisula, Kari ja Tähtinen, Janne: *Taistelun kuva muutoksessa – taistelukentästä taistelutilaan*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Edita Prima Oy, Helsinki 2009 ja Hellberg, Jukka: Venäjän asevoimien kokemukset Tshetshenian sodista 1990 luvulla kehitysnäkymät teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J.: *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy Helsinki 1999. Georgian sotaa ja sen tapahtumia käsitellään diplomityössä Tähtinen, Janne: *Georgian sodan tarkastelu strategisen iskun toteutusperiaatteiden ja torjunnan näkökulmasta*, diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Helsinki 2013. Ukrainan konfliktia on avattu tarkemmin tässä teoksessa artikkelissa Kianlinna, Lauri: Ukrainan sota 2014–2015.

1.1 Tšetšenian sodat 1994–1996 ja 1999–2004

1.1.1 Havaintoja Tšetšenian ensimmäisestä sodasta

Ensimmäisessä Tšetšenian sodassa haasteen asevoimien operaatiolle muodosti se, että Venäjän presidentti ja muu poliittinen johto kieltäytyivät puolustusministerin esityksestä huolimatta osittaisen liikekannallepanon määräämisestä. Poliittinen johto pelkäsi sisäpoliittisia ongelmia sekä mielenosoituksia. Ilman liikekannallepanoa Venäjän asevoimien joukkoja ei kyetty täydentämään sodan ajan vahvuuteen. Tilanne ratkaistiin muodostamalla eri joukkojen rungoista joukkoyksiköitä. Esimerkiksi divisioonasta kyettiin lähettämään operaatioon yksi rykmentti. Tämä käytäntö muodostui lähes perusratkaisuksi tulevissa sodissa.¹⁰

Yhdysvaltalaisen RAND-tutkimuslaitoksen julkaiseman raportin mukaan Venäjän asevoimien keskeisimpiä ongelmia Tšetšenian ensimmäisessä sodassa olivat asevoimien yleisen tason taantuma, perusteeton optimismi sekä joukkojen huono koordinointi. Nämä tekijät korostuivat etenkin asutuskeskuksissa käydyissä taisteluissa, joihin valmistautumisessa epäonnistuttiin täysin.¹¹

Asevoimien taantuma näkyi joukkojen heikkona koulutustasona: ammattitaidottomuus vaivasi kaikkia henkilöstöryhmiä. Joukot eivät hallinneet pimeälaitteiden, panssareiden tai asejärjestelmien oikeaa käyttöä. Lisäksi välineet olivat heikossa kunnossa.¹² Joukkojen suorituskykyä laskee se, että yksiköt oli koottu useasta eri joukosta ja että niillä ei ollut mahdollista harjaantua toimintaan joukkokokonaisuutena.¹³ Venäläisssotilailailla oli myös erittäin heikko moraalit¹⁴.

Perusteeton optimismi näkyi siinä, että venäläisjoukot eivät odottaneet kohtaavansa vastarintaa. Omat suorituskyvyt yliarvioitiin ja vastustaja aliarvioitiin täysin. Operaatiivinen suunnittelu oli tehty hätäisesti liian optimistisin tavoittein ja vaihtoehtoiset suunnitelmat puuttuivat.¹⁵ Venäläiset uskoivat, että tšetšeenit eivät taistelisi, vaan suurilla joukkojen keskityksillä olisi psykologisesti lamauttava vaikutus. Vastaavanlaisella operaatiolla oli saavutettu menestystä Tšekkoslovakiassa vuonna 1968.¹⁶ Yli-

¹⁰ Barabanov (2014a), s. 80. Vrt. Hellberg (1999), s. 290. – Hellberg mainitsee joukkojen heikon täydennystason sekä ongelmat liikekannallepanon järjestelyissä.

¹¹ Olikier, Olga: Russia's Chechen Wars 1994–2000: Lessons from Urban Combat, RAND Corporation, 2001, ss. x–xi. Teos on ladattavissa osoitteesta http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1289/, ladattu 5.8.2015.

¹² Sama, s. x.

¹³ Sama, s. x. Ks. myös Barabanov, Mikhail: Russian Military Reform up to the Georgian Conflict Conflict teoksessa Howard Colby ja Pukhov, Ruslan (toim.): *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, East View Press, USA 2014b, s. 80.

¹⁴ Barabanov (2014a), s. 85. Ks. myös Hellberg (1999), s. 290.

¹⁵ Olikier (2001), ss. x–xi.

¹⁶ Huttunen et al. (2009), s. 93.

mielinen suhtautuminen vastustajaan johti panssarijoukkojen murskatappioon Groznyin ensimmäisessä valtausyrityksessä¹⁷.

Venäjän asevoimat epäonnistuivat kattavan taistelutilan tiedustelun ja analyysien toteutuksessa. Lisäksi Groznyin taisteluissa kaupunkia ei onnistuttu eristämään.¹⁸ Tšetšeenikapinallisia ei paikannettu tiedustelulla riittävän tarkasti etukäteen, vaan oletettiin, että nopeaan lopputulokseen päästäisiin tykistötulen ja jalkaväen massamaisella käytöllä¹⁹.

Joukkojen koordinoitua vaikeutti se, että alueelle keskitettiin sekä asevoimien että eri ministeriöiden alaisia joukkoja. Kaikilla johto-organisaatioilla oli omat, toistensa kanssa kilpailevat komentorakenteet. Koordinointi puolustushallinnon ja sisäministeriön joukkojen välillä, maajoukkojen ja ilmavoimien välillä sekä maajoukkojen kesken oli luokatonta.²⁰ Hellbergin artikkelin mukaan etenkin operaation alkuvaiheessa johtosuhteita vaihdettiin hyvin nopeassa tempossa eri tasoilla esimerkiksi puolustus- ja sisäministeriön välillä²¹.

Heikko koordinoitua ja johtamisjärjestelmä johtivat myös siihen, että joukkojen välillä ei kyetty välittämään tiedustelutietoja. Viestivälineet ja toimintatapamallit olivat epäsovivia keskenään. Joukot myös rikkoivat omia toimintamallejaan ja viestittivät tärkeitä operatiivisia asioita salaamattomina, mikä vaaransi operaatioturvallisuuden. Taisteluissa saatuja oppeja ja kehitettyjä taktiikoita ei myöskään kyetty välittämään muille joukoille.²²

Ensimmäisen sodan alkuvaiheessa ilmavoimia käytettiin ilmaherruuden hankkimiseksi. Tšetšeenien ilmakomponentti tuhottiin käytännössä kokonaan, tosin sen suorituskyvystä ja tuhoamisen tarpeesta on eri näkemyksiä. Osa venäläisistä tutkijoista on ollut sitä mieltä, että Venäjän ilmavoimat eivät oppineet mitään operaatio Aavikkomyrskyn (*Desert Storm*) ilmaoperaatioista. Huomio kriisin alussa kiinnittyi täysin tšetšeenien ilmavoimiin ja muu taistelutilaan vaikuttaminen unohtui. Toimivampi ratkaisu olisi ollut heti alussa vaikuttaa ilmatulella kokonaisvaltaisesti johtamis- ja viestijärjestelmiin sekä sotilaallisesti tärkeään infrastruktuuriin. Operaation myöhemmässä vaiheessa ilmavoimien rynnäkkökoneiden maaleina oli siltoja, polttoaineen tuotantolaitoksia, ampumatarvikevarastoja, tieverkosto, vastustajan linnoitettuja asemia, viestiasemia sekä huoltolaitoksia. Olosuhteet, lentäjien heikko koulutustaso sekä

¹⁷ Huttunen et al. (2009), s. 104.

¹⁸ Olikier (2001), ss. x–xi.

¹⁹ Hellberg (1999), s. 297.

²⁰ Olikier (2001), s. xi.

²¹ Hellberg (1999), s. 292.

²² Olikier (2001), s. xi.

puutteelliset toimintatavat maajoukkojen ja ilmavoimien välillä rajoittivat kuitenkin toimintaa merkittävästi.²³

Venäjä käytti Tšetšenian sodassa uutena suorituskyknä Stroy-P-lennokki-järjestelmää (Ptšela-1T UAV). Järjestelmää koekäytettiin toiminta-alueella kahden kuukauden ajan huhtikuusta toukokuuhun vuonna 1995. Lennokkien päätehtävät olivat maalinosoitusten antaminen raketinheitmistölle ja MI-24-taistelu-helikoptereille.²⁴ Onnistuneiden tiedustelulentojen lisäksi havaittiin myös järjestelmän haavoittuvuus huonoissa olosuhteissa. TV-kameralla varustettu lennokka on erittäin riippuvainen sääolosuhteista. Operaation aikana järjestelmän käyttöä rajoittivat merkittävästi syksyllä ja talvella matalalla olleet pilvet ja kova sumu. Vaikka Stroy-P-järjestelmä pystyi toimimaan jopa 2 500–4 000 metrin korkeudessa, suoritettiin pääosa järjestelmän tehtävistä Tšetšeniassa matalalentona todennäköisesti alle kilometrin korkeudessa. Syynä tähän lienevät olleen sensorien heikko suorituskyky sekä alueella vallinneet olosuhteet.²⁵

1.1.2 Havaintoja Tšetšenian toisesta sodasta

Hellbergin mukaan Tšetšenian toisessa sodassa liikekannallepanojärjestelmän hyväksikäyttöä ei harkittu ennen operaation käynnistämistä, mikä johti siihen, että ensimmäisessä Tšetšenian sodassa havaitut puutteet nousivat uudestaan esille. Kriisiä olisi kuitenkin voinut ennakoida ja ottaa koulutukseen reservissä olevia parhaita yksiköitä. Näin ei tehty ilmeisesti rahoitusongelmien takia.²⁶ Myös poliittisen johdon haluttomuus määrätä liikekannallepano aiheutti omat haasteensa. Tšetšenian toisessakin sodassa joukot täydennettiin täyteen vahvuuteen muiden joukkojen henkilöstöstä.²⁷

Tšetšenian toisessa sodassa Venäjän asevoimat osoittivat merkittävää kehitystä etenkin operatiivisessa suunnittelussa, joukkojen koordinoinnissa, perustaktiikassa sekä median hallinnassa²⁸. Ensimmäisen sodan virheitä tutkittiin perusteellisesti sotien välisenä aikana, ja havainnot huomioitiin suunnittelussa ja koulutuksessa.²⁹ Tšetšenian toisesta operaatiosta ei haluttu yhtä kallista kuin aikaisemmasta, vaan operaatiossa pyrittiin minimoimaan henkilöstö- ja kalustotappiot. Venäjän asevoimien

²³ Huttunen et al. (2009), ss. 178–179 ja 185.

²⁴ Tähtinen, Janne: UAV:t taistelukentän riesana, *Ilmatorjuntaupseerilehti 1/2007*. Ks. myös Huttunen et al. (2009), ss. 178–179. – Lähteen mukaan lennokkeja käytettiin reaaliaikaisen tiedustelutiedon hankkimiseen myös taisteluhelikoptereiden hyökkäyksiä varten.

²⁵ Tähtinen (2007).

²⁶ Hellberg (1999), s. 299.

²⁷ Barabanov (2014a), s. 83.

²⁸ Olikier (2001), ss. x–xi.

²⁹ Sama, ss. x–xi. Ks. myös Hellberg (1999), s. 296.

joukkojen tai yhteiskunnan tappionsietokykyä ei haluttu enää asettaa puntariin kuten edellisessä sodassa, jossa kärsityt suuret tappiot demoralisoivat koko yhteiskuntaa.³⁰

Operaation valmisteluihin panostettiin. Hyvin valmisteltu suunnitelma mahdollisti joukkojen hallitun käytön ja liikkeen, joukkojen huollon toteutuksen sekä median hallinnan ja suunnitelmallisen viestinnän. Joukkojen koordinointi oli selkeämpää, koska kaikki joukot olivat puolustusministeriön johtoon muodostetun organisaation johdossa. Joukkojen välinen yhteistoiminta ja maa- ja ilmakomponentin välinen koordinointi oli kehittynyt edellisestä sodasta. Taistelualueen tiedustelun järjestyksessä, tiedon jakamisessa sekä tiedon hyödyntämisessä onnistuttiin selvästi paremmin.³¹ Ennen operaation aloittamista järjestettiin eri puolilla Venäjää useita operatiivisen ja operatiivis-strategisen tason käsittäviä esikunta- ja johtamisharjoituksia, joihin osallistuivat myös eri ministeriöt ja hallinnon alat. Näiden harjoitusten puute tuli esille ensimmäisessä sodassa johtamistoiminnan epäselvyytenä.³²

Panssarikaluston käyttö oli tehokkaampaa sekä taktisesti että teknisesti, minkä seurauksena tappiot olivat aivan erisuuruisia kuin ensimmäisessä Tšetšenian sodassa. Vihollinen pyrittiin tuhoamaan ilmatulella ja tykistötulella sen sijaan, että olisi pyritty taistelemaan lähietäisyydeltä. Tämä ei aina ollut optimaalisin taktiikka, mutta sillä kyettiin vähentämään omia tappioita. Etenkin asutuskeskustaistelussa hyödynnettiin tulenkäyttöä ja varovaista, hidasta liikettä. Joukot etenivät, mutta perääntyivät taistelusketuksesta ja järjestivät tulenkäytön alueelle, missä vihollista oli havaittu.³³

Tarkka-ampujien käyttö huomioitiin suunnittelussa merkittävänä suorituskykynä. Voiman vaikutuksen keskittämiseen käytettiin tulivoimaa joukkojen sijasta. Tämä vähensi omia tappioita, mutta aiheutti merkittävät siviilitappiot sekä vauriot alueen infrastruktuurille. Iskuosastojen käyttö, johtajien itsenäisen toimivallan lisääminen sekä pienempien yksiköiden käyttö lisäsivät tehokkuutta ja suojaa. Ammatillisista koostuvien yksiköiden käyttö varusmiesyksiköiden sijasta lisäsi merkittävästi tehokkuutta.³⁴

Operaatiossa korostettiin johtajien toiminnan vapautta, mikä oli vierasta venäläisessä toiminnassa. Rykmenttien ja pataljoonien komentajille annettiin oma tiedustelun ja tulenkäytön vastuualue, mikä oli uusi ratkaisu. Aiemmin ylemmät johtoportaat määrittivät tiedustelutietojen perusteella ammuttavat maalit tuliyksiköiden tarkkuudella.³⁵

³⁰ Hellberg (1999), s. 296. Ks. myös Huttunen et al. (2009), s. 96.

³¹ Olikier (2001), ss. xii–xiii.

³² Hellberg (1999), s. 292.

³³ Olikier (2001), s. xii. Ks. myös Huttunen et al. (2009), s. 116. – Kyseessä olevaa taistelutekniikkaa kutsutaan nimikkeellä *remote contact battle*. Vastaavaa taistelutekniikkaa käyttivät Yhdysvaltojen joukot Irakin sodassa 2003.

³⁴ Olikier (2001), s. xii.

³⁵ Huttunen et al. (2009), s. 96.

Toinen tulenkäytön päämenetelmä oli tulenkäyttökeskuksen johtama toiminta. Tulenkäyttökeskus oli uutta venäläisessä järjestelmässä. Venäläisen näkemyksen mukaan operaatioalueen suppeus mahdollisti keskuksen käytön. Tällöin tykistö, raketinheittimet, helikopterit ja rynnäkkökoneet, tai osa niistä, voitiin alistaa tulenkäyttökeskuksen johtoon. Keskus perustettiin, koska ensimmäisen sodan kokemusten mukaan tulenkäyttö ei ollut tehokasta organisaatorakenteen hitauden vuoksi. Tulenkäyttökeskuksen viive maalin havainnosta vaikuttamiseen oli nopeimmillaan noin 2,5 tuntia.³⁶

Venäjän asevoimien taistelutapaa Tšetšenian toisessa sodassa voidaan kuvata siten, että kohteisiin ei hyökätty ilman perusteellisia valmisteluja ja tarkoituksenmukaisten toimintatapojen ja asejärjestelmien valintaa. Alueet pyrittiin tiedustelemaan ja vastustaja paikantamaan tarkasti. Vastustaja pyrittiin aluksi lamauttamaan ja eristämään ilmavoimien ja tykistön tulella, ja sitten tuhoamaan maahanlasku- ja erikoisjoukkojen (OMON, *spetsnaz*) hyökkäyksillä.³⁷ Venäläiset vastasivat vastustajan pienryhmätaktiikkaan käyttämällä runsaasti tarkka-ampuja ja tiedustelijoita sekä muodostamalla omia tulivoimaisia pienryhmiä, joihin kuului tarkka-ampuja, sinkoampuja sekä konekiväärimies.³⁸

Toisessa sodassa epäonnistuttiin asutuskeskustaisteluiden valmisteluissa. Lisäksi asevoimien taantuma näkyi joukkojen tasossa. Asutuskeskustaistelussa venäläiset oletivat massamaisen tulenkäytön pakottavan puolustajan väistymään asutuskeskuksista. Tästä syystä perussuunnitelma perustui tulenkäyttöön ja vaihtoehtoiset suunnitelmat puuttuivat. Jalkaväkeä ei ollut koulutettu asutuskeskustaisteluun. Moottoroitujen jalkaväkijoukkojen koulutustaso oli yhä heikko. Taisteluvälineet, lentokoneet mukaan lukien, olivat huonokuntoisia, koska niiltä puuttui varaosia. Pääosalta joukoista puuttui pimeätaistelukyky.³⁹

Venäläiset valmistautuivat informaationsodankäyntiin ja psykologiseen sodankäyntiin paremmin kuin edellisessä operaatiossa. Tiedotusvälineitä hyödynnettiin oman viestin välittämiseen sekä tapahtumista informointiin.⁴⁰

³⁶ Huttunen et al. (2009), ss. 155–156.

³⁷ Hellberg (1999), s. 297. Ks. myös Huttunen et al. (2009), ss. 33 ja 207. – Menetelmää käytettiin jo ensimmäisessä operaatiossa taistelutoimien toisen vaiheen valtaamisoperaatioissa (Argun, Gudermes ja Šali).

³⁸ Huttunen et al. (2009), s. 98.

³⁹ Oliker (2001), s. xii. Ks. myös Hellberg (1999), ss. 292–293. – Myös Hellberg korostaa joukkojen ja eri tason johtajien heikkoa koulutustasoa.

⁴⁰ Huttunen et al. (2009), s. 124. Ks. myös Hellberg (1999), s. 298.

Toinen Tšetšenian sota alkoi viikkoja kestäneellä ilmaoperaatiolla. Operaation keskeinen päämäärä oli vaikuttaa taistelutilan taktisiin kohteisiin ja alueen strategisesti merkittäviin kohteisiin. Ilmahyökkäykset kohdistettiin Dagestanista irtautuviin joukkoihin, viestintään ja sähköntuotantoon liittyvään infrastruktuuriin, vesivarastoihin, pääkaupungin lentokenttään, öljynjalostamoon, sotilastukikohtiin, siltoihin, tiestöön ja erilaisiin ajoneuvoihin. Ilma-aseella vaikutettiin taisteleviin joukkoihin tuhoamalla varastoja, rajoittamalla joukkojen liikettä tuhoamalla liikenteen solmukohtia sekä tuhoamalla linnoitettuja asemia. Groznyin valtauksessa kaupunki eristettiin maajoukoilla ja alueelle käytettiin tulta massamaisesti. Täsmäaseita ei käytetty operaation alkuvaiheessa, koska ne venäläislähteiden mukaan olivat liian kalliita. Samaan tulokseen päästiin esimerkiksi ohjautumattomilla lentopommeilla. Siviiliväestön pommitamisen välttämiseksi täsmäaseita alettiin kuitenkin käyttää lokakuun jälkimmäisellä puoliskolla erityisesti Groznyissä.⁴¹

Toisessa Tšetšenian sodassa Venäjä käytti Stroy-P-järjestelmää ilmatiedusteluun ja alueiden valvontaan. Järjestelmällä tuettiin maajoukkojen taistelua, ja sillä kyettiin toteuttamaan matalatoimintaa edellyttävät tiedustelutehtävät myös vaikeissa metsäisissä ja vuoristoisissa olosuhteissa. Ilmatiedustelun pääkohteet olivat taistelevia joukkoja suojaavat järjestelmät, ajoneuvot, tšetšeenijoukkojen tukikohdat, päämajat, harjoitusalueet, panssarivaunujen ja ilmatorjunnan sijainti sekä ase- ja ammusvarikot. Venäläisten saaman reaaliaikaisen tiedustelutiedon ansiosta sen joukot pystyivät vastaamaan vihollisen hyökkäyksiin tehokkaasti.⁴²

1.2 Georgian sota 2008

Georgian sota elokuussa 2008 oli Venäjän ja Georgian välillä käyty lyhyt sotatoimi, jonka aikana Venäjän joukot kukistivat Georgian armeijan nopealla ja päättäväisellä hyökkäyksellä. Venäjä saavutti hyökkäyksellään Georgian pohjoisosassa olevan Etelä-Ossetian ja luoteisosassa olevan Abhasian alueiden hallinnan sekä vaurioitti ja tuhosi Georgian asevoimien infrastruktuuria sekä kalustoa.⁴³ Sota oli pitkällisten poliittisten ja sotilaallisten jännitteiden aiheuttama eskalaatio⁴⁴. Hyökkäysoperaatiolla Georgian alueelle Venäjä osoitti, että se on tarvittaessa valmis käyttämään sotilaallista voimaa myös itsenäisiä valtioita vastaan⁴⁵.

⁴¹ Huttunen et al. (2009), s. 207 ja Hellberg (1999), s. 297.

⁴² Tähtinen (2007).

⁴³ Donovan, George Jr: Russian Operational Art in the Russo-Georgian War of 2008, U.S. Army War College, Carlisle, 2009, s. 1, <http://www.stormingmedia.us/72/7260/A726005.pdf?data=90242041231777&key=2>, 10.2.2010.

⁴⁴ Tiganik, Artur: Lessons for Estonia from the Georgia-Russia Five Days War, U.S. Army War College, Carlisle, 2011, ss. 3–4, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a553140.pdf>, viitattu 16.8.2012. Ks. myös Kaas, Kaarel: The Russian Bear on the Warpath against Georgia, Ministry of Defence Yearbook, 2008, [http://icds.ee/index.php?id=73&t_x_tnews\[tt_news\]=456&t_x_tnews\[backPid\]=222&cHash=0a8bb2970a](http://icds.ee/index.php?id=73&t_x_tnews[tt_news]=456&t_x_tnews[backPid]=222&cHash=0a8bb2970a), viitattu 21.8.2012.

⁴⁵ Kaas (2008).

Venäjän operaatio oli taitava sekoitus klassista venäläistä sotataittoa yhdistettynä uusiin ideoihin ja länsimaisista operaatioista tutkimuksella saatuihin oppeihin. Useiden operaatioiden yhdistäminen ja vaiheistaminen siten, että pidetään vastapuoli pois tasapainosta eikä päästetä sitä keskittämään voimiaan, on esimerkki perinteisestä venäläisestä operaatiotaidosta. Operaatioon yhdistettiin hyökkäys kyberulottuvuudessa sekä kattava informaatiovaikuttaminen. Operaatiossa yhdistettiin koordinoitusti maavoimien, ilmavoimien, merivoimien sekä maahanlaskujoukkojen operaatioita.⁴⁶

Venäjä onnistui suunnittelemaan ja toteuttamaan poliittis-sotilaallista strategiaa toimeenpanevan operaation⁴⁷, jolla Georgia eristettiin muusta maailmasta. Sotilaallisesta näkökulmasta Venäjän operaatio oli perinteinen sotilaallinen voimankäyttöoperaatio. Operaation valmistelut sisälsivät sotaharjoituksia, infrastruktuurin parantamista sekä joukkojen ja materiaalin ryhmittymuutoksia. Operaatio sisälsi maahyökkäyksen kahdessa operaatiosuunnassa, maajoukkojen merikuljetuksen toisen rintaman avaamiseksi, reservien valmiuden kohottamisen ja keskittämisen taistelun läheisyyteen, tarkkaan harkitun ilmaoperaation sekä Georgian alueen merisaarron. Operaatiossa käytettiin useiden eri johtoportaiden joukkoja, joiden taistelut koordinoitiin lähinnä ajallisella synkronoinnilla.⁴⁸

1.2.1 Painostusvaihe ja toimintaedellytysten luominen operaatiolle

Aina Neuvostoliiton hajoamisesta saakka Venäjä on käyttänyt laaja-alaisesti eri keinoja Georgian painostamiseksi ja sen hallinnon aseman horjuttamiseksi, koska Georgia on pyrkinyt irti Venäjän ”etupiiristä”. Kun Georgia pyrki lähestymään länsivaltoja ja yhdistämään alueensa (Abhasia ja Etelä-Ossetia mukaan lukien) virallisen hallinnon alaisuuteen, Venäjä pyrki vaikuttamaan Georgiaan katkaisemalla energianjakelun alueelle, toteuttamalla liittolaistensa (separatistit, kolmas osapuoli) avulla sabotaasi-iskuja, pyrkimällä sekaantumaan Georgian sisäpolitiikkaan, tukemalla separatistijoukkoja sekä Abhasiassa että Etelä-Ossetiassa, rikkomalla Georgian ilmatilan koskemattomuutta, käyttämällä sotilaallista voimaa (ilmaiskut) sekä toteuttamalla taloudellisia pakotteita Georgiaa vastaan.⁴⁹ Venäjä on siis osannut monipuolisten vaikuttamiskeinojen hyödyntämisen jo ennen Ukrainan operaation muotiin nostamaa hybridisodankäynnin käsitettä. Suomalaisessa ajattelussa nämä sotaa edeltäneet tapahtumat voidaan rinnastaa poliittiseen, sotilaalliseen ja taloudelliseen painostukseen⁵⁰.

⁴⁶ Donovan (2009), ss. 8–9.

⁴⁷ Tähtinen (2013), s. 98. Ks. myös Donovan (2009), s. 31. – Donovanin mukaan Venäjän asevoimat kykenivät saamansa rajoitetun tehtävän ja päämäärän perusteella suunnittelemaan ja toteuttamaan operaation, jolla saavutettiin halutut päämäärät ja minimoitiin omat tappiot.

⁴⁸ Tähtinen (2013), s. 98.

⁴⁹ Sama, s. 59.

⁵⁰ Sama, s. 99.

Venäjä kiihdytti painostustoimia Georgiaa vastaan vuoden 2008 alussa. Painostuskeinoinhin liittyi myös joukkojen keskittämistä, sotaharjoituksia, poliittista retoriikkaa sekä ilmatilanloukkauksia. Venäjä ei kuitenkaan onnistunut painostuksella saavuttamaan päämääriään: sotilaallisen läsnäolon jatkamista Georgiassa tai Georgian kehityssuunnan kääntämistä pois läntisistä liittoumista. Iskun toimeenpanoa valmisteltiin koko kevät 2008, mutta on epäselvää, olisiko Venäjä aloittanut operaation ilman Georgian hyökkäystä Etelä-Ossetiaan. Todennäköisesti Venäjän 58. Armeijan valmiudessa olleiden joukkojen ryhmitys oli kyetty ainakin osin salaamaan Georgian tiedustelulta, koska operaation toteutus aiheutti georgialaisille jopa strategisen tason yllätyksen.⁵¹

Toimintaedellytysten luomisessa ratkaisevia tekijöitä olivat alueella jo olevat joukot, niiden vahventaminen sekä operaatioalueella ja tukialueella suoritettujen keskeisen infrastruktuurin parannustyöt. Joukkojen koulutustasoa ja valmiutta kehitettiin sotaharjoituksissa, joista keskeisin oli laajamittainen Kaukasia 2008 -harjoitus.⁵² Harjoitussarja oli aloitettu jo vuonna 2006⁵³.

1.2.2 Venäjän operaation periaatteita ja toteutus

Venäjän operaation keskeisiä tekijöitä olivat maakomponentin operaatiot kahdessa operaatiosuunnassa; merikomponentin operaatio; ilmakomponentin operaatio, joka linkittyi merkittävältä osin operaation kokonaisvaikuttamiseen sekä taistelevia joukkoja tukevat elementit. Kaikki toiminta tähtäsi kokonaisoperaation tavoitteiden saavuttamiseen.⁵⁴ Kahden operaatiosuunnan hyökkäyksellä varmistuttiin siitä, että puolustajan joukot olivat riittämättömät hyökkäyksen torjuntaan ilman laajamittaista reservien liikekannallepanoa, mikä estettiin tulenkäytöllä perustamisalueita vastaan. Operaation menestystekijöiksi nousi joukkojen korkea valmius sekä voiman nopea kasvattaminen taistelutilassa, minkä huolelliset valmistelut mahdollistivat. Joukkojen käytöllä vallattiin keskeiset alueet ja mahdollistettiin lisäjoukkojen keskittäminen operaatioalueelle. Operaatiotempolla sotkettiin vastustajan suunnitelmat ja pakotettiin vastustaja reagoimaan. Taktisella tasolla etu saavutettiin hyökkäyksellisyydellä, paikallisella ylivoimalla ja nopeudella.⁵⁵

⁵¹ Tähtinen (2013), ss. 99–100.

⁵² Sama, s. 106. Ks. myös Hyttinen, Timo: Venäjän maahanlaskujoukkojen toiminta Georgian konfliktissa 2008, *Ilmatorjunnan vuosikirja 2011–2012*, Ilmatorjuntayhdistys, Vaasa Graphics, Vaasa 2012, s. 118.

⁵³ Hyttinen (2012), s. 118.

⁵⁴ Tähtinen (2013), s. 106.

⁵⁵ Sama, s. 100 ja 107.

Venäläisten operaatio hyödynsi muiden taistelutilan ulottuvuuksien rinnalla myös kyberulottuvuutta. Venäjällä on ymmärretty kyberhyökkäyksillä saavutettava hyöty, sillä toiminta saadaan sotilasoperaation sijaan näyttämään kyberrikollisuuteen ja -terrorismiin liittyviltä teoilta. Georgian vastainen kyberhyökkäys alkoi jo ennen varsinaisia sotatoimia. Internetsivustoihin hyökkäämällä häirittiin kohdemaata ja testattiin verkkohyökkäysten vaikuttavuutta. Kyberulottuvuudessa toteutettiin myös tiedustelutehtäviä.⁵⁶

Operaatioon käytettiin Venäjän asevoimien suorituskykyisimpiä joukkoja, joilla oli sotakokemusta edellisistä sodista. Joukot olivat korkean valmiuden joukkoja. Osa niistä palveli Tšetšenian alueella, ja osa oli kokeneita maahanlaskujoukkoja. Maahanlaskujoukkoja keskitettiin alueelle ilmakuljetuksilla muun muassa Pihkovasta Beslaniin.⁵⁷ Maahanlaskujoukkojen kokoonpanossa oli merkittävästi enemmän sopimussotilaita kuin moottoroiduissa jalkaväkijoukoissa. Esimerkiksi Pihkovan 76. Ilmarynnäködivisioonan joukoista merkittävä osa oli sopimussotilaita, joilla oli kokemusta Tšetšenian sodista. Pihkovan divisioonaa oli toiminut 2000-luvun alusta kokeilujoukkona uudistuksessa, jonka tavoitteena oli muodostaa koko divisioonan henkilöstö sopimussotilaita. Timo Hyttisen mukaan kokeilu epäonnistui, ja nykyään sotakokemuksista huolimatta maahanlaskujoukkojen henkilöstöstä jopa 60–70 prosenttia on varusmiehiä. Nopeaa valmiutta ylläpidetään siten, että jokaisessa divisioonassa on pysyvässä valmiudessa yksi pataljoona, jonka henkilöstö koostuu kokeneista sopimussotilaita ja jonka kalusto on uudempaa kuin muilla joukoilla. Vastaava valmiusvaatimus lienee ollut käytössä jo ennen Georgian sota.⁵⁸ Maahanlaskujoukkojen taisteluosastoja käytettiin moottoroidun jalkaväen etujoukkoina hyökkäyksessä Tskhinvalista etelään kohti Gorja tavoitteena muodostaa puskurivyöhyke.⁵⁹ Tämä saattaa jatkossakin tulla kyseeseen, koska joukoilla on korkea valmius ja niiden osia kyetään siirtämään nopeasti taistelutilaan.⁶⁰

Erikoisjoukkojen rooli ei korostunut operaation aikana nopean tilannekehityksen vuoksi. Erikoisjoukoilla on voitu tukea separatisteja, jotka toteuttivat iskuja Georgian alueella. Operaatiossa erikoisjoukkoja käytettiin avainkohteiden haltuunottoon, tiedustelutehtäviin sekä maalinosoitukseen ilmakomponentille.⁶¹

⁵⁶ Tähtinen (2013), s. 100.

⁵⁷ Sama, ss. 101–102.

⁵⁸ Hyttinen (2012), ss. 117–118.

⁵⁹ Sama, s. 118. Ks. myös Tähtinen (2013), s. 103.

⁶⁰ Tähtinen (2013), s. 103.

⁶¹ Sama, ss. 102–103.

Ilmakomponentti oli kiinteä osa vaikuttamista. Ilmavoimien suorituskykypuutteista huolimatta ilmaoperaatioilla kyettiin vaikeuttamaan Georgian ilmatoimintaa, lamauttamaan tukeutumisedellytykset ja tuhoamaan valitut avainkohteet. Ilmakomponentin tuella luotiin toimintaedellytykset maaoperaatioiden menestykselle.⁶² Ilmavoimien ja epäsuoran tulen käyttö olivat avainasemassa vastustajan moraalien ja vastarinnan murttamisessa. Ilma-aseella ei kyetty välittömästi taistelussa olevien joukkojen tehokkaaseen lähitulitukseen, koska ilma-aseen ja maajoukkojen toiminnan yhteensovittamisessa oli jälleen haasteita. Omille ilmavoimille aiheutettiin esimerkiksi tappioita omilla ilmatorjunta-aseilla.⁶³ Ilmavoimien iskuilla ja tykistön tulella saavutettua vaikutusta kyettiin hyödyntämään maajoukkojen liikkeen jatkamisella ja vastustajan epäjärjestyksestä hyödyntämällä⁶⁴.

Ilmahyökkäyksillä kyettiin vaikuttamaan alueelle keskitettäviin joukkoihin aiheuttaen niille tappioita. Operaation kokonaisvaikuttamiseen olisi käytetty kaukovaikutteisia aseita sekä runsaasti täsmäaseita, mikäli tähän olisi ollut resursseja. Näiden keskeisten suorituskykyjen puute on nostettu kehittämiskohteeksi Venäjän asevoimissa jo Tšetšenian ensimmäisestä sodasta alkaen. Venäjän ilmavoimien suorituskyky kehittyyneen tulevina vuosina modernimman kaluston ja asejärjestelmien käyttöönoton myötä. Ilmavoimien suorituskykypuutteita pyrittiin kompensoimaan laukaisemalla ballistisia ohjuksia sekä kiinteisiin kohteisiin että joukkoja vastaan aluevaikutteisella taistelukärjellä. Merkittävä tekijä ilmakomponentin toiminnassa oli korkea tappioiden sietokyky, mikä mahdollisti operaation jatkuvuuden tappioista huolimatta. Konepudotukset eivät keskeyttäneet ilmaoperaatioita, vaan tappioita pyrittiin vähentämään toimintatapamuutoksilla.⁶⁵

Ilmapuolustuksen lamauttamisessa (*Suppression of Enemy Air Defence, SEAD*) oli ongelmia operaation aikana, minkä vuoksi kehittämiskohteiksi on noussut ilmapuolustuksen lamauttamisen suorituskyvyt ja osaaminen.⁶⁶ Ilmapuolustuksen lamauttamiseen kuuluu vaikuttaminen vastustajan ilmavalvonta- ja ilmatorjuntajärjestelmiin, ilma-aluksiin sekä niiden tukeutumisedellytyksiin. Vaikuttaminen voidaan toteuttaa kineettisesti tai esimerkiksi elektronisella häirinnällä. Ilmapuolustuksen lamauttamistoimintaa ryhdyttiinkin kehittämään sodan jälkeen taktiikan ja toimintaperiaatteiden uudistuksella, elektronisten asejärjestelmien modernisoinnilla sekä koulutuksen ja harjoittelun lisäämisellä⁶⁷.

⁶² Tähtinen (2013), s. 104.

⁶³ Hyttinen (2012), s. 118.

⁶⁴ Sama s. 122.

⁶⁵ Tähtinen (2013), s. 104.

⁶⁶ Sama, s. 107.

⁶⁷ Sama, s. 107.

Venäjän merikomponentin roolista ja suorituksesta Georgian sodassa on kirjoitettu vain vähän⁶⁸. Tämä johtunee siitä, että merikomponentin operaatiolla ei ollut merkittävää suoraa roolia sotatoimien lopputulokseen. Venäjän merikomponentti suoriutui hyvin sille annetusta päätehtävästä eli Georgian merialueen saartamisesta. Tästä ei voida vetää suuria johtopäätöksiä, koska Georgian merikomponentin toiminta oli käytännössä olematonta.⁶⁹ Venäjä julisti alueelle ”meriliikenteen turvallisuusvyöhykkeen” estääkseen Georgian meriliikenteen sekä ilmeisesti ulkomaisen avun tuomisen Georgian satamiin⁷⁰. Merikomponentin toiminnalla myös tuettiin alueella olevia maajoukkoja, valmistauduttiin kuljettamaan mahdollisia pakolaisia pois taistelualueelta sekä kuljetettiin lisäjoukkoja Abhasian alueelle⁷¹.

Venäjän operaation ongelmana oli tiedustelu, valvonta ja maalittaminen. Maalittamista tehtiin osin vanhoilla tiedoilla, koska tiedustelujärjestelmän kyky tuottaa tietoa oli puutteellinen. Ilmeisesti Venäjän satelliittitiedustelukyky oli heikko, koska operaation maalittamiseen, etenkin kiinteiden kohteiden ollessa kyseessä, olisi ollut aikaa koko kevät 2008. Kiinteiden kohteiden maalitietoja paikkasivat alueella vielä olleet venäläisjoukot, mikä teki sotatoimesta hieman poikkeuksellisen. Keskeinen tekijä huomioitavaksi tulevaisuudessa on tiedustelutoiminta ja maalittaminen kyberulottuvuudessa. Kybertiedustelulla voidaan saada haltuun luottamuksellista tietoa, jos operaatioturvallisuus on heikosti hoidettu. Kybertiedustelulla voidaan saada tietoa kokonaisoperaatiosta ja siihen liittyvistä kriittisistä tekijöistä sekä maalittaa tietojärjestelmiä varsinaisen kyberhyökkäyksen kohteiksi. Venäjän kyberoperaatio johdettiin keskitetysti, koska aktiiviset vaikuttamisvaiheet alkoivat ja päättyivät 30 minuutin sisällä toisistaan. Kyberoperaation toimeenpanija on kyetty salaamaan, eikä voida osoittaa, että Venäjän hallinto olisi suoraan koordinoinut iskut.⁷²

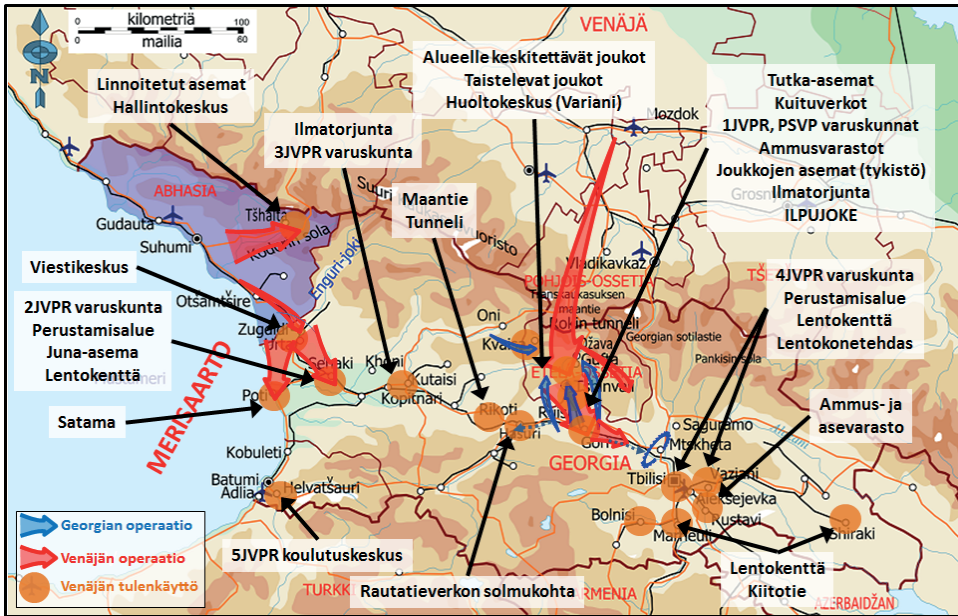
⁶⁸ Cohen, Ariel ja Hamilton, Robert, E: The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, June 2011, s. 41, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/PUB1069.pdf>, viitattu 9.8.2015.

⁶⁹ Renaud, Francois, Lt.Col. (Ret.): Georgia: Assessment of a Disastrous Military Adventure, European Strategic Intelligence and Security Centre, 2008, s. 7, <http://www.esisc.eu/documents/pdf/en/georgia-assessment-of-a-disastrous-military-adventure-409.pdf>, viitattu 8.2.2010.

⁷⁰ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG): Report Volume II, Council of the European Union, 2009, s. 212, <http://www.ceijg.ch/Report.html>, viitattu 15.1.2010.

⁷¹ Gorenburg, Dimitry: The Russian Black Sea Fleet after the Georgia War, PONARS Eurasia Policy Memo No. 48, Harvard University, December 2008, s. 2, http://www.gwu.edu/~ieersgwu/assets/docs/pepm_048.pdf, viitattu 1.8.2012.

⁷² Tähtinen (2013), s. 104.

Kuva 1: *Esimerkkejä Venäjän operaation kineettisen vaikuttamisen kohteista.*

Kineettiselle vaikuttamiselle (kuva 1) Georgian yhteiskunnan infrastruktuuria vastaan ja länsimailla kriittisiin kohteisiin oli asetettu rajoitteita. Venäjän johto todennäköisesti rajoitti kineettistä vaikuttamista Tbilisin kohteisiin ja etenemistä pääkaupungin alueelle, jotta länsivaltojen puuttumista alueen tapahtumiin ei provosoitaisi liikaa. Tämä on huomionarvoinen asia ymmärtää tulevaisuuden operointia arvioitaessa. Operaation suunnittelussa mietitään vaikuttamisen kohteet, rajoitteet ja halutun vaikutuksen saavuttamiseksi käytettävät menetelmät. Voi olla, että tilanne ei mahdollista asevaikutuksen käyttöä kuin asevoimia vastaan, jolloin sisäkehille vaikutetaan esimerkiksi kyberulottuvuudessa.⁷³

Kineettisen vaikuttamisen painopiste olikin maaoperaation toimintaedellytysten luomisessa, jolloin vaikuttamisen resursseilla iskettiin kohteisiin, jotka tukivat maaoperaatiota joko suoraan tai epäsuorasti. Tulenkäytöllä lamautettiin Georgian asevoimien taistelualueella olleita joukkoja sekä pyrittiin estämään reservien liikettä, häiritsemään johtamisyhteyksiä, lamauttamaan lentotukikohtia, tuhoamaan poltto- ja voiteluainevaramoja sekä eristämään taistelualueet toisistaan. Georgian varuskunta- ja tukikohtaverkkoon vaikutettiin kattavasti, koska tavoitteena oli sotapotentialin tuhoaminen ja alueita käytettiin asevoimien reservien perustamisalueina.⁷⁴

⁷³ Tähtinen (2013), s. 100–101.

⁷⁴ Sama, s. 105.

Eristämistoiminnalla Georgia pyrittiin eristämään ulkomaailmasta merisaarrolla sekä vaikuttamalla lentokenttiin ja tietoverkkoihin. Lento- ja meriliikenteeseen, jotka ovat yhteiskunnan avaintoimintoja, vaikutettiin toteuttamalla merisaarto, aloittamalla ilmapäivystys sekä iskemällä satamien ja lentokenttien infrastruktuuriin ballistisilla ohjuksilla ja ilmahyökkäyksillä. Lentokentät ja satamat olivat niin sanottuja *dual-use*-kohteita, joilla oli merkitystä sekä taloudellisesti että sotilaallisesti. Niiden merkittävyyttä korosti Venäjän tarve eristää Georgia ulkomaista. Päätöksentekoon ja johtamiseen vaikutettiin aktiivisesti pääosin kyberulottuvuudessa lamauttamalla internetsivuja sekä sähköpostipalvelimia laajoilla palvelunestohyökkäyksillä.⁷⁵

Voiman projisointikyky oli keskeinen menestystekijä Venäjän operaatiossa. Kuljetusilmavoimat mahdollistivat maahanlaskujoukkojen nopean keskittämisen operaatioalueelle. Voiman projisointikyky mahdollistaa nopean voiman kasvattamisen operaatiosuunnassa tai esimerkiksi yllättävän operaatiosuunnan avaamisen. Ilmakuljetuskyky mahdollistaa myös maahanlaskujen toteuttamisen laskuvarjopudotuksina tai lentokuljetuksina. Venäläisjoukot ovat harjoitelleetkin sodan jälkeen alueiden valtaamista maahanlaskuilla.⁷⁶

1.2.3 Sodan oppeja asevoimien kehittämisen näkökulmasta

Venäjän asevoimissa oli jo ennen sotaa suunnitteilla merkittävä reformi, jota valmisteltiin vuosien 2007 ja 2008 aikana. Georgian sodan kokemukset vauhdittivat ja muokkasivat reformin sisältöä ja toimeenpanoa. Reformi on sisältänyt merkittäviä muutoksia Venäjän asevoimien organisaatioon ja joukkorakenteisiin. Venäjän asevoimien johtamisrakenne on muutettu neljään alueelliseen *joint*-johtoportaaseen ja armeijan joukot on pääosin muokattu divisioonista prikaatikokoonpanoihin.⁷⁷ Reformissa on pyritty muodostamaan pienemmät ja toimintakykyisemmät asevoimat, jotka kykenevät tehokkaasti operoimaan paikallisissa sodissa. Asevoimissa ei enää painopisteisesti valmistauduta maaoperaatioihin toista suurvaltaa vastaan, vaan se tehtävä hoidettaisiin strategisilla ydinasejoukoilla.⁷⁸ Reformi on yhä kesken, ja jää nähtäväksi, miten heikko taloustilanne vaikuttaa sen toimeenpanoon.

⁷⁵ Tähtinen (2013), ss. 105 ja 107.

⁷⁶ Sama, s. 106.

⁷⁷ Barabanov (2014a), ss. 87–88.

⁷⁸ Barabanov, Mikhail: Changing the Force and Moving Forward After Georgia teoksessa Howard Colby ja Pukhov, Ruslan (toim.): *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, East View Press, USA 2014c, ss. 92–93.

Presidentti Dmitri Medvedev nimesi Georgian sodan perusteella viisi kehittämissuositusta asevoimien uudistukselle:

1. Kaikki joukot olisi nostettava pysyvän valmiuden joukoiksi, mikä tarkoittaisi reserviläisjoukkojen lakkauttamista.
2. Organisaatioita ja johtamisjärjestelmää olisi kehitettävä
3. Upseerikoulutusta olisi kehitettävä.
4. Asejärjestelmien suorituskykyä olisi lisättävä, painopisteenä täsmäaseet.
5. Sopimussotilaiden ja upseereiden etuja olisi parannettava.⁷⁹

Puolustusministeriö on todennut viiden päivän sodan kokemusten perusteella, että pysyvän valmiuden joukkojen reagointiaika oli liian hidask. Vanhassa järjestelmässä pysyvän valmiuden moottoroiduilla jalkaväkijoukoilla oli 24 tunnin valmiusvaatimus siirtyä käskystä kuormausalueelle siirrettäväksi operaatioalueelleen. Nyt nähtiin, että tunnissa on kyettävä siirtyä hälytysvalmiuteen ja 24 tunnissa on kyettävä siirtymään mihin tahansa Venäjän alueella.⁸⁰

Hyttisen mukaan Pihkovan 76. Ilmarynnäkködivisioonan kahden rykmentin komentajat saivat 8. elokuuta 2008 tehtäväkseen pataljoonan taisteluosaston kokoamisen ja siirtämisen kuormausalueelle saman päivän aikana. Molempiin taisteluosastoihin kuului kaksi vajaan komppaniaa sekä ajoneuvot. Joukon kokoaminen, lentokuljetus Beslaniin sekä moottorimarssi Etelä-Ossetian operaatioalueelle kesti vain hieman yli kaksi vuorokautta. Joukkojen kokoaminen, kalustaminen ja siirto kuormausalueelle kestivät noin 14 tuntia hälytyksestä.⁸¹ Puolustusministerin neuvonantajan lausunnon perusteella Georgian sota vahvisti, että Venäjän tulee keskittää resurssit maailmansotaan valmistautumisen sijaan pienempien, liikkuvampien ja nopeasti keskitettävien asevoimien kehittämiseen alueensa suojaksi.⁸²

Myös kenraaliluutnantti Vladimir Šamanov nosti esille tekijöitä, joihin liittyviä haasteita viiden päivän sota korosti. Ensinnäkin maajoukkojen ja ilmavoimien välinen yhteistoiminta oli heikkoa, toiseksi johtamisjärjestelmien suorituskyky oli vaatimaton ja kolmanneksi Venäjän asevoimien tiedustelujärjestelmien, etenkin miehittämättömien ilma-alusten, suorituskyky ja tarkkuus olivat heikkoja.⁸³ Venäjän asevoimat esimerkiksi käyttivät Georgian operaatiossa ainoastaan vanhentuneita Ptšela-lennokkeja, joiden käytettävyys Tšetšenian sodan positiivisista kokemuksista huolimatta

⁷⁹ Cohen ja Hamilton (2011), s. 49.

⁸⁰ Barabanov (2014c), ss. 96–97.

⁸¹ Hyttinen (2012), ss. 120–121 ja 126.

⁸² Cohen ja Hamilton (2011), s. 50.

⁸³ Sama, s. 49.

oli vaatimaton. Järjestelmä oli käytöltään kömpelö ja sen tiedustelukuva oli heikko-laatuista.⁸⁴

1.3 Ukrainan operaatio 2014–2015

Venäjän operaatiot Krimillä osoittivat kehittyntä kykyä toimeenpanna strategisen tason suunnitelmia. Venäjä yhdisti tehokkaasti sotilaallisia keinoja sekä valtiollisia keinoja saavuttaakseen poliittiset päämääränsä.⁸⁵ Vuodesta 2008 alkaen toimeenpannut radikaali asevoimien reformi on tuottanut merkittävää kehitystä Venäjän asevoimien suorituskyvyssä ja taisteluvalmiudessa. Tätä uutta suorituskykyä testattiin Venäjän vallatessa Krimin alkuvuodesta 2014 sekä Venäjän asevoimien joukkojen operoimissa Itä-Ukrainassa.⁸⁶ Venäjän Ukrainaaan suorittama operaatio toimii länsimaille herätyksenä siitä, että sotilaalliset uhkakuvat, joihin oma varautuminen on perustunut, ovat väärinä⁸⁷. Venäjä osoitti jälleen – kuten myös vuonna 2008 Georgian – ettei se pidättäydy sotilaallisen voiman käytöstä strategisten tavoitteidensa saavuttamisessa⁸⁸.

Venäjän operaatio Ukrainassa on koostunut neljästä erilaisesta vaiheesta:

1. Krimin niemimaan valtaaminen
2. voiman kasvattaminen Ukrainan rajalla; uhka ja harhautus
3. venäläismielisten separatistien tukeminen
4. tavanomaisten joukkojen sotilasoperaatio Ukrainan alueella.⁸⁹

Venäjän operointitavat ovat nostaneet julkisuuteen länsimaisen termin hybridisodankäynti⁹⁰, jota on käytetty aikaisemmin kuvaamaan muun muassa Hizbollahin taktiikkaa vuoden 2006 taisteluissa Israelia vastaan. Hybridisodankäynnissä yhdistellään erityyppisiä joukkoja ja menetelmiä, modernia teknologiaa, perinteistä taistelua, sissitoimintaa, informaatio-operaatioita ja jopa terrorismia. Näiden käytöllä pyritään saa-

⁸⁴ Hyttinen, Timo: Venäjän maahanlaskujoukkojen taktiikka Georgian konfliktissa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Esiupseerikurssin tutkielma, Helsinki, 2011, s. 25. Ks. myös Cohen ja Hamilton (2011), s. 49. – Hyttisen mukaan Ptšela-järjestelmä oli Abhasian suunnalla toimineiden maahanlaskujoukkojen käytössä.

⁸⁵ Ven Bruusgaard, Kristin: Crimea and Russia's Strategic Overhaul, Parameters 44(3), elokuu 2014, s. 81, http://www.realcleardefense.com/2014/11/22/crimea_amp_russia039s_strategic_overhaul_266208.html, viitattu 17.8.2015.

⁸⁶ Barabanov (2014c), ss. 87–88.

⁸⁷ Raitasalo, Jyri: Miksi Ukrainan sotilaallinen kriisi yllätti länsimaat, *Ilmatorjunnan vuosikirja 2015*, Ilmatorjuntayhdistys, Vaasa Graphics, Vaasa 2015, s. 128.

⁸⁸ Persson ja Vendil Pallin (2014), s. 25. Ks. myös Danish Defence Intelligence Service: The DDIS Intelligence Risk Assessment 2014: An assessment of developments abroad impacting on Danish security, DDIS 2014 (lokakuu), s. 11, https://fe-dis.dk/sitecollectiondocuments/fe/efterretningsmaessigerisikovurderinger/risikovurdering_2014_englischversionrr.pdf, viitattu 17.8.2015.

⁸⁹ Danish Defence Intelligence Service (2014), s. 11.

⁹⁰ Venäjän operaation ja sotataidon tarkastelu länsimaisen hybridisodankäynnin viitekehyksessä lisää kirjoittajan mielestä riskejä väärinymmärryksistä.

vuttamaan poliittiset päämäärät.⁹¹ Erikoisjoukkoja käytetään aiempaa monipuolisemmin kriisin alkuvaiheesta lähtien⁹².

Venäjän asevoimien käyttämät taktiikat Ukrainan operaatioissa linkittyvät yleisesikunnan päällikön Valeri Gerasimovin esittämiin periaatteisiin:

1. Yhdistellään avoimia sotilasoperaatioita sekä peiteoperaatioita.
2. Sotia ei enää julisteta, vaan ne vain alkavat. Mikä tahansa valtio voidaan kuukausissa tai jopa päivissä muuttaa intensiivisen sotilasoperaation näyttämöksi.
3. Sotilaallisia keinoja tehostetaan yhdistämällä niihin ei-sotilaallisia keinoja, kuten poliittisia, taloudellisia, informaatioon liittyviä, humanitäärisiä ja muita menetelmiä.
4. Keinoihin liitetään peitettyjä sotilasoperaatioita sekä tarjotaan joukkoja rauhanturvaoperaatioihin alueelle.
5. Uudet informaatioteknologiat huomioidaan operaatioissa.
6. Alueen väestö pyritään aktivoimaan operaation tueksi, ja sitä hyödynnetään sotilasjoukkojen toiminnan peittämiseen.⁹³

Gerasimovin mukaan tulevaisuuden aseellisten konfliktien erityispiirteitä ovat myös:

1. ”etätaistelut” erittäin liikkuvien taistelujoukkojen välillä
2. vastustajan sotilaallisen ja taloudellisen kyvyn lamauttaminen lyhytaikaisilla täsmäaseilla strategisiin sotilas- ja siviilikohteisiin
3. täsmäaseiden, erikoisoperaatioiden, miehittämättömien järjestelmien sekä uusien aseiden (laser, HPM) massamainen käyttö
4. aseistettujen siviilien käyttö
5. samanaikaiset iskut vastustajan joukkoihin ja infrastruktuuriin koko taistelutalossa
6. samanaikainen taistelu kaikissa taistelutilan ulottuvuuksissa.⁹⁴

⁹¹ Freedman, Lawrence: Ukraine and the Art of Limited War, The International Institute for Strategic Studies, <https://www.iiiss.org/en/publications/survival/sections/2014-4667/survival-global-politics-and-strategy-december-2014-january-2015-bj83/56-6-02-freedman-6983>, viitattu 9.8.2015.

⁹² Puranen, Lauri, Takanen, Jari, Välimäki, Pasi, Rautalahti, Jukka, Eskelinen, Sampo, Junttila, Jouni ja Seppälä, Petteri: *Esiselitys Hornet-kaluston suorituskyvyn korvaamisesta: Loppuraportti*, Puolustusministeriö 2015, s. 14, www.defmin.fi.

⁹³ Freedman (2015). Ks. myös Sutyagin, Igor: Russian Forces in Ukraine, Royal United Service Institute, 2015, s. 1, https://www.rusi.org/downloads/assets/201503_BP_Russian_Forces_in_Ukraine_FINAL.pdf, saatavuus varmistettu 17.8.2015. – Sutyagin ei erittele periaatteita, mutta mainitsee, että Venäjän operaatio on armeijankenraali Valeri Gerasimovin doktriinin mukaisia. Gerasimov esitteli periaatteet vuonna 2013, ja avaintekijät on huomioitu Venäjän sotilasdoktriinissa, mikä hyväksyttiin joulukuussa 2014. Gerasimovin doktriinia kutsutaan lähteessä nimellä *Ambiguous Warfare* eli ”monimuotoinen sodankäynti”. Ks. myös Bērziņš, Jānis: *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defence Policy*, National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, 2014, ss. 3–4. <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/Publikacijas/PP%2002-2014.aspx>, viitattu 17.8.2015. – Bērziņš kutsuu (monen muun lähteen lisäksi) Venäjän asevoimien tapaa sotia ”uuden sukupolven sodankäynniksi”. Ks. myös Persson ja Vendil Pallin (2014), s. 26. – Lähteen mukaan Gerasimov on vetänyt johtopäätöksiä sodankäyntiin myös arabikevään tapahtumista.

⁹⁴ Bērziņš (2014), s. 4.

Kuva 2: Georgian sodan ”oppeja” Ukrainassa (laadittu tammikuussa 2014).

1.3.1 Krimin valtaaminen oli menestyksekkäs erikoisoperaatio

Venäjän operaatio Ukrainassa alkoi Krimin valtaamisella, mikä toteutettiin erikoisoperaationa. Operaatiossa keskeisessä roolissa olivat Venäjän asevoimien uudet erikoisjoukot, *spetsnaz*-joukot, maahanlaskujoukot sekä merijalkaväkijoukot.⁹⁵ Venäjän operaatio Krimin valtaamiseksi oli yllätys sekä poliittisesta että sotilaallisesta näkökulmasta⁹⁶. Sotilasoperaatiolla saavutettiin yllätys taktisella ja jopa strategisella tasalla. Tällä oli oleellinen merkitys siihen, että Krimin alue kyettiin valtaamaan lähes ilman veren vuodatusta. Muita keskeisiä syitä olivat Ukrainan hallinnon sekavuus sekä asevoimien heikko henkilöstö- ja materiaalitalanne.⁹⁷ Ukrainan asevoimien joukot eivät

⁹⁵ Nikolsky, Alexey: Little, Green and Polite: The Creation of Russian Special Operations Forces Georgia teoksessa Howard Colby ja Pukhov, Ruslan (toim.): *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, East View Press, USA 2014, ss. 124 ja 130. Ks. myös Wilson, Andrew: *Ukraine Crisis: What it means for the West*, Yale University Press, 2014, s. 111.

⁹⁶ Lavrov, Anton: Russian Again: The Military Operation for Crimea, *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, toimittaneet Howard, Colby ja Pukhov, Ruslan (toim.); Centre for Analysis of Strategies and Technologies, East View Press, USA, 2014, s. 157. Ks. myös Ash, Lucy: How Russia outfoxes its enemies, BBC News, 29.1.2015, www.bbc.com/news/magazine-31020283, viitattu 9.8.2015 sekä Norberg et al. (2014), s. 42.

⁹⁷ Lavrov (2014), ss. 157–159 ja 163. – Maalla ei ollut virassa olevaa puolustusministeriä, kun Venäjän operaatio alkoi. Ks. myös Wilson (2014), s. 112.

saaneet minkäänlaista käskyä vastatoimien toimeenpanosta⁹⁸. Venäjän asevoimien erikoisoperaatio toteutettiin kurinalaisesti. Operaation toisessa vaiheessa vallattiin Krimin alueella eristetyt Ukrainan asevoimien varuskunnat ja muut sotilaskohteet. Erikoisjoukkojen operaatioissa pyrittiin välttämään tulivoiman käyttöä. Operaatiota tuettiin psykologisella vaikuttamisella, esimerkiksi pelottelulla sekä internetissä ja mediassa levitetystä propagandalla.⁹⁹

Venäjän asevoimien tiedetään aloittaneen Krimin operaation valmistelut viimeistään 22.2.2014. Tällöin erikoisjoukot ja osa muista joukoista saivat ensimmäiset käskynsä operaation toimeenpanosta. Myös *spetsnaz*- ja maahanlaskujoukkoja asetettiin hälytysvalmiuteen ja/tai siirrettiin tukikohdistaan.¹⁰⁰ Joukkoja siirrettiin ilmakuljetuksilla Anapaan, josta tuli sijaintinsa vuoksi operaation keskeinen huoltotukikohta.¹⁰¹ Ukrainan hallinnon erottamat ja laittomiksi julistamat Berkut-joukot perustivat kulunvalvontapaikkoja Krimille pohjoisesta tuleville teille estäen pääsyn alueelle.¹⁰² On esitetty arvioita, että Venäjän tiedustelupalvelun GRU:n agentit olisivat olleet mukana organisoimassa Berkut-joukkojen toimintaa¹⁰³.

Muutama päivä ennen Krimin valtaamisoperaatiota aloitettiin presidentti Putinin käskystä Läntisen sotilaspiirin yllätyksellinen valmiustarkastus. Valmiustarkastus ei ollut poikkeuksellinen, koska niitä oli järjestetty vuodesta 2013 alkaen, mutta tällä kertaa sitä käytettiin harhautuksena salaamaan Krimin operaation toimeenpano. Valmiusharjoituksessa joukkoja keskitettiin pois Ukrainan rajalta jopa Pohjois-Venäjälle saakka.¹⁰⁴ Valmiusharjoituksen miesmäärä, 150 000 sotilasta, olisi ollut riittävä hyökkäyksen aloittamiseksi Ukrainaan, mikä muodosti salaamisen ja harhauttamisen lisäksi uhkan Ukrainan hallinnolle¹⁰⁵. Valmiusharjoituksen suurilla joukkojen siirroilla salattiin tuhansien *spetsnaz*- ja maahanlaskujoukkojen kuljetukset Krimin operaatioalueelle. Joukkoja siirrettiin Anapaan jatkokuljetuksia varten. Osa joukoista, ilmeisesti erikoisjoukkoja, kuljetettiin suoraan Krimille, missä ne valtasivat muun muassa lentokentän operaation alkuvaiheessa.¹⁰⁶ Puolustusministeriön raportin mukaan Krimin valtausoperaatio aloitettiin kuljetuskoneilla tehdyllä maahanlaskulla¹⁰⁷.

⁹⁸ Wilson (2014), s. 112.

⁹⁹ Bērziņš (2014), s. 4.

¹⁰⁰ Lavrov (2014), s. 160.

¹⁰¹ Sama, s. 160.

¹⁰² Sama, s. 162. Ks. myös Wilson (2014), s. 111.

¹⁰³ Wilson (2014), s. 110. Ks. myös Norberg et al. (2014), s. 41. – Lähteen mukaan Venäjän tiedustelupalvelun upseerit olivat organisoimassa paikallisten itsepuolustusjoukkojen toimintaa.

¹⁰⁴ Lavrov (2014), ss. 162–163. Ks. myös Norberg et al. (2014), s. 41. – Lähteen mukaan valmiusharjoitus aloitettiin sekä Läntisessä että Keskeisessä sotilaspiirissä.

¹⁰⁵ Norberg et al. (2014), s. 41.

¹⁰⁶ Lavrov (2014), ss. 162–163.

¹⁰⁷ Puranen et al. (2015), s. 18.

Varsinainen operaatio alkoi aamuyöllä 27.2.2014, kun 50 aseistettua tunnukseton henkilöä valtasi Krimin parlamentin¹⁰⁸. Henkilöt ilmoittivat olevansa Krimin venäjää puhuvien kansalaisten itsepuolustusjoukkoja. Henkilöt olivat liian hyvin aseistettuja ollakseen paikallisia itsepuolustusjoukkoja tai edes Berkut-joukkoja. Jälkeenpäin on tulkittu, että tämä oli Venäjän uusien erikoisjoukkojen ensimmäinen operaatio.¹⁰⁹ Myöhemmin samana päivänä alueelle tuotiin merijalkaväkeä merikuljetuksilla. Seuraavana päivänä aamuyöllä aseistetut miehet valtasivat Belbekin lentokentän estäen kiitotien, konekaluston ja asevaraston käytön. Lentoyksikkö, jolla oli 45 MiG-29-konetta, lamautettiin minuuteissa. Samanaikaisesti vallattiin Krimin tärkein siviili liikennelentoasema sekä lennonjohto.¹¹⁰

Krimillä kohteita vallannut henkilöstö käytti Venäjän asevoimien maastopukua ja aseita, mutta he eivät käyttäneet mitään tunnuksia ja kieltäytyivät paljastamasta henkilöllisyyttään. Ajoneuvoissakaan ei ollut tunnuksia eikä rekisterikilpiä. Tämä loi epävarmuutta siitä, olivatko kohteet vallanneet henkilöt venäläisiä sotilaita vai paikallisia itsepuolustusjoukkoja. Epäselvyys vaikeutti päätöstä vastatoimien laadusta ja käynnistämisestä.¹¹¹ Operaatioon osallistuneet joukot, ”kohteliaat ihmiset”, esiintyivät erittäin kurinalaisesti ja ammattitaitoisesti operaation aikana. Joukot toimivat yhteistoiminnassa jo alueella olleiden venäläisjoukkojen sekä venäläismielisten paikallisten joukkojen kanssa. Erikoisjoukkoja käytettiin Krimin operaatiossa sellaisten sotilaskohteiden valtaamisessa, joiden odotettiin tekevän kovinta vastarintaa. Erikoisjoukkoja käytettiin myös avainhenkilöiden kiinniottamiseen.¹¹²

Operaatio on hyvä esimerkki perinteisestä venäläisestä periaatteesta: harhautuksesta, *maskirovkasta*. *Maskirovkan* keskeisiä elementtejä ovat yllätys, naamiointi, harhaanjohtava liike, toiminnan peittäminen, valelaitteiden käyttö sekä harhauttavan väärän tiedon levittäminen. Krimillä asevoimat peittivät tai naamioivat oman toimintansa, joka myös kiellettiin poliittisella tasolla. Joukkojen tunnistaminen estettiin käyttämällä tunnuksettomia asuja ja ajoneuvoja.¹¹³ Samanaikaisesti Venäjän presidentti Vladimir Putin kielsi lehdistötilaisuudessa, että Venäjän asevoimien joukkoja olisi Krimin alueella. Venäläinen media julkaisi harhaanjohtavaa tietoa tilanteesta. *Mas-*

¹⁰⁸ Lavrov (2014), s. 163. Vrt. Wilson (2014), s. 110. – Wilsonin mukaan parlamentin valtasivat Berkut-joukot 45. Maahanlaskurykmentin (maahanlaskujoukkojen *spetsnaz*-joukot) avustamana. Ks. myös Hedenskog, Jakob: Ukraine – A Background teoksessa Granholm, Niklas, Malminen, Johannes ja Persson Gudrun (toim.): *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, FOI, 2014 (kesäkuu), s. 26, <http://www.foi.se/report?rNo=FOI-R-3892--SE>, viitattu 17.8.2015., s. 21.

¹⁰⁹ Lavrov (2014), s. 163. Vrt. Wilson (2014), s. 110.

¹¹⁰ Lavrov (2014), ss. 164–165.

¹¹¹ Sama, s. 165.

¹¹² Nikolsky (2014), ss. 124 ja 130.

¹¹³ Ash (2015).

keironkalla vaikeutettiin sekä kansainvälisen yhteisön että Ukrainan poliittisen johdon ja asevoimien vastatoimenpiteitä.¹¹⁴

Venäläiset keskittivät Krimin alueelle etutukikohtaan kahdeksan Mi-35M-taisteluhelikopteria. Osastoon kuului myös Mi-8-kuljetushelikoptereita, joiden tulosta alueelle venäläiset olivat ilmoittaneet. Operaatioissa hyödynnettiin jälleen yllätystä. Keskitämällä taisteluhelikopterit Krimin alueelle Venäjän asevoimat saivat joukoilleen lähitulitukisuorituskyvyn, joka oli pimeätoimintakykyinen sekä kykenisi tehokkaasti tuhoamaan panssaroituja ajoneuvoja. Taisteluhelikopterit olisivat olleet keskeinen suorituskyky, mikäli ukrainalaisjoukot olisivat nousseet vastarintaan.¹¹⁵

Noin viikon aikaikkunassa (28.2.–5.3.2014) venäläisjoukot miehittivät Krimin, ottivat valvontaansa alueen keskeiset kohteet ja jatkoivat voiman projisointia alueelle sekä ilmakuljetuksilla että pääpainoisesti merikuljetuksilla. Valvontaan otettiin alkuvaiheessa sotilaskohteita, mutta sittemmin voiman kasvaessa myös hallinnon ja siviili-infrastruktuurin avainkohteita, kuten televisioasemia ja viestintäoperaattoreita. Sotilaskohteet eristettiin ja vartioitiin, mutta osaan myös tunkeuduttiin erikoisoperaatioilla. Esimerkkinä voidaan mainita rajavartioston alueellinen esikunta, jossa tuhottiin viestintälaitteet ja työasemat. Ukrainan asevoimien joukot käytännössä vangittiin varuskuntiinsa ja eristettiin toisistaan, jotta ne eivät kykenisi koordinoituihin vastatoimiin.

Toinen huoli Venäjän asevoimilla oli operaation alkuvaiheessa mahdollinen Ukrainan asevoimien vastahyökkäys mantereelta. Krimin valtaamisen jälkeen (6.–17.3.2015) Venäjän asevoimat jatkoivat voiman projisointia alueelle, jotta joukot ja niiden suorituskyvyt riittäisivät varuskuntien haltuunottoon ukrainalaisjoukoilta sekä mahdollisen vastahyökkäyksen torjuntaan. Vastahyökkäysmahdollisuudet estettiin myös keskitämällä merkittävä määrä voimaa Ukrainan itärajan läheisyyteen valmiuteen. Tämä toimi sotilaallisena painostuksena ja olisi myös mahdollistanut hyökkäyksen Ukrainaankin, mikäli sen asevoimat olisi keskitetty Krimin suuntaan. Kahden operaatiosuunnan hyödyntämisellä kyettiin myös estämään vastustajan painopisteen muodostaminen. Krimin niemimaan alueelle keskitettiin lisäksi moottoroitua jalkaväkeä, jotka keskitettiin Ukrainan ja Krimin yhdistävän seitsemän kilometriä pitkän maakaistaleen puolustukseen. Alueen puolustuksen tueksi keskitettiin myös tykistö- ja raketinheitinyksiköitä.¹¹⁶

¹¹⁴ Ash (2015). Ks. myös Lavrov (2014), s. 173.

¹¹⁵ Lavrov (2014), s. 165.

¹¹⁶ Sama, ss. 165–170 ja 170–173. Ks. myös Norberg et al. (2014), s. 41. – Lähde käsittelee joukkojen keskitämistä ja käyttöä Krimin operaatioalueella.

Venäläisten operaatiosuunnitelmassa oli huomioitu – kuten Georgiassakin – alueen eristäminen mahdollisen kolmannen osapuolen sekaantumiselta. Alueelle keskitettiin suorituskykyisiä ilmatorjuntajoukkoja S-300-ilmatorjuntaohjusjärjestelmillä sekä Pantsir-hybridijärjestelmillä varustettuina. Lisäksi alueelle keskitettiin suorituskykyisiä meritorjuntaohjuksia (Bastion-P).¹¹⁷ Tällä pyrittiin varmistamaan kyky estää esimerkiksi länsiliittouman vastatoimet Krimin alueelle.

Venäjän hallinnon allekirjoitettua (18.3.2015) määräyksen, jolla Krimin alue julistettiin osaksi Venäjää, Venäjän asevoimat käynnistivät operaation Ukrainan hallinnolle uskollisten varuskuntien ja alusten valtaamiseksi. Operaatio ei vaatinut kuolonuhreja, vaikka aseita käytettiin ja useita henkilöitä haavoittui. Venäjän erikoisjoukoille ja *spetsnaz*-joukoille oli käsketty tiukat voimankäytön säännökset. Tappavan voiman käyttöä tuli välttää, mikäli mahdollista. Pienillä erikoisjoukko-osastoilla vallattiin yllätystä hyödyntämällä useita avainkohteita. Venäläiset käyttivät vastarintaa kukistaessaan lamautus- ja savukranaatteja, varoituslaukauksia sekä esimerkiksi ikkunoiden rikkiampumista pelotevaikutuksen luomiseksi. Lisäksi ilmassa oleva taisteluhelikopteri oli koko ajan valmiudessa tukemaan operaatioita. Operaation aikana käytiin myös nyrkkitappeluita venäläisten ja ukrainalaisten sotilaiden välillä.¹¹⁸

Venäjän asevoimien toiminnassa Krimillä korostuivat peiteoperaatiot. Erikoisjoukot toimivat tunnuksettomina, eikä Venäjä julistanut sotaa Ukrainalle tai esittänyt vaatimuksia Krimin alueeseen. Niemimaan avainkohteet vallattiin, joukot riisuttiin aseista ja alue miehitetiin. Peiteoperaatiot liittyivät myös oleellisesti venäläiselle operaatio-aidolle tyypilliseen harhautukseen, *maskirovkaan*. Tätä vanhaa periaatetta sovellettiin sekä poliittisella että sotilaallisella tasolla. Peiteoperaatioilla ja harhautuksella johdettiin vastustajaa harhaan ja mahdollistettiin venäläisjoukkojen operaation kieltäminen riittävän pitkään.¹¹⁹

Krimin valtaamisessa avainasemassa olivat hyvin koulutetut erikoisjoukot, jotka toimivat tiukkojen voimankäytön sääntöjen ja selkeiden peruseriaatteiden mukaisesti. Voimankäyttöä vältettiin, jotta vastarinta ei eskaloituisi.¹²⁰ Välittömästi tilanteen salliessa avoimen toiminnan alueelle keskitettiin nopean valmiuden joukkoja tukemaan Krimin itsenäistymistä¹²¹. Krimin peiteoperaatiota tuettiin poliittisilla toimenpiteillä sekä informaatio-operaatioilla, joilla vaikutettiin Krimin paikallisväestöön sekä Uk-

¹¹⁷ Lavrov (2014), ss. 170–173.

¹¹⁸ Sama, ss. 173–178.

¹¹⁹ Ven Bruusgaard (2014), s. 83. Ks. myös Nato Strategic Communications Centre of Excellence: Analysis of Russia's Information Campaign Against Ukraine, 2014, s. 5, www.stratcomcoe.org/~media/SCCE/NATO_PETIJUMS_PUBLISKS_29_10.aspx, viitattu 17.8.2015. – Lähteen mukaan venäläiset käyttävät harhautusta taktisena keinona johtamaan vastustajaa harhaan sekä aiheuttamaan viivettä toimintaan.

¹²⁰ Ven Bruusgaard (2014), s. 84.

¹²¹ Sama, ss. 84–85.

rainan ja Venäjän kansalaisiin¹²². Operaatiot ovat muokanneet informaatioympäristöstä hajanaisen, mikä vaikuttaa myös meneillään olevan operaation analysointiin¹²³. Informaatio-operaatioihin kuuluvan kybervaikuttamisen menetelmänä olivat muun muassa palvelunestohyökkäykset mediakohteita vastaan¹²⁴.

1.3.2 Rajoitettua ja monipuolista vaikuttamista Itä-Ukrainassa

Itä-Ukrainassa operaatio alkoi pääsääntöisesti kolmannen osapuolen, eli venäläismiesten separatistien, tukemisenä materiaalilla sekä joukkojen peiteoperaatioilla. Kun Ukrainan asevoimat saivat käynnistettyä kattavan terrorismin vastaisen operaation kesällä 2014, separatistijoukot eivät pärjänneet Ukrainan asevoimille. Muun muassa Donetskien lentokenttä vallattiin takaisin toukokuussa 2014 ilma-aseen tukemana. Tämä pakotti Venäjää ottamaan suoremman roolin operaatioalueella. Alueelle keskittiin moderneja asejärjestelmiä, mukaan lukien ilmatorjuntaohjuksia ja raketinheitimiä. Ilmatorjunnalla kiistettiin Ukrainalta ilma-aseen käyttö taisteluiden tukemisessa. Epäsuoraa tulta käytettiin Venäjän alueelta Ukrainan joukkoja vastaan useita kertoja. Myös Venäjän asevoimien maajoukot alkoivat operoida taisteluissa Itä-Ukrainassa. Keskeiset alueet saatiin vallattua takaisin separatistien haltuun. Tilanne Itä-Ukrainassa muodostui rajoitetuksi sodaksi maiden välillä. Venäjän tavoitteena lienee pitää sodankäynti rajoitettuna, jotta tilanne ei eskaloituisi eikä kansainvälinen yhteisö päättäisi puuttua siihen sotilaallisilla voimakeinoin. Venäjän asevoimien joukkojen ja asejärjestelmien läsnäolo Itä-Ukrainassa on ollut konfliktin keskeinen ja ilmeisen pysyvä piirre.¹²⁵

Venäjän tiedustelu- ja erikoisjoukkojen operoinnista Itä-Ukrainassa on varmoja havaintoja kesästä 2014 lähtien. Alueella on toiminut ryhmiä kuudesta eri yhtymästä (maahanlasku-, *spetsnaz*- ja tiedustelujoukot). Ensimmäiseen laajempaan maaoperaatioon (elokuu 2015) Venäjä keskitti brittiläisen RUSI-tutkimuslaitoksen raportin mukaan kymmenen pataljoonan taisteluosastoa, jotka muodostettiin *spetsnaz*-, maa-

¹²² Ven Bruusgaard (2014), s. 84. Ks. myös Nato Strategic Communications Centre of Excellence (2014), s. 4.

¹²³ Granholm, Niklas, Malminen, Johannes ja Persson Gudrun (toim.): *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, FOI, 2014 (kesäkuu), s. 5, <http://www.foi.se/report?rNo=FOI-R--3892--SE>, viitattu 17.8.2015.

¹²⁴ Persson ja Vendil Pallin (2014), s. 26.

¹²⁵ Freedman (2015). Ks. myös Daalder, Ivo, Flournoy, Michele, Herbst, John, Lodal, Jan, Pifer, Steven, Stavridis, James, Talbott, Strobe ja Wald, Charles: *Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO Must Do*, Atlantic Council, 2015, s. 1–2, http://www.thechicagoCouncil.org/sites/default/files/UkraineReport_February2015_FINAL.pdf, viitattu 17.8.2015, Sutyagin (2015), s. 1, Hedenskog (2014), s. 21, Danish Defence Intelligence Service (DDIS) (2014), s. 12 ja Bellingcat Investigation: *Origin of Artillery Attacks on Ukrainian Military Positions in Eastern Ukraine between 14 July and 8 August 2014*, 2014, <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2015/02/17/origin-of-artillery-attacks/>, viitattu 17.8.2015. – Hedenskogin mukaan Venäjän erikoisjoukkojen tukemat venäläismieliset separatistit aloittivat hallintorakennusten valtaamisen Donetskissa ja Luhanskissa 6. huhtikuuta 2014. DDIS:n mukaan Venäjä ei voi sallia Ukrainan hallituksen joukkojen voittoa separatistijoukoista. Tästä syystä operaation luonne muuttui avoimeksi sotilasoperaatioksi elokuussa 2014.

hanlasku- ja ilmarynnäkköjoukkojen yhtymistä sekä moottoroiduista jalkaväkiprikaateista.¹²⁶ Operaatio Ukrainassa on jo tuonut esille Venäjän asevoimien operaatiokyvyn rajallisuuden. Jo tämän kokoisen operaation pidempiäaikainen ylläpito on asevoimille haastavaa.¹²⁷

Itä-Ukrainan operaatioissa nähtiin myös hyvä esimerkki venäläisestä harhautuksesta. Operaation aikana kaikki huomio vedettiin kymmeneen ”humanitäärisiin” valkoisiin rekkoihin, ja samanaikaisesti muiden rajanylityspaikkojen kautta kuljetettiin materiaalia Itä-Ukrainan alueelle.¹²⁸

Uutta Venäjän asevoimien käytössä olevaa lennokkikalustoa on käytetty aktiivisesti tiedustelu- ja tulenjohtotehtävissä Itä-Ukrainan alueella toteutettujen sotilasoperaatioiden tukena¹²⁹. Venäläisiä lennokkeja on käytetty alueiden valvontaan sekä kohteiden reaaliaikaiseen maalittamiseen raketinheittimille sekä tykistölle. Vaikutukset ovat olleet lamauttavat. Ukrainalaisten mukaan heidän tappioista 70 prosenttia on syntynyt epäsuoran tulen vaikutuksesta. Ukrainalaisten mukaan heillä ei ole kykyä estää lennokkien käyttöä taistelutilassa.¹³⁰

Ukrainan asevoimien näkökulmasta on tunnistettu tarve vastatykistötutkille; miehittämättömille ilma-aluksille; elektronisille häirintäjärjestelmille, joilla kyetään vaikuttamaan miehittämättömiin ilma-aluksiin; salatuille johtamisjärjestelmille; panssaroiduille pyöräajoneuvoille sekä ensihoito- ja lääkintämateriaalille¹³¹.

1.4 Venäjällä tutkitaan myös länsimaisia sotilasoperaatioita

Prikaatikenraali (evp.) Lauri Kiiänlinnan mukaan venäläisessä sotilasajattelussa sotahistorian viimeaikaiset opetukset ovat sotatoimien alun yllätyksellisyyden ja strategisen ensi-iskun merkityksen korostuminen sekä se, että ensimmäistä massiivista iskua ei voi torjua pelkillä puolustustoimilla.¹³² Muut opit länsimaiden sotatoimien tutkimuksesta voidaan pelkistää kaukovaikuttamisen ja sen tarvitseman tiedustelujär-

¹²⁶ Sutyagin (2015), ss. 1–2.

¹²⁷ Sama, s. 2.

¹²⁸ Ash (2015).

¹²⁹ http://fmso.leavenworth.army.mil/OEWatcb/201409/Russia_02.html, viitattu 22.3.2015. Ks. myös Daalder et al. (2015), s. 4 ja Ferguson, Jonathan ja Jenzen-Jones, N.R: *Raising Red Flags: An Examination of Arms & Munitions in the Ongoing Conflict in Ukraine*, Armament Research Service (ARES), Australia, 2014, s. 81, <http://armament-research.com/Uploads/Research%20Report%20No.%203%20-%20Raising%20Red%20Flags.pdf>, viitattu 17.8.2015. – Lähteen mukaan muun muassa separatistien tai venäläisjoukkojen käytössä ollut Orlan-10-miehittämätön ilma-alus on todistetusti pudotettu operaatioalueella.

¹³⁰ Daalder et al. (2015), s. 4.

¹³¹ Daalder et al. (2015), s. 4.

¹³² Kiiänlinna, Lauri: Havaintoja Venäjän sotilaspolitiikasta, esitys MTS:n Venäjä-seminaarissa Säätytalolla 10.2.2012, http://www.defmin.fi/files/2232/Kiiänlinna_-_Saaytalo_10.2.2012.pdf, viitattu 10.8.2015. – Tulkinta perustuu Venäjän sotatiedeakatemian presidentin, armeijankenraali Mahmut A. Gareevin näkemyksiin.

jestelmän rooliin sekä tehokkaan ilma- ja ohjuspuolustuksen ja erikoisjoukkojen merkitykseen nykyaikaisessa taistelutilassa.

Venäläisille tutkijoille vuoden 1991 Persianlahden sota merkitsi sitä, että jonkinlainen ”sodankäynnin vallankumous” oli tapahtunut. Tätä vallankumousta olivat eräät neuvostoliittolaiset asiantuntijat ennustaneet jo 1980-luvun alkupuolella. Merkittävin muutostekijä oli se, että tavanomaisilla aseilla kyettäisiin saavuttamaan lähes samantasoinen vaikutus, mihin oli totuttu suunniteltaessa taktisten ydinaseiden käyttöä. Kehitykseen vaikuttivat eniten täsmäaseiden tarkkuuden ja kantaman kehittyminen, miehittämättömät ilma-alukset, tiedustelu- ja tuli-iskujärjestelmien pitkälle viety automatisointi ja kehittyneet johtamisjärjestelmät, joiden rooli oli merkittävä Persianlahden sodassa. Kyseisessä sodassa esiin tullut muutos tarkoitti venäläisen näkemyksen mukaan sitä, että kun aikaisemmin oli valmistauduttu käymään tavanomaista sotaa rintamalinjan läheisyydessä, niin nyt tavanomaisillakin aseilla voitiin iskeä samanaikaisesti syvällä koko taistelutilassa. Persianlahden sodasta tehtyjen johtopäätösten mukaan ilmaulottuvuutta hyödyntävien sotatoimien merkitys tulisi kasvamaan merkittävästi suhteessa muiden puolustushaarojen toteuttamiin operaatioihin.¹³³ Kehitystä on kutsuttu myös kuudennen sukupolven sodankäynniksi, jonka yhtenä kehitysvaihtoehtona on mainittu ”etäsodankäynti”(no contact warfare)¹³⁴.

Vaikka näkemykset ilmavoiman kokonaisroolista vaihtelivat, lähes kaikki venäläistutkijat olivat yhtä mieltä siitä, että ilma-aseen merkitys on selvästi kasvanut aikaisemmasta. Merkittävimpinä tekijöinä nähtiin häiveteknologian vaikutus ilmaoperaatioiden toteuttamiseen, täsmäasejärjestelmien tuottamat mahdollisuudet sekä tiedustelu- ja tuli-iskujärjestelmän kehittyminen, mikä mahdollistaisi aikaviiveen lyhenemisen maalin havaitsemisesta siihen vaikuttamiseen.¹³⁵

Venäläisen ajattelun mukaan Persianlahden sota vuonna 1991 oli ensimmäinen sotatoimi, jossa tiedustelu- ja tuli-iskujärjestelmän toimivuus ja vaikuttavuus nähtiin käytännössä. Myös puolustautumiskyky tiedustelu- ja tuli-iskujärjestelmää vastaan on keskeistä Venäjän asevoimien kehittämisessä. Eräänä vastauksena uhkaan nähdään erittäin pitkän kantaman ilmatorjuntajärjestelmät yhdessä suurella toimintavapaudella toimivien torjuntahävittäjien kanssa, kuten Rauno Leppiviita toteaa artikkelissaan Venäjän ilmapuolustuksen kehitysnäkymistä. Pitkän kantaman täsmäaseiden lisääntyneen käytön uhkaan vastaamiseksi Venäjällä on nähty tarvetta sekä aktiivisten että passiivisten menetelmien kehittämiseen. Aktiivisten keinojen painopiste on pit-

¹³³ Leppiviita (2015), s. 101. Ks. myös Kipp, Jacob: Russian Sixth Generation Warfare and Recent Developments, *Eurasia Daily Monitor*, tammikuu 2012, [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=38926#.VSEwOH1D_I](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=38926#.VSEwOH1D_I), viitattu 5.4.2015. – Kipp mainitsee kehitykselle termin kuudennen sukupolven sodankäynti.

¹³⁴ Kipp (2012).

¹³⁵ Leppiviita (2015), s. 101.

kän kantaman torjuntajärjestelmissä ja passiivisten keinojen salaamisessa ja harhautamisessa (*maskirovka*).¹³⁶

Nykyaikaisten konfliktien seuranta ja tutkimus on osa Venäjän asevoimien kehitys-ohjelmiin liittyvää sodan kuvan määrittämistä. Ilmasodankäynnin muutokseen liittyen on tunnistettu seuraavia tekijöitä: matalalla ja erittäin matalalla lentävät maalit lisääntyvät; maalin heijastusjäljet pienenevät, koska häiveteknologia leviää laajempaan käyttöön; kerralla esiintyvät maalimäärät kasvavat, koska lennokkien ja harhamaalien käyttö lisääntyy; vastustajan käyttämien häirintälaitteiden vaikutus on kyettävä väistämään; vastustajan ohjattujen täsmäaseiden ja -ohjusten runsaasta käytöstä on selviydyttävä sekä taktiset tai keskikantaman ballistiset ohjukset ovat maaleina yhä todennäköisempiä.¹³⁷

Venäjällä on myös havaittu erikoisoperaatioiden merkitys. Georgian sodan jälkeisen reformin osana Venäjälle perustettiin erikoisoperaatioesikunta yleisesikunnan päällikön alaisuuteen. Tämä perustui kenraali Makarovin johtamaan tutkimukseen muun muassa Yhdysvaltojen ja Saksan kokemuksista erikoisjoukkotoiminnasta. Tutkimuksessa tarkasteltiin erikoisjoukkojen organisaatiota, koulutusta sekä käyttöä erityyppisissä tehtävissä. Venäjän asevoimien erikoisjoukot on tarkoitettu suoran toiminnan tehtäviin, kun taas sotilastiedustelu GRU:n *spetsnaz*-joukot on tarkoitettu syvään tiedusteluun.¹³⁸

1.4.1 Tulevaisuuden operaatioiden kannalta tehtävät tulkinnot

Venäjän asevoimat on viimeaikaisissa sodissa osoittanut, että se kykenee tarvittaessa keskittämään joukot ja johtamaan niiden operaation paikallisessa sotatoimessa. Valmiuteen liittyviä tekijöitä – reserviläisjoukoista ammattiarmeijaan – on pyritty kehittämään osana reformeja sotakokemukset huomioiden 1990-luvun alusta aina tähän päivään saakka. Tänä päivänä asevoimat kykenevät aloittamaan rajoitetun operaation nopeasti ja yllätyksellisesti, mikä havaittiin sekä Georgiassa että etenkin Ukrainassa Krimin taidokkaassa valtaamisoperaatioissa.

Venäjän asevoimat pyrkinee tulevaisuudessa hyödyntämään operaatioissaan hyväksi todettuja menetelmiä, jotka ovat näkyneet myös molemmissa edellisissä operaatioissa. Keskeisimmät näistä ovat tulevaisuudessa yllätys ja nopeus, joiden rinnalle noussee etäsodankäyntiin liittyvät kaukovaikuttaminen ja tiedustelutuli-järjestelmän

¹³⁶ Leppiviita (2015), s. 102.

¹³⁷ Sama, ss. 103–104. – Tutkittuja sotia ja konflikteja olivat muun muassa Persianlahden sota 1991, Kosovon ilmaoperaatiot 1999, Afganistanin ilmaoperaatiot 2001 ja Irakin sota 2003.

¹³⁸ Nikolsky (2014), ss. 124–125.

kehittäminen sekä eri menetelmien hyödyntäminen kaikissa taistelutiloissa sekä niiden välillä. Asevoimien operaatioiden osatekijöitä on purettu taulukossa 1.

Menetelmä	Perustelu
Monipuolinen eri tason menetelmien yhdistely; on sen nimi sitten uuden sukupolven sodankäynti (<i>Next Generation Warfare</i>) tai monimuotoinen sodankäynti (<i>Ambiguous Warfare</i>) tai sitten länsimainen hybridisodankäynti	Georgia, Ukraina
Painostus operaation osana kaikissa vaiheissa – poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen	Georgia, Ukraina
Kattava informaatio-operaatio – vaikuttaminen vastustajaan, kansainväliseen mielipiteeseen ja tilannekuvaan sekä omaan kansaan	Georgia, Ukraina
Kybervaikuttaminen – osana kokonaisvaikuttamista	Georgia
Konventionaalinen kaukovaikuttaminen, tiedustelutulijärjestelmä, <i>no contact warfare</i>	Länsimaiset operaatiot, Persianlahden sota, tarve korostui Georgian sodassa
Korkean valmiuden joukot – yllätys ja nopeus korostuvat, alueelliset operaatiot	Kaikki sodat
Pataljoonan taisteluosastot – nopean valmiuden ylläpito, joustava operointi; tuskin päämenetelmä, mikäli prikaati kyetään miehittämään operaatioon riittävän koulutustason omaavalla henkilöstöllä	Tšetšenia, Georgia, Ukraina (?)
Erikoisoperaatiot osana kokonaisoperaatiota, keskeisten kohteiden valtaaminen, avainhenkilöstöön vaikuttaminen	Länsimaiset operaatiot, Ukraina
Venäläinen yhteisoperointi = riittävän koordinoitu operaatio, ilmakomponentin tuki maa- ja merioperaatioille, tulenkäyttökeskus	Tšetšenia II, Georgia
Vastustajan joukkojen tuhoaminen tulenkäytöllä, <i>remote contact warfare / no contact warfare</i>	Tšetšenia II, Georgia, Ukraina
Miehittämättömät ilma-alukset osana tilannekuvajärjestelmää ja reaaliaikaista tulenkäyttökettua	Tšetšenia II, Ukraina
Merioperaatiot, joukkojen kuljetukset, mairinnousut(?), merisaarto	Georgia, Ukraina
Ulkomaisen avun kiistäminen, alueen eristäminen	Georgia, Ukraina
Ilma- ja ohjuspuolustus, oman toiminnanvapauden ylläpito	Länsimaiset operaatiot, Georgia, Ukraina

Kahden operaatiosuunnan käyttö puolustajan voimien jakamiseksi	Georgia, Ukraina
Toiminnan vapaus; tehtävätaktiikka	Tšetšenia II, Georgia, Ukraina
Voimankäytön säädökset, tulikuri, ”pehmeä vaikuttaminen”	Georgia (ilmaoperaatiot), Ukraina
Harhauttaminen	Ukraina
Jotakin edellisistä operaatioista poikkeavaa... yllätys...	Ukraina

Taulukko 1: Venäjän asevoimien operaation osatekijöitä.

Venäjän asevoimat ovat osoittaneet kykynsä oppia sekä taktisella että operatiivisella tasolla. Operaatioiden aikana on kyetty muuttamaan toimintatapoja (esimerkiksi Groznyin taistelut ja Georgian sodan ilma-aseen toiminta) joustavasti. Myös operaatioiden välillä on kyetty hyödyntämään edellisistä sodista saatuja oppeja resurssien puitteissa. Myös selkeää taantumaa on havaittu merkittävässäkin osakokonaisuudessa, joista voidaan mainita esimerkkinä miehittämättömien ilma-alusten rooli operaatioissa vuosina 1999 ja 2008.

”Mahdollisen vastustajan kannalta tarkasteltuna Venäjän ilma- ja ohjustorjunta tulee 2020-luvulla olemaan merkittävästi nykyistä vaarallisempi. Sen käytössä olevat erittäin pitkän kantaman ilmatorjuntajärjestelmät kykenevät vaikuttamaan vastustajan ilmakomponentin toiminnan vapautteen myös syvälle oman alueen ulkopuolelle. Mikäli Venäjä kykenee rakentamaan aidosti integroidun ilmapuolustuksen kokonaisuusjärjestelmän, mahdollistaa se hävittäjä-, ilma- ja ohjustorjunnan sekä elektronisen vaikuttamisen suorituskykyjen yhteiskäytön torjuntatilanteessa nykyistä merkittävästi tehokkaammin. Tämä on asetettu Venäjällä keskeiseksi kehittämisen alueeksi, tosin vasta aika näyttää, miten hyvin siinä tullaan onnistumaan.”¹³⁹

Merellisten operaatioiden rooli säilyttää merkityksensä tulevaisuudessa. Merisaarrolla kyetään vaikuttamaan vastapuolen yhteiskuntaan sekä estämään tai rajoittamaan ulkomaisen avun vastaanottoa. Rajoitetulla mairinnousulla alueelle, johon puolustajalla ei ole mahdollista sitoa riittävästi joukkoja, kyetään valtaamaan sillanpää ja jatkokuljetuksilla kuljettamaan alueelle merkittävä voima. Tällöin merikuljetuksilla kyettäisiin jopa avaamaan toinen operaatiosuunta. Vaikka operaatio toteutettaisiin puolustajan kannalta toisarvoiselle, heikosti puolustetulle alueelle, siihen on pakko reagoida, koska joukot voivat käyttää aluetta hyökkäyksen lähtöalueena. Tällä on mah-

¹³⁹ Leppiviita (2015), s. 121.

dollista hajottaa puolustajan voimat, estää niiden vaikutuksen keskittäminen sekä temmata aloite jopa operatiivisella tasolla.¹⁴⁰

Diplomityössäni analysoin Georgian operaation perusteella, että Venäjän asevoimien operaation uhkamallia kuvastaisi nimi ”välittömästi alkava ajallisesti synkronoitu operaatio”. Operaatio aloitettaisiin korkean valmiuden joukoilla ilman vaatimusten esittämistä kohdemaalle. Tällä saavutettaisiin yllätysmomentti ja maksimoitaisiin iskun strateginen vaikutus. Hyökkäysoperaation menestystekijöitä ovat joukkojen koulutustason ja valmiuden kehittäminen, tilannekuvan muodostaminen ja kohteiden maalittaminen, kyberulottuvuuden hyödyntäminen operaation kaikissa vaiheissa, ajallinen ja alueellinen ilmanherruus, kahden operaatiosuunnan hyökkäys, voiman nopea kasvattaminen taistelutilassa sekä operatiotempo, jolla kyetään hyökkäämään puolustajan suunnitelmia vastaan.¹⁴¹

Venäjän asevoimien operatiotaito ja taktiikka on tulevaisuudessa jotakin aivan muuta kuin perinteistä ja kaavamaisista. Opit sekä omista että länsimaisista operatioista on hyödynnetty. Avainasemassa on vastustajan alhaisen valmiuden hyödyntäminen yllätyksen ja nopeuden avulla. Venäjän asevoimien operaatio on sotakokemusten perusteella röyhkeä ja monipuolinen, kaikkia taistelutilan ulottuvuuksia ja ”siviiliyh-teiskuntaa” tarvittaessa hyödyntävä sekä useita eri menetelmiä yhdistelevä hyvin suunniteltu ja riittävällä tasolla koordinoitu ”venäläinen yhteisoperaatio”. Operaatiolla pyritään saavuttamaan yllätys sekä harhauttamaan tai painostamaan vastustaja väärin ja sille epäedullisiin vastatoimiin.

Understand the Lessons, but still Expect the Unexpected

¹⁴⁰ Tähtinen (2013), s. 103.

¹⁴¹ Sama, ss. 137–138.

VENÄLÄINEN SODAN KUVA

Petteri Lahu

Maanpuolustuskorkeakoulun vuonna 1999 julkaisemassa kirjassa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* Harri Ohra-aho lähestyi artikkelissaan *Venäläinen näkemys sodan kuvasta* aihettaan hahmottamalla ääripäitä: olisiko tulevaisuuden venäläinen sodan kuva huipputeknologialla käytävä yhteenotto vai pikemminkin sisällissota? Hän päätyi toteamaan, että Venäjän asevoimien kokoon suhteutettuna vain pieni osa olisi huipputeknologiaa pääosan perustuessa neuvostoliittolaiseen massa-armeija-ajatteluun. Informaatioaikakauden sotia tulisivat venäläislähteiden mukaan käymään vain taloudellisen ja informaatioteknisen kehityksen kärjessä kulkevat, sotilasteknisesti korkean tason asevoimat. Tässä luokittelussa Venäjä sijoittuisi post- ja premodernien valtioiden välisellä akselilla keskustaan ollen moderni valtio.¹

Ohra-aho näki, että sodan kuvan muodostumista oli sekä lännessä että idässä pyritty tarkoituksellisesti vaikeuttamaan hämärtämällä sodan käsitteitä. Kosovon sodassa Nato puhui humanitaarisesta interventioista ja Tšetšenian ensimmäisessä sodassa Venäjä terrorismin vastaisesta operaatiosta, vaikka sotatieteellisten määritelmien mukaan molemmat tapahtumat voitiin yksiselitteisesti tulkita sodiksi.²

Venäläistä sodan kuvaa koskevana tulevaisuuden arvionaan Ohra-aho esitti seuraavaa:

1. Sotilaallisen doktriinin asema säilyy keskeisenä Venäjän sotilaallisessa suunnittelussa.
2. Sodankäynnin ongelmien ratkaisussa tieteellinen lähestymistapa on vallitseva. Tätä neuvostoliittolaiseen näkökulmaan perustuvaa tulkintaa Ohra-aho piti ”edelleen kumoamattomana”.
3. Ydinasepelotteen merkitys säilyy edelleen merkittävänä.

¹ Ohra-aho, Harri: Venäläinen näkemys sodan kuvasta teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, s. 37.

² Sama, s. 38.

4. Laajamittakaavaisten konfliktien mahdollisuus vähenee ja alemman asteisten konfliktien todennäköisyys kasvaa. Tämän vuoksi Venäjällä pidettiin uutena ja tärkeänä tehtävänä joukkojen kouluttamista sekä johtamisjärjestelmän muuttamista paikallisten sotien ja aseellisten konfliktien varalta, mitä ei vielä 1980-luvun puolivälin jälkeenkään koettu tarpeelliseksi.³

Keskeisiksi paikallisten sotien ja aseellisten konfliktien venäläistä näkökulmaa kuvaaviksi kehitystrendeiksi Ohra-aho esitti seuraavia kenraalimajuri Vahrusevin näkemyksiä:

1. Suurvalloilla on dominoiva vaikutus paikallisten sotien ja aseellisten konfliktien synnyssä.
2. Paikallisissa sodissa ja aseellisissa konflikteissa on selkeästi todennettava hyökkääjäosapuoli.
3. Paikallisissa sodissa ja aseellisissa konflikteissa korostuu yleisen mielipiteen herkkyys tappioille.
4. Paikallisissa sodissa ja aseellisissa konflikteissa taistelutoimiin osallistumattomien maiden yleisellä mielipiteellä on merkittävä vaikutus sotaan ja lopputulokseen.
5. Paikalliset sodat käydään edelleen tavanomaisin asein, mutta joukkotuhoaseiden pelote- ja ennaltaehkäisyvaikutus tunnustetaan.
6. Paikallisissa sodissa ja aseellisissa konflikteissa käytetään laajasti täsmäaseita, joilla tavoitellaan tehokasta tuhoamisvaikutusta ja pyritään välttämään siviilitappioita.
7. Sotien alueellinen ulottuvuus on kasvanut, tulta käytetään vastustajan koko alueelle.
8. Sotien ja konfliktien kesto vaihtelee huomattavasti.
9. Paikallisissa sodissa ja aseellisissa konflikteissa on aikaisempaa selvemmin havaittavissa vaihteellisuus ja erityisesti konfliktin alun ilma-operaation ratkaiseva osuus korostuu.⁴

Ohra-aho kiinnitti kriittistä huomiota vuosituhannen vaihteen yleiseen käsitykseen siitä, että sotien ja konfliktien kesto olisi lyhentymässä teknologian kehittymisen ja sodan hyökkääjäosapuolen päämäärätietoisuuden vuoksi. Lyhytkestoisilla sodilla myös vältettäisiin pitkittyvien sotatoimien yleistä mielipidettä heikentävä vaikutus.⁵

Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa -teoksen julkaisun jälkeen Venäjä on osallistunut syksyllä 1999 alkaneeseen toiseen Tšetšnian sotaan, joka lyhyen aktiivivaiheen jälkeen jatkui virallisesti lähes kymmenen vuoden ajan terrorisminvastaisena ope-

³ Ohra-aho (1999), s. 39.

⁴ Sama, s. 41.

⁵ Sama.

raationa. Sodan ja taistelun kuva muodostui vastakumouksellisen sodan luonteen mukaisesti pitkäksi toisiaan seuraavien etsintä- ja tuhoamisoperaatioiksi sarjaksi, jossa asevoimien joukkojen tehtävänä oli paikallistettujen vastarintapesäkkeiden ulkokehän saartaminen ja tulivalmistelu raskaalla aseistuksella. Vastarintapesäkkeiden sisäkehän etsintä- ja taistelutoiminnasta vastasivat sisäasiainministeriön joukot.⁶

Vuoden 2008 elokuussa Venäjä kävi Georgian kanssa viisi päivää kestäneen sodan, jossa sen hyvässä valmiudessa olleet Pohjois-Kaukasian sotilaspiirin 58. Armeijan joukot etenivät nopeasti Etelä-Ossetian ja Abhasian alueille. Venäläiset sovelsivat Georgian sodassa neuvostoliittolaisen operaatiotaidon oppeja ja taktiikan periaatteita sekä toimintatapoja. Sovellettuja yleisjoukkojen taktisia periaatteita olivat korkea taisteluvälikäyttö, nopeus ja voiman vaikutuksen keskittäminen. Sodan kolmantena päivänä Venäjä avasi uuden operaatiosuunnan tuomalla lisäjoukkoja Abhasiaan rauta- ja meriteitse. Neuvostoaikaisiin toimintaperiaatteisiin tukeutumisen taustalla olivat käytössä olleen aseistuksen ja taistelukuluston ominaisuudet, jotka eivät mahdollistaneet kaukovaikutukseen perustuvaa sodankäyntiä. Siksi operaatiossa edettiin suoraviivaisesti kosketukseen ja taistelun ratkaisemiseen käytettiin maavoimien tulivoimaa lähi-taistelussa.⁷

Lyhyen ja kiivaan sodan paradigma ei näytä sellaisenaan toteutuneen 2000-luvulla. Sotilaalliset konfliktit ovat kehittyneet alun nopean aktiivivaiheen jälkeen yleensä pitkittyneiksi konflikteiksi⁸, joissa osapuolina ovat yleensä olleet oman alueensa ulkopuolella operoivat valtiolliset toimijat, joita vastassa ovat olleet paikallisen väestön tukemat epäsiistiset joukot. Oletus lyhyestä ja kiivaasta sodasta on toteutunut ainoastaan joissakin valtioiden välisissä sotilaallisissa konflikteissa.

2.1 Asevoimien uudistusohjelmat

Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa -teoksen julkaisuajankohtana Venäjän kehitys ei ollut pitävällä pohjalla. Maa oli toipumassa edellisen vuoden talouskriisistä ja ajautumassa uudelleen sisäiseen aseelliseen konfliktiin Tšetšeniassa. Maan johdossa oli Boris Jeltsin (1931–2007), jonka hallinnon loppukautta sävyttivät hänen heikko terveytensä sekä tiheään vaihtuvat hallitukset.⁹ Venäjä oli menettämässä asemansa suurvaltana ja tulevaisuuden suunta vaikutti epävarmalta. Venäjän ja sen asevoimien

⁶ Lahu, Petteri: *Synä vai pelkästään tibeä: neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne : Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Juvenes Print, Tampere 2014, ss. 318–320.

⁷ Sama, ss. 321–322.

⁸ The World at War <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/>, viitattu 14.6. 2015.

⁹ Lenta.ru: Ельцин, Борис Первый президент Российской Федерации, suomeksi Boris Jeltsin Venäjän federaation ensimmäinen presidentti, <http://lenta.ru/lib/14160887/full.htm>, viitattu 21.6.2015.

kehitykseen ovat 2000-luvun alussa vaikuttaneet keskeisesti energian hinnannousu¹⁰ ja Vladimir Putinin (s. 1952) pitkään jatkunut valtakausi Venäjän ylimmässä johdos-
sa¹¹. Energian viennistä riippuvaisen Venäjän talouden kasvu¹² on tukenut Putinin
suosiota ja tuonut valtiolle sen sisäisesti kaipaamaa vakautta 1990-luvun turbulenttis-
ten vuosien jälkeen. Eräiden tulkintojen¹³ mukaan Venäjä on lyhyen romahduksen
jälkeen palauttanut itsensä imperiumiksi – suurvallaksi suurvaltojen joukkoon. Kehi-
tyskulku vaikuttaa 1990-luvun tapahtumiin verrattuna yllättävältä.

Venäjän asevoimissa on Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen toimeenpantu useita
uudistusohjelmia. Nykyinen uudistusvaihe kytkeytyy Tšetšenian sodan jälkeen vuon-
na 2003 alkaneeseen, niin sanottuna ”Ivanovin doktriinina” tunnettuun uudistus-
ohjelmaan. Sen lähtökohdan mukaan olennaisimmat neuvostoaikojen jälkeiset ase-
voimien uudelleenrakentamisen tavoitteet oli saavutettu, eikä kehittämisen lähtö-
kohtana enää voinut olla Neuvostoliitolta jälkeen jäänyt sotilaallinen potentiaali. Tär-
keimmiksi kehittämistehtäviksi määriteltiin 1) kyky strategisen pidäkkeen ylläpitoon,
2) korkea taistelu- ja liikekannallepanovalmius, 3) strateginen liikkuvuus, 4) jouk-
kojen täydentäminen koulutetulla henkilöstöllä ja 5) varustuksen korkea tekninen
taso. Pysyvän valmiuden yhtymien tuli muodostaa korkean valmiuden joukkoryhmit-
tymien perusta. Muodostettavien joukkoryhmittymien päävaatimuksina olivat strate-
ginen liikkuvuus ja taistelullinen joustavuus sekä itsenäisen toiminnan mahdollistava
riittävä aseistuksen, materiaalin ja henkilöstön täydentämisaste. Joukkoryhmittymien
tuli uhkaavissa tilanteissa pystyä operatiiviseen ryhmittymiseen määrätylle alueelle,
käydä yksittäistä taistelua missä tahansa Venäjän alueella ja pystyä tukemaan toisia
taistelutehtävään ryhmittyneitä pysyvän valmiuden yhtymiä.¹⁴

¹⁰ Öljy- ja biopolttoaine-ala: <http://www.oil.fi/fi/tilastot-1/hinnat-ja-verot/15-raakaoljyn-ja-oljytuotteiden-hintakehitys>,
viitattu 9.7.2015. – Öljyn hinta nousi jyrkästi vuodesta 2004 alkaen 200 euron tonnihinnasta jopa yli 600 eu-
roon vuonna 2008. Vuoden 2008 globaalien talousromahduksen aiheuttama nopea hinnan laskua seurasi
hinnan nopea nousu samalle tasolle vuosina 2011 ja 2014. Vuoden 2015 alussa hinta laski jälleen jyrkästi ja on
tätä kirjoitettaessa laskussa kesäsesongista huolimatta. Tällä hetkellä öljyn hintaa painaa alas Iranin öljyviennin
pakotteiden poistaminen ydinohjelmasta sopimisen jälkeen.

¹¹ Владимир Путин Личный сайт, suomeksi Vladimir Putinin henkilökohtainen sivu, <http://putin.kremlin.ru/bio>,
viitattu 16.4.2015. – Vladimir Putin on toiminut edeltäjänsä Boris Jeltsinin 31.12.1999 tapahtuneen dra-
maattisen eron jälkeen keskeytyksettä Venäjän ylimmässä johdossa joko presidenttinä tai pääministerinä. Hä-
net valittiin vaaleilla presidentiksi vuonna 2000 (53,4 prosenttia äänistä) ja seuraavan kerran vuonna 2004
(71,9 prosenttia). Presidentin toimikaudet kahteen peräkkäiseen kauteen rajoittavan perustuslakimuutoksen ta-
kia hänen oli luovutettava valtionpäämiehen tehtävät vuoden 2008 vaaleissa Dmitri Medvedeville (71,9 pro-
senttia). Putin valittiin kolmannelle presidenttikaudelleen maaliskuussa 2012 (63,6 prosenttia). Seuraavat pre-
sidentinvaalit järjestetään maaliskuussa 2018.

¹² Russia GDP Annual Growth Rate 1996–2015, <http://www.tradingeconomics.com/russia/gdp-growth-annual>, viitattu
16.4.2015. – Venäjän talouskasvu noudatteli vuodesta 2000 alkaen Euroopan unionin ja Yhdysvaltain kas-
vulukuja vuoteen 2013 saakka. Tämän jälkeen talouden kasvu on pysähtynyt ja vuoden 2015 alussa Venäjän
talous on pienentynyt ensimmäistä kertaa vuoden 2009 taluskriisin jälkeen.

¹³ Juntunen, Alpo: *Venäjän imperiumin paluu: 2. uudistettu laitos*, Maanpuolustuskorkeakoulu: Tampere 2012, ss.
1–5.

¹⁴ *Актуальные задачи развития Вооруженных сил Российской Федерации*, Министерство обороны Российской
Федерации, 23.9.2003, suomeksi Venäjän federaation asevoimien kehittämisen ajankohtaiset tehtävät, Venä-
jän puolustusministeriön julkaisu 23.9.2003, ss. 41–50. Ks. myös Lalu (2014), ss. 343–349.

Venäjän asevoimien pitkään jatkuneita uudistusohjelmia on lännessä arvioitu Neuvostoliiton hajoamisen ja länsimaista sodan kuvaa sävyttäneen terrorisminvastaisen sodan näkökulmasta, jossa korostuu erityisesti teknologian kehittymisen vallankumouksellinen vaikutus sotatoimien kulkuun. Uuden paradigman mukaisesti menestys sotatoimissa olisi teknologiaylivoiman turvin saavutettavissa vähäisillä omilla tappioilla. Määrän sijaan tulisi panostaa ainoastaan laatuun, minkä takia asevelvollisuuden perustuvista asevoimista luovuttiin nopeasti sekä Länsi-Euroopassa ja monissa Itä-Euroopan uusissa Naton jäsenmaissa. Tavanomaiseen varustukseen perustuvien joukkojen suorituskykyä kehitettäisiin kriisihallintatehtäviin, usein eri mantereille projisoituina. Valtioiden välisiä sotia ei enää ilmaantuisi. Venäjän asevoimien odotettiin kehittyvän samaan suuntaan ja ”mittarit” asetettiin sen mukaisesti. Näin ei kuitenkaan käynyt. Venäjä jatkoi panostustaan ydinaseistuksen kehittämiseen, säilytti reserviin perustuvan liikekannallepanokyvyn ja kehitti mahdollisuuksiaan hallita lähialueidensa sotilaallisia kriisejä pysyvän valmiuden joukoilla.¹⁵ Ehkäpä eräänä länsimaisen arviointivirheen syynä tässä, ja monissa muissa oman alueen ulkopuolelle ulottuvissa arvioissa ja näkemyksissä, on omien yhteiskunnallisten trendien ja kehittämishalujen laajentaminen koko muuta maailmaa koskeviksi.

Edes uuden paradigman edellyttämän nykyaikaisen sotilasteknologian puute ei ole muodostunut Venäjälle esteeksi strategisten päämäärien saavuttamisessa. Georgian sodassa Venäjä toteutti nopeasti käynnistetyn menestyksekkään sotilasoperaation, vaikka se oli teknisesti alakynnessä vastustajaansa nähden¹⁶. Milloin esteitä on ollut, ovat niiden syynä pikemminkin olleet väärin asetetut tavoitteet kuin asevoimien kyky tehtävien täyttämiseen.¹⁷

Georgian sodan kokemuksia käytettiin perusteluna vuonna 2009 alkaneelle uudistuksen uusimmalle vaiheelle, jonka tunnuslauseeksi muodostui asevoimien *uusi olemus* (*новый облик*).¹⁸

¹⁵ Renz, Bettina: Russian Military Capabilities after 20 Years of Reform teoksessa *Survival: Global Politics and Strategy*, 56, (3), 2014, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.2014.920145>, viitattu 17.5.2015, ss. 70–71. Vrt. Blank, Stephen: The General Crisis of the Russian Military, *The Journal of Slavic Military Studies*, 16 (2) 2003, ss. 1–26 ja Locksley, Christopher C: Concept, Algorithm, Indecision: Why Military Reform has Failed in Russia Since 1992, *The Journal of Slavic Military Studies*, 14 (1), 2001.

¹⁶ Цыганок, А.Д.: Война на Кавказе 2008: русский взгляд, Грузино-осетинская война 8–13 августа 2008 года, Апро-XX1, Москва 2011, suomeksi Tsyganok, A. D.: Sota Kaukasiassa 2008: venäläinen näkökulma Gruusialais-ossetialaiseen sotaan 8.–13. elokuuta 2008, http://militera.lib.ru/h/0/pdf/tsyganok_ad01.pdf, viitattu 16.7.2013, ss. 161–163. Ks. myös Lalu (2014), ss. 322–323.

¹⁷ Renz (2014), ss. 66–67.

¹⁸ Lalu (2014) ss. 349–353.

Uudistuksen perusajatuksena oli:

1. muodostaa kaikki yhtymät pysyvän valmiuden joukoiksi
2. kehittää johtamisjärjestelmän tehokkuutta
3. uudistaa ammattisotilaiden koulutusjärjestelmä
4. varustaa asevoimat uusimmalla aseistuksella
5. kehittää asevoimien henkilöstön sosiaalista hyvinvointia.¹⁹

Asevoimien uuden olemuksen tavoittelu käynnistettiin ylimmän johdon julistuksenomaisilla lausunnoilla, joiden perustana ei kuitenkaan ollut seikkaperäistä suunnitelmaa uudistuksen toteuttamisesta. Esimerkiksi maavoimien yhtymien organisaation muuttaminen divisioonista prikaateiksi tehtiin kovalla kiireellä siitä huolimatta, että kokeiluharjoituksissa ja tarkastuksissa organisaatiomuutoksen toteutuksessa havaittiin suuria puutteita. Uudistuksen suuntalinjoja onkin tarkistettu toteuttamisen aikana useita kertoja, erityisesti puolustusministerin ja yleisesikunnan päällikön vaihdosten jälkeen.²⁰ Erään venäläisarvion mukaan reformin perusajatus merkitsi jopa luopumista liikekannallepanoon perustuvasta sodankäyntikyvystä, mikä perustui todennäköisesti arvioon, jonka mukaan laajamittakaavainen ja alueellinen sota ainakin Euroopan suunnalla olisi epätodennäköinen²¹.

Venäjän asevoimien toiminta Ukrainan operaatiossa, jonka yllättävyys, häikäilemättömyys ja tehokkuus ylitti lännen valtiojohtajien ja sotilasasiantuntijoiden sinisilmäiset arviot, on osoitus paitsi läntisten mittareiden väärästä valinnasta myös Venäjän asevoimien toimintakyvyn kasvusta sekä yhä keskusjohtoisemmaksi muodostuvan valtion kyvystä käyttää monipuolista keinovalikoimaa ja yhteiskunnan muita voimavaroja halutun päämäärän saavuttamiseksi sekä kyvystä säilyttää koko operaation ajan kansalaisten tuen.

Kansalaisten asevoimien käytölle antaman tuen kasvua kuvaa hyvin nykyisten mielipidetiedusteluiden vertaaminen 1990-luvun lopussa tehtyihin. Vuonna 1998 Venäjän kansalaisista 73 prosenttia vastusti maan sotilaallista läsnäoloa konfliktipesäkkeissä²². Ukrainan konfliktin aikana yleinen mielipide on tukenut Venäjän johdon toimia:

¹⁹ Мясников, Виктор: Пять постулатов Главверха, Независимое военное обозрение, 3.10.2008, suomeksi Mjasnikov, Viktor: Ylipäällikön viisi teesiä, http://ivo.ng.ru/concepts/2008-10-03/1_5postulator.html, viitattu 12.10. 2008. Ks. myös Lalu 2014, ss. 349–353 ja McDermott, Roger N: The Brain of the Russian Army: Futuristic Visions Tethered by the Past, *The Journal of Slavic Military Studies*, 27 (1) 2014, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518046.2014.874840>, viitattu 17.4.2015, ss. 8–9.

²⁰ McDermott (2014), s. 5, 9 ja 19.

²¹ Барабанов, Михаил: Испытание «нового облика» Украинский конфликт и военная реформа в России, Комментарии Центра АСТ, Москва 2014, <http://cast.ru/comments/?id=571>, 1.6.2015, suomeksi Barabanov, Mihail: ”Uuden olemuksen” kokeilu, Ukrainan konflikti ja sotilasreformi Venäjällä. – Barabanovin mukaan Venäjä vähensi uudistuksen myötä joukkojensa määrää Läntisen sotilaspiirin alueella vuosina 2008–2012 ja voimavaroja suunnattiin rajoitettujen konfliktien hallintaan käytettäviin maahanlasku- ja erikoisoperaatiojoukkoihin.

²² Ohra-aho (1999), s. 42.

kyselytutkimukseen vastanneista 55 prosenttia suhtautuu positiivisesti siihen, että Itä-Ukrainan kapinallisten riveissä taistelee venäläisiä vapaaehtoisia. Venäjän asevoimien joukkojen käyttöä Itä-Ukrainassa tukisi 45 prosenttia.²³ Ilmiön taustalla on luonnollisesti Krimin liittämisessä saavutettu alkumenestys²⁴, mutta myös informaatioympäristön hallintaa on Venäjällä kehitetty määrätietoisesti.

Venäjällä televisio on tärkein tiedonvälityksen kanava²⁵, jonka valtakunnallisten pääkanavien omistus on 2000-luvulla muuttunut valtioenemmistöiseksi. Kyselytutkimusten vastausten perusteella on ilmeistä, että juuri television pääkanavilla esitetyt ja riittävän ponnekaasti toistetut pääviestit vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen. Sisäisen tiedonvälityksensä lisäksi Venäjä on panostanut ulkomaille suunnattavaan sähköiseen tiedonvälitykseen. ”Moskovan Tiltusta” on kehittynyt itseään vaihtoehtoisena mediana esittelevä ulkomaalaisten uutisankkurien tähdittämä nykyaikainen *Russia Today* -uutiskanava.²⁶ Informaatioympäristön hallintaan tähtäävillä toimenpiteillä on luotu valmiudet vastata Vahrusevin trendeihin²⁷, joiden mukaan sekä kotirintaman että konfliktiin osallistumattomien maiden yleisellä mielipiteellä on merkittävä vaikutus lopputulokseen.

²³ Levada: Военный конфликт на востоке Украины, 27.11.2014, suomeksi Sotilaallinen konflikti Itä-Ukrainassa <http://www.levada.ru/27-11-2014/voennyi-konflikt-na-vostoke-ukrainy>, viitattu 13.6.2015. – Levadan kyselytutkimuksessa Venäjän asevoimien läsnäoloon viitattiin ehdollisena ”miten suhtautuisitte, jos saisitte tietää, että itäukrainalaisten vapaaehtoisten riveissä taistelee venäläisiä sotilaita?”

²⁴ Levada: Происходящее в Украине, Крыму и реакция России, 26.3.2014, <http://www.levada.ru/26-03-2014/proiskhodyashee-v-ukraine-krymu-i-reaktsiya-rossii>, suomeksi Ukrainan tapahtumat, Krim ja reaktiot Venäjällä, viitattu 13.6.2015. Ks. myös mielipidekyselyt, <http://www.levada.ru/sites/default/files/levadareportmedia.pdf>, viitattu 1.6.2015 ja *VTsIOM 2012, 2014, 2015*. – Krimin liittämisestä tukee 89 prosenttia venäläisistä. Asevoimien arvostus on noussut vuoden 2006 indeksiluvusta -22 (32 prosenttia arvosti, 54 prosenttia ei arvostanut) lähes tasaisesti. Vuodesta 2013 asevoimat on ollut Venäjän arvostetuin instituutio. Kesäkuussa 2015 instituutioiden arvostusindeksi oli seuraava: asevoimat 65, ortodoksinen kirkko 57, tiedotusvälineet 40, lainvalvontaelimet 17, poliittiset puolueet 16, kansankamari ja ammattiliitot 7, oikeusistuimet -1 ja oppositio -1. Viimeisen viiden vuoden aikana venäläiset ovat alkaneet suhtautua positiivisemmin asepalvelukseen. Vuonna 2014 kyselyyn vastanneista 53 prosenttia halusi, että heidän lähisukulaisensa palvelisi asevoimissa. Verrattuna kyselyyn vuonna 2010 (36 prosenttia) on kannatus puolitoistakertaistunut. Mielipiteiden ja käytännön välillä on kuitenkin ristiriita: Vuonna 2012 enemmistö (74 prosenttia) venäläisistä piti tarpeellisena jokaisen ”kunnan nuoren miehen” palvelusta armeijassa. 78 prosenttia vastanneista piti asepalvelusta tärkeänä ja hyödyllisenä elämäkokemuksena. Tästä huolimatta samana vuonna 190 000 kutsuntavelvollista, 40 prosenttia ikäluokasta, yritti vältellä kutsuntoihin osallistumista.

²⁵ Волков, Денис, Гончаров, Степан: Российский медиа-ландшафт: телевидение, пресса, интернет, ЛЕВАДА-ЦЕНТР, 2014, suomeksi Volkov, Denis ja Gontšarov Stepan: Venäläisen median maastonmuodot: televisio, lehdistö, internet <http://www.levada.ru/sites/default/files/levadareportmedia.pdf>, viitattu 1.6.2015, ss. 2–9.

²⁶ Yle elävä arkisto: ”Moskovan Tiltu” puhuu <http://yle.fi/aibe/artikkeli/2006/09/08/moskovan-tiltu-puhuu>, YLE 2006, viitattu 28.6.2015, vrt. RT (ent. *Russia Today*) monimediakanava, perustettu 2006 ja *Sputnik News*, perustettu 2014.

²⁷ Ohra-aho (1999), ss. 39–43. Ks. myös Vahrusevin määritelmät artikkelin ensimmäisellä sivulla.

2.2 Sodan ja konfliktin käsite Venäjällä

Sodan ja konfliktin käsite on pysynyt Venäjällä lähes muuttumattomana vuosikymmenien ajan, ja se noudattelee marxilais-leniniläistä dialektista tulkintaa²⁸. Tämän käsityksen mukaan sota määritellään edelleen yhteiskunnalliseksi ilmiöksi, jossa osapuolten väliset suhteet ovat oleellisesti muuttuneet ja ne ovat siirtyneet aseellisten sekä muiden väkivaltaisten keinojen käyttämiseen ristiriitojensa ratkaisemiseksi. Luonteeltaan sodan katsotaan edelleen olevan valtionjohdon politiikan jatkamista väkivaltaisain keinoin.²⁹

Sotilasdoktriinin yläkäsite, sotilaallinen konflikti eli kansanomaisesti *sota*, jakautuu *aseelliseen konfliktiin* sekä *paikalliseen, alueelliseen ja laajamittakaavaiseen sotaan*. Jaottelu tapahtuu laajuuden ja tavoitteiden mukaan. Kirjallisuudessa ja sotatieteellisissä artikkeleissa esiintyy myös monipolvisempaa jaottelua, jossa konfliktin määrittely tapahtuu tavoitteiden, mittakaavan, käytettävien välineiden, keston, jännitteisyyden ja osallistujien lukumäärän mukaan³⁰. Sodan ja konfliktin käsitteen muuttumattomuus on osaltaan saattanut vaikuttaa siihen, että venäläisessä sotatieteessä ei kiinnitetty riittävästi huomiota paikallisten sotien ja aseellisten konfliktien sisältöön ennen 2000-luvun ensimmäistä kymmenlukua³¹. Sotilaallisen konfliktin jaottelu on esitetty taulukossa 1.

²⁸ Lalu (2014), s. 65.

²⁹ Рогозин, Д.О. (ред.): *Война и мир в терминах и определениях*, издательский дом Платон, Москва, 2004, suomeksi Rogozin, D. O. (toim.): *Sota ja rauha termeissä ja määritelmissä*, ss. 36–37. Ks. myös *Военный энциклопедический словарь*, Военное издательство, Москва, 2007, suomeksi Sotilastietosanakirja (jatkossa VES), s. 154.

³⁰ Лутовинов, В.И.: *Военная политика Российской Федерации в условиях глобализации: учебное пособие*, Изд-во РАГС, Москва, 2009, suomeksi Lutovinov, V. I.: *Venäjän federaation sotilaspolitiikka globalisaation olosuhteissa*, s. 106. Ks. myös Махонин, В.А.: *Вооруженные конфликты: понятия, классификация, причины возникновения*, *Военная мысль*, № 9, 2010, ss. 3–15, suomeksi Mahonin, V. A.: *Aseelliset konfliktit, ymmärrys, luokittelu, ilmaantumisen syyt*, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/22579582>, viitattu 1.6.2015. – *Военная мысль* -lehti, *Vojennaja mysl*, suomeksi Sotilaallinen ajattelu, on Venäjän johtava sotatieteellinen julkaisu.

³¹ Боевой устав по подготовке к ведению общевойскового боя, часть 2, батальон, рота, Военное издательство, Москва, 2006, <http://voennizdat.com/ychebn/ystav/Yshebystav16.djvu>, viitattu 20.10.2012, suomeksi Taisteluoehjesääntö yleisjoukkojen taistelua ja siihen valmistautumista varten osa 2, pataljoona, komppania, ss. 385–419. – Asevoimien toimintaa paikallisissa sodissa ja aseellisissa konflikteissa ohjeistettiin vasta vuonna 2004 käyttöön vahvistetussa pataljoonan ja komppanian taisteluoehjesäännössä, joka korvasi sitä edeltäneen neuvostoaikaisen ohjesäännön.

Sotilaallinen konflikti eli sota. Kansainvälisten tai kansallisten ristiriitojen ratkaisemistapa, jossa käytetään sotilaallista voimaa.			
Aseellinen konflikti. Valtioiden tai vastakkaisten osapuolien välinen aseellinen yhteenotto <i>yhden valtion alueella.</i>	Paikallinen sota. Kahden tai useamman valtion sota, jossa <i>rajoitetut</i> tavoitteet. Sota rajoittuu kyseessä olevien valtioiden alueille.	Alueellinen sota. Kahden tai useamman valtion sota. Rajoitetut tavoitteet. Valtioiden tai <i>liittokunnan</i> voimin tavanomaisilla tai ydinaseilla alueella ja siihen liittyvillä merillä ja ilmaparuuudessa. <i>Tärkeät</i> sotilaspoliittiset tavoitteet.	Laajamittakaavainen sota. Liittokuntien tai suurvaltojen välinen. <i>Radikaalit</i> sotilaspoliittiset tavoitteet. Voi alkaa alemman tason sotien laajentumisen seurauksena. Edellyttää kaikkien voimavarojen liikekannallepanoa.

Taulukko 1: Sotilaallisten konfliktien eli sotien venäläinen jaottelu.³²

Nykyistä venäläistä käsitystä aseellisten konfliktien luonteesta ovat muokanneet omat kokemukset Pohjois-Kaukasian konflikteissa sekä järjestelmällinen Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten toimintaan 1990- ja 2000-luvuilla kohdistunut tutkimus³³. Venäläistä käsitystä sodasta voi teoriapohjaltaan pitää sekä instrumentaalisenä että eskatologisenä toisin kuin lännessä, jossa sota varsinkin omaa kansallisvaltiota välittömästi koskettavana nähdään tyypillisesti kataklysmisenä³⁴. Eskatologinen näkökulma on kuitenkin väistynyt, kun painotukset ovat siirtyneet Neuvostoliiton hajotua laajamittakaavaisesta sodasta pienempien konfliktien hallintaan, mutta se sisältyi edelleen Venäjän sotilasdoktriinissa mainittuihin laajamittakaavaisen sodan sotilaspoliittisiin tavoitteisiin. Venäjän ja lännen lähestymistapojen ero saattaa olla eräs Ve-

³² Sotilasdoktriini 2014, 8. 1–3, ks. myös Sotilasdoktriini 2010, 6. 1–3, Sotilasdoktriini 2000, II. 3–11, VES 2007, s. 347, *Военная энциклопедия, в восьми томах*, Военное издательство, Москва, 1993–2004, suomeksi Sotilastietosanakirja, osa 4, s. 331 ja Ohra-aho (1999), ss. 39–41. Vrt. Sotilasdoktriini 1993.

³³ Ks. esim. Колтуков, А. А. (реда.): *Военное искусство локальных войн и вооруженных конфликтов*, Воениздат, Москва 2009, suomeksi Koltjukov, A. A. (toim.): Sotataito paikallisissa sodissa ja aseellisissa konflikteissa, ss. 5 ja 121–128, Герасимов, Валерий: Новые вызовы требуют переосмысления форм и способов ведения боевых действий – Военно-промышленный курьер 476 (8) 2013, suomeksi Gerasimov, Valeri: Uudet haasteet vaativat sotilaallisen toiminnan muotojen ja keinojen uudelleenajattelua, http://vpknews.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf, viitattu 1.7.2015, Мухин, Владимир: Крым взяли в рамках гибридной войны Независимое военное обозрение 13.2.2015, suomeksi Muhin, Vladimir: Krim vallattiin hybridisodankäynnillä, http://www.ng.ru/armies/2015-02-13/3_kartblansh.html, viitattu 9.3.2015 ja Lalu (2014), ss. 309–322.

³⁴ Sipilä, Joonas: Sota tutkimuksen kohteena teoksessa Sivonen, Pekka, (toim.): *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, 2013, <http://www.doria.fi/handle/10024/93617>, 21.10.2015, viitattu 21.10.2015, ss. 65–66. – Kataklysmi tarkoittaa koko maapallon kattavaa geologista tuhoa tai mullistusta. Instrumentaalisen suhtautumisella tarkoitetaan sodan näkemistä työkaluna ja politiikan jatkeena mielekkäiden tavoitteiden saavuttamisessa. Eskatologinen mahdollisuus toteuttaa sodassa historiallisen materialismin prosessin vääjäämättömyyttä ja saavuttaa jotakin aivan uutta oli ominaista Neuvostoliiton aikaiselle käsitykselle.

näjän toimintaa koskevan arvioinnin ongelma, mikäli omien näkökulmien sotaan oletetaan olevan universaaleja. Tätä voidaan myös käyttää hyväksi.

Venäläinen sotilaallisen konfliktin käsite ja sen jaottelu muuttuu hitaasti. Olisi kuitenkin virheellistä arvioida tämän vaikuttavan kahlitsevalla tavalla sotataidon sisältöön. Konfliktin käsite antaa viitekehyksen toimintaympäristön muutoksen arvioimiselle sekä uusien teoreettisten ja käytännöllisten sisältöjen kehittämiseksi. Sotilaallisen konfliktin tunnusmerkkinä on edelleen sotilaallisen voiman käyttö, vaikka sodan kuvassa tapahtunut muutos painottaa entistä enemmän ei-sotilaallisten keinojen merkitystä strategisten tavoitteiden saavuttamisessa.

2.3 Venäläinen sodan ja taistelun kuva

Nykyisessä venäläisessä ajattelussa sodan ja taistelun kuvan arvioidaan olevan voimakkaassa muutoksessa. Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten toimintaa Persianlahden, entisen Jugoslavian ja Irakin sodissa tutkineet venäläiset teoreetikot päätyivät näkemukseen, jonka mukaan aseellisten konfliktien aktiivivaiheille oli tyypillistä operatiivisen yllätyksen saavuttaminen sekä täsmä- ja kaukovaikutusaseistuksen runsas käyttö erityisesti merelle sijoitetuilta laukaisualustoilta. Operaatioissa saavutettiin menestystä jopa ilman maavoimien käyttöä. Maataisteluille osoittautui tyypilliseksi pienten noin prikaatin vahvuisten taisteluosastojen käyttö heikosti puolustetuissa suunnissa. Voimakkaat vastarintapesäkkeet kierrettiin ja saarrettiin. Mikäli puolustuksen läpimurto katsottiin tehtävän jatkamisen kannalta välttämättömäksi, kohdistettiin siihen useita vuorokausia kestävä ilmavoimien ja tykistön tulivalmistelu. Puolustajan vastaiskut torjuttiin ja reserveihin vaikutettiin ilmavoimien tulella. Lähitaisteluun ryhdyttiin vain poikkeustapauksissa, ja niidenkin aikana vastustajan tuhoamiseen käytettiin pääasiassa omaa tai ilmavoimien kaukovaikutustulta.³⁵

Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten toiminnan perusteella venäläiset sotateoreetikot tekivät 2000-luvun alussa alla esitettyjä sotataittoa koskevia havaintoja. Kunkin havainnon jälkeen on kirjattu *kursiivilla* venäläisten näkemyksiä heidän omista kehittämistarpeistaan.

- Sotilastoimet voidaan aloittaa ennen joukkojen strategista ryhmittymistä – *edellyttää hyvää tiedusteluanalyysia sotilaallisen toiminnan ennusmerkeistä ja vastustajan valmiudesta sekä korkean valmiuden yhtymiä.*
- Perinteinen käsitys länsimaisesta sotatoimesta, jossa ilmaoperaatiota seuraa ilma-maa-yhteisoperaatio ei ole itsestään selvä – *kaavamaisista torjuntamallia on vältettävä.*

³⁵ Колтоков, Колтjukov (2009), s. 125. Ks. myös Березкин, Г. А.: Уроки и выводы из войны в Ираке, *Военная мысль*, № 7, 2003, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/5161091>, viitattu 10.7.2013, suom Berezkin, G. A.: Irakin sodan opetuksia ja johtopäätöksiä, s. 60.

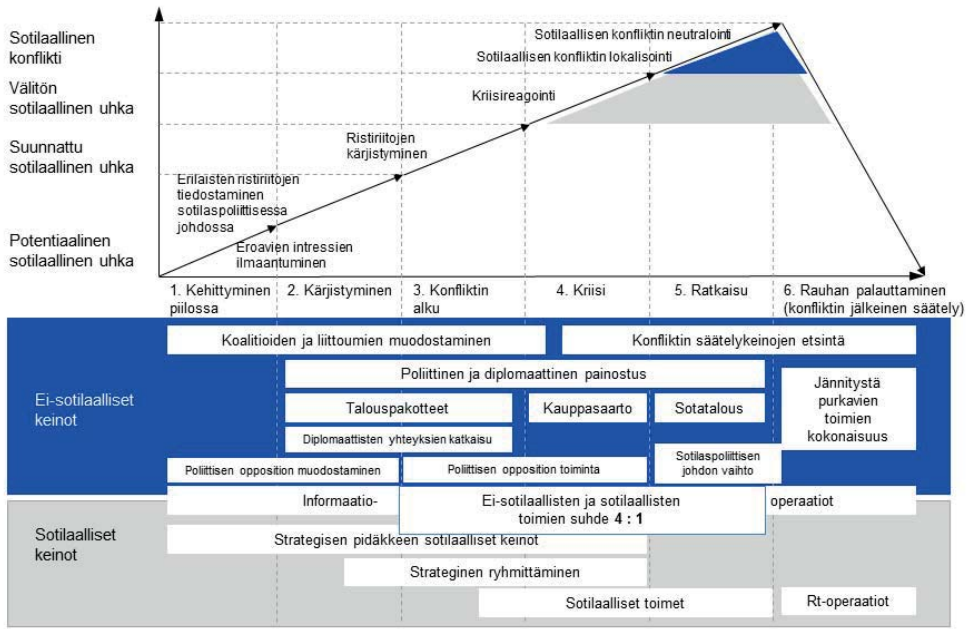
- Puolustushaarojen roolit ilmasotatoimessa ja sen torjunnassa ovat muuttuneet: merivoimat on keskeinen ilmavoiman käyttäjä (lentotukialukset ja mereltä laukaistavat risteilyohjukset) – *edellyttää ilma- ja ohjustorjunnan järjestelyjä sekä kykyä torjua merelle ryhmitettyjä hyökkäysvälineitä.*
- Yksittäisen aluksen ja aseiden (lentokone, pinta-alus, sukellusvene, täsmäase) merkitys kasvaa – *rinnakkaisen suunnittelun vaatimukset lisääntyvät kaikilla johtamistasoilla.*
- Tavoitteita ja vaikutusta ei aina saavuteta maavoimien etulinjan joukoilla – *voimien ja välineiden keskittämisen periaatetta on kehitettävä.*
- Kaukovaikutus lisääntyy – *puolustus- ja hyökkäystaistelun operatiivisen ryhmittymisen periaatteita on tarkistettava – taisteltaessa ilman pitkän kantaman täsmäaseistusta on maavoimien sotatoimen ensimmäisessä vaiheessa muutettava vastustajan taistelukoostusta välttävä toimintatapa tiiviiksi taistelukoostukseksi.*
- Vastustaja käyttää kaikkia informaatiovaikuttamisen keinoja – *sotilaskuria on lujitettava, moraalis-psykologista kasvatusta on kehitettävä, tiedustelua ja vastatiedustelua on tehostettava.*³⁶

Venäjän yleisesikunnan päällikön armeijankenraali Valeri Gerasimovin on väitetty kuvanneen talvella 2013 venäläistä *hybridisodankäyntiä* ja jopa ennakoineen Venäjän toimintatapoja Ukrainassa³⁷. Vaikka jälkimmäistä väitettä voi pitää jossain määrin liioiteltuna, kuvasi Gerasimov puheessaan sodankäyntitavoissa tapahtunutta muutosta, jossa Venäjä on samanaikaisesti sekä pro- että reaktiivinen toimija. Puhetta uutisoineen artikkelin kuvitus ilmentää käsitystä ei-sotilaallisten keinojen merkityksen kasvusta valtioiden välisissä konflikteissa (kuva 1) ja sodankäyntikeinojen muutoksesta (kuva 2).³⁸ Gerasimovin käsitys aseellisen taistelun muotojen ja keinojen muuttumisesta ulottuu ajallisesti nykypäivästä 2020-luvulle. Uusien muotojen ja keinojen edellyttämät teknologiat ja alustat ovat jo olemassa tai tulossa käyttöön.

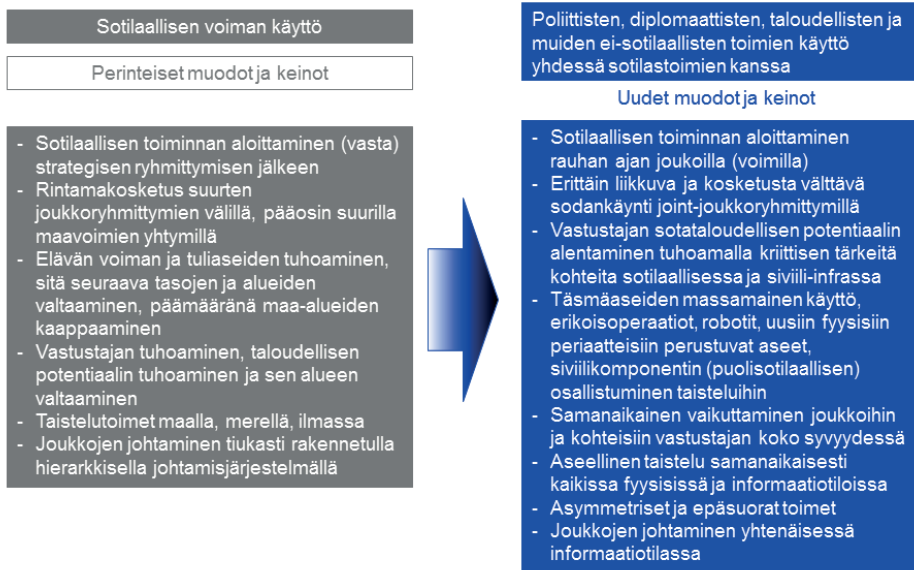
³⁶ КОЛТУКОВ, Koltjukov (2009), ss. 126–127 ja Lalu (2014), s. 312.

³⁷ Герасимов, Gerasimov (2013).

³⁸ Sama.

Kuva 1: Ei-sotilaallisten ja sotilaallisten keinojen käyttö valtioiden välisen konfliktin eri vaiheissa.

Kuva 2: Aseellisen taistelun muotojen ja keinojen muuttuminen. Käytännössä Venäjällä on jo koe- tai palveluskäytössä alustoja ja teknologioita, jotka mahdollistavat uusien muotojen ja keinojen mukaisen toiminnan. Niiden yleistyminen vaatii kuitenkin vielä aikaa.³⁹

³⁹ Главный научно-исследовательский испытательный центр робототехники Минобороны России представит свои разработки на форуме «АРМИЯ-2015», suomeksi Venäjän puolustusministeriön robotiteknologian tutkimuskeskus esittelee kehelmänsä Armija-2015-näyttelyssä, http://junction.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12011844@egNews, viitattu 21.6.2015. Ks. myös Самая мощная в мире вакуумная бомба:

Gerasimovin mukaan epäsymmetriset toimet, joilla tasoitetaan vastustajan ylivoimaa aseellisessa taistelussa⁴⁰, ovat laajalti käytössä. Hänen mainitsemiaan epäsymmetrisiä keinoja ovat muun muassa erikoisoperaatiot, sisäisen opposition käyttö pysyvästi vastustajan koko alueella toimivana rintamana ja informaatio-operaatiot.⁴¹ Venäjän käyttäminä mahdollisina epäsymmetrisinä keinoina voidaan nähdä myös muut vastustajan toimintatapaan nähden poikkeavat voimankäyttötavat esimerkiksi *voiman mitoittamisessa* – sotilasdoktriinin mukaan ydinaseen ensikäyttö on mahdollista jopa ydinaseettoman vastustajan uhatessa Venäjän elintärkeitä intressejä – tai *toimintatavan soveltamisessa* – vastustajan käyttäessä kaukovaikutteisia täsmäaseita on omien maavoimien yllätystä ja operaation tempoa hyväksikäyttämällä kiistettävä kaukovaikutuksella saavutettava etu pyrkimällä tiiviiseen taistelusketkukseen.

Venäjän toimet Ukrainan kriisin yhteydessä ja etenkin Krimin niemimaan valtaaminen yllättävällä sotilasoperaatiolla ovat antaneet aiheita useille ulkomaalaisille arvioille. Jonssonin ja Seelyn mukaan Venäjän uutta sotilaallista toimintatapaa voidaan kuvailla *Full-Spectrum Conflict* (jatkossa FSC) konseptin avulla. Konsepti sisältää sotilaallisen voiman, informaation, talouden ja energian sekä poliittisen vaikuttamisen käytön keskitetyn johdon alaisuudessa poliittisen tavoitteen saavuttamiseksi. FSC-konseptiin voidaan sisällyttää erittäin laaja valikoima toimenpiteitä: tavanomaisista joukoista salattuihin erikoisjoukko- ja tiedusteluoperaatioihin, taloudellisia pakotteita, informaatiotaisteluita sekä kumouksellisen toiminnan keinoja. Jonsson ja Seely käyttävät *konfliktin* käsitettä sodan tai sodankäynnin sijaan, koska monet toimenpiteet ovat luonteeltaan väkivallattomia. Konseptin käytön edellytykseksi he näkevät keskitetyn johtamisjärjestelmän, mikä mahdollistaa toimien tarkan koordinoimisen. Tämä antaa Venäjälle etulyöntiaseman verrattuna EU:n ja Naton kömpelöön päätöksentekoon ja vahventaa clausewitzilaista käsitystä politiikan jatkamisesta toisin keinoin.⁴²

российские испытания, *Первый-канал* 11.9.2007, suomeksi Kaikkein voimakkain vakuumpommi: venäläinen koe, <http://www.1tv.ru/news/techno/67699>, viitattu 21.6.2015. – Venäjän asevoimat kaavailee robottien laajan palveluskäytön alkavan vuoteen 2030 mennessä. Ensimmäiset robotit otetaan käyttöön jo vuonna 2015. Venäjän televisio esitteli vuonna 2007 räjähdysvoimaltaan 44 trotyylitonnia vastaavan termobaarisen pommin kenttäkoetta. Venäjällä on ollut jo pitkään palveluskäytössä useita tätä pienempiä termobaariseen räjähteeseen perustuvia aseita.

⁴⁰ Wei, Ouyang: Reflection on asymmetric warfare teoksessa Persson G., Carolina, V. P., ja Jeppson Tommy (toim.): *Military Thinking in the 21st century*, The Royal Swedish Academy of War Sciences 2015, s. 106. – Wei näkee epäsymmetrisyyden *subteellisenä keinona*, joka voi olla sekä heikon että voimakkaan osapuolen käytössä. Sen käyttö edellyttää vahvaa johtajuutta, aloitteellisuutta ja luovuutta.

⁴¹ Герасимов, Gerasimov (2013).

⁴² Jonsson, Oscar; Seely, Robert: Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine, *The Journal of Slavic Military Studies*. 28 (1) 2015, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518046.2015.998118>, ss. 1–2 ja 6–7.

Krimin operaatioissa Venäjä koordinoi taitavasti ei-sotilaallisten ja sotilaallisten keinojen yhdistelmää. Sosiaalisen median myötä laajentunutta ja laadultaan muuttunutta informaatioavaruutta käytettiin operaatioihin, joissa sosiaalisen median uusia ominaisuuksia ei hyödynnetty ainoastaan viestinnän lähettämiseen ja vastaanottamiseen vaan myös uudenlaisen informaatioisällön muodostamiseen⁴³ sekä vapaaehtoisen joukkoistamisen (*crowdsourcing*) avulla että valtiojohtoisesti koordinoituna.⁴⁴ Krimin verettömässä operaatioissa toteutui strategisen päämäärän saavuttaminen taivuttamalla vastustaja täydellisesti omaan tahtoon tavalla, joka muistuttaa enemmän yhdysvaltalaisia tulevaisuuden sodankäynnin konsepteja⁴⁵ kuin perinteistä käsitystä venäläisestä sotataidosta.

Venäläisessä sotatieteellisestä ajattelusta ja sotilaallisesta suunnittelusta ei todennäköisesti, ainakaan vielä, käytetä käsitteinä FSC-konseptia tai hybridisodankäyntiä, vaikka joissakin kirjoituksissa niihin jo viitataan⁴⁶. Vakavasti otettavassa venäläisessä sotatieteellisessä kirjoittelussa ei hybridisodankäyntiin varsinaisesti viitata muutoin kuin länsimaisena ilmiönä. Toukokuussa 2015 ilmestyneessä *Vojennaja Mysl*-lehden artikkelissa *Hybridiopeaatiot uutena taistelun muotona* Venäjän arvostetuimman sotatieteellisen aikakausjulkaisun vakiokirjoittajistoon kuuluvat Valeri Kiselev ja Nikolai Vorobjov esittivät oman tulkintansa hybridisodankäynnistä. Artikkelissa hybridisodankäynnin historiasta piirretään synkeä lännen Neuvostoliiton ja Venäjän vastaisen toiminnan kaari, jota värittävät ainoastaan eri maissa tapahtuneet väri vallankumoukset. Hybridisodankäynti nähdään Yhdysvaltojen tavaksi jatkaa verenvuodatusta Ukrainassa ja luoda siten edellytyksiä Venäjää vastaan suunnatulle operaatiolle. Kirjoittajien kuvauksesta on kuitenkin lopulta vaikea erottaa, missä määrin lännen toiminnan ja aikeiden kuvaaminen sittenkin vain peilaa Venäjän omaa toimintaa esimerkiksi Krimin valtausoperaatioissa.⁴⁷

⁴³ *Integrum tietokanta*, haku termeillä ДНР, ЛНР, Новороссия, фашизм, viitattu 20.6.2015 suomeksi DNR, LNR, *Novorossija* ja fasismi. – Uudenlaisesta informaatioisällöstä on esimerkkinä *Novorossija*-termin ilmaantuminen venäläiseen keskusteluun. Ennen kevättä 2014 *Novorossijaan* ei venäläisessä uutisoinnissa viitattu käytännöllisesti katsoen lainkaan.

⁴⁴ Jonsson & Seely (2015), s. 4. Ks. myös Franke, Ulrik: War by non-military means, viitattu 12.3.2015, <http://www.foi.se/sv/Sok/Sammanfattningsida/?rNo=FOI-R-4065--SE>, 1.7.2015, ss. 44–46.

⁴⁵ US Joint Chief of Staff: Capstone Concept for Joint Operations Joint Force 2020, <http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/concepts.htm>, 1.7.2015, s. 7. Ks. myös Попов, Игорь: Война – это мир, Независимое военное обозрение, 802 (13), 2014, suomeksi Popov, Igor, Sota on rauhaa, http://nvo.ng.ru/concepts/2014-04-11/1_war.html, viitattu 1.7.2015.

⁴⁶ Мураховский, Виктор: Крымская операция – очевидный маркер качественно нового уровня развития Российской армии, *Национальная оборона* № 6, 2014, suomeksi Murahovski, Viktor: Krimin operaatio – silminnäköt Venäjän armeijan uudesta kehitystasosta, <http://www.oborona.ru/includes/periodics/maintheme/2014/0623/113513418/detail.shtml>, viitattu 1.7.2015. Ks. myös Мухин, Мухин (2015). – Eversti (evp.) Murahovskin mukaan Venäjä sovelsi Krimin operaatioissa yhdysvaltalaisista *Full Spectrum Operations* -toimintamallia. Venäjän maavoimien opetus- ja tutkimuskeskuksen johtajan kenraaliluutnantti Oleg Makarevitšin kirjoitetaan luonnehtineen Venäjän joukkojen toimintaa Krimin valtauksessa hybridisodankäynniksi.

⁴⁷ Киселев, В. А.; Воробьев, И. Н.: Гибридные операции как новый вид военного противоборства, *Военная мысль*, № 2, 2015, suomeksi Kiselev, V. A. ja Vorobjov, I. N.: Hybridiopeaatiot uutena taistelun muotona, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/43679451>, viitattu 19.10.2015.

Venäjän sotataidon ja minkä tahansa muunkin ilmiön kuvaaminen uudella teoreettisella mallilla, kuten tässä FSC-konseptilla tai hybrisoituneen käsitteellä, on hyvä tutkimuksellinen menetelmä. Tieteen ominaisuuksiin kuuluu uusien käsitteiden muodostaminen, niiden kehittäminen ja tarvittaessa luopuminen. Ulkoisen tarkastelijan kehittämien mallien ja käsitteiden käytössä on kuitenkin muistettava, että tutkitavan kohteen ajattelu ja toiminta ei välttämättä tuota sisältöjä tutkijan määrittämien mallien mukaisesti.

2.4 Venäjän sotilaallisen turvallisuuden uhkien vaikutus tulevaisuuden sodan ja taistelun kuvaan

Venäjän talouden yksipuolinen, pääosin energiaraaka-aineen vientiin perustuva rakenne vaikuttaa sen käsityksiin turvallisuussuhkista. Tärkeimmän vientialueen, Euroopan unionin, pyrkimykset energiaomavaraisuuden kasvattamiseen ovat näyttäytyneet Venäjälle jopa valtion olemassaolon edellytyksiin vaikuttavina uhkina, jollaisia Venäjän yleisesikunnan päällikkö Nikolai Makarov esitti raportoidessaan Venäjän kansankamarille syksyllä 2011 asevoimauudistuksen etenemisestä. Venäjän sotilaallisen turvallisuuden ensisijaisiksi uhkiksi hän esitti ”... lännen pyrkimykset taata energiaturvallisuutensa Venäjää vahingoittavalla tavalla, strategisen tasapainon horjuttamisen ohjuspuolustuksella sekä mannertenvälisillä tavanomaisilla ohjuksilla, Yhdysvaltain johtoaseman säilymisen ja länsimaiden sotilasteknisen ylivoiman”.⁴⁸

Ilmastonmuutoksen seurauksena sekä arktisen alueen vapautuminen alusliikenteelle että alueen mannerjalustan hyödyntäminen ovat jo vaikuttaneet Venäjän asevoimien tehtäviin ja strategiseen ryhmittämiseen.⁴⁹ Vaikka kilpailu arktisen alueen merkityksestä on jäänyt jossain määrin Ukrainan kriisin varjoon, myös sen merkitys strategisena suuntana kasvaa tulevaisuudessa⁵⁰.

⁴⁸ Makarov, Nikolai: Esitelmä sotilasreformin toteuttamisesta Venäjän kansankamarissa 17.11.2011, http://www.oprf.ru/files/Prezentaciya_mioboroni.ppt, viitattu 23.7.2011, s. 1.

⁴⁹ Емельяненко, Александр: Минобороны создает стратегическое командование ”Север” – *Российская Газета*, 10.9.2014, suomeksi Emeljanenkov Aleksandr: Puolustusministeriö perustaa Pohjoisen strategisen johtoportaan, <http://www.rg.ru/2014/09/10/sever-site.html>, viitattu 20.6.2015. – Venäjä perusti vuoden 2014 lopussa Pohjoisen laivaston johtoon Pohjoisen strategisen yhteisjohtoportaan, joka aluevastuussa olevana johtoportaan vastaa Venäjän koko pohjoisen alueen puolustuksesta Muurmanskista pitkälle itään. Vastuualueen rajaa Tyynenmeren laivaston kanssa ei lähteen mukaan oltu vielä määritelty, mutta Pohjoisen strategisen yhteisjohtoportaan alaisuudessa olevia tukikohtia on kaukana idässä tietävästi Uuden-Siperian saarilla asti.

⁵⁰ Морская доктрина Российской Федерации (2015), <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/ruAFi5muvx-2tvaqjftS5yrIZUVTJan77L.pdf>, viitattu 14.8.2015, suomeksi Venäjän meridoktriini (2015). – Venäjän meridoktriinin toiminnalliset pääsuunnat ovat merikuljetukset, valtamerten resurssien käytön kehittäminen ja varjelu, meritieteellinen tutkimus sekä sotilaallinen ja muu merellinen toiminta. Alueelliset suunnat jakautuvat valtamerten lisäksi Kaspianmeren sekä Arktoksen että Antarktoksen suuntaan. Itämeri, Mustameri ja Välimeri sisältyvät atlanttiseen suuntaan.

Edelleen käynnissä oleva Ukrainan kriisi on vaikuttanut Venäjän käsityksiin sen sotilaallisen turvallisuuden uhkista. Tähän Venäjä reagoi päivittämällä sotilaallisen doktriinin poikkeuksellisen nopeassa tahdissa⁵¹, minkä lisäksi on ilmoitettu myös muiden strategisten suunnitteluasiakirjojen, kuten kansallisen turvallisuuden ja informaatioturvallisuuden doktriinien uusimisesta⁵². Moskovassa huhtikuussa 2015 järjestetyssä kansainvälisessä turvallisuuskokouksessa Venäjän yleisesikunnan päällikkö, armeijankenraali Valeri Gerasimov totesi maailman turvallisuustilanteen heikentyneen merkittävästi kuluneen vuoden aikana: ”Terrorismin uhka Afrikassa, Lähi-idässä ja Keski-Aasiassa kasvaa nopeasti ja alkaa saavuttaa globaalit mittasuhteet. Niin paradoksaaliselta kuin se kuulostaakin, tällä hetkellä sivistyneeseen Eurooppaan on muodostunut epätasapainon pesäke Ukrainan kriisin puhkeamisen seurauksena.”⁵³

Gerasimovin mukaan Naton laajentuminen itään, erityisesti entisiin neuvostotasavaltoihin, vaikuttaa negatiivisesti Venäjän turvallisuuteen. Naton lisääntynyt sotilaallinen yhteistyö etuoikeutettujen kumppanimaiden kanssa mahdollistaa niiden infrastruktuurin käytön Naton joukkojen siirtoon (Venäjää vastaan) Pohjois-Euroopassa. Ukrainan kriisi on antanut Natolle tekosyyntä aktivoida toimintaansa suunnitelmallisesti erityisesti Venäjän rajojen läheisyydessä. Gerasimov tulkitsee Naton toiminnan operatiiviseksi valmisteluksi, jonka päämäärät eivät ole pelkästään puolustuksellisia. Varsinaiseksi uhkaksi hän näkee kuitenkin strategisten hyökkäysaseiden tasapainoa järkyttävän Yhdysvaltain ja Naton globaalien ohjustorjuntajärjestelmän ryhmittämisen suunnitelmien toteutumisen.⁵⁴

Sotilaallisen vaarojen ja uhkien ohella Venäjän yleisesikunnan päällikkö ilmaisi huolensa lännen tavoitteesta ”panna Venäjä polvilleen” luomalla sen lähialueille kriisitilanteita järjestämällä ja tukemalla värvälankumouksia, jotka ovat jo toteutuneet Ukrainassa, Georgiassa ja Moldovassa. Kehityksen seurauksena Venäjään rajoittuvilla alueilla on käynnissä sisällissotia. Tällainen kehityskulku muodostaa Gerasimovin mukaan sotilaallisen vaaran Venäjälle. Strategisen hyökkäysaseiden tasapainon järkkymisen, Naton laajenemisen ja värvälankumousten laajenemisen lisäksi Gerasimov pitää ongelmana myös kansainvälistä terrorismia. Lännen toimia sen rajoittamisessa hän pitää tehottomina, koska niillä ei vaikuteta terrorismin syihin.⁵⁵

⁵¹ Pynnöniemi, Katri ja Mashiri, James: Venäjän sotilasdoktriinit vertailussa, Ulkopoliittinen instituutti, 6.5.2015, http://www.fiia.fi/en/publication/507/venajan_sotilasdoktriinit_vertailussa/, viitattu 18.5.2015, ss. 14–17.

⁵² Патрушев, Николай: Великая победа в великой войне, *Красная звезда, Красная звезда*, 26777 (77) 2015, suomeksi Patrušev, Nikolai: Suuri voitto suuressa sodassa, <http://redstar.ru/images/files/2015/05-2015/077-06-05-2015.pdf>, viitattu 1.7.2015, s. 1 ja 3.

⁵³ Гerasимов, Валерий: Выступление начальника Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации на тему: «Военные опасности и военные угрозы Российской Федерации в современных условиях», suomeksi Gerasimov, Valeri: Venäjän yleisesikunnan päällikön puhe aiheesta ”Venäjän sotilaalliset vaarat ja uhkat”, <http://mil.ru/pubart.htm?id=12016246@oms.Article>, viitattu 5.5.2015.

⁵⁴ Sama.

⁵⁵ Sama.

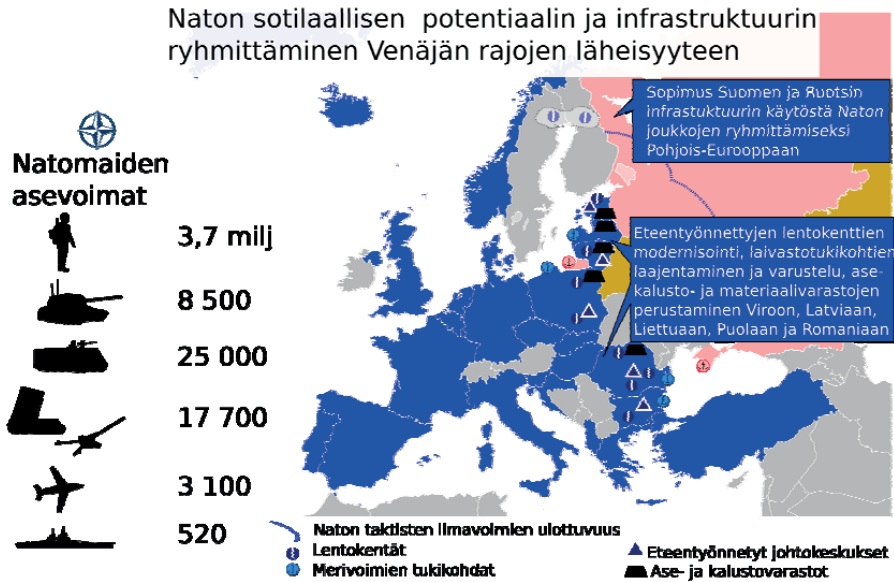

Kuva 3: Gerasimovin käsitys nykyisen tilanteen vaikutuksesta Venäjän sotilaalliseen turvallisuuteen.

Gerasimovin käsitys Venäjän sotilaallista turvallisuutta uhkaavista tekijöistä ilmentää nopeasti muuttunutta turvallisuustilannetta. Itä- ja Kaakkois-Aasia esitetään Venäjän näkökulmasta kriisittöminä, vaikka alueella on useita kriisipesäkkeitä, eikä esimerkiksi Venäjän ja Japanin välillä ole edelleenkään sopua rajasta. Siinä missä hänen edeltäjänsä Nikolai Makarov painotti energiataloutta ja keskinäisriippuvuutta sekä näki Venäjän sotilaallista turvallisuutta uhkaavia mahdollisia kriisejä laajemmin, on Gerasimovin esityksessä painopiste siirtynyt Eurooppa-keskeiseen geopolitiikkaan.⁵⁶ Painopisteen muutos heijastuu Pohjois-Eurooppaan, jonka turvallisuustilanteen Venäjä esittää muuttuneen itselleen kielteisellä tavalla. Naton lisääntynyttä toimintaa Puolassa, Baltian maissa sekä Suomen ja Ruotsin kanssa solmittuja isäntämaasopimuksia ei Venäjällä tulkita pelkästään puolustuksellisiksi.⁵⁷ Venäjän operatiivisen päähallinnon päällikkö, kenraaliluutnantti Andrei Kartaplov kytkee Naton itälaajentumisen ja globaalin ohjustorjuntajärjestelmän ryhmittämisen yhteen (kuvat 4 ja 5). Kun jälkimmäinen on saatu valmiiksi, avautuu Yhdysvalloille ja Natolle venäläisen käsityksen mukaan mahdollisuus yllättävään ilma-avaruushyökkäykseen Venäjän syvyyteen.

⁵⁶ Герасимов, Gerasimov (2015). Ks. myös Niinistö, Sauli: Presidentti Niinistö: Yhteiskunnan eheys Suomen parhaita kilpailuvaltteja, <http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=327175&nodeid=44809&contentlan=1&culture=fi-FI>, viitattu 25.5.2015. Vrt. Макаров (2011) ja (Lalu) 2014, ss. 355–357.

⁵⁷ Герасимов, Gerasimov (2015). Ks. myös Gorenburg, Dmitry: Moscow Conference on International Security 2015 Part 4: Russian views of NATO, Russian Military Reform, <https://russiamil.wordpress.com/2015/05/19/moscow-conference-on-international-security-2015-part-4-russian-views-of-nato/>, viitattu 25.5.2015.

Kuva 4: Naton laajeneminen ja infrastruktuurin käyttömahdollisuuksien lisääminen tulkeitaan Venäjällä sotilaalliseksi vaaraksi. Venäjän yleisesikunnan operatiivisen päähallinnon päällikön kenraaliluutnantti Andrei Kartapolovin esitys Moskovan IV turvallisuuskonferenssissa 16.4.2015.⁵⁸

Kuva 5: Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmän eurooppalaisen ryhmittämyksen vaikutukset Venäjän sotilaalliseen turvallisuuteen.⁵⁹

⁵⁸ Gorenburg (2015).

⁵⁹ Sama.

Venäjän sotilaallisen turvallisuuden uhkia koskevien näkemysten perusteella voidaan päätyä näkemykseen, että Venäjä valmistautuu kolmenlaiseen sotatyyppiin, jotka ovat: strategisten hyökkäysaseiden tasapainotilan järkkymisen mahdollistama laajamittainen ydinasein käytävä yhteenotto, paikallinen tai alueellinen sota useampaa teknisesti kehittyntä valtiota vastaan sekä paikallinen aseellinen konflikti jonkin Venäjään rajoittuvan valtion alueella tai Venäjän sisällä. Edellä mainitut ovat kuitenkin vain viitekehyksiä, joiden avulla pyritään lähestymään mahdollista taistelun kuvaa, joissa keskitytään kahteen viimeksi mainittuun.

2.5 Venäläinen näkökulma tulevaisuuden taistelun kuvaan

Venäjän näkökulmaa nykyaikaiseen ja tulevaan taistelun kuvaan, venäläisittäin konfliktien ominaispiirteisiin ja erityisyyksiin, on hahmotettu sotilasdoktriinissa, puolustusministeriön ohjaavissa asiakirjoissa ja asevoimien johdon puheissa.⁶⁰ Näiden perusteella tulkitsen, että sodan oletetaan Venäjälle epäsuotuisimmassa tilanteessa alkavan hyökkääjän yllättäen aloitetuilla ja taitavasti keskitetyillä ilma-avaruusiskuilla, joilla Venäjän sotilaalliset ja muut kohteet pyritäisiin lamauttamaan tai tuhoamaan sen alueen syvyydessä ja globaalissa informaatiotilassa.

Ilmaiskun torjumiseksi Venäjä on perinteisesti kehittänyt ja ylläpitänyt ilmatorjuntaohjusaseistukseen perustuvaa torjuntakykyä ja korkeaa valmiutta. Neuvostoliiton aikana torjunta perustui useisiin sisäkkäisiin ilmapuolustusvyöhykkeisiin liittolaismaiden ja neuvostotasavaltojen alueella⁶¹. Näiden menettämisen jälkeen syvyyttä on pyritty luomaan ohjusjärjestelmien torjuntaetäisyyttä ja ilmavalvonnan kykyjä lisäämällä. Venäjän asevoimien kehittämisen kärjessä on viime vuosina ollut ilma- ja avaruuspuolustus, jonka merkityksen kasvusta todistaa sen kohottaminen asevoimien aselajin asemaan vuonna 2011⁶². Vuonna 2015 elokuun alussa Venäjän ilma- ja avaruuspuolustus sekä ilmavoimat yhdistettiin *ilma- ja avaruusvoimiksi*⁶³.

⁶⁰ Актуальные задачи 2003, ss. 32–34, Герасимов, Gerasimov (2013) ja Sotilasdoktriini 2014, II.15 6–в.

⁶¹ Lappi, Ahti: *Ilmatorjunta Kylmässä sodassa*, Ilmatorjuntasäätiö, Jyväskylä, 2003, ss. 88–89 ja 104–106.

⁶² Беломытцев, А. В., Валеев, М. Г., Ромась, Н.А.: О формах борьбы с воздушно-космическим противником, *Военная мысль*, № 5, 2014, suomeksi Belomytsev, A.V., Valejev, M.G., Romas' N. L.: Ilma-avaruusvastustajan kanssa käytävien taistelujen muodosta, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/41174780>, ss. 2–3, viitattu 2.7.2015. – Lähteen mukaan ilma- ja avaruuspuolustukseen kuuluu ilmatorjunnan lisäksi myös ilmavoimien hyökkäykselliset toimet vastustajan ilmahyökkäyskyvyn tuhoamiseksi. Ilma- ja avaruuspuolustuksen, erityisesti ohjustorjunnan, ajankohtaista merkitystä kuvastaa kesäkuun 2015 *Vojennaja Mysl* -lehden sisältö, joka käsitteli yksinomaan avaruuspuolustuksen kysymyksiä.

⁶³ Новый вид Вооруженных Сил РФ – Воздушно-космические силы – приступил к несению боевого дежурства по воздушно-космической обороне, http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12047-166@egNews, viitattu 12.8.2015, suomeksi Uusi Venäjän asevoimien puolustushaara – Ilma- ja avaruusvoimat siirtyivät ilma- ja avaruuspuolustuksen taistelupäivystykseen.

Aktiivisen ilma- ja avaruuspuolustuksen kehittämisen lisäksi asevoimien pysyvän valmiuden yhtymille on asetettu vaatimukseksi pystyä aloittamaan toimintansa yhden tunnin kuluessa⁶⁴. Yhden tunnin valmiuden tavoitteena on pystyä väistämään vastustajan kauaskantoisten täsmäaseiden yllättävä isku joukko-osastojen ja yhtymien normaaliolojen sijoituspaikkoihin. Käsitys taistelujen alkamisesta yllättävillä ilmaiskuilla palautuu sekä 1980-luvun näkemyksiin⁶⁵ että traumaattiseen muistoon kesäkuusta 1941. Näkemystä tukevat Yhdysvaltain ja Naton ilma-aseen käyttö Persianlahden ja Jugoslavian alueen konflikteissa⁶⁶.

Valmiusvaatimuksen tärkeyttä kuvastavat Venäjän asevoimissa vuonna 2013 aloitetut yllättävät valmiustarkastukset. Niiden tyypillisiä piirteitä ovat olleet joukkojen hälyttäminen, nopea lähtö varuskunnasta, marssi omin välinein ilma- tai rautatiekuljetusten kuormausalueille, marssien ja kuljetusten suojaaminen sekä keskittäminen uuteen operaatiosuuntaan useiden satojen tai jopa yli tuhannen kilometrin etäisyydelle. Siirtojen jälkeen joukkojen taisteluvalmius on yleensä todennettu taisteluammunnoissa. Valmiustarkastusten yhteydessä myös Venäjän strategiset ohjusjoukot ovat harjoitelleet erityisesti liikkuvien maasijoitteisten laukaisujärjestelmiensä hajauttamista ja suojaamista.⁶⁷ Venäläisten mukaan laajamittaisen täsmäasein suoritettua ilma- ja avaruushyökkäyksen estämiseen tai torjumiseen voidaan käyttää myös ydinpidäketä⁶⁸. Toukokuussa 2015 yllättävät valmiusharjoitukset laajennettiin myös Venäjän

⁶⁴ Маскин, В.М.: К вопросу о содержании соединений и воинских частей в категории постоянной готовности, *Военная мысль*, № 1, 2010, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/21481872>, viitattu 28.5.2015, s. 27, suomeksi Maskin, V. M.: Kysymykseen pysyvän valmiuden yhtymien kategorian yhtymien ja joukko-osastojen kokooppaanosta. Ks. myös Золотарёв, В.А.: *История военной стратегии России*, Кучково поле полиграфресурсы, Москва, 2000, suomeksi Zolotarjov, V. A.: Venäjän sotilasstrategian historia, ss. 449–450. – *Vojennaja Mysl* -lehdessä julkaistussa artikkelissa tunnin valmiusaikaa pidettiin mahdottomana. Vaatimuksissa tulisi ottaa realistisemmin huomioon teknisen aseistuksen ja kaluston kunnossapidon vaikutukset sekä yksinkertaisia aikatekijöitä: henkilöstön siirtyminen varuskuntien asuntoalueilta kalustovarastoille ja kaluston tekninen valmistelu ennen käyttöönottoa (minuuteista tunteihin). Kirjoittaja suositteli joukkojen jakamista kolmeen valmiustasoon: välittömän valmiuden joukot (30 prosenttia, 10 tuntia), nopean valmiuden joukot (30 prosenttia, 48 tuntia) ja muut joukot (40 prosenttia, 30 vuorokautta). Näkemykset kolmesta valmiuskategoriasta muistuttavat 1980-luvun neljää kategoriää.

⁶⁵ Золотарёв (2000), ss. 450 ja 478. Ks. myös Lalu (2014), ss. 291–292. – Tiukimpien kylmän sodan ajan vaatimusten mukaan lentokalusto tuli iskujen väistämiseksi pystyä hajauttamaan rauhan ajan tukikohdistaan 1,5 tunnissa, maavoimien yhtymät varuskunnistaan 40–45 minuutissa ja merivoimien pääosat 6–10 tunnissa.

⁶⁶ Lalu (2014), ss. 309–313.

⁶⁷ RIA-Novosti: Начальник Генштаба РФ поднял по тревоге авиабазы ЗВО, 10.6.2013, suomeksi Yleisesikunnan päällikkö hälytti Läntisen sotilaspiirin lentotukikohdat, http://ria.ru/defense_safety/20130610/942551134.html, viitattu 15.7.2013, RIA-Novosti: Начата самая масштабная после 1991 г внезапная проверка боеготовности, 13.7.2013, suomeksi Suurin yllättävä valmiuden kohottamisharjoitus vuoden 1991 jälkeen on alkanut, http://ria.ru/defense_safety/20130713/949419202.html, viitattu 20.7.2013 ja Владыкин, Олег: 'Тополя' выходят на маршрут патрулирования, Независимое военное обозрение 19.07.2013, suomeksi Vladikin, Oleg: Topolit lähtevät taistelupartiointimarssireitilleen, http://nvo.ng.ru/nvoevents/2013-07-19/2_topol.html, viitattu 20.7.2013.

⁶⁸ Sotilasdoktriini 2014, II:16, III:27. Ks. myös Аксёнов, О.Ю., Третьяков, Ю.Н., Филин, Е.Н.: Стратегические оборонительные системы как фактор сдерживания вооруженной агрессии – *Военная мысль*, № 6. 2015, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/44596839>, viitattu 30.6.2015, s. 19.

liittolaismaista koostuvien kollektiivisen operatiivisen reagoinnin voimien (KSOR) toimintaan.⁶⁹

Sodan alkuvaiheen ilma- ja avaruusiskujen torjunnan jälkeen Venäjän asevoimien alueellisen ja paikallisen sodan kuvaan kuuluu edelleen sodan ratkaiseminen strategisella vastahyökkäysoperaatiolla⁷⁰, johon käytetään strategiseen suuntaan muodostettavaa *voimaryhmää*. Venäjän asevoimat eivät kuitenkaan nykyisessä kokoonpanossaan sovellu ilman reservien liikekannallepanoa alueellisiin sotiin⁷¹. Joukkojen suunnattaminen konfliktialueille on tuottanut ongelmia myös alemman tason sotilaallisissa konflikteissa. Molempiin Tšetšenian sotiin joukkoja jouduttiin kokoamaan eri puolilla maata olevista varuskunnista ”pataljoona sieltä ja komppania täältä” -periaatteella⁷². Georgian ja Krimin operaatioihin käytettiin sotoimialueilla niiden läheisyyteen ryhmittyneitä tai alueella jo toimintavalmiudessa olleita joukkoja⁷³.

Ukrainan konflikti muodosti ensimmäisen tilaisuuden Venäjän asevoimien suorituskyvyn arvioimiseen paikallisessa aseellisessa konfliktissa vuonna 2009 alkaneen uudistuksen jälkeen. Sotatoimen alussa Venäjä onnistui harhauttamaan ulkopuoliset tarkkailijat käyttämällä Krimin operaation peitteenä edellisenä vuonna käyttöön otettua valmiusharjoittelun konseptia. Vuorokautta ennen Krimin operaatiota aloitettulla Läntisen ja Keskisen sotilaspiirin yllättävällä valmiusharjoituksella, jossa joukot keskitettiin suhteellisen kauas Ukrainan rajoista, kyettiin salaamaan samanaikainen muutaman tuhannen maahanlasku- ja erikoisoperaatiojoukkojen sotilaan siirto Krimille.⁷⁴

⁶⁹ RIA Novosti: Минобороны удовлетворил результаты внезапной проверки КСОР ОДКБ, 4.6.2015, suomeksi Puolustusministeriö on vakuuttunut KTSJ:n operatiivisen reagoinnin joukkojen valmistarkastuksen tuloksista, http://ria.ru/defense_safety/20150604/1068091701.html, viitattu 7.7.2015. Ks. myös Гундаров, Владимир: Учения на южных границах СНГ, suomeksi Harjoitus Ivy:n eteläisillä rajoilla, http://nvo.ng.ru/nvoevents/2015-05-22/2_uchenia.html, viitattu 7.7.2015. – Tadžikistanissa järjestettyyn harjoitukseen osallistui yksiköitä Venäjän, Valko-Venäjän, Armenian, Kazakstanin, Kirgisian asevoimista. Joukkojen kuljetuksiin käytettiin Venäjän kuljetusilmavoimien lentosuorituksia.

⁷⁰ Золотарёв (2000), ss. 476–478. Ks. myös Lalu (2014), ss. 291–292.

⁷¹ Коритчук, В.В., Кузнецов, С.Г.: Управление подготовкой и накоплением мобилизационных ресурсов в современных условиях, *Военная мысль*. № 4, 2015, suomeksi Koritšuk, V. V., Kuznetsov, S.G.: Liikekannallepanoresurssien valmistelu ja hankinta nykyaikaisissa olosuhteissa, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/43086896>, viitattu 20.3.2015, s. 30.

⁷² Иванов, С.Б.: Выступление министра обороны РФ С. Б. Иванова на годовом отчетном собрании академии военных наук Российской Федерации 18.1.2003, *Вестник Академии военных наук*, № 2, 2003, suomeksi Ivanov, S. B.: Venäjän federaation puolustusministerin Sergei Ivanovin puhe Venäjän sotatiedekatetian vuosikokouksessa, *Vestnik Akademii Vojennyh Nauk*, s. 3.

⁷³ Лавров, Антон: Хронология боевых действий между Россией и Грузией в августе 2008 года, Танки августа, Сборник статей, под ред. М. С. Барабанова, Центр анализа стратегий и технологий, Москва, 2009, <http://cast.ru/news/?id=405>, viitattu 16.7.2013, suomeksi Lavrov, Anton: Sotatoimien kulku Venäjän ja Georgian välillä elokuussa 2008 teoksessa Barabanov, M. S. (toim.): Elokuun panssarit, artikkelikokoelma, ss. 46–49.

⁷⁴ Барабанов, Barabanov (2014).

Valmiusharjoitusten ansiosta Venäjän asevoimien kyky projisoida joukkoja nopeasti alueelta toiselle on kehittynyt huomattavasti. Pyöräajoneuvoilla varustetut yhtymät marssivat operaatioalueelle omalla kalustollaan useiden satojen kilometrien päästä ja kuljetusilmavoimien suorituskykyjä käytettiin joukkojen siirtämiseen huomattavan nopeasti ja hyvässä järjestyksessä. Valmiusharjoittelun avulla Venäjä pystyi myös painostamaan Ukrainaa ja estämään joukkojen käytön Krimin suuntaan sekä rajoittamaan sen asevoimien kykyä suunnata riittävästi voimaa Ukrainan itäosien kapinallisia vastaan käytävään taisteluun.⁷⁵

Käytännössä lähes kaikkien Venäjän Läntisen, Eteläisen ja Keskisen sotilaspiirin yhtymien joukkoja on kriisin aikana suunnattu joko Krimille tai Ukrainan vastaiselle rajalle. Koska varsinaisia taisteluja ei Venäjän ja Ukrainan joukkojen välille ole muodostunut, ei Venäjän asevoimien uuden olemuksen mukaista suorituskykyä voida kokonaisuudessaan arvioida. Erityisesti Venäjän ilmavoimien muiden puolustushaarojen operaatioita tukevan ilmasodankäytikyvyn arvioiminen on Ukrainan suunnan operaatioita analysoimalla lähes mahdotonta.⁷⁶

Venäjän syyskuussa 2015 Syyriassa aloittama ilmaoperaatio tarjoaa mahdollisuuden ilmasodankäytikyvyn arvioimiseen. Operaatiossa on käytetty sekä mereltä että ilmasta laukaistavia uuden sukupolven risteilyohjuksia. Venäjän puolustusministeriö on tiedottanut Syyriassa toimivan lentoryhmän toiminnasta poikkeuksellisen innokkaasti, mikä viittaa haluun todentaa uusien asejärjestelmien käyttövalmiutta. Syyrian ilmaoperaation arvioinnissa on kuitenkin otettava huomioon, että sen aikana ei ole ollut tarvetta vastustajan ilmapuolustuksen lamauttamiseen.

Uudistuksen voidaan arvioida antaneen Venäjän johdolle sen haluamat riittävän tehokkaat asevoimat, jotka mahdollistavat tuloksellisen toiminnan Venäjän lähialueilla ilman liikekannallepanoa tai jopa ilman operaatiota edeltävää joukkojen täydentämistä. Myös joukkojen logistiikan ja huollon tuki on kehittynyt. Tavoite pysyvän valmiuden asevoimista ei kuitenkaan ole toteutunut. Venäjä asevoimat ei pysty suunnamaan pysyvän valmiuden yhtymien vahvuudesta kuin korkeintaan 2/3:aa operaatioalueelle. Keskeisin syy tähän on se, että joukkojen pääosan henkilötäydennys perustuu edelleen varusmiehiin. Venäläisten sotilasasiantuntijoiden mukaan yhden vuoden mittaisen palvelusajan aikana saatu osaaminen ei luo riittävää sotilaallista valmiutta. Esimerkiksi Ukrainan kriisin alkuvaiheessa keväällä 2014 edellisenä syksynä palvelukseen astunut saapumiserä jäi kasarmeille.⁷⁷

⁷⁵ Барабанов, Barabanov (2014). – Venäjä sääteli Ukrainan rajalle ryhmitettyjen joukkojen määrää tarpeen mukaan ja satoi Ukrainan asevoimien joukkoja juuri Itä-Ukrainan taistelujen kulminaatiovaiheissa.

⁷⁶ Sama.

⁷⁷ Sama ja Sutyagin, Igor: Russian Forces in Ukraine , Royal United Service Institute, March 2015 https://www.rusi.org/downloads/assets/201503_BP_Russian_Forces_in_Ukraine_FINAL.pdf, viitattu 3.6.2015. – Barabanov ja Sutyagin esittävät arvioita Ukrainan suunnalla olevien venäläisjoukkojen määrästä. Molempien mukaan joukkomäärä oli korkeimmillaan 80 000 sotilasta.

Vaikka käytäntö joukkoryhmittymien muodostamisessa ja suuntaamisessa operaatioon muistuttaakin edelleen puolustusministeri Sergei Ivanovin vuoden ”pataljoona sieltä ja komppania täältä” -parahdusta, on Venäjän asevoimien kyky sotilaallisen operaation aloittamiseen lähialueillaan ja lisävoiman keskittämiseen kehittynyt merkittävästi. Todennäköisesti Venäjän asevoimilla on tällä hetkellä kansainvälisesti vertailtuna korkein valmiustaso. Valmiuden voimakas korostaminen johtaa luonnollisesti pohdintaan, mitä varten tällaista kykyä ylläpidetään ja onko valmius luonteeltaan puolustuksellista vai hyökkäyksellistä?

Vaikutelman dikotomisuuden takana on Venäjän asetelma: se kokee lännen kehittyvän ilma- ja avaruusylivoiman uhkaksi, jota vastaan korkea valmius on keino väistää omiin asevoimiin kohdistuvaa yllätysiskua. Tässä mielessä korkea valmius on puolustuksellinen. Samaan aikaan Venäjä on aseistuksessa ja miesvoimassa ylivoimainen lähes kaikkiin naapureihinsa verrattuna, ja se on osoittanut olevansa valmis kansainvälisen oikeuden periaatteiden vastaiseen asevoimien käyttöön oman alueensa ulkopuolella tavalla, jonka toimeenpanossa korkealla valmiudella on keskeinen merkitys tavoitteiden saavuttamisessa. Tässä mielessä Venäjän asevoimien korkea valmius on myös hyökkäyksellinen Damokleen miekka, erityisesti naapureiden näkökulmasta.

Huolimatta edistyksistä asevoimien korkean valmiuden kehittämisessä ja menestyksestä epäsymmetristen keinojen käytössä, kestää Venäjän asevoimien pääosan taistelutavan uudistaminen pitkään. Joukkomäärän pienenemisestä johtuva vastuualueiden suureneminen vaikuttaa ryhmitysten tiheyteen, mikä pakottaa kehittämään tiedustelua, valvontaa ja johtamista sekä kasvattamaan operatiivista liikkuvuutta ja kaukovaikutusta.

Läntisen strategisen suunnan kahdessa viimeisessä Zapad-harjoituksessa vuosina 2009 ja 2013 Venäjän ja Valko-Venäjän joukot ovat harjoitelleet puolustushaarojen puolustuksellista yhteisoperaatiota, joihin on kuulunut yhtymien tai niiden osien operatiivisia siirtoja Venäjän keskiosista Valko-Venäjälle. Harjoituksista julkaistussa materiaalissa joukkojen aseistus-, kalusto ja toimintatavat vaikuttavat sotilaiden moderneja henkilökohtaisia varusteita lukuun ottamatta varsin perinteisiltä, jopa neuvostotyypisiltä⁷⁸. Verkostokeskeisen sodankäynnin piirteitä tuodaan käyttöön ylhäältä alas. Joulukuussa 2014 taistelupäivystyksensä aloittanut Venäjän Kansallisen puolustuksen johtokeskus on tästä näkyvä osoitus⁷⁹. Uuden kaukovaikutteisen aseistuksen, kuten Iskander-ohjusten käyttö on liitetty harjoitusskenaarioihin, ja harjoi-

⁷⁸ Звезда ТВ: *Запад 2013 конец активной фазы*, viitattu 26.9.2013, suomeksi Zvezda-TV: Zapad 2013 aktiivivaiheen päätös 26.9.2013.

⁷⁹ Владыкин, Олег: Центр круговой обороны страны, Независимое военное обозрение 5.12.2014, suomeksi Vladykin, Oleg: Maanpuolustuksen keskus, http://mvo.ng.ru/realty/2014-12-05/1_oborona.html, viitattu 5.12.2014.

tusten loppuvaiheissa strategisten pommitusilmavoimien toiminnalla on lähetetty viesti sotilasdoktriinin mukaisesta mahdollisuudesta ydinaseistuksen käyttöön.

2.6 Päätäntä

Nykyisessä tilanteessa Venäjän kehityksen vuoteen 2035 ulottuva arvioiminen on erittäin vaikeaa. Venäjän kehitykseen on vaikuttanut keskeisenä yllätystekijänä sen uuden vuosituhannen kynnyksellä tapahtunut ennakoimaton, mutta kuitenkin pysyvyttä tuonut kurssin muutos, joka ei läntisestä näkökulmasta toivotun kehityksen toteutumatta jäämisestä huolimatta ole johtanut valtion ja sen instituutioiden romahkamiseen. Siksi tulevaan kehitykseen vaikuttavin tekijä on kysymys sen nykyisen johdon jatkuvuudesta: Putinin hallinnon jatkuessa maan linja säilyy samanlaisena, näennäisen demokraattisena presidenttijohtoisena valtiona, jonka sotilaspolitiikkaa luonnehtii Suvorovin kolmen taktisen sotataidon – *silmämäärän, nopeuden ja jatkuvan rynnäköön paineen*⁸⁰ – soveltaminen myös valtiolliseen strategiaan.

Päätökset tehdään kulloinkin avautuvan tilanteen mukaan ja nopeutta käytetään ensi sijassa yllätyksen saavuttamiseen sekä aloitteen tempaamiseen. Jatkuvan rynnäköön paineen nykyaikaista soveltamista kuvaa Venäjän pyrkimys pitää itsensä jatkuvassa kosketuksessa kansainvälisen politiikan tärkeiden toimijoiden kanssa, jos ei hyvällä, niin sitten pahalla pitämällä yllä poliittista ja sotilaallista jännitettä. Kompromissihakuinen toiminta normaalin valtion tapaan merkitsisi jatkuvan strategisen rynnäköön teorian mukaan vähintäänkin aloitteen menettämistä. Vaihtoehtoja Putinin hallinnolle on vaikea nähdä. Näköalattomuus toimii toistaiseksi nykyhallinnon eduksi, mutta estää syntyneen kansainvälisen jännitteen purkamisessa tarpeelliset muutokset.

Venäjä on toiminnallaan Ukrainan kriisissä ajanut itsensä strategiseen umpikujaan. Lännen talouspakotteet eivät Venäjän johdon vakuutteluista huolimatta voi olla vaikuttamatta maan talouteen ja sitä kautta myös asevoimien kehitysmahdollisuuksiin. Maan suuntaan ja kehittämismahdollisuuksiin vaikuttavat nykyisen kriisitilanteen kesto ja sen vaikutukset. Vaikutukset toistaiseksi korkealla pysytelleeseen presidentin politiikan kannatukseen voivat olla nopeita. Venäjän seuraaviin presidentinvaaleihin on aikaa enää pari vuotta.

Seuraavaksi tarkastellaan sodan kuvaan vaikuttavia kehityssuuntia sotataidon, materiaalin, sotalaitosmallin ja strategisen pidäkkeen sekä sotilaallisten konfliktien hallinnan näkökulmasta.

⁸⁰ Lalu (2014), s. 28.

Sotataito

Venäjän asevoimissa seurataan tarkasti yleismaailmallista kehitystä aseellisen voiman käytöstä sotilaallisissa konflikteissa. Erityisinä kiinnostuksen kohteina ovat Yhdysvaltain asevoimien suorituskyvyt, jotka ovat itseään suurvaltana pitävälle Venäjälle sopiva vertailukohta ja myös potentiaalinen uhka. Vallitsevassa tilanteessa pyrkimys maiden väliseen tasapainoon strategisessa ydinaseistuksessa muodostaa selkeän perustan tälle asetelmalle. Läntisten trendien mukaiset opit asevoimien käytöstä eivät sellaisenaan siirry nopeasti Venäjän asevoimien käyttöön. Venäläiselle sotataidolle on tyypillistä alistaa uudet vaikutteet perinpohjaisen teoreettisen tutkimuksen kohteeksi ennen kuin niiden käyttöä tarkastellaan osana omaa järjestelmää.

Länsimaiseen sodan ja taistelun kuvaan jo pitkään vaikuttanut trendi teknologisten mahdollisuuksien ohjaavasta vaikutuksesta sotilaalliseen ajatteluun ei venäläisessä näkökulmassa ole yhtä hallitseva. Venäläinen sotataidollinen ajattelu on päämäärän saavuttamisessa kokonaisvaltaisempaa ja tavoitteellisempaa. Tekniset puutteet pyritään kiertämään tai ohittamaan usein häikäilemätöntä aloitteellisuutta käyttäen. Venäjän tämän hetkisenä vahvuutena ovat taistelukokemusta Neuvostoliiton jälkeisissä aseellisissa konflikteissa hankkineet upseerit, joiden yhteiskunnallista arvostusta on lisätty uuden olemuksen asevoimissa. Lisääntynyt harjoitustoiminta ja tiukentuneet valmiusvaatimukset tukevat heidän työtään operatiivisen suorituskyvyn kehittämisessä.

Venäjä on toteuttanut nopeasti asevoimien rakennemuutoksen viimeisen vaiheen, jonka lähtökohdat ovat poliittisen johdon tahdon mukaisia. Sotatieteellisen järjestelmän asema on nopeassa muutoksessa epäselvä. Uuden olemuksen luomisessa sen kannat käytännöllisesti katsoen jyrättiin ja asevoimien rakentaminen toteutettiin kiivastahtisilla hallintopäätöksillä. Ukrainan kriisin kuluessa tarkennettu sotilaallinen doktriini julkaistiin nopean valmistelun jälkeen, eikä se sisältyä ole käsitelty johtavissa sotatieteellisissä julkaisuissa⁸¹. Tämä vaikeuttaa muutossuunnan arviointia, koska pitkäjänteiseen tieteelliseen analyysiin perustuvan tulevaisuusarvion sijaan asevoimien tulevat kehittämissuunnat voivat muuttua nopeasti muuttuvien turvallisuuspoliittisten tarpeiden ja johdon henkilökohtaisten näkemysten mukaan. Siksi arvioiden perustana tulee huomioida sotatieteilijöiden ohella, ja jopa heidän sijaan, entistä enemmän asevoimien ylimmän johdon arvioita ja tulkintoja kehittämissuunnista. Näiden lisäksi on otettava huomioon objektiiviset lähtökohdat ja arviot kehittämiseen käytettävissä olevista voimavaroista.

⁸¹ Venäjän johtavassa sotatieteellisessä *Военная мысль* -lehdessä (*Vojeņnaja mysl*, suomeksi Sotilaallinen ajattelu), sen enempää kuin sotatiedeakatemian *Вестник Академии военных наук* -julkaisussa *Vestnik Akademii Voennih nauk*, suomeksi Sotatiedeakatemian viesti ei ollut kesäkuuhun 2015 mennessä julkaistu yhtään uutta sotilasdoktriinia käsittelevää artikkelia.

Materiaali

Ukrainan kriisin takia Venäjälle asetettuihin pakotteisiin kuuluvat myös aseteknologian vientirajoitteet, joiden korvaaminen Venäjän omalla osaamisella on vaikeaa ja todennäköisesti jopa mahdotonta, mikäli talouden heikkeneminen johtaa ”aivo- vuotoon” ulkomaille. Tätä taustaa vasten Venäjän asevoimien kehittyminen kooltaan pieneksi huipputeknologialla varustetuksi teknoarmeijaksi on epätodennäköistä. Venäjän asevoimien aseistuksen kehittämisessä jouduttaneen tyytymään vielä pitkään tällä hetkellä käytössä ja tuotannossa olevan aseistuksen tasoon, jota kohotetaan modernisointiohjelmilla, jotka ovat olleet tyypillisiä Venäjän lentokoneteollisuudelle.

Materiaalisessa kehittämisessään Venäjä joutuu pakostakin uudelleen pitäytymään vanhassa periaatteeseensa, jonka mukaan sen on oltava sotavarustuksensa kehittämisessä ja tuottamisessa omavarainen. Omavaraisuusvaatimus tai -pakko hidastaa ulkomaisten innovaatioiden käyttöönottoa, mutta pystyy tuottamaan muihin toimijoihin verrattuna ylivertaisen huoltovarmuuden.

Venäjä on määrätietoisesti kehittänyt avaruuden hallintaa ja panostanut muun muassa GLONASS-satelliittinavigointijärjestelmän alueelliseen kattavuuteen. Tämä luo edellytyksiä mahdollisesti yllättävällekin läpimurrolle kaukovaikutteisten täsmäaseiden kehittämisessä ja käyttöönotossa. Venäjällä lainsäädännön pidäkkeet uusien teknologioiden käyttöönotossa ovat alhaisemmat kuin muualla. Autonomisia kuolettavaa voimaa käyttäviä järjestelmiä on jo koekäytössä ja viranomaisten verkkotiedustelun mahdollistava lainsäädäntökin on ollut voimassa jo 20 vuotta⁸².

Sotalaitos

On epätodennäköistä, että Venäjän asevoimiin palautettaisiin neuvostomallin mukainen kyky laajamittakaavaiseen liikekannallepanoon. Venäjän väestöennuste noudattelee eurooppalaista linjaa ja on väestön uusiutumisen näkökulmasta maanosan heikointa. Todennäköisessä kehityskulussa reservin osittaista liikekannallepanokykyä kuitenkin ylläpidetään, ja sitä kehitetään samoin kuin yhteiskunnan osallistumista kokonaismaanpuolustukseen⁸³.

⁸² *Федеральный закон Об оперативно-розыскной деятельности от 12 августа 1995 г. N 144-ФЗ*, suomeksi Liittovaltiolaki operatiivis-tutkinnallisesta toiminnasta 12.8.1995, N 144-F3.

⁸³ *Указ Президента Российской Федерации от 17.07.2015 № 37, "О создании мобилизационного людского резерва Вооруженных Сил Российской Федерации"*, <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001-201507170019>, viitattu 14.8.2015, suomeksi Presidentin ukaasi Venäjän asevoimien henkilöstön liikekannallepanoreservien muodostamisesta 17.7.2015. – Heinäkuussa 2015 annettu määräys käskää ryhtymään Venäjän lainsäädännön mukaisiin toimenpiteisiin henkilöstöreservien muodostamiseksi koulutusta ja palveluskäyttöä varten.

Todennäköisessä tulevaisuuden asevoimien kehitysmallissa Venäjä jatkaa uuden olemuksen mukaisten asevoimien kehittämistä. Suurimpana haasteena on asevoimien henkilöstö. Ammattiarmeijaan ei kokonaisuudessaan pystyttäne siirtymään. Siksi asevelvollisuudesta luopuminen tuskin tulee kyseeseen. Varusmiespalveluksen pidentäminen nykyisestä yhdestä vuodesta esimerkiksi kahteen vuoteen saattaisi henkilöstötilannetta parantavana tulla kysymykseen, mutta sillä olisi kova sisäpoliittinen hinta. Venäjällä asevoimien arvostuksen nousu ja halu palvella varusmiehenä eivät nouse samalla kulmakertoimella.

Strateginen pidäke ja sotilaallisten konfliktien hallinta läbialueilla

Venäjän sotilaallisen turvallisuuden prioriteettina säilyy strateginen ydinaseistus. Sen avulla ylläpidettävä tasapaino Yhdysvaltain strategisen hyökkäysaseistuksen kanssa muodostaa Venäjän sotilaallisen turvallisuuden strategisen pidäkkeen⁸⁴, jonka luotettavuutta ja uskottavuutta ei vaaranneta missään olosuhteissa tai kehityskuluissa. Strategisen pidäkkeen toimintakyvyn säilyttämisen edellytyksenä on ilma- ja avaruuspuolustuksen luotettavuus. Sotilaallisen turvallisuutensa ylläpitämiseksi Venäjä kehittää kykyään hallita sotilaallisia konflikteja lähialueellaan ja maansisäisesti. Konfliktien eskaloitumista pyritään rajoittamaan strategisella ja taktisella ydinasepidäkkeellä. Mitään konfliktin laajenemisvaihtoehtoja ei kuitenkaan suljeta pois.

⁸⁴ VES, s. 650, Sotilasdoktriini 2014, III:32 b. – Pidäkkeellä tarkoitetaan sellaisten toimintojen kokonaisuutta, jolla pyritään estämään hyökkäykset. Ydinaseet ovat käyttööntulonsa jälkeen olleet välineitä, joilla sekä muodostetaan että demonstroidaan todellinen mahdollisuus kohdistaa hyökkääjään sietämättömiä tappioita aiheuttava vastaisku. Uusimpaan sotilasdoktriiniin on tuotu myös ajatus konventionaalisten aseiden muodostamasta pidäkkeestä.

3

VENÄJÄN SOTILASDOKTRIINI JA SEN KEHITTYMINEN

Pentti Forsström

Vuonna 1999 julkaistussa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*¹ -kirjassa, kommodori Georgij Alafuzoff tarkasteli Venäjän vuoden 1993 sotilasdoktriinia ja huhtikuussa vuonna 2000 julkaistun sotilasdoktriinin luonnosvaiheessa ollutta versiota. Kirjoituksessa käsiteltiin sotilasdoktriinin perusteita ja rakennetta, tarkasteltiin sen liittymistä Venäjän turvallisuusasiakirjajärjestelmään sekä vertailtiin mainittujen asiakirjojen sisältöä.

Perusteissa esitettiin, että sotilasdoktriini on tietyn ajankohdan ja siirtymäkauden poliittinen asiakirja, joka ei yksityiskohtaisesti huomioi sotilaspoliittisen tilanteen nopeita muutoksia ja joka siten ei korvaa asevoimien operatiivisstrategista suunnittelujärjestelmää. Julkistetun sotilasdoktriinin ohella on olemassa salainen operatiivinen doktriini. Näiden sisällöt voivat poiketa toisistaan merkittävästi, vaikka ne ovatkin samansuuntaisia.

Alafuzoffin mukaan julkisuudessa runsaasti käsitellyn vuoden 2000 sotilasdoktriinin luonnos on luonteeltaan puolustusellinen ja liittolaisdoktriinin pohja. Vuoden 1993 sotilasdoktriinin perusidea rauhan ylläpitämiseksi vastakkainasettelun poistuttua kansainvälisen yhteisön toiminnasta korvautui 2000-luvulle tultaessa kahden kehitystendenssin, yksi- ja moninapaisen maailmanjärjestyksen, välisellä kamppailulla. Vuoden 2000 sotilasdoktriinin luonnos sisälsi ”amerikkalaiselle maailmanjärjestykselle” esitetyn haasteen, jolla nostettiin esiin potentiaalinen vastustaja. Vastaavalla tavalla vuoden 1993 sotilasdoktriinissa käsiteltyjen vaaratekijöiden tilalle astuivat selkeät uhkatekijät ulottuen aina laajamittaisen sodan uhkaan. Sotilaallisten uhkien kirjo laajeni ja ne spesifioitiin selkeämmin.

Molemmissa asiakirjoissa Venäjä takaa sotilaallisen turvallisuutensa kaikilla käytettävissä olevilla keinoilla, joista rauhanomaiset ovat ensisijaisia. Sotilasdoktriinin kehityksessä oli nähtävissä aseellisten organisaatioiden sitouttaminen yhteiseen päämäärään, mikä vielä 1990-luvun alussa oli jokseenkin asevoimien vastuulla. Sotilas-

¹ Alafuzoff, Georgij: Venäjän sotilasdoktriini ja sen kehittyminen teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkyinen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Hakapaino Oy, Helsinki 1999.

doktriini ei kuvannut operatiivisen tason toimia, mutta siinä oli luettavissa pyrkimys sotilasliiton kehittämiseksi Naton vastapainoksi. Kirjoituksen lopuksi Alafuzoff toteaa sotilasdoktriinilla olleen liittolaisdoktriinin luonne, jossa asevoimien pääkäyttömuodoiksi esitettiin operaatiot. Sotilasdoktriini sisälsi asevoimien käytön ja kehittämisen perusajatuksen, mutta jätti toiminnalliset ja operatiiviset kysymykset tilanteenmukaisen johtamisen varaan.

3.1 Sotilasdoktriinin asemasta ja merkityksestä

Vuonna 1987 julkaistiin Varsovan liiton sotilasdoktriini. Tätä ennen julkista sotilasdoktriinia sellaisenaan ei Venäjän imperiumissa saati Neuvostoliitossa ollut olemassaakaan. Neuvostoajan sotilasdoktriini oli salainen asiakirja, jonka sisällöstä kirjattiin otteita virallisiin asiakirjoihin, sotilaallisiin toimintaohjeisiin ja ohjesääntöihin. Lisäksi niitä käytettiin teoreettisessa kirjallisuudessa.²

Neuvostosotilasdoktriini oli ”aikansa lapsi”, jolloin avoimuus ja läpinäkyvyys eivät olleet sotilasalan johtavien toimintaperiaatteiden kärkijoukossa. Sotilasdoktriinin kulloisetkin muutokset perustuivat sotilaspoliittisen tilanteen lisäksi tieteen ja teknologian kehitykseen sekä tietysti sosialismin saavutuksiin tällä saralla. Sotilasdoktriinin, kuten yleensäkin teoreettisen materiaalin (lue: hyväksyttävän ajattelun), kiistämättömänä lähtökohtana olivat neuvostoideologia ja sen tavoitteet, joita kuitenkin kommunistisen puolueen keskuskomitea tulkitsi kulloistenkin tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan³.

Neuvostoliiton hajotessa rauhanomaisesti jotkin sotilaalliseen käytäntöön liittyvät perinteet kuolivat. Venäjän presidentin ukaasillaan 2. marraskuuta 1993 vahvistamaa sotilasdoktriinia ei julkistettu kokonaisuudessaan, vaan ainoastaan tärkeimpiä sen määräyksiä ja nekin sanomalehdessä⁴. Tämä lähtökohta kuvastuu osin asiakirjan otsikossa: «Об основных положениях военной доктрины РФ», joka filosofian kandidaatti Risto Kuokkasen kääntämänä julkaistiin Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitoksen julkaisuna *Venäjän sotilasdoktriinin perussäädöksistä*.⁵

² Ks. esimerkiksi: Военная доктрина РФ, <http://tass.ru/info/1675375>, viitattu 22.7.2015, Военная доктрина РФ, <http://ria.ru/spravka/20150205/1045964077.html#ixzz3gag64WRO>, viitattu 22.7.2015, Большая советская энциклопедия 1969–1978, <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/75284>, viitattu 22.7.2015.

³ Родионов И. Н. (1990): О некоторых положениях советской военной доктрины, *Военная мысль* 3/1991, s. 3.

⁴ 1990-luvun alussa painettu materiaali oli käytännössä yksi tärkeimmistä tiedonvälityskanavista.

⁵ Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos: *Venäjän sotilasdoktriinin perussäädöksistä*, julkaisusarja 3, n:o 1, Helsinki 1994. – Käännös perustuu 19.11.1993 *Krasnaja Zvezdassa* julkaistuun tiivistelmään. Yhtenä syynä tähän lienee se, että tuolloin Venäjän poliittisen johdon – presidentin ja kansanedustuslaitoksen – väliset suhteet eivät vielä olleet vakiintuneet, vaan sotilasdoktriinin perusteiden hyväksyminen oli eräänlainen osoitus presidentin vahvistamattomien valtaoikeuksien käytöstä.

Lehtitietojen mukaan sotilasdoktriini julkaistiin sellaisenaan ensimmäisen kerran 21. huhtikuuta 2000 presidentti Putinin ukaasilla vahvistettuna. Tämä oli osoitus muutoksesta avoimuuden ja läpinäkyvyyden suuntaan, millä oli myös ennustettavuutta lisäävä merkitys. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nykyäänkään valtiollisia salaisiksi luokiteltavia asiakirjoja julkaistaisiin sellaisenaan.

Venäläisen käytännön mukaisesti sotilasdoktriini on teoreettinen asiakirja vallitsevista virallisista näkemyksistä sotilaallisen toiminnan perusteista. Sotilaallisen toiminnan käytäntö niin valtion sisällä kuin sen rajojen ulkopuolellakin antavat teoreettisille säädöksille faktisen ilmentymän. Tietysti käytäntö voi poiketa niistä, mikäli tilanteen arvioidaan niin edellyttävän. Sotilasdoktriini on siten ymmärrettävä sotilaallisen toiminnan lähtökohdaksi, mutta ei operatiivisen, tilanteenmukaisen sotilaallisen toiminnan ja sen johtamisen kaanoniksi.

Sotilasdoktriinin säädökset ovat sotilaallisen toiminnan järjestelyjen ja toteuttamisen ohjenuoria, joita realisoidaan muissakin kuin sotilasalan asiakirjoissa, määräyksissä, ohjesäännöissä ja toiminnassa. Sen säädökset pohjautuvat yhteiskunnassa vallitsevaan maailmankatsomukseen, hankittuun kokemukseen, tieteen ja teknologian saavutuksiin sekä määritettyihin kansallisiin intresseihin kyseisenä ajankohtana. Nämä tekijät ryhmitellään sotilasdoktriinissa kolmeen ryhmään, jotka ovat sotilaallisen toiminnan tavoitteet, niiden saavuttamista ohjaavat periaatteet sekä käytännön sotilaallisen toiminnan suuntaviivat ja sisältö.⁶

Venäjän sotilasdoktriini on dynaaminen asiakirja, toisin sanoen sen sisältöön kohdistuu jatkuvasti muutostarpeita⁷. Muutoksia aiheuttavat tekijät voidaan ryhmitellä sisäiseksi ja ulkoiseksi. Yksinkertaistettuna sisäiset tekijät ovat niitä, joiden kehittymiseen Venäjä pääasiassa pystyy vaikuttamaan suoraan. Ulkoiset tekijät ovat niitä sotilaspoliittisen ja -strategisen tilanteen tekijöitä, jotka Venäjä on katsonut huomioon otettavaksi ja jotka ovat aiheuttaneet jonkinlaisen reaktion.

Tämä ei tarkoita sitä, että sotilasdoktriini olisi pelkästään pakon saneleman reaktion ilmentymä muuttuneessa tilanteessa. Sotilasdoktriini on tarkoitettu ”palautteeksi” Venäjän ulkopuolisille tahoille, joten sillä on merkittävä rooli strategisen pelotteen aikaansaamisessa. Sotilasdoktriinin tarkoituksena on mahdollistaa myös tilanteen ennakointi ja mahdollinen proaktiivinen toiminta. Venäjän sotilaallinen proaktiivisuus jätetään sotilaslogiikan mukaisesti ulkoisten toimijoiden ”päätänsäryksi”, eikä sen

⁶ *Muistiinpanot opiskelusta Venäjän asevoimien yleisesikunta-akatemiassa vuosina 2008–2009.* Aineisto tekijän hallussa. Sotilasdoktriinin perustan rakenne on siten säilynyt.

⁷ On kuitenkin selvää, ettei kyseistä, strategisen tason asiakirjaa ole tarkoituksenmukaista muuttaa kuukausittain, tai edes vuosittain ja siten pyrkiä juoksemaan ”jäniksen perässä”, siis muuttuvien sisäisten ja ulkoisten tekijöiden perässä. Siksi asevoimien ylipäällikkö ohjaa ja opastaa, täsmentää ja velvoittaa sotilaallista toimintaa katsauksillaan liittoneuvostolle sekä ukaaseillaan ja kannanotoillaan esimerkiksi puolustusministeriön kollegioiden kokouksissa.

sisältöä julkiseen sotilasdoktriiniin kirjoiteta; tällöinhän menetettäisiin teoreettinenkin mahdollisuus strategiseen yllätykseen.

Venäjän lainsäädännössä sotilasdoktriinin asema vahvistettiin 28. kesäkuuta 2014 osaksi strategisen suunnittelujärjestelmän tuotteita⁸, mikä selkiytti oleellisesti sotilasdoktriinin asemaa suunnittelujärjestelmän hierarkiassa ja merkitystä informaatiolähteenä. Venäjän aikana hyväksytyissä sotilasdoktriinin määritelmässä ei ole tapahtunut oleellisia muutoksia. Asevoimien yleisesikunnan entinen päällikkö, armeijankenraali Juri Balujevski kirjoitti 12. marraskuuta 2014 artikkelin, jossa kiteytyi sotilasdoktriinin perusolemus: ”Sotilasdoktriini – ei ole laki, ei ohjelma eikä suunnitelma. Se on järjestelmä näkemyksistä, jotka vastaavat valtion elämän ja toiminnan olosuhteita.”⁹

Venäjän sotilasdoktriinia voidaan luonnehtia julkisuuteen tarkoitetuksi asiakirjaksi, joka hyväksymisprosessin perusteella on subjektiivinen ja laatimisprosessin perusteella enemmän tai vähemmän kollegiaalsiin kompromisseihin ja abstraktioihin perustuva. Sotilasdoktriini on yksi ilmentymä venäläisestä demokratiasta ja tietyistä avoimuudesta sotilasalalla, minkä tarkoituksena on tehdä tiettäväksi Venäjän johdon strategisia arvioita ja näkemyksiä maailman sotilaspoliittisesta ja -strategisesta tilanteesta. Se on luonteeltaan velvoittava, ja sitä on pidettävä sotilaallisen toiminnan strategisena ohjausasiakirjana osana sotilaallista suunnittelu- ja asiakirjajärjestelmää erityisesti puolustusministeriössä, mutta laajemminkin Venäjän sotilaallisessa organisaatiossa. Sotilasdoktriini on siis Venäjän sotilaallisen toiminnan ennustettavuutta lisäävä tekijä, jonka sisältöä ei pidä aliarvioida.

Sotilasdoktriinin tarkoituksena on informoida sotilaallisen toiminnan tilasta, minkä johdosta sen kohteena ovat erityisesti Venäjän viranomaiset ja kansalaiset, mutta myös Venäjän ulkopuolinen maailma. Sotilasdoktriinissa ei paljasteta salaisina pidettäviä asioita, joiden mukaan sotilaallista voimaa suunnitellaan operatiivisesti käytettäväksi, minkä johdosta sen sisältöä ei pidä yliarvioida. Sen sisältö muuttuu arviointujen tilanteen muutosten mukaisesti, ja sitä päivitetään tarpeen ja johtopäätösten mukaan. Sen sisältö realisoituu viranomaisten käytännön toimissa, ja se on selvästi ohjenuora, johon julkisuudessa tukeudutaan. Sotilasdoktriini on julkaistessa osin vanhentunut, mutta sen seuraavan version sisältöön vaikuttavat tekijät ovat jatkuvassa ja tarkassa ”monitoroinnissa”.

⁸ «О стратегическом планировании в Российской Федерации», статья 3, 10, 11, *Федеральный закон РФ от 28 июля 2014 г. № 172-ФЗ*. – Tämä samalla vahvistaa sen, että on olemassa doktrinaalinen asiakirja, jonka sisältö on valtiosalaisuus. Näitä ovat esimerkiksi ”Venäjän strateginen uhka-arvio” ja ”Valtiollinen varustamisohjelma”. Tämä merkinnee myös sitä, että julkistetussa sotilasdoktriinissa ei ole oleellisia ristiriitoja valtiosalaisena pidettävän kanssa.

⁹ Балуевский, Юрий: Новые мысли военной доктрины. *Военно-промышленный курьер* № 42 (560), 12.11.2014, <http://vpk-news.ru/articles/22618>, viitattu 20.7.2015.

3.2 Sotilasdoktriinin kehittymisen tarkastelusta

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä on julkistanut sotilasdoktriinin vuosina 1993, 2000, 2010 ja 2014. Niiden kehittymisen, tai muutosten, tarkastelu kohdistetaan sisällön ja kokonaisrakenteen ohella sen poliittisiin, sotilaallisiin ja sotataloudellisiin perusteisiin. Perusteissa olevien elementtien – tavoitteet, periaatteet, toimintasuunnat¹⁰ ja tehtävät – systemaattisella tarkastelulla on löydettävissä muutoksia, muuttumattomuutta, kehityssuuntia sekä arvioitavissa niihin vaikuttaneita syitä. Tältä pohjalta on mahdollista arvioida Venäjän sotilaallisen turvallisuuden takaamisen perusteiden kehittymistendenssejä¹¹. Pyrkimyksenä on ennustevoiman saavuttaminen Venäjän sotilaalliseen turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Tarkastelua ei kohdisteta yksittäisiin teknisiin tai rakenteellisiin tai sisällöllisiin muutoksiin, jotka sotilasstrategisten tilannearvioiden ja Venäjän sisäisestä sotilaallisesta tilasta tehtyjen johtopäätösten ohella voivat aiheutua kirjoittajien vaihtumisesta tai esitystavan muutoksista, esitettävien asioiden tai laatimisprosessin kehittymisestä tai yksinkertaisesti tekijöiden velvoitteesta sinällään selvien asioiden monimutkaistamiseen. Venäjän sotilaspoliittinen johtohan ei tarkoituksellisesti halua antaa kaikilta osin tyhjentäviä vastauksia siihen, mihin suuntaan ”Venäjän kotka katsoo¹²”.

Sotilasdoktriini on koonnos niistä näkemyksistä, jotka perustuvat Venäjän sotilaallisen organisaation arvioihin maailman sotilaspoliittisesta ja -strategisesta tilanteesta sekä sen omista mahdollisuuksista ja resursseista. On siis ilmeistä, että sotilasdoktriini voi sisällöltään muuttua radikaalisti ja nopeasti suuntaan jos toiseen, syystä jos toisesta. Sotilasdoktriinin päivitystiheyttä on muutostekijöiden dynamiikan ohella pidettävä ilmentymänä Venäjän sotilaallisen järjestelmän valmiudesta ja kyvyistä nopeisiin muutoksiin sekä näiden kehittymisestä.

3.2.1 Sotilasdoktriinin aseman ja luonteen muutoksista

Sotilasdoktriinin asemaa ja luonnetta määrittävissä tekijöissä esiintyy sekä pysyvyyttä että huomattavia muutoksia.¹³ Pysyvyyttä ilmentää se, että kyse on valtiojohdossa hyväksytyjen näkemysten kokonaisuudesta, joka liittyy sotilaspolitiikkaan, sotilasstrategiaan ja sotatalouteen Venäjän sotilaallisen turvallisuuden takaamiseksi.

¹⁰ Toimintasuunnalla (ven. направление) ymmärretään toimialaa, tehtäväkenttää ja -kokonaisuutta, joka voi käsittää myös eri viranomaisille tarkoitettuja tehtäviä.

¹¹ Tendenssien avulla voidaan esimerkiksi redusoida mahdollisia sotilaspoliittisia toimia tiettyinä aikoina tietyssä tilanteessa ja toisaalta syventää tarkastelua toiminnassa vaikuttavien läänalaisuusien löytämiseksi.

¹² Katsominen ja kulkeminen voivat tapahtua eri suuntiin.

¹³ Ks. Основные положения военной доктрины РФ (изложение), *Красная звезда* 19 ноября 1993, *Военная доктрина РФ, утверждена Указом № 706 Президента РФ от 21 апреля 2000 г.*, *Военная доктрина РФ, утверждена Указом № 146 Президента РФ от 5 февраля 2010 г.*, *Военная доктрина Российской Федерации, утверждена Президентом Российской Федерации 25 декабря 2014 г., № Пр-2976.*

Sotilasdoktriinin asema on vakiinnutettu sotilasalan lainsäädännössä. Se ei ole laki *per se*, mutta kuitenkin yksi normatiivisoikeudellinen asiakirja¹⁴, jonka asema perustuu sen vahvistaneen toimijan lainmukaiseen toimivaltaan ja sen käyttöön. Venäjän valtionhallinnon toimivaltuuksia määritettiin juridisesti vuosina 1993–1996, mutta vasta sotilasdoktriinien 2000, 2010 ja 2014 voidaan katsoa olevan virallisia ja ehyitä asiakirjoja, jotka ovat normatiivisesti sitovia.¹⁵

Sotilasdoktriinin hyväksyttävyyttä ja oikeutusta on vahvistettu myös sillä, että sen valmisteluun osallistuu koko joukko ministeriöitä, valtion laitoksia ja tiedeyhteisön edustajia. Legitimiteettiä korostaa myös sen asema strategisen, kansallista turvallisuutta koskevan asiakirjakokonaisuuden osana. Normatiivisuus merkitsee myös sitä, että sotilasdoktriini on sotilasalan julkaistavien asiakirjojen hierarkian huipulla ja sotilaspoliittikan strateginen ohjausasiakirja. Sotilasdoktriini on siis sotilaallisen suunnittelun tuote, joka elimellisesti liittyy Venäjän turvallisuutta säätelevien asiakirjojen kokonaisuuteen.

Vuosien 1993 ja 2000 sotilasdoktriinit julistivat Venäjän sotilaallisen toiminnan luonteeltaan puolustukselliseksi. Vuosien 2010 ja 2014 sotilasdoktriineissa ei enää oteta kantaa sen luonteeseen. Sen sijaan sotilaallisen voiman käyttö esitetään yhtenä, joskaan ei ensimmäisenä keinona etujen puolustamiseksi. Vuoden 2014 sotilasdoktriinin mukaan sotilaallisia keinoja käytetään vasta muiden ”ei-väkivaltaisten” keinojen tultua loppuun käytetyiksi. Uusinta sotilasdoktriinia ei siis voi luonnehtia niin tai näin, vaan se voidaan tulkita niin defensiiviseksi kuin offensiiviseksikin¹⁶.

Sotilasdoktriini sisältää myös tehtävänasettelua tiedeyhteisölle. Kaikissa sotilasdoktriineissa esitetty klausuuli suursodan todennäköisyyden vähäisyydestä on siinä määrin merkittävä, että se lienee otettu sotilaallisessa suunnittelussa työn alle¹⁷. Tämän ohella ydinasekysymystä on pyritty lieventämään esittämällä käsite ”ydinaseettomasta pidäkejärjestelmästä”, mikä voi merkitä sitä, että muiden keinojen kuin ydinaseen käytöstä on edetty suunnittelun ja toimenpiteiden valmistelun kokonaisvaltaisuuteen. Tämä liittyy siihen, että erityinen panostus sotilaallisessa suunnittelussa on asetettu niin sanotun harmaan vaiheen¹⁸ problematiikan ratkaisemiseen.

¹⁴ Venäjän lainvalmistelun järjestys on säädetty erikseen niiden tarkoituksen, sisällön ja hyväksymistason ja -proseduurien perusteella. Tämän mukaisesti Venäjän lainsäädäntö käsittää perustuslain, siihen pohjautuvat perustuslailliset federatiiviset (koko valtiota koskevat) lait, federatiiviset lait, subjektien lait, erilaiset valtion sisäiset ja kansainväliset sopimukset sekä ”lain alla olevat” asiakirjat (ven. подзаконные акты), joihin mm. presidentin ukaasit, siis myös sotilasdoktriinit, kuuluvat.

¹⁵ Vuoden 1993 sotilasdoktriini oli asiakirja, jonka juridinen perusta ei sen hyväksymisajankohtana ollut valmiina (perustuslaki ja laki puolustuksesta). Tietyvästi Venäjän oikeuslaitos ei ole toistaiseksi tuominut ketään sotilasdoktriinin säädösten rikkomisesta.

¹⁶ YK:n peruskirjan mukainen lähtökohta on puolustuksellisuus.

¹⁷ Tämä koskee erityisesti vuoden 2008 sotilasreformia.

¹⁸ Rauhan ja sodan välille sijoittuva, ajallisesti vaikeasti kategorioitavissa oleva sotilaspoliittisen ja -strategisen tilanteen vaihe.

3.2.2 Sotilaspoliittisten perusteiden muutoksista

Sotilaspoliittiset perusteet ovat niitä Venäjän sotilaspoliittisen johdon määrittämiä perusteita sotilaallisen turvallisuuden takaamiselle, jotka ovat luonteeltaan subjektiiviseen päätöksentekoon perustuvia, mutta jotka ilmentävät myös niitä objektiivisia tarpeita ja edellytyksiä, joiden avulla määritetyistä tehtävistä pystytään selviytymään. Ytimeltään sotilaspoliittiset perusteet kulmineituvat kahteen Venäjän elintärkeään intressiin: valtion entiteettiinä, toimijana, ja sen asemaan kansainvälisessä yhteisössä.

Sotilasdoktriinin poliittiset ja sotilaspoliittiset perusteet käsittävät Venäjän sotilaspoliittisen johdon näkemyksiä sotilaspoliittisesta tilanteesta, Venäjään kohdistuvista uhkista ja sotilaallisen turvallisuuden takaamiseen liittyvistä keinoista. Venäjän keinot käsittävät sekä poliittisia että sotilaallisia toimia, jotka kansallisesti liittyvät erityisesti sotilaallisen organisaation turvallisuuden takaamiseen sekä sen kehittämiseen ja johtamiseen.

Alkuvuilla esitetty sotilasdoktriinien sotilaspoliittisen tilanteen tarkastelu käsittää kaksi ulottuvuutta: poliittisen ja sotilaallisen¹⁹. Kussakin tapauksessa on esitetty maailmanpoliittisen sen hetkisen tilanteen vallitsevia piirteitä ja samalla tavoitteiden asetelua.²⁰

Kokonaisuudessaan sotilasdoktriineissa esitetään sotilaspoliittisen tilanteen kehittymistendenssi voimistuvasta eri voimakeskusten välisestä kilpailusta, jota harjoitetaan niin poliittisella, taloudellisella kuin sotilaallisellakin alalla. Kärjistetysti tämän voi arvioida johtavan tiettyyn ”olet meidän kanssamme tai meitä vastaan” -mustavalkoisuuteen²¹. Kyse on siis pohjimmiltaan vaikutusmahdollisuuksista ja -vallasta kansainvälisen aseman määrittäjänä.

Kilpailun voi katsoa käsittävän kaikki valtion kehittymiseen ja voimavarojen lisääntymiseen liittyvät tekijät tai alat. Venäjän strategisen tason kohteita ovat esimerkiksi Itsenäisen valtioiden yhteisön (IVY) jäsenmaat tai ns. BRICS-yhteistyö (Brasilia, Venäjä, Intia, Kiina ja Etelä-Afrikka). Alueellisia tai kahdenvälisiä esimerkkejä on lukuisia (esim. Kiina, Keski-Aasia, Lähi-itä, Latinalainen Amerikka). Tämä ei tarkoita sitä, että Venäjän yhteistyöhalukkuus tai -pyrkimykset jonkin muun valtion kanssa olisivat jonkin tilanteen tai sopimuksen seurauksena käytetyt, vaan lähtökohtana lienee pragmaattinen ajattelu kansallisten etujen ja kehittymisedellytysten puntaroinnissa.

¹⁹ Kyseinen lähestymistapa on normaali venäläisen strategisen tilannearvioinnin perusta, jossa tarkastellaan mm. poliittista, sotilaspoliittista ja sotilasstrategista kehitystä maailmassa ja sen eri alueilla.

²⁰ Sotilasdoktriinien sotilaspoliittisen tilanteen tarkastelussa kyse näyttää vahvasti olevan Venäjän ja Yhdysvaltojen ja yleensä Venäjän ja lännen välisistä suhteista. Alueelliset tilannearviot (esimerkiksi Kaukoita, Eteläinen strateginen suunta) jäävät sen sijaan oleellisesti vähemmälle tai kokonaan käsittelemättä tai niitä käsitellään valikoiden.

²¹ Tämä lausahdus on Yhdysvaltojen presidentti George W. Bushin vuonna 2001 pitämästä puheesta.

Sotilaallisen turvallisuuden hallinnassa on nähtävissä selkeä tendenssi kansainvälisten turvallisuusmekanismien roolin heikkenemisestä. Tämä perustuu nimenomaan siihen, että kansainväliset mekanismit tai -järjestöt eivät tosiasiallisesti pysty estämään voimatoimin tapahtuvaa konfliktitilanteen ratkaisua. Tätä vahvistaa se, että sotilaalliset vaarat ja uhat ovat siirtymässä ulottuvuuteen, jossa toimintaa ei säätele kansainvälisoikeudellisesti vastuussa oleva instanssi, vaan enemmän tai vähemmän kansallinen (tai kaupallinen) toimija tai yritys. Tässä suhteessa informaation käyttö on sekä uhka että mahdollisuus.

Kolmas selkeä tendenssi on sotilaallisen voiman käytön säilyminen ja esiintymistiheyden lisääntyminen ristiriitojen ratkaisukeinona. Tämä siitään huolimatta, mitä kehitystä poliittisella tai taloudellisella toiminnalla aikaansaadaan tai on pyritty aikaansaamaan.

Sotilaspoliittisessa tilanteessa siis tulee esille kehityssuunta, joka on johtamassa kansainvälisen turvallisuuden ja sen hallinnan lisääntyvään anarkiaan. Tästä seuraa ilmeinen tarve ja Venäjän (julistuksellinen) pyrkimys yhtäältä kansainvälisten turvallisuusmekanismien (organisaatioiden ja sopimusjärjestelmien) kehittämiseen ja ajantasaisentamiseen. Toisaalta Venäjän voi katsoa olevan tyytyväinen esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvoston päätöksentekojärjestelmään. Venäjä pyrkii siis sille suotuisten turvallisuusmekanismien ylläpitämiseen, muttei välttämättä niiden kehittämiseen ainakaan omia etuja tai asemaa heikentävällä tavalla. Tämä tulee esille myös ETYJ:n ja tavanomaisten aseiden sääntelyssä.

Uhkaproblematiikassaan²² Venäjä katsoo, että sisäiset uhkatekijät kohdistuvat ensisijassa Venäjän perustuslailliseen järjestelmään ja toiseksi siihen oleellisesti liittyvään yhteiskunnalliseen vakauteen. Näkemykset ulkoisista uhkatekijöistä keskittyvät yhtäältä akuuttien ja relevanttien sotilaallisten konfliktien olemassaoloon, ylikansallisia piirteitä sisältävän aseellisen liikehdinnän lisääntymiseen sekä toisaalta pitkäaikaisesti Venäjän strategisia toimintaedellytyksiä vaikeuttavaan tai statusta heikentävään toimintaan. Näitä ovat Naton alueellinen ja toiminnallinen laajentuminen sekä strategisen vakauden järkkäminen, mitkä kohdistuvat suoraan Venäjän asemaan kansainvälisessä yhteisössä. Sotilasdoktriinin uhkakuvat painottuvat yhä enemmän suorasanaisesti länteen ja erityisesti Yhdysvaltoihin.

²² Vaaran ja uhan käsitteistä, ks. tarkemmin: Форстрем П. К.: *Военная безопасность СНГ и основные пути ее обеспечения на современном этапе*, курсовая работа, Военная ордена Ленина Краснознаменная ордена Суворова академия Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации, Москва 2009, s. 6. – Suom. Forsström P. K.: *IVY:n sotilaallinen turvallisuus ja tärkeimmät keinot sen takaamiseksi nykytilanteessa*, kirjoittajan diplomityö Venäjän asevoimien yleisesikunta-akatemiassa, tekijän hallussa.

Uutena uhkana on esitetty näkemys informaatiovaikuttamisesta ja sen roolin voimistumisesta, mikä kohdistuu niin Venäjän ajankohtaiseen sotilaalliseen toimintaan kuin sen edellytyksiinkin valtiollisena toimijana. Venäjä pyrkii edellä mainitun hallintaan ensisijassa poliittisin ja diplomaattisin keinoin. Tämä ilmenee pyrkimyksenä saada aikaan kansainvälisesti sitova, asiaa säätelevä sopimus tai mekanismi, jolla kyseessä olevia uhkia pystyttäisiin hallitsemaan. Venäjä siis pitää ainakin toistaiseksi auki informaatioturvallisuuden ja avaruuden militarisoitokysymyksissä sopimusmahdollisuuksien ikkunaa.

Asesääntelyä koskevissa sopimusjärjestelmissä Venäjä pyrkii yhtäältä ydinaseiden vähentämiseen, mutta kuitenkin siten, ettei sen suhteellinen asema yhtenä maailman ydinasupervaltana ole uhattuna²³. Toisaalta on ilmeistä, että Venäjä pyrkii edistämään kansainvälistä hallintajärjestelmää niillä aloilla, joissa se arvioi olevansa kehityksessä tai jäljessä johtavista valtioista (esim. informaatio ja avaruus). Tavanomaisen aseiden sääntelyregiimien näkökulmasta kaikki Euroopan valtiot kehittävät itse sotilaallista voimaansa omista kansallisista lähtökohdistaan.

Anarkiasta ja kansainvälisten organisaatioiden heikkenemisestä seuraa väistämättä ja loogisesti myös se, että turvallisuuden omaehtoinen takaamistarve lisääntyy, mikä viime vuosina on ilmennyt Venäjällä suvereniteetin voimistamisena myös sotilaallisessa toiminnassa. Tämän ohella mahdollisuuksien ikkuna on auki myös asevoimien uudistamiselle ja uudelleenjärjestelyille. Venäjä pyrkii käyttämään tätä ikkunaa niin, että sotilaallisen turvallisuuden takaamisen itsenäistä kykyä ja keinovalikoimaa on kehitettävä lähinnä taloudellisten reunaehtojen puitteissa. Tämä onkin viime vuosina näkynyt Venäjän asevoimien perinpohjaisena uudistamisena, reformina. Tässä on myös yksi selitys sille, miksi Venäjä pyrkii allokoimaan riittäviä resursseja sotilaallisen turvallisuuden kehittämiseen ja asevoimiensa materiaaliseen ja toiminnalliseen uudistamiseen.

Uusien turvallisuuden kohteiden ja ulottuvuuksien kansainvälisten sääntelymekanismien luomisessa ei ole edetty aloitteita pidemmälle. Tämä on kilpailua stimuloiva haaste, johon pyritään vastaamaan ensin kyseisen ulottuvuuden hallintavälineitä kehittämällä, ja kenties sen jälkeen syntyy tarve jonkinlaisten rajoitusten aikaansaamiseen. Tämä ilmenee sotilasdoktriinin kehityksessä uhkaa ja mahdollisuuksia ilmentävien muotoilujen käytöllä.

Poliittisen kentän keinojen ohella Venäjä tuo selkeästi esille varoituksen sanoja, mikäli turvallisuusmekanismin kehittäminen ei onnistu. Venäjä ei jätä uhkien hallintaa vain poliittisten keinojen varaan, mihin liittyy elimellisesti vastatoimien ja -kykyjen kehittäminen. Venäjällä siis vallitsee uhkien hallinnan mekanismeissa ”pyhän kol-

²³ Kyse on myös NPT-sopimuksesta.

minaisuuden periaate”: sanat–sopimus–väline (voima). Tällä periaatteella Venäjä pyrkii laajasti ottaen ohjaamaan kansainvälisten ja myös kansallisten turvallisuusmekanismien kehittämiseen liittyviä valintoja.

Venäjän tavoite on kehittää uhkien hallintaan soveltuvia välineitä taloudellisten ja muiden reunaehtojen puitteissa. Uhkien mukaisesti Venäjä pyrkii sisäisestä turvallisuudesta vastaavien organisaatioiden ja teknologioiden kehittämiseen, mihin asevoimat osallistuvat tarvittaessa tukevana organisaationa.

Asevoimien kehittämisen pääkohde on viimeisten 25 vuoden ajan ollut ydinase ja sillä tavoiteltava pidäke, jonka toivotaan ennaltaehkäisevän mahdollisen sotilaallisen konfliktin sekä turvaavan strategista vakautta ja Venäjän asemaa kansainvälisessä yhteisössä. Venäjällä on kuitenkin huomattu, että akuutit sotilaalliset uhat eivät silti reagoi mainittuun strategiseen pidäkkeeseen, minkä johdosta viime vuosien sotilaallisen kehittämisen painopiste on asetettu asevoimien tavanomaiseen kykyyn. Sillä on, yhdistettynä voimakkaaseen informaatiovaikuttamiseen, tarkoitus saada aikaan pidäke, jolla pyritään hillitsemään suursotaa alemman tason aseellisten konfliktien syttymistä. Samalla siitä luodaan väline, jolla kyseisiä konflikteja pystytään tarvittaessa ”lokalisoimaan ja neutralisoimaan”.

Asevoimien kehittämisen pääkohde on johtamisjärjestelmän lisäksi ollut asevoimien rauhan ajan pysyvä valmius ja kyky reagoida syntyviin uhkiin. On havaittu, että tämän sotilaallisen voiman komponentin pidäkekykyä on pyrittävä jatkossa lisäämään ilman tukeutumista ydinaseeseen, mikä voi merkitä voimakkaampaa panostusta tavanomaiseen asevoimaan perustuvaan suorituskykyyn.

Sotilaallisen kehittämisen yhtenä suuntauksena on pyrkiä luomaan sotilaallisen voiman lisäyksen mahdollistava mobilisaatioperusta. Tämä ei niinkään ole tarkoitettu laajamittaisen, tavanomaisin asein käytävän suursodan varalta, vaan ensisijaisesti pidäkevaikutuksen tehostamiseksi ja toiseksi Venäjän konfliktinhallintakykyjen kestävyuden lisäämiseksi paikallisella ja erityisesti alueellisella tasolla. Tämä tarkoittaa, että Venäjä on arvioinut alueellisen konfliktin kestävän tietyissä suunnassa tietyn ajan ja tietyllä voimakkuudella, minkä mukaisesti siihen valmistaudutaan niin poliittisesti, sotilaallisesti kuin sotataloudellisesti.

Vaikka näyttää siltä, että Venäjän konfliktinhallinnan organisaatio ja rakenteet ovat kiinteytyneessä kokonaisuudessaan ja siten lisäämässä toimintakykyään, ongelmana on edelleen niiden sotilaallisen voiman elementtien mentaalinen ja fyysinen hallinta, jotka eivät ole suorassa alisteisessa asemassa sotilasjohtoon. Väline ilman käyttäjäänsä ei saa aikaan sen käyttötarkoituksen mukaista vaikutusta.

3.2.3 Sotilasstrategisten perusteiden muutoksista

Sotilasstrategiset perusteet käsittävät näkemyksiä sotien ja aseellisten konfliktien luonteesta sekä perussäännöksiä asevoimien käytöstä konfliktien hallitsemiseksi. Sodan luonteesta tarkastellaan esitettyjä näkemyksiä konfliktien tavoiteasettelusta, käytettävistä joukoista, niiden käytön keinoista ja konfliktien mittakaavasta sekä muutoksia, joita kaikissa edellä mainituissa esiintyy. Tämän lisäksi tarkastellaan näkemysten muutoksia sodan ja aseellisten konfliktien yleisiin piirteisiin. Asevoimien käytöstä tarkastellaan näkemysten muutoksia, jotka koskevat asevoimien käytön tavoitteita, periaatteita, tehtäviä sekä keinoja.

Sodan ja aseellisten konfliktien luonteessa kehityssuuntana nähdään muutos asevoimien vaikuttamisesta kohti vaikuttamista niiden toimintaedellytyksiin (mm. talouteen, väestöön ja infrastruktuuriin) niin toiminnallisesti kuin alueellisestikin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että aseellinen voima olisi sivussa tulevaisuuden konfliktissa. Pikemminkin kehityssuunta korostaa sitä, että vaikutukselle alttiiksi joutuu koko yhteiskunta ja valtio toiminnallisena organisaationa.

Sodan luonteesta puhuttaessa käytetään sisällöltään muuttuvaa käsitettä ”sota”, mikä on moniulotteisempi kuin yksinkertaistettu kahden osapuolen välinen tulitaistelu. Yksi ilmiö sodassa on edelleen tulitaistelu, josta Venäjällä käytetään käsitettä ”aseellinen taistelu” (ven. вооруженная борьба), jossa varsinaisena toimijana on sotilallinen voima, erityisesti asevoimat.

Konfliktinhallinnassa käytettävien joukkojen (voimien) muutos nähdään siinä, että entisten, perinteisten aseellisten joukkojen lisäksi käytetään ulkoistettuja muodostelmia ja rakenteita²⁴. Näiden avulla on tarkoituksena yhtäältä lisätä voimaa ja vaikutuskykyä, mutta toisaalta vähentää ”omiin joukkoihin” kohdistuvia tappioita. Ulkoistus laajentaa myös konfliktinhallinnassa käytettävien rakenteiden ajallisiakin käyttömahdollisuuksia. Tämä johtaa edelleen rauhan ja konfliktin välisen ajallisen rajapinnan häipymiseen sekä varsinaisten asevoimien roolin ja merkityksen suhteelliseen vähenemiseen. Ilmeinen kehityssuunta on lisäksi se, että ajalliset mahdollisuudet konfliktin syyttämisen ennakoimiseen vähenevät.

Toinen muutos konfliktinhallinnan joukoissa (ja välineissä) koskee niiden käyttöulottuvuuksien laajentumista. Perinteinen jako maa-, meri-, ja ilmaympäristöön laajenee käsittämään kosmisen ja informaatioavaruuden ohella myös ihmisen ”mentaalisen avaruuden”. Tämä johtaa siihen, että konfliktinhallinnan välinearsenaalin keskinäinen roolijako ja painotus on tarkasteltava uudelleen ja osin myös jaettava. Asevoi-

²⁴ ”Muodostelmilla” tarkoitetaan esim. yksityisiä yrityksiä, jotka operoivat tilaajan toimeksiannon mukaisesti ja saatua korvausta vastaan. ”Rakenteet” puolestaan viittaavat yhteiskunnissa esiintyviin ns. oppositiovoimiin ja niiden tuettuun käyttöön vallassa olevaa hallintoa vastaan.

mat ja yleensä sotilaallinen voima käsitteenä ja toiminnallisesti ovat siis muutosten edessä.

Konfliktinhallinnan keinojen muutos on selkeää seurausta tavoiteasettelun ja kohteiden muutoksesta. Tämä perustuu näkemykseen, että vaikutuskohteena ovat sotilaallisen voiman ohella sen toimintaedellytykset. Siksi konfliktinhallinnan keinovalikoiman ”kirjo” laajenee, ja on laajentunut, käsittämään perinteisten sotilaallisten menetelmien lisäksi poliittisia, diplomaattisia ja taloudellisia keinoja (sisis oikeammin toimijoiden keskinäisten suhteiden muutoksia). Tämä merkitsee sotilasdoktriinissa esitettyä kilpailua sekä pyrkimystä vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen ja valtion ja sen konfliktinhallinnan toimintaedellytysten turvaamiseen. Kyseinen kilpailu lisää konfliktien syttymisen ennustamattomuutta.

Aseteknologian alalla kehityssuuntana on ihmisen (sotilaan) ja sen toiminnan suhteellisen osuuden väheneminen vaikutusjärjestelmien elementtinä. Tämä perustuu automatisoinnin, miehittämättömyyden ja robotisoinnin lisääntymiseen aseteknologian kehityksessä. Tähän liittyvä kehityssuunta on myös se, että perinteisestä kahden osapuolen ”silmästä silmään” -kohtaamistilanteesta siirrytään kaukovaikuttamiseen, jossa toinen osapuoli on anonyymi ”piste” jossakin esitysjärjestelmässä.

Luonnollisesti tämä johtaa aikanaan konfliktissa asetettävien tavoitteiden ja toiminnalla halutun lopputuloksen uudelleenmäärittelyyn. Mikä on voitto, millä edellytyksillä ja keinoilla se saavutetaan, vai halutaanko sitä yleensäkin saavuttaa? Onko konfliktista ja sen hallinnasta tulossa tavoite, itsetarkoitus ja voitto *per se*?

Muutokset asevoimien käytön perusteista seuraavat mainittuja kehityssuuntia. Perinteisestä puolustuksen käsitteestä siirrytään suojaamiseen. Tämä ei merkitse sitä, että venäläinen ajattelu luopuisi voiton tavoittelusta konfliktissa niillä ehdoilla, jotka ovat Venäjän etujen mukaisia. Käsitteet eivät myöskään ole toisiaan poissulkevia vaan pikemminkin toisiaan täydentäviä. Tämä on selkeä seuraus siitä, että sodassa ja konfliktissa vastustaja pyrkii vaikuttamaan toisen osapuolen valtioon ja yhteiskuntaan niin toiminnallisesti kuin alueellisesti.

Sotilasdoktriineissa tulee esille selkeästi kehityssuunta Venäjän konfliktinhallintakykyjen voimistamisesta nimenomaan ennaltaehkäisyn alalla, mikä tarkoittaa myös tavanomaisen asearsenaalin (joukkojen ja suorituskykyjen) pidäkkeitä ja niihin liittyviä toimia ja keinoja. Pidäkkeen vaikutusta pyritään tehostamaan sanoilla ja varsinkin teoilla, mistä konkreettisena esimerkkinä ovat viime vuosien niin sanotut valmiusharjoitukset Venäjän eri sotilaspiirien alueilla. Tämän ohella pidäkkeen laajentuminen merkitsee myös tarvetta sen vaikutuksen lisäämiseen alueellisesti. Esimerk-

kinä voidaan pitää kaukotoimintailmavoimien ja merivoimien partiointia maailman eri alueiden ilma- ja meriulottuvuuksissa.

Pidäkkeen voimistamiseen liittyy myös kehityssuunta Venäjän ydinasekyvyn suveriniteetin lisäämiseksi. Ydinasepidäkkeen kehittämisessä on johtavana ajatuksena siihen liittyvien elementtien fyysinen sijoittaminen Venäjän alueelle, siis suveriniteetin piiriin ja riippumattomaksi muista ulkoisista toimijoista. Lisäksi sotilasdoktriinissa on kehityssuunta ydinaseen käytön ehdollisuuden vähentämiseksi. Tämä johtaa sotilaallisen voiman käyttöön perustuvan pidäkkeen valmiuden parantumiseen ja ydinaseen tuomiseen lähemmäs taistelukenttää.

Selkeänä seurauksena sodan luonteen käsityksistä ja samalla kehityssuuntana on se, että konfliktinhallinnassa pyritään tehostamaan tiedustelua ja reagointikykyä (valmiutta). Tällä nimenomaan haetaan ratkaisua siihen näkemykseen, jossa ajalliset mahdollisuudet konfliktiin reagoimiseen vähenevät ja niiden syttymisen ennustamattomuus lisääntyy. Luonnollisesti sotilaallisen toiminnan ulottuvuuksien laajentaminen pyrkii samaan tavoitteeseen, eli reaktio- tai ennakkovaroitusajan lisäämiseen²⁵.

Myös konfliktinhallinnan kykyä pyritään asteittain lisäämään. Tämä on seurausta siitä näkemyksestä, jonka mukaan konflikteilla on ominaisuus ja taipumus eskaloitua. Tätä selittää myös se, että viimeisenä keinona sotilaallisen voiman käytössä on ydinase, ja sen enempää ei Venäjällä ainakaan toistaiseksi ole. On siis kehitettävä välineitä, joita pystytään käyttämään ennen kuin ydinaseenappeja harkitaan painettavaksi.

Venäjän sotilasstrategisten perusteiden kehityssuuntana vaikuttaa olevan myös pyrkimys laajentaa kumppanipiiriä ja voimistaa liittolaisuuksia. Tässä moniulotteisessa kehittämisessä tarkoituksena on kestävä kehityksen edellytysten luominen, vaikutusmahdollisuuksien lisääminen, tiedustelu- ja voimallisäysmahdollisuuksien kasvattaminen sekä konfliktinhallintaan ja siihen reagointiin käytettävissä olevan ajan lisääminen. Näkemys asevoimien käytöstä Venäjän rajojen ulkopuolella liittyy niin niille asetettuihin tehtäviin (ml. pidäke) kuin myös pyrkimykseen proaktiivisuusmahdollisuuksien lisäämiseksi.

²⁵ Tässä tarkoituksessa Krimin valtaus ja sotilaallinen kehittäminen (siis oikeammin liittäminen Venäjän puolustusjärjestelmään) sekä sotilaallisen voiman ryhmittäminen Syyriaan ovat loogisia toimia.

3.2.4 Sotataloudellisten perusteiden muutoksista

Kolmannen pilarin sotilasdoktriinissa muodostavat sotataloudelliset perusteet sotilaallisen turvallisuuden takaamiselle. Tässä artikkelissa näistä perusteista ja niiden muutoksista tarkastellaan tavoitteita, periaatteita, tehtäväkenttiä ja prioriteetteja.

Sotataloudellisissa perusteissa on nähtävissä, että kyseisessä laajassa ja strategisesti merkittävässä tehtäväkentässä on tapahtunut suuria periaatteellisia muutoksia. Ensinnäkin Venäjän sotilaallisen toiminnan perusedellytykseksi on ymmärretty toimiva ja tuottava kansantalous. Tämä on lähtökohta nostalgisista toiveista ja asetetuista tavoitteista huolimatta. Reunaehto tiedostettiin hyvin aikaisessa vaiheessa 1990-luvulla, ja sen tuominen käytäntöön tapahtui pikemminkin pakon sanelemana kuin valtiojohdon tai luonnollisen kehityksen ohjaamana. Nyttemmin kyseinen periaate on muuttumassa jälleen ”ohjatuksi pakoksi” siten, että valtio edellyttää sotataloudellisten perusteiden toteuttamista kansantalouden tilasta huolimatta²⁶. Sotilaallinen organisaatio joutuu joka tapauksessa määrittämään avainkohteet, toisin sanoen asettamaan ne tärkeysjärjestykseen sotataloudellisen tuen kohdentamiselle.

Toiseksi sotilasala ja sen tarpeet asettavat suoritevaatimukset sotataloudelliselle tuelle, jolta edellytetään dynaamista sopeutumiskykyä muutoksiin, joita tilanteen kehittyminen voi edellyttää (toisin sanoen rauhan ajasta sodan ajan olosuhteisiin). Lisäksi sotilasala asettaa suoritevaatimuksia sotataloudellisten kykyjen kehittämiseksi tulevaisuuden haasteisiin, mistä esimerkkinä on epämääräisesti ilmaistun ”teknologiaklustereiden” aikaansaaminen²⁷. Neuvostoaikana prosessi oli toisenlainen. Tuolloin kommunistisen puolueen politbyro saneli tarvittavan sotilaallisen tuen määrän suursodan tarpeisiin ja sotilaallinen organisaatio oli pitkälti vain vastaanottavana osapuolena.

Kolmas ja edelliseen liittyvä kehityssuunta on pyrkimys yhtenäistää sotilaallisten organisaatioiden ja sotilaallisen turvallisuuden tehtävissä toimivien muiden organisaatioiden aseistus ja varustus. Tämä periaate on laajentumassa siten, että kyse ei ole aseista, vaan asejärjestelmien ja tehtävien, käyttötarkoitusten sekä käytön keinojen ja muotojen välisestä vastaavuudesta. Kyseinen laajennus viittaa selkeästi kokonaisvaltaisen turvallisuusajattelun kehittymisen ohella jonkinlaisen integroidun kokonaisturvallisuuskoneiston muodostamiseen.

²⁶ Eräiden arvioiden mukaan esimerkiksi nykyisen valtiollisen asevarusteohjelman 2020 toteutuminen edellyttää, että Venäjän BKT:n vuotuinen kasvu olisi noin 5–6 % vuoteen 2020 asti. Ks. Anatoli Tsyganok ja Andrei Frolov artikkelissa *Оружие закупается быстрее, но нужно его меньше*, <http://rbcdaily.ru/politics/56294998-3620424>, viitattu 22.9.2015.

²⁷ Tämä voi merkitä sitä, että osa sotateollisesta kompleksista ja sen tuotannosta on suorassa ohjauksessa ja osa toimii markkinatalousperusteisesti. Nämä eivät ole välttämättä toisistaan erillisiä.

Neljäs kehityssuunta on henkilöresurssit. Taloudellisten tekijöiden ohella, tai niistä johtuen, ne muodostavat voimakkaan ja pysyvähkön reunaehdon. Asejärjestelmien ja liikekannallepanoresurssien välisen vastaavuuden periaatteen mukaisesti reunaehdon vaikutus näyttää olevan sopeutettavissa sotilasalan tarpeisiin. Jos vielä 1990-luvun alkuvuosina asevoimien reservin katsottiin käsittävän useita miljoonia sotilaita, niin miksi asevoimien yleisesikunnan päällikkö, armeijankenraali Nikolai Makarov puhui aikanaan 700 000 miehen reservin kehittamisestä?²⁸ Jos luvut varusmieheksi otettavien lukumääristä pitävät paikkansa, Venäjällä on pelkästään 2000-luvun jälkeen koulutettu karkeasti ottaen noin 2,5 miljoonan alle 35-vuotiaan sotilaan reservi. Kysymys asevoimien reservistä on todennäköisesti tiiviin pohdinnan alla monessakin mielessä.

Viidentenä periaatteellisena asiana on kysymys sotatalouden riippumattomuudesta. Asia kytkeytyy tavoitteeseen valtiollisesta suvereniteetista, mutta ilmeistä on, että joidenkin sotavarustenimikkeiden, niiden komponenttien tai ainakin hankinta-aikataulun kohdalla on joustettava. Mielenkiintoinen kysymys on esimerkiksi, miten ja millä aikataululla muun muassa Ukrainan sotateollisuuden tuottamat komponentit korvataan, jos korvataan yleensäkin.

Periaatteellinen asia on myös säädös kansainvälisten sotataloudellisten veloitteiden täyttämisestä, mikä liittyy Venäjän asemaan ja luotettavuuteen sotataloudellisena toimijana (mm. asekauppiaana). Luotettavuudesta on muodostunut perusedellytys kireillä maailman asemarkkinoilla toimimiselle. Kyse on siten suoritevaatimuksesta sotateollisuudelle, jonka on pyrittävä parantamaan muun muassa ”sotilaan” ja ”koneen” välistä ergonomista suhdetta. Kaiken kaikkiaan sotatekninen²⁹ yhteistyö on

²⁸ On muistettava, että Venäjän lainsäädäntöön on tehty vuonna 2014 asevelvollisuutta koskeva muutos, jonka mukaan, jollei toisin määritetä, sotilashenkilöt voivat olla palveluksessa arvon perusteella seuraavasti: marsalkat ja kenraaliverstut (amiraalit) 65:een, kenraaliluutnantit (vara-amiraalit) ja kenraalimajurit (kontra-amiraalit) 60:een, everstit (kormodorit) 55:een ja muissa arvoissa olevat 50 ikävuoteen saakka. Tätä voidaan erikseen pidentää vielä viidellä (5) vuodella. Reservistä palvelukseen voidaan kutsua sotilaita seuraavasti: sotilaat ja alipäällystö tehtävästä riippuen 35–50 vuoden ikäisinä, nuoret upseerit 50–60-vuotiaina, majurit ja everstiluutnantit 55–60-vuotiaina, everstit 50–65-vuotiaina sekä kenraalit ja marsalkat 65–70 vuoden ikäisinä. Kyseinen muutos tarkoittaa siten, että asevelvollisuus aika käsittää käytännössä ajan, joka alkaa sen vuoden alusta, jolloin venäläinen mies täyttää 17 vuotta (tällöin miehet sijoitetaan suomalaisia sanoja käyttäen yleiseen asevelvollisuusrekisteriin tai varataan jonkin valtiollisen organisaation tai yrityksen palvelukseen) ja jatkuu vähintään 50 vuoden ikään asti. Tämä tietysti edellyttää palvelusta ns. vakinaisessa väessä, siis varusmiespalvelusta tai palvelusta sopimuksen perusteella. Kaikki ne, jotka ovat asevelvollisuusrekisterissä, eivät suorita palvelusta vakinaisessa väessä, vaan voivat saada lykkäystä, heidät voidaan vapauttaa varusmiespalveluksesta tai jotkut ”vapauttavat itsensä” siitä. Kaikki miehet, jotka ovat asevelvollisuusrekisterissä, eivät suorita palvelusta vakinaisessa väessä, vaan he voivat hakea lykkäystä, heidät voidaan vapauttaa varusmiespalveluksesta eri syistä tai jotkut ”vapauttavat siitä itsensä” – siis ryhtyvät karkureina pakoilemaan kutsuntoja tai/ ja varusmiespalvelusta. Yhtä kaikki, jos asevelvollisuusikäinen on terve, on hän myös asevelvollinen edellä mainitun mukaisesti. Tarina ei kerro niistä miehistä, jotka ovat jostain syystä välttäneet vakinaisen palveluksen. Oletettava on, että he ovat tarvittaessa tykinruokaa. Naisten kohdalla asia ei ole näin yksinkertainen.

²⁹ Sotatekninen yhteistoiminta käsitteenä sisältää sotilaspoliittisen (sopimusjärjestelyt), varsinaisen sotilaallisen (mm. yhteiset harjoitukset) ja teknisen (aseapu, asekauppa, standardointi, neuvonantajat jne.) yhteistyön.

sotilaspoliittisen aspektin ja varainhankinnan ohella eräänlainen mittari tämän suoritevaatimuksen täyttämässä.

Venäjän sotatalouteen kohdistuvien tehtävien strateginen kehityssuunta on varsin looginen. 1990-luvun konversiosta edettiin tarvittavan lainsäädännön kehittämiseen, mitä täydennettiin rahoitusperusteiden ja varustamisohjelmien määrittämisellä. Tämän jälkeen siirryttiin suunnittelujärjestelmän kehittämisen myötä asevoimien ja muiden joukkojen tarpeisiin ja sen mukaiseen varustamiseen, mihin liittyy siviili- ja sotilastuotantosektoreiden kytkeminen toisiinsa. Viimeisenä vaiheena on materiaa-liteknisen tuen, toisin sanoen kaiken kattavan logistisen järjestelmän kehittäminen. Vaiheistus ei ole näin yksioikoinen ja varsinkaan ongelmaton, mutta tendenssinä ja toimenpidekokonaisuuksina ilmeinen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kehitys olisi näin suoraviivaisesti etenemään suunniteltu, vaan pikemminkin näin on käytännössä syystä tai toisesta tapahtunut. Venäläinen on tässä mielessä pystynyt kääntämään ongelman edukseen.

Kun mainittu kehityskulku sijoitetaan sotilaallisen organisaation ja asevoimien varustamissykleihin, kokonaisuus vaikuttaa suunnitellulta. Tämä tarkoittaa, että sotateollisuutta kunnostettiin asevoimien ”tulossa olevan uuden ilmeen” tarpeita vastaavaksi aina vuoteen 2008 asti, jolloin asevoimat elivät vielä entiseen malliin ja esittivät ohjelmia niiden varustamiseksi vastaanottaen sotataloudesta yksittäisiä aseita³⁰. Oliko asia näin? Yksiselitteistä vastausta en tiedä, mutta siltä asia näyttää. Joka tapauksessa, noin vuodesta 2009 alkaen asevoimien sotataloudellinen tuki ja erityisesti varustaminen uudella aseistuksella ja kalustolla on ollut ilmeisen ”nousevalla käyrällä”. Tietyn taloudellisen selkärangan lienee muodostanut vuodesta toiseen jatkunut rahallisesti varsin tuottoisa sotatekninen yhteistyö eli asekauppa. Tässä asiassa venäläisessä kolikossa on kolme kanttia: hankitaan varoja uudistustarpeisiin, hankkiudutaan eroon ylijäämätuotannosta sekä kehitetään tuotantoa ja tuotteita.

Sotilasdoktriinin säädökset sotilasalan yhteistyöstä on muutettu koskettamaan lähinnä sotilaspoliittista kenttää ja siten ikään kuin ”demilitarisoimaan” sitä. Tällä pystytään kirkastamaan Venäjän julkikuvaa³¹ ja häivyttämään informaatio raa’asta kilpailusta asemarkkinoilla, sotateknisen yhteistyön (ml. avun) kohteista ja sisällöstä, sotilaallisen yhteistyön tuloksista ja niin edelleen. On siis tehty tietty ”abstraktiotason” nosto, jolloin yksityiskohtiin ei tarvitse takertua ja vältetään kiusallinen, yksittäisen sotilaan taloudelliseen hyvinvointiin suoraan vaikuttava ongelma mahdollisesta valtiosalaisuuksien paljastamisesta.

³⁰ Tätä aikaa voisi nimittää strategiseksi sotatekniseksi varustamistauoksi, joka oli tosin pakon sanelema.

³¹ Venäjä on ollut viimeisten 15 vuoden aikana käytännössä koko ajan maailman viiden suurimman asekauppiaan joukossa.

3.3 Arvioita sotilasdoktriinin ja sen sisällön kehityksestä

Edellä mainitun perusteella voitaneen tehdä seuraavia arvioita ja johtopäätöksiä. Ensimmäinen sotilasdoktriini oli avoimuuden osoitus uuden Venäjän politiikasta. Idealistisen lähestymistavan kohdattua odottamatonta kehitystä tapahtui sotilasdoktriinin sisällössä reagoiva käänös, ei sinällään perinteisen piilottelun suuntaan vaan siten, että sotilasdoktriinista muovattiin strateginen ohjausasiakirja. Näin perinteisen peittelyn käyttö ja yksityiskohtien kirjaaminen vältettiin kohtuullisilla ja moninaisesti käytetyillä yleistyksillä. Operatiivisia asioita ei luonnollisesti julkiseen asiakirjaan kirjoiteta, saati viitata niihin.

Toisena teknisluontoisena menetelmänä oli niin venäläisten käsitteiden käyttäminen, että ne saavat sisältöön vihkiytymättömän mahdollisesti epätietoisuuden tai ainakin epävarmuuden tilaan. Tämän lisäksi on käytetty sellaisia lainasanoja, jotka sinällään ovat selkeitä³², mutta yksityiskohtainen perehtyminen ja soveltaminen sotilaalliseen toimintaan saattaa voimistaa mainittua epävarmuuden tilaa. Näin lienee ollut sotilasdoktriinin kirjoittajien tarkoituskin. Sotilasdoktriini on siten kuin saippua, joka on koherentti ulkoiselta olemukseltaan, mutta jos siihen joutuu vesipisara tai sitä pitää hikisissä käsissä, se muuttuu liukkaaksi ja vaikeaksi pideltäväksi. Se voi sisältää myös aineita, jotka liuetessaan ovat jollekin neutraaleita, mutta joillekin voivat aiheuttaa voimakasta ärsytystä. Tämäkin lienee kirjoittajien tarkoitus.

Dualismin perinteiden mukaisesti sotilasdoktriinilla pyritään ulkoisesti ohjaamaan poliittista ja sotilasstrategista kehitystä maailmassa ja toisaalta asetetaan suoritevaatimusten sarja Venäjän sotilaalliselle organisaatiolle. Tämä ilmenee poliittisten säädösten heijastumista sotilasstrategisissa säädöksissä, jotka puolestaan sanelevat vaatimuksia ja tehtäviä sotataloudelle ja sotatieteelle. Normatiivinen ja organisatorinen funktio yhdistyvät funktioksi sotilaallisen toiminnan ohjauksesta. Kysymys koskee kuitenkin sitä, missä määrin, millä alalla sekä missä ajassa ja paikassa sotilasdoktriini pyrkii aikaansaamaan Venäjän odottamia tai ennakoimia muutoksia kansainvälisen yhteisön toimijoiden piirissä. Sotilasdoktriinilla on siis ilmeinen Venäjän ulkoiseen toimintaympäristöön kohdistuva vaikuttamisfunktio.

Kokonaisuudessaan sotilasdoktriini on osa Venäjän suurvaltaidentiteettiä ja sen muodostamista. Ulkoiseen kysyntään tarkoitettut näkemykset ovat tarkemmin kirjattuja, kun taas sisäiseen käyttöön tarkoitetuista asioista puhutaan vähemmän tai ei ollenkaan. Jossain yhteyksissä lukija ei voi tosin olla aivan varma, ovatko sanat ulkoisen tilanteen objektiivista kuvausta, ennakkovaroitus Venäjän mahdollista toimista ja kehityssuunnista vai ilmoitus jo tapahtuneesta.

³² Esimerkiksi ”neutralisointi” ja ”lokalisointi”.

Periaatteiden tasolla sotilasdoktriinin kehityssuunta on kohti Venäjän riippumattomuutta, erityisesti sotilaallisen toiminnan alalla. Selvää on, ettei Venäjä voi eristäytyä, eikä sitä voida eristää kansainvälisestä yhteisöstä. Mainittu kehityssuunta ilmenee kuitenkin monin kohdin pyrkimyksestä suvereniteetin voimistamiseen, millä tässä ymmärretään lähinnä omaehtoista, omista lähtökohdista ja itsenäisesti tapahtuvaa toiminnan kehittämistä. Laajasti tarkasteltuna periaatteet ovat sotilasdoktriinin kehityksessä muuttuneet siten, että Venäjä pyrkii yhtäältä vähentämään alttiuttaan ulkoisille vaikutuksille ja toisaalta lisäämään mahdollisuuksiaan vaikuttaa ulkoisen toimintaympäristön kehitykseen. Tämä istuu varsin sopivasti suurvaltidentiteettiin ja yleensäkin asemaan maailmanyhteisössä.

Merkillepantavaa on se, että sotilasdoktriinin kirjain ja henki on suunnattu länteen. Muut ilmiansuunnat jätetään tietoisesti kirjaamatta. Tämä heijastelee sitä Venäjän poliittista ilmastoaa, jossa koetaan lännen olevan kaiken pahan, ja toisinaan myös hyvän, alku ja juuri. Läntisen maailman sotilaallinen keinovalikoima ja sen käyttö asettavat haasteen, suoritevaatimuksen ja tavoitteen Venäjän sotilasalan kehittämiseksi. Tämä merkitsee kilpailuasetelman syntymistä niin kansainvälisissä suhteissa kuin sotateknisen kehittämisen alalla.

Sotilasdoktriini on vakiintunut osaksi Venäjän harjoittamaa turvallisuuden hallintaa tai ainakin pyrkimystä siihen. Sisältöä on kehitetty siinä määrin, että sen säädökset eivät muodosta oleellisia rajoitteita sotilaallisen voiman kehittämisen ja operatiivisen käytön suunnittelulle. Operatiivista rajoittamattomuutta kuvastaa myös se johtopäätös, että maailman turvallisuuskehitys ja hallinta ovat muuttumassa kohti anarkiaa. Tästä seuraa ilmeinen ja looginen pyrkimys Venäjän sotilaallisen turvallisuuden takaamisen omaehtoiseen lisäämiseen. Mahdollisuuksien ikkuna on avoinna.

Kun mainittuun anarkiaan lisätään se, että Venäjä on ymmärtänyt kansantalouden merkityksen resurssina sotilaalliselle toiminnalle, on selvää, että Venäjä pyrkii suhteiden kehittämiseen siellä, missä se suinkin on mahdollista ja sillä alalla, missä se on mahdollista. Kysehän on olosuhteiden luomisesta Venäjän sotilasalan ja sen perusteiden kestäväille kehitykselle. Samalla se merkitsee pyrkimystä sotilaallisen turvallisuuden vahvistamiseksi. Voimakkain politiikan vektori on Venäjän liittolaismaihin, ja tavoitetasoa lievennetään asteittain, mitä kauemmas Venäjästä edetään. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että potentiaalinen vastustaja jätettäisiin omaan rauhaansa. Hankalinta Venäjän kannalta olisi, jos esimerkiksi vuoropuhelu Yhdysvaltojen tai Euroopan maiden kanssa hiipuisi – tässä suhteessa Ukraina on avainasemassa. Kyseisessä hiljaisuudessa Venäjän poliittinen johto olisi ulkoisen tiedustelun varassa ja suora vaikuttaminen kohteeseen puolestaan tiedonvälityksen varassa.

Potentiaalisen vastustajan suuntaan Venäjä käyttää sotilasdoktriinin muotoiluissa niin sanottua menetelmää ”porkkanasta ja kepeistä”. Näin sotilasdoktriinien sisällöissä tulee esille politiikan keinovalikoiman marssijärjestys. Venäjän osalta tämä merkitsee, että sanoin pyritään vaikuttamaan ja aikaansaamaan sitova sopimuksellinen tilanne. Mikäli tähän ei jostain syytä päästä, on käytettävissä oltava kovia keinoja sekä vaurduttava vielä kovempiin keinoihin. Sanojen käyttäminen ei kuitenkaan merkitse sitä, että ”keppien” kehittely jätettäisiin liian myöhäiseksi. Venäjä lähtee päinvastoin siitä, että sanojen käyttö on hyödyllisempää, mikäli asianmukaiset suorituskyvyt ovat olemassa.

Ei liene liian pitkälle menevä johtopäätös, että sotilasdoktriinin sisällön kehitys osoittaa, että Venäjä pidättää itsellään oikeuden ryhtyä tarpeelliseksi katsomiinsa toimiin sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa, missä poissuljettuja eivät ole ennakoivat, proaktiiviset toimetkaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoittane sitä, että mainittu politiikan keinovalikoiman ensisijaisuusjärjestys olisi muuttumassa. Ei Venäjä tässä suhteessa halua menettää niitä mahdollisuuksia, joita sillä on olemassa. Ensisijaisuusjärjestyksen mukaisten keinojen sisällöt ovat kuitenkin subjektiivisesti Venäjän suvereniteettiin kuuluvia.

Venäjä on pystynyt siten ehdollistamaan yleisesti hyväksytyyn periaatteen poliittisten keinojen ensisijaisuudesta ja myös alistamaan sen noudattamisen kansallisen suvereniteetin piiriin. Ulkopuolisen on vaikeaa, jollei mahdotonta, ennakoita milloin Venäjä on käyttänyt yhden tai viimeisen ei-sotilaallisista keinoistaan ja siirtymässä muihin kovempiin keinoihin. Keinojen käyttö ei välttämättä ole perättäistä vaan myös samanaikaista. Kyse on siis perustavaa laatua olevasta lähtökohdasta strategiselle yllätykselle.

Omaehtoisuuteen, marssijärjestykseen ja pidäkkeen laajentamiseen liittyy Venäjän sotilaallisen ajattelun perustana se, että on luotava mahdollisuudet voiman lisäykseen. Käsitys konfliktien eskaloitumisesta näyttää olevan tiukassa. Viime vuosina tämä on ilmennyt vanhojen puolustus- tai suojausmenetelmien käyttöönottona tai niiden valmisteluna. Sotilaallisella sektorilla liikekannallepanon mahdollisuuksien kehittäminen on voimistumassa. Tässä reaaliset mahdollisuudet ja julistukselliset sanat eivät aivan kohtaa toisiaan. Ehkä tämä on tarkoituksin. Joka tapauksessa aseseäntelyjärjestelmä (tai lähinnä sen puute) ja yleensä tämänhetkiset kansainväliset suhteet ovat omiaan luomaan edellytyksiä sille, että harva tietää omiin suoriin havaintoihinsa perustuen, mitä Venäjän sotilaallisessa toiminnassa on tapahtumassa.

Sotilasdoktriinin sisällön kehittämisessä heijastuu pyrkimys varsinaista sotaa edeltäviin toimiin. Tämän mukaisesti kehitetään niin sotilasdoktriinin sisältöä kuin todellista pidäkejärjestelmää. Pidäkkeen sisältöä kehitetään ja sen elementtejä harjoitetaan.

Ongelmana on tosin se, että miten ulkopuolinen voi asiat tietää tai ymmärtää. Sotilaallisen kehittämisen mahdollisuuksien ikkuna on avoinna, se on kohtuullisen iso ja sulkeutumista ei ole näköpiirissä. Venäjän kansantalous ja henkilöstöresurssit (varsinkin sen käyttömahdollisuudet) sanelevat todelliset reunaehdot. Niiden lieventyminen ei ole yksinomaan Venäjän hallittavissa. Venäjälle tavanomaisenkin asevoiman kehittämisen aika on tässä ja nyt. Panostus on kohdistettu sotilaallisen organisaation integroinnin, johtamisen ja niiden kehittämisen haasteisiin.

2000-luvun alussa Venäjän sekasortoisessa poliittisessa, taloudellisessa, sosiaalisessa ja sotilaallisessa tilanteessa ainoa mahdollisuus oli pyrkiä verbaalisesti muodostamaan pelote potentiaalisiin vastustajiin. Kyseinen kaoottinen tilanne onnistuttiin kääntämään suunnitelmalliselta vaikuttavaan kehittämiseen. Aseita ei tuolloin asevoimille hankittu, vaan sen sijaan rakennettiin olosuhteita vajaan kymmenen vuoden päästä käynnistyneelle asevoimien uudelleenvarustamiselle. Ongelmia ratkaistiin siis sitä mukaa kun niitä ilmeni. Jälkikäteen asia vaikutti harkitulta, joskaan reunaehto- ja tiukentumista ei todennäköisesti tiedetty.

Avoimuuden ja vuoropuhelun hengessä Venäjä pyrkii sotilasdoktriinissa esitettyjen perusteiden kattavaan julkituomiseen, mutta samalla se aiheuttaa tietyn epätietoisuuden ja epävarmuuden tunteen. Ulkopuolinen ei voi tietää, mitä Kremlin muurien sisällä kulloinkin pohditaan. Tässä valossa sotilasdoktriinin säädökset ovat osa nykyvenäläisen käytännön ilmentymää ja samalla strategisen pidäkkeen kehittämistä, min- kä suunnitelmallisuudesta ulkopuolisella ei ole täyttä varmuutta. Toteen näyttämättä jäi tosin se, onko suunnitelmallisuus venäläisellekään aivan selvää.

VENÄJÄN SOTILASREFORMI

Antti Arpiainen

Venäjänsä asevoimat on todennäköisesti Venäjän tärkein kansallinen, valtiota ylläpitävä ja yhdistävä instituutio. Sen tarkoituksena ei ole ainoastaan ulkoisten uhkien torjuminen ja valtion kansainvälisen arvostuksen ylläpito vaan valtion olemassaolon turvaaminen ja valtion sisäisten hajottavien voimien lyöminen. Asevoimien sisäisen tehtävän presidentti Vladimir Putin on tuonut hyvin esille Naši-nuorisojärjestön kokouksessa (18. toukokuuta 2006), kun hän puheessaan lausui: ”Kaikkien meidän täytyy ymmärtää, että ilman armeijaa ei tule olemaan valtiota, eikä kenelläkään saa olla epäilyksiä tämän suhteen. Jos ei ole armeijaa, ei ole Venäjää”¹. Venäjällä kammoksutaan Jugoslavian tyyppistä sisäistä hajaannusta ja sitä seuraavaa kansainvälisen aseman heikkenemistä, kuten presidentti Putin toi esiin puheessaan kansakunnan tilasta 4. joulukuuta 2014².

Kenraalieversti Aleksandr Belousovin mukaan asevoimien iättömät päättehtävät ovat Venäjän valtioon kohdistuvien sotilaallisten tai sotilaspoliittisten uhkien estäminen, Venäjän taloudellisten ja poliittisten etujen turvaaminen, rauhan ajan operaatioiden toimeenpano ja tarpeen mukaan sotilaallisen voiman käyttö³. Kenraali Belousov määritteli selkokielellä artikkelissaan myös vaatimukset Venäjän asevoimille seuraavissa tilanteissa:

- *rauhan aikana ja poikkeuksellisissa tilanteissa* asevoimien on kyettävä ylläpitämään strategista tasapainoa, ylläpitämään taisteluvalmius pysyvän valmiuden joukoilla toimeenpanematta mobilisaatiota, ratkaisemaan onnistuneesti ongelmat yhtäaikaisesti kahdessa, minkä tahansa tyyppisessä, paikallisessa kriisissä ja viemään myös läpi rauhanturvaoperaatio itsenäisesti tai/ja monikansallisen joukon osana
- *vaikeutuneessa sotilaspoliittisessa tilanteessa* on turvattava Venäjän asevoimien strateginen laajentaminen ja hillittävä tilanteen kehittymistä strategisilla pidäkevoimilla ja pysyvän valmiuden joukkojen taisteluharjoituksilla

¹ There is no army – There is no Russia, Venäjän presidentti Vladimir Putinin puheen lyhennelmä 18.5.2006, *Russian Military Review* n:o 5, *toukokuu* 2006, s. 50.

² <http://www.rt.com/news/211383-putin-russia-deterrence-policy/>, viitattu 4.12.2014.

³ Belousov, Aleksandr: The New Armed Forces for New Russia, *Russian Military Review* n:o 6, *kesäkuu* 2006, ss. 2–10. – Belousov oli ensimmäinen apulaispuolustusministeri ja kenraalieversti, evp. 2007.

- *sodan aikana* on vastattava kaikilla saatavilla olevilla voimilla vastustajan ilmatilaja avaruushyökkäykseen sekä täysimittaisen strategisen hyökkäyksen jälkeen kyettävä ratkaisemaan ongelmat yhtäaikaisesti kahdessa paikallisessa sodassa.⁴

Presidentti Vladimir Putinin aloittaessa ensimmäistä presidenttikauttaan presidentti Jeltsinin jälkeen oli Venäjän valtion ja sen asevoimien heikkouden tila kaikkien nähtävillä. Valtion alennustila oli niin syvä ja näkyvä, että tilannetta korjaaviin toimenpiteisiin oli ryhdyttävä ripeästi koko valtion hallinnossa. Asevoimien kurjuus paljastui toisen Tšetšenian sodan aikana, jolloin Tšetšenian valtaamiseksi tarvittavan voimanryhmän muodostamiseen olisi laaditun suunnitelman mukaan tarvittu joukkoja 65 000 miestä, mutta taisteluvalmiita joukkoja oli koko asevoimissa vain 55 000 miestä, ja heidätkin oli koottava yhteen kaikkialta maasta. Venäjän armeija kokonaisvahvuus oli tuolloin 1 400 000 miestä, mutta silti siinä ei ollut riittävästi miehiä taistelemaan.⁵ Asevoimien vahvuudesta taistelukykyisten joukkojen määrä oli alle neljä prosenttia. Valtiojohdolle tilanne toimi kylmänä herätyksenä, jonka seurauksena luottamus asevoimien silloiseen johtoon kärsi ja usko sotilaiden johtamiin asevoimien uudistuksiin (Gratšjov⁶, Rodionov⁷, Sergejev⁷) menetettiin, mutta samalla tie asevoimien huomattaviin uudistuksiin oli avattu.

4.1 Uudistukset alkavat

Asevoimien suureen uudistukseen johtaneen tien alku oli hidas ja mutkikas. Venäjän valtion sisäiset ongelmat – kuten valtion rahoitus, vanha lainsäädäntö ja kaikkialle levinnyt korruptio – olivat mittavia. Toisaalta kaikkea muutosta vastustaneet voimat, eli neuvostojärjestelmän romahduksesta hyötyneiden edut, ja muutosvastarinta asevoimien sisällä olivat suuria. Asevoimien ”putinilaisen” uudistuksen alku voitaneen kuitenkin sijoittaa presidentti Putinin ensimmäiselle presidenttikaudelle Sergei Ivanovin toimiessa puolustusministerinä. Neuvostoajan lopulla ja presidentti Jeltsinin kaudella tapahtunut Venäjän asevoimien ja koko valtiohallinnon sekä aseeteollisuuden romahduksen syvyys estivät kuitenkin todellisten tulosten näkymisen. Uudistuksen rahoitus ja uudistuksen tulevaisuudessa mahdollistama työ kuluivat hengissä pysymiseen ja tulevaisuudessa näkyvien uudistusten perustan rakentamiseen sekä etenkin sotilasteollisen kompleksin kärsimien vaurioiden korjaamiseen ja muun muassa lainsäädäntöä, rahoitusta sekä omistussuhteita koskevien monimutkaisten ongelmien selvittämiseen.

⁴ Belousov (2006), s. 2.

⁵ Putin (2006), s. 4.

⁶ Boltenkov, D., Gayday, A., Karnaukhov, A., Lavrov, A., Tseluiko, V.: Russia's new army, http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf, Moskova 2011, s. 10.

⁷ Boltenkov et al. (2011), s. 13.

Puolustusministeri Sergei Ivanov kiisti uudistusohjelman olemassaolon useaan otteeseen, vaikka hän oli jo vuonna 2001 luvannut muuttaa asevoimat sopimus pohjalle. Lupauksen toteuttaminen osoittautui pian mahdottomaksi. Asevelvollisuusaikaa alettiin kuitenkin jo tässä vaiheessa lyhentää asteittain kahdesta vuodesta yhteen vuoteen. Viimeistään vuonna 2007 Ivanov myönsi uudistusohjelman olemassaolon ja sen, että toteutus alkaa samana vuonna.⁸ Samana vuonna puheessaan duumalle puolustusministeri Ivanov kertoi asevoimien vahvuuden olevan 1 130 000 sotilaasta ja että suunnitelmassa oli vahvuuden laskeminen optimaaliseen miljoonan miehen vahvuuteen vuoteen 2015 mennessä. ”Muutokset tulevat koskemaan asevoimien rakenteita ja ehkä johtamisjärjestelmää, mutta näitä muutoksia ei ole vielä päätetty”, totesi puolustusministeri Ivanov.

Vuotta myöhemmin silloinen pääministeri Vladimir Putin asetti uudistuksen määräajan ja tavoitteet todetessaan, että

” – asevoimien uudistuksessa on kuitenkin huomioitava tarkasti ympäröivän nykyaikaisen maailman asettamat uhat ja haasteet, joiden vuoksi Venäjän on luotava vuoteen 2020 mennessä uudistetut asevoimat, jotka toimivat nykyaikaisten vaatimusten mukaisesti. Asevoimien uudistamisstrategian tulee huomioida Venäjään kohdistuvat nykyaikaiset haasteet ja uhat sekä kaikki se, mikä on tarpeellista kansallisen turvallisuuden vahvistamiseksi yleensä.”¹⁰

Uudistusta oli kuitenkin jo aiemmin mietitty ja suunniteltu. Yhden ensimmäisistä tulevan suuren uudistuksen versioista julkaisi apulaispuolustusministeri, kenraaliversti Aleksandr Belousov artikkelissaan *The New Armed Forces for New Russia* kesäkuussa 2006. Tässä artikkelissa apulaispuolustusministeri kuvasi Venäjän asevoimien tilan sen koko karneudessaan ja toi esille selkeän uudistussuunnitelman. Kenraali Belousovin artikkeli ei jostain syystä ole herättänyt laajempaa mielenkiintoa, vaikka se lie-nee yksi parhaista julkaistuista kuvauksista ja analyyseistä Venäjän asevoimien silloisesta tilasta, uudistuksen syistä ja jo silloin välttämättömäksi nähdyn uudistuksen sisällöstä ja tavoitteista.

Venäjän asevoimien suuren uudistuksen, *uuden ilmeen*, toteuttajaksi valittiin puolustusministeri Sergei Ivanovin seuraaja pietarilainen Anatoli Serdjukov, joka itse totesi, että hän haluaa heti ryhtyä luomaan järjestelmää, jonka tavoitteena on asevoimille suunnattujen budjettivarojen päämäärähakuinen ja aiempaan läpinäkyvämpi käyttö.

⁸ Bozhieva, Olga: A false thrust to the west: *Moskovski Komsomolets*, 15. helmikuuta 2007, s. 4, julkaissut *Defense & Security* n:o 17, 19. helmikuuta 2007.

⁹ Apulaispääministeri Sergei Ivanovin puhe duumalle 7.2.2007, *Russian Military Review* n:o 3, maaliskuu 2007, ss. 68–70, julkaistu otsikolla Re-equipment of the Armed Forces.

¹⁰ Build-up of the Armed Forces should be done taking into account existing challenges and threats, *Voenni Paritet*, 8. helmikuuta 2008, julkaissut *Defense & Security* n:o 14, 11. huhtikuuta 2008.

Serdjukov kuvasi itseään pääorganisaattoriksi, joka on hyvin informoitu joukkojen koulutuksen ja ylläpidon prosessin tuloksellinen hallinnoija¹¹.

Serdjukov aloitti puolustusministerinä vuoden 2007 helmikuussa palveltuaan aiemmin valtion pääverotarkastajana ja sitä ennen huonekaluteollisuuden palveluksessa. Pahinta tai parasta hänessä oli puhdas siviilitausta ilman minkäänlaista aktiiviupseerin kokemusta missään voimaministeriössä. Hän ei ollut sitoutunut vanhaan totutuun, vaan hänellä oli täydellinen ulkopuolisen näkökulma asevoimien asioihin sekä halu valvoa tarkasti asevoimien varainkäyttöä. Varainkäytön valvonta asevoimien sisällä ja erityisesti hankintoihin liittyvä varainkäytön valvonta kaipasivatkin vahvaa tehostamista. Erilaisia väärinkäytöksiä, korruptiota ja oman edun tavoittelua on paljastunut siitä lähtien vuosittain kymmenien miljardien ruplien arvosta: pikku varkauksia, olemattomien sotilaiden palkkoja, rakentamattomia asuntoja, väärennettyjä lentokoneenosia ja erilaisia asehankintoja viivästyttäviä sekä niiden hintoja korottavia välitys- ja välistävetöjärjestelmiä ja niin edelleen. Loppujen lopuksi Serdjukov itsekin kompastui datšansa tiellä, vaikka todellinen syy hänen eroonsa oli hänen halunsa hankkia parempaa kalustoa ulkomailta. Tämä ei ollut mahdollista, koska se olisi ohittanut puolustusteollisen kompleksin edut.

4.1.1 Sosiaalisia haasteita

Serdjukov aloitti uudistamisen varovasti parantamalla sotilaiden sosiaalista asemaa, ennen kaikkea palkkausta, ja hän puuttui myös asumisongelmaan. Asumisongelma muodostuu kahdesta osasta: palveluksessa olevan henkilökunnan asunnoista, eli palvelussuhdeasunnoista, ja eläkkeelle jääneen henkilökunnan asunnoista. Palvelussuhdeasunnot ovat osa varuskuntarakentamista, ja niitä rakennetaan sinne, missä ovat työpaikatkin. Eläkkeelle jäänyt henkilökunta asuu kuitenkin varuskuntien ulkopuolella, ja koska myös eläkkeelle jääneen henkilökunnan asuttaminen kuuluu lain mukaan asevoimien vastuulle, asevoimilla on ollut mittava asumisongelma. Vuonna 2006 asumisongelma kosketti noin 160 000 sotilasperhettä¹².

Vuonna 2013 lehdistö arveli pysyvää asuntoa odottavien sotilasperheiden määrän olevan 80 000–150 000, kun Venäjän puolustusministeriö ilmoitti luvuksi noin 60 000. Vuosittain valmistui noin 25 000 uutta asuntoa eläkkeelle siirtyvän henkilöstön asuttamiseksi sekä palvelussuhdeasunnoiksi, mutta toisaalta asuntojonoon liittyy vuosittain 10 000–25 000 uutta asunnon tarvitsijaa¹³. Lisäksi asunto-ongelmaa lisäävät vielä sopimusotilaat, jotka haluaisivat myös perheasunnon kasarmi- tai hostel-

¹¹ Mukhin, Vladimir: Serdyukov optimizes defense, *Nezavisimaja Gazeta* 12. huhtikuuta 2007, s. 4, julkaissut *Defense & Security* n:o 40, 13. huhtikuuta 2007.

¹² Belousov (2006), s. 9.

¹³ Shoygu's Inherited Dilemmas, <https://russiandefpolicy.wordpress.com/category/military-housing/>, viitattu 27.1.2013.

limajoituksen sijaan¹⁴. Sopimussotilaiden sopimusten uudistamisen suurimpana esteenä onkin ollut nimenomaan asuntokysymys, ei palkkaus¹⁵.

Presidentti Putinin asettamat asunto-ongelman ratkaisemisen takarajat on muutama kertaan rikottu, eikä ongelmalle vielä näy lopullista ratkaisua¹⁶. Vuonna 2013 tilanne oli jo muuttumassa lupaavaksi, sillä tällöin oli luovutettavissa 33 400 asuntoa eläkkeelle jääville upseereille, jotka olivat olleet asuntojonossa ennen vuotta 2012. Lisäksi uusia asuntoja luovutettiin 19 800 heille, jotka olivat tulleet jonoon sen jälkeen. Vuodesta 2014 eteenpäin tavoitteena on ollut luovuttaa asunnon sijasta asunnon hankintaan riittävä kertakorvaus. Asuinpaikkahalukkuus on kohdistunut suurimpiin kaupunkeihin ja pääosin vielä Läntisen sotilaspiirin alueelle. Esimerkiksi Krimin alue saattaa tulevaisuudessa olla hyvin suosittu eläkeasumisen kohde, kuten neuvostoajanakin.

Palvelusuhdeasuntojen tavoitetilä on suunniteltu saavutettavan vuonna 2018.¹⁷ Mikäli rakentaminen tapahtuu suunnitellulla tavalla ja kaikki jo rakennetut sotilasasuntoalueet saadaan toteutettua valmiiksi ja vastaanotettua valmistumiseen liittyneistä huomattavista ja jatkuvista korruptio-ongelmista huolimatta, tilanne paranee nopeasti. Palvelusuhdeasuntojen rakennusohjelmaan kuuluu varuskuntien asunto-olojen kohentaminen sadassa varuskunnassa vuosittain 2014–2016 ja 50:ssä sen jälkeen. Yksityiskohtaisten suunnitelmien mukaisesti suunnitelmat käsittävät muun muassa puistoja, kahviloita ja urheiluhalleja. Suunnitelmat käsittävät myös kolmen uuden ampumarjoitusalueen rakentamisen ja yli 200 olemassa olevan alueen kunnostamisen vuoteen 2017 mennessä.¹⁸

Asevoimien palkkausongelma ratkaistiin duuman päätöksellä palkkoja ja niihin sidottuja eläkkeitä korottamalla, mikä oli välttämätöntä. Terveystieteiden ja sosiaalisen kehityksen ministeriön mukaan yli kolmannes joukoissa palvelevista upseereiden ja sopimussotilaiden perheistä eli köyhyysrajan alapuolella¹⁹. Vuoteen 2012 mennessä asevoimien palkkausongelmat oli saatu kokonaan tai lähes kokonaan järjestykseen.

¹⁴ Smirnova, Vasilja: Federal target program: totting up, *Krasnaja Zvezda*, 20. lokakuuta 2007, s. 5, julkaissut *Defense & Security* n:o 120, 26. lokakuuta, 2007.

¹⁵ Khorunzhy, Nikolai: Dilemma of Khaki Color, *Moskovskie Novosti*, 30. marraskuuta 2007, s. 36, julkaissut *Defense & Security* n:o 79, 23. heinäkuuta 2007.

¹⁶ Another Housing Deadline Missed, <https://russianandpolicy.wordpress.com/category/military-housing/>, viitattu 13.10.2013.

¹⁷ Gorenburg, Dmitri: Russian MOD activity plan for 2013–2020, <https://russianmil.wordpress.com/tag/military-housing/>, viitattu 8.7.2015.

¹⁸ Gorenburg (2015).

¹⁹ More than one-third of families of officers in the troops and contract servicemen are below the poverty line, *Trud*-7, 18. joulukuuta 2008, s. 2, *Defense & Security* n:o 143, 22. joulukuuta 2008.

Duuma on sen jälkeen pitänyt huolta sotilaiden palkkauksen pysymisestä ajan tasalla, jopa siinä määrin, että sopimussotilaksi halukkaita on voitu karsia.²⁰

4.1.2 Georgian sota käynnistää rakennemuutokset

Georgian kriisin alkaessa Venäjän asevoimissa oli tehty puolitoista vuotta työtä Serdjukovin johdolla uudistusten eteenpäin viemiseksi ja sotilaiden hiljaisen muutosvastarinnan voittamiseksi. Lyhyen sodan päätyttyä ei yleisesikunnalta tai keneltäkään muultakaan enää löytynyt syitä eikä keinoja vastustaa todellista suurta uudistusta, jonka tarve tuli selvästi esille sodan taisteluissa. Niinpä elokuussa 2008 uudistus esiteltiin puolustusministeri Serdjukoville, pääministeri Putinille sekä edelleen presidentti Dmitri Medvedeville hyväksyttäväksi.

Georgian sota toi esille puutteita ja vikoja Venäjän asevoimissa. Organisaatiot eivät vastanneet tarkoitustaan, joukkojen johtamisessa oli ongelmia, taistelukoulutus oli ollut riittämätöntä ja huoltopalvelu oli tehotonta. Yleisesikunta tutki tilannetta ja päätyi johtopäätöksen, että vain joka viides yksikkö tai yhtymä oli tosiasiasa taisteluvalmis vuonna 2008. Georgian sodan tapahtumat vakuuttivat yleisesikunnan viimeisetkin vastarinnan edustajat radikaalien muutosten tarpeesta asevoimien rakenteessa, kokoonpanossa ja jopa taisteluohjeissa sekä -ohjesäännöissä. Perinteisesti Venäjällä taisteluun on järjestetty suuria yhtymiä ja muodostettu viholliseen nähden lukumääräinen alueellinen ylivoima. Tässä lyhyessä sodassa Venäjän asevoimien havaittiin olevan valmistautumaton sotiin, joissa käytettiin nykyaikaista teknologiaa. Venäjän asevoimia oli yhä edelleen kehitetty toisen maailmansodan kokemusten pohjalta, ja asevoimia myös käytettiin vanhentuneiden sotilasoppien ja sodankäynnin doktriinien mukaisesti. Käyty lyhyt sota mahdollisti asiantuntijoille analyysien tekemisen asevoimien tilasta. Todettiin taisteluvalmiiden joukkojen vähäisyys, puutteet liikkuvuudessa nykyaikaisella taistelukentällä, johtajien kyvyttömyys johtaa joukkojaan, organisaation suhteeton upseerimäärä, majureiden ja everstien suuri määrä yliupseereihin verrattuna, puute kehittyneestä sotilaskalustosta, epälooginen aluejärjestelmä, riittämätön huolto, puute radioista ja joistakin muista välineistä sekä vanhentunut taktiikka.²¹ Lähestulkoon kaikki nämä ongelmat oli apulaispuolustusministeri, kenraali Belousov tuonut esiin kirjoituksessaan jo vuonna 2006. Todennäköisesti hänen suunnitelmansa pohjalta laadittiin nopeasti asevoimien suuri uudistusohjelma.

²⁰ Litovkin, Victor: Kenraali Vladimir Šamanovin haastattelu, The State of the Airborne Troops, <https://russia-mil.wordpress.com/2012/03/12/the-state-of-the-airborne-troops/>, julkaistu 12.3.2012.

²¹ Telmanov, Denis, Balburow, Dmitri: *New Image Gazeta*, 7.–9. marraskuuta, s. 7, julkaissut *Defence & Security* n:o 125, November 10, 2008.

Venäjän presidentti Dmitri Medvedev allekirjoitti 15. syyskuuta 2008 asevoimien uudistuskäskyn. Tämän käskyn mukaisesti puolustusministeri Anatoli Serdjukov kertoi, että asevoimien vahvuus laskee miljoonaan palveluksessa olevaan sotilaaseen sisältäen 150 000 upseeria. Vastedes asevoimat muodostuisivat pääosin pysyvän valmiuden joukoista. Aiemmin oli suunniteltu, että asevoimien olisi vuonna 2016 noin miljoona sotilasta, mutta uudistuksen myötä asetettu tavoitelukumäärä saavutettiin jo vuonna 2012.²² Joulukuussa 2008 kenraalievosti Vasili Smirnov kertoi, että 81 asevoimien sotilasyksikköä on muutettu sopimus pohjalle ja että niissä palvelee 93 700 henkeä. Kaiken kaikkiaan asevoimissa palveli tuolloin yli 200 000 sopimussotilasta.²³ Kuitenkin vielä vuoden 2008 asevoimien arveltiin muodostuvan noin 400 000 upseerista, 200 000 sopimussotilaasta ja 400 000 varusmiehestä²⁴.

Upseereiden määrän laskiessa hiljaa kohti 150 000:ta nousee sopimussotilaiden määrä vastaavasti kohti 500 000:ta, mikä lienee asevoimien lopullinen tavoite, koska asevelvollisuudesta ei ole tarkoitus luopua. Aktiiviupseerien määrän supistaminen aiemmasta yli 30 prosentin osuudesta (1 200 000 miehen asevoimasta) tulevaisuuden 15 prosenttiin (miljoonan miehen asevoimissa) kohdistuu lähinnä huoltojärjestelmään sekä esikuntaupseereihin ja kenraalikuntaan, kun yliupseereiden (luutnanttien ja yliluutnanttien) määrä nousee 50 000–60 000 viralla. Aktiiviupseereiden määrän supistumisesta seuraa aliupseeriston (sopimussotilaskersanttien) määrän kasvaminen. Aliupseeristo saa huomattavasti laajemmat tehtävät Venäjän tulevaisuuden asevoimissa. Hyvin koulutetut ja kokeneet ammattialupseerit takaavat nopean ja tehokkaan koulutuksen niin varusmiehille kuin sopimussotilaillekin.²⁵

Sopimussotilaiden määrän on suunniteltu kehittyvän asevoimissa lähivuosien aikana seuraavasti: vuonna 2013 määrä oli 241 000 miestä, vuonna 2014 määrä oli 295 000 miestä, vuoden 2015 päättyessä sen tuli olla 350 000, vuoden 2016 päättyessä 400 000 ja vuodesta 2017 eteenpäin 425 000. Vuonna 2021 tavoitevahvuus lienee noin 500 000 sopimussotilasta²⁶. Sopimussotilaat jakautuvat useaan eri luokkaan käyttösää perusteella. Sukellusveneiden ja maahanlaskujoukkojen jalkaväkiyksiköiden tehtävät saatiin täytettyä vuonna 2013; aliupseeristo, taistelujoukot, erikoisjoukot ja merijalkaväki vuonna 2014; tiedusteluhenkilöstö ja maahanlaskujoukkojen tykistöhenki-

²² Strength of the Russian Armed Forces will decrease to 1 million servicemen by 2012, *ARMS-TASS*, 8. lokakuuta 2008, julkaissut *Defence & Security* n:o 113, October 10, 2008, Vadim Soloviov, Victor Litovkin: Serdyukov's revolutionary steps, *Nezavisimaja Gazeta*, 9. lokakuuta 2008, s. 2, julkaissut *Defence & Security* n:o 114, October 13, 2008 ja WPS observer: Advantages and disadvantages of military reform of Serdyukov, julkaissut *Defence & Security* n:o 114, 13. lokakuuta 2008.

²³ Defense ministry starts transfer of sergeants and sailors of ships of the Navy to contract service; *Gazeta*, 05 joulukuuta 2008, julkaissut *Defence & Security* n:o 137, 5. joulukuuta 2008.

²⁴ Khorunzhy (2007), s. 36.

²⁵ Russian Army Order of Battle, <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/army-orbat.htm>, *Global Security.org*, viitattu 27.2.2015.

²⁶ Russian Military Personnel, <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/personnel.htm>, *Global Security.org*, 4.8.2015.

löstö vuonna 2015; erityyppinen tekninen henkilöstö saataneen täytettyä vuonna 2016 ja eri asejärjestelmien vastuuhenkilöstö vuonna 2017.

Sopimussotilaiden käytön ongelmana on kuitenkin ollut heidän suurehko vaihtuvuutensa. Vuosittain on värvätty huomattava määrä uusia sopimussotilaita, mutta toisaalta osa jo koulutetuista on vastaavasti eronnut palveluksesta pääsyynä huono asuntotilanne. Asuntotilanteen parantuessa vuoteen 2030 mennessä päästään kolmen vuoden sopimuksia uusimaan useammin kahdesta neljään kertaa. Tuolloin päästään 6–12 vuoden keskimääräisiin sopimuspituuksiin, jolloin sopimussotilaiden keski-ikä pysyisi kuitenkin alle 30 vuodessa. Vuoden 2013 lopulla täyttämättä oli aliupseerien ja asejärjestelmien vastuuhenkilöiden tehtävistä 75 prosenttia, taisteluyksiköiden ja erikoisjoukkoprikaatien tehtävistä 60 prosenttia, merijalkaväen tehtävistä 40 prosenttia, teknisistä tehtävistä 30 prosenttia sekä maahanlaskujoukkojen tiedustelun ja tykistöalan erikoisosaajien tehtävistä 25 prosenttia.

Samaan henkilöstöuudistusten joukkoon kuuluu myös sotakoulu-uudistus, jonka seurauksena päällekkäiset sotakoulujärjestelmät purettiin. Samalla siirryttiin puolustushaara- ja aselajikohtaisiin valtakunnallisiin korkeakouluihin tai akatemiioihin. Serdjukovin aikana sotakoulujen tuotanto pysähtyi uudistusten vuoksi, ja vasta Sergei Šoigun kaudella on taas päästy kouluttamaan uutta henkilökuntaa. Koulutusmäärät on suunniteltu tarkasti: esimerkiksi vuoden 2013 koulutussuunnitelma käsitti 70 opiskelijaa Yleisesikunta-akatemiaan, 790 opiskelijaa eri puolustushaarojen akatemiioihin sekä 15 680 uutta opiskelijaa erilaisiin sotilasopetuslaitoksiin ja kouluihin. Huomattavaa on myös asevoimien osuus peruskoulutuksessa, sillä vuoteen 2016 mennessä perustetaan viisi uutta presidentillistä kadettikoulua.²⁷

Vuonna 2008 asevoimien johdossa oli 17 peruskoulutusta antavaa kadettikoulua tai Suvorov-/Nahimov-koulua, joista valmistui vuosittain 2 500 opiskelijaa, joista 80 prosenttia hakeutui sotilasuralle²⁸. Näiden koulujen lisäksi muista perusopetusta antavista kouluista, joita Venäjällä on paljon, hakeutui sotilasopetuslaitoksiin noin 13 500 opiskelijaa. Asevoimien ylläpitämisen perusopetuksen tuotos–panos-suhde on asevoimille siis sangen hyvä.

²⁷ Gorenburg, Dmitri: *russiamil.wordpress.com*, viitattu 8.7.2013.

²⁸ WPS observer: On Pre-Higher Military Education, *Defense & Security n:o 7, 25. tammikuuta 2008*.

4.2 Uudet kokoonpanot – kolmiportaiseen johtamishierarkiaan

Vuonna 2008 Venäjällä päätettiin siirtyä maavoimissa divisioonakokoonpanosta prikaatikokoonpanoon. Muutos tuli tehdä 1. heinäkuuta 2009 mennessä. Muutos liittyi suurempaan johtamisjärjestelmän uudelleenorganisointiin, jossa oli tarkoitus siirtyä sotilaspiiri–armeija–divisioona-rykmenttirakenteesta strateginen johtoporras (sotilaspiiri)–operatiivinen johtoporras -prikaatijärjestelmään. Muutoksessa oli tarkoitus lisätä koko järjestelmän tehokkuutta sekä taisteluvalmiutta. Monet yksiköt, pataljoonat, rykmentit ja divisioonat olivat vajaasti miehitettyjä. Lähinnä vain kaaderit olivat sijoitettuina, ja osa yksiköistä toimi jopa varastoina. Vajaan 200 000 upseerin irtisanominen mahdollisti myös kustannussäästöt. Organisaatiomuutoksessa yhdestä divisioonasta saatiin parhaissa tapauksissa tehtyä kaksi prikaatia, esimerkkinä Tamanin divisioona, mutta useimmiten vain yksi. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että divisioonan yhden rykmentin rungolle rakennettiin prikaati. Operatiivisten johtoportaiden perustaminen vuosina 2009–2010 ei onnistunut. Tämän vuoksi armeija päätettiin säilyttää sotilaspiiri–armeija–prikaati-organisaatorakenteessa, mutta divisioonista pääosin luovuttiin.²⁹

Organisaatio- ja johtamisjärjestelmää muutettiin alhaalta aloittaen: ensin muutettiin kompanioiden kokoonpanoa ja varustusta, sitten pataljoonan, rykmentin, prikaatin, divisioonan, armeijakunnan, armeijan ja viimeisenä sotilaspiirin. Miksi näin? Todennäköisesti sen vuoksi, että johtamisvalmius oli säilytettävä, kun alajohtoportaiden organisaatiomuutokset olivat käynnissä, ja vasta sitten kun ne saatiin riittävään valmiuteen, uskallettiin koskea strategisen tason organisaatioihin.

Sotilasaluejakoa muutettiin presidentin ukaasilla 20. syyskuuta 2010 siten, että jäljelle jäi viisi sotilaspiiriä kuudesta. Syksyllä 2010 muodostettiin Läntinen sotilaspiiri yhdistämällä Moskovan ja Leningradin sotilaspiirit. Pohjois-Kaukasian, Volga-Uralin, Siperian ja Kaukoidän sotilaspiirit jäivät vielä joulukuuhun 2010 saakka, jolloin nämä neljäkin entistä sotilaspiiriä saivat uudet nimet: Eteläinen sotilaspiiri (Pohjois-Kaukasia), Keskinen sotilaspiiri (Volga-Ural) ja Itäinen sotilaspiiri (Siperia ja Kaukoita). Voi siten olettaa, että Läntinen sotilaspiiri oli koekaniini, jolla pilotoitiin uusi johtamisrakenne, ja kun järjestelmä todettiin toimivaksi, muutettiin loputkin sotilaspiirit.³⁰

²⁹ Boltenkov et al. (2011), s. 25

³⁰ Указ Президента РФ от 20 сентября 2010 г. N 1144, "О военно-административном делении Российской Федерации" (с изменениями и дополнениями), lähde Система ГАРАНТ: http://base.garant.ru/199364/#block_1000#ixzz41Y1cMOz0.

Prikaatijärjestelmään siirtyminen on merkittävin rakenteellinen uudistus, joka Venäjän asevoimissa on tehty. Venäjän maavoimat oli pysynyt rakenteellisesti käytännöllisesti katsoen samanlaisena toisen maailmansodan päättymisestä asti nelirykmenttisen divisioonan ollessa tärkein taktinen yksikkö. Prikaatirakenne on joustavampi ja soveltuu paremmin paikallisiin konflikteihin. Muutos tehtiin siis sodan luonteen edellyttämällä tavalla, tosin myös käytettävissä oleva henkilöstö vaikutti organisaatiovalintoihin. Vaikka divisioonat ovat prikaateja paljon tulivoimaisempia, ovat ne suuren kokonsa puolesta hankalakäyttöisiä, koska rykmentit tarvitsevat yleensä aselajilistuksia pystyäkseen itsenäisiin operaatioihin. Prikaatin organisaatiossa tarvittavat aselajit ja toimialat ovat valmiina ilman taistelujaotusmuutoksia.³¹

Prikaateja käytetään liikkuvina pysyvän valmiuden joukkoina, jotka pystyvät taistelemaan itsenäisesti erittäin liikkuviin taisteluosastoihin jakautuneina tai yhdessä toisten prikaatien kanssa yhteisen johtoportaan komennossa. Liikkuvat pysyvän valmiuden prikaatit koostuvat pataljoonista ja niitä tukevista aselajijoukoista. Lisäksi jokaisen sotilaspiirin johtoportaan käyttöön tultaneen muodostamaan nopean toiminnan prikaati, joka on muodostettu maahanlaskujoukoista.³²

Pysyvän valmiuden prikaatit eivät ole kokonaisuudessaan miehitettyjä sopimussotilailla. Ennen Georgian sotaa menettelyä kokeiltiin maahanlaskujoukoissa lukuun ottamatta 106. Maahanlaskudivisioonaa, joka oli koko ajan pääosin varusmiesjoukko³³, jossa vain niiden aliupseeristo ja asejärjestelmien vastuuhenkilöstö koostui sopimussotilaista. Sopimussotilailla miehitettyjen joukkojen taisteluvalmius oli kokeilun mukaan erittäin hyvä, mutta kustannukset olivat hyvin korkeat³⁴. Prikaatien enemmistö koostuu nykyisin varusmiehistä, ja niiden valmius vaihtelee suuresti kulloisenkin koulutusvaiheen mukaan, koska varusmiehet astuvat palvelukseen kevään ja syksyn kutsuntojen perusteella kahdesti vuodessa. Vuotuinen varusmiesten kokonaisvahvuus oli vuonna 2015 noin 300 000 miestä. Lisäksi lainsäädännöllä on kielletty varusmiesyksiköiden käyttö ulkomailla tai sotatoimissa rauhan aikana.

Tällä hetkellä pysyvän valmiuden prikaateissa ehkä yksi sotilassopimussotilaista muodostetuista pataljoonista täyttää nopean toiminnan aikakriteerit, mutta nopean toiminnan prikaatien muodostaminen kokonaan sopimussotilailla lienee mahdollista vasta sen jälkeen, kun sopimussotilaiden tavoitevahvuus 500 000 sotilasta on saavutettu. Vuonna 2015 sopimussotilaita oli eräiden tietojen mukaan noin 250 000, ja vuoden 2020 tavoite on 425 000 sotilasta. Kestää siis vielä vuosia ennen kuin asetetut valmiustavoitteet on saavutettu.

³¹ *Global Security.org*, viitattu 27.2.2015.

³² Sama.

³³ Boltenkov et al. (2011), s. 34.

³⁴ Sama, s. 22.

Maavoimien prikaatien muodostaminen uudella kirja- ja määrävahvuudella toteutui pääosin vuoden 2009 puoliväliin mennessä lukuun ottamatta maahanlaskujoukkoja, strategisia ohjusjoukkoja ja paria konekivääriyksiköitä divisioonaa. Vuoteen 2015 mennessä tuli olla kolmentyyppisiä prikaateja: kevyitä, keskiraskaita ja raskaita. Tämä työ on vielä kesken, ja jää nähtäväksi, toteutuuko se ollenkaan. Uudistuksen yhteydessä maavoimien yhtymien tai joukkoyksiköiden määrä laski vuosina 2008–2012 1 890 yhtymästä tai joukko-osastosta 172 yhtymään tai joukkoyksikköön. Organisaatio-uudistus on mahdollistanut sen jälkeen vuosittain joidenkin uusien yhtymien muodostamisen. Tällaisia ovat tähän mennessä olleet muun muassa 55. Erillinen moottoroitu vuoristojalkaväkiprikaati, joka on sijoitettu Kyzyliin Tuvan tasavallan pääkaupunkiin Mongolian rajan läheisyyteen. Prikaatin pitäisi olla täydennetty koulutusvalmiiksi 1. kesäkuuta 2016 mennessä. Pohjoisen strategisen johtoportaan johtoon on muodostettu Petsamossa toimivan 200. Erillisen moottoroidun jalkaväkiprikaatin lisäksi kaksi uutta moottoroitua jalkaväkiprikaattia. Näistä 80. Erillinen moottoroitu jalkaväkiprikaati on muodostettu Muurmanskin alueelle Alakurttiin³⁵ ja toinen Yamal-Nenetsin alueelle. Prikaatien tehtävänä on arktisen rannikon partiointi ja Venäjän pohjoisrajan turvaaminen.³⁶

Poikkeuksena maavoimien prikaatijärjestelmään siirtymisessä voidaan pitää puolustusministeriön toukokuussa 2013 julkistamaa päätöstä, joka koski Läntisen sotilaspiirin 20. Armeijan 4. Erillisen kaartin panssariprikaatin ja 5. Erillisen kaartin moottoroidun jalkaväkiprikaatin uudelleenorganisointia perinteisiksi Kantemirovin ja Tamanin divisiooniksi. Vuoden 2016 aikana Läntisen sotilaspiirin alueelle on lisäksi suunnitelmassa perustaa kolme uutta divisioonaa harjoitusalueineen. Näillä järjestelyillä venäläiset vastannevat Läntisen sotilaspiirin lähialueella tapahtuneeseen turvallisuuskehityksen muutokseen.³⁷

Joukko	Länsi	Keskinen	Etelä	Itä	Ulkomailla	Yhteensä
Armeijan johtoporras	2	2	2	4		10
Panssariprikaati	2	1		1		4
Moottoroitu jalkaväkiprikaati	6	7	7	8		29
Tiedusteluprikaati			2			2
Salausprikaati				1		1
Ilmerynnäköprikaati			1	2		3
Konekivääriyksiködivisioona				1		1
Sotilastukikohta (MtjvPr)					4	4
Spetsnaz-prikaati	2	1	2	2		7
Tykistöohjusprikaati	3	2	1	2		8

³⁵ Wade, Jonathan: Arctic Brigade Joins Northern Fleet on Exercise in the NSR, <http://thesentinel.ca/arctic-brigade-joins-northern-fleet-on-exercise-in-the-nsr/> viitattu 20.8.2015. – Uudistuksista kertoi maavoimien komentaja kenraalileversti Oleg Saljukov 1.10.2014.

³⁶ *Global Security.org*, viitattu 27.2.2015.

³⁷ 4th Guards Kantemirovskaya Tank Division, <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/4-div.htm>, viitattu 26.3.2013.

Tykistöprikaati	3	1	2	3	9
Raketinheitinprikaati	1	1	1	1	4
Ilmatorjuntaohjusprikaati	3	1	2	3	9
Pioneeriprikaati	2				2

Taulukko 1: Taulukossa on esitetty vuoden 2011 tilanne maavoimien prikaatien (93 kpl) jakautumisessa.³⁸

Maavoimien kokonaisvahvuus on noin 300 000 sotilasta. Vuoteen 2020 mennessä maavoimiin muodostetaan yli 40 uutta joukkoyksikköä tai joukko-osastoa ja viisi organisoidaan uudelleen.³⁹ Yllä olevassa taulukossa esitetyt 29 moottoroitua jalkaväkiprikaatia tarkoittavat 124 700 henkilön kokonaisvahvuutta. Kun tähän lisätään vuoden 2011 jälkeen varmasti perustetut kolme uutta moottoroitua jalkaväkiprikaatia, nousee kokonaisvahvuus 137 600:aan, joista panssariprikaatit vievät 9 200. Lopuille vuoden 2011 taulukossa esitetyille 62 prikaatille jää 153 200 vahvuus, eli keskimäärin 2 470 miestä jokaiseen joukko-osastoon. Tämä vastaa panssariprikaatin vahvuutta. Suurentamatta maavoimien maksimivahvuutta tai olennaisesti pienentämättä aselajiprikaatien miesvahvuuksia ei 40 uuden joukkoyksikön perustaminen tunnu mahdolliselta, ellei kyseessä ole kansalliskaarti-tyyppinen reservinjoukkoyksikkö tai joukko-osasto. On tietysti mahdollista, ettei maavoimien 300 000 miehen vahvuutta ole vielä saavutettukaan, jolloin uudet 40 joukkoyksikköä nostavat valmiudessaan maavoimat tavoitevahvuuteen.

Lokakuussa 2014 Venäjän puolustusministeriö suunnitteli lakiin lisäystä, joka mahdollistaisi useiden reservin armeijoiden muodostamisen. Nämä joukot muodostettaisiin henkilöstöstä, jotka ovat suorittaneet asepalveluksensa tai toimineet sotiin muusotilaina. Joukot harjoittelisivat kuukausittain ja saisivat palkkaa sitoumuksesta, vaikka työskentelisivät normaalisti siviilitehtävissään pääosan ajastaan. Tällaisen palkatun reservin eli kansalliskaartin muodostaminen lisäisi asevoimien taisteluvalmiutta merkittävästi, eikä varusmiehiä tarvitsisi enää käyttää kuumissa paikoissa kaikissa tapauksissa.⁴⁰ Heinäkuun 17. päivänä vuonna 2015 presidentti Vladimir Putin määräsi puolustusministeriön muodostamaan ensimmäisen 5 000 miehen kansalliskaarti-tyyppisen palkatun reservijoukko-osaston. Viiden tuhannen miehen joukko on kuitenkin hyvin pieni Venäjän noin 750 000 miehen taistelujoukkojen kokonaismäärään verrattuna. Venäjän lehdistön mukaan kansalliskaartin perustaminen alkoi heti viivästyä rahoitusvaikeuksien vuoksi, minkä seurauksena Putin määräsi hallituksen rahoittamaan joukon perustamisen puolustusministeriön rahoituksesta.⁴¹

³⁸ Boltenkov et al. (2011), ss. 30–31.

³⁹ Russian Land Force Day, <http://sputniknews.com/russia/20141001/193529210.htm#ixzz3bYpTngia>, julkaistu 1.10.2014.

⁴⁰ *Global Security.org*, viitattu 27.2.2015. Kansalliskaarti-tyyppisen reserviläisjoukon muodostamisesta oli keskusteltu jo vuodesta 2012 alkaen.

⁴¹ Russia's Putin orders formation of new military reserve force, <http://www.dnaindia.com/world/report-russia-putin-orders-formation-of-new-military-reserve-force-2105774>, viitattu 18.7.2015, Russia to Launch Its Own 'National

Kansalliskaartijoukkojen muodostamisen kokeiluvaiheen onnistuessa ja henkilöstön halutessa sitoutua uuteen tehtävään sekä valtion osoittaessa jatkossakin hankkeeseen riittävän rahoituksen ja muut sitoutumismotivaatiota lisäävät toimet henkilöstön sitoutumisen varmistamiseksi, voidaan ensivaiheessa joukoista muodostaa jokaiselle sotilaspäiville prikaati tai pysyvän valmiuden prikaateihin pataljoona sekä myöhemmin mahdollisesti reservinarmeija. Tämä tarkoittaa neljästä kahdeksaan eri aselajien prikaatia eli noin 20 000–40 000 miestä. Maahanlaskujoukoille kansalliskaartijoukot mahdollistavat pataljoonan tai rykmentin suuruisten joukkojen lisäämisen jokaiseen divisioonaan sekä pataljoonan kokoisten joukkojen lisäämisen prikaateihin ja merivoimien merijalkaväkiprikaateihin.

Ilma- ja avaruusjoukkojen ja merivoimien lento- ja alusyksiköille ei todennäköisesti reserviyksiköistä sotilaskuljetusilmavoimia ja rannikkoalusyksiköitä lukuun ottamatta ole suurta tukea. Yhdysvaltojen kansalliskaarti on tosin todistanut, että myös taistelulentoyksiköitä voidaan perustaa palkatun reservin varaan, jolloin se lienee mahdollista myös Venäjällä, ainakin jossain mittakaavassa. Edellä kuvatussa tapauksessa Venäjän asevoimat voisivat saada kansalliskaartijoukkoja kokoon noin 200 000–250 000 hyvin koulutettua miestä, jotka olisivat hyvin korkeassa – jopa alle vuorokauden – valmiudessa, jolloin asevoimien todellinen taisteluvalmius paranisi olennaisesti. Otettaessa huomioon nykyisen 750 000 miehen taistelujoukkojen kokonaisuudessa olevat noin 300 000 varusmiestä, joista 150 000 on peruskoulutuskaudella tai juuri sen päättäneitä ja jotka eivät muutoinkaan voi osallistua valtioalueen ulkopuolisten kriisien hallintaan ilman lain muutoksia, kansalliskaartijoukkojen lisä olisi merkittävä. 200 000–250 000 reserviläisen, sopimussotilaiden ja upseerien voimin Venäjä pystyisi irrottamaan nopeasti noin 500 000 sotilaa suuruisen asevoiman, joka mahdollistaisi hyvin kahden samanaikaisen paikallisen kriisin ratkaisemisen valtakunnan rajojen sisällä tai lähialueilla.

Asevoimien uudelleenorganisoinnin toinen puoli – eli johtaminen ja sen valvonta, tilannekuvan muodostaminen, sen ylläpito ja seuranta sekä niihin tarvittavan välineistön modernisointi – on saanut huomattavan paljon rahoitusta ja puolustusministeriön valvontaa osakseen. Vuonna 2008 nimitettiin apulaispuolustusministeriksi ensin Oleg Eskin, joka pian korvattiin Dmitri Tšuškinilla. Heidän vastuualueekseen määrättiin informaatioteknologia, viestijärjestelmien ja johtamisjärjestelmien kehittäminen⁴². Marraskuussa 2013 tehtävään nimitettiin kenraalieversti Pavel Popov⁴³.

Guard, <http://russia-insider.com/en/military/putin-orders-formation-new-military-reserve-force/ri8818/> viitattu 20.7.2015 ja Geyfman, Alexandr, RIA Novosti: Russia to introduce Army Reserve force – report, <http://www.ri.com/news/195376-russian-army-reserve-units/> viitattu 13.10.2014.

⁴² WPS observer: New reforms of Anatoly Serdyukov, *Defense & Security* n:o 107, 26. syyskuuta 2008 ja Blank, Stephen J. ja Weitz, Richard: *The Russian military today and tomorrow*, <https://books.google.fi/books?isbn=158487449X>, <https://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>, heinäkuu 2010.

⁴³ New Deputy Defense Minister, <https://russiandefpolicy.wordpress.com/tag/dmitriy-chushkin/> viitattu 9.11.2013.

Johtamisen ja valvonnan tehostamiseksi laaditun suunnitelman mukaan käyttöön on otettu Kansallisen puolustuksen johtokeskus vuonna 2014 ja puolustushaarojen johtokeskukset vuoden 2015 loppuun mennessä. Strategisten johtoportaiden johtokeskukset on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2016 loppuun mennessä ja alin johtoporras, divisioonat ja prikaatit tulevat suunnitelmien mukaan saamaan omat johtokeskuksensa vuoden 2017 aikana.⁴⁴

Asevoimien johtamisen ja resurssienhallinnan kehittämiseksi esimerkkinä on myös ilmavoimien ja avaruusjoukkojen vaihteellinen yhdistäminen. Ensimmäin ilmavoimien ja avaruusjoukkojen yhdistäminen tapahtui vuonna 2012⁴⁵ avaruusjoukkojen kanssa uudeksi puolustushaaraksi, ilmatilanpuolustusjoukoiksi (ilma- ja avaruudenpuolustusjoukoiksi), jotka vielä 1. elokuuta 2015 yhdistettiin ilmavoimien kanssa ilma- ja avaruusjoukoiksi.⁴⁶

4.3 Muutoksia henkilöstörakenteessa

Venäjän asevoimien kehittämisen yksi keskeinen ongelma on Venäjän valtion väestöllinen tilanne ja taloudelliset rajoitteet, jotka nivoutuvat toisiinsa. Asevelvollisten määrä riippuu syntyvyydestä ja toisaalta lainsäädännöstä, joka määrittää asevelvollisuuden ehdot ja perusteet siitä vapautumiselle. Venäjän miespuolisen väestön syntymäennuste näyttää loivaa nousua, mutta tilanne asevelvollisikäisten kohdalla painuu alle 700 000:n vuonna 2014 ja on vuonna 2018 heikoimmillaan runsaat 632 000 henkilöä. Tämän jälkeen määrä nousee tasaisesti kohti vuoden 2029 huippulukemaa 909 000:ta, josta tapahtuu lievä lasku 889 000 henkilöön vuonna 2031. Läheteessä esitetty taulukko perustuu vuoteen 2013 mennessä syntyneisiin miespuolisiin henkilöihin⁴⁷. Asevoimilla on tarve värvätä tästä joukosta noin 400 000 asevelvollista vuosittain. Tätä artikkelia kirjoitettaessa päästään noin 300 000 asevelvollisen määrään, mikä tarkoittaa noin 25 prosenttia vajausta varusmiesten kohdalla joukkojen vahvuuksissa.

⁴⁴ *russiamil.wordpress.com*, viitattu 8.7.2013.

⁴⁵ Aerospace Defence Forces, <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/vko.htm>, viitattu 6.8.2015.

⁴⁶ Guarding Space: Russia Creates a New Branch of the Armed Forces – Aerospace, <http://sputniknews.com/russia/20150803/1025345164.html#ixzz3kLaGOMNz>, julkaistu 3.8.2015.

⁴⁷ Draft details, <https://russiandefpolicy.wordpress.com/category/conscription/> viitattu 3.7.2013.

Toisaalta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeinen syntyvyyden lasku, joka pahimmillaan näkyy juuri vuoden 2018 asevelvollisten määrässä, ei koskenut kaikkia väestöryhmiä. Kansallisten vähemmistöjen, kuten esimerkiksi tšetšeenien syntyvyys ei ole laskenut, jolloin heidän suhteellinen osuutensa kasvaa ikäluokan sisällä ja samoin vähemmistöjen osuus koko valtion väestössä. Vuoden 2012 tilastojen mukaan väestönkasvu oli suurinta Tšetšeniassa (20,5 prosenttia) ja Ingušiaassa (19,8 prosenttia). Vaikka iso-venäläisillä alueilla väestönkasvu on ollut hieman negatiivista, etnisten venäläisten osuus koko väestöstä on edelleen 81 prosenttia luokkaa⁴⁸. Neuvostoliiton hajottua jäi merkittäviä venäläisiä vähemmistöjä entisten neuvostotasavaltojen alueelle muun muassa Ukrainaan. Venäjä ilmoittikin jo 2000-luvun alussa valvovansa heidän etujaan näiden ”lähiulkomaiden” alueella, mutta on samalla ottanut mielihyvin vastaan paluumuuttajia näiltä alueilta.

Vuosittainen väestönkasvu pysyi neuvostoaikana 1960-luvun puolivälistä alkaen 20 vuotta noin viiden prosentin tasolla. Ennen Neuvostoliiton romahdusta kasvu alkoi laskea ja oli 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2005 noin viisi prosenttia negatiivinen, minkä jälkeen alkoi uusi kasvu niin, että vuonna 2012 päästiin nollakasvuun⁴⁹. Toinen tekijä, joka vaikuttaa suoraan varusmiesten määrään on kutsunnanaalaisten terveydentila, mihin taas vaikuttavat valtakunnallisen terveydenhuollon tila sekä lapsiperheiden asemaan kohentavasti vaikuttavat sosiaaliset tulonsiirrot. Kutsuntatarkestetuista 71 prosenttia täytti terveydelliset vaatimukset 29 prosentin ollessa liian sairaita tai huonokuntoisia palvelukseen vuoden 2013 keväällä. Kevään 2013 kutsunnoista lähetettiin 60 000 nuorta tarkempaan lääkärin tarkastuksiin. Nuorista osa ei edes tiennyt terveysongelmistaan⁵⁰. Valtion varallisuuden kasvu mahdollistaisi erilaisten sosiaalisten tulonsiirto-ohjelmien ylläpidon, joilla lisättäisiin sekä syntyvyyttä että toisaalta parannettaisiin varusmiesikäisten miesten fyysistä kuntoa ja mahdollistettaisiin erilaisten, nykyisin voimassaolevien vapautusperusteiden poistaminen. Venäjän on mahdollista näin saavuttaa tai jopa ylittää tarvittava 400 000 varusmiehen vuosittainen määrä vuoteen 2035 mennessä.

Venäjän asevoimat jakaantuvat vuonna 2008 käyttöönotetun uudistuksen mukaisesti sotilaspiirien muodostamiin strategisiin johtoportaisiin, jotka käsittävät alueella toimivat maa-, meri- ja ilmavoimien yleisjoukot sekä maahanlaskuprikaatin. Vuonna 2014 perustettu arktisen alueen strateginen johtoporras käsittää Pohjoiseen Jäämereen rajoittuvat alueet, niillä toimivat maavoimien prikaatit sekä Pohjoisen laivaston ja ilmavoimien yleisjoukkoja. Toinen kokonaisuus koostuu ylijohdon joukoista, joi-

⁴⁸ Demographichs, <https://en.wikipedia.org/wiki/Russia>.

⁴⁹ Demographics Update: In 2013 Russia Is On Track For Modest Natural Population Growth, <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2013/07/30/demographics-update-in-2013-russia-is-on-track-for-modest-natural-population-growth/>, julkaistu 30.7.2013.

⁵⁰ Russian Military Short of Healthy Draftees – Defense Ministry, <http://sputniknews.com/military/2013-004/183935173/Russian-Military-Short-of-Healthy-Draftees--Defense-Ministry.html>, julkaistu 4.10.2013.

den ytimen muodostavat strategiset ydinasejoukot, ilmatilanpuolustusjoukot (ilma- ja avaruusjoukot) ja ilmavoimien kaukotoiminta- ja sotilaskuljetusilmavoimat⁵¹ sekä ylijohdon taistelujoukkoina toimivat maahanlaskujoukot.

Asevoimien vahvuustavoitteena voidaan tulevaisuudessakin pitää miljoonaa aktiivipalveluksessa olevaa sotilasta, jotka jakautuvat pääryhmittäin noin 150 000 upseeriin, 475 000–500 000 aliupseeriin ja sopimussotilaaseen sekä 350 000–375 000 varusmieheen. Asevoimien kokonaisvahvuus jakautunee suurin piirtein siten, että maavoimien osuus on noin 300 000 miestä, merivoimien osuus runsaat 150 000 miestä, strategiset ohjusjoukkojen osuus noin 100 000 sekä ilma- ja avaruusjoukkojen osuus 350 000, josta ilmavoimien runsaat 150 000 ja ilmatilanpuolustusjoukkojen osuus noin 200 000⁵². Maahanlaskujoukkojen osuus on noin 60 000–72 000⁵³, joista ainakin 20 prosenttia on varusmiehiä⁵⁴. Kokonaismäärästä puuttuvat sijoittuvat paitsi edellisiin lukuihin niin myös puolustusministeriön, yleisesikunnan, eri johtoportaiden, akatemioiden ja johtamisjärjestelmän vahvuuksiin. Reserviarmeijoiden johtoportaat ja palkattu reservi, eli kansalliskaarti, ovat vuoteen 2035 mennessä käytössä. Ne muodostavat noin miljoonan vahvuuselle aktiiviasemalle arviolta vähintään 20–25 prosentin suuruisen hyvin koulutetun, varustetun ja toimintavalmiin reservin.

Merivoimien alushenkilöstö koostuu kokonaisuudessaan upseereista ja sopimussotilaista aliupseeristo mukaan lukien. Merivoimien varusmiesyksiköitä ovat merijalkaväkiprikaatit ja rannikonpuolustusjoukot sekä merivoimien johtovastuulla olevat maavoimien yksiköt Kaliningradin alueella, Kaukoidän Kamtšatkan niemimaalla ja Sahalinin sekä Kurilien saarilla. Ilmavoimien lentävä henkilöstö muodostuu kokonaan upseereista. Ilmavoimissa palvelevat sopimussotilaat ja varusmiehet toimivat lentoyksiköiden tukitehtävissä, ilmatorjunta- ja ilmavalvontatehtävissä sekä huoltoyksiköissä.

⁵¹ Russia forming Aerospace Forces, http://rblh.co.uk/news/2014/12/10/russia_forming_aerospace_forces_42115.html, julkaistu 10.12.2014, RUSSIAN CHIEF OF STAFF: RUSSIA TO CREATE A “NEW KIND OF ARMED FORCES”... INCLUDING AEROSPACE DEFENSE FORCE, <http://gizadeathstar.com/2015/01/russian-chief-staff-russia-create-new-kind-armed-forces-including-aerospace-defense-force/> julkaistu 18.1.2015, Russian Aerospace Defense Forces to start operating in June, <http://www.news.az/articles/russia/96879>, <http://tass.ru/en/russia/787590>, viitattu 7.4.2015 ja New type of Russian Armed Forces quickly created, then completely destroyed, http://english.pravda.ru/russia/economics/21-05-2014/127624-russia_armed_forces0/#stbsh.ArkjrBPL_d-puf.

⁵² Russia, Air Defence forces, <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11524.html>. 7.1996 ja Boltenkov et al. (2011), s. 59.

⁵³ Low altitude parachuting, new APCs: Russian paratroopers to impress at Army-2015 expo, <http://www.rt.com/news/264349-army2015-expo-russia-airborne/> viitattu 2.6.2015.

⁵⁴ Boltenkov et al. (2011), s. 45.

4.3.1 Kalusto uudistuu

Venäjän asevoimien uudistuksen ulospäin näkyvin osuus, eli kalustotilanteen korjaaminen neuvostoaikana valmistetusta tai ainakin suunnitellusta kalustosta nykyaikaiseksi, on tuotu tiedotusvälineissä esiin ylpeydellä. Samalla tämä tehtävä on ollut todella suuri ja vaikea, sillä se edellytti neuvostoajan jälkeen pääosiltaan romuttuneen ja ryöstetyn sotilaallisteollisen kompleksin omistuspohjan ja tuotantovälineiden perinpohjaista rakenteellista uudistamista sekä tuotteiden laadun parantamista ja laadun valvonnan nostamista korruption suosta. Nykyaikaisen aseistuksen osuuden on suunniteltu nousevan 70 prosenttia vuoteen 2020 mennessä⁵⁵. Asevoimien aseistuksen nykyaikaistaminen sekä yhdenmukaistaminen helpottavat vuosien kuluessa koko logistiikkaketjun toimintaa ja vähentävät olennaisesti ylläpitokustannuksia. Vanhentuneen taistelukaluston, jota on ollut varastoituna erittäin suuria määriä, poistaminen vapauttaa henkilöstöä, tiloja ja varoja uuden, määrältään pienemmän kaluston hankintaan, ylläpitoon ja varastointiin.

<i>Vuosi</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>
<i>Sukellusveneet</i>	47 %	47 %	51 %	53 %	59 %	63 %	67 %	71 %
<i>Pinta-alukset</i>	41 %	42 %	44 %	47 %	54 %	59 %	65 %	71 %
<i>Lentokoneet</i>	23 %	30 %	37 %	45 %	55 %	59 %	67 %	71 %
<i>Helikopterit</i>	39 %	54 %	63 %	71 %	76 %	79 %	81 %	85 %
<i>Maavoimien ohjusjärjestelmät</i>	27 %	46 %*	64 %	82 %	100 %	100 %	100 %	100 %
<i>Tykistö</i>	51 %	52 %	53 %	55 %	59 %	67 %	73 %	79 %
<i>Panssaroidut ajoneuvot</i>	20 %	25 %	37 %	44 %	56 %	67 %	75 %	82 %
<i>Monikäyttöiset autot</i>	40 %	44 %	48 %	52 %	56 %	60 %	65 %	72 %
<i>Uudistus % yhteensä</i>	19 %	26 %	30 %	41 %	48 %	59 %	64 %	70–100 %

Taulukko 2: Venäjän puolustusministeriön julkaiseman aseistussuunnitelman toimeenpanosuunnitelma.⁵⁶ *Alkuperäisessä taulukossa on ilmoitettu 64 prosenttia vuodelle 2014. Tämä lieenee virhe. 46 prosenttia on looginen kasvuprosentti, 18–19 prosenttia vuodessa.

Yllä oleva suunnitelma kertoo myös jotakin siitä, missä laajuudessa aseita ja varusteita on tuotannossa. Vuodelle 2013 oli puolustushaaroille asetettu toimintakuntoisen kaluston tavoiteprosentit, jotka maavoimilla oli 65 prosenttia, ilmavoimilla 55 prosenttia ja merivoimilla 56 prosenttia. Tavoitearvo vuodelle 2020 on kullekin puolustushaaralle 80–85 prosenttia. Suunnitelmasta löytyy myös tavoitevuosia uusien järjestelmien sarjatuotannon aloittamiselle. Tällaisia ovat muun muassa uusi panssarivaunu (T-14 Armata) ja raskas panssaroitu taistelujoneuvo (T-15) tuotantoon vuoden 2015 loppuun mennessä, uusi taistelulentokone (T-50/PAK-FA), ilmator-

⁵⁵ *Sputniknews.com*, viitattu 1.10.2014.

⁵⁶ *russiamil.wordpress.com*, viitattu 8.7.2013.

juntajärjestelmä (S-350 tai/ja S-500) ja korvetti vuoden 2016 loppuun mennessä sekä uusi hävittäjäalus vuoden 2018 loppuun mennessä.⁵⁷

Asejärjestelmien uudistuksen ongelmat ovat olleet hyvin useassa tapauksessa tuotannollisia: vaikka tuotantoon sinänsä kyetään, niin jonkun avainkomponentin tuotanto on vaikeaa tai sen tuotanto on aiemmin sijainnut nykyisen Venäjän valtioalueen ulkopuolella. Näitä ovat olleet muun muassa helikopterien moottorit, Il-76-kuljetuskoneet sekä järeät maastokuorma-autot. Tuotannollisia huolia on ollut lisäksi huomattavasti myös miehittämättömien ilma-alusten tuotannossa, jonka tehostamiseksi Venäjä hankki koekappaleita Israelista vuodesta 2009 alkaen, jolloin ensihankinnan arvo oli 50 miljoonaa dollaria, kun se seuraavana vuonna oli jo 400 miljoonaa dollaria⁵⁸. UAV-hankinnassa Israelista ei nähtävästi ollut kyseessä niinkään lentorunkojen tuotanto-ongelma, vaan sekä ohjaus- että lennonhallintajärjestelmän sekä lennokin kantaman tiedusteluoptroniikan ja sen vaatiman viestijärjestelmän tuotanto-ongelmat.

Venäjän asevoimien kehittämisen tavoitetila lienee liikkuva oman maan puolustamiseen kykenevä nykyaikainen asevoima, jonka perustana ja ulkovaltojen hyökkäystä jo olemassaolollaan ennaltaehkäisevänä voimana toimivat strategiset ohjusjoukot, strategisilla ohjuksilla varustetut sukellusveneet sekä ydinaseilla varustetut kaukotoimintailmavoimat. Strategisten ydinasejoukkojen tehtävänä on torjua ulkoiset uhat ja turvata Venäjän ulkoinen koskemattomuus. Vuoteen 2015 mennessä Venäjä on jo uudistanut kaksi kolmasosaa strategisesta ydinaseistuksestaan. Muun muassa neljä rykmenttiä yhden ydinkärjen Topol-ohjuksia on korvattu nelikärkisillä Jars-ohjuksilla. Vuotuinen strategisten ohjusten tuotantomäärä on noin 50 kpl.⁵⁹ 2020-luvun loppuun mennessä koko strateginen ohjusaseistus on modernisoitu.

Merivoimien tärkein tehtävä on osallistua strategisten ydinasejoukkojen osana valtion puolustamiseen ulkoisilta uhilta, mutta myös tuoda esille Venäjän vaikutusvaltaa muodostamalla laivasto-osastoja maailman merille. Näiden laivasto-osastojen rungonsi Venäjä kehittää nykyistä Admiral Kuznetsovia suuremman lentotukialustyypin 2020-luvun lopulla. Alus vastanee lähinnä Queen Elisabeth -luokan englantilaista lentotukialusta⁶⁰. Uusien alusosastojen muina hallitsevina aluksina toimivat modernisoidut neuvostoaikaiset Projekti 1144 Orlan -luokan ydinkäyttöiset ohjusristeilijät

⁵⁷ *russiamil.wordpress.com*, viitattu 8.7.2013.

⁵⁸ Fater, Yael: Israel Signs \$400 Million Deal to Sell Spy Drones to Russia, <http://www.haaretz.com/print-edition/business/israel-signs-400-million-deal-to-sell-spy-drones-to-russia-1.318972>, viitattu 14.10.2010 ja IAI delivers 12 UAVs to Russia in key deal, http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2011/01/17/LAI-delivers-12-UAVs-to-Russia-in-key-deal/57821295280313/ julkaistu 17.1.2011.

⁵⁹ Timoshenko, Mikhail: The Army of the Future. What will the Russian Army receive in 2015?, <http://fortruss.blogspot.fi/2015/03/3182015-normal-0-false-false-false-en.html> julkaistu 18.3.2015.

⁶⁰ Navy Ship Building Directorate head said that Russian Navy will get an advanced aircraft carrier by 2026–1 2027, <http://sputniknews.com/military/20150530/1022745662.html#ixzz3yHdfjvd>, julkaistu 30.5.2015.

Admiral Nahimov⁶¹, Admiral Lazarev, Admiral Ušakov ja Pjotr Veliki, joiden modernisoinnilla jatketaan niiden käyttöikää yli vuoden 2050. Lisäksi merivoimille kehitetään uusi avomeritoimintaan sopiva hävittäjäalustyyppi ennen vuotta 2020. Merivoimien strategisista ohjusveneistä ylläpidetään nykyistä vastaava lukumäärä, 12–15 kappaletta, modernisoimalla vanhoja ja rakentamalla uusia Projektin 955 Borei-luokan veneitä poistuvien Projektin 667 BDR- (3 kpl) ja BDRM (7 kpl) -sukellusveneidensä tilalle. Kolmas merivoimien suuri tehtävä on turvata Venäjän pohjoisrannikko ja koillisväylä sekä alueen luonnonvarat ja muut Venäjän alueen edut. Merialueiden valvontaan ja puolustamiseen Venäjä tuottaa runsaasti uusia fregattiluokan aluksia, ja se aikoo modernisoida Projektin 971- ja 949 -ydinsukellusvenet⁶² sekä tuottaa kokonaan uuden viidennen sukupolven sukellusveneen⁶³.

Ilma- ja avaruusjoukkojen merkitys nykyaikaisessa sodankäynnissä on merkittävä. Venäjällä, jonka maantieteellinen koko on jättimäinen, ilmavoimien merkitys nopeana voimien keskittämisvälineenä on vielä suurempi. Näitä voimia edustavat hävittäjä-, pommitus- ja rynnäkkökoneet tulivoimana ja kuljetuskoneet maa- ja maahanlaskujoukkojen nopeana siirtovoimana. Ilmavoimien kehityshankkeet ovat hyvin edustettuina venäläisissä tiedotusvälineissä, ja vaikka niiden teknisiä yksityiskohtia ei esitellä, niistä ollaan kuitenkin hyvin ylpeitä niiden edustaman kehittyneen teknologian ja toisaalta niiden kaupallisen merkityksen vuoksi.

Myös kaukotoimintailmavoimien merkitys Venäjän turvallisuuden varmistamisessa on yhä keskeinen. Neuvostoliiton aikaiset pommituskoneet Tu-22M3, Tu-95MS ja Tu-160-koneet ovat modernisoituina käytössä, ja niitä modernisoimaan edelleen, vaikka niiden käyttöikä on kuitenkin rajallinen. Kaukotoimintailmavoimien strategisen pommituskonekaluston korvaaminen aloitetaan 2020-luvulla ensin uudisrakennetuilla Tu-160-koneiden modernisoiduilla tyypeillä ja vuoden 2025 jälkeen PAK-DA-hankkeen tuottamilla nykyaikaisilla strategisilla pommituskoneilla. PAK-DA-pommituskoneet ovat aliaänen nopeudella lentäviä ja tutkassa vaikeasti havaittavia pommituskoneita, jotka voivat toimia sekä perinteisinä pommituskoneina, että risteily- ja rynnäkköohjusten laukaisualustoina. PAK-DA-pommituskoneen lento-ohjelmointi paino lienee julkistettujen vaatimusten mukaan 125 000 kg, taisteluvälinekuorma 30 000 kg ja kantama 12 500 km. Koneen suunnittelee Tupolevin suunnit-

⁶¹ Russia's Admiral Nakhimov nuclear-powered battle cruiser will return to service after being upgraded by 2018, the Russian Navy's Shipbuilding Department's deputy head said Saturday, <http://sputniknews.com/russia/20150531/1022764931.html#ixzz3jyImAaDs>, julkaistu 31.5.2015.

⁶² Russian Naval Forces plan to upgrade ten nuclear submarines with the newest armament and ship systems, <http://sputniknews.com/military/20150621/1023668919.html#ixzz3jyPliTmD>, julkaistu 21.6.2015.

⁶³ Russia is building a new, fifth-generation nuclear submarine, the Diplomat reported, <http://sputniknews.com/military/20150627/1023919462.html#ixzz3jyS8kICm>, julkaistu 27.6.2015 ja <http://sputniknews.com/russia/20150726/1025056883.html#ixzz3j3kjlLcKI>, julkaistu 26.7.2015. – Venäjän laivanrakennusteollisuuden pääjohtaja Sevmasin mukaan viidennen sukupolven ydinkäyttöisen sukellusveneen rakentaminen voi alkaa vuoteen 2020 mennessä.

telutoimisto⁶⁴, ja se rakennetaan Kazanin lentokonetehtaalla. PAK-DA ei ole ainoastaan uusi pommituskone vaan ”kokonainen portaikko” maan turvallisuuden varmistamiseksi, sillä se takaa uudenlaisen teknologian kehittämisen seuraavien vuosikymmenien aikana tulevaisuuden tarpeita varten⁶⁵.

Sotilaskuljetusilmavoimien nykyinen raskas kalusto on pääosiltaan neuvostoaikaista Il-76- ja An-124-kalustoa. Il-76-koneen uudistetun version Il-476/Il-76MD-90 tuotanto on aloitettu Aviastarin tehtaalla, jossa myös peruskorjataan An-124-koneita. Näiden edellisen sukupolven strategisten kuljetuskoneiden lisäksi on suunnitteilla koko uuden sukupolven PAK-TA-hanke, joka tuottaa 2020-luvun puolivälistä alkaen uudentyyppisen, osin lentävään siipeen perustuvan kuljetuskoneperheen. PAK-TA tulee korvaamaan vanhentuvat nykyiset strategiset ja operatiiviset kuljetuskoneet ja samalla mahdollistamaan nopeat suurtenkin joukkojen ja kaluston siirrot Venäjän alueen sisällä sekä liittolaisvaltioiden turvaksi. PAK-TA-hankkeen raskaimman sotilaskuljetuskoneen kuljetuskapasiteetiksi kaavailtu 220 tonnia mahdollistaa tarvittaessa taistelupanssarivaunujen ilmakuljetukset. Uutta konetta koskeneen uutisen yhteydessä olleessa animaatiossa esiteltiin 90 tonnin kuljetuskoneversio, jonka rahtitilan korkeus oli neljä metriä ja leveys seitsemän metriä.⁶⁶ Rahtitilan pituuden voi arvioida olevan reilut 24 metriä. Uuden sotilaskuljetuskoneperheen julkisuuteen kerrottujen suunnitteluvaatimusten mukaan koneen on kyettävä lentämään 4 500–7 000 kilometrin etäisyydelle, koneiden kuljetuskyky vaihtelee 80:stä 200 tonniin ja nopeusalueena lienee aliaänen nopeus, vaikka myös yläänen nopeudesta on puhuttu.

Hävittäjäkoneprojekti PAK-FA tuottaa uuden tutkassa huonosti näkyvän monitoimihävittäjän Venäjän ilmavoimien käyttöön vuodesta 2016 alkaen. PAK-FA korvaa nykyisin käytössä olevat Su-27- ja MiG-29-hävittäjät. Tätä seuraavan uuden sukupolven monitoimihävittäjän tuotannon tulisi alkaa vuosina 2035–2040. MiG-31-BM-torjuntahävittäjän korvaavan PAK-DP-koneen tuotannon on suunniteltu alkavan vuonna 2025⁶⁷, jolloin sen suunnittelun on oltava käynnissä jo nyt, vaikka siitä ei ole tavoiteominaisuustietoja julkisuuteen vielä annettukaan. MiG-29-monitoimihävittäjäperheen korvaavan kevyen hävittäjän suunnittelusta on esiintynyt tietoja, mutta mitään varmuutta hankkeesta ei ole vielä. Konetyyppinä MiG-29 pysyy 2020-luvun loppuun asti käytössä, vaikka neuvostoaikana tuotetut koneyksilöt ovat ikääntymisen vuoksi todennäköisesti poistumassa 2020-luvun alkupuolella.

⁶⁴ Matveev, Vadim: PAK DA aircraft's engine successfully tested, http://in.rhth.com/economics/2014/11/18/pak_da_aircrafts_engine_successfully_tested_39795.html, julkaistu 18.11.2014.

⁶⁵ Vasspard, Valentin: Russia to create PAK DA fifth-generation strategic bomber, http://english.pravda.ru/russia/economics/04-05-2015/121793-fifth_generation_strategic_bomber-0/#sthash.ftn6J7Hm.dpuf, julkaistu 4.5.2015.

⁶⁶ <http://www.rt.com/news/242097-pak-ta-russian-army/> viitattu 19.11.2015 ja <http://sputniknews.com/russia/2015-0319/1019742286.html>, julkaistu 19.3.2015.

⁶⁷ Aviation Complex: What Russian Air Force Wants to Fly in XXI Century, <http://sputniknews.com/military/20150815/1025788446.html#ixzz3j3SX7kM>, julkaistu 15.08.2015.

Ilmatilanpuolustuksen ja vastaavasti kaikkien muidenkin puolustushaarojen 2000-luvun suunnittelun perusteella rakennettujen ohjusjärjestelmien kuten S-400, S-350 ja BukM2/M3 tai vaikka Iskander-M-järjestelmien ohjukset vanhenevat 15 vuoden jälkeen valmistumisestaan. Tosin hyvin varastoidut ohjukset voivat vielä saada tarkastuksen jälkeen viiden vuoden käyttöaikalisän. Vuoteen 2015 mennessä valmistetut ohjukset pitää siis uusida vuoteen 2035 mennessä ja samalla aloittaa niiden lavetti- ja johtamisjärjestelmien modernisointikierron. Siten järjestelmäkokonaisuudelle voidaan taata noin 40 vuoden maksimielinikä ennen korvaavan, seuraavan sukupolven järjestelmän käyttöönottoa, mikä siis näiden järjestelmien kohdalla tarkoittaa 2050-/2060-lukua. Ilmapuolustusjärjestelmien kärkeä nyt edustava S-400 saa isoveljeksi S-500-järjestelmän ennen vuotta 2020, jolloin Venäjällä on käytössään ballististen ohjusten torjuntaan kykenevä liikkuva järjestelmä.

Venäjän johto näkee ulkoisista uhista pahimpana, täysimittaista ydiniskua lukuun ottamatta, hypernopeiden aseiden suorittaman ilmahyökkäyksen, joka estäisi mahdollisesti ydinasein suoritettavan vastaiskun tuhoamalla ydinohjukset siiloihinsa ja laveteilleen. Näitä uhkia vastaan on luotu Venäjän uusin puolustushaara ilmatilanpuolustusjoukot (tai ilma- ja avaruusjoukot). Niiden varustamiseen kauaskantoisella aseistuksella on uhrattu runsaasti voimavaroja, kuten S-400- ja S-500-ilmatorjuntaohjusjärjestelmät, kokonaan uusi avaruuden valvontajärjestelmä ja runsaasti tutkimustoiminnan voimavaroja⁶⁸. Seuraavan sukupolven torjuntaohjusjärjestelmä saattaaakin olla suuria korkeuksia hyväksi käyttävä S-1000, jonka laukaisulavetti on todennäköisesti kuljetuskone ja tutkajärjestelmänä A-100- tai A-200-valvontakone⁶⁹. Paitsi, että korkealta näkee kauemmas, sieltä laukaistun ohjuksen ei tarvitse voittaa alakorkeuksien kovaa ilmanvastausta, jolloin samankokoisella ohjuksella voidaan saavuttaa huomattavasti pidempi kantama ja aloittaa torjunta paljon kauempaa avaruudesta tai ilmakehästä reitittämällä ohjus lähiavaruuden kautta lentäväksi.

Maavoimien joukkojen tehtävistä tärkein on Venäjän valtion olemassaolon turvaaminen valtioon kohdistuvia hajottavia voimia vastaan. Koska Venäjään kuuluu 21 autonomista etnistä tasavaltaa, joilla on oma perustuslakinsa, presidenttinsä sekä parlamenttinsa, valtiorakenne sinänsä sisältää mahdollisuuden hajottavien voimien olemassaoloon. Näistä autonomisista tasavalloista kymmenen sijaitsee Venäjän ulko-rajalla ja usealla on pääuskontona muu kuin kristinusko. Toisen edelliseen liittyvän hajottavan voiman muodostavat uskonnolliset ja kansalliset vähemmistöt sekä laajan maan alueellinen eriarvoisuus, missä sosiaalinen kehitys ei jakaannu tasaisesti. Toistaiseksi eniten huomiota on saanut tšetšeenien kansallinen ja uskonnollinen vähem-

⁶⁸ Beckhusen, Robert: Russia's Future Air Force Could Resemble ... The U.S. Air Force, <https://medium.com/war-is-boring/russias-future-air-force-could-resemble-the-u-s-air-force-1a65d3b302f6>, viitattu 2.1.2015.

⁶⁹ <https://russiandefpolicy.wordpress.com/tag/igor-ashurbeyli/>, *Ashurbeyli Interviewed (Part II)*, viitattu 19.8.2011. – Igor Ashurbeyli toimi tällöin Almaz-Antein pääsuunnittelijana.

mistö, jonka islamilaisuus ja vahva kansallisuushenki erottavat valtaväestöstä. Eivät-kä tšetšeenit ole Venäjän ainoa ylpeä kansallinen vähemmistö.

Maavoimien kaluston uudistaminen prototyypin hyväksynnän jälkeen tapahtuu pataljoonakokonaisuuksina hyvinkin nopeaan tahtiin nyt päätetyille T-14 Armata-panssarivaunun ja raskaan T-15-rynnäkövaunun alustoille, joille rakennetaan tykistön, pioneerien ja todennäköisesti ilmatorjunnan erikoisjärjestelmät lähimpien vuosien kuluessa. Pyöräajoneuvokaluston uudistamisen lisäksi etenkin arktisen alueen joukot varustetaan telakuorma-autoilla. Ohjusjoukkojen Iskander-M-yksiköiden tavoitelukumäärä, kymmenen ohjusrikaatia, saavutettaneen vuonna 2018⁷⁰. Maavoimien lentojoukkojen kalustouudistus on edennyt nopeasti, ja helikopterihankinnat jatkuvat edelleen. Uusinta teknologiaa helikopteripuolella 2020-luvun lopulta alkaen edustavat nopeat kuljetus- ja rynnäköhelikopterit, joilla päästään nykyisiin helikoptereihin verrattuna noin kaksinkertaiseen lentonopeuteen. Samalla maavoimien taistelutehoa lisätään miehittämättömien lentolaitteiden laajalla käyttöönotolla. Näillä UAV-järjestelmillä maavoimille kyetään tuottamaan tiedustelu- ja valvontatietoa reaaliaikaisesti koko toiminta-alueen syvyydestä.

Maahanlaskujoukkojen tulevaisuus ylijohdon nopean toiminnan ja pysyvän valmiuden joukkona näyttää vahvistuvan. Ne muodostavat myös Venäjän nopean toiminnan joukkojen ytimen⁷¹. Maahanlaskujoukkojen osuus on kasvanut, kun niiden johtoon on siirretty sotilaspääkentien käyttöön luodut kolme ilmarynnäkörikaatia, joista kaksi, 11. Ulan-Ude ja 83. Ussurijsk, on Itäisen sotilaspääkentien ja yksi, 56. Kamyšin, Eteläisen sotilaspääkentien käytössä. Asevoimien uuden ilmeen mukainen organisaatio-uudistus ei vielä ole muuttanut maahanlaskujoukkojen divisioonaa muutoin kuin lisäämällä niihin ilmatorjuntarykmentit⁷². Maahanlaskujoukkojen pitkään pysynyt 45 000 henkilön vahvuus nousee noin 60 000–72 000 henkilöön⁷³, joista 12,5 prosenttia on upseereita, 20 prosenttia varusmiehiä ja 67,5 sopimussotilaita ja aliupseereita⁷⁴. Varusmiesten osuuden lasku 20 prosenttiin mahdollistaa parhaan mahdollisen valmiuden, koulutuksen ja uusien sopimussotilaiden värväämisen yhdistelmän.

Henkilöstömäärän kasvaessa voidaan perustaa uudelleen aiemmin lakkautettu 103. Ilmarynnäködivisioonaa sekä aktivoida muissa divisioonissa niiden kolmannet rykmentit. 7. Maahanlaskudivisioonan aiemmin lakkautettu kolmas rykmentti, 97. Maahanlaskurykmentti, perustetaan uudelleen Krimin niemimaan pohjoisosaan, Džan-

⁷⁰ *fortruss.blogspot.fi*, viitattu 18.3.2015.

⁷¹ Russia to Strengthen Airborne Forces With 3 Brigades, <http://sputniknews.com/military/20130731/1825102-03/Russia-to-Strengthen-Airborne-Forces-With-3-Brigades.html#ixzz3joaMVNNY>, julkaistu 31.7.2013.

⁷² Russian Airborne Forces expansion plans, <http://fortruss.blogspot.fi/2015/07/russian-airborne-forces-expansion-plans.html>, julkaistu 31.7.2015.

⁷³ *rt.com/news/264349-army2015-expo-russia-airborne/* viitattu 2.6.2015.

⁷⁴ Soper, Karl, Novichkov, Nikolai: Russian rapid reaction forces, <http://www.janes.com/article/52089/airborne-troops-to-form-backbone-of-future-russian-rapid-reaction-forces>, viitattu 8.6.2015.

koin kaupunkiin.⁷⁵ Maahanlaskujoukkojen vahvuuden kasvaessa divisioonien rykmentit saatetaan organisoida prikaateiksi, ja divisiooniin liitettäneen maavoimien lentoprikaati, jolloin yhteistoiminta helikopterijoukkojen kanssa olisi orgaanista.

Maahanlaskujoukkojen varustaminen uudella kalustolla etenee myös hyvin. Uudistaminen on aloitettu Rjazanissa toimivan 106. Maahanlaskudivisioonan pataljoonan varustamisella BMD-4M-kalustolla. Nämä vaunut ovat ensimmäiset noin 250 vaunun hankinnasta. BTR-MD Rakuška -panssaroitu miehistönkuljetusvaunu otetaan myös palveluskäyttöön vuoden 2015 kuluessa. BMD-4M-kaluston kokonaistarve on noin 1 000 kappaletta ja BTR-MD-kaluston noin 5 000 kappaletta⁷⁶. Maahanlaskujoukkojen tiedusteluyksiköt saavat käyttöönsä ensimmäisinä taistelijan uuden Ratnik-varustuksen myös vuonna 2015. Ratnik varustus on sotilaan taisteluväline, joka käsittää asun, muotoillun vartalosuojan, kypärän liityntänäytön ja viestijärjestelmän sisältäen paikannuksen. Järjestelmän paino on noin 20 kg⁷⁷. Maahanlaskujoukot ovat jo ottaneet käyttöön tiedustelulennokit ja todennäköisesti myös taistelulennokit ennen vuotta 2025.⁷⁸

Olennaista asevoimien tehokkuudelle on harjoituksen määrä, sillä todellinen toimintakyky on suoraan mitattavissa tehdyn työn määrällä. Venäjän asevoimissa tavoitetasot on asetettu. Purjehduspäivät lisääntyvät yli kaksinkertaisiksi vuoden 2013 60 päivästä vuoden 2019 125 päivään. Lentotunnit lisääntyvät maltillisemmin vuoden 2013 sadasta tunnista 125 tuntiin taktisissa ilmavoimissa, sotilaskuljetusilmavoimissa 110 tunnista 150 tuntiin, maavoimien lentoyoukoissa 70 tunnista 130 tuntiin ja merivoimien lentoyoukoissa 70 tunnista 120 tuntiin. Vertailun vuoksi Yhdysvaltojen laivaston ilmavoimien lentäjät lensivät rahoitusongelmien vuoksi noin 120 tuntia vuodessa⁷⁹ tavoitteen oltua 180–200 tuntia vuodessa. Maavoimissa panssarivaunun kuljettajan ajokilometrit nostetaan 250 kilometristä 500 kilometriin vuoteen 2017 mennessä ja panssaroidun ajoneuvon kuljettajalla 350 kilometristä tuhanteen kilometriin. Maahanlaskujoukoissa laskuvarjohypyjen määrä kaksinkertaistetaan vuoteen 2020 mennessä kuudesta hypystä 12 hyppyyn.⁸⁰

Näillä harjoitusmäärien kasvattamisilla saavutetaan huomattava ammattitaidon lisäys teknistä taitoa vaativissa tehtävissä. Ilma- ja merivoimien lento- ja purjehdustuntien määrän lisäämisellä on kuitenkin selkeä tekninen yläraja, joka riippuu käytetyn kaluston huollettavuudesta, toisin sanoen, kuinka monta tuntia kalustoa pitää huoltaa yhtä

⁷⁵ *fortruss.blogspot.fi*, viitattu 31.7.2015.

⁷⁶ BTR-MD "Rakushka" (Objekt 955), <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/btr-md.htm>.

⁷⁷ [https://en.wikipedia.org/wiki/Ratnik_\(program\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ratnik_(program)).

⁷⁸ *fortruss.blogspot.fi*, viitattu 31.7.2015.

⁷⁹ Auslin, Michael: U.S. Air Force Pilots Fly Less than China's Do, <http://www.nationalreview.com/corner/366872/us-air-force-pilots-fly-less-chinas-do-michael-auslin>, viitattu 20.12.2013.

⁸⁰ *russiamil.wordpress.com*, viitattu 8.7.2013.

toimintatuntia kohden. Mikäli henkilöstöä halutaan kouluttaa tai harjoituttaa enemmän kuin tuo raja mahdollistaa, pitää kaluston määrää ja huoltohenkilöstön määrää kasvattaa yli käyttöhenkilöstön määrän. Silti tulevaisuudessa Venäjällä on paremmin varustettuja ja paremmin koulutettuja joukkoja, aluksia ja lentokoneita yhä enemmän liikkeellä ja harjoittelemassa maansa puolustamista niin oman maansa rajojen sisällä kuin kansainvälisillä vesillä ja ilmatilassa.

VENÄLÄISESTÄ SOTILASJOHTAMISESTA – JOHTOSUHTEET JA ORGANISAATIOMUUTOKSET 2000-LUVULLA

*Marko Uotinen, Kimmo Alesmaa, Riku Hartikainen,
Lauri Kajava, Kimmo Ruotsalainen, Kimmo Sirmö ja Taru Takamaa*

Venäjänsä asevoimat on ollut Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen jatkuvien ja keskenään jopa ristiriitaisten uudistamispyrkimysten kohteena. Näiden reformien tavoitteena on ollut muokata kalustoltaan ja komentojärjestelmältään vanhentunut, korruption ja motivaation puutteen vaivaama sotilasorganisaatio uuteen paremmin toimivaan muotoon, joka kykenisi vastaamaan valtiota uhkaaviin modernin ajan turvallisuushaasteisiin. Monia asevoimien keskeisistä ongelmista on osaltaan pahentanut toimimaton sotilasjohtaminen.

Presidentti Boris Jeltsinin presidenttikaudella käydyssä ensimmäisessä Tšetšenian sodassa tuli selväksi, mihin sotilasjohtamisen toimimattomuus voi pahimmillaan johtaa: sodassa nähtiin niin joukkojen täydellistä koordinoimattomuutta, rajuja sodan oikeussääntöjen ja ihmisoikeuksien loukkauksia kuin täydellistä vastuun pakenemistakin sodan aikaisista ylilyönneistä. Vladimir Putinin noustua Venäjän presidentiksi sotilasjohtamisen ongelmat ovat olleet tiiviisti esillä julkisessa keskustelussa. Käydyn keskustelun ja tehtyjen suunnitelmien määrä ei kuitenkaan juuri korreloi sen kanssa, minkä verran ongelmista on tosiasiallisesti saatu korjattua.

Tässä artikkelissa tarkastellaan venäläisessä sotilasjohtamisessa Putinin valtaannoususta vuonna 2000 alkaen tapahtunutta kehitystä ja verrataan sitä sotilasjohtamisen tilaan presidentti Boris Jeltsinin kaudella. Artikkelissa tarkastellaan venäläisessä sotilasjohtamisessa tapahtunutta kehitystä kahden pääasiallisen näkökulman välityksellä. Ensinnäkin kehitystä tarkastellaan suhteessa asevoimien ylimmässä johtoportaassa tapahtuneisiin henkilöstövaihdoksiin sekä näihin kytkeytyviin institutionaaliisiin muutoksiin.

Toiseksi artikkelissa kartoitetaan sotilasorganisaation sisällä tapahtunutta rakenteellista kehitystä, minkä kautta pyrkimyksenä on arvioida erityisesti asevoimien komentojärjestelmän toimivuutta. Artikkelin lähtökohtana on eversti Lauri Kiianlinnan (myöhemmin prikaatikenraali) kirjoittama, vuonna 1999 julkaistu artikkeli, jossa arvioitiin venäläisen sotilasjohtamisen tilaa Boris Jeltsinin hallintokauden aikaan. Käsil-

lä olevan artikkelin yhtenä tavoitteena on myös arvioida Kiianlinnan artikkelissa esitettyjen kehitysnäkymien toteutumista ja päivittää niitä nykypäivään.

5.1 Venäjän asevoimat presidentin johtamana instituutiona

Asevoimien toimiva siviilikontrolli on eräs demokratian peruskivistä. Useimmissa demokraattisissa valtioissa tämä kontrolli on saavutettu jonkinlaisella yhdistelmällä vastuun jakamisesta maan presidentille, parlamentille ja hallitukselle¹. Venäjällä asevoimien siviilikontrolli on kuitenkin merkittävässä määrin asevoimien presidentillistä kontrollia, mikä juontuu jo Boris Jeltsinin 25. joulukuuta 1993 allekirjoittamassa Venäjän federaation perustuslaissa presidentille määritellyistä ”superpresidentillisistä”² oikeuksista niin asevoimien kuin koko yhteiskunnankin johtamisessa. Perustuslain mukaan presidentti on asevoimien ylipäällikkö, ja maahan kohdistuvan aggression joko uhatessa tai realisoituessa hän määrää koko maassa tai sen osissa sota- tai poikkeustilan, mistä hänen on myös informoitava välittömästi parlamentin ylä- ja alahuonetta (artikla 87³). Presidentti muodostaa Venäjän federaation turvallisuusneuvoston ja johtaa sitä, minkä ohella hän nimittää ja erottaa asevoimien ylimmän johdon sekä hyväksyy Venäjän sotilasdoktriinin (artikla 83)⁴.

Perustuslain mukaan Venäjän parlamentin ylähuone tekee päätöksen asevoimien käyttämisestä Venäjän federaation rajojen ulkopuolella sekä hyväksyy presidentin päätöksen poikkeus- ja sotatilan asettamisesta (artikla 102). Periaatteeseen tehtiin kuitenkin olennainen lievennys vuonna 2009 presidentti Dmitri Medvedevin hyväksymillä lisäyksillä lakiin puolustuksesta⁵. Tämä lain uusittu artikla 101 ensinnäkin laajensi olennaisesti niiden tilanteiden kirjoa, joissa asevoimia saisi käyttää Venäjän rajojen ulkopuolella. Aiemmin vain rauhanturvaoperaatiot ja vuodesta 2006 alkaen kansainvälisen terrorismin vastainen taistelu olivat oikeuttaneet joukkojen lähettämisen. Nyt tällaisiin tilanteisiin lisättiin Venäjän joukkojen ulkomailla kohtaama aseellinen aggressio, kolmannen valtion pyytämä apu toisen valtion aseellista hyökkäystä vastaan, Venäjän ulkomailla asuvien kansalaisten suojele aseellista aggressiota vastaan sekä merirosvouksen vastainen taistelu ja siihen liittyvä kaupankäynnin turvaaminen.

¹ Barany, Zoltan: Superpresidentialism and the Military: The Russian variant, *Presidential Studies Quarterly* 38 (1), 2008, s. 14.

² Sama, ss. 14–38.

³ Artikkelissa käänös ”artikla” viittaa venäläiseen termiin *statja*.

⁴ Presidentin roolin tarkempi kuvaus löytyy ”Puolustuksesta”-lain (*Ob oborone*) neljännessä artiklasta. <http://www.rg.ru/1996/06/06/oborona-dok.html>, viitattu 11.8.2015.

⁵ Liittovaltion laki 09.11.2009 No. 252-FZ, <http://kremlin.ru/acts/bank/30093>, viitattu 11.8.2015.

Toiseksi artiklan 101 muutos antoi presidentille vallan päättää aseellisten joukkojen operatiivisesta käytöstä ulkomailla, kunhan liittoneuvosto olisi perustuslain mukaisesti ensin tehnyt vastaavan päätöksen itse. Presidentti Medvedev teki 8. joulukuuta 2009 kuitenkin perustuslakia vastaan sotivan ehdotuksen siitä, että presidentti ei päätöksenteon nopeuttamiseksi tarvitsisikaan liittoneuvoston hyväksyntää päätökselle lähettää joukkoja ulkomaille, kunhan kyse ei olisi joukkojen pitkäaikaisesta lähettämisestä eikä tilanne vaatisi kansainvälisoikeudellisten kysymysten pohtimista⁶.

Presidentin laajat valtaoikeudet ovatkin tehneet Venäjän asevoimien tilan olennaisesti riippuvaiseksi siitä, miten hallitseva presidentti kulloinkin toimii niiden johdossa. Boris Jeltsinin toimintaa asevoimien ylipäällikkönä hänen kahden presidenttikautensa aikana vuosina 1993–1996 ja 1996–1999 leimasivat ensinnäkin vaikeus pitää asevoimat presidentillisessä kontrollissa sekä toisaalta Jeltsinin oma haluttomuus ja/tai kyvyttömyys pyrkiä tähän kaikin keinoin. Hänen hallintokautensa aikana allekirjoitettiin vuonna 1993 sotilasdoktriini ja vuonna 1997 turvallisuuspolitiikan konsepti, jotka molemmat olivat ulkopoliittiselta luonteeltaan sovittelevia. Maan poliittinen johto myös tiedosti jo varhain asevoimien tarvitsevan kipeästi uudistamista, ja ensimmäinen suunnitelma reformien toteuttamiseksi tehtiin jo vuonna 1992⁷.

Jeltsinillä oli kuitenkin heti presidenttikautensa alussa vaikeuksia saada sovitettua uuden demokratisoituneen Venäjän ulkopoliittisia tavoitteita asevoimien johdon näkemysten kanssa yhteen⁸. Asevoimien johto oli lähes yksimielisesti vastahakoinen neuvostoaikaisten suurhyökkäykseen varautuvien rakenteiden purkamista kohtaan, vaikka Venäjän vuoden 1993 sotilasdoktriinissa maahan kohdistuvan sodan uhan todettiin pienentyneen olennaisesti. Ulkopoliittisesti sovinnollisen dokumentin kritisoitiin asevoimien piirissä haittaavan olennaisesti sotastrategista suunnittelua ja kehitystä sekä jättävän huomiotta sen tosiseikan, että Naton sotilastukikohdat ympäröivät maata edelleen⁹.

⁶ Felgenhauer, Pavel: Russia Removes Constitutional Constraints on Military Intervention Abroad, *Eurasia Daily Monitor* 6 (227), [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=35815&no_cache=1#.VVDOtjMavaI](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=35815&no_cache=1#.VVDOtjMavaI), viitattu 11.8.2015.

⁷ Kyseessä oli puolustusministeri Pavel Gratševin laatima kolmiportainen suunnitelma, jossa tavoiteltiin erityisesti liikkuvien joukkojen muodostamista sekä asevoimien henkilöstömäärän vähentämistä (alkuperäislähde Pallin, Carolina Vendil: *Russian Military Reform: A failed exercise in defence decision making*, Routledge: New York and London, 2009, ss. 71–74.

⁸ Pallin (2009), ss. 10–11. – Venäjän presidentti Boris Jeltsin ja ulkoministeri Andrei Kozyrev edustivat Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen maan länsimyönteistä poliittisen eliitin ryhmittymää, kun taas puolustus- ja ulkopoliittisessa hallinnossa moni kannatti konservatiivista länsiskeptistä ajattelutapaa, joka näki USA:n ja Naton edelleen Venäjän merkittävimpinä vihollisina.

⁹ Jackson, William D: Encircled Again: Russia's military assesses threats in a Post-Soviet World, *Political Science Quarterly* 117 (3), 2002, ss. 378–379.

Näkemyksen kohtaamattomuus ulkopoliittisten linjausten ja asevoimien johdon tavoitteiden välillä oli kuitenkin pieni ongelma verrattuna asevoimia riivaavaan merkittävään rahoituksen ja varusteiden puutteeseen, mikä johti pahimmillaan siihen, että sotilaat näkivät jopa nälkää. Päinvastaisista lupauksistaan huolimatta Jeltsin myös pienensi jatkuvasti puolustusbudjettia, mikä pahensi asevoimien syvää rahoituskriisiä entisestään ja vaikutti armeijan vajoamiseen liki romahduskuntoon. Vii-meinen virhe oli presidentin päätös sysätä täysin valmistautumaton armeija ensimmäiseen Tšetšenian sotaan, mikä sai asevoimien sisällä aikaan laajan irtisanoutumisten aallon ja aiheutti valtavan määrän tarpeettomia venäläissotilaiden kuolemia. Yleistäen voidaan todeta, että Jeltsin oli sotilasjohtajana kaiken kaikkiaan kyvytön sekä motivoimaan että luomaan visioita, minkä lisäksi harkitsemattomat päätökset vähensivät hänen auktoriteettiaan entisestään.

Presidentti Vladimir Putinin noustua pääministeriyden kautta valtaan vuonna 2000 nähtiin Jeltsiniin verrattuna liki paradigmaattinen muutos presidentin tavassa johtaa asevoimia. Jos Jeltsin oli käyttänyt valtaoikeuksiaan asevoimien kehittämisen sijaan lähinnä turvaamaan omaa vallassa pysymistään, Putin sen sijaan osoitti alusta alkaen asevoimille arvostusta instituutiona ja näki asevoimat olennaisena kansallisen turvallisuuden ja Venäjän suvereniteetin takaajana. Odottamattoman onnekkaan ensisysäyksen Putinin hallinnolle antoi vuonna 1999 alkanut toinen Tšetšenian sota, jossa Jeltsinin kauden jäljiltä rapautuneet asevoimat onnistuivat voittamaan huonoista lähtökohdistaan huolimatta sodan ensimmäisen vaiheen. Tämä nosti Putinin arvostusta asevoimissa ja herätti myös suurta kansansuosiota¹⁰.

Kaiken kaikkiaan Putin on pyrkinyt byrokraatin taustalleen uskollisena johtamaan ja kehittämään Venäjän asevoimia maltillisesti ja askel kerrallaan hyödyntäen samalla mahdollisuuksia nostaa instituutioon kohdistuvaa arvostusta. Putin nosti puolustusbudjettia heti vuonna 2000, ja se on noussut vuosittain tasaisesti tästä lähtien. Putinin jo tutuiksi tulleet esiintymiset asevoimien parissa alkoivat jo vuonna 2000 presidentiksi nousun tienoilla, jolloin Putin lensi maaliskuussa hävittäjällä Moskovasta Tšetšeniaan ja poseerasi huhtikuussa valokuvaajille laivaston asussa seurattessaan armeijan pohjoisten joukkojen sotaharjoituksia sukellusvene Karelijan kannelta. Asevoimat saivat positiivisen roolin myös presidentin vuoden 2001 puheessa parlamentin ylähuoneelle. Siinä Putin totesi:

¹⁰ Putinin kannatuslukemat nousivat toisen Tšetšenian sodan alettua kolmessa kuukaudessa 31 prosentista 80 prosenttiin. Ks. esim. Denis Volkov: Vladimir Putin's popularity ratings: Ups and downs, Russia & India Report, 29.5.2014, http://in.rbtb.com/politics/2014/05/29/vladimir_putins_popularity_ratings_ups_and_downs_356-05.html, viitattu 11.8.2015.

”Vielä vain vähän aikaa sitten sanottiin: armeija on bajoamispiesteessä, eikä meidän kannata sodan subteen odottaa minkäänlaisia merkittäviä tuloksia. Ja ettemme poliittisella tasollakaan muka voisi odottaa mitään positiivisia tuloksia, sillä meidän ei olisi mahdollista löytää edes yhtä tšetšeeniä, joka tukisi federaation keskeksen yritystä kamppailla terrorismia vastaan ja palauttaa perustuslaillista järjestystä. Elämä itse osoitti molempien näistä teeseistä olleen väärässä!”¹¹

Putin myös vaikutti alusta alkaen suhtautuvan asevoimien reformia kohtaan edeltäjänsä määrätietoisemmin, mistä kertoo jo hänen ensimmäisen presidenttikautensa aikana julkaistujen reformia koskevien strategisten dokumenttien määrä. Vuonna 2000 julkaistiin sekä Venäjän sotilasdoktriinista että kansallisen turvallisuuden konseptista päivitettyt versiot, samoin kuin Venäjän ulkopoliittikan konseptistakin. Putin asetti välittömästi komission selvittämään asevoimien keskeisiä ongelmia, joita käsiteltiin Venäjän federaation turvallisuusneuvoston kahdessa kokouksessa syksyllä 2000. Putinin hallinnon alkuvuosien aikana laadittiin selvitystyön perusteella useita asevoimien uudistamiseen tähtäviä konseptuaalisia dokumentteja¹², minkä ohella puolustusministeri Sergei Ivanov julkaisi syksyllä 2003 oman ”Ivanovin doktriiniksi” kutsutun näkemyksensä asevoimien tärkeimmistä kehityssuunnista.

Lukuisista suunnitelmista huolimatta asevoimien rakenteellinen uudistamistyö ei kuitenkaan edennyt merkittävästi Putinin presidenttikausien 2000–2004 ja 2004–2008 aikana. Esimerkiksi Zoltan Baranyn arvion mukaan osasyynä tähän voisi olla se, ettei Putin tahtonut vaarantaa laajaa kannatustaan asevoimissa pakottamalla läpi instituution piirissä edelleen vastustettuja reformeja¹³. Kuten Baranykin muistuttaa¹⁴, asevoimien uudistaminen ei myöskään ole ollut ainoa valtionjohdon huomiota 2000-luvulla vaatinut prioriteetti. Toisen Tšetšenian sodan ohella poliittisen johdon harjoilla ovat painaneet maan kipeästi tarvitsemat julkisen sektorin uudistamistavoitteet, joihin ovat lukeutuneet muun muassa perustuslainsäädännön täysremontti sekä alueellisen hallinnon ja koulutus- ja terveydenhuoltojärjestelmän reformit. Asevoimien reformien läpivieminen vaatikin vielä asevoimista täysin riippumattoman siviilin nimitämisen puolustusministeriksi sekä Georgian sodan, joka osoitti monien Venäjän asevoimia 20 vuoden ajan vaivanneiden ongelmakohtien olleen vuonna 2008 edelleen ratkaisematta. Eräs näistä ongelmista on ollut asevoimien johtamista vaikeut-

¹¹ Putin, Vladimir: Vuosittainen puhe Venäjän parlamentille (*Poslanie Prezidenta Rossii Federalnomu sobraniju*), 3.4.2001, käännos kirjoittajan, <http://archive.kremlin.ru/text/appears/2001/04/28514.shtml>, viitattu 11.8.2015.

¹² Näitä ovat muun muassa presidentin 16.1.2001 vahvistama ”Suunnitelma asevoimien strukturoimiseksi vuoteen 2005 asti”, presidentin 20.1.2002 vahvistama ”Pitkän tähtäimen valtiollinen aseistuksen ohjelma vuoteen 2010 asti” sekä presidentin 10.11.2001 vahvistama ”Venäjän federaation politiikan perusteet puolustusteollisuuden kehittämiseksi vuoteen 2010 asti ja pitkällä perspektiivillä”. Ks. esim. Anatoli Antipov: V novyj vek s novym oruziem, *Krasnaja zvezda*, 19.2.2002, http://old.redstar.ru/2002/02/19_02/1_01.html, viitattu 11.8.2015.

¹³ Barany (2008), s. 23.

¹⁴ Sama, s. 32.

tanut epäselvä roolijako Venäjän puolustusministeriön ja asevoimien yleisesikunnan välillä. Artikkelissa luodaan seuraavaksi katsaus tämän roolijaon kehittymiseen 2000-luvulla, minkä jälkeen tarkastellaan asevoimien komentojärjestelmän uudistamista sekä venäläisen sotilasjohtamisen mahdollisia tulevaisuudennäkymiä.

5.2 Institutionaalisia muutoksia ja reformipyrkimyksiä asevoimien ylimmässä johdossa

Presidentin ohella asevoimien ylimpään johtoportaaseen, komentolinjassa välittömästi presidentin jälkeen, kuuluvat puolustusministeri sekä asevoimien yleisesikunnan päällikkö. Työnjako yleisesikunnan ja puolustusministeriön välillä asevoimien johtamisessa on kuitenkin Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen ollut kaikkea muuta kuin selvä muun muassa epäselvän lainsäädännön vuoksi. Lisänsä institutionaalisin epäselvyyksiin toivat erityisesti Vladimir Putinin ensimmäisen presidenttikauden aikana instituutioiden johtajien väliset valtakamppailut, jotka tekivät puolustusministeriön ja yleisesikunnan välisen toiminnan koordinoinnista liki mahdotonta.

Vuonna 1999 julkaistussa artikkelissaan Lauri Kiianlinna arvioi tulevaisuudessa asevoimien yleisesikunnan ja puolustusministeriön väliseen roolijakoon kiinnitettävän aiempaa enemmän huomiota. Presidentti Vladimir Putinin noustua valtaan keskustelua käytiin runsaasti asevoimien demokraattisen kontrollin varmistamisesta ja siitä, millainen roolin puolustusministeriö saisi, jos se muutettaisiin siviili-instituutioksi. Silloinen asetelma puolustusministeriön ja armeijan yleisesikunnan välillä oli pitkälti periytynyt Neuvostoliiton ajoilta¹⁵. Puolustusministeriö oli itsenäisen instituution sijaan tiiviisti armeijan yleisesikuntaan kytkeytynyt kankea byrokratiakoneisto, mikä antoi esimerkiksi Venäjän asevoimien asiantuntija Pavel Felgenhauerille syytä epäillä, saattoiko minkään varsinaisen puolustusministeriön olemassaolosta tuolloin edes vielä puhua¹⁶.

Muun muassa Venäjän puolustusministeriön johtoportaassa Jeltsinin hallintokaudella työskennellyt Andrei Kokošin esitti kuitenkin vuonna 2002 valistuneen näkemyksensä siitä, mihin armeijan yleisesikunnan ja puolustusministeriön välisen roolijaon olisi syytä kehittyä, mikäli Venäjä pyrki pysyttelemään demokratisoitumisen tiellä ja mukailemaan asevoimien johtorakenteellaan muita demokraattisia valtioita. Kokošinin arvion mukaan yleisesikunnan tulisi toimia ”asevoimien aivoina”¹⁷. Tässä visiossa yleisesikunta keskittyisi pitkän ja keskipitkän tähtäimen operatiivisten ja strategis-operatiivisten suunnitelmien laatimiseen, uusien sodankäynnin tapojen etsimi-

¹⁵ Felgenhauer, Pavel: Russia's Imperial General Staff, *Perspective 16 (1)*, 2005, <https://www.bu.edu/iscip/vol16/felgenbauer.html>, viitattu 11.8.2015.

¹⁶ Sama.

¹⁷ Kokoshin, A.: "Defense Leadership in Russia: The General Staff and Strategic Management in a Comparative Perspective." Discussion Paper 2002-15, Belfer Center for Science and International Affairs, 2002, s. 53.

seen, sotilaallis-teknisen tutkimuksen hallintaan yhteistyössä keskeisten tieteellisen tutkimusinstituutioiden ja sotilasakatemioiden kanssa sekä uusien konseptien laati-
miseen muun muassa kansallisen mobilisaation valmistelussa¹⁸. Yleisesikunnan ei
Kokošinin mukaan tulisi toimia itsenäisenä instituutionaan vaan osana puolustusmi-
nisteriötä, jonka vastuulla olisi asevoimien hallinto¹⁹. Kokošin myös painottaa tarvet-
ta kehittää puolustusministeriön sisälle vahvoja siviiliosastoja, jotka olisivat vastuussa
muun muassa asevoimien taloudesta sekä asevoimiin liittyvän lainsäädännön kehittä-
misestä²⁰.

Vuoteen 2004 asti Venäjän lainsäädäntö mahdollisti puolustusministeriön ja yleis-
esikunnan roolien päällekkäisyyden. Vuonna 1996 säädetyssä laissa ”Puolustuksesta”
asevoimien johtamisen todettiin kuuluvan puolustusministeriön kautta toimivalle
puolustusministerille ja asevoimien yleisesikunnalle, joka on ”asevoimien operatiiv-
isen johtamisen pääelin”. Kuten *Izvestija*-lehden lakia ja sen muuttamista vuonna
2004 käsittelevässä artikkelissa todetaan, instituutioita kohdeltiin tuolloin lainsäädän-
nössä tasaveroisina²¹. Vuonna 2004 lakia kuitenkin muutettiin komentolinjaa yksilin-
jaistavaksi²² muun muassa siten, että maininta yleisesikunnan roolista asevoimien
johtamisessa poistettiin kokonaan ja johtamisen mainittiin nyt kuuluvan pelkästään
puolustusministerille puolustusministeriön välityksellä²³. Lain artikloihin 10, 13, 14,
15, 17 ja 19 tehdyillä muutoksilla yleisesikunnan aiempi rooli asevoimien operatiivi-
sessa johtamisessa siis poistettiin ja instituutiosta tuli pitkälti Kokošinin vision mu-
kaisesti strategisen suunnittelun neuvoa-antava elin ja osa puolustusministeriötä²⁴.

Vuoden 2004 lainsäädännön muutoksen taustalla vaikutti ainakin jossain määrin
vuodesta 1997 asti jatkunut valtataisto ja avoin vihanpito asevoimien yleisesikunnan
itsepäisen johtaja Anatoli Kvašninin ja kahden peräkkäisen puolustusministerin, Igor
Sergejevin ja Sergei Ivanovin välillä. Tämän valtataiston aikana Kvašnin ohitti liki
säännönmukaisesti komentoketjun haastamalla puolustusministerin tekemiä pää-
töksiä ja pyrkimällä lisäämään yleisesikunnan päätösvaltaa, mikä johti instituutioiden
välisen toiminnan koordinoimattomuuteen sekä useiden päätösten tekemiseen ja
purkamiseen. Kvašnin erotettiin tehtävistään yleisesikunnan johdossa vuoden 2004
lainsäädännön muutosten yhteydessä, mihin useimmissa sanomalehdissä suhtau-

¹⁸ Kokoshin (2012), ss. 53–54.

¹⁹ Sama, s. 56.

²⁰ Sama, s. 56.

²¹ Litovki, Dmitri: Genštab lišili vlasti nad armiei, *Izvestija*, 11.6.2004, <http://izvestia.ru/news/291008#ixzz3eFqJiN3>, viitattu 11.8.2015.

²² Muun muassa *Nezavisimaja Gazeta* käyttää vuoteen 2004 jatkuneesta asetelmasta suoraan ilmaisua ”kaksois-
valta”. Ks. esim. Korotšenko, Igor: Generalni štab ždjut peremeny, *Nezavisimaja Gazeta*, 7.6.2001,
http://www.ng.ru/politics/2001-06-07/1_genshtab.html, viitattu 11.8.2015.

²³ Laki Puolustuksesta (*Ob Oborone*), artikla 13 kohta 2.

²⁴ Ks. analyysi toteutetuista muutoksista esim. Gavrilov, Juri ja Kulikov, Vladislav: Genštab osvobodili ot
lišnego, *Rossijskaja gazeta*, 15.6.2004, www.rg.ru/2004/06/15/armiya.html, viitattu 11.8.2015.

duttiin vain positiivisesti. Samassa yhteydessä puolustusministeri Sergei Ivanov ilmoitti asevoimien uudelleenrakentamisen tulleen päätökseen ja asevoimien palaavan nyt normaalin kehityksen tilaan²⁵.

Varsinainen Venäjän asevoimien reformi oli kuitenkin tässä vaiheessa vasta edessäpäin. Radikaali uudelleenstrukturoimisen jakso käynnistyi presidentti Putinin nimettyä puolustusministeriksi vuonna 2007 ensimmäisen todellisen siviilin, verohallinnossa aiemman uransa rakentaneen Anatoli Serdjukovin. Serdjukov esitteli loka-kuussa 2008 radikaalin uudistamisohjelmansa, joka piti sisällään muun muassa asevoimien toimintojen yksityistämistä sekä merkittäviä leikkauksia ja uudelleenorganisointia useissa asevoimien keskeisissä instituutioissa²⁶. Ohjelman tähtäimessä oli luopua vihdoinkin suursotaa varten valmistautuvasta, massamobilisaatioille perustuvasta kankeasta neuvostotyylisestä sotakoneistosta ja muokata asevoimista liikkuva, paikallisissa konflikteissa nopeasti toimintaan kykenevä kevytrakeisempi, palkkasotilaille perustuva järjestelmä²⁷.

Tähän päämäärään reformien kannattajat olivat jo Jeltsinin kaudella pyrkineet, mutta aiemmin yleisesikunnan konservatiiviset kenraalit olivat vastustaneet reformeja jyrkästi. Myös Serdjukovin suunnittelemaa uudistuksia vastustettiin asevoimien johdossa jo ennen ohjelman varsinaista käynnistämistä siinä määrin, että muun muassa yleisesikunnan päällikkö Juri Balujevski pyysi eroa tehtävistään vuoden aikana kolmesti ennen kuin hänet presidentinvaalien jälkeen lopulta vapautettiin virastaan²⁸. Samassa yhteydessä myös kolme kenraalia jättäytyi pois tehtävistään asevoimien johdossa. Vastustuksesta huolimatta Serdjukovin ”asevoimien uusi ilme” eli *novyy oblik* -reformiohjelma kuitenkin käynnistettiin ennen kaikkea siitä syystä, että Georgian viisipäiväinen sota elokuussa 2008 oli osoittanut koko maailmalle Venäjän asevoimien kärsivän pitkään jatkuneista reformipuheista huolimatta edelleen muun muassa toimimattomasta komento- ja kommunikointijärjestelmästä sekä merkittävästä varusteiden puutteesta²⁹.

²⁵ Gavrilov ja Kulikov (2015).

²⁶ Muhin, Vladimir: Genštab uhodit v oppozitsiju, *Nezavisimaja gazeta*, 24.3.2008, http://www.ng.ru/politics/2008-03-24/1_genshtab.html, viitattu 11.8.2015.

²⁷ Analyysi ohjelman pääsisällöistä löytyy esimerkiksi artikkelista Pukhov, Ruslan: Russian Army Reform Enters New Stage, *Moscow Defense Brief* 3, 2015, s. 47, <http://www.mdb.cast.ru/mdb/2-2010/item5/article1/>, viitattu 11.8.2015.

²⁸ Ks. esim. Muhin (2008).

²⁹ Ks. esim. Giles, Keir: Russian operations in Georgia: Lessons identified versus lessons learned teoksessa Nygren, Bertil, Vendil Pallin, Carolina ja McDermot Roger N *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties*, Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, 2012, ss. 9–10.

Serdjukovin reformiohjelma käynnistyi nopeasti, ja puolustusministeri raportoi jo marraskuussa 2009 ohjelman pääkohtien olevan täytetyt³⁰. Reformiohjelma kohtasi kuitenkin lukuisia vaikeuksia, joista kohtalokkain oli vuonna 2012 Serdjukovin itsensä ympärille kehittynyt laaja korruptio- ja syrjähyppyskandaali. Skandaalin verukkeella kolmannen presidenttikautensa muutamaa kuukautta aiemmin aloittanut Vladimir Putin erotti puolustusministerin tehtävistään ja nimitti tilalle edelleen tehtävässä toimivan Sergei Šoigun. Samassa yhteydessä myös Serdjukovin tavoin uudistusmielinen yleisesikunnan päällikkö Nikolai Makarov erotettiin virastaan, ja hänen tilalleen nimitettiin yleisesikunnan nykyinen päällikkö Valeri Gerasimov. Esimerkiksi Roger McDermott on kuitenkin epäillyt irtisanomisten taustalla olleen todellisen syyntä liittyneen korruptioskandaalin sijaan etenkin Serdjukovin ja Makarovin pyrkimykseen korvata asevoimien kalustoa ottamatta huomioon venäläisen sotateollisuuden edustajien intressejä³¹.

Serdjukovin ja Makarovin lähdön voi sanoa aloittaneen venäläisessä sotilasjohtamisessa uuden, edelleen käynnissä olevan jakson. Sekä puolustusministeri Sergei Šoigu että yleisesikunnan päällikkö Valeri Gerasimov vakuuttivat, ettei Serdjukovin ja Makarovin lähtöön kytkeytynyt henkilövaihdosten aalto asevoimien johdossa tarkoittaisi Serdjukovin reformien kumoamista tai pysäyttämistä, vaikka tätä epäiltiin julkisuudessa. Esimerkiksi Gerasimov vakuutti reformien käynnistetyt vuonna 2008 nimenomaisesti presidentti Putinin käskystä, mistä syystä ne myös saatettaisiin loppuun. Ainoastaan joitain tavoitteita hiottaisiin hieman uusiksi niissä havaittujen epäkohtien korjaamiseksi³².

Šoigun ajamat suurimmat reformiohjelman muutokset koskivat muun muassa sotilaallista koulutusjärjestelmää ja Serdjukovin lakkauttamien sotilasakatemioiden uudelleen avaamista. Šoigu jatkoi Serdjukovin aloittamaa asepalveluksen ”inhimillistämisen” linjaa, mutta teki samalla uudistuksia, jotka toivat asevoimia takaisin kohti neuvostoarmeijan mallia. Šoigu muun muassa määräsi aloitettavaksi uudelleen sotilaiden ideologisen koulutuksen, joka pitäisi sisällään isänmaallisten laulujen laulamista sekä Venäjän sotahistorian opiskelua³³.

³⁰ TV1 Russia: A. Serdjukov: Osnovaja zadatša uhodjaštšego goda po formirovaniju novogo oblika VS RF v osnovnom vypolnena, *TV1 Russia* 17.11.2009, <http://www.tv.ru/news/polit/143232>, viitattu 11.8.2015.

³¹ McDermott, Roger: Shoigu Suspends the ”Serdyukov” Military Reform, *Eurasia Daily Monitor* 9 (213), 2012, [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=40138&no_cache=1#.Vc9THkaval](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=40138&no_cache=1#.Vc9THkaval), viitattu 11.8.2015.

³² Smirnov, Sergej, Uljanova, Žanna: Štab korrektsii, *Gazeta.ru*, 4.12.2012, http://www.gazeta.ru/politics/2012/12/04_a_4878553.shtml, viitattu 11.8.2015.

³³ Felgenhauer, Pavel: Shoigu To Build Office and Command Center Separate from General Staff, *Eurasia Daily Monitor* 10 (195), 31.10.2013, [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=41552&no_cache=1#.Vc9Us_kaal](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=41552&no_cache=1#.Vc9Us_kaal), viitattu 11.8.2015.

Šoigun ajamat uudistukset sopivat Putinin kolmatta presidenttikautta leimanneeseen yleisempään kehitykseen, jossa konservatiiviset arvot, isänmaallisuus sekä Venäjän kansallinen kulttuuri ovat äkkiä nousseet maan korkeimman tason poliittisen diskurssin keskiöön. Moskovassa vuosina 2011 ja 2012 nähtyjen laajojen mielenosoitusten jälkeen maan poliittinen johto on ryhtynyt tukemaan perinteisiksi katsomiaan arvoja yhteiskunnassa kansallisen yhtenäisyyden palauttamiseksi. Tämän ”konservatiivisen käänteeseen”³⁴ myötä maassa on muun muassa käynnistetty laaja kansallisen kulttuurin edistämiseen tähtäävä ohjelma³⁵, seksuaalivähemmistöjen asemaa on vaikeutettu ja ortodoksikirkon roolia yhteiskunnassa taas on vahvistettu.

Myös asevoimien ylimmässä johtoportaassa on vuoden 2012 jälkeen tapahtunut eräitä huomion arvoisia muutoksia. Ensinnäkin asevoimien yleisesikunnan tehtäviä asevoimien strategisessa johtamisessa laajennettiin presidentti Putinin 23. heinäkuuta 2013 antamalla asetuksella entisestään³⁶. Asetuksessa yleisesikunnan tehtäviin lisättiin erityisesti edellytys valmistella ja esittää presidentille puolustussuunnitelma. Tämä salassa pidettävä puolustussuunnitelma laadittaisiin viiden vuoden välein virallisten sotilasdoktriinien täydentämiseksi, ja se sisältäisi muun muassa yksityiskohtaisia operatiivisen tason puolustussuunnitelmia³⁷.

Kenties merkittävin ylimmän johtoportaassa institutionaalisten roolien asetelmaa muuttanut päätös oli kuitenkin vuoden 2013 suunnitelma perustaa Moskovaan uusimmalla venäläisellä teknologialla varustettu uudenlainen komentokeskus, joka toimisi vuoden 2014 lopusta alkaen maanlaajuisena sota- ja rauhanajan tilannetieto- ja komentokeskuksena. Keskus avattiin suunnitellusti joulukuussa 2014, mutta sen lopullinen rooli sotilasjohtamisessa on yhä jossain määrin avoin. Epäselvää myös on, missä määrin uusi komentokeskus auttaa ratkaisemaan venäläisen sotilasjohtamisen edelleen avoimia ongelmia.

5.3 Asevoimien organisaatiouudistukset reformien osana

Seuraavaksi tarkastellaan Venäjän asevoimissa toimeenpantuja organisaatiomuutoksia. Tarkastelu kohdistuu pelkästään rakenteissa tapahtuneisiin muutoksiin. Tavoitteena on kuvata, kuinka valtiontasoiset päätökset ja ohjausasiakirjat ovat vaikuttaneet asevoimien johtosuhteisiin ja toiminnan organisointiin.

³⁴ Ks. esim. Secieru, Stanislav: Russian Conservative Reawakening. *Strategic File* 18, 2014, s. 54.

³⁵ Takamaa, Taru U (tuleva julkaisu): When Culture Becomes a Weapon: Culture as the New Tool of Russian Security Politics and Regime Consolidation, teoksessa Huhtinen, Aki-Mauri ja Vuorinen, Marja: *Regime Changes: Reassessed, Anticipated and in the Making*, Cambridge Scholars, 2016.

³⁶ Venäjän federaation presidentin asetus 23.7.2013, nro 631 (*Ukaz Prezidenta Rossiiskoi Federatsii ot 23.7.2013, g. no. 631*), <http://kremlin.ru/acts/bank/37481>, viitattu 11.8.2015.

³⁷ Ks. esim. McDermott, Roger: Gerasimov links Russian Military Modernization to the Arab Spring. *Eurasia Daily Monitor* 10 (41), 5.3.2013, [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=40546#.Vc9Xv_kavaI](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=40546#.Vc9Xv_kavaI), viitattu 11.8.2015.

5.3.1 Puolustushaarat sotilaspiiriuudistuksessa

Serdjukovin vuonna 2008 julkistaman Venäjän asevoimareformin, asevoimien uuden ilmeen, yhtenä tarkoituksena oli luoda asevoimille yhtenäinen johto sekä rauhan että sodan ajaksi. Vaikka Venäjän asevoimia on supistettu ja uudistettu jatkuvasti Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, ei aiemmilla uudistuksilla ole saatu haluttuja tavoitteita. Asevoimareformi onkin kaikista uudistuksista perinpohjaisin, ja sillä uudistetaan sekä asevoimien johtamisrakenteita että kehitetään joukkojen toimintatapoja.³⁸

Asevoimareformin ensimmäinen vaihe keskittyi organisaatiotyöhön. Sen ehkä näkyvin muutos, uudistettu operatiivis-strateginen aluejako tuli voimaan 1. joulukuuta 2010. Aiempia sotilaspiirejä yhdistämällä muodostettiin neljä operatiivis-strategista johtoporrasta (sotilaspiiriä), jotka johtavat omalla strategisella suunnallaan kaikkia alueen joukkoja puolustushaarasta tai aselajista riippumatta. Samalla aikaisemmasta neliportaisesta komentorakenteesta siirryttiin kolmeportaiseen komentorakenteeseen.³⁹

Sotilaspiirien erilainen toimintaympäristö ja eri uhkakuvat vaativat alueittain erilaisia kykyjä. Liikkuvuus ja valmius ovat kuitenkin aiempaa korostuneemmassa roolissa. Venäjän asevoimareformin yhtenä päätavoitteena onkin taisteluvalmiuden kohottaminen.⁴⁰

Maavoimissa uudistuksen myötä luovuttiin ensisijaisesti massa-armeijaan perustuvasta järjestelmästä ja siirryttiin entistä nopeampiin ja siirtymiskykyisempiin ammattisotilasperusteisiin yksiköihin.⁴¹ Uudistus oli maavoimien näkökulmasta erittäin suuri, ja sitä vastustettiin yleisesti muun muassa leikkauksien vuoksi. Suurimmat leikkaukset kohdistuivat perustamisesta vastuissa olleisiin johtoportaisiin sekä varastoihin ja varikoihin⁴². Maavoimissa oli ennen uudistusta 1890 joukko-osastoa (vast.), joiden lukumäärä väheni uudistuksen myötä vain 172 joukko-osastoon. Maavoimien tavoitevahvuudeksi asetettiin 270 000 sotilasta. Uudistuksen vaatimat muutokset toteutettiin maavoimissa suurimmaksi osaksi jo vuonna 2009.⁴³

³⁸ Rautala, Ari: *Venäjän sotilasreformi – asevoimien uusi ilme*, Juvenes Print, Tampere, 2014, s. 2 ja Gayday, Aleksey: Reform of the Russian Army teoksessa Barabanov Mikhail (toim.): *Russia's New Army*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, 2011, s. 10 ja 20. Ks. myös Puolustusministeriö: *Muutosten Venäjä*, Erweko Oy, 2012, s. 17.

³⁹ Forss, Stefan, Kiiänlinna, Lauri, Inkinen, Pertti ja Hult, Heikki: *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*, Edita Prima Oy, Helsinki 2011, s. 22 ja Rautala (2014), s. 5.

⁴⁰ Forss et al. (2011), s. 27.

⁴¹ Barabanov, Mikhail, Makienko, Konstantin & Pukhov, Ruslan: *Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army*, Valdai Discussion Group, 2012, s. 20.

⁴² Gayday (2011), ss. 20–21.

⁴³ Lalu, Petteri: *Synää vai pelkästään tiheää?*, Juvenes Print, Tampere 2014, ss. 350–351.

Maavoimien uudistusta valmisteltiin ja testattiin eri joukko-osastoissa ennen sen laajamittaista toimeenpanoa. Uudistukseen vaikuttivat todennäköisesti myös muiden maiden, kuten Yhdysvaltojen, tekemät muutokset.⁴⁴

Venäjänsä maavoimien rungon muodostavat pysyvän valmiuden prikaatit (valmiusprikaatit). Prikaatikokoonpanoon siirryttiin aiemmasta divisioonakokoonpanosta, koska sen katsotaan olevan käyttökelpoisempi ja nopeampi. Nimensä mukaisesti valmiusprikaati on jatkuvasti taisteluvalmiina.⁴⁵ Jatkuvan valmiuden mahdollistaa jo aiemmin aloitettu siirtyminen ammatti- tai sopimussotilasperusteisiin joukko-osastoihin. Yleinen asevelvollisuus säilyy edelleen, koska se on pohjana ammattisotilaiden värväämiselle sekä tarvittavan reservin muodostamiselle.⁴⁶

Prikaatit on suunniteltu siten, että niiden aseistus, materiaali ja henkilöstö mahdollistavat itsenäisen toiminnan. Toiminta-alueista ja tehtävistä johtuen on muodostettu kolme erilaista prikaatityyppiä: raskas, keskiraskas ja kevyt. Lisäksi on perustettu aselajiprikaateja, esimerkiksi tykistö-, ohjus-, ilmatorjunta- ja viestiprikaateja. Prikaatien kokonaisvahvuus on yli 125 prikaatia, ja niiden miesvahvuus on prikaatista ja sen tyypistä riippuen 3 500–5 000 sotilasta. Prikaatit on alistettu armeijoille, jotka toimivat sotilaspiirien alaisuudessa.⁴⁷

Prikaatikokoonpano otettiin käyttöön muualla paitsi Kaukoidän rannikkopuolustuksessa, minne jäi käyttöön divisioonakokoonpano⁴⁸. Viime aikoina arvostelu prikaatikokoonpanoa kohtaan on lisääntynyt. Vaikka on mahdollista, että prikaatikokoonpano jää voimaan maavoimien perustana, muutettiin Läntisen sotilaspiirin alueella kaksi prikaatia divisiooniksi vuonna 2013 ja vuonna 2016 on suunnitteilla perustaa divisioonia lisää.⁴⁹

Haasteet vajaavahvuisten prikaatien taisteluvalmiudessa ja keskittämisessä ovat pakottaneet käyttämään kriisitilanteissa vahvennettuja pataljoonia (taisteluosastoja), jotka on muodostettu ammattisotilaista. Näiden käyttö on entisestään lisännyt kriittikää, ja sitä pidetään osoituksena prikaatikokoonpanon epäonnistumisesta.⁵⁰

⁴⁴ Gayday (2011), ss. 21–22 ja Rautala (2014), s. 7.

⁴⁵ Rautala (2014), s. 7. – Kaikki prikaatit eivät ole valmiusprikaateja, mutta todennäköisesti suurin osa prikaateista on.

⁴⁶ Juntunen, Alpo: *Venäjänsä imperiumin paluu*, Juvenes Print, Tampere 2012, s. 114. Ks. myös Gayday (2011), ss. 17–18. – Varusmiespalvelusaika lyheni 12 kuukauteen vuonna 2008.

⁴⁷ Rautala (2014), s. 7. – On huomattava, että maavoimien uusi prikaatikokoonpano on yksi muutos laajemmassa taistelutavan muutoksessa. Joukkojen taistelutavan on ilmoitettu rakentuvan liikkuvuuden ja verkostokeskeisen johtamisen varaan. Ohjeistusta on myös uudistettu ja sotilaita on täydennyskoulutettu.

⁴⁸ Lalu (2014), s. 351.

⁴⁹ Hedenskog, Jacob, Vendil Pallin, Carolina (toim.): *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2013*, FOI, 2013, s. 26. – Divisioonien uudelleen perustamiseen vaikuttivat myös historialliset syyt.

⁵⁰ Rautala (2014), s. 9.

Merivoimilla on keskeinen osuus Venäjän strategisten intressien turvaamisessa erityisesti arktisella vyöhykkeellä, Tyynellä valtamerellä, kauppamerenkulun turvaamisessa sekä merellisen uhan torjunnassa.⁵¹

Venäjän asevoimareformin yhteydessä merivoimien laivastot alistettiin sotilaspiireille. Pohjoinen laivasto ja Itämeren laivasto alistettiin läntiselle sotilaspiirille, Mustanmeren laivasto ja Kaspianmeren lippue eteläiselle sotilaspiirille sekä Tyynenmeren laivasto itäiselle sotilaspiirille.⁵² Alistusten myötä maavoimat johtaa näin ollen sille suhteellisen vierasta puolustushaaraa, mikä on aiheuttanut useita ongelmia. Myös nykyaikaisen johtamis- ja viestikaluston riittämätön määrä vaikeuttaa johtamistoimintaa. Venäjän merivoimat operoi Intian valtamerellä, Välimerellä ja muilla tärkeillä strategisilla alueilla, joten johtamisongelmat voivat nykyisessä alistussuhteessa olla ylivoimaisia. Merivoimien ydinaseita ei edelleenkään ole alistettu sotilaspiireille. Venäjän intressien turvaamiseksi ja pysyvän läsnäolon varmistamiseksi Välimerelle perustetaan merivoimien erillisen yhtymän johtoporras. Samoin perustein suunnitellaan Pohjoiselle ja Tyynelle valtamerelle erillistä sukellusveneidän johtoporrasta.⁵³

Merivoimien komentajan rooli on lähinnä hallinnollinen. Hän vastaa myös koulutuksen organisoinnista, laivastojen ja niiden tarvitseman materiaalin kehityksestä ja merivoimien dokumentaatiopohjasta. Sotilaspiirin alainen merisotaosasto vastaa operatiivisesta johtamisesta.⁵⁴

Asevoimareformissa myös **ilmavoimat** alistettiin sotilaspiireille, jolloin ilmavoimien komentajan pääasialliseksi tehtäväksi jäi koulutuksesta vastaaminen. Alistussuhde ei koske strategisia pommituskoneita eikä kuljetusilmavoimia. Asevoimareformin alkaessa ilmavoimilla oli ilma-aluksia kolminkertainen määrä nykyiseen verrattuna. Asevoimareformissa ilma-armeijan johtoportaat lakkautettiin (lentodivisioonan tai lentorykmentin). Parin kehitysvaiheen kautta ilmavoimien kolmiportaiseen johtamisjärjestelmään kuuluu tällä hetkellä operatiivinen johtoporras, lentotukikohta ja laivue. Johtoportaita on seitsemän, joista neljä on sotilaspiirien alaisuudessa. Lentotukikohtia on 55 ja laivueita kaikkiaan 165.⁵⁵

Jokaiselle sotilaspiirille on alistettu armeijailmavoimien prikaati. Ilmavoimien näkemys mukaan armeijailmavoimat tulisi palauttaa ilmavoimien johtoon. Perusteluksi esitetään ilmavoimien vaikeudet kouluttaa lentäjiä, jotka on alistettu muille johtoportaille. Entisessä alistussuhteessa armeijailmavoimia voitaisiin myös käyttää te-

⁵¹ Rautala (2014), s. 27.

⁵² RIA-Novosti: New Organisational Structure of the Russian Armed Forces, 19.8.2011, <http://en.rian.ru/infographics/20110819/165732960.html>, viitattu 11.8.2015.

⁵³ Rautala (2014), s. 27.

⁵⁴ Sama, ss. 27–28.

⁵⁵ Sama, s. 26.

hokkaammin päätehtäväänsä eli maavoimien taistelun tukemiseen.⁵⁶ Ilma- ja avaruusjoukot aloittivat toimintansa uutena aselajina 1. elokuuta 2015. Ilma- ja avaruusjoukot muodostettiin yhdistämällä ilmavoimat ja avaruuspuolustusjoukot⁵⁷.

Ilmavoimien entisen komentajan (1992–1998), armeijankenraali Pjotr Deinekinin mielestä asevoimareformissa tuhottiin ilmavoimien johtamisjärjestelmä ja hajautettiin ilmapuolustusjoukot ja rintamailmavoimat jokaiseen sotilaspiiriin.⁵⁸

5.3.2 Reformien vaikutus muihin joukkoihin

Maahanlaskujoukot on ylijohdon alainen puolustushaara, jolta voidaan alistaa joukkoja sotilaspiireille tietyissä tilanteissa. Venäjän asevoimareformi ei koskettanut maahanlaskujoukkoja niiden strategisen merkityksen vuoksi samassa määrin kuin maavoimia⁵⁹, osin senkin vuoksi, että niiden uudistaminen oli alkanut jo aikaisemmin. Maahanlaskujoukot säilyttivät uudistuksien keskellä pääosin divisioonakokoonpanon, vaikka myös niiden oli alustavasti määrä siirtyä kokonaisuudessaan prikaatinkokoonpanoon. Maahanlaskujoukot koostuvat nykyisin lähes pelkästään ammattisotilaista.⁶⁰

Suurimpia muutoksia maahanlaskujoukkojen organisoinnissa on ollut niiden jakaminen laskuvarjopudotteisiin joukkoihin sekä ilmarynnäkköjoukkoihin. Ilmarynnäkköjoukkoja pidetään erikoiskoulutettuna jalkaväkenä, jota voidaan siirtää nopeasti kuljetuskoneilla soveltuville lentokentille.⁶¹

Maahanlaskujoukkoihin kuuluu myös erikoisjoukkorykmentti⁶². Venäjä ilmoitti vuonna 2013 perustaneensa erikoisjoukkojen johtoportaan (*Komanda spetsial'nikh operatsij*, KSO), johon saman vuoden aikana perustettiin jopa kymmenen erikoisjoukkoyksikköä. Maahanlaskujoukkojen ja erikoisjoukkojen johtosuhteet eivät ole julkisessa tiedossa, mutta on todennäköistä, että ne molemmat ovat suoraan ylipäällikön johdossa.⁶³

⁵⁶ Rautala (2014), s. 27.

⁵⁷ De Larrinaga, Nicholas: Russia creates new Aerospace Force service branch, *Jane's Defence Weekly*, 04 August 2015, <http://www.janes.com/article/53416/russia-creates-new-aerospace-force-service-branch>, viitattu 9.8.2015.

⁵⁸ Rautala (2014), s. 26.

⁵⁹ Sama, s. 4.

⁶⁰ Lavrov, Anton: Reform of the Airborne Troops, Barabanov Mikhail (toim.): *Russia's New Army*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, 2011, ss. 34 ja 39.

⁶¹ Lavrov (2011), s. 34.

⁶² Hedenskog ja Vendil Pallin, s. 30.

⁶³ Grätz, Jonas: Russia's Military Reform: Progress and Hurdles, *CSS Analyses in Security Policy No. 152, huhtikuu 2014*, Center for Security Studies, ETH Zurich, 2014, s. 3.

Maahanlaskujoukkojen kehittäminen tulevaisuudessa liittyy todennäköisesti kiinteästi erikoisjoukkojen kehittämiseen. Maahanlaskujoukkojen käyttö perinteisissä suurissa maahanlaskuoperaatioissa vastustajan selustassa on yhä epätodennäköisempää. Sen sijaan joukkoja voidaan käyttää (ja on käytetty) enemmän kriisinhallintatyypisissä tehtävissä sekä tavallisen jalkaväen tavoin, kuten esimerkiksi Georgiassa vuonna 2008.⁶⁴ Maahanlaskujoukot myös kasvavat lähitulevaisuudessa jopa kaksinkertaisiksi, ja lisäksi niiden johtoon on alistettu aiemmin sotilaspiirien alaisuuteen kuuluneita maahanlaskujoukkoja. On myös mahdollista, että maahanlaskujoukkojen pohjalle kehitetään Venäjän nopean toiminnan joukot.⁶⁵

Vuonna 1998 **strategiset ohjusjoukot**, avaruusjoukot ja ohjuspuolustusjoukot yhdistyivät. Uuden joukon nimenä säilyi strategiset ohjusjoukot⁶⁶. Vuoden 1999 Venäjän sotilasdoktriinin luonnoksen⁶⁷ mukaan strategiaan ohjusjoukkoihin kuuluivat avaruusjoukot ja ohjuspuolustusjoukot. Ydinasejoukot olivat osana strategiaa ohjusjoukkoja⁶⁸. Vuonna 2001 avaruusjoukot erotettiin itsenäiseksi puolustushaaraksi strategisten ohjusjoukkojen rinnalle⁶⁹. Tuolloin ohjuspuolustusjoukot sijoitettiin avaruusjoukkojen organisaatioon ja maasijoitteiset ydinaseet strategiaan ohjusjoukkoihin. Sama jako on edelleen voimassa. Sekä strategiset ohjusjoukot että ilma- ja avaruusjoukot ovat yleisesikunnan johdossa.⁷⁰

Venäjän ydinasearsenaali koostuu kolmesta komponentista: mannertenvälisistä ohjuksista, strategisista ydinsukellusveneistä ja pommituskoneista.⁷¹ Nämä kolme komponenttia muodostavat Venäjän ydinasetriadin. Mannertenväliset ohjukset ovat strategisten ohjusjoukkojen ensisijaisia ydinaseita. Vaikka strategiset ydinsukellusvenet kuuluvat merivoimien organisaatioon ja strategiset pommituskoneet ilmavoimien organisaatioon, ainakin strategiset pommituskoneet ovat osa strategiaa ohjusjoukkoja. Mannertenvälisiä ohjuksia ovat kiinteät siloihin sijoitetut ohjukset ja liikuteltavat, lavetilla olevat ohjukset. Strategiset ohjusjoukot on organisoitu kolmeksi ohjusarmeijaksi, joihin on sijoitettu lavetilla olevat ohjukset, ja 12 ohjusdivisioonaksi,

⁶⁴ Hedenskog ja Vendil Pallin (2013), ss. 145–149.

⁶⁵ Soper, Karl: Russia 'to double' size of airborne forces, *Jane's Defence Weekly*, 8. elokuuta 2013, <http://www.janes.com/article/41665/russia-to-double-size-of-airborne-forces>, viitattu 5.8.2015 ja Russia to Strengthen Airborne Forces with 3 Brigades, Sputnik News, <http://sptnkne.ws/8xq>, viitattu 5.8.2015.

⁶⁶ Ministry of Defence of the Russian Federation. 2015. Saatavilla [www-muodossa.eng.mil.ru/en/structure/forces/cosmic.htm](http://www.muodossa.eng.mil.ru/en/structure/forces/cosmic.htm), viitattu 5.8.2015.

⁶⁷ Alafuzoff, Georgij: Venäjän sotilasdoktriini ja sen kehittyminen teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J.: *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, s. 5.

⁶⁸ Kiiänlinna, Lauri: Venäläisestä sotilasjohtamisesta teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J.: *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, s. 242.

⁶⁹ Ministry of Defence of the Russian Federation, eng.mil.ru.

⁷⁰ Sama.

⁷¹ Rautala, Ari: *Arktinen alue Venäjän sotilaallisesta näkökulmasta*, Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen julkaisusarja 4, työpapereita N:o 48, Helsinki 2013, s. 13.

joissa aseistuksena ovat siilosijoitettiset ohjukset. Lisäksi strategiaan ohjusjoukkoihin kuuluu yhdistetty koulutuskeskus ja teknikkokoulu. Strategiset ohjussukellusveneet on sijoitettu Pohjoiseen laivastoon ja Tyynenmeren laivastoon. Strategiset pommituskoneet on sijoitettu ilmavoimien ilmailukomponentin kaukotoimintailmavoimiin. Kaukotoimintailmavoimat on hajasijoitettu niiden tehtävien mukaisesti koko valtion alueelle.⁷²

Ydinaseen käyttökynnys on madaltunut, mutta niiden käyttäminen on silti erittäin epätodennäköistä.⁷³ Ydinasepelotteen kehittäminen on kuitenkin asetettu tavoitteeksi sekä vuoden 2010 että 2014 sotilasdoktriineissa.⁷⁴ Vuonna 2008 käynnistyneen asevoimareformin aikana ydinasepelote korostui, kun muiden joukkojen uudistus oli vielä kesken. Varustamisen priorisoinnissa ydinasejoukot ovat olleet ensimmäisten joukossa tärkeytensä takia.⁷⁵

Vuoden 2014 doktriinin mukaan ydinaseella on edelleen tärkeä rooli estettäessä suursotien syttymistä. Doktriinissa ennustetaan, että tulevaisuudessa korostuvat tehokkaat asejärjestelmät ja että johtamisessa siirrytään hierarkkisesta johtamisesta verkostoituneempaan, globaaliin ja automatisoituun joukkojen ja aseiden johtamisjärjestelmään.⁷⁶ Lisäksi tavoitteeksi asetettiin tiedonkäsittely- ja johtamisjärjestelmien kehittäminen ja integrointi aseiden ohjausjärjestelmien kanssa.⁷⁷

Kaukوتاisteluaseiden merkityksen on arveltu kasvavan vuoteen 2030.⁷⁸ Lisäksi tavoitteeksi on otettu yhteisten isku- ja puolustusjoukkojen luominen vuoden 2030 loppuun mennessä.⁷⁹

Venäjän ilma- ja avaruuspuolustusjoukot perustettiin vuonna 2011. Ne olivat likimain paluu vanhaan Neuvostoliiton aikaiseen rakenteeseen, jota kutsuttiin nimellä kansalliset ilmapuolustusjoukot.⁸⁰ Ilma- ja avaruuspuolustusjoukkojen perustamisen käski marraskuussa 2010 Venäjän presidentti Dmitri Medvedev. Ilma- ja avaruuspuolustusjoukkojen tavoitteena oli yhdistää Venäjän ilmapuolustus, ohjuspuolustus, ohjusvaroitus ja avaruuden valvontayksiköt yhden yhteisen strategisen esikunnan alaisuuteen. Esikunnan yhdistämisestä päätettäessä ei ollut vielä selvää, tulisiko yh-

⁷² Foy, D: *Standing on One Leg: The Future of the Russian Nuclear Triad*, Air Command and Staff College, Air University, AU/ACSC/059/1999-04, Alabama, ss. 3-9 ja Ministry of Defence of Russian Federation.

⁷³ Rautala (2014), s. 23, 25 ja 29.

⁷⁴ Sama, s. 6.

⁷⁵ Sama, s. 23, 25 ja 29.

⁷⁶ Ulkopoliittinen instituutti: *Venäjän sotilasdoktriinit – 2010 & 2014 versiot*, s. 16.

⁷⁷ Ulkopoliittinen instituutti 2015, s. 51.

⁷⁸ Lalu (2014), s. 345.

⁷⁹ Sama, s. 345.

⁸⁰ Global Security.org 2015, Aerospace Defence Forces, globalsecurity.org/military/world/russia/vko.htm, viitattu 5.8.2015.

distyneestä joukosta kokonaan uusi puolustushaara vai alistettaisiinko se jollekin ole-massa olevalle puolustushaaralle.⁸¹

Venäjän nykyinen puolustusministeri Sergei Šoigu julkaisi elokuussa 2015 päätöksen uuden puolustushaaran perustamisesta Venäjän asevoimiin. Näin vuonna 2010 alkanut ilma- ja avaruusjoukkojen muutostyö oli saatu päätökseen. Uusi puolustushaara on nimeltään **ilma- ja avaruusjoukot**. Uudessa puolustushaarassa yhdistettiin vuonna 2011 muodostettu ilma- ja avaruuspuolustusjoukot Venäjän ilmavoimien kanssa.⁸²

Monet asiantuntijat pitävät muutosta Venäjän asevoimien organisaatorakenteen modernisointina. Yhtenä mallina on käytetty Yhdysvaltain asevoimia, joissa ilmavoimat ja avaruuspuolustus ovat olleet ilmavoimien organisaatorakenteessa. Tällä valmistaudutaan tulevaisuuden kolmiulotteiseen sodankäyntiin, jossa maa-, ilma- ja avaruusulottuvuuksissa tapahtuvan sodankäynnin tilannekuva ja siihen perustuva johtaminen olisivat mahdollisimman saumattomia.⁸³

Ilma- ja avaruusjoukkojen päätehtävä on tuottaa ennakkovaroitus ballististen ohjusten laukaisusta ja torjua ne. Ohjuspuolustuksella on tarkoitus suojata kaikki Venäjän keskeiset johtamispaikat, hallintokeskukset sekä teollisuuslaitokset. Muita ilma- ja avaruusjoukoille annettuja keskeisiä tehtäviä ovat avaruudesta tulevien uhkien valvonta ja torjunta, siviili- ja asevoimien käyttöön kuuluvien avaruusalusten lähettäminen sekä Venäjän lähettämien siviili- ja sotilassatelliittien ylläpito ja huolto.⁸⁴

Ainoa merkittävä ero Yhdysvaltojen asevoimien ilmavoimien organisaatioon on ydinasejoukkojen säilyminen Venäjällä omana itsenäisenä puolustushaaranan nimeltään strategiset ohjusjoukot.⁸⁵

⁸¹ Russia Today 2011, Russia completes creation of air-space defense system, *rt.com/politics/missile-defense-air-space*, viitattu 5.8.2015.

⁸² Bodner, M.: Russian Military Merges Air Force and Space Command, *The Moscow Times*, <http://www.themoscowtimes.com/business/article/russian-merges-air-force-and-space-command/526672.html>, viitattu 5.8.2015.

⁸³ Sama.

⁸⁴ Foy (1999).

⁸⁵ Bodner (2015).

5.4 Pohdinta organisaatiomuutoksista

Sotilaspiiri uudistuksen myötä jo aiemmin itsenäiseen taisteluun kykenevät sotilaspiirit ovat toiminnallisesti vahvistuneet ja johtaminen on selkeytynyt – ainakin teoriassa. Yhteistoimintamenettelyn sijaan kaikki sotilaspiirin alueella toimivat eri puolustushaarojen joukot ovat nyt suoraan sotilaspiirin johdossa. Tämä osoittaa yhteisoperaatioajattelun lisääntyneen, ja se on myös johtanut käytännön toimiin.

Uudistukset eivät ole juurikaan vaikuttaneet itsenäisten aselajien organisaatioihin joitain pieniä muutoksia lukuun ottamatta. Maahanlaskujoukoissa on havaittavissa paluuta takaisin aiempaan organisaatioon, missä kaikki maahanlaskuyhtymät ovat yhden johdon alla. Maahanlaskujoukkojen asema nopeasti liikkeellä käskettävinä joukkoina on vankkumaton, eikä merkittäville uudistuksille ole ollut tarvetta.

Vuosien saatossa ohjuspuolustus- ja ydinasejoukot ovat olleet vuoroin samassa organisaatioissa ja vuoroin itsenäisinä aselajeina. Kylmän sodan aikana avaruustaistelu oli korostuneessa roolissa, mutta sittemmin sen painotuksen vähenemisen myötä avaruusjoukot on organisoitu osaksi muita joukkoja. Molemmat toiminnallisuudet säilyvät varmasti jatkossakin, mutta niiden organisointia voidaan tarvittaessa muuttaa.

Valtiolliset uudistusohjelmat ovat koskettaneet myös muita ministeriöitä ja niiden alaisia palveluita. Yhtäältä toimintoja on keskitetty yhden johdon alle, kuten rajavartiolaitoksen (FPS) liittäminen osaksi turvallisuuspalvelua (FSB) vuonna 2003, mutta toisaalta massiivisiksi kasvaneita organisaatioita, kuten poikkeustilaministeriötä (MTŠS) ja sisäministeriötä (MVD), on leikattu kovalla kädellä toiminnan virtaviivaistamiseksi 2010-luvun alusta lähtien.⁸⁶ Jälkeenpäin tarkastellen tämänkaltaisia uudistuksia on toimeenpantu melko johdonmukaisesti koko 2000-luvun ajan, ja tähän on asetettu vuoteen 2020 asti.

Kuten on avoimesti kerrottu, ovat uudistukset perustuneet huolelliseen tutkimukseen, menestystekijöiden tunnistamiseen ja omien sotakokemusten ohella myös ulkomaisten asevoimien toteuttamiin uudistuksiin. Mahdollisesti näistä syistä johtuen uudistuksista on löydettävissä länsimaisia piirteitä.

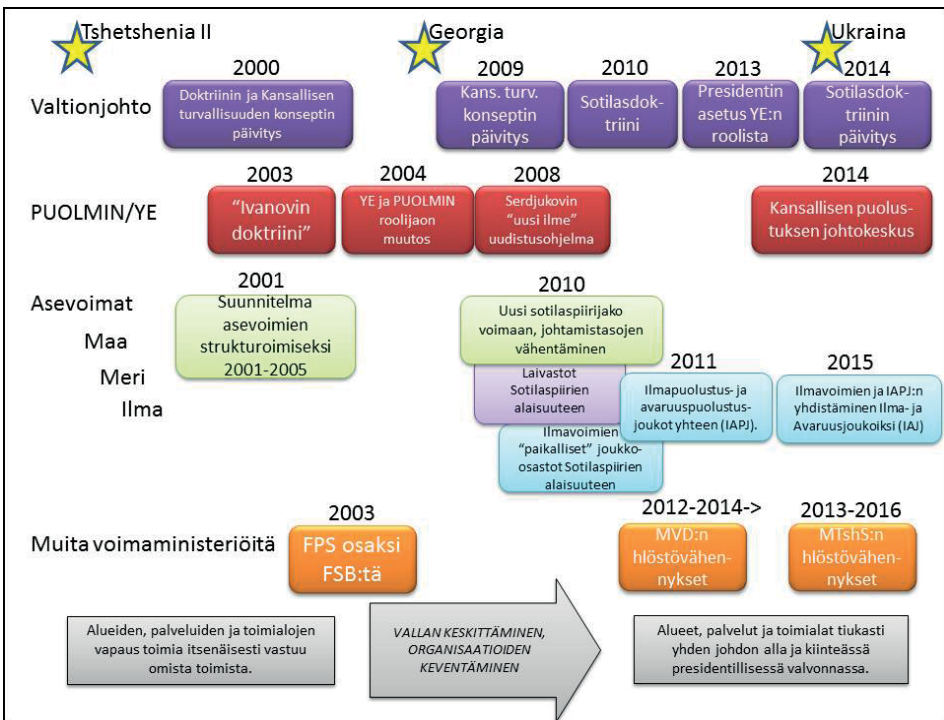
Aiemmista poiketen nyt käynnissä olevat uudistukset näyttävät toteutuvan suunnitellulla tavalla ja aikataulussa. Presidentti Putinin henkilökohtainen sitoutuneisuus ja vahva johtajuus ovat varmasti vaikuttaneet tähän lopputulokseen.

⁸⁶ Laki Venäjän federaation turvallisuuspalvelusta 2 artikla ja 12 artikla, <http://www.rg.ru/2004/07/15/fsb-putin.html>, <http://www.bfm.ru/news/238015> ja <http://izvestia.ru/news/570851>.

Nykyiset järjestelyt mahdollistavat joustavan asevoimien käytön eritasoisissa konflikteissa missä päin valtiota tahansa ja hyvin nopealla aikajänteellä. Sotilaspiirien joukoilla kyetään torjumaan maalta, mereltä ja ilmasta tulevat uhat. Maahanlasku-joukoilla sekä liikkuvilla mekanisoiduilla ja panssariyhtymillä kyetään luomaan joukkojen käytön painopiste valtakunnallisesti.

Kun tarkastellaan 2000-luvulla laadittuja valtiotason suunnitelmia ja strategioita, voidaan havaita, että asevoimiin kohdistuvat uudistukset ovat jalkautuneet vuoden tai kahden viiveellä. Varsinaisten uudistusten täytäntöönpano on onnistunut vaihtelevasti. Kuitenkin selkeä yhteys varsinkin asevoimien uuden ilmeen ja parantuneeseen suorituskykyyn johtaneiden uudistusten välillä on nähtävissä.

On myös huomattava, että sotilasdoktriinia kyetään tarvittaessa päivittämään hyvin nopealla aikajänteellä. Kymmenen vuoden syklin sijaan viimeisin päivitys julkaistiin neljän vuoden kuluttua edellisestä. Mikäli uusiin organisaatiomuutoksiin tai muihin reformeihin päädytään, käynnistyy niiden toimeenpano kahden tai kolmen vuoden sisällä.

Kuva 1: Doktriinien subde reformeihin ja organisaatiouudistuksiin.

5.5 Venäläisen sotilasjohtamisen tulevaisuus

Noin 15 vuotta kestäneen yleisen kehityslinjan tavoitteena on ollut rakentaa Venäjän asevoimille ketterä päätöksentekokoneisto, joka kykenisi käyttämään nykyaikaisia asevoimia tai muita turvallisuuselimiä valtionjohdon asettamien tehtävien mukaisesti. Kehityksen tavoiteltu suunta on ollut selkeä, mutta tavoitteiden toteuttaminen on kaiken kaikkiaan pitkällä aikavälillä ollut hidasta ja ailahtelevaa. Eräät merkittävimmät esteet komentorakenteen systemaattiselle uudistamiselle ovat olleet poliittisia. Rakenteellisia uudistuksia on asevoimien piirissä vastustettu Boris Jeltsinin presidenttikausista alkaen, ja on selvää, ettei toteutettavien uudistusten haluta edelleenkaan vaarantavan millään tavoin Venäjän roolia sotilaallisena suurvaltana.

Georgian sota vuonna 2008 osoitti komentorakenteen siihenastisten uudistusten olleen tehottomia, mutta Krimillä tätä vastoin nähtiin hyvin johdettuja, organisoituja ja varusteltuja venäläissotilaita. Tämä osoittaa sen, että puolustusministeri Anatoli Serdjukovin käynnistämä reformiohjelma on tuottanut tosiasiallista tulosta joukkojen operatiivisessa johtamisessa. Sotilasjohtamisen tulevaisuuden kannalta on siten mahdollista esittää hypoteesi, jonka mukaan presidentin ja ylimmän johdon tasolta paalutetut virstanpylväät näkyisivät Venäjällä turvallisuustoimijoiden organisaatiomuutoksina joko välittömästi tai lyhyellä viiveellä. Muutoksia kyetään tarvittaessa toteuttamaan suhteellisen nopealla tahdilla, mutta poliittinen johto ei tahdo toteuttamallaan uudistuksilla vaarantaa kannatustaan asevoimien piirissä.

Toteutuneen kehityksen suunta on ollut seuraava: Johtoportaita poistetaan ja organisaatioita virtaviivaistetaan, jolloin byrokratia ja mahdollisuudet käyttää hyväksi valtion omaisuutta pienenevät. Lisäksi alemman tasan toimijoiden autonomisuus vähenee ja valta keskittyy presidentille tai hänen suoraan ohjaukseensa. Viime vuosina myös joukkojen motivoimiseen on ryhdytty kiinnittämään entistä tarkempaa huomiota. Uudistuksia on tehty sotilaiden elinolojen parantamiseksi, ja myös heidän ideologiseen ja uskonnolliseen koulutukseensa on panostettu. Asepalvelusta kohtaan kohdistuvien asenteiden muuttamiseksi on tehty töitä myös laajemmin yhteiskunnassa, mikä näkyy jo lasten koulutaipaleella asevoimiin liittyvien teemapäivien juhlistamisena.

Uusia rooleja luotaessa Venäjällä on alettu korostaa perinteitä. Perinteiden kasvava merkitys on nähtävissä asevoimissa, kun joukko-osastoja on hiljan palautettu divisiooniksi, jotka jatkavat suurvaltaperinteitä. Tulevaisuudessa suorituskykyihin liittyvät uudistukset todennäköisesti säilytetään, mutta paluulla menneeseen luodaan yhteys historiaan.

On mahdollista, että maahanlaskujoukkojen rooli kasvaa jatkossa entisestään. Niiden vastuut mahdollisesti laajenevat toiminnallisesti erikoisoperaatioiden piiriin tai ainakin osallistumista niiden suunnittelussa ja johtamisessa tiivistetään.

Viimeisten uudistusten jälkeen sotilaspiirien edellytykset itsenäiseen taisteluun ovat parantuneet, koska toimivalta on keskitetty yhden johdon alle. Toisaalta johtamista on keskitetty valtionjohdon tasolla presidentille, joka lainsäädännön ja johtamisra-kenteiden puolesta kykenee käyttämään kaikkia suorituskykyjä valtakunnan turval-lisuuden takaamiseksi. Venäjällä presidentti Putinin ylipäällikkyyys on kiistämätön. Tältä osin Kiinanlinnan vuonna 1999 esittämät arviot ovat toteutuneet⁸⁷. Myös edelly-tyksiä Kiinanlinnan arvioimalle yleisesikunnan kasvavalle roolille asevoimien operatiivisessa johtamisessa luodaan kansallisen puolustuksen keskuksen perustamisen myötä.

Tulevaisuudessa on mahdollista, että sotilaspiireille muodostunut itsenäinen rooli on muuttumassa, mikäli valtaa keskitetään entisestään valtionjohdolle ja yleisesikunnalle. Vaikkakin alueelliset vastuut sotatoimien johtamisesta ovat edelleen voimassa, tehtävien määrittelyn ja toimintatapojen itsenäisyyttä vähennetään. Tehtävät ja välineet niiden suorittamiseksi käsketään ylemmästä johtoportaan ja laajemmat operaatiot johdetaan suoraan yleisesikunnasta. Viimeaikaisten uudistusten myötä eri turval-lisuusviranomaisten muodostama kokonaisuus on muuttunut presidentin näkö-kulmasta organisaatioltaan matalammaksi, kun johdettavia alaisia on vähemmän. Kansallisen puolustuksen keskuksen täysimittainen käyttöönotto todennäköisesti virtaviivaistaa johtamista entisestään.

Tulevan kehityksen arviointi usean vuoden päähän on erittäin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Edellytykset nykyiselle nousujohteiselle kehityskululle ovat kuitenkin olemassa. Silti hyvätkin suunnitelmat voivat jatkossa kilpistyä oleellisten johtohenki-löiden vaihdoksiin, rahoitushaasteisiin, puutteelliseen materiaaliin tai riittämättömiin henkilöresursseihin. Organisaatiomuutoksia nähdään kuitenkin jatkossakin.

⁸⁷ Kiinanlinna (1999), ss. 236–242.

6

VENÄJÄN MAAVOIMIEN YLEISET KEHITYSNÄKYMÄT

*Matti Anttila, Juba Hollanti, Mika Metsi, Oskari Paavola,
Jani Ruisniemi ja Asko Toivanen*

Neuvostoliiton romahtaminen oli koko maailmaa muuttanut tapahtuma. Kaksinapaisen maailman tasapaino järkkäyi, ja sotilaallinen suurvalta kuitui lähes mitättömäksi geopolittiseksi toimijaksi. Neuvostoliiton romahdusta ovat seuranneet Venäjän asevoimien jatkuvat reformit. Merkittävin näistä alkoi Georgian sodan jälkeen.

Venäjä on kehittänyt maavoimiaan pääasiassa tavalla, joka on kuvattu vuonna 1999 laaditussa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* -kirjassa. Merkittävin ero tuolloiseen kirjoitukseen on divisioona-organisaatioista luopuminen ja siirtyminen kolmiportaiseen johtamisrakenteeseen, jossa perusyhtymänä on prikaati. Lisäksi sotilaspiirien määrä väheni lopulta neljään.

Venäjän maavoimien keskeisenä kehittämiskohteena on jatkossakin valmiuden parantaminen. Tavoitteena on siirtyä Natoa vastaan rakennetusta massamaisesta suurvalta-armeijasta ketterään ja pieniin paikallisiin konflikteihin nopeasti ja joustavasti reagoimaan kykeneviin, osin erittäin korkeassa valmiudessa oleviin maavoimiin. Sotilaspiirien joukoilla pitää olla kyky itsenäisiin rajoitettuihin sotatoimiin. Lisäksi Venäjä pyrkii luomaan kyvyn projisoida sotavoimaa tarvittaessa maan oman alueen ulkopuolelle taloudellisten intressien turvaamiseksi. Maahanlaskujoukkojen rooli on noussut keskeiseksi nopeassa konflikteihin reagoinnissa.

Nyt käynnissä olevalla reformilla ja taistelukaluston kehittämisellä Venäjä kykenee saavuttamaan länsimaiden teknologista etumatkaa huomattavasti ja pystynee luomaan pääosin modernit, korkean teknologian kalustolla varustetut maavoimat.

6.1 Vaatimukset maavoimien kehittämiselle

Venäjän maavoimat on toipumassa Neuvostoliiton romahduksen jälkeisestä alennustilasta. Kylmän sodan jälkeen maavoimien taisteluvalmius, joukkojen motivaatio ja kuri sekä nykyaikaisen aseistuksen määrä ja muun sotavarustuksen suorituskyky laskevat merkittävästi. Lisäksi maavoimissa rehottava korruptio oli todellinen ongelma. 2000-luvulla tapahtunut puolustusmenojen kasvattaminen ja asevoimien reformi ovat kuitenkin nostaneet maavoimien suorituskyvyn tasolle, jossa niitä voidaan käyt-

tää Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan työkaluna muiden puolustushaarojen rinnalla.¹

Vuoden 2014 sotilasdoktriinin mukaan Venäjä käyttää sotilaallisia keinoja intressiensä suojaamiseen vasta sen jälkeen, kun muut keinot on käytetty². Venäjä valmistautuu käyttämään maavoimia asevoimien osana sotilaallisissa ja aseellisissa konflikteissa sekä paikallisissa, alueellisissa että suursodissa³. Doktriini määrittää merkittävimmiksi sotilaallisiksi vaaroiksi Naton voiman kasvamisen ja sen kansainvälistä oikeutta loukkaavan globaalien toiminnan sekä Naton laajentumisen ja sen sotilaallisen infrastruktuurin sijoittamisen Venäjän rajojen läheisyyteen. Tärkeimpänä sotilaallisena uhkana nähdään asevoimien käyttöön johtava sotilaspoliittisen tilanteen nopea kärjistyminen valtioiden välillä. Venäjä kokee uhkana myös naapurimaissa toteutetut sotaharjoitukset, jotka se tulkitsee sotilaallisen voiman näytöksi.⁴

Maavoimien esikunnan päällikön kenraalimajuri Sergei Skokovin vuonna 2009 esittämän lausunnon mukaan Venäjää vastassa olevat asevoimat jakautuvat kolmeen strategiseen pääsuuntaan. Lännessä vastustajana on innovatiivinen armeija, joka kykenee taistelemaan ilman välitöntä taistelukosketusta käyttäen uudenaikaisia joukkoja ja välineitä. Idässä vastassa on massa-armeija, joka käy taisteluun perinteisin keinoin linjamaisella ryhmityksellä käyttäen suuria elävän voiman ja tulen keskittyviä. Etelässä vastustajana ovat epäsäännölliset ryhmittymät, jotka hyödyntävät sissisodan menetelmiä. Kaikkiin kolmeen uhkatyyppiin vastatakseen Venäjä tarvitsee liikkuvat joukot, joita voidaan käyttää kaikissa strategisissa suunnissa.⁵

Venäläisen näkemyksen mukaan nykyaikaisten konfliktien ominaispiirre on asevoimien käyttö yhdistettynä poliittisten, taloudellisten, informaationsodankäynnin ja muiden ei-sotilaallisten keinojen käyttöön strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Keinovalikoimaan luetaan myös kohdemaan väestön protestimielialan hyödyntäminen sekä erikoisjoukkojen innovatiivinen käyttö. Sotilaallinen toiminta aloitetaan rauhan ajan joukoilla. Viholliseen halutaan vaikuttaa koko operaatioalueen syvyydessä maalla, merellä ja ilmassa sekä lisäksi informaatiotilassa ja avaruudessa. Vihollisen kohteisiin vaikuttamista kuvaa maalien selektiivisyys ja suuri tuhoamisaste sekä liikkuvien joukkoryhmittymien nopea tuli ja liike. Täsmäaseita ja uutta teknologiaa, kuten lennokkeja ja robotteja, pyritään käyttämään massamaisesti. Taistelutoimiin tarvittava valmistelu-aika lyhenee. Sotivien osapuolten välille muodostetaan pysyviä sotatoimialueita, joilla käytetään myös asevoimiin kuulumattomia aseellisia joukkoja,

¹ Vego, Milan: Russia and the return of Geopolitics, *JFQ*, issue 45, 2007.

² *Venäjän sotilasdoktriini (2014)*, kohta 5.

³ Sama, kohta 8.

⁴ Sama, kohdat 12 ja 14.

⁵ Lalu, Petteri: *Syyää vai pelkästään tibeää?* Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 Nro 3/2014, väitöskirja, Juvenes Print, Tampere 2014, ss. 348–349.

yksityisiä turvallisuusyhtiöitä, poliittisia voimia ja yhteiskunnallisia liikkeitä. Perinteisten suorien menetelmien rinnalle nousevat myös epäsuorat ja asymmetriset keinot.⁶

Venäjän asevoimien käytöstä päättää presidentti. Asevoimien käyttöperiaatteena on niiden päättäväinen, määrätietoinen, yhteen sovitettu ja oikea-aikainen käyttö strategisen tilannearvion perusteella. Asevoimia voidaan käyttää federaation rajojen ulkopuolella valtion intressien ja sen kansalaisten suojelemiseksi.⁷ Venäjän asevoimien sodan ajan tehtävinä ovat hyökkäyksen torjunta, tappioiden tuottaminen hyökkäjälle ja sen pakottaminen sotatoimien lopettamiseen Venäjälle edullisessa loppuasetelmassa⁸.

Maavoimien rakennetta, kokoonpanoa, vahvuutta ja varustamisastetta on tarkoitus kehittää siten, että ne vastaavat arvioitua sotilaallista uhkaa. Tavoitteena on myös kehittää yhteistoimintaa muiden puolustushaarojen sekä puolustukseen osallistuvien federaation elinten ja organisaatioiden välillä.⁹ Presidentti Medvedev allekirjoitti suunnitelman asevoimien reformista 15. syyskuuta 2008, kuukausi Georgian sodan päättymisen jälkeen. Reformin tavoitteena oli muuttaa kaikki joukko-osastot pysyvän valmiuden joukoiksi, parantaa johtamisjärjestelmää, kehittää tieteellisiin menetelmiin perustuvaa tutkimusta, varustaa joukot ajanmukaisella sotavarustuksella ja kehittää asepalvelusta ammattimaisempaan suuntaan. Uudistuksen taustalla on nykyinen geopolittinen tilanne yhdistettynä venäläiseen operatiiviseen ajatteluun ja 1920- ja 30-luvuilta periytyvään operaatiotaitoon. Uudistuksen suunnittelussa on otettu huomioon viimeisen kahden vuosikymmenen aikana tapahtunut kehitys ja maailmalla käytyjen sotien opit. Venäjän maavoimat ei enää neuvostoajan tapaan valmistaudu suuren mittakaavan eurooppalaiseen sotaan, vaan tulevaisuudessa valmistaudutaan lyhytkestoisiin sotatoimiin federaation maaperällä ja sen lähialueilla.¹⁰

Yleisesikunnan päällikkö, kenraali Valeri Gerasimov totesi syksyllä 2014 asevoimien toimintaedellytysten parantamisen olevan valtion avaintehtävä. Asevoimat on uudistettu viime vuosina sellaiselle tasolle, joka takaa Venäjän sotilaallisen turvallisuuden. Uudistuksen avaintekijät olivat voimaryhmien luominen strategiaan suuntiin ja pysyvän valmiuden joukkojen perustaminen.¹¹ Reformin toteutumista arvioitaessa on kuitenkin huomioitava, että Venäjä ei kykene luomaan Yhdysvaltojen tapaan teknologisesti yliverkaisia asevoimia, joilla on kyky globaaliin voiman projisointiin. Venäjän

⁶ *Venäjän sotilasdoktriini (2014)*, kohta 15 ja Lulu (2014), ss. 331–344.

⁷ Sama, kohdat 22 ja 31.

⁸ Sama, kohta 34.

⁹ Sama, kohdat 34 ja 38.

¹⁰ Donovan, George T. junior: Russian Operational Art in the Russo-Georgian War of 2008, *Strategy Research Project*, United States Army, U.S. Army War College.

¹¹ Gerasimov, Valeri: Venäjän yleisesikunnan päällikkö armeijan kehittämisen perustehtävistä. Puolustus rakennetaan käyttämällä uusinta tieteellistä kehitystä, *Nezavisimoje vojennoje obozrenije* 12.9.2014, käänös Petteri Lulu, http://nvo.ng.ru/concepts/2014--09--12/1_oborona.html, viitattu 12.9.2014.

tavoitteena on rakentaa arvioitua sotilaallista uhkaa vastaavat, nykyaikaiset ja liikkuvat maavoimat ja varmistaa asemansa alueellisena suurvaltana. Tähän tavoitteeseen osaaminen ja resurssit tulevat todennäköisesti riittämään. Uudistettujen maavoimien on kyettävä tukemaan Venäjän ulkopoliittikkaa ja strategisia tavoitteita.¹²

6.2 Organisaation ja johtamisrakenteen muutos

Ennen maavoimien uudistuksien aloittamista Venäjällä käytössä ollut liikekannallepanojärjestelmä oli suunnattu Naton uhkaa vastaan. Tarkoituksena oli saada massa-armeija mobilisoitua.¹³ Neuvostoliiton hajoamisen myötä Venäjän lähialueilla eska-loitui useita paikallisia konflikteja, joissa massa-armeijan liikekannallepano olisi ollut ylimitoitettu. Venäjällä ei kuitenkaan ollut kykyä pienempien joukkojen mobilisointiin. Tämä oli yksi ensimmäisistä uudistettavista kokonaisuuksista sotilasreformissa, joita Venäjän asevoimat ovat käyneet läpi vuodesta 1992 lähtien.¹⁴

Uudistukset, joita tehtiin ennen Tšetšenian ensimmäistä sotaa ja sen jälkeen, toivat mukanaan uusia haasteita. Lopullisen sysäyksen maavoimien radikaalille uudistamiselle antoi vuonna 2008 käyty Georgian sota, joka karulla tavalla osoitti silloisten maavoimien todellisen valmiuden¹⁵. Sodan esintuomat puutteet asevoimien toiminnassa onkin nähty syyksi kehittää maavoimien organisaatiota ja valmiusjoukkoajattelua¹⁶. Toisaalta on myös esitetty näkemys, että uudistuksista tiedottaminen heti Georgian sodan jälkeen johtui enemmänkin siitä, että yleiseen tietoisuuteen tulleita ongelmia haluttiin käyttää perusteluna pikaisille ja kipeillekin muutoksille maavoimissa¹⁷. Joka tapauksessa Venäjän tavoitteena on vuoteen 2020 mennessä luoda modernit ja iskukykyiset maavoimat¹⁸.

¹² Rekkedal, Nils Marius: *Operaatiotaito – operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurmalla*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1, N:o 1/2013, Edita Prima Oy, Helsinki 2013, ss. 105–113.

¹³ Gayday, Aleksey: Reform of the Russian Army teoksessa Barabanov, Mikhail: *Russia's New Army*, Centre for analysis of strategies and technologies, Moscow, Russia, 2011, s. 10.

¹⁴ Barabanov, Mikhail: *Testing a "New Look"* – Russia in Global Affairs, 18. joulukuuta 2014, <http://eng.global-affairs.ru/number/Testing-a-New-Look-17213>, viitattu 5.8.2015.

¹⁵ Cohen, Ariel, Hamilton, Robert E.: *The Russian Military and the Georgian war: Lessons and Implications*, ERAP Monograph, June 2011, s. 50.

¹⁶ Rautala, Ari: *Venäjän sotilasreformi, asevoimien uusi ilme*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 4: Työpapereita no 51, Juvenes Print, Tampere 2014, ss. 9 ja 28.

¹⁷ Lalu (2014), s. 350.

¹⁸ Juntunen, Alpo: *Venäjän imperiumin paluu*, Juvenes Print, Tampere 2012, s. 115.

Uudistuksessa maavoimia ryhdyttiin kehittämään voimallisesti pienten konfliktien ratkaisuun sopiviksi¹⁹. Naton merkitys Venäjän suurimpana sotilaallisena uhkaajana väheni, muttei kuitenkaan poistunut²⁰. Tämän osoittaa esimerkiksi 1. Kaartin panssariarmeijan perustaminen uudelleen vuoden 2015 joulukuuhun mennessä²¹.

Lännessä sotilaallisen turvallisuuden uhkana ovat nykyaikaisin asein varustetut armeijat, joita vastaan valmistaudutaan taistelemaan ilman välitöntä taistelukosketusta. Eteläisellä rajalla puolestaan uhkan muodostavat laittomat aseelliset ryhmittymät ja sissisodankäynti, jotka asettavat omat haasteensa joukkojen rakenteelle ja taktiikalle. Idässä uhkana ovat perinteinen sodankäynti ja monimiljoonaiset armeijat, jotka eivät tosin ole teknisesti ylivoimaisia. Uusien uhkakuvien on katsottu edellyttävän joustavia ja liikkuvia prikaateja. Toisaalta monimuotoisen uhkakuvan on jo todettu asettavan haasteita armeijan organisaation kehittämiseksi. Esimerkiksi Kaukoitään Kiinan massa-armeijan aiheuttamaa uhkaa vastaan on vahvennettujen divisioonien katsottu soveltuvan prikaateja paremmin.²²

Venäjän uudistettu kolmiportainen (sotilaspiiri, armeija ja prikaati) operatiivis-strateginen aluejako astui voimaan 1. joulukuuta 2010²³. Uusille strategisille yleisjohtoportaille, Läntiselle, Eteläiselle, Keskiselle ja Itäiselle sotilaspiirille alistettiin kaikki niiden alueilla oleva sotilaallinen voima. Vuotta aiemmin oli jo siirretty prikaatiorganisaatioon, mitä voidaan pitää operaatiotaidollisesti merkittävänä muutoksena.²⁴ Maavoimilla on lähteestä riippuen rauhan aikana käytettävissään 85–125 yleisjoukkojen, ohjus- ja tykistöjoukkojen sekä ilmarynnäkköjoukkojen prikaattia ja niitä tukevia aselajiprikaateja. Kaikki joukot eivät kuitenkaan ole määrävahvuisia. Yleisjoukkojen aseistuksesta ja varustuksesta on arvioitu olevan nykyaikaista alle 20 prosenttia. Sotilaspiirin johtoon tuleville ilmarynnäköprikaateille muodostetaan liikkuvuuden parantamiseksi omat helikopterirykmentit. Näin ollen prikaateilla on käytössään ilmatulitukseen taisteluhelikoptereita. Lisäksi armeijan ilmavoimat palautetaan takaisin maavoimien johtoon.²⁵

¹⁹ Gayday (2011), ss. 14–21.

²⁰ Cohen et al. (2011), s. 64. Ks. myös Ryssland och omvärlden – Del 1 – Upptakten, <http://jagarchefen.blogspot.fi/2014/02/ryssland-och-omvarlden-del-1-upptakten.html>, viitattu 4.8.2015.

²¹ <http://gyllenbaals.blogspot.fi/2015/07/osttysklands-tyngsta-forband.html>, viitattu 3.8.2015.

²² Lalu (2014), s. 357 ja Rautala (2014), ss. 6, 9 ja 29.

²³ Lalu, s. 350.

²⁴ Rekkedal (2013), ss. 105–106.

²⁵ Forss, Stefan, Käänlinna, Lauri, Inkinen, Pertti, Hult, Heikki: *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*, Edita Prima Oy, Helsinki 2011, s. 31 ja ss. 58–60 ja The International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance 2013*, s. 226 ja Rautala (2014), s. 25.

Vuonna 2009 perustettiin 40 itsenäiseen taisteluun kykenevää panssariprikaatia ja moottoroitua jalkaväkiprikaatia, jotka ovat korkeassa valmiustilassa²⁶. Nämä puretuista panssari- ja jalkaväkidivisioonista muodostetut pysyvän valmiuden prikaatit ovat Venäjän maavoimien runko²⁷. Edellä mainittuja prikaateja muodostettiin erilaisista tehtävistä ja olosuhteista johtuen kolmenlaisia: raskaita, keskiraskaita ja kevyitä. Suurin osa on raskaita prikaateja (panssariprikaateja tai moottoroituja jalkaväkiprikaateja). Keskiraskaat valmiusprikaatit on varustettu panssaroiduilla ajoneuvoilla. Kyseiset prikaatit on tarkoitettu asutuskeskuksiin, metsäolosuhteisiin ja vuoristoon. Kevyet valmiusprikaatit liikkuvat pyöräajoneuvoilla.²⁸

Uudistettujen asevoimien perusprikaati koostuu komentajasta ja esikunnasta, kolmesta moottoroidusta jalkaväkipataljoonasta, yhdestä panssaripataljoonasta, kahdesta telatykistöpatteristosta, panssarintorjuntapataljoonasta, ilmatorjuntaohjuspatteristosta, ilmatorjuntapatteristosta, raketinheitinpatteristosta, pioneeripataljoonasta, viestipataljoonasta, huolto- ja kunnossapitopataljoonasta, huoltopataljoonasta, tiedustelukomppaniasta, tykistön johto- ja tiedustelupatterista, ABC-komppaniasta ja ELSO-komppaniasta. Vahvuudeltaan moottoroitu jalkaväkiprikaati on 4 200–4 300 miestä ja panssariprikaati 2 200–2 300 miestä.²⁹

Prikaatien kehittämisessä ovat korostuneet joukkojen pysyvän valmiuden kehittäminen, varusteiden ja kaluston modernisointi sekä johtosuhteiden yksinkertaistaminen, josta syystä divisioonaorganisaatiosta on pääosin luovuttu maavoimissa³⁰. Yleisjoukkojen kehittämisen painopistealueena on prikaatien kehittäminen, mutta myös taisteluosastotaktiikan kehittämistä jatketaan Georgian sodasta saatujen kokemusten perusteella. Georgiassa venäläiset organisoivat joukkonsa pataljoonan pohjalta rakennettuihin taisteluosastoihin, jotka mahdollistivat joukkojen paremman taktisen käytettävyyden. Niiden käyttö perustui aiemmista sodista saatuihin kokemuksiin.³¹ Joukkomäärien vähentäminen kasvattaa vaikuttamisen, liikkuvuuden, suojan ja valmiuden vaatimuksia. Joukot on kyettävä keskittämään nopeasti sotilaspiiriin sisällä ja sotilaspiirien välillä konfliktialueelle.³²

²⁶ Forss et al. (2011), s. 31.

²⁷ Sama, s. 31 ja Rautala (2014), ss. 7–8.

²⁸ Rautala (2014), ss. 7–8.

²⁹ Boltenkov et al. (2011), s. 24.

³⁰ Tähtinen, Janne: *Georgian sodan tarkastelu strategisen iskun toteutusperiaatteiden ja torjunnan näkökulmasta*, yleisesikuntaupseerikurssi 56:n diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2013, s. 75.

³¹ Sama (2013), ss. 54–73.

³² Vettenranta, Jere: *Venäjän maavoimien taisteluosastotaktiikan kehittyminen Georgian sodan jälkeen*, esiupeeserikurssi 64:n opinnäytetyö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2012, s. 39.

Maavoimien uudistuksen on kerrottu vaikuttavan myös taistelutapaan³³. Yleisjoukkojen taistelu rakentuu tulevaisuudessa liikkuvuuden ja verkostokeskeisen johtamisen pohjalle³⁴. Arvion mukaan Venäjällä pyritään siirtymään Läntisessä ja Eteläisessä sotilaspiirissä osittain lineaaritaktisesta joukkojen massamaisesta käytöstä verkostokeskeiseen, ei-lineaariseen sodankäyntitapaan³⁵. Uudistuksista huolimatta Venäjällä on todennäköisesti reserviläisiin pohjautuva armeija vielä pitkään, vaikka Venäjä onnistuisikin sopimussotilaiden rekrytoinnissa ja joukkojen kaaderin vahvuuden kasvattamisessa. Etenkin kun talouspakotteet edelleen vaikeuttavat sopimussotilaiden rekrytointia³⁶.

Georgian sodan positiiviset kokemukset maahanlaskujoukkojen käytöstä voiman projisointiin ja tarve kohdistaa sotilasvoimaa tarvittaessa Venäjän rajojen ulkopuolelle tulevaisuudessa on nostanut maahanlaskujoukkojen kehittämisen selkeästi esille. Venäjä tavoittelee uudella kalustolla varustettuja, verkostokeskeiseen sodankäyntiin kykeneviä ylijohdon alaisia maahanlaskujoukkoja, jotka kykenevät mannertenväliseen voimaprojisointiin paikallisissa ja alueellisissa sodissa.³⁷ Venäjä on myös testannut aktiivisesti näiden joukkojen valmiutta³⁸. Joukkojen merkitystä kuvastaa myös maahanlaskujoukkojen vahvuuden kaksinkertaistaminen vuoteen 2019 mennessä³⁹.

Maahanlaskujoukot ovat toistaiseksi pidättäytyneet divisioonaorganisaatiossa, mutta on mahdollista, että nekin siirtyvät tulevaisuudessa prikaatiorganisaatioon, jossa kullakin kolmesta prikaatista on omanlainen käyttötarkoitus ja rooli sekä valmius ja kalusto⁴⁰. Tämä muutos seurannee maavoimien muutoksesta saatavia kokemuksia. Jo nyt maavoimien prikaatien rakennetta ja uutta kokoonpanoa on arvosteltu voimakkaasti⁴¹ ja osa prikaateista ollaan palauttamassa divisiooniksi Läntisessä sotilaspiirissä⁴².

³³ Forss et al. (2011), s. 61.

³⁴ Lalu (2014), s. 352.

³⁵ McDermott, Roger: *Myth and Reality: Russia's 'Hybrid Warfare' Strategy (Part One)*, A Net Assessment of Developments in Eurasia Since the Start of 2014, Jamestown foundation, Washington D.C. 2014, s. 9.

³⁶ What kind of Army, <https://russiandefpolicy.wordpress.com/category/force-structure/page/6/>, 13. toukokuuta 2011, viitattu 3.8.2015.

³⁷ Hyttinen, Timo: *Viiimeikaisten konfliktien maasodalliset opit Venäjän maahanlaskujoukkojen kehittämässä*, yleisesikuntaupseerikurssi 56:n diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2013, ss. 68–85. Ks. myös Lavrov, Anton: Reform of the Airborne Troops teoksessa Barabanov, Mikhail: *Russia's New Army*, Centre for analysis of strategies and technologies, Moscow, Russia, 2011, ss. 33–46.

³⁸ <http://jagarchefen.blogspot.fi/2015/04/si-vis-pacem-para-bellum.html>, viitattu 3.8.2015.

³⁹ <http://gyllenbaals.blogspot.fi/2014/08/jordubbling-av-rysslands-storsta.html>, viitattu 3.8.2015.

⁴⁰ Hyttinen (2013), ss. 70–71.

⁴¹ Rautala (2014), ss. 8–9.

⁴² Hedenskog, Jakob, Vendil Pallin, Carolina (toim.): *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2013*, Rapportnr/Report no FOI-R--3734—SE, joulukuu 2013, s. 26.

Venäläisessä ajattelussa maavoimien rooli on ilmeisesti tulevaisuudessa vähentymässä. Monet teoreetikot väittävätkin, että ilmasodankäynti muodostaa jatkossa sodankäynnin pääluottavuuden. Tällä tarkoitetaan erityisesti vihollisen sotilaallisten ja taloudellisten edellytysten tuhoamista tai lamauttamista strategisen ilmasodankäynnin asejärjestelmillä. Muutoksista huolimatta venäläisen sodankäynnin tärkeimpänä periaatteena säilyy jatkossakin yllätys.⁴³

6.3 Maavoimien liikkuvuuden ja tulivoiman kehittäminen

Maavoimat on Venäjän asevoimien suurin puolustushaara. Maavoimien joukkojen määrää ylläpidetään modernisoimalla vanhaa kalustoa ja rajoitetuilla uudishankinnoilla. Kaiken tällä hetkellä olemassa olevan kaluston uudistamiseen ei ole käytettävissä riittävästi resursseja. Asevoimat pyrkii saavuttamaan vuoteen 2020 mennessä tavoitetason, jossa noin 70 prosentin kalustosta on nykyaikaista. Sotilasreformin yhteydessä käytetty nykyaikainen kalusto-termi on Venäjällä epäselvästi määritelty. Esimerkiksi neuvostoaikaiset modernisoidut järjestelmät katsotaan kuuluvaksi nykyaikaiseen kalustoon uudishankintojen lisäksi.⁴⁴

Vuonna 2011 Venäjän puolustusministeriö ilmoitti uusien panssariajoneuvojen kehittämisestä, joista keskeisimmät ovat T-14 Armata (Армата) -taistelupanssarivaunu, Kurganets-25 (Курганец-25) -rynnäkköpanssarivaunu ja pyöräalustainen Bumerang (Бумеранг) -rynnäkköpanssarivaunu.⁴⁵

Uusien panssariajoneuvojen ominaisuuksista liikkui julkisissa lähteissä varsin ristiriitaisia tietoja ennen niiden ensimmäistä julkista esiintymistä toukokuussa 2015. Ominaisuuksista uusille vaunutyypeille on alustan modulaarisuus, joka mahdollistaa saman alustan käytön useisiin käyttötarkoituksiin. Esimerkiksi Armata-alustaa käytetään niin taistelupanssarivaunun kuin raskaan T-15-rynnäkköpanssarivaununkin alustana. Kurganets-alustaa käytetään puolestaan rynnäkköpanssarivaunun ja kuljetuspanssarivaunun alustana.⁴⁶

T-14 Armata on ensimmäinen täysin uusi kylmän sodan jälkeinen taistelupanssarivaunu. Vaunun merkittävin uudistus on miehittämätön kauko-ohjattu torni. Vaunun pääaseena on uusi 125 millimetrin 2A82-1M-panssarivaununukuuna. Pääaseella voidaan ampua aikaisempaan tapaan myös panssaritorjuntaohjuksia. Vaunuun lieinee mahdollista asentaa myös 152 millimetrin panssarivaununukuuna. Tämä on perusteltavissa muun muassa tornin suurella korkeudella. Tornin katolla on kauko-

⁴³ Rekkedal (2013), ss. 110–111 ja 113.

⁴⁴ Hedenskog et al. (2013), s. 25, 93 ja 122.

⁴⁵ Sama, s. 126.

⁴⁶ De Larrinaga, Nicholas; Novichkov, Nikolai. Russia's armour revolution, *IHS Jane's Defence Weekly*. 16 May 2015, <http://www.janes.com/article/51469/russia-s-armour-revolution>, viitattu 4.8.2015.

ohjattu 7,62 millimetrin panssarivaunukonekivääri. Perinteistä pääaseen suuntaisesti ampuvaa konekivääriä ei ole. Vaunussa on uusi ja aikaisempaa merkittävästi tehokkaampi 1 500 hevosvoiman dieselmoottori. Kun huomioidaan vaunun 48 tonnin massa, voidaan todeta vaunun teho-painosuhteen olevan erittäin hyvä verrattuna mihin tahansa käytössä olevaan taistelupanssarivaunuun. Vaunumiehistöön kuuluu johtaja, ajaja ja ampuja, joiden paikat ovat panssaroidussa “kapselissa” rungon etuosassa. Ratkaisulla on pyritty parantamaan miehistön suojaa. Vaunun suojaa on parannettu Malahit (Малахит) -reaktiivipanssaroinnilla ja Afganit (Афганит) -aktiivisella omasuojajärjestelmällä. Vaunun johtajalla ja ampujalla on itsenäiset tähytyslaitteet mukaan lukien lämpökamerat.⁴⁷ Tavoitteena on valmistaa Armata-taistelupanssarivaunuja noin 2 300 kappaletta vuoteen 2020 mennessä⁴⁸. Tämä tarkoittaa yhteensä 56 panssarivaunupataljoonaa (à 41 vaunua).

Kurganets-25-alusta on kooltaan suurempi ja 25 tonnin massallaan painavampi kuin aikaisemmat venäläiset tela-alustaiset kuljetus- ja rynnäköpanssarivaunut. Rynnäköpanssarivaunuversion aseistukseen kuuluu 30 millimetrin 2A42-konetykki, pääaseen suuntainen 7,62 millimetrin panssarivaunukonekivääri ja Kornet-panssarintorjuntaohjukset. Tornin on sama kauko-ohjattu torni kuin Armata-alustaisessa T-15-rynnäköpanssarivaunussa. Kuljetuspanssarivaunuversion aseena on 12,7 millimetrin konekivääri niin ikään kauko-ohjatussa tornissa. Molempien versioiden miehistössä on johtaja, ajaja ja ampuja. Rynnäköpanssarivaunuversio kykenee kuljettamaan kuusi ja kuljetuspanssarivaunuversio kahdeksan panssarijalkaväkisotilasta. Vaunun moottori on teholtaan 800 hevosvoimaa, mikä antaa sille erittäin hyvän teho-painosuhteen. Sekä rynnäkö- että kuljetuspanssarivaunuversiot ovat uintikykyisiä. Vaunuun voidaan asentaa aktiivinen omasuojajärjestelmä, joka on toistaiseksi ollut eri kuin Armata-alustaisissa vaunuissa.⁴⁹ Kun huomioidaan vaunun aikaisempaa merkittävästi suurempi koko, ja kuitenkin vain maltillisesti kasvanut taistelupaino, voidaan todeta, että vaunun passiivinen panssarisuoja ei ole merkittävästi parempi kuin esimerkiksi BMP-alustaisissa rynnäköpanssarivaunuissa.

⁴⁷ De Larrinaga et al. (2015) ja Eshel, Tamir: New Russian Armor – First analysis: Armata, *Defense update*, 9. toukokuuta b, http://defense-update.com/20150509_t14-t15_analysis.html#.VcCl5_kmmB0, viitattu 4.8.2015.

⁴⁸ Hedenskog et al. (2013), s. 136.

⁴⁹ De Larrinaga et al. (2015) ja Eshel Tamir: Kurganets-25 – a new family of medium troop carriers from Russia, *Defense update*, 9. toukokuuta a, http://defense-update.com/20150424_kurganets-25.html#.VcDHNPkmmB0, viitattu 4.8.2015 ja Eshel, Tamir: New Russian armor – First analysis Part II: Kurganets-25, *Defense update*, 9. toukokuuta c, http://defense-update.com/20150509_kurganets-25bmp-btr.html#.VcD-IPkmmB0, viitattu 4.8.2015 ja www.armyrecognition.com (2015).

BTR-sarjan pyörälustaiset eri versiot ovat olleet Neuvostoliitossa ja Venäjällä käytössä 1950-luvulta alkaen. Vuonna 2011 alkaneen kehitystyön tuloksena valmistunut Bumerang-ajoneuvon prototyyppi luovutettiin Venäjän asevoimien testattavaksi vuonna 2013. Vaunun sarjatuotannon oletetaan käynnistyvän vuonna 2017.⁵⁰

Bumerang-ajoneuvon alustalle voidaan rakentaa panssaroitu miehistönkuljetusajoneuvo, jalkaväen taistelujoneuvo, kevyt panssarivaunu tai panssarihaupitsi. Vaunun panssarointi on modulaarinen, mikä antaa perinteistä teräspanssarointia paremman suojan. Vaunun miehistö on kolmihenkinen: johtaja, ajaja ja ampuja. Vaunulla pystytään kuljettamaan vaunun versiosta riippuen seitsemästä yhdeksään henkilöä varusteineen. Vaunun moottori on BTR-vaunuista poiketen sijoitettu rungon etuosaan, mikä mahdollistaa miehistön jalkautumisen vaunun takana olevasta rampista.⁵¹

Bumerang- jalkaväen taistelujoneuvon aseistuksena on, kuten Kurganets-25-vaunussakin, 30 millimetrin 2A42-konetykki, 7,62 millimetrin pääaseen suuntainen konekivääri ja neljä Kornet-panssarintorjuntaohjusta. Panssaroitu miehistönkuljetusajoneuvo on aseistettu 12,7 millimetrin konekiväärillä. Molempien ajoneuvotyyppien aseistukset on sijoitettu kauko-ohjattavaan torniin. Bumerangin alusta on neliakselinen ja kaikki kahdeksan pyörää ovat vetäviä. Erillisjousitus ja korkea maavara takaavat vaunulle hyvän maastoliikkuvuuden. Vaunun takaosassa on kaksi potkuria vesistöajoa varten.⁵²

Bumerang on ajoneuvotyyppinä täysin uusi, ja se siirtää Venäjän asevoimat pyörälustaisten taistelujoneuvojen sektorilla länsimaiden rinnalle. Kokonaan uuden vaunutyyppin suunnittelu viittaa siihen, että vaunu on päivitysversioneina käytössä useita vuosikymmeniä. Ulkoisesti vaunu muistuttaa länsimaisia vastaavia, ja siinä on paljon samanlaisia teknisiä ratkaisuja kuin länsimaisissa vaunuissakin. Vaunu on aikaisempia BTR-vaunuja kookkaampi, mikä takaa paremman ergonomian vaunun sisällä matkustavalle jalkaväelle. Vaunun aseistus on tuttua aikaisemmista venäläisistä panssaroiduista ajoneuvoista, joten ampumatarvikehuollon näkökulmasta ajoneuvoja voidaan käyttää rinnakkain uudistusprosessin aikana. Vaunussa käytetään aseistuksen lisäksi myös samaa moottoria ja muitakin komponentteja kuin Kurganets-25-vaunussa, mikä helpottaa vaunujen huoltoa ja rinnakkaiskäyttöä⁵³.

⁵⁰ Hedenskog et al. (2013), s. 126 ja New Russian armor – Part III: Boomerang 8×8 AFV, http://defense-update.com/20150510_boomerang-2.html#.VcCZ1_mM6Yw, viitattu 4.8.2015.

⁵¹ BTR Bumerang [Boomerang] APC, <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/boomerang.htm>, viitattu 4.8.2015 ja New Russian armor – Part III: Boomerang 8×8 AFV (2015).

⁵² BTR Bumerang [Boomerang] APC, 2015 ja New Russian armor – Part III: Boomerang 8×8 AFV (2015).

⁵³ New Russian armor – Part III: Boomerang 8×8 AFV (2015).

Täysin uusien panssariajoneuvojen kehittämistä ja käyttöönottoa voidaan pitää poikkeuksellisenä, sillä Venäjän panssarijoukkojen kalustoa on uudistettu viimeksi samassa mittakaavassa 1970-luvulla⁵⁴. Julkisten lähteiden mukaisesti uusien panssariajoneuvojen sarjatuotanto on tarkoitus käynnistää vuosina 2017–2018⁵⁵. Uusien panssariajoneuvojen käyttöönotto suunnitellussa aikataulussa lienee haaste, sillä teollisuuden tulisi kyetä aloittamaan usean uuden panssarivaunutyypin valmistaminen samanaikaisesti, eikä sarjatuotantoa ole vielä vuonna 2015 käynnistetty⁵⁶. Mikäli uudet panssariajoneuvotyypit osoittautuvat käyttökelpoisiksi, tultaneen niitä ja niiden edelleen kehitettyjä versioita käyttämään mahdollisesti jopa 2050-luvulle saakka.

6.4 Operaatiotaidon ja taktiikan kehitys

Sotataidon alalla syntyi paljon uusia ajatuksia Neuvostoliiton viimeisinä vuosina. Näiden ajatusten syntyyn vaikutti erityisesti Yhdysvaltojen asevoimien uuden taistelunopin, ilma- ja maataistelunopin, menestys ensimmäisessä Persianlahden sodassa vuonna 1991. Neuvostoliitto kuitenkin hajosi samana vuonna, eikä Venäjällä ollut edellytyksiä kehittää maavoimien suorituskykyä maan kamppaillessa valtaviin taloudellisten ja poliittisten haasteiden kanssa. Tästä johtuen maavoimat joutui lähtemään ensimmäiseen Tšetšenian sotaan huonosti valmistautuneena vuonna 1994.⁵⁷

6.4.1 Operaatiotaito ja maavoimien käyttöperiaatteet konflikteissa ja sodissa

Venäläinen operaatiotaito on teorian ja käytännön yhdistävää sotataittoa, jota sovelletaan sotilaspiiriin ja armeijan operaatioissa. Operaatiotaito käsittää menetelmät ja keinot operaatioiden suunnittelulle ja toimeenpanolle päämäärän saavuttamiseksi.⁵⁸ Operaatio sisältää joukkojen taisteluita, jotka on sovitettu yhteen tehtävien ja tavoitteiden suhteen taistelutilassa. Operaatio toteutetaan yhden toiminta-ajatuksen ja suunnitelman mukaisesti.⁵⁹

Tšetšenian sotien kokemusten perusteella päätettiin luoda pysyvän valmiuden yhtymät. Sopimussotilaiden rekrytointivaikeuksista ja varusmieskoulutuksen kutsuntajaksottelusta johtuen käytettävissä ei kuitenkaan ole jatkuvasti taisteluvalmiita prikaateja. Venäläiset ovat ratkaisseet tämän haasteen nopeasti reservistä täydennettävillä ensilinjan joukoilla ja myöhemmin perustettavilla toisen linjan joukoilla. Nykypäi-

⁵⁴ De Larrinaga et al. (2015).

⁵⁵ TASS: Tank army to be formed near Moscow by wintertime, julkaistu 29. heinäkuuta 2015, <http://tass.ru/en/russia/811376>, viitattu 4.8.2015.

⁵⁶ De Larrinaga et al. (2015) ja Rautala (2014), s. 25. – Esimerkiksi on arvioitu, että vuonna 2015 teollisuus kykenee toimittamaan 200–250 panssarivaunua ja 400–500 panssariajoneuvoa.

⁵⁷ Donovan (2009).

⁵⁸ Sama.

⁵⁹ Lalu, Petteri: Venäläinen operaatiotaito ja taktiikka – perusteita, *luentomateriaali*, 15.10.2012, Taktiikan laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu.

vänä maavoimien prikaatin keskittäminen operaatioon vaatii joko prikaatin täydentämistä reservistä tai pataljoonan taisteluosaston kokoamista joko yhden tai useamman prikaatin taisteluvalmiista joukoista. Taisteluosastojen käyttö on todennäköisempää matala-asteisessa aseellisessa konfliktissa. Taisteluosastot, erittäin korkeassa valmiudessa olevat maahanlaskujoukot ja niitä tukevat osat sekä huolto voidaan koota joukkoryhmittymiksi, joilla on kyky itsenäiseen operaatioon.⁶⁰

Venäjän maavoimien operatiiviselle käytölle on ollut tunnusomaista valmistavat sotaharjoitukset. Vuonna 2008 Kavkaz-harjoituksessa virallinen teema oli vastaterorismi, mutta harjoituksen operatiivinen ja taktinen tilanne sisälsivät hyökkäyksen kuvitteellisen naapurivaltion alueelle. Harjoituksen päätyttyä osa joukoista ei palannut tukikohtiinsa, vaan jäi alueelle korkeaan valmiuteen. Venäjä loi tällä tavalla edullisen asetelman Georgian operaatiolle ja nosti joukkojensa suorituskyvyn oikea-aikaisesti riittävälle tasolle. Myös Ukrainan kriisiä ja Krimin valtausta edelsi vuonna 2013 Zapad-harjoitus, jonka todellinen tarkoitus ja joukkovahvuus eivät olleet Venäjän virallisen ilmoituksen mukaisia. Maavoimat ja muut puolustushaarat harjoittelivat alueellisen konfliktin tilannekehityksessä vastustajanaan konventionaalinen asevoima. Suuret harjoitukset antavat siis viitteitä siitä, mihin tarkoitukseen, millaisella aikavälillä ja missä strategisessa suunnassa Venäjä valmistautuu käyttämään sotilaallista voimaa.⁶¹

Georgian operaatio oli klassisen venäläisen operaatiotaidon, uusien ideoiden ja länsimaiden viimeaikaisten sotakokemusten ja oppien yhdistelmä. Perinteistä oli operaation vaiheistus, uutta kyber- ja informaationsodankäynnin keinojen käyttö ja opitua edusti kaikkien puolustushaarojen yhteisoperointi yhden johtoportaan johdossa. Kaikilla näillä alueilla oli luonnollisesti myös puutteita ja vaikeuksia, mutta kokonaisuutena operaatio oli kuitenkin menestys. Strategis-operatiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna operaation tavoite oli selkeästi rajattu ja tehtävä toteuttamiskelpoinen. Tavoite saavutettiin vain viidessä vuorokaudessa ja pienin tappiopin, toisin kuin Tšetšenian sodissa edellisellä vuosikymmenellä.⁶²

Georgian sodan tärkein operaatiotaidollinen oppi oli selkeä visio tulevaisuuden sodankuvan asettamista vaatimuksista maavoimien suorituskyvylle. Joukkoja kehitetään pienemmiksi, liikkuvammiksi ja taistelutilaan nopeasti keskitettäviksi. Joukkojen käytön painopiste on federaation lähialueilla. Yllätys ja nopeus ovat edelleen tärkeimpiä taktisia periaatteita. Operaation menestyminen varmistetaan tarkasti rajatuilla tavoitteilla. Korkeassa valmiudessa olevilla joukoilla aloitettavan operaation menestystekijöitä ovat tukialueen infrastruktuurin kehittäminen, joukkojen koulutustason ja val-

⁶⁰ Lalu (2014), ss. 367–369.

⁶¹ Järvenpää, Pauli: *Zapad-2013, A View From Helsinki*, Washington, DC, August 2014, The Jamestown Foundation, August 2014, Donovan (2009) ja Tähtinen (2013), ss. 61–65.

⁶² Donovan (2009).

miuden kehittäminen, tukitoimien ja logistiikan järjestelyt, tilannekuvan muodostaminen ja kriittisten kohteiden maalittaminen, kybervaikuttaminen, ilmapuolustuksen lamauttaminen, ajallinen ja alueellinen ilmanherruus, tulen kokonaiskäyttö, taistelualueen eristäminen, usean operaatiosuunnan hyökkäys sekä keskeisten alueiden valtaaminen ja vihollisen lyöminen.⁶³

Tulevaisuudessa kehitetään sotilaspiirin kaikkien puolustushaarojen joukoista koostuvien joukkoryhmittymien suorituskykyä. Painopiste on itsenäisen taistelukyvyyn, tulivoimaan, liikkuvuuden, tiedustelun ja johtamisjärjestelmän kehittämisessä.⁶⁴ Tavoitteena on luoda sotilaspiireille ja niiden alaisille yhtymille aito yhteisoperaatio-kyky. 2020-luvun taistelujärjestelmä perustuu pääosin 2000-luvun teknologiaan ja materiaaliin. Suurin kehitys tapahtuu valmiudessa, koulutustasossa ja joukkojen käyttöperiaatteissa, jotka yhdessä nostavat merkittävästi maavoimien suorituskykyä. Maaoperaatioissa korostuu korkean taisteluvälmiuden mekanisoitujen yhtymien nopeat ja yllätykselliset hyökkäykset alueiden valtaamiseksi ja oman toiminnan suojaamiseksi.⁶⁵ Yleisjoukkojen käyttö- ja toimintaperiaatteet perustuvat liikkuvuuteen, verkostokeskeiseen johtamiseen ja prikaatikokoonpanoon. Taistelutavan uudistamiseen liittyen neuvostoaikaiset ohjesäännöt korvataan uusilla oppailla ja ohjesäännöillä.⁶⁶

Vaikka yleisjoukkojen valmiutta parannetaan, operaatioiden valmistelu kestää jatkosakin kuukausia. Venäjä ei ole 2000-luvulla käyttänyt sotilaallista voimaansa ilman perusteellista ennakkovalmistelua, joka takaa sille aloitteen ja etulyöntiaseman vastustajaan ja kansainväliseen yhteisöön nähden. Operaation onnistumisen edellytykset luodaan suunnittelulla, logistisilla järjestelyillä, maalittamisella, synkronoinnilla ja ryhmitysmuutoksilla.⁶⁷

Tulevaisuuden nopeasti kehittyvässä sotilaallisessa konfliktissa ei ole aikaa strategisen porrastuksen muodostamiseen strategisen suunnan sotilaspiirin joukkoryhmittymästä ja myöhemmin perustettavista yhtymistä. Vaikka ensimmäinen porras on käytettävissä nopeasti, niin toisen portaan perustamisen ja ryhmittämisen vaatima kuukausien aikajänne on liian pitkä. Ratkaisuna on pysyvän valmiuden joukkojen määrän lisääminen, mikä mahdollistaa ensimmäisen portaan perustamisen pääsuunnan sotilaspiirin joukkoryhmittymästä ja toisen portaan keskittämisen selustan sotilaspiirin alueelta. Yksi vaihtoehto on myös kehittää strategiseksi reserviksi todelliset liikkuvat voimat, jotka voidaan keskittää nopeasti kaikkiin strategisiin suuntiin.⁶⁸

⁶³ Sama ja Tähtinen (2013), ss. 65–68 ja 136–139.

⁶⁴ Gerasimov (2014).

⁶⁵ *Puolustuksen pitkän aikavälin haasteet*, Parlamentaarinen selvitysryhmä, eduskunnan kanslian julkaisu 3/2014, Eduskunta 2014.

⁶⁶ Lalu (2014), ss. 331–362.

⁶⁷ Tähtinen (2013), ss. 65–71.

⁶⁸ Lalu (2014), ss. 363–369.

6.4.2 Venäläinen sotataito ja taktiset periaatteet

Venäläisen taistelun nykyisiä periaatteita ovat massoittaminen, aktiivisuus, yhteistoiminta, liike, yllätys, suoja sekä joukkojen johtaminen. Taistelun periaatteita käsitellään seuraavaksi Venäjän 2000-luvun sotilaallisten konfliktien sotataidollisiin oppeihin peilaten yhdistettynä viiden taktisen periaatteen alle. Ensimmäisenä tarkastellaan valmiutta. Sotataidon periaatteeksi 1980-luvulla nousutta korkean taisteluvalmiuden periaatetta pidetään nykyisin olennaisen tärkeänä. Valmiuden taktinen periaate pitää sisällään suojan. Yllätys säilyy yhtenä tärkeimpänä taktisena periaatteena erityisesti strategisella ja operatiivisella tasolla. Tulevaisuuden sodankäynnissä on kyettävä myös nopeuteen kaikilla tasoilla. Nopeuden periaate sisältää liikkeen ja keskeyttämättömän johtamisen. Aktiivisuus puolestaan takaa aloitteen, mikä on yksi operaation ja taistelun ratkaisevista menestystekijöistä. Voiman keskittäminen tarkoittaa joukkojen ja tulen massoittamista vaikuttamaan vihollisen kriittisiin kohteisiin koko operaatioalueen syvyydessä sekä kaikkien puolustushaarojen ja niitä tukevien osien kykyä yhteisoperointiin joukkoryhmittymänä yhden johtoportaan johdossa.⁶⁹

Valmius. Pysyvällä taisteluvalmiudella on suora yhteys tehtävän täyttämiseen. Pysyvän valmiuden joukot eivät ole sidottuna johonkin tiettyyn alueeseen, vaan niitä voidaan käyttää joustavasti painopistesuunnassa.⁷⁰ Korkean valmiuden periaatteen tärkeyden syynä on läntisen ilma- ja maasodankäyntiopin menestys. Taistelutoimien valmisteluun ja aloittamiseen tarvittava aika on lyhentynyt oleellisesti. Pysyvän valmiuden yhtymiä voidaan käyttää nopeasti sekä ulkoisia että sisäisiä uhkia vastaan.⁷¹

Georgian sodassa valmius oli yksi operaation menestystekijöistä. Venäjän asevoimissa operaation toimeenpano aloitetaan välittömästi, kun operaatio käsketään toteuttaa. Huomionarvoista on, että operaation aloittaminen ei edellytä täyttä sotilaallista valmiutta. Valmistelujen puutteesta johtuvat tappiot voidaan korvata toisen portaan joukoilla. Tappioiden sietokyky yhdistettynä joukkojen käytön joustavuuteen antaa mahdollisuuden nopeaan sotilaalliseen reagointiin.⁷²

Venäjän maavoimien uudistettujen joukkoryhmittymien päävaatimuksina ovat strateginen liikkuvuus ja taistelullinen joustavuus. Aseistuksen, materiaalin ja henkilöstön täydentämisaste mahdollistaa kyvyn itsenäiseen operointiin. Strategisen liikkuvuuden vaatimus tarkoittaa kykyä ryhmittää joukkoryhmittymä kaikkiin strategiisiin suuntiin, käydä taistelua missä tahansa Venäjän alueella sekä tukea muita pysyvän valmiuden yhtymiä. Taistelullinen joustavuus tarkoittaa pysyvän valmiuden jouk-

⁶⁹ Lalu (2012) ja Lalu (2014), ss. 321–329.

⁷⁰ Rautala, Ari: *Venäläisen armeijakunnan taistelu*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan Laitos, Julkaisusarja 4, n:o 1, Helsinki 2011, ss. 12–19.

⁷¹ Lalu (2014), ss. 358–359.

⁷² Tähtinen (2013), ss. 65–71.

kojen rakenteellista ja kalustollista joustavuutta. Yhtymiä voidaan niiden koulutuksen ja kaluston puolesta käyttää kaikenlaisissa konflikteissa.⁷³

Yllätys. Yllätys on tärkeimpiä hyökkäyksen onnistumisen perusedellytyksiä.⁷⁴ Yllätys on keino saada yliote vihollisesta. Yllätyksellinen toiminta, joka johtaa vihollisen murskaamiseen pienin omin tappioin, on hyvän sotataidon tunnusmerkki.⁷⁵ Fyyssisten ja yhtenäisten rintamien kadotessa rintamankohdan valinnalla ei ole enää ratkaisevaa merkitystä pääiskun yllätykselliseksi suuntaamiseksi. Tulevaisuudessa yllätys muodostuu vaikuttamisesta vihollisen kohteisiin. Vaikuttamisen kohteiden valinnan perusteina ovat edelleen vihollisen taistelujärjestyksen rikkominen ja oman etenemisen mahdollistaminen. Taktisella tasolla saumoja ja sivustoja pidetään suositeltavina hyökkäyssuuntina.⁷⁶

Georgian sodassa Venäjä onnistui käyttämään yllätyksen taktista periaatetta erittäin menestyksekkäästi sekä strategisella että operatiivisella tasolla. Operaation toimeenpanon nopeus tuotti yllätyksen ja aiheutti šokkivaikutuksen ja sekasorron vastustajan joukkoihin. Strategisen yllätyksen onnistumisen syynä oli vastustajan poliittisen johdon epäusko sotilaallisen voiman käyttöön. Operatiivisen yllätyksen saavuttaminen johtui puolestaan siitä, että Georgian asevoimat eivät olleet valmistautuneet torjumaan Venäjän voimakasta hyökkäystä. Yllätys voidaan siis saavuttaa operaation nopeudella, laajuudella ja kokonaisvaltaisuuudella.⁷⁷

Nopeus. Generalissimus Aleksandr Suvorov korosti 1700-luvulla taktiikan opetuksessa silmämäärää, jatkuvaa rynnäkönn painetta ja nopeutta. Georgian sodassa hyödynnettiin menestyksekkäästi kahta jälkimmäistä. Nopeuden vaatimus sisältyy päätöksentekoon, taisteluliikkeeseen ja tulenkäyttöön. Nopeus vähentää omia tappioita. Joukkojen määrä vähenee väistämättä tulevaisuudessa, jolloin tarve operatiivisen ja taktisen toisen portaan käyttöön vähenee yhtenäisten rintamien väistyessä ja tulivoiman kasvaessa. Porrastuksen toteutus muuttuu joukkojen ryhmittämisestä vaikuttamiseen. Porrastuksen keskeiseksi osaksi muodostuu ilmatuki. Liikkuvuuden ja joustavuuden avulla maavoimat muodostaa strategisen porrastuksen, jossa operaation menestyminen varmistetaan painopistesuuntaa täydentämällä ja avaamalla uusia toimintasuuntia.⁷⁸

⁷³ Lalu (2014), ss. 343–349.

⁷⁴ von Clausewitz, Carl: *Sodankäynnistä*, Art House, Smedjebacken 1998, s. 311.

⁷⁵ Rautala (2011), ss. 12–19.

⁷⁶ Lalu (2014), ss. 360–362.

⁷⁷ Tähtinen (2013), ss. 65–71 ja Donovan (2009).

⁷⁸ Lalu (2014), ss. 360–362, 368–369.

Maaoperaatio voidaan aloittaa välittömästi kaikilla suorituskyvyillä, eikä erillisen tuliskuvaiheen tarvitse edeltää sitä. Operatiivinen nopeus on selkeä menestystekijä, jota tukevat korkea valmius ja voiman nopea kasvattaminen taistelutilassa. Operaation tempolla kyetään hyökkäämään vastustajan suunnitelmaa vastaan. Välitön maahyökkäys sitoo vaikuttamisen resurssit maaoperaation tukemiseen joko suoraan tai välillisesti. Maahyökkäyksen suojaamiseksi ja toimintavapauden varmistamiseksi ajallinen tai alueellinen ilmanherruus säilyy keskeisessä asemassa. Taktisen tason menestystekijöitä ovat nopeus, hyökkäyksellisyys ja voiman keskittäminen.⁷⁹ Joukon oman liikkeen ja tulivoiman muodostaman rynnäkön jatkuvan paineen merkitys säilyy taistelussa. Tulevaisuudessa tulivoiman ja kaukovaikutuskyvyn kasvaminen voivat kuitenkin muuttaa tai laskea jatkuvan paineen merkitystä 10–15 vuoden kuluessa.⁸⁰

Menestyminen taistelussa edellyttää laadukasta johtamista. Tappiot on mahdollista pitää siedettävänä, ja taistelu voidaan ratkaista lyhyessä ajassa.⁸¹ Keskeyttömän johtamisen periaate liittyy tulevaisuudessa verkostokeskeiseen sodankäyntiin. Johtamista halutaan kehittää itseohjautuvan verkoston suuntaan. Johtamisfilosofian uudistamisessa ilmenee todennäköisesti toimintakulttuurista johtuvia haasteita, joiden voittaminen vie useita vuosia.⁸²

Aktiivisuus. Viimeaikaisten sotakokemusten mukaan alivoimainen voi menestyä taistelussa aktiivisella ja päättävällä toiminnalla.⁸³ Nykyiset asejärjestelmät mahdollistavat puolustajan syvyyteen vaikuttamisen aiempaa paremmin. Haasteena on sotilaallisten kohteiden paljastaminen tiedustelulla.⁸⁴

Georgian sodassa strateginen yllätys, informaatio-operaatio ja joukkojen nopea taistelutempo mahdollistivat venäläisjoukkojen keskeisten alueiden valtaamisen. Operatiivisella tasolla yllätys sekä nopea tempo mahdollistivat myös Rokin tunnelin halluunoton ennen Georgian joukkojen vastatoimia. Operaation yhtenä ratkaisevana tekijänä voidaan pitää Neuvostoliiton aikaisen operaatiotaidon käyttöä. Vastustajalta kiistettiin mahdollisuus voimien keskittämiseen hyökkäämällä useista suunnista.⁸⁵

Korkean valmiuden joukoilla voidaan harjoitella operaation vaiheita normaaliolojen aikana. Tämä heikentää puolustajan kykyä valmiuden säätelyyn. Voiman projisointikyky mahdollistaa yllättävän operaatiosuunnan avaamisen sekä voiman nopean kas-

⁷⁹ Tähtinen (2013), ss. 137–139.

⁸⁰ Lahu (2014), ss. 360–362.

⁸¹ Rautala (2011), ss. 12–19.

⁸² Lahu (2014), ss. 360–362.

⁸³ Rautala (2011), s. 16.

⁸⁴ Lahu (2014), s. 360.

⁸⁵ Tähtinen (2013), s. 66.

vattamisen. Maaoperaatio voidaan aloittaa pienillä joukkomäärillä ennen täysimääräisen taisteluvoiman keskittämistä operaatioalueelle.⁸⁶

Vaikutuksen keskittäminen. Nykyaikainen taistelukenttä edellyttää puolustushaarojen ja aselajien välistä yhteistoimintaa. Yhteistoiminnan keskeinen tavoite on koota päävoimat painopisteeseen oikea-aikaisesti.⁸⁷

Vuoteen 2030 mennessä vaikutus keskitetään liikkeen avulla.⁸⁸ Keskittämisen periaate on voimakkaimmin kehittyvä sotataidon periaate. Periaatteen ajatellaan toteutuvan parhaiten kaukovaikutuksena tulen ja muiden vaikuttamisen elementtien keskittämisenä. Tulella tuhoamisen merkitys taistelutoiminnassa on keskeinen, joskin sen rinnalle ovat nousseet radioelektroninen taistelu sekä informaatiovaikuttaminen. Vaikuttamisen kohteina ovat asevoimien joukkojen lisäksi myös vastustajan infrastruktuuri. Vaikutuksen keskittämisen edellytyksenä voidaan nähdä tiedustelun ja johtamisen verkostomainen rakenne. Mikäli kykyä kaukovaikuttamiseen ei ole, pyritään taisteluun kosketuksessa. Tällöin paikallisten voimasuhteiden katsotaan edelleen olevan käytettävissä olevia keinoja.⁸⁹

Hyökkäysoperaatioissa voidaan edelleen soveltaa syvän taistelun ja operaation toimintatapoja. Voiman keskittämisen periaate on muuttunut vaikutuksen keskittämisen periaatteeksi. Tämä on seurausta liikkuvasta puolustuksesta sekä rintamalinjojen muuttumisesta pesäkemäisiksi.⁹⁰

Venäläisen operatiivisen ajattelun periaatteet löytyvät kaukaa historiasta, ja ne ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Periaatteista kahta noudatetaan edelleen: yllätystä, joka on tärkein periaate nyt ja tulevaisuudessa, sekä *maskirovkaa*, jolla tuetaan menestymistä.⁹¹

⁸⁶ Tähtinen (2013), s. 106.

⁸⁷ Rautala (2011), s. 16.

⁸⁸ Lalu (2014), s. 345.

⁸⁹ Sama, s. 360.

⁹⁰ Sama, s. 362.

⁹¹ Rekkedal (2013), s. 113.

6.5 Johtopäätökset

Maavoimien joukkojen organisoimisen ja johtamisrakenteen, maavoimien liikkuvuuden ja tulivoiman sekä käyttöperiaatteiden ja taktisten periaatteiden kehittymisestä vuoteen 2035 mennessä voidaan tehdä seuraavia johtopäätöksiä:

Pienemmät joukot. Maavoimat ovat siirtyneet divisioonaorganisaatioista kolmiportaiseen jakoon, jossa perusyhtymänä on prikaati. Lisäksi sotakokemuksien perusteella joukot on useasti muodostettu tehtävään soveltuviksi taisteluosastoiksi, joilla on itsenäinen toimintakyky. Näin tultaneen toimimaan jatkossakin. Prikaatiorganisaatiota on arvosteltu siitä, ettei sen tulivoima riitä. Tämä on jo aiheuttanut ja voi aiheuttaa jatkossakin organisaatiomuutoksia. Maahanlaskujoukkojen kokonpanoissa joukot, etenkin ylijohdon alaiset maahanlaskujoukot, säilynevät divisioonaorganisaatioissa jatkossakin.

Joustavuus. Paikallisten ja alueellisten konfliktien ratkaisemiseksi asevoimista kyetään perustamaan tarvittavat joukot. Aiemmin liikekannallepanojärjestelmä oli suunnattu koko asevoiman mobilisoimiseen Naton joukkoja vastaan. Modulaarisuus joukkojen organisoimisessa yhden johtoportaan alaisuuteen korostuu. Joukkojen keskittäminen eri sotilaspiirien välillä on jatkossakin erittäin nopeaa. Tämä osaltaan osoittaa valmiutta joukkojen siirtämiseen myös Venäjän alueen ulkopuolelle sen intressien turvaamiseksi.

Kolmiosainen uhkakuva. Eri sotilaspiirien uhkakuvat vaihtelevat merkittävästi. Teknologisesti edistyksellisen länsiarmeijan ja idässä uhkana olevan massa-armeijan hyökkäyksen torjuntaan varautuminen edellyttää erilaista valmiutta ja kalustoa. Tämä aiheuttanee jatkossakin haasteita joukkojen kehittämisessä sekä käytössä eri sotilaspiirien alueella. Venäjän asevoimien todennäköisimpänä uhkakuvana säilynee etelän suunnalla eskaloituvat alueelliset ja paikalliset, pienten ja epäsäännöllisten ryhmittymien aiheuttamat konfliktit, joita vastaan uudistetut asevoimat ja nopea reagointikyky on kehitetty. Nato säilyy kuitenkin vaarallisimpana vihollisena.

Verkostokeskeisyys. Venäjällä pyritään ainakin Läntisessä ja Eteläisessä sotilaspiirissä siirtymään lineaaritaktisesta joukkojen massamaisesta käytöstä verkostokeskeiseen, ei-lineaariseen sodankäyntitapaan, mutta kaluston vanhanaikaisuus hidastaa uusien toimintatapojen käyttöönottoa.

Maavoimien liikkuvuus ja tulivoima. Asevoimien reformin yhteydessä Venäjän maavoimien kaluston suorituskykyä parannetaan merkittävästi. Uuden kaluston käyttöönoton laajuutta voidaan pitää maailmanlaajuisesti poikkeuksellisenä. Tätä korostaa se, että kalustossa on otettu käyttöön runsaasti ennen käyttämättömiä ratkaisuja. Toisaalta on mahdollista, että tämä tuo mukanaan kalustoon liittyviä ”lastentauteja”.

Mikäli uudet panssariajoneuvotyypit osoittautuvat käyttökelpoisiksi, tultaneen niitä ja niiden edelleen kehitettyjä versioita käyttämään mahdollisesti jopa 2050-luvulle saakka.

Maavoimien joukkojen käyttöperiaatteet. Kolme strategista pääsuuntaa säilyvät, uhkakuivissa ei tapahdu merkittävää muutosta lännessä ja etelässä. Arktisen alueen merkitys kasvaa. Lisäksi Kiinan teknologinen kehitys on huomioitava. Sotilaspiirien määrä vähenee kolmeen, ja ne valmistautuvat johtamaan alueensa puolustusta ja operaatioita Venäjän lähialueilla. Strategiseksi reserviksi perustetaan liikkuvat voimat, jotka koostuvat mekanisoiduista joukoista ja maahanlaskujoukoista. Ilmakuljetuskyky korostuu. Pysyvän valmiuden yhtymissä kehitetään henkilöstön osaamista, koulutusta, monikäyttöisyyttä, valmiutta, korkean teknologian sotavarustusta ja toimintaperiaatteita. Tällöin yhtymiä voidaan käyttää missä tahansa strategisessa suunnassa osana sotilaspiirin joukkoryhmittymän yhteisoperaatiota. Prikaatista kyetään irrottamaan taisteluosaston vahvuinen etujoukko välittömästi.

Valmius. Pysyvän valmiuden yhtymät ovat joko raskaita tai kevyitä prikaateja, joille on asetettu valmiuden ja varustamisen tavoitetasot. Operaatioihin yhtymät muodostetaan modulaarisesti tehtävän mukaisesti. Sotilaspiirit valmistautuvat liikkuvaan puolustukseen ja ulottamaan vaikutuksen ennakoivasti lähialueilleen heti sotilaallisen konfliktin alussa. Hyökkäykselliset operaatiot federaation rajojen ulkopuolelle kyetään aloittamaan sotilaspiirin omilla suorituskyvyillä tarvittaessa välittömästi käskystä.

Yllätys. Operaatioiden menestyminen varmistetaan strategisen ja operatiivisen tason yllätyksellä. Maavoimien osuus yllätyksen saavuttamisessa muodostuu joukkojen käytön salaamisesta, harhauttamisesta ja nopeudesta. Vastustajan alhaista valmiutta ja heikosti puolustettuja alueita käytetään häikäilemättä hyväksi alkumenestyksen varmistamiseksi. Taktisen tason yllätys tuotetaan erityisesti vaikutuksen kohteiden valinnalla ja vaikutuksen kohdentamisella ajallisesti ja alueellisesti.

Nopeus. Operaatiotempo ja vastustajaa nopeampi johtamissykli varmistetaan verkostokeskeiseen sodankäyntiin perustuvalla johtamisella, mitä tukee monipuolinen tiedustelu- ja tulenkäyttöjärjestelmä. Johtamisfilosofia kehittyi tehtävätaktiikan suuntaan. Operaatioissa korostuvat kyky nopeaan voiman projisointiin pitkienkin etäisyyksien päästä sekä vaikutuksen painopisteen valinta ja vaihtaminen operaatiovaiheiden tavoitteiden mukaisesti. Vaikuttamisen periaatteena on tuhota vastustajan kriittiset kohteet ja saavuttaa strategiset tavoitteet mahdollisimman nopeasti ja pienin omin tappioin.

Aktiivisuus. Operaatioiden menestystekijänä korostuu aloite, joka on aktiivisuuden ilmentymä. Operaatiot toimeenpannaan yllätyksellisesti ja nopeasti, minkä mahdollistaa huolellinen suunnittelu ja valmistelu sekä salaaminen ja harhauttaminen. Operaatiot pyritään ratkaisemaan heti alkuvaiheessa ja aloite pyritään säilyttämään koko operaation ajan.

Vaikutuksen keskittäminen. Vaikuttaminen on tärkein osa operaatioiden suunnittelua ja toimeenpanoa. Vaikuttamisen keinot monipuolistuvat jakautuen kahteen kokonaisuuteen: kaukovaikuttamiseen ja voimien keskittämiseen liikkeen avulla. Maavoimien taistelua tuetaan sekä kaukovaikutteisella tulella, muiden puolustushaarojen taistelulla että kyber- ja informaatiotosodankäynnillä. Maavoimien käytön painopiste muodostetaan strategiseen suuntaan liikkuvalla reservillä. Sotilaspiiri keskittää vaikutuksen joukkoryhmittymien ja yhtymien taisteluliikkeillä. Taktisella tasolla joukkojen ja tulenkäytön käytön painopisteen muodostamisen tärkeys sekä sivusta- ja selustahyökkäysten merkitys vihollisen tuhoamisessa säilyvät.

VENÄJÄN TYKISTÖN, RAKETINHEITTIMISTÖN JA TAKTISTEN BALLISTISTEN OHJUSTEN KEHITYSNÄKYMÄT

Ilkka Ikonen, Mika Karvonen, Jarmo Kiikka ja Pekka Kinnunen

”**N**euvostoliiton ja Venäjän asevoimien sotatoimien tukemisessa kenttätykistöllä on ollut historiallisesti tärkeä osuus. Vahvaa ja runsaslukuista kenttätykistöä pidetään perusedellytyksenä operaatioiden menestykselle. On syntynyt yleinen mielikuva venäläisen maavoimayhtymän hyökkäyksestä, jota tuetaan jäykästi toimivalla massiivisella tulijyrällä, joka toimii ennalta laaditun kaavan mukaan.”¹ Näin kirjoitettiin 2000-luvun alun venäläisestä tykistöstä.

Mielikuva ei juuri ole muuttunut, siihen tarvitaan enemmän aikaa. Totuus, tai ainakin se miten venäläiset asian haluavat tuoda julki, on vain osittain kuvatus kaltainen. Venäjä luottaa edelleen maavoimien hyökkäysoperaatioissa massiiviseen kenttätykistöllä ammuttavaan tulivalmisteluun, mutta nykyisin entistä joustavampaa tulta voidaan siirtää ja keskittää aikaisempaa nopeammin. Joustavuuden lisääntymisellä ei silti tarkoiteta ennakkosuunnittelun merkityksen vähenemistä.² Venäläinen kenttätykistö on edelleen perusedellytys operaatioiden menestykselle.

Artikkelin tavoitteena on antaa kokonaiskuva venäläisen tykistön, raketinheittimistön ja tykistöohjusten kehityksestä vuodesta 2000 vuoteen 2025. Yhtenä keskeisenä artikkelin materiaali lähteenä on Janes’s tietokanta, josta löytyy tekniset tiedot kaikista Venäjän käyttämistä asejärjestelmistä ja ammuksista. Muita keskeisiä lähteitä ovat *International Defense Review*, *Armada International* sekä aselajikoulujen lähialue seurannan raportit, joissa on käsitelty myös Venäjän tykistö-, raketinheitin- ja tykistöohjustus kalustoa sekä vuoden 2013 *Russian Army Expo* (RAE), jossa arvioidaan, millaista tykkikalustoa Venäjä aikoo käyttää vuoden 2020 jälkeen.

¹ Wallinmaa, Sakari: Venäjän tykistön ja raketinheittimistön kehitysnäkymät teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, s. 102.

² Nižni Tagilissa pidetyn Russian Army Expo 2013 -tapahtuman näyttösten, esitysten ja tilaisuudessa käytyjen keskustelujen perusteella Venäjä ei ole luopumassa massiivisesta tulenkäytöstä, mutta kehittyneemmät tulenjohtolaitteet ja -menetelmät, vastatykistötutkat sekä tulikomento yhteydet mahdollistavat entistä joustavamman tulenkäytön.

7.1 Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa ja nykyisin

Tässä luvussa käsitellään vuoden 1999 arviota venäläisen tykistön kehittymisestä vuoteen 2015 ja sitä, miten nuo arviot ovat toteutuneet. Luku perustuu *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* -julkaisussa esitettyihin kehitysnäkömiin.

Erillisten prikaatien kokoonpanon kehittyessä patteristojen arvioitiin tulevan osaksi moottoroituja jalkaväkipataljoonia.³ Tällöin prikaatissa olisi ollut noin 220 tykistöasetta, siis sama määrä kuin divisioonassa alajohtoportainen. Julkisten lähteiden perusteella Venäjä ei kuitenkaan ole kokonaisuudessa siirtynyt prikaatikokoonpanoon, vaan sillä on edelleen organisaatiossaan divisioonakokoonpanoja. Prikaateissa tykistöä ei silti ole vielä organisoitu pataljoonatasolle siten, että jokaisella pataljoonalla olisi vakioidusti oma patteristonsa. Prikaatiorganisaatiosta on pyritty luomaan modulaarinen järjestelmä siten, että sille voidaan tehtävästä ja oletetusta vastustajan voimasta riippuen alistaa tarvittava määrä tykistö- ja raketinheitinyksikköjä.⁴ Tällä on pyritty siihen, että tykistövoimaa on nopeasti saatavilla siellä, missä sitä tarvitaan.

2S19 MSTA S -panssarihaupitsi on modernisoitu keskeisimpänä modernisoinnin kohteena ammunnanhallintajärjestelmä.⁵ Vuoden 2006 lopussa venäläiset esittelivät kehittämänsä kaksiputkisen Koalitsija-SV-panssarihaupitsin teknologiademonstaattorin. Se on rakennettu 2S19-panssarihaupitsin alustalle, ja sen tornissa on kaksi 152 millimetrin putkea päällekkäin.⁶

Kesällä 2014 venäläiset esittelivät vientimarkkinoille uuden 155 millimetrin 2S19M1-155-panssarihaupitsin. Tykin alusta on T-90-panssarivaunusta, ja aseella voidaan ampua Naton standardoimia 155 millimetrin ammuksia. Uusimpana ja kehittyneimpänä tykkinä Venäjä on esitellyt 2S35 Koalitsija-SV:n. Tykki oli ensimmäistä kertaa julkisesti esillä voitonpäivän paraatissa 9. toukokuuta 2015 Moskovassa. Aseesta on kaavailtu 2S19-panssarihaupitsin seuraajaa. Aseen painoksi oletetaan noin 55 tonnia.⁷ Aseen kantama on 40 kilometriä.

Näillä perusteilla voidaan todeta, että vuoden 1999 arvio tykistön kehityksestä pitää hyvin paikkansa. Venäjä kehittää edelleen keskeisintä tykkikalustoaan. Viisitoista vuotta sitten arvioitiin myös, että venäläistä tulenjohtokykyä varsinkin syvyyteen pyritään parantamaan lennokeilla.⁸ Tämä pitää paikkansa. Julkisissa lähteissä on viimei-

³ Wallinmaa (1999), s. 116.

⁴ *International Defense Review* vuodesta 2004 vuoteen 2015, *Jane's Defense Weekly* vuodesta 2004 vuoteen 2015 ja *Armada International* vuodesta 2014 vuoteen 2015 sekä tykistön lehdistökatsaukset vuodesta 2005 vuoteen 2015.

⁵ Wallinmaa (1999), s. 117.

⁶ *International Defense Review*, maaliskuun 2007 ja <http://idr.janes.com>, viitattu 29.9.2008.

⁷ *Jane's Defense Weekly*, 29.4.2015.

⁸ Wallinmaa (1999), s. 118.

sen kymmenen vuoden aikana ollut useita mainintoja siitä, miten venäläiset joukot ottavat mini- tai pienoislennokkeja käyttöön.⁹ Vuonna 2012 Venäjä harkitsi myös israelilaisten pienoislennokkien hankintaa.¹⁰

Äänimittauksen merkityksen Venäjän tykistön tiedustelumuotona arvioitiin vähenevän, koska se ei enää sovellu riittävän hyvin liikkuvien joukkojen käyttöön, mutta tykistön lentoratatutkien käytön sen sijaan arvioitiin lisääntyvän.¹¹ Äänimittauslaitteistojen kehittämisestä ei julkisista lähteistä ole löytynyt mainintoja, sen sijaan Zoopark-lentoratatutka esiteltiin RAE13-messuilla. Esittelyn yhteydessä kävi ilmi, että kyseiselle tutkalle voidaan alistaa oma käyttötuliyksikkö, jolloin viive havainnon ja vaikutuksen välillä jää hyvin pieneksi.

Ohjusten painoarvon arvioitiin lisääntyvän Venäjällä tulevaisuudessa ja niiden käyttöalueen laajentuvan. Ohjusten tarkkuuden lisääntyminen mahdollistaa niiden uudentyyppisen käytön, kun enää ei ole kysymys vain suurten maalialueiden, esimerkiksi asutuskeskusten tuhoamisesta.¹² Ohjuksista Iskander ja Iskander-M ovat esiintyneet useasti julkisissa lähteissä samoin Klub-M- ja Klub-K-ohjukset. Vaikuttaa selkeästi siltä, että Venäjä on jälleen panostamassa raketti- ja ohjusaseistuksen kehittämiseen.

Edellä esitetty perustuu alla olevaan taulukkoon, joka on koottu tykistön vuosien 2005–2015 lehdistökatsausten perusteella. Julkisista lähteistä koottujen lehdistökatsausten paikkansapitävyttä ja luotettavuutta voidaan kritisoida, mutta taulukko osoittaa kuitenkin selkeästi kehityssuunnan Venäjällä.

Taulukossa on luokiteltu Venäjän tykistön kehitystä kuvaavat maininnat yhdeksään luokkaan. Lisäksi taulukko on jaoteltu kahteen ajalliseen osaan, eli havaintoihin ennen vuotta 2010 ja havaintoihin vuonna 2010 ja sen jälkeen. Taulukko 1 kertoo, montako Venäjän tykistöä koskevaa havaintoa julkisista lähteistä on löydetty ja mihin tykistölliseen kokonaisuuteen ne kuuluivat.

⁹ *International Defense Review* vuodesta 2004 vuoteen 2015, *Jane's Defense Weekly* vuodesta 2004 vuoteen 2015 ja *Armada International* vuodesta 2014 vuoteen 2015 sekä tykistön lehdistökatsaukset vuodesta 2005 vuoteen 2015. Lisäksi Russian Army Expo näyttelyssä oli laajasti esillä erilaisia ja erikokoisia venäläisiä tulenjohtoon kykeneviä lennokkeja.

¹⁰ *Tykistön lehdistökatsaus 3/2012*.

¹¹ Wallinmaa (1999), s. 118.

¹² Antikainen, Hannu: Venäjän taktiset ballistiset ohjukset ja niiden torjunta kehitysnäkymät teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J.: *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, s. 146.

Luokka	Ennen vuotta 2010	Vuonna 2010 ja sen jälkeen
Tulenjohto	1	1
Tutka	1	1
Satelliittipaikannus	2	2
Lenkki	4	5
Ampumatarvike	5	1
Kranaatinheitin	0	1
Tykki	4	4
Raketinheitin	2	8
Ohjus	2	6
YHTEENSÄ	21	29

Taulukko 1: Tykistöllisiä kehityshankkeita Venäjällä.

Taulukon perusteella on todettava, että Venäjä on suunnannut kehityksensä jälleen kauaskantoisiin ja suurituhoisiin asejärjestelmiin.

7.2 Kokoonpanot ja kalustot

Venäjän asevoimat siirtyivät vuodesta 2009 alkaen divisioonakokoonpanosta kohti prikaatiorganisaatiota. Suunnitelmana oli perustaa 40 itsenäiseen taisteluun kykenevää moottoroitua prikaatia ja panssariprikaatia. Näiden joukkojen tehtävänä oli olla korkeassa valmiudessa (95 prosentin jatkuva miehitys ja alle kuuden tunnin lähtövalmius)¹³. Prikaatit toimivat osana armeijoita, joiden perustamisvastuu on sotilaspiireillä. Syyskuussa 2010 muodostetulla Läntisellä sotilaspiirillä (entiset Leningradin ja Moskovan sotilaspiirit) on käytössä 6. Armeija ja 20. Armeija¹⁴.

Sotilaspiirin tykistöön voi kuulua esimerkiksi tykistöprikaateja, raketinheitinrykmenttejä ja tykistöohjusprikaateja. Venäjällä on organisaatiossaan yhdeksän tykistöprikaatia, joista kolme on Läntisen sotilaspiirin alueella. Raketinheitinprikaateja on neljä, yksi kullekin sotilaspiirille. Tykistöohjusprikaateja on Venäjällä 10. Niistä kolme on sijoitettu Läntisen sotilaspiirin alueelle.¹⁵

Tykistöprikaatissa voi olla esimerkiksi kaksi tykistöpatteristoa, joissa kussakin on 18 tykkiä, ja raketinheitinpatteristo, jossa on 18 raketinheitintä. Tykkipatteristojen kalustona ovat 152 millimetrin kanuunat, joiden kantama on 25–30 kilometriä (esimerkik-

¹³ Forss, Stefan, Kiianlinna, Lauri, Inkinen, Pertti ja Hult, Heikki: *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos Julkaisusarja 2 n:o 47, Edita Prima Oy Helsinki 2011, s. s. 69.

¹⁴ Rautala, Ari: *Venäjän sotilasreformi – asevoimien uusi ilme*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: työpapereita No 51, 2014, s. 5 ja Forss et al., s. 69.

¹⁵ Dmitri Boltenkov, Aleksey Gayday, Anton Kamaukhov, Anton Lavrov ja Vyacheslav Tseiko: *Russia's New Army*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow 2011, s. 69.

si modernisoitua 2S19 kalustoa)¹⁶. Raketinheitinpatteristojen kalustona voi olla esimerkiksi 220 tai 300 millimetrin raketinheitimet, joiden kantama on 15–35 ja 35–70 kilometriä normaaleilla ampumatarvikkeella.

Moottoroitu prikaati on yhden panssarivaunupataljoonan ja kolmen moottoroidun jalkaväkipataljoonan kokoinen liikkuva ja iskukykyinen yhtymä. Prikaatiin kuuluu kaksi tykistöpatteristoa ja yksi raketinheitinpatteristo. Tykistöpatteristojen kalustona voi olla 152 millimetrin 2S5- tai 2S19-tykit, jotka voivat olla myös modifioituja¹⁷. Raketinpatteriston kalustona on 122 millimetrin raketinheitin, joko modernisoitua BM-21- tai Tornado-kalustoa¹⁸.

Prikaatiin kuuluvaan moottoroituun pataljoonaan kuuluu kranaatinheitinpatteri, jossa on kahdeksan kranaatinheitintä. Kalustona on joko 120 millimetrin ajoneuvoon asennettu heitin, esimerkiksi 2S23-kranaatinheitinvaunu kantamaltaan 8,5 kilometriä, tai 120 millimetrin vedettävä kranaatinheitin 2S12 kantamaltaan noin 7 kilometriä.¹⁹

7.2.1 Venäjän tulenkäytön ja taktiikan kehitysnäkymät

Kun tarkastellaan Venäjän ja Georgian välisen sodasta saatuja oppeja ja nykyistä Venäjän varustamisohjelmaa, voidaan tehdä johtopäätöksiä ohjelmaan vaikuttaneista tekijöistä. Varusteluohjelmalla on vaikutuksia myös tykistöjoukkojen käyttämään taktikkaan sekä uuteen ja modernisoituun kalustoon.

Georgian sodassa venäläisjoukoilla oli ongelmia operaatioiden johtamisessa. Myös yhtenäinen tilannekuva puuttui. Käytössä olleet viestijärjestelmät olivat vanhentunutta teknologiaa, eivätkä ne mahdollistaneet joukkojen kunnollista johtamista. Massiivisella epäsuoralla tulella aiheutettiin paikallisesti suuria tappioita Georgian joukoille, mikä vaikutti vastustajan moraalin murtamiseen. Tuli olisi voinut olla kuitenkin tarkempaa. Yksiköillä ei tuolloin ollut ajoneuvoissa satelliittipaikannusta, piimeänäkölaitteita eikä kehittyneitä radiojärjestelmiä.²⁰

¹⁶ *International Defence Review*, August 2014.

¹⁷ Sama.

¹⁸ *Jane's Defence Weekly*, October 2013 ja *RLA Novosti*, 28. maaliskuuta 2011.

¹⁹ *Field Manual (FM) 100-2-3. The soviet Army: Troops, Organisation and Equipment*, Headquarters Department of Army, Washington DC 1991, ss. 4–5.

²⁰ Janne Tähtinen: *Georgian sodan tarkastelu strategisen iskun totutusperiaatteiden ja torjunnan näkökulmasta. Suomalaisen uhkamallin analysointi Georgian sodan ja siitä saatavien oppien perusteella*, yleisesikuntaupseerikurssi 56:n diplomaatio, Maanpuolustuskorkeakoulu 2013, ss. 72–75.

GLONASS-satelliittipaikannusjärjestelmän suorituskyky ja joukkojen kyky sen hyödyntämiseen oli tuolloin puutteellinen. Edelleen tykistön täsmäämusten käyttö olisi edellyttänyt tulenjohtajilta kykyä valaista maali laserilla. Silti tulenkäytöllä ja niillä aiheutetuilla tappioilla oli suuri vaikutus vastustajan taistelutahtoon, mikä oli Georgian puutteellisten puolustusvalmisteluiden lisäksi ratkaiseva tekijä operaation tavoitteiden saavuttamiselle.²¹

7.2.2 Tulenkäytön suunnittelu

Tulenkäytön valmisteluita ja suunnittelua johtaa tykistöpäällikkö. Tilanteenarvioinnin perusteella tulenkäyttökeskus valmistelee tulisuunnitelmat ottaen huomioon vastustajan kriittiset maalit sekä suunnittelee tulyksiköiden ja ampumatarvikkeiden käytön. Suunnittelu ja maalien paikannus tapahtuu yleensä etukäteen panssaritiedustelun, signaalitiedustelun ja ilmasta tapahtuvan tiedustelun avulla. Suunnittelussa määritetään maalien tärkeysjärjestys ja haluttu vaikutus kohteeseen sekä taistelua tukevien epäsuoran tulen joukkojen ja ilma-aseen käyttö.²²

Maalien tulitustavat vaihtelevat riippuen siitä, onko joukko puolustus- vai hyökkäystehtävässä. Massamaista tulenkäyttöä käytetään hyökkäyksessä murron saavuttamiseksi sekä vihollisen joukkojen ja puolustusasemien tuhoamiseksi. Tähän osallistuu yleensä valtaosa käytössä olevista epäsuoran tulen joukoista. Keskitettyä tulta käytetään havaittuihin vihollisen maaleihin esimerkiksi hyökkäyksen edessä. Sitä voidaan ampua myös useammalle tasalle peräkkäin riippuen käytössä olevien tulyksiköiden määrästä. Lisäksi epäsuoralla tulella voidaan tuhota myös sellaisia vihollisen taistelua tukevia joukkoja, jotka eivät ole välittömässä taistelukosketuksessa. Puolustuksessa tulimuotoina käytetään estetulta, jolloin vihollisen oletetuille hyökkäysreiteille paikannetaan yksi tai useampi maali vihollisen läpimurtojen estämiseksi.²³

Vihollisen tärkeitä ja aikakriittisiä maaleja vastaan voidaan käyttää tulta heti, kun niitä havaitaan. Tähän tehtävään voidaan käyttää erikoisampumatarvikkeita²⁴, ja maalin paikantamiseen voidaan käyttää myös lennokkeja.²⁵ Venäjän valtiollisen sotavaruusteohjelman 2011–2020 tarkoituksena on uudistaa ja parantaa asevoimien johtamis- ja viestijärjestelmää.²⁶ Suunnittelun apuvälineenä käytetään tulevaisuudessa ke-

²¹ Tähtinen (2013), ss. 85–86 ja 90–91.

²² *Field Manual 7-100-1: Opposing Force Operations*, Headquarters Department of the Army Washington, DC, 27. joulukuuta 2004 ss. 7-5–7-9.

²³ *Field Manual 7-100-1: Opposing Force Operations*, Headquarters Department of the Army Washington, DC, 27. joulukuuta 2004 s. 7-10–7-15 ja http://www.sras.org/military_learning_between_the_chechen_wars, viitattu 5.8.2015.

²⁴ *IHS Jane's Defence Weekly, 2011-10-04*: Russia launches Glonass-M satellite to complete new global navigation system.

²⁵ *IHS Jane's World Armies, 2015-08-06*: WORLD ARMIES, Russian Federation.

²⁶ *IHS International Defence Review, 2012-06-26*: New Russian AFV command system hits market.

hittyneempiä tietokonejärjestelmiä. Myös GLONASS-satelliittipaikannusjärjestelmän saaminen valmiiksi parantaneekin jatkossa tykistöjoukkojen tilannekuvan muodostamista ja tulenkäytön suunnittelua, koska uusimmissa ja modifioituissa tykistöaseissa on paikannusjärjestelmä.²⁷

7.2.3 Tulasematoiminta ja tulenjohtotoiminta

Tykistön tulasematoimintaan vaikuttavat joukon kalusto, tehtävä ja maasto. Kun arvioidaan nykyistä yleisintä prikaatitykistön kalustoa ja sen kantamaa, ryhmitetään tykistö hyökkäyksessä tyypillisesti 4–10 kilometrin etäisyydelle etulinjasta, jotta joukkoja voidaan tukea mahdollisimman tehokkaasti.²⁸ Yleisin tulasemaryhmitys on koottu, mutta nykyiset laskinjärjestelmät mahdollistavat myös hajautetumman tulasemaryhmitymisen, jossa aseiden väli voi olla jopa 500 metriä.²⁹

Maalien paikantamiseen käytetään tulenjohtovaunuja. Maalien paikantaminen tapahtuu yhteistoiminnassa tuettavan joukon kanssa, ja siitä vastaa yleensä patteriston komentaja. Tulenjohtajina ja tähyistäjinä toimivat tuliyksiköiden johtajat. He käyttävät tulenjohtamiseen ja ampuma-arvojen laskemiseen MT-LBu-alustaisia Mašina-M-järjestelmän vaunuja. Tässä järjestelmässä vastaanotetaan ja käsitellään vihollistiedot, otetaan vastaan tulitehtävät, suunnitellaan ja toteutetaan ne sekä siirretään tietoja tulasemien ja komentopaikkojen välillä. Kalusto mahdollistaa myös jalkautumisen ja kannettavan tulenjohtovälineistön käytön. Ampuma-arvot aseille määritetään patteriston ja tulipattereiden komentoajoneuvoissa, joista ne välitetään työkeilille.³⁰ Eteen sijoitetut tiedustelijat ja tähyistäjät voivat osoittaa maaleja tulenjohtajille tai ne voivat välittää maalitiedot komentopaikoilleen. Käytössä on myös uudempia ja kehittyneempiä tykistön ja raketinheittimistön ammunnanhallintajärjestelmiä, kuten Kapustnik-B³¹.

Maalitietoja tykistölle saadaan myös tiedustelujärjestelmien kautta. Tärkeitä tykistö-tiedustelun välineitä ovat vastatykistötutkat (Zoopark) ja maastonvalvontatutkat (SNAR-10), jotka voivat paikantaa maaleja tulenkäyttöä varten.³² Venäjä on kehittänyt myös voimakkaasti omaa lennokkituotantoaan muun muassa tulenjohtoa var-

²⁷ <http://www.roe.ru/mmc/index.html>, viitattu 5.8.2015.

²⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/2S19_Msta ja <http://fas.org/man/dod-101/sys/land/row/2s3.htm>.

²⁹ *Rosoboronexport esite*: Mashina-M ammunnanhallintajärjestelmä 2006, aineisto kirjoittajan hallussa.

³⁰ *IHS Land Warfare Platforms, 2014-03-24*: Armoured Fighting Vehicles. Artillery Command and Reconnaissance Vehicle (ACRV) ja *Rosoboronexport esite* (2015).

³¹ <http://www.roe.ru/mmc/index.html>, viitattu 6.8.2015.

³² *IHS CASR & MISSION SYSTEMS 2014-06-16*: LAND ZOOPARK-1 ja *IHS CASR & MISSION SYSTEMS 2005-09-01*: SNAR-10 battlefield surveillance radar ('Big Fred').

ten³³. Lisäksi edessä olevat tulenjohtajat voivat ohjata laserhakeutuvia ammuksia maaleihinsa käyttäen niin sanottua Malahit-järjestelmää apunaan³⁴.

7.3 Ampumatarvikkeet

Suurin osa tulenkäytön ampumatarvikkeista on edelleen perinteisiä sirpalekranaatteja, mutta tykistön kranaattien kantamaa on parannettu perävirtausyksiköillä³⁵ ja raketinheittimistöllä on kokonaan uusia raketteja. Perävirtausyksiköillä päästään 152 millimetrin kalustolla 40 kilometrin ampumaetäisyyteen ja modernisoidulla 122 millimetrin raketilla myös 40 kilometrin ampumaetäisyyteen³⁶.

Venäläisistä täsmäammuksista yleisin on 152 millimetrin kalustolle suunniteltu Krasnopol. Neuvostoliitto otti ammuksen palveluskäyttöön vuonna 1987. Vuonna 1993 ammus esiteltiin länsimaille. Kyseessä on yhdysvaltalaisen Copperheadin neuvostoliittolainen vastine. Ammuksen hakupään toiminta perustuu maalin valaisuun laserilla. Ammus käyttää samaa pansosjärjestelmää kuin muut 152 millimetrin kranaatit, ja se on tarkoitettu käytettäväksi pääasiassa kovia ja puolikovia pistemaaleja vastaan. Ampumaetäisyys ammuksella on 26 kilometriä ja räjähdysainetta siinä on 11 kiloa. Järjestelmää käytettäessä on kuitenkin huomioitava, että laservalaisimen valaisu-
etäisyys voi olla 200–5 000 metriä. Ammuksen kärjessä oleva hakupää lukittuu maalista heijastuvaan lasersäteeseen. Järjestelmällä on testiammunnoissa onnistuttu tuhoamaan kolme maalia 14 000 metrin ampumaetäisyydellä. Krasnopol iskee kohteeseen ylhäältä +35–+45 asteen tulokulmalla. Ammuksen tuhoamistodennäköisyydeksi on arvioitu noin 70 prosenttia.³⁷

Venäjä on kehittänyt ammuksista myös 155 millimetrin version lähinnä myyntiin länsimarkkinoille, joten sitä voidaan ampua länsimaisella tykkikalustolla. Tällaisia Krasnopolin eri versioita on myyty jo 12 maahan. Ammuksen laser-osoittimena voidaan käyttää venäläisiä osoittimia tai ranskalaista DHY307-osoitinta.³⁸

Venäjä ei ole liittynyt kansainväliseen Oslon rypäleesopimukseen³⁹. Tämä mahdollistaa Venäjälle edelleen tytärammuksilla täytettyjen kuorma-ammusten kehittämisen. Niitä on olemassa tykistölle, raketinheittimistölle ja tykistöohjuksille. Kuorma-ammukset mahdollistavat suuremman tulen tehon pienemmällä ampumatarvikemää-

³³ IHS International Defence Review. 2014-09-23: Russia's Vega develops mobile UAV management system.

³⁴ <http://www.roe.ru/mmc/index.html>, viitattu 6.8.2015.

³⁵ International Defence Review, elokuu 2014.

³⁶ International Defence Review, 21. lokakuuta 2014.

³⁷ Ikonen, Ilkka: Tykistön ja kranaatinheittimistön 2010-luvun ampumatarvikkeet ja niiden mahdollisuudet tulenkäytön kehittämiseksi, *Tiede ja ase Vol 72, Nro 1, 2014*, s. 256 ja *Military Parade 1/2009*.

³⁸ *Military Parade 1/2009*.

³⁹ ULKOASLAINVALIOKUNNAN MIETINTÖ 5/2014 vp.

rällä⁴⁰. 2S19-kalustolla voidaan ampua OF23-kuorma-ammus, jossa on 42 tytärkraanaattia 26 kilometrin kantamalla⁴¹.

BM-21-kalustolla on käytössään 9M218-raketti, joka sisältää 45 tytärammusta. Raketin kantama on 30 kilometriä. BM-27-Uragan kalustolla on käytössään 9M27K- ja 9M27K1-raketteja, joissa molemmissa on 30 tytärammusta. Rakettien kantama on 10–35 kilometriä. BM-30-Smerch kalustolla on käytössään 9M55K-raketti, jonka sisällä on 72 tytärammusta. Sekä BM-27- että BM-30-raketinheittimien kuorma-ammuksia on käytetty vuosina 2014–2015 Itä-Ukrainassa.⁴²

BM-21-, BM-27- ja BM-30-raketinheittimistöllä on käytettävissään kaukomiinoittamiseen soveltuvia ammuksia. BM-21:n käyttämässä raketissa 9M28K on kolme panssarimiinaa. Raketin kantama on 13,4 kilometriä. BM-27-kalustolla on käytössään kaksi kaukomiinoittamiseen soveltuvaa rakettia. 9M27K2-raketissa on 24 panssarimiinaa. Yksi miina painaa 1,5 kiloa, josta räjähdysaineen osuus on 1,1 kiloa. Miinoissa on itsetuholaite, joka voidaan ajastaa 3-40 tunnin ajastuksella. 9M59-raketissa on yhdeksän panssarimiinaa. Yksi miina painaa viisi kiloa, josta räjähdysaineen osuus on 1,85 kiloa. Itsetuholaite voidaan ajastaa 16–24 tunnin ajastuksella. Molempien rakettien kantama on 10–35 kilometriä. BM-30-kalustolla on lisäksi kaukomiinoittamiseen käytössä 9M55K4-raketti. Raketissa on 25 panssarimiinaa, jotka ovat malliltaan ja ominaisuuksiltaan samoja miinoja kuin 9M59-raketissa. Raketin kantama on 20–70 kilometriä.⁴³

Venäjä on onnistunut kehittämään pääosalle epäsuoran tulen kalustoa myös hakeutuvia tytärammuksia, jotka aktiivisesti etsivät maaleja ja ohjaavat itsensä niihin jollakin hakeutumistekniikalla kuorma-ammuksesta irtautumisen jälkeen⁴⁴. 155 millimetrin kalustolle on kehitetty NIMI-ampumatarvike, jossa on kaksi itsenäisesti ohjautuvaa tytärammusta. Yksittäinen tytärammus hakee maalinsa 75 metrin säteisestä ympyrästä ja laukaisee panssarin läpäisevän projektiilin 100–150 metrin korkeudessa. Ammuksen kehitystyö alkoi 152 millimetrin tykkikalustolle, mutta saattaa olla, että sen kehitystyö on lopetettu ja teknologia on siirretty 155 millimetrin tykkikalustolle⁴⁵. Syynä tähän saattaa olla Venäjän halu tuoda vientimarkkinoille soveltuva tuote, joka pystyy kilpailemaan länsimaisten vastaavien ampumatarvikkeiden kanssa. BM-21-raketinheittimen raketti 9M217 pitää sisällään kaksi hakeutuvaa tytärammus-

⁴⁰ Ikonen, Ilkka ja Tuovinen, Pekka: Tykistön ja kranaatinheittimistön erikoisampumatarvikkeet. *Tiede ja ase Vol 64, Nro 1, 2006*, s. 245.

⁴¹ *Jane's Ammunition Handbook, 28-May-2012*.

⁴² HUMAN RIGHTS WATCH *Technical Briefing Note*: Cluster Munition Use in Ukraine June 2015.

⁴³ *Jane's Ammunition Handbook, 23-Jul-2013*: Splav 220 mm BM 9P140 (16-round) Uragan multiple rocket system ja Splav 300 mm CV 9A52-4 (6-round) multiple rocket system.

⁴⁴ Ikonen (2014), s. 261.

⁴⁵ *Jane's Ammunition Handbook, 27-NOV-2014*: 155 mm NIMI Smart anti-tank submunitions projectile.

ta, jotka läpäisevät 60–70 millimetriä panssaria⁴⁶. Raketin kantama on 30 kilometriä. BM-30-raketinheittimen raketissa 9M55K1 on viisi hakeutuvaa tytärammusta, jotka läpäisevät 70 millimetriä panssaria. Raketin kantama on 20–70 kilometriä.⁴⁷

7.4 Kokoonpanon, kaluston ja ampumatarvikkeiden kehitys

Vuonna 2009 Venäjän armeija siirtyi divisioonakokoonpanoista prikaatinkokoonpanoihin. Samalla luovuttiin armeijakuntatasosta johtoportaana. Aikaisemmassa divisioonassa oli kenttätykistörykmentti, jossa oli kolme patteristoa, raketinheitinpatteristo ja tykistöohjuspatteristo. Nykyisessä prikaatiorganisaatiossa tykistöä on kaksi patteristoa ja raketinheitinpatteristo. Organisaatiouudistuksessa maavoimien taktisen yhtymän tykistön määrä laski viidestä patteristosta kolmeen. Uudistuksista huolimatta Venäjällä on kuitenkin perustettu yksi moottoroitu jalkaväkidivisioona ja yksi panssaridivisioona. Näiden kokoonpanoon kuuluu rykmenttejä, joihin kuuluu kevyt panssarihaupitsipatteristo.⁴⁸

Vuonna 2009 aloitettu uudistus on Venäjällä edelleen kesken, ja todennäköisesti sen loppuun saattaminen menee 2020-luvulle. Suurimpina hidasteina kehitystyössä ovat olleet kaluston uusiminen sekä henkilöstöressurssien turvaaminen.

Tšetšenian sodassa havaittiin jo, ettei venäläinen sotajaotuksen toteutus ole jäykkää. Tuolloin pataljoonille alistettiin käyttöön panssarihaupitsipatteri ja yhdestä kahteen kranaatinheitinpatteria sekä ylemmän johdon tykkipattereita. Käytännössä siis taistelukentälle luotiin itsenäiseen taisteluun kykeneviä taisteluosastoja. Georgian sodassa vuonna 2008 muodostettiin myös aselajien tukemia taisteluosastoja. Samoja käytäntöjä on hiottu Ukrainan konfliktissa. Edellä mainitut esimerkit ja kehityskulku tarkoittavat sitä, että tilanteesta riippuen voidaan tykistöä alistaa myös pataljoonien käyttöön muodostamalla taisteluosastoja. Varsinaiseen rauhan ja sodan aikaiseen organisaatorakenteeseen tällä ei kuitenkaan todennäköisesti ole vaikutusta.

Venäjän on jatkanut olemassa olevien asejärjestelmien modernisointia. Asevoimat vastaanotti ensimmäiset modernisoidut 2S19M2-panssarihaupitsit vuonna 2013. Aseissa on automaattinen ammunnanhallintajärjestelmä, digitaalinen karttajärjestelmä ja uusi maastouttamisjärjestelmä, joka heikentää täsmäaseiden hakeutumiskykyä.

⁴⁶ *Jane's Ammunition Handbook*, 24-JUL-2014: 122 mm BM-21 Grad-series rockets.

⁴⁷ *Jane's Ammunition Handbook* 16-JUL-2015: Splav 300 mm BM 9A52 (12-round) Smerch multiple rocket system.

⁴⁸ [Http://in.rbtb.com/news/2015/07/29/tank_army_to_be_formed_near_moscow_by_wintertime_source_44473](http://in.rbtb.com/news/2015/07/29/tank_army_to_be_formed_near_moscow_by_wintertime_source_44473), viitattu 20.11.2015.

Venäjällä on ollut perinteisesti käytössään useaa raketinheitinkalustoa. 122 millimetrin GRAD-järjestelmää (BM-21) on modernisoitu vielä 2010-luvulla uudella alustalla (Kamaz-5350), samoin ampumatarvikkeita on jatkokehitetty. 220 millimetrin raketinheitinjärjestelmän URAGAN (BM-27) kehittämisestä ja valmistuksesta on luovuttu, mutta Venäjällä on varastoissa tai käytössä edelleen 600–700 raketinheitintä. 300 millimetrin SMERTŠ (BM-30) -raketinheitin on ollut vastine länsimaiselle MRLS-kalustolle. Kalustoa on onnistuttu myymään myös Venäjän ulkopuolelle, ja muun muassa sen raketinheitimen alustaa on kehitetty vielä 2010-luvulla.

Venäjä on tällä hetkellä korvaamassa BM-21-, BM-27- ja BM-30-kalustoaan uudella Tornado-raketinheittimellä. Suunnittelun lähtökohtana on ollut tehdä yksi raketinheitinalusta, jota pystytään käyttämään erilaisten rakettien laukaisualustana. Rakettivalikoima sisältää 15 x 122, 8 x 220 tai 6 x 300 millimetrin sarjoissa olevia raketteja.

Perinteisen tykistön kehittämisessä painopisteenä on ollut uusien lavettien kehittämisen tykeille. Venäjän uusimman panssarivaunun T-14 Armatan alustaa on alettu suunnitella uuden telahaupitsin alustaksi. Samoin Venäjällä on aloitettu pyöräalustaisen tykin kehittäminen. Tässä Venäjä on seuraamassa muun maailman esimerkkiä, sillä pyöräalustaisia ajoneuvotykkeitä otetaan käyttöön useassa maassa. Niiden eduksi nähdään parempi operatiivinen liikkuvuus ja alemmat käyttökustannukset.

Tykistön ja raketinheittimistön ampumatarvikkeiden kehitystyössä ei ole nähtävissä suuria uutuuksia. Painopiste kehittämisessä on seuraavan 15–20 vuoden aikana jo olemassa olevien ampumatarvikkeiden osumatarkkuuden parantaminen ja hajonnan pienentäminen. Yhtenä esimerkkinä kehityksestä on venäläisen suunnittelutoimisto Kompasnin kehittämä ohjausmoduuli suurikaliperisiin tykistöammuksiin. BNA-1D-moduuli hyödyntää suunnistuksessa GPS-, GLONASS- ja inertiajärjestelmää. Keskimääräinen koordinaattivirhe maanpintatasossa on viisi metriä ja korkeustasossa seitsemän metriä. Lisäksi 300 millimetrin raketinheitinkalustolle tullaan todennäköisesti kehittämään Yhdysvaltojen ATAMCS-tyyppisen ohjuksen kaltainen tykistöohjus, jossa raketin tai ohjuksen kantama on jopa 200 kilometriä.

7.5 Ballistiset ohjukset

Tässä luvussa käsitellään vain taktisia ballistisia ohjuksia, joista Suomessa usein käytetään erheellisesti käsitettä tykistöohjus. Tykistöraketeilla ja ballistisilla ohjuksilla on usein samanlaiset kantamat ja tarkkuus. Ballistinen ohjus eroaa raketista kuitenkin keskeisesti siinä, että ohjus on alusta alkaen ohjattavissa.⁴⁹

Venäjä ja sen edeltäjä Neuvostoliitto ovat toisen maailmansodan jälkeen olleet kiinnostuneempia kehittämään ballistisia ohjuksia kuin läntiset valtiot. Osin tämä lienee johtunut tarpeesta tasoittaa ilma-aseen suorituskyvyn vajetta Nato-maihin verrattuna. Venäjä käyttää tykistöohjuksissaan lännestä poiketen tavanomaisia taistelukärkiä. Näin ballistisia tykistöohjuksia käytetään osana tavanomaista tulenkäyttöä ja sotatoimiyhtymien tukemista. Neuvostoliiton Yhdysvaltojen kanssa vuoden 1987 joulukuussa solmimalla INF-sopimuksella (*Intermediate Nuclear Forces*, keskimatkan ydinasejoukot), on ollut merkittävä vaikutus Venäjän ballististen ohjusten suunnitteluun. Sopimus on voimassa toistaiseksi. Sopimus kieltää maasta laukaistavien ballististen ohjusten ja risteilyohjusten, joilla on 500–5 500 kilometrin kantama, hallusapidon, tuotannon ja lentotestauksen. Neuvostoliitolle tämä sopimus tarkoitti arviolta 2 700 ohjuksen tuhoamista vuoden 1991 kesään mennessä. Sopimus esimerkiksi pakotti Neuvostoliiton tuhoamaan erittäin suorituskykyisinä pidetyt SS-23-ohjukset. Näillä ohjuksilla oli ollut Neuvostoliiton operatiivisessa suunnittelussa merkittävä rooli.⁵⁰

Aiemmassa suomalaisessa tutkimuksessa Scud-kaluston eri versioiden arvioitiin olevan väistymässä, koska laukaisualustat olivat jo 1990-luvun lopulla vanhentuneita. Lisäksi uuden kaluston, kuten SS-26 (Iskander) -ohjuksen, arvioitiin mahdollisesti osoittautuneen niin paljon paremmaksi, ettei Scud-ohjuksien valmistus ollut enää kannattavaa. Arvion voi katsoa pitäneen paikkansa, koska Venäjän asevoimat on luonut vahvan painopisteen SS-26-kaluston kehittämiseksi ja hankinnoille. Scud-kalustoakin on kuitenkin päivitetty, muuallakin kuin Venäjällä.⁵¹

⁴⁹ Antikainen (1999), s. 124.

⁵⁰ Sama, ss. 124 ja 128–131 ja Forss, Stefan: *The Russian Operational Tactical Iskander Missile System*, Maanpuolustuskorkeakoulu Strategian laitos Julkaisusarja 4, työpapereita No 42, Juvenes Print, Tampere 2012, ss. 1–3.

⁵¹ Antikainen (1999), ss. 145–147.

7.5.1 S-26-Iskander – venäläinen sovellus tykkivenediplomatiasta

Tausta ja tekniset perusteet

Scud-ohjuksen korvaajaksi suunniteltiin 1980-luvulla SS-23-ohjusta, joka kuitenkin jouduttiin hävittämään INF-sopimuksen takia. 1980-luvulla SS-23 korvattiinkin taktis-operatiivisissa ohjusrikaateissa SS-21-ohjuskalustolla.⁵²

Ensimmäistä SS-23:n korvaajaa, SS-X-26-ohjusta, testattiin vuonna 1995. Se oli käytännössä edeltäjänsä suora, mutta huomattavasti paranneltu jälkeläinen. Parannuksina siinä oli kehittyneempi inertiaohjaus, jota voitiin päivittää GLONASS-paikannuksella ohjuksen ollessa reitillä. Lisäksi siinä on arveltu olleen tutka loppuvaiheen hakeutumista varten. Venäjällä ohjuksesta on käytetty nimeä Tender ja vientimallista nimikettä Iskander E. Ohjus esiteltiin ensimmäisen kerran vuonna 1999, ja nykyisin sen nimeksi on vakiintunut Iskander. Iskander on saanut nimensä Aleksanteri Suuren persiankielisestä nimestä.⁵³

Ohjuksen eri kehitysvaiheista ja -asteista ei ole laajalti tietoa. Ensimmäiset julkiset tiedot ohjusten moottorien teollisesta valmistuksesta ovat helmikuulta 2009. Tällä hetkellä Iskander-kalustoa on kolme erilaista mallia. 9K720 Iskander-M on Venäjän asevoimille suunniteltu ballistinen ohjus. Sen K-malli on risteilyohjus, jonka laukaisuun käytetään kuitenkin samaa lavettia. Iskander-E on järjestelmän vientimalli, jolla on lyhyempi kantama.⁵⁴

Vuonna 2011 raportoitiin, että Venäjä pyrkii varustamaan kymmenen ohjusrikaatia, à 12 laukaisualustaa, Iskander-ohjusjärjestelmällä vuoteen 2020 kestävässä hankinta-ohjelmassa.⁵⁵ Vuonna 2010 Venäjällä arvioitiin olevan valmiina kuusi Iskander-järjestelmää. Vuonna 2011 raportoitiin, että valmiina on 30 laukaisualustaa ja 75 ohjusta.⁵⁶ Yhteensä viisi ohjusrikaatia on tarkoitus varustaa Iskander-M-ohjusjärjestelmillä vuoden 2016 loppuun mennessä.⁵⁷

Venäjän puolustusministeriö teki vuonna 2013 pitkäkestoisen sopimuksen Iskander-ohjusjärjestelmien hankkimisesta prikaatikokonaisuuksina. Sopimus ulottuu vuoteen 2017. Ensimmäinen tällainen kokonainen järjestelmä ohjuksineen, ajoneuvoineen ja

⁵² Antikainen (1999), s. 131 ja Forss (2012), s. 3.

⁵³ Antikainen (1999), ss. 131–132 ja Forss (2012), s. 9.

⁵⁴ Forss (2012) ss. 9–10.

⁵⁵ Sama, s. 10.

⁵⁶ Sama.

⁵⁷ Sputnik News: Russia to deploy Iskander missiles in all military districts, 2010, <http://sputniknews.com/military/20101014/160955507.html>, viitattu 12.8.2015.

varusteineen toimitettiin vielä vuoden 2013 lopulla.⁵⁸ Vuoden 2014 lopulla Venäjällä oli toimintavalmiina jo neljä Iskander-ohjusrikaatia. Tuolloin tehdyn arvion mukaan vuoteen 2016 mennessä prikaatien määrä olisi jo seitsemän. Järjestelmän harjoitus- ja koeammuntatoiminta on viime vuosina ollut aktiivista.⁵⁹

Iskander-hankinnat ovat merkittävä osa Venäjän vuoteen 2020 asti ulottuvaa hankintaohjelmaa. Arvioiden mukaan kaikki kymmenen ohjusrikaatia on varustettu Iskander-kalustolla vuoteen 2018 mennessä.⁶⁰ Venäläisen uutisoinnin mukaan ohjelma etenee suunnitelman mukaisesti. Venäjän on arvioitu toimittaneen järjestelmiä myös Armeniaan vuoden 2015 aikana. Lisäksi Valko-Venäjä, Kazakstan ja Saudi-Arabia ovat olleet kiinnostuneita Iskander-järjestelmän hankinnoista.⁶¹

Vuoden 2011 aikana tiedetään testatun sellaista ohjuksen hakupäätä, joka käytti kuvatunnistusta. Hakupään on arvioitu mahdollistavan viiden metrin osumatarkkuuden aiemman hakupään osumatarkkuuden ollessa 10 metriä. Tarkkuuden ja 500 kilon painoisen taistelukärjen yhdessä arvioidaan olevan kykeneväinen tuhoamaan bunkkereita ja maanalaisia suojatiloja.⁶² Muita ohjautumismenetelmiä kehitetään aktiivisesti optisen tunnistuksen rinnalle. Tavoitteena lienee kyky syöttää ohjukselle reaaliaikaisesti tietoa datalinkillä, jolloin ohjukselle voidaan antaa ohjaukskomentoja esimerkiksi lennokkien tuottamalla tiedolla. Samalla kehitetään ohjuksen GLONASS-paikannusta. Näillä molemmilla menetelmillä arvioidaan myös päästävän tulevaisuudessa viiden metrin osumatarkkuuteen. *Jane's*-lehden arviossa osumatarkkuudeksi on arvioitu 0,3 metriä.⁶³

Ohjuksen lentoaika maksimietäisyydelle on noin kuusi minuuttia, mikä mahdollistaa hyvin yllättävät iskut. Taistelutilanteessa ohjus voidaan arvioiden mukaan ampua myös matalalle lentoradalle ampumaetäisyyden säilyessä 500 kilometrissä. Kaikilla Venäjän käyttämällä Iskander-malleilla arvioidaan olevan 500 kilometrin kantama, mutta vientimalli E:n kantama on 280 kilometriä. Taistelukärkien valikoima on laaja. Tavanomaiset kärjet voivat olla 480 tai 700 kilon painoisia. Lisäksi voidaan käyttää aerosolikärkiä, erilaisia rypäleammuksia tai siroteammuksia, joiden toimintakorkeus

⁵⁸ *Jane's Defence Weekly 2013*: 'Long-term' Iskander production contract announced, <https://janes.ibs.com/CustomPages/Janes/DisplayPage.aspx?DocType=News&ItemId=+++1579021&Pubabbrev=JDW>, viitattu 12.8.2015.

⁵⁹ TASS 2014: Russian Defense Ministry to get two Iskander-M missile systems, <http://tass.ru/en/russia/741334>, viitattu 12.8.2015 ja *Sputnik News 2014*: Russian Army to Deploy Three More Iskander Missile Brigades by 2016, <http://sputniknews.com/russia/20141001/193496275/Russian-Army-to-Deploy-Three-More-Iskander-Missile-Brigades-by.html>, viitattu 12.8.2015.

⁶⁰ Forss (2012), s. 10 ja TASS 2014: Russian army to get Iskander-M systems, other latest weapons by 2018, <http://tass.ru/en/russia/743550>, viitattu 12.8.2015.

⁶¹ *IHS Jane's 2015*: Strategic Weapon Systems, Iskander 9M720/9M723 Tender, ss. 6–7.

⁶² Forss (2012), s. 11.

⁶³ Sama, s. 12 ja *IHS Jane's 2015*: Strategic Weapon Systems, Iskander 9M720/9M723 Tender, 2015, s. 3 ja 5, <https://janes.ibs.com/CustomPages/Janes/DisplayPage.aspx?DocType=Reference&ItemId=+++1316733&Pubabbrev=JSWS>, viitattu 3.7.2015.

on noin kilometri kohteen yläpuolella, sekä EMP-taistelukärkeä. Lisäksi on arvioitu, että Iskander-ohjus voi kuljettaa myös ydinkärkeä.⁶⁴

Ominaisuus	Iskander-M
Pituus/Halkaisija/Laukaisupaino:	7,3 m/920 mm/3800 kg
Kantama: Tarkkuus (CEP, Circular Error Probale)	500 km 0,5 m – 5 m (lähteestä riippuen)
Ohjautumismenetelmä:	Inertia navigointi Glonass-paikannus Tutka TV Infrapunakuvantaminen
Laukaisulavetti Malli: Pituus/leveys/korkeus: Taistelupaino: Maksimijonopeus: Miehistö: Muita ominaisuuksia:	9P78,kaksi ohjusta 13,1/2,6/3,55 m 42850 kg 70 km/h 3 CBRN-suojaus Voidaan kuljettaa IL-76-kuljetuskoneella. Laukaisulaite kykenee itsenäiseen toimintaan (laukaisulavetissa komentopaikka)
Tulitoiminta:	Ampumavalmius: 4–15 minuuttia. Hydrauliset tukirakenteet mahdollistavat tuliaseaman epätasaisessa maastossa (asemaanajo 30–80 s) Kaksi ohjusta voidaan laukaista 60 s väliajalla

Taulukko 2: *Iskander-M-järjestelmän ominaisuuksista.*⁶⁵

⁶⁴ Forss (2012), ss. 12–16 ja *IHS Jane's 2015: Strategic Weapon Systems*, Iskander 9M720/9M723 Tender, ss. 3–5.

⁶⁵ Forss (2012), ss. 11–15 ja *IHS Jane's 2015: Strategic Weapon Systems*: Iskander 9M720/9M723 Tender, ss. 4–5.

Täysvahvassa SS-26 Iskander -ohjusrikaatissa on kaksitoista ohjusten laukaisulavettia. Prikaatissa on arviolta kolme tulipatteria, jossa kussakin on neljä laukaisulavettia, neljä latausajoneuvoa, neljä komentopaikka-ajoneuvoa, neljä suunnitteluajoneuvoa, huoltoajoneuvo ja ajoneuvo miehistön majoittumiselle.⁶⁶

Iskanderin poliittinen ulottuvuus

Venäjällä on kritisoitu voimakkaasti vuoden 1987 INF-sopimusta. Vuonna 2004 maan silloinen puolustusministeri Sergei Ivanov kertoi toimittajille toivovansa maansa pystyvän irtautumaan sopimuksesta. Tämän ulostulon jälkeen Venäjä otti asian esille useaan otteeseen neuvotteluissa Yhdysvaltojen kanssa. Vuonna 2007 presidentti Putin totesi, ettei sopimus enää palvellut Venäjän intressejä. Tuolloin Putin perusteli kantaansa Pohjois-Korean, Etelä-Korean, Intian, Pakistanin ja Israelin käyttämällä ohjuksilla. Myöhemmin samana vuonna Putin nosti asian esille perustellen Venäjän muuttunutta kantaa Naton ohjustorjuntajärjestelmän laajentumisella itään. Putin näki laajenemisen Yhdysvaltojen ydinasekyvyn kasvuna ja vihjasi paluusta aikaan, jolloin Neuvostoliiton ydinasejoukot varautuivat ensisijaisesti eurooppalaisiin kohteisiin. Nyt maaleina olisivat ohjustorjuntajärjestelmän osat.⁶⁷

Myöhemmin vuonna 2008 Venäjän edustajat nostivat esille mahdollisuuden vetäytyä sopimuksesta. Lisäksi YK:ssa käsiteltiin tuloksetta Venäjän aloitetta yleisestä keskipitkän matkan ohjusten kiellosta. Seuraavana vuonna Venäjän silloinen presidentti Dmitri Medvedev ilmoitti maansa siirtävän Iskander-järjestelmän osia Kaliningradin alueelle, mikäli Yhdysvallat jatkaisi ohjustorjuntajärjestelmän rakentamista. Tuolloin Iskander oli kuitenkin vielä kehitystasella oleva asejärjestelmä. Presidentti Medvedev toi myös vuosina 2010–2012 jatkuvasti esille maansa kannan ohjuspuolustusjärjestelmän laajentamista vastaan. Samalla Venäjä on tuonut esille mahdollisuuden siirtää omaa suorituskykyjään maan etelä- ja länsiosiin, jotta niillä oltaisiin valmiita iskemään Naton ohjuspuolustusjärjestelmän kohteisiin. Erityisesti esillä on ollut järjestelmän siirtäminen Kaliningradiin. Kaluston siirron Kaliningradiin on ilmoitettu riippuvan siitä, jatkaako Nato ohjuspuolustusjärjestelmän laajentamista itään. Venäjä saattaa vastustaa INF-sopimusta myös sen vuoksi, että Iskander-ohjusten kantama on sopimukseen kirjatun kantamarajoituksen raja-alueella.⁶⁸

Iskander-järjestelmä otettiin ensimmäisen kerran käyttöön vuoden 2010 kesällä Venäjän läntisen sotilaspiirin 26. Ohjusrikaatissa, jonka varuskunta sijaitsee Lugassa. Yksikön ilmoitettiin olevan toimintavalmis uudella kalustolla 14. joulukuuta 2010. Naton arvioiden mukaan Venäjä oli jo saman vuoden keväällä siirtänyt taktisia ohjusyksiköitään ja ydinkärkiään Nato-jäsenmaiden rajoille.

⁶⁶ *IHS Jane's 2015: Strategic Weapon Systems: Iskander 9M720/9M723 Tender*, ss. 4–6.

⁶⁷ Forss (2012), ss. 3–5.

⁶⁸ Sama, ss. 5–8.

Iskanderin on nähty kompensoivan INF-sopimuksen ja SS-23-ohjusjärjestelmän tuhoamisen aiheuttamaa vajetta Venäjän operatiivis-taktisissa ohjusjärjestelmissä. Samalla sen voidaan katsoa olevan Venäjän asevoimien modernisaation keulakuva-ohjelma. Venäjä toivoo Iskanderin olevan asejärjestelmä, jolla olisi voimapolitiittista vaikutusta pelotteena. Näin se ei myöskään sulje pois mahdollisuutta varustaa järjestelmä ydinkärjillä.⁶⁹

Venäjän arvioidaan käyttäneen Iskander-järjestelmää Georgian sodassa vuonna 2008, joskaan Venäjä ei ole itse sitä virallisesti myöntänyt. Venäläisten tiedotusvälineiden mukaan Iskanderin tavanomaisia taistelukärkiä ja rypäleammuksia kuitenkin ammuttiin Georgiaan. Yhden kohteista on arvioitu olleen panssaripataljoona, jonka panssarivaunuista 28:n arvioitiin tuhoutuneen.⁷⁰

7.6 Ballististen tykistöohjusten käyttöperiaatteet Venäjällä

Neuvostoliitossa ballistiset ohjukset nähtiin osana pitkän kantaman tykistöä. Niiden massiivisella ja yllättävällä käytöllä pyrittiin tuhoamaan kriittisiä kohteita vihollisen syvyydessä. Neuvostoliiton on katsottu pyrkineen käyttämään ensisijaisesti tavanomaisia taistelukärkiä sodan pitämiseksi tavanomaisena.⁷¹

Ohjuskaluston pitkä kantama mahdollistaa ohjusten käytön useisiin eri kohteisiin samalta tuliasema-alueelta. Oletettavasti vuoden 2008 Georgian sodan jälkeen käynnistyneillä uudistuksilla on pyritty parantamaan puolustushaarojen suorituskykyjen integrointia sekä maalinosoituksen järjestelyjen ja tiedonsiirron haasteita. Oletettavasti ilmatilan käytön koordinointi on edelleen Venäjän asevoimille haastavaa.⁷²

Ballistisia ohjuksia käytettäneen ensisijaisesti Venäjän vihollisen ilmapuolustuksen lamauttamiseen. Niillä pyritään tuhomaan ase- ja ohjusjärjestelmiä, lentotukikohtia ja tutka-asemia. Iskut ajoitettaneen ilmahyökkäyksien edelle niiden onnistumisedellytyksien parantamiseksi.⁷³

⁶⁹ Forss (2012), s.18 ja 22 ja *IHS Jane's 2015: Strategic Weapon Systems: Iskander 9M720/9M723 Tender*, s. 1.

⁷⁰ Forss (2012), ss. 16–18.

⁷¹ Antikainen (1999), s. 134.

⁷² Forss (2012), s. 12 ja Rautala (2014), ss. 28–31.

⁷³ Antikainen (1999), s. 135 ja Forss (2012), s. 6.

Ohjustulta käytetään myös muihin tärkeisiin kohteisiin ja painopistesuunnan taistelun tukemiseen. Tällöin ballististen ohjusten maaleja ovat 1) joukkokeskittymät ja operatiiviset reservit, 2) komentopaikat ja -esikunnat, 3) huoltokeskukset ja -yhteiset, 4) sillat, viestiyhteyksien solmukohdat ja kriittinen infrastruktuuri, 5) helikoptereiden tukeutumisalueet ja 6) vihollisen ohjusasemat.

SS-26-kaluston pitkä kantama mahdollistaa ohjustulenkäytön myös vihollisen syvyydessä olevaa infrastruktuuria vastaan. Tällaisia selustan tärkeitä kohteita ovat muun muassa varikkoalueet, joukkojen perustamispaikat, teollisuuden infrastruktuuri, satamat sekä sähkönjakelun ja siviiliviestiyhteyksien kriittiset kohteet.⁷⁴

7.7 Yhteenveto kehitysnäkymistä

Tykistön kokoonpanoissa ei ole nähtävissä muutoksia seuraavan 15 vuoden aikana. Taisteluteknisellä ja taktisella tasalla taisteluosastomainen toiminta korostuneeksi. Tässä toimintatavassa pataljoonalle alistetaan patteristo ja mahdollisesti useampi kranaatinheitinkomppania.

Tulenjohdossa suurin muutos on lennokkien käyttöönotto. Venäjä seuraa todennäköisesti länsimaista kehitystä, jossa lennokeilla johdetaan tulta syvyydessä reaaliaikaisesti. Ukrainan kriisi 2014–2015 on antanut tästä kehityksestä jo viitteitä.

Johtamis- ja viestijärjestelmää kehitetään tavoitteena parantaa maalien ja omien joukkojen paikannusta, yksiköiden viestijärjestelmää ja tilannetietoisuutta.⁷⁵

Huolto organisoidaan uudelleen. Venäjä on kehittänyt huoltojärjestelmäänsä perustamalla pysyvän valmiuden huoltoprikaateja ja kuljetuspataljoonia sotilaspiiriin alaisuuteen. Erilaisia varikoita, varastoja ja tukikohtia on supistettu noin puoleen entisestä. Noin 570 vanhaa ammusvarikkoa aiotaan lakkauttaa vuoteen 2050 mennessä, ja niiden tilalle aiotaan perustaa moderneja ja automatisoituja varastoja.⁷⁶

Iskander-järjestelmä muodostaa Venäjän asevoimien keskeisen tykistön ohjusvoiman. Kalustoa ja etenkin sen ohjaus- ja hakeutumisympäristöjä kehitetään teknologian edistyessä. Ohjuksen kantamaa voidaan kasvattaa salaa tai irtisanoutumalla

⁷⁴ Antikainen, s. 136.

⁷⁵ *IHS CAISR & MISSION SYSTEMS, 2015-05-06: LAND MP32M1 Command Vehicle, IHS CAISR & MISSION SYSTEMS 1V172-2, 2015-04-01: Artillery Command and Surveillance System* ja Mahon, Tim: The New Model Army Russian Land Forces Re-Equipment and Modernisation, *Military Technology lokakuu 2014*, s. 55–57.

⁷⁶ *IHS Jane's 2015-06-23: Sentinel Security Assessment – Russia And The CIS Russian Federation, ARMED FORCES.*

vuoden 1987 INF-sopimuksesta. Järjestelmää voidaan myydä myös maille, joiden varustaminen tukee Venäjän intressejä.

Tykistön kehittämisessä painopiste lienee pyöräalustaisen tykkimallin kehittämisessä ja käyttöön ottamisessa 2020-luvulla. Tämän rinnalla kehitetään tykkiä myös Armata-taistelupanssarivaunun tela-alustalle.

Venäjä jatkaa tykistönsä ja raketinheittimistönsä modernisointia ja kehittämistä. Uusin kalusto sijoitetaan todennäköisesti ensin prikaatitasolle ja toissijaisesti armeijatasolle. Kehittämisen tahdin sanelee Venäjän yleinen taloudellinen tilanne. Todennäköisesti kaluston uusiminen jatkuu ainakin 2020-luvun loppuun asti.

Vaikka ohjusten kehittäminen on Venäjällä tärkeää, tulee pääosa epäsuoran tulen käytöstä myös tulevaisuudessa perustumaan tavanomaisten ampumatarvikkeiden massamaiseen käyttöön.

VENÄJÄN PIONEERIJÄRJESTELMÄN KEHITYSNÄKYMÄT

Olli-Pekka Paju, Jyrki Kellman ja Jani Reijonen

Tässä artikkelissa kuvataan Venäjän pioneeriaselajin viimeaikaista kehitystä ja nykytilaa sekä arvioidaan tulevaisuuden kehitysnäkymiä. Artikkelissa käsitellään pioneerijoukkojen organisaatiota sekä keskeistä pioneeritiedustelu-, liikkeenedistämisen- ja suluttamiskalustoa.

Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa -kirjassa todettiin pioneerijoukkojen toiminnasta seuraavaa:

”Venäläisen pioneeritoiminnan päämääränä on edelleen mahdollistaa panssaroitujen joukkojen keskeytymätön hyökkäys. Venäläiset pioneerijoukot on koulutettu, varustettu ja organisoitu tämän päämäärän toteuttamiseksi. Pioneeritoiminta perustuu tarkoituksenmukaisiin välineisiin, tarkoituksenmukaiseen taktiikkaan ja äksisomaiseen taistelutekniikan käyttämiseen.”¹

Nämä periaatteet pätevät edelleen nykyisiin Venäjän pioneerijoukkoihin. Pioneerijoukot ovat taistelutukeen kuuluvia joukkoja. Niiden tehtäviin kuuluvat:

1. pioneeritiedustelu
2. rakennustyöt (linnoituksia, juoksuhautoja, bunkkereita, korsuja, kenttäverkko jne.)
3. estetyöt (miinoitteet, estekaivannot jne.)
4. suojelutoiminta
5. liikkeen edistäminen
6. ylikulun varmentaminen
7. veden puhdistus
8. maastouttaminen sekä
9. harhauttaminen.²

¹ Airaksinen, Pekka: Venäjän pioneerijärjestelmien nykytila ja kehitysnäkymät teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, s. 173.

² <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/ground/structure/%D0%B5ngineers.htm>.

Asevoimien reformin myötä Suomessa asetettiin oletusarvoksi, että venäläisten pioneerijoukkojen kokoonpanoja muokataan joustavimmiksi ja paremmin prikaatinkokoonpanoihin soveltuviksi.³ Näin on pääosin tapahtunutkin. Organisaatiomuutoksista tai kalustohankinnoista huolimatta joukkojen käyttöperiaatteet eivät kuitenkaan ole muuttuneet. Pioneerijärjestelmän kehittäminen painottuikin enemmän välineistön laadun kehittämiseen. Tavoitteena on luoda monikäyttöisiä ja joustavia pioneerivälineitä, jotka ovat standardisoituja ja yhteensopivia muiden asevoimien järjestelmien kanssa.⁴

Viime aikoihin asti maavoimien hankinnat eivät ole olleet korkealla tärkeysjärjestyksessä Venäjän asevoimissa. Tilanne on kuitenkin muuttunut viime vuosina. Asevoimien uudistuksen tavoitteena on kehittää joukkorakenteiden lisäksi myös kalustoa. Hankintojen tarkoituksena on tuottaa uusia malleja, jotka ovat luotettavampia, paremmin panssaroituja ja liikkuvampia kuin edellisen sukupolven laitteet. Vuonna 2012 sotilasjohtajat ilmoittivat, etteivät he enää hyväksy muokattuja versioita Neuvostoliiton aikakauden malleista. Nyt investoidaan tutkimukseen ja kehitykseen tavoitteena tuottaa viiden vuoden kuluessa ajantasaista kalustoa.

Venäjän pioneerikaluston kehittäminen on jatkunut melko hitaana. Kehitystyö on painottunut tukielementtien, kuten veden ja sähkön, saannin turvaamiseen sekä erilaisten maastouttamis- ja linnoittamismenetelmien kehittämiseen. Tienvarsipommien uhkaan Venäjällä on vastattu kehittämällä manuaalisen paikantamisen välineistöä.⁵ Sotaharjoituksiin on osallistuttu, ja pioneerijoukot ovat olleet mukana muun muassa Vostok-pääsotaharjoituksessa vuonna 2014. Tuossa harjoituksessa pioneerit keskittyivät ylimenokaluston käyttöön. Kaikkien näiden kehittämistoimenpiteiden merkitys taktisiin käyttöperiaatteisiin on kuitenkin ollut melko vähäistä.⁶

8.1 Venäjän pioneerijärjestelmän nykytila

8.1.1 Pioneerijoukot ja organisaatiot

Pioneeritoiminnalla on keskeinen rooli venäläisessä operaatiotaidossa. Pioneeritoiminnalla mahdollistetaan tavanomaisten joukkojen liikkuvuus ja nopea etenemiskyky. Samanaikaisesti pioneeritoiminnalla suojataan omia joukkoja, vaikeutetaan vihollisen toimintaa ja tuotetaan sille tappioita.⁷

³ Airaksinen (1999), ss. 173–188.

⁴ <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/ground/structure/%D0%B5ngineers.htm>.

⁵ <http://federalbook.ru/files/OPK/Soderjanie/OPK-10/III/Stavickiy.pdf>.

⁶ <http://iprim.ru/news/2014-09-19/r77036>.

⁷ Headquarters, Department of Army: FM 100-61 (1998): *Armour- and Mechanized-Based Opposing Force Operational Art*, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-61/>, s. 11-1, viitattu 4.8.2015.

Venäjän eri aselajit on koulutettu moniin pioneeritoiminnallisiin tehtäviin. Erityisesti venäläinen jalkaväki kykenee suluttamiseen, sulutteiden tiedusteluun ja merkitsemiseen sekä miinoitteiden raivaamiseen. Sama koskee eräitä muitakin pioneeritoiminnan alalajeja kuten suojan edistämistä tai ylimenotoimintaa erityisesti uivalla kalustolla.⁸

Venäläiset luokittelevat pioneerijoukot erikoiskoulutetuiksi joukoiksi⁹. Pioneerijoukot jaetaan taistelu- ja erikoispioneereihin. Taistelupioneerit ovat divisioonien ja prikaatien pioneerijoukkoja, ja ne tukevat taistelevia joukkoja vihollisen tulivaikutuksen piirissä. Erikoispioneerit ovat ylemmän johtoportaan pioneerijoukkoja, joita käytetään pääasiassa armeijoiden ja sotilaspiirien syvyydessä enemmän aikaa vaativiin tehtäviin.¹⁰

Pioneeritoiminnan suunnittelu noudattaa samoja periaatteita kuin muidenkin aselajien suunnittelu. Suunnitteluun vaikuttavat komentajan päätös ja käskyt, ylemmän johtoportaan käskyt, analysoitu pioneeritilanne, käytössä olevat pioneerijoukot ja aikatekijät.¹¹ Venäläiselle pioneeritoiminnalle on luuteenomaista, että pioneerijoukoista muodostetaan tuettaville joukoille tehtävän mukaiset osastot. Näiden osastojen vahvuus vaihtelee pioneerikomppaniasta pioneeriprikaatiin.¹²

Sotilaspiiri- ja armeijatasoilla pioneerijoukkoihin kuuluvat ainakin pioneeriprikaati, ponttoni- ja siltarykmentti ja mahdollisesti amfibioataljoona. Divisioona- ja prikaatitasolla toimintaa tukee pioneeripataljoona ja tarvittaessa osia ponttoni- ja siltarykmentistä. Huomattavaa on, että orgaanisen pioneerivoiman lisäksi taistelevia joukkoja tukevat muutkin pioneerijoukot, kuten tie- ja sillanrakennusrykmentit, pioneerikorjauskomppaniat, ponttonivarikot ja pioneeritekniset joukot. Ylemmät johtoportaat tukevat tarvittaessa hyökkäviä yhtymiä, mutta pääasiassa armeijan pioneerijoukkoja käytetään huoltoyhteyksien varmistamiseen ja operatiivisten joukkojen liikkeen edistämiseen.¹³

Divisioonien tai prikaatien pioneeripäälliköt muodostavat hyökkäviä joukkoja tukevat pioneeriosastot. Venäläisen pioneeripataljoonan organisaatio ja kalusto mahdollistavat useampien pioneeritehtävien toteuttamisen samanaikaisesti. Pioneeriosastoja voidaan myös tarpeen vaatiessa vahventaa muilla joukoilla esimerkiksi siten, että

⁸ Headquarters, Department of Army: *FM 100-62 (1999). Armour- and Mechanized-Based Opposing Force: Tactics*, s. 11-1.

⁹ Myös viesti- ja suojelujoukot ovat erikoiskoulutettuja joukkoja.

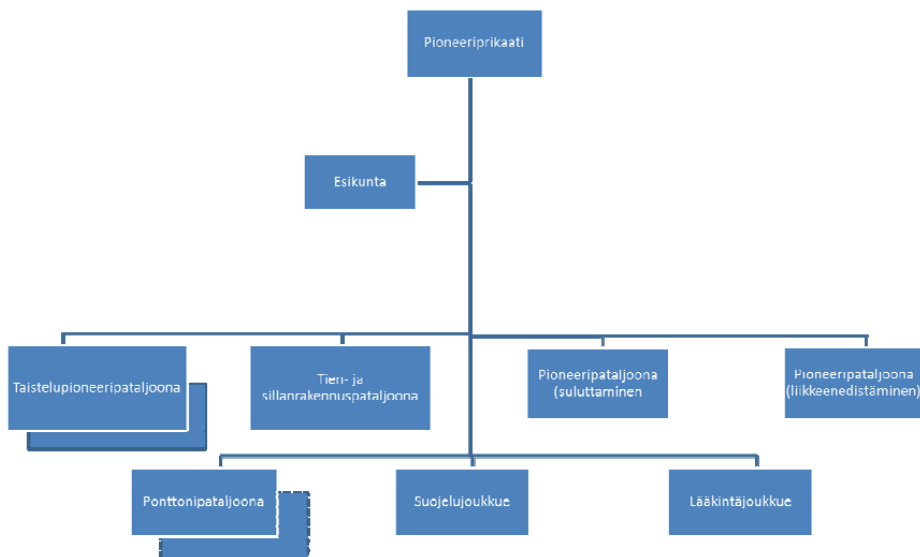
¹⁰ *FM 100-62 (1999)*, s. 11-2 ja Airaksinen (1999), s. 174.

¹¹ Rautala, Ari: *Venäläisen armeijakunnan taistelu – operatiivis-taktinen tarkastelu*, ST IV, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, julkaisusarja 1/2011, s. 87.

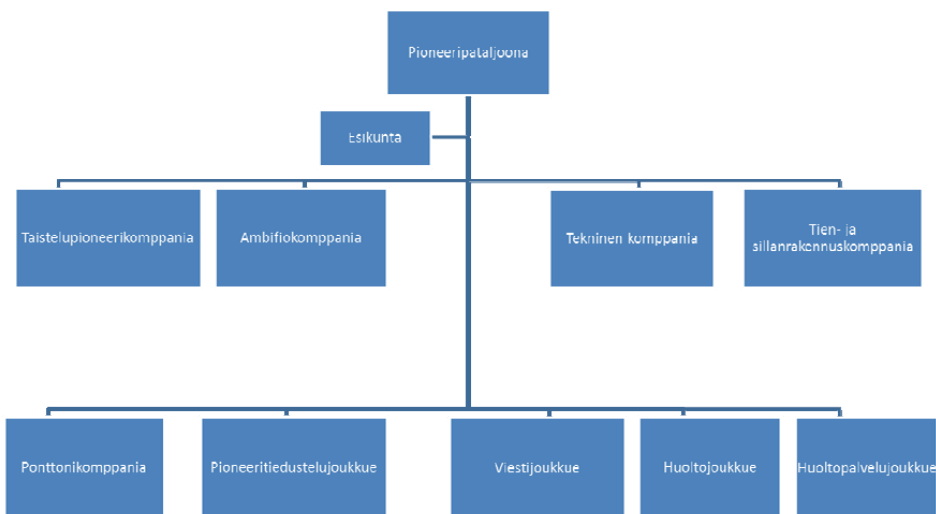
¹² *FM 100-61 (1998)*, s. 11-1.

¹³ Sama.

niiden mukana toimii moottoroitua jalkaväkeä sekä panssarintorjunta- ja ilmatorjuntajoukkoja.¹⁴

Kuva 1: Pioneeriprikaatin kokoonpano – kansallinen.¹⁵

Kuva 2: Divisioonan ja prikaatin pioneeripataljoonan kokoonpano.¹⁶

¹⁴ FM 100-62 (1999), s. 11-4.

¹⁵ Headquarters, Department of Army: FM 100-62 (1999). *Infantry-Based Opposing Force: Organization Guide*, s. 6-26.

¹⁶ FM 100-63, s. 2-30.

Julkisista lähteistä on vaikea hahmottaa pioneeriprikaatin todellista suorituskykyä. Pioneeriprikaattia käytetään hyvin eri tavoin monenlaisten osastojen muodostamiseen. Siviilyyritykset osallistuvat pioneerialan tehtäviin sotilaspiirien selustassa ja armeijoiden tukialueilla. Muut pioneerijoukot, kuten tien- ja sillanrakennusrykmentit ja ponttonipataljoonat, mahdollistavat yleensä riittävän tuen taisteleville joukoille, mutta jos lisävoimaa tarvitaan, pioneeriprikaatin henkilöstöä voidaan myös käyttää tukemaan taistelevia joukkoja. Pioneeripäällikkö saa tehtävänsä sen joukon johtajalta, jota hänen joukkonsa tukee.¹⁷

8.1.2 Pioneeritiedustelu

Pioneeritiedustelulla on edelleen tärkeä osansa pioneeritoiminnassa. Perustiedot maastosta ja infrastruktuurista hankitaan jo rauhan aikana satelliittikuvauksella ja kaikkia mahdollisia julkisia tietokantoja hyväksi käyttäen. Pioneeritiedustelukalustossa ei ole tapahtunut suuria muutoksia, mutta vanhentunutta kalustoa on poistettu käytöstä (mm. DIM-paikannusajoneuvo). Pioneeritiedusteluvaunu IRM on edelleen käytössä.

IRM "Žuk" on taistelupioneerien vesistöjen ja maastontiedusteluun tarkoitettu, 1970-luvulla kehitetty ajoneuvo. Se pohjautuu BMP-1- ja BMP-2-vaunuihin. Tiedusteluvälineistö koostuu hyvin monenlaisista maaston ja olosuhteiden mittaamiseen tarkoitetuista välineistä. Vaunu on CBRN-suojattu, uintikykyinen ja siinä on suoja-savujärjestelmä.¹⁸

IPR-vaunu on vedenalaiseen tiedusteluun tarkoitettu versio IRM:stä. Se on varustettu snorkkelilla ja painolastitankeilla sekä ilmalukoilla. Vaunua, jolla pystytään tiedustelemaan vesistöjen pohjaa kahdeksan metrin syvyyteen asti, on valmistettu hyvin rajallinen määrä.¹⁹

¹⁷ Headquarters , Department of the Army: *FM 7-100.1 (2004). OPFOR-Opposing Force Operations*, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/7-100-1/fm7-100-1.pdf>, s. 10-2 ja 10-3, viitattu 5.8.2015.

¹⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/BMP-1_variants#Combat_engineer_vehicles – IRM, *инженерная разведывательная машина*, Žuk on suomeksi koppakuoriainen. Vaunun tiedusteluvälineistö koostuu kahdesta R-147-radiosta, yhdestä PIR-451-periskoopista, TNPO-160-, TNP-370- and TNV-25M-periskooppisista tähyystylaitteista, AGI-1s-keinohorisontista, DSP-30-etäisyyden mittaimesta, PAB-2M-tähyystyskehästä, TNA-3-gyroskooppisesta navigointilaitteesta, EIR-kaikuluotaimesta ja kolmesta sonar-laitteesta, RShM-2-miinanetsimestä, RVM-2M- ja IMP-2-miinanharavoista, PR-1-penetrometristä maaperän kantavuuden määrittelyyn, sekä jääkairasta. Ajoneuvon etuosassa on kaksi varsien päässä olevaa miinaharavaa, jotka voidaan asettaa ajoneuvon sivulle, kun niitä ei käytetä. Ajoneuvo on CBRN-suojattu, ja siinä on suoja-savujärjestelmä. Se painaa 17,2 tonnia, ja siinä on kuuden hengen miehistö. IRM:n pituus on 8,22 metriä, leveys 3,15 metriä ja korkeus 2,40 metriä. Maavara on 420 millimetriä. Ajoneuvon huippunopeus on 52 kilometriä tunnissa ja uintinopeus 12 kilometriä tunnissa. Aseistuksena on yksi torniasenteinen PKT-konekivääri.

¹⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/BMP-1_variants#Combat_engineer_vehicles.

Pioneeritiedustelua voidaan tukea myös erilaisilla sensoreilla varustetuilla lennokeilla, joita voidaan käyttää maaston ja olosuhteiden tiedusteluun. Lennokeista on tarkemmin luvussa 11.

8.1.3 Liikkeenedistäminen

Kulkuaukkojen raivaaminen on yleisin keino läpäistä sulute. Kulkuaukko voidaan raivata panssarivaunuilla, panssaroiduilla ajoneuvoilla, raivaimilla, puskutraktoreilla tai muilla raivaamisvälineillä. Sulutteen kiertämiseen on taktisilla johtoportailla yleensä vain vähän mahdollisuuksia.²⁰

Sulutteeseen raivataan yleensä vähintään kuusi metriä leveä aukko. Ohjeellisesti kukin hyökkäävä komppania tarvitsee yhdestä kahteen aukkoa, mikäli yksiköllä ei ole käytössään raivaimia. Raivaamisvälineestä riippuen yhden kulkuaukon raivaaminen kestää nopeimmillaan 5–15 minuuttia. Räjähdysvaikutukseen perustuvilla raivaimilla taktisen tason kulkuaukkojen raivaaminen kestää 1,5–3 tuntia, kun käsin tai mekaanisin välinein raivaaminen kestää 8–14 tuntia aukkoa kohden.²¹

Liikkeenedistämisen perusteet eivät ole muuttuneet 2000-luvun konseptista. Hyökkyäksessä liikkeen edistämiseksi perustetaan liikkeenedistämisosastoja, joilla mahdollistetaan taistelua tukevien osien ja huollon liike. Tarvittaessa tuetaan myös hyökkyäksien kärkiosien etenemistä. Taistelevien joukkojen kalusto mahdollistaa yksinkertaisten, miinoja ja tietokoksia sisältävien sulutteiden läpäisyn ilman pioneerijoukkojen tukea. Pioneerijoukkoja käytetään kärjen takana aukkojen leventämiseen.²²

Taistelussa olevat joukot raivaavat etenemistä haittaavat miinoitteet taistelupanssarivaunuihin kiinnitettävillä raivaamisjyrillä ja -auroilla. Uusimmat käytössä olevat välineet ovat KMT-7-miinajyrä ja KMT-8-miina-aura.²³

IMR-3M on T-90-panssarivaunun alustalle rakennettu raskas pioneeripanssarivaunu. Se soveltuu esteiden läpäisyyseen ja panssariurien rakentamiseen. Vaunussa on puskulevy sekä nosturi kouralla. Vaunua voidaan käyttää murresteiden raivaamiseen sekä hävitteiden ja siltapaikkojen valmisteluun. Sillä voidaan myös aurata uria ja teitä.²⁴ Vaunua modifioitaessa myös sen NBC-suojaa ja pimeätoimintakykyä parannettiin.

²⁰ Rautala (2011), s. 91.

²¹ Sama, s. 92.

²² Airaksinen (1999), s. 178.

²³ KMT-7, http://www.armyrecognition.com/images/stories/east_europe/russia/exhibition/russian_expo_arms_2008/pictures/BRM-3M_with_KMT-7_mine_sweeper_system_001.jpg ja KMT-8, http://www.armyrecognition.com/images/stories/east_europe/russia/exhibition/russian_expo_arms_2008/pictures/KMT8_mine_sweeper_Stankomash_Russia_Russian_Expo_Arms_2008_001.jpg.

²⁴ T-90 IMR-3, <http://tanknutdave.com/the-russian-t-90-imr-3m-combat-engineer-vehicle/>.

BAT-2 on MT-T-kuljetuspanssarivaunun alustalle rakennettu tela-alustainen panssaroitu puskutraktori. Vaunua voidaan käyttää murresteiden raivaamiseen, hävitteiden ja siltapaikkojen valmisteluun, ojien kaivamiseen ja myös urien ja teiden auraamiseen. Tehtävästä riippuen vaunuun voidaan asentaa erilaisia puskulevyjä.²⁵

Siltojen ja vesistöjen ylittämiseen on kehitetty ainakin TMM-6-, MTU90- ja PTS-4-siltajärjestelmiä. TMM-6 on raskas mekanisoitu kalustosilta, jota käytetään huollon ja hyökkäyksen tukevien osien liikkeen edistämiseen vesistöesteillä. Sen avulla voidaan ylittää jopa sata metriä leveä ja viisi metriä syvä vesistö. Sillan yksittäisen siltajakson pituus on 17 metriä. Siltajaksoja voidaan yhdistellä välitukien avulla. Valmistajan ilmoituksen mukaan maksimipituudella sillan kantavuus on 60 tonnia²⁶. Olemassa olevaa TMM-6-järjestelmää on kehitetty muokkaamalla laitteen hydraulikan toimintavarmuutta.

MTU-90 on T-90S-panssarivaunun alustalle rakennettu panssaroitu kalustosilta. Siltajärjestelmää käytetään hyökkäyksessä iskuportaan liikkeen edistämiseen. Siltaa voidaan käyttää suora-ammuntatulen vaikutuspiirissä, ja sen avulla kyetään ylittämään 24 metriä leveä vesistö. Sillan kantavuus on 60 tonnia. Vaunussa on NBC-suojaja.²⁷

PTS-4-vaunu on materiaalin, joukkojen, ajoneuvojen ja kaluston kuljettamiseen soveltuva panssaroitu, uimakykyinen kuljetusalusta. Kuljetusalustan kuljetuskyky on 12 tonnia materiaalia maalla ja 18 tonnia vedessä. Alusta antaa suojan pienikaliiperisten aseiden tulta vastaan. Kuljetusalustan toimintamatka tiestöllä on 600 kilometriä ja vedessä 10,5 tuntia. Alustaa voidaan käyttää myös lastin purkamiseen laivasta rantaan.²⁸

8.1.4 Suluttaminen

Suluttaminen käsitteenä sisältää miinoittamisen, hävittämisen ja estetyöt. Suluttaminen on kiinteä osa kaikkia sotatoimia, ja suluttamisen suunnittelu on osa operaatiosuunnitelmia. Hyökkäyksessä suluttamisella suojataan sivustoja, häiritään vihollisen vastahyökkäyksiä ja vahvistetaan tavoitealueiden puolustusta. Puolustuksessa suluttamisella vahvennetaan puolustukseen ryhmittyneiden joukkojen taistelua, vaikeutetaan vihollisen toimintaa sekä suljetaan valvomattomat alueet puolustusryhmittymien sauma-alueilla.²⁹

²⁵ BAT-2, <http://www.military-today.com/engineering/bat2.htm>.

²⁶ Kapteeni Mika Räsänen haastattelu 2015 ja TMM-6, <http://weaponsystems.net/weapon.php?weapon=CC06++TMM-6> ja TMM-6, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:TMM-6_bridgelayer?uselang=fi.

²⁷ Räsänen haastattelu 2015.

²⁸ PTS-4, <http://www.military-today.com/trucks/pts4.htm>.

²⁹ Sama, s. 10-8.

Venäläinen suluttamisdoktriini ei ole muuttunut perusteiltaan 2000-luvulla. Koneellinen ja käsin suluttaminen toteutetaan edelleen samalla tavalla kuin aikaisemminkin. Sen sijaan kauko- ja sirotemiinoitteet ovat muuttaneet operatiivis-taktista suunnittelua ja toimintaa. Nykyisen taistelukentän vaatimukset korostavat kaukolevitteisten miinojen käyttöä varsinkin hyökkäyksen aikana. Kaukolevittämällä pyritään suojaamaan hyökkäävien joukkojen sivustat. Kaukolevitteiset miinat eivät kuitenkaan määrällisesti korvaa tavanomaisia miinoja. Miinoittamistavan määrittävät operatiiviset tavoitteet, operatiivinen ja taktinen tilanne, maaston olosuhteet, käytettävät miinatyytit, käytössä oleva aika ja käytössä olevat pioneerijoukot.³⁰

Venäläinen miinoittaminen voidaan toteuttaa käsin, koneellisesti tai kaukolevitteisesti. Käsin miinoittaminen on taistelevien joukkojen perusmenetelmä, mutta varsinaiset pioneerijoukot miinoittavat koneilla, koska miinamäärät ovat suuria ja käsin miinoittaminen vie aikaa. Pioneerijoukkojen miinoittamiskalustoon kuuluvat joko vedettävät tai tela-alustaiset miinoittamiskoneet, jotka kykenevät asentamaan miinoja maan pinnalle tai maan sisään. Pioneerijoukoilla on käytössään myös ajoneuvoja, jotka kykenevät levittämään miinoja miinanheitinillä. Lisäksi kaukolevitteisiä miinoja levitetään myös tykistöaseella, raketinheitinillä ja ilma-aluksilla.³¹

Miinoittaminen toteutetaan käsin, jos miinoittavilla joukoilla ei ole viholliskosketusta, miinoituskoneita ei ole saatavilla tai maasto ei mahdollista miinoituskoneiden käyttöä. Joukkue kykenee asentamaan keskimäärin 200–300 panssarimiinaa yhdessä kahdessa tunnissa.

Koneellinen miinoittaminen on pioneerijoukkojen tärkein miinoittamistapa. Koneellisesti tehtyjen miinoitteiden rakenne on samanlainen kuin käsin rakennettavissa miinoitteissa. Rakentaminen aloitetaan uhanalaisimmista suunnista ja toteutetaan rintaman suuntaisesti. Vaikka koneellinen miinoittaminen on mekaanista, perusmenetelmä on, että miinarivit porrastetaan. Tämä vaikeuttaa raivaamista ja samalla todennäköisyys tappioiden tuottamiseen viholliselle kasvaa. Koneellisella miinoittamisella voidaan tukea myös käsin miinoittamista. Tällöin miinat lasketaan miinakourujen avulla maanpinnalle, josta ne asennetaan käsin maan sisään.³²

Kaukomiinoittamisen merkitys korostuu nykyisessä sodankäynnissä, koska siten voidaan nopeasti levittää miinoitteita vihollisen syvyyteen. Miinojen itsetuhokanismit mahdollistavat alueiden käytön estämisen tietyksi ajaksi, mutta ne voidaan säätää siten, että omalle toiminnalle ei aiheudu turhia viipeitä. Kaukomiinoittaminen vähentää tavanomaiseen miinoittamiseen tarvittavaa miesvoimaa ja miinoittamis-

³⁰ PTS-4, <http://www.military-today.com/trucks/pts4.htm>, s. 10-8.

³¹ Sama, s. 12-27.

³² Sama.

kalustoon kohdistuvaa uhkaa. Kaukomiinoittamisella on kaksi tärkeää tavoitetta. Ensinnäkin sillä voidaan luoda liikettä hidastavia tai estäviä esteitä. Toiseksi levittämällä kaukomiinoite joukon päälle tai sen ryhmitysalueelle kyetään estämään joukon toiminta. Venäläinen kaukomiinoittaminen on tarkoitettu estämään joukkojen vahvennukset, vaikeuttamaan joukkojen keskittämistä, vaikeuttamaan johtamispaikkojen toimintaa, vaikeuttamaan tulasematoimintaa sekä haittaamaan muiden kriittisten kohteiden toimintaa. Kaukomiinoittamisella pyritään myös suojaamaan sivustat sekä estämään tai rajoittamaan vihollisen aikaansaamia murtoja. Luonteenomaista kaukomiinoittamiselle on myös se, että sitä käytetään tietyn alueen haltuunottoon.³³

Kaukomiinoittamisella pyritään yllätyksellisyyteen. Sitä käytetään ennen taistelujen aloittamista sekä taistelujen aikana. Sirotemiinoitteita voidaan käyttää muun muassa

- eristämään vastustaja
- häiritsemään hyökkävää vihollista ja sitomaan raivaamiseen kykenevät joukot heti taisteluiden alkuvaiheessa
- hidastamaan ja estämään vihollisen reservien käyttö ja vastahyökkäykset
- sulkemaan etenemisreitit
- estämään huoltoalueiden käyttö
- estämään liikenteen solmukohtien käyttö
- estämään sivustauhat
- sulkemaan vihollisen murrot sekä sauma-alueet.³⁴

Kaukomiinoittamisen välineet ovat monipuoliset. Tärkeimmät miinojen levitysvälineet ovat tykistöaseet sekä raketinheitimet. Lentokoneita (pommituskoneet, hävittäjät ja rynnäkkökoneet) käytetään vain niissä tapauksissa, joissa epäsuoran tulen aseiden kantama ei riitä. Lentokoneita ja helikoptereita ei nykyisin juurikaan käytetä, koska sirotemiinoitteiden levittäminen vaatii suhteellisen matalaa lentokorkeutta, mikä altistaa koneet ilmatorjuntatullelle. Kaikilla nykyisillä kaukomiinoittamisvälineillä kyetään levittämään sekä jalkaväkisirotemiinoja että panssarisirotemiinoja. Tärkein väline sirotemiinoittamiseen on raketinheitin. 220 millimetrin raketinheitinpatteri kykenee yhdellä iskulla levittämään 2 300 panssarisirotetta 10–35 kilometrin päähän tulasemista. Tällä tavoin levitetty miinoite voi olla käyttötarkoituksesta riippuen (joko estävä tai rajoittava) 1,2–3 kilometriä leveä ja 1,2 kilometriä syvä. Raketinheitin soveltuu erinomaisesti sirotemiinoittamiseen eri käyttötarkoituksista riippumatta.³⁵

³³ Headquarters , Department of the Army (2011): *TC 7-100.2, Opposing Force Tactics*, <http://www.4shared.com/web/preview/pdf/4xYu7iG>, s. 12-28, viitattu 6.8.2015.

³⁴ Sama.

³⁵ Sama, s. 12-28 ja 12-29.

Koneellisesti miinoitteita rakennetaan GMZ-3-miinoittamiskoneella. GMZ-3 on auratyypinen miinoittamiskone, joka asentaa miinoja joko maanpinnalle tai maan sisään. Laitteen miinakuorma on 208 panssarimiinaa, ja miinoina voidaan käyttää esimerkiksi T-57- ja T-62-sarjan miinoja.³⁶

Kaukolevitteisistä miinoittamiskoneista ehkä tärkein on UMZ. Se on monikäyttöinen miinoittamisjärjestelmä, joka voidaan asentaa joko maastokuorma-autoon tai tela-ajoneuvoon. Järjestelmässä on 180 heittoputkea, jotka voivat sisältää jalkaväki- tai panssarisirotemiinoja. Miinatyyppistä riippuen miinoitteiden koko on 600–5 000 metriä leveä ja 15–240 metriä syvä.³⁷

8.2 Venäjän pioneerijärjestelmän kehitysnäkymät

8.2.1 Pioneerijoukot ja organisaatiot

Venäjällä sotien luonteen ja sodankäynnin tunnistetaan muuttuneen. Tästä aiheutuu vaatimuksia myös pioneeritoiminnan kehittämiseksi. Pioneerijoukkojen kehittäminen johtuu ensisijaisesti näkemyksestä, jonka mukaan valmiudessa olevien pioneerijoukkojen määrä on liian vähäinen. Toiseksi erityisesti yhteisoperaatioihin tarvittavien pioneerijoukkojen määrä on riittämätön, koska muuan muassa sisäasiainministeriön joukkoja joudutaan vahventamaan pioneerijoukoilla. Rauhanajan joukkojen vahvuuden lisäämisellä kyetään varmistamaan pioneeritoiminnallinen tuki myös nopeassa tilannekehityksessä.³⁸

Pioneerikoulutuksen kehittäminen nähdään myös erääksi keinoksi vastata muuttuneen taistelukentän haasteisiin. Venäläisessä ajattelussa painotetaan näkemystä, jonka mukaan kaikkien joukkojen tulee kyetä pioneeritoimintaan omien tehtäviensä lisäksi. Tämä vuorostaan vaikuttaa siihen, että pioneeritiedustelun, linnoittamisen, suluttamisen ja liikkeenedistämisen kouluttamiseen panostetaan kaikissa joukoissa ilma- ja merivoimat mukaan lukien selkeästi nykyistä enemmän. Lisäksi on esitetty, että pioneeritoiminnan suunnittelukykyä kehitettäisiin siten, että pioneeripäälliköistä tulisi joukkojen varakomentajia. Tällä tavalla koko operatiivisen vastualueen pioneeritoiminnan suunnittelu olisi yhdessä johdossa koordinoitua.³⁹

³⁶ GMZ-3, <http://www.pioniertech.de/gmz.html>.

³⁷ UMZ-3, <http://www.russianweapons.com/page/detail/213/umz-multipurpose-minelayer>.

³⁸ Zhukovsky, L. G ja Slyusarev A. M.: How to Develop the Theory of Combat Operations Engineer Support, *Military Thought*, No. 1 Vol. 17, 2008, <http://dlib.eastview.com/search/simple/doc?art=0&id=17637403&hl=>, s. 104, viitattu 10.8.2015.

³⁹ Sama, s. 106.

Kolmas kokonaisuus venäläisen pioneeritoiminnan kehittämässä on asevoimien ja siviilielämän yhteistyön lisääminen. Pyrkimys on, että sotilaspiirien alueella siviiliyri-
tysten kyky tukea taistelevia joukkoja hyödynnetään nykyistä paremmin. Lisäksi tällä
tavalla voidaan vapauttaa asevoimien pioneerijoukkoja niihin tehtäviin, joissa tarvi-
taan taistelukestävyttä.⁴⁰ On oletettavaa, että venäläinen pioneeritoiminta ja sen
suunnittelu muuttuvat 2030-luvulle mennessä entistä enemmän länsimaisen ajattelun
kaltaiseksi, jossa mukana ovat yhteistoimintasopimukset siviiliyhteiskunnan kanssa.⁴¹

8.2.2 Pioneeritiedustelu

Pioneerijärjestelmän kehittämisohjelman aikana vuosina 2015–2020 pioneeritiedus-
telun kehittämisen painopiste on kaluston kehittämisessä. Tavoitteena on, että vuon-
na 2020 uutta kalustoa olisi jo saatavilla.⁴² Venäjän tämänhetkinen taloudellinen ti-
lanne huomioiden on kuitenkin realistisempaa, että kaluston kehittäminen ja varsin-
kin käyttöönotto viivästyy.

Bumerang-panssariajoneuvon alustalle ollaan kehittämässä lähitulevaisuudessa auto-
maattista pioneeritiedusteluajoneuvoa.⁴³ Ajoneuvon kehitys vie kuitenkin vielä vuo-
sia, ja sen käyttöönotto ajoittuu aikaisintaan 2020-luvulle.

Tiedustelupartioiden käyttöön on suunniteltu myös kehitettävän ilmatyynyaluksia.⁴⁴
Nämä pietarilaisen Neptun-yhtiön alukset ovat todennäköisesti sovelluksia jo ole-
massa olevista kaupallisista tuotteista. Niiden valmistaminen lienee suhteellisen no-
peaa, mutta hankkiminen ja kaluston sijoittaminen eri organisaatioihin vie aikaa.

Lisäksi tavoitteena on kehittää automaattisia pioneeritiedustelusensoreita tai lennok-
keja, joiden keräämää tietoa voidaan käsitellä kootusti.⁴⁵ Tavoitteena on rakentaa
vuoteen 2025 mennessä teollisuus, joka pystyy tuottamaan satoja pääasiassa taktisen
tason lennokkeja. Osa tuotannosta on suunniteltu vientiin.⁴⁶ Tämän järjestelmän
integrointi muihin tiedustelujärjestelmiin on kuitenkin todennäköisempää kuin
oman, osin rinnakkaisen järjestelmän luominen.

⁴⁰ Zhukovsky ja Slyusarev (2008), s. 107.

⁴¹ Sama, s. 110.

⁴² <http://federalbook.ru/files/OPK/Soderjanie/OPK-10/III/Stavickiy.pdf>.

⁴³ <http://federalbook.ru/files/OPK/Soderjanie/OPK-10/III/Stavickiy.pdf> ja <http://militaryrussia.ru/blog/index-99.html>.

⁴⁴ <http://federalbook.ru/files/OPK/Soderjanie/OPK-10/III/Stavickiy.pdf>.

⁴⁵ Sama.

⁴⁶ <http://www.janes.com/article/51652/russia-formulates-uav-development-programme>.

8.2.3 Liikkeenedistäminen

Venäläisen liikkeenedistämiskyvyn kehittämisen tavoitteena on varmistaa kaluston riittävyys joukoille. Modernisointia jatketaan tavoitteena parantaa kaluston toimintavarmuutta, käsittelynopeutta ja taistelukestävyyttä. Vanhasta kalustosta tultaneen luopumaan sitä mukaa, kun modernisoitua kalustoa saadaan joukoille.

Siviiliurakoitsijoiden hyödyntäminen tienrakennustöissä, kunnossapidossa sekä suojan edistämässä kehitty edelleen.⁴⁷ Venäläisille tieviranomaisille ja siviiliurakoitsijoille suunnitellaan velvoitteita pioneeritukitehtävien suorittamiseksi.⁴⁸

Vesistön ylittämiskyvyn kehittämistavoitteena on saavuttaa panssaroidulla siltakalustolla yli 40 metrin ylityskyky 60 tonnin kantavuudella. Painopiste on taistelevien joukkojen ylikulun varmentamisessa.⁴⁹

Miinojen raivauskaluston kehittämisestä voidaan ottaa esimerkiksi pioneerivaunu Goretz-O. Se kykenee siirtymään 600 kilometriä ja työskentelemään kolme tuntia 3–15 kilometrin tuntinopeudella ilman tankkaamista. Painosytyttimillä varustettuja miinoja ajoneuvolla kyetään raivaamaan jopa 6 kilometrin tuntinopeudella.⁵⁰

Kaluston liikkuvuutta ja siirrettävyyttä parannetaan muun muassa keventämällä runkojen painoa siten, että kalustoa voitaisiin siirtää raskailla kuljetushelikoptereilla ja kuljetuskoneilla.

Erikoisraivaajien suojaruustusta kehitetään myös. Lisäksi raivaamisrobottien monitoimisuutta ja kauko-ohjausta kehitetään siten, että niitä voidaan käyttää aiempaa monipuolisemmin.⁵¹

⁴⁷ Headquarters, Department of the Army (2011): *TC 7-100.2*, s. 12–28.

⁴⁸ Zhukovsky ja Slyusarev (2008), s. 105.

⁴⁹ Sama, s. 109.

⁵⁰ Army will Receive, New Armored Engineer Vehicles, <http://sputniknews.com/russia/20150430/10215533-88.html>, s. 4.

⁵¹ By 2015 Military Will Receive A Sapper Robot, <http://europe.newswave.com/russia-unveil-robot-army-arms-expo-316982>.

8.2.4 Suluttaminen

Venäläisessä suluttamistoiminnassa on myös nähtävissä keskittyminen kaluston kehittämiseen, painopisteenä kauko- ja sirote miinoittaminen. Tavoitteena on saavuttaa miinoittamiskyky, joka ennen kaikkea vapauttaa joukkoja aikaa vievästä käsin miinoittamisesta. Tärkeänä nähdään keinot, joilla pystytään hallitsemaan määräalueita miinoitteiden avulla.⁵² Myös itse miinaa kehitetään siten, että tulevaisuuden miinat ovat raivattaessa yhä vaikeammin havaittavissa, miinoja käytetään matalalla lentäviä ilma-aluksia vastaan ja älykkäiden miinojen käyttö lisääntyy.

Toinen merkittävä kehittämiskohde on suluttamisvälineet. Samalla kun vanhenevasta kalustosta pyritään eroon, pioneerikalustoa pyritään myös yhdenmukaistamaan taistelujoukkojen kanssa. Tärkeimpänä uudistuksena lienee Armata-taistelupanssari-vaununkonsepti. Armata-vaunun alustaa on tarkoitettu käyttää myös uusimpien suluttamisvälineiden alustana. Kehittämiskohteista tärkein lienee USM-1-miinoituskone, joka on päivitetty versio UZM-järjestelmästä. Koneen suorituskyvystä ei tätä kirjoitettaessa ollut tarkempaa tietoa.⁵³ Samalla voidaan mainita BMO-2-raketinheitinjärjestelmä, jonka voidaan olettaa kykenevän levittämään sirote miinoja siten kuin muutkin raketinheitinjärjestelmät.⁵⁴

⁵² Zhukovsky ja Slyusarev (2008), s. 109.

⁵³ ARMATA, <http://www.pioniertech.de/armata.html>.

⁵⁴ ARMATA, <http://www.janes.com/article/50896/new-russian-heavy-armor-breaks-cover>.

VENÄJÄN VIESTI- JA ELSO-JÄRJESTELMIEN KEHITYSNÄKYMÄT

Jussi Honko, Masi Montonen, Mikko Rasimus, Mika Toppinen ja Jarno Tyyskä

Artikkelissa arvioidaan Venäjän federaation viesti- ja elektronisen sodankäynnin (ELSO) järjestelmien kehittymistä muutaman seuraavan vuosikymmenen aikana. Artikkelin perustuu julkisiin lähteisiin, jotka olivat käytävissä elokuussa 2015. Artikkelissa käsitellään painopisteisesti maavoimien järjestelmiä. Strategisen tason järjestelmiä käsiteltäessä on mainittu myös muut järjestelmää käyttävät joukot ja virastot.

Vuonna 1999 julkaistussa kirjassa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* arvioitiin Venäjän viesti- ja ELSO-järjestelmien kehitystä. Tällöin merkittävimmiksi kehityskohteiksi koettiin strategiset ydinasejoukot sekä korkean valmiuden joukot. Kehitettävänä johtamistasona nähtiin sotilaspiirien johtamisjärjestelmät, ja painopisteen arvioitiin olevan operatiivis-taktisella tasalla.

Johtamisjärjestelmien täyden operatiivisen valmiuden saavuttamisen arvioitiin kestävän 10–15 vuotta. Arvion perusteella tavoitteena oli kehittää automaattiset johtamisjärjestelmät oheislaitteineen ja aloittaa niiden sarjatuotanto. Tärkeimmiksi kehityskohteiksi valittiin käytössä olevat viestivälitteet. Tiedonsiirtokapasiteettia sekä häirinnän sietoa tuli lisätä. Käyttöön piti ottaa uusia taajuusalueita sekä monen satelliitin välitysjärjestelmiä. Kaapelitiedonsiirron kapasiteettia arvioitiin lisättävän valokuitujärjestelmien laajalla käytöllä. Salattujen päätelaitteiden käytön arvioitiin laajenevan.

Kehittämisen periaatteiksi nähtiin liikkuvuus, integraatio, luotettavuus ja kapasiteetin lisääminen. Siviilitekniikan nähtiin nousevan aiempaa merkittävämpään rooliin etenkin tiedonsiirtokapasiteettia kasvatettaessa.

Venäjän taloudellinen tilanne nähtiin kuitenkin rajoitteena. Normaalisti 10–15 vuotta kestävä sotavarustuksen kehitystyön arvioitiin kestävän 25–30 vuotta, ja tällöinkin uudella tekniikalla arvioitiin kyettävän varustamaan vain tärkeimpiä joukkoja. Suu-

rimmat muutokset koettiin tapahtuvan satelliittiviestiliikenteessä. Radiokaluston arvioitiin vakiintuvan ja linkkikaluston kokevan vähiten muutoksia.¹

Elektronisen sodankäynnin oletettiin kehittyvän siten, että pääosa häirintäkapasiteetista suunnattaisiin ilmauhkaa vastaan. Datafuusion koettiin kehittyvän siten, että tiedustelutieto saataisiin integroitua samaan järjestelmään. Havaitsemistodennäköisyiden arvioitiin kasvavan ja paikantamisesta tulevan entistä tarkempaa. Kuuntelutiedustelun nähtiin väistyvän, ja Venäjän arvioitiin kurovan muiden etumatkan kiinni uusilla ELSO-aseilla.²

9.1 Johtamisjärjestelmien yleiskehitys

Venäjän johtamisjärjestelmien kehitys keskittyi vielä 2000-luvun alussa pääsääntöisesti yksittäisten järjestelmien rakentamiseen tai tiedonsiirtokapasiteetin kasvattamiseen. Käännekohtana tai herätyksen antajana voidaan pitää vuoden 2008 Georgian sota. Sotilaallisesta voitosta huolimatta myös johtamisjärjestelmissä havaittiin merkittäviä puutteita. Keskeiset johtamisjärjestelmät koettiin monelta osin puutteelliseksi. Komentajat joutuivat muun muassa hylkäämään asevoimien tarjoamat johtamislaitteet ja ottamaan käyttöönsä matkapuhelimet johtaakseen joukkojaan³.

Georgian sodan jälkeen silloinen Venäjän puolustusministeri Anatoli Serdjukov laittoi alulle uudistuksen, jota kutsuttiin nimellä ”uusi ilme”. Uudistuksen tavoitteena oli muokata Venäjän asevoimien kalusto ja organisaatio vastaamaan uuden vuosisadan haasteita. Johtamisjärjestelmien kehityksen näkökulmasta uusi ilme -reformi vastasi suurelta osin länsimaissa jo omaksuttua verkostokeskeistä sodankäyntiä.⁴

Verkostokeskeisellä sodankäynnillä (*Network Centric Warfare*, NCW) tarkoitetaan toimintatapaa, jolla pyritään hankkimaan vastustajasta informaatioylivoima verkottamalla taistelutilan eri toimijat. Tämä pyritään tekemään jakamalla informaatiota ja luomalla yhteiset prosessit ja toiminnot.⁵ Venäjän federaation asevoimien viestipäähallinnon päällikkö ja yleisesikunnan varapäällikkö, kenraalimajuri Halil Arslanov kertoi vuonna 2015 antamassaan haastattelussa, että seuraavan 20 vuoden aikana

¹ Wiheraari, Juha: Venäjän viesti- ja elsojärjestelmien kehitysnäkymät teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P, Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J.: *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, ss. 189–190.

² Sama, ss. 189–190.

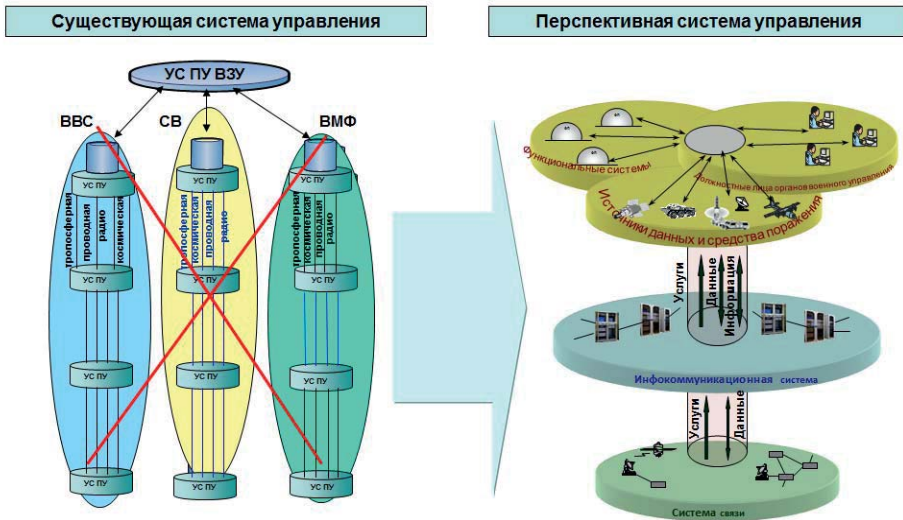
³ Falitšev, Oleg (toim.): Yleisesikunnan varapäällikkö kenraalimajuri Halil Arslanovin haastattelu, *VPK-news*, 2015, <http://vpk-news.ru/articles/23369>, viitattu 13.1.2015.

⁴ McDermott, R.: Russia's Armed Forces Await Automated Command and Control – In 2015, *Eurasia Daily Monitor Volume: 10 Issue: 51*, 2013.

⁵ Alberts, D. S., Garstka, J. J. & Stein, F. P.: *Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority*, 2nd Edition (Revised), CCRP publication series, USA, 2000.

Venäjän asevoimien päätehtävänä on hankkia informaatiovoima vastustajasta verkostokeskeisen sodankäynnin periaatteiden mukaisesti⁶.

Venäjän asevoimien johtamisjärjestelmän tavoitteena on tarjota tulevaisuudessa kaikille toimijoille yhteinen, globaali tiedonsiirtoalusta⁷. Venäjän yleisesikunnan päällikkö Nikolai Makarov kuvasi johtamisjärjestelmien muutosta seuraavalla kuvalla, (kuva 1).

Kuva 1: Venäjän yleisesikunnan päällikön näkemys johtamisjärjestelmien kehityksestä⁸.

Kuvassa vasemmalla on yksinkertaistaen esitetty Venäjän johtamisjärjestelmien nykytila. Siinä on kuvattu omiin siloihinsa eristetyt kolme puolustushaaraa (maa-, meri- ja ilmavoimat), joiden sisällä informaatio kulkee niin, että tieto yhdistyy vasta ylimmällä tasolla. Oikealla oleva kolmitasoinen palkki kuvaa uudistusten jälkeistä tulevaisuutta. Palkissa on kuvattuna kaikki eri järjestelmät, tieto ja tietovarannot ja kaikki eri toimijat integroituneena yhteiseen informaatio- ja johtamisjärjestelmään. Yhteisen informaatio- ja johtamisjärjestelmän rakentaminen ei koske pelkästään asevoimia ja puolustushaaroja, vaan tavoiteltavassa loppuasetelmassa kaikki valtion turvallisuuteen liittyvät rakenteet olisi liitetty samaan johtamisjärjestelmään⁹.

⁶ Arslanov (2015).

⁷ Sama.

⁸ Makarov, N. : *Esitelmä "yhteiskuntakamarissa"* (Обществовенная палата РФ) 17.11.2011. – Teemana oli Venäjän armeijan uusi ilme: tulokset, ongelmat ja tulevaisuudennäkymät.

⁹ Jakunin, Aleksandr: *Haastattelu*, www.tass.ru, viitattu 27.5.2015. – Jakunin on puolustusteollisen kompleksin pääjohtaja.

Näin Venäjänkin lähestyy myös Suomessa omaksuttua kokonaisturvallisuuden konseptia. Kokonaisturvallisuus on tavoiteltava, jossa valtion itsenäisyyteen, väestön elinmahdollisuuksiin ja muihin yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittavissa. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot turvataan viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Turvaamisen toimiin kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen¹⁰. Ensimmäisenä konkreettisenä askeleena kohti kokonaisturvallisuutta, ja toisaalta myös toimivaa viranomaisyhteistyötä, voidaan pitää kansallisen puolustuksen johtokeskuksen perustamista vuonna 2014¹¹.

Johtamisjärjestelmien kehityksen ja käyttötarkoitusten näkökulmasta Venäjän asevoimien suunnitelmat ovat ainakin konseptitasolla uskottavia. Verkostokeskeinen sodankäynti sekä yhteisoperaatioiden joustava suunnittelu ja toimeenpano edellyttävät yhteistä tilannekuva- ja johtamisjärjestelmää. Yhteisen johtamisjärjestelmän rakentaminen on perusteltua ja länsimaissa tapahtuneiden kehityslinjojen mukaista – tosin noin 10 vuotta jälkijunassa¹².

Merkittävimpinä haasteina tavoitteiden saavuttamisessa ovat nykyisten käytössä olevien laitteiden ikä ja kunto. Suurin osa laitteista on edelleen analogisia ja elinkaarensa päässä. Merkittävä haaste on myös johtamisjärjestelmien eri osien keskinäinen yhteensopimattomuus: puolustushaarat ja aselajit ovat kehittäneet erilaisia järjestelmiä itselleen ilman yhteisiä standardeja¹³.

Yhteisen johtamisjärjestelmän rakentaminen on erittäin haasteellista. Yleisesikunnan ja sotilaspiirien pysyvän valmiuden joukkojen varustaminen uusilla johtamislaitteilla sekä joukkojen uudelleen kouluttaminen on mahdollisuuksien rajoissa oleva ponnistus, joka vienee aikaa vähintään kymmenen vuotta. Liikekannallepanoyhtymät ovat vaikeimpia uudistettavia, koska niiden varustaminen ja joukkojen kouluttaminen pystyttäisiin aloittamaan vasta pysyvän valmiuden joukkojen kouluttamisen jälkeen.

Kaikkien johtamisjärjestelmän osien vaihtaminen kerralla ei ole uskottavaa, eikä selaista todennäköisesti suunnitellakaan. Erityisen haastavaksi Venäjän asevoimille tilanteen tekee asevoimien varsin suuri koko ja hankittavien järjestelmien määrä. Johtamisjärjestelmien kehittämisen näkökulmasta Venäjän asevoimissa on merkittävä ongelma yhteensopivuuden rakentamisessa edellisen sukupolven, analogiseen viesti-

¹⁰ *Valtionewoston periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta, 2012, s. 7.*

¹¹ Jakunin (2015).

¹² Ensimmäiset länsimaiset kirjoitukset verkostokeskeisestä sodankäynnistä sijoittuvat 1990-luvun loppuun, esimerkiksi Cebrowski, Arthur, K. (Vice Admiral, US Navy) and Garstka, John J.: *Network-Centric Warfare: Its Origin and future, Proceedings, January 1998*. Ks. myös McDermot (2013). – Venäjä esitti vastaavat ajatukset toimeenpanokelpoisessa muodossa vuonna 2008.

¹³ *Venäjän asevoimien viestijoukkojen 95-vuotisjuhlanumero 2014*, kääntäjä J. Keinonen, käännöksen sivut 34–35.

järjestelmään. Nykyisessä poliittis-taloudellisessa tilanteessa, johon Venäjä on joutunut Ukrainan kriisin ja siitä aiheutuneiden talouspakotteiden sekä Venäjän muutoin heikon taloudellisen kehityksen vuoksi, asevoimien ja turvallisuusviranomaisten yhteisen johtamisjärjestelmän luominen kestää vähintään 20 vuotta.

Erityisesti maavoimien eri johtamistasoille rakenteilla olevat useat johtamisjärjestelmät vaikuttavat ulkopuolisen silmissä hyvin mutkikkailta ja jäsentymättömiltä kokonaisuuksilta. Erilaisten johtamisjärjestelmien monilukuisuus ja valmistajien runsas kirjo herättävät väistämättä kysymyksen toiminnan tarkoituksenmukaisuudesta, mikä heittää hankintajärjestelyiden ylle varjon korruption mahdollisuudesta.

9.2 Operatiivis-strategisen tasan järjestelmät

Operatiivis-strategisen tasan johtamisjärjestelmällä OATsSS VS pyritään vastaamaan edellä esitettyyn tarpeeseen yhteisestä järjestelmästä. Se muodostaa asevoimien yhden, edistykellisen viestijärjestelmän perustan.¹⁴ OATsSS VS VF:n¹⁵ tavoitteena on mahdollistaa eri puolustushaarojen johtoportaiden sekä FSB:n, FSO:n, sisäministeriön ja hätätilaministeriön joukkojen liittäminen yhtenäisen johdon alle.¹⁶ Sotilaallisia televiestintä- ja informaatiokommunikaatiolaitteistoja kehitteleville puolustus-teollisuusyrityksille annetaan vaatimuksia ennakoivasta järjestelmien ja teknisten ratkaisujen yhdenmukaistamisesta ja standardoinnista.¹⁷

OATsSS VS VF mahdollistaa vaiheittaisen siirtymisen primääri- ja lukuisista toisioviestiverkoista yhden yhtenäisen viestiliikenneverkon toteuttamiseen. Järjestelmä perustuu yhdenmukaistettuihin järjestelmätekniisiin ratkaisuihin, joilla mahdollistetaan yhteensopivuus eri toimijoiden välille.¹⁸ OATsSS VS VF:n oikea-aikaisen käytettävyyden, operatiivisuuden, salattavuuden ja kestävyuden tekniselle toteutukselle on asetettu asevoimien nykyistä johtamisjärjestelmää tiukemmat vaatimukset.¹⁹

Venäläisiltä tulevaisuuden sotilasjohtamisjärjestelmiltä vaaditaan jatkuvaa valmiutta taistelunjohtamiseen kaikkien eri järjestelmien välillä kaikissa eri tilanneolosuhteissa. Eri järjestelmillä tarkoitetaan puolustushaarojen ja aselajien lisäksi myös ilma- ja avaruuspuolustusjoukkoja, ohjuspuolustusjärjestelmää sekä muuta erikoiskalustoa. Li-

¹⁴ Falitšev (2015).

¹⁵ Ven. *OALICC BC PΦ*.

¹⁶ *Venäjän asevoimien viestijoukkojen 95-vuotisjublanumero 2014*, s. 10.

¹⁷ Sama, ss. 10–11.

¹⁸ Sama, s. 3

¹⁹ Sama, s. 7.

säksi järjestelmien on kyettävä toimimaan tärkeimmissä suunnissa myös silloin, kun niihin kohdistuu voimakkaita kyber- tai ELSO-iskuja tai kineettistä vaikuttamista.²⁰

OATsSS VS VF:n kehittämistyö ei ole ongelmatonta. Johtamisjärjestelmäkokonaisuuden kehittämiseen vaikuttavat muun muassa Venäjän federaation uusi sotilasdoktriini, asevoimien johtamisjärjestelmän rakennemuutos sekä puolustusministeriön joukkojen, asevoimien yhtymien käyttötapojen ja kaluston muutos. Kaluston muutoksella tarkoitetaan erityisesti automatisoitujen ja digitaalisten järjestelmien määrän kasvua eri johtamisen tasoilla aina yksittäiseen taisteliijaan saakka. Lisäksi järjestelmien suojaamiseen liittyvät vaatimukset ovat kasvaneet. Koska OATsSS VS VF:ssä on kyse koko Venäjän tietoliikenneverkon eri yhteysoperaattoreiden verkkojen hyödyntämisestä, myös niiden kehitysnäkymät pitää ottaa huomioon.²¹

Venäjä on tunnistanut uuden yhtenäisjohtamisjärjestelmän kehittämiseen liittyvät mahdolliset haasteet. Järjestelmän kokonaistoiminnan takaamiseksi normaali- ja poikkeusoloissa johtamistoiminnan tueksi on perustettu kolme ylätasoa: kiinteä, liikkuva sekä (viestiliikenne)kuripalveluosasto. Kiinteän palveluosaston vastuulla ovat maassa sijaitsevat yhtenäisen liikenneviestiverkon ja yhteysverkkojen kiinteät viestivälineet ja kenttäviestivälineet. Nämä pitävät sisällään kaapeli-, radio-, radiolinkki- ja troposfäärijärjestelmät sekä satelliittiliikenneviestiverkon. Liikkuva palveluosasto sisältää muun muassa langattomat liikkuvat yhteysverkot sekä meri-, ilma- ja satelliittiradioyhteysverkot. Kuripalveluosasto luo sääntöjä ja kehittää televiestintälaitteita ja automatisointivälineitä.²²

OATsSS VS VF:n rakentamisessa keskeinen yritys on NIISSU (*Nautšno-issledovatelskii institut sistem svjazj i upravlenija*). Sillä on päätuotantolaitoksen status asevoimien kenttäviestijärjestelmän sekä erikoisjoukkojen automatisoidun johtamisjärjestelmän rakentamisessa. NIISSU:lla on kolme päälinjaa:

1. asevoimien automatisoidun, digitaalisen yhteisviestijärjestelmän maaportaan laitteiden, laitteistojen ja elementtien kehittäminen sekä toimitus
2. maahanlaskujoukkojen automatisoidun johtamisjärjestelmän laitteiden ja laitteistojen kehittäminen sekä toimitus
3. automatisoitujen sotilasjohtojärjestelmien ja mahdollisesti vaarallisten tuotantokohteiden erikoisuojausten monitoimisten teknisten järjestelmien ja laitteiden luominen sekä käyttöönotto.²³

²⁰ *Venäjän asevoimien viestijoukkojen 95-vuotisjuhlanumero 2014*, s. 8

²¹ Sama, s. 5.

²² Sama, s. 4.

²³ *Viesti Venäjän federaation asevoimissa 2015*, viitattu huhtikuun 2015. – Aleksei Kazanski, NIISSU:n pääjohtaja on tekniikan lisensiaatti ja dosentti.

Kiinteiden johtamispaikkojen modernisointi on aloitettu ainakin strategisissa ohjusjoukoissa. Aluksi siellä otetaan käyttöön neljännen sukupolven taistelunjohtajärjestelmä ABSU sekä siihen liittyvä, liikkuva maasijoitteinen JARS-järjestelmä. Tämä muutos parantaa merkittävästi käskyjen oikeellisuutta ja välitysetäisyyttä. Lisäksi vuodesta 2016 alkaen strategiset ohjusjoukot aikovat ottaa käyttöönsä viidennen sukupolven integroidun automaattisen taistelunjohtajärjestelmän, jolla oletettavasti tarkoitetaan OATsSS VS VF:n osia. Muutos mahdollistaa nopean ohjusten uudelleen maallittamisen sekä ohjusjoukkojen, yhtymien ja joukko-osastojen päätöksenteon ja johtamisen. Näillä automaattisilla johtamisjärjestelmillä voidaan taistelukäskyt välittää suoraan laukaisulaveteille ilman väliportaita myös poikkeusolosuhteissa.

Sozvezdie-konserni ryhtyy valmistamaan sarjatuotantona Venäjälle Antei-järjestelmän tuotteita. Nämä tuotteet pitävät sisällään automatisoituja kiinteitä ja kenttä-HF-radiokeskuksia maavoimien ylimpiä johtamistasoja varten. Antei on ensimmäinen venäläinen radioteollisuuden kokonaisvaltainen kehitystyö yli 30 vuoteen, ja sitä voi valmistajansa mukaan pitää edistyksellisenä järjestelmänä. Antei mahdollistaa automaattisen ja automatisoidun datan, puheen ja sähkötyksen siirron häiriytyssäkin olosuhteissa.²⁴

Satelliittiyhteyksien merkitys integroiduissa viestijärjestelmissä on korostunut uusien asejärjestelmien myötä. Maalin osoitus voidaan välittää satelliittiyhteydellä pitkän kantaman asejärjestelmille. Venäjä ottaa lähivuosina käyttöön kiinteitä, liikkuvia ja siirrettäviä satelliittiviestiasemia. Ne mahdollistavat tulevaisuudessa venäläisille joukoille liittymisen yhteiseen johtamisjärjestelmään mistä tahansa maailmassa.²⁵

Uusia kevyitä ja helppokäyttöisiä laitteita on saatu jo joukkojen käyttöön. Laitteiden testaaminen ja käytön harjoittelu toteutetaan tyypillisesti suurissa viestiharjoituksissa eri sotilaspiireissä.²⁶ Uudet järjestelmät on valmistettu ohjelmistopohjaisina, ja ne mahdollistavat VTC-yhteydet, IP-puhelut sekä pääsyn internetiin. Varsinkin arktisella alueella modernisoidaan olemassa olevia järjestelmiä ja käytetään siviilitoimijoiden kanssa yhteiskäyttöisiä satelliittiviestilaitteita.²⁷

²⁴ http://www.sozvezdie.ru/news/archive1/sozvezdie_pristupaet_k_seriyonomu/ ei kirjoittajan tai toimittajan nimeä, viitattu 18.2.2015.

²⁵ *Orientir/Juri Seleznev, toimittaja*, viitattu maaliskuu 2015.

²⁶ http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12006410@egNews; Seleznev, 2015.

²⁷ Falitšev (2015).

Satelliittien määrä ja sijainti täyttää pääosin Venäjän federaation tarpeet. Kuitenkin 2020-luvulle mennessä järjestelmää täydennetään yhdeksällä uudella viestiliikennesatelliitilla. Järjestelmän suorituskyky kasvaa nelinkertaiseksi. Kanavien tiedonsiirtonopeus kasvaa 8Mbps:ssa ja erillisessä suunnissa jopa 100Mbps:ssa.²⁸

9.3 Taktisen tason järjestelmät

Arviolta uuden ja valmiin valtakunnallisen johtamisjärjestelmän kehittäminen kestää vuosikymmenen. Venäjän sotilaspiirien alaisten armeijoiden johtamisjärjestelmä on siis valmis aikaisintaan 2020-luvun alussa.²⁹ Venäjällä on vuonna 2005 aloitettu langattoman laajakaistaverkon rakentaminen. Verkko perustuu WiMAX-teknologiaan. Tämän kaupalliseen teknologiaan perustuvan verkon tiedonsiirtonopeus on suurimmillaan 75 Mbps ja signaalin kantomatka parhaimmillaan lähes 13 kilometriä. Ensimmäinen WiMAX-verkko on ollut toiminnassa vuodesta 2008 alkaen Moskovassa, Pietarissa ja suurimmissa kaupungeissa. Tulevaisuudessa Venäjän asevoimien alueellinen viestijärjestelmä rakentuu vahvasti kiinteän televerkon ja kaupallisten tuotteiden varaan. NATEKS Groupin valmistama mikroaaltolinkki on esimerkki sotilaalliseen käyttöön soveltuvasta kaupallisesta tuotteesta³⁰. Taktisen tason yhtenäisen johtamisjärjestelmän luomisen tärkeimpänä tavoitteena pidetään sitä, että lyhyessä ajassa kyetään johtamisjärjestelmäpalvelut ulottamaan aina jokaiseen taisteluajoneuvoon ja sotilaaseen saakka.³¹

Maavoimien viestijoukkojen varustaminen hyppivätaajuuksisilla digitaalisilla radioilla on aloitettu. Nykyinen kehityssuunta on se, että taktisen tason joukot ja järjestelmät luovat automaattisesti verkottuvan järjestelmän.³² Radioiden kognitiiviset ominaisuudet tulevat lisääntymään. Kognitiivinen radio voi muun muassa hyödyntää spektriä älykkäästi valitsemalla automaattisesti ja dynaamisesti toimintataajuuden taajuuksien käyttötilanteen mukaan.³³

²⁸ Falitšev (2015).

²⁹ Rautala, A. 2014. *Venäjän sotilasreformi – Asevoimien uusi ilme*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 4: työpapereita No 51, s. 20. – Julkaistu myös verkkoversiona osoitteessa http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94612/Ven_j_nSotilasreformi_netti.pdf?sequence=2.

³⁰ Linnainmaa, Pavel. 2009. Venäjän federaation maavoimien viestijärjestelmän tulevaisuus, *Viestimies* 3/2009, s. 21.

³¹ www.army.informost.ru/2014/index.php.

³² <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/ground/structure/link.htm>.

³³ Karsikas, Jarkko: *Maavoimien verkostokeskeisen tiedonsiirtojärjestelmän arkkitehtuuri ja sen toteuttaminen*, Maanpuolustuskorkeakoulun yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö vuodelta 2007, s. 100.

Digitaalisia viestilaitteita (esimerkiksi R-419MP, KASA Rezus, KAS Katasaver, uudelleenvarustellut MŠ-PŠ ja tuotteen Registon SMT/KASA Rezus koemalli) on testattu harjoituksissa, joiden tavoitteena on ollut johtamisjärjestelmäpalvelut. Saadut tulokset ovat venäläisten lähteiden mukaan olleet rohkaisevia.³⁴

Elektrosignal-yritys on perustettu Venäjän asevoimia varten. Se on historiansa aikana valmistanut sarjatuotantoon radiolaitteiden (HF, VHF, UHF) viisi sukupolvea. Yrityksellä on kaikki tarvittavat tuotantomuodot, jotka antavat mahdollisuuden valmistaa sarjatuotantona Akveduk-sarjan HF- ja VHF-radioviestilaitteita. Kyseinen laitteisto mahdollistaa salatut radioyhteydet.

Yritys valmistaa sarjatuotantona muun muassa seuraavia tuotteita:

- digitaalinen VHF-viestilaitteisto Argon taajuusalueelle 146–174 MHz, mikä mahdollistaa puheen ja datan samanaikaisen lähettämisen. Laitteiston kokoonpanoon kuluvat kannettavat, liikkuvat ja kiinteät radiot
- kuljetettava Akveduk-sarjan VHF-radio R-168-25U-2, joka mahdollistaa toiminnan taajuusalueilla 30–108 MHz sekä 390–440 MHz
- Akveduk-sarjan liikkuva digitaalinen VHF-radio R-168-5UV, joka mahdollistaa radioyhteyden taajuusalueella 390–440 MHz. Radio mahdollistaa yhtä-aikaisella puheen ja datan siirron
- yrityksen digitaalisten linkkien mallisto, joka kattaa käytännössä kaikki taajuusalueet välillä 150 MHz–40 GHz ja nopeudet välillä 64 Kbps–155 Mbps.³⁵

Strelets-tiedustelu-, johtamis- ja viestilaitteisto käsittää tyypillisen laitteen, joka on kooltaan tablet-tietokoneen kokoinen ja painaa hieman yli 2 kilogrammaa. Strelets on varustettu paikannusominaisuudella. Sijainti integroituu digitaaliseen paikkatietojärjestelmään. Laitteiston päätarkoituksena on maalitietojen välittäminen tuliyksiköille, eli raketinheittimille, kranaatinheittimille ja telatykeille. Tavoitteena on vaikuttamisen prosessin nopeuttaminen.³⁶

Satelliittien merkitystä paikannuksen ja maalinosoituksen yhteydessä ei kuitenkaan voida täysin erottaa viestiliikenteestä. Venäjän asevoimat pyrkii olemaan riippumaton satelliiteista. Satelliittipaikannuksen rinnalla käytetään muita menetelmiä, kuten inertiaipaikannusta. Venäjän federaatio on kuitenkin täysin riippuvainen GLONASS-satelliittipaikannusjärjestelmästä. GLONASS-paikkatiedon käyttöön perustuvaa GROT-M-paikannuslaitetta on käytetty tykistön ammunnoissa. Mobiili paikannus-

³⁴ www.army.informost.ru/2014/index.php.

³⁵ Sama.

³⁶ <http://www.network54.com/Forum/211833/message/1317699387>.

järjestelmä on jaettu tiedustelu- ja tykistöyksiköiden päälliköille. Paikkatiedot integroidaan Operator-järjestelmässä.³⁷

Vuoteen 2020 mennessä Venäjä saa lisättyä kiinteitä ja kenttäviestilaitteistoja joukoissaan. Nämä ovat muun muassa kenttäkontteja operatiivista ja strategista johtamistasoa varten, satelliittiviestiyhteyksien maallaitteistoja, digitaalisia televiestintälaitteistoja sekä suojattujen video- ja infoviestintäpalveluiden liikkuvia laitteistoja.³⁸

Tällä hetkellä Venäjä käyttää jo Redut-2US-järjestelmän digitaalisia viestikontteja liittääkseen digitaalisen kenttäviestiverkon kiinteään verkkoon. Näitä on hankittu useita jo vuonna 2012.³⁹ Redut-2US-järjestelmällä voidaan jatkaa kiinteän verkon yhteyksiä langattomasti 300 Mbps:n nopeudella⁴⁰. Se tarjoaa kaikki nykyaikaiset viestiyhteyksimuodot kenttäjohtamispaikoille, mikä tarkoittaa muun muassa videokonferenssiyhteyksiä, sähköpostia ja salattuja yhteyksiä⁴¹.

Venäjä aloitti vuonna 2009 myös automatisoidun johtamisjärjestelmän kehittämisen ja käyttöönoton laskuvarjopataljoonille. Projekti on osa Andromeda-D-kehittämistyötä. Automatisoitu johtamisjärjestelmä koostuu sekä kiinteistä että liikkuvista johtamisjärjestelmän osista. Liikkuvilta johtamispaikoilta tiedot välitetään nopeita satelliittiyhteyksiä pitkin kiinteille satelliittiyhteyksiasemille, joista tieto välittyy kiinteitä yhteyksiä pitkin yhteiseen johtamisjärjestelmään. Järjestelmän siirtonopeuden kerrotaan olevan 200 kertaa nopeampi ja kahdeksan kertaa tehokkaampi aiempiin verrattuna. Uusia järjestelmiä on käytetty ainakin Vostok-2014- ja Vzaimodeistvie-2014-harjoituksissa sekä maahanlaskujoukkojen pohjoisissa harjoituksissa. Julkistettujen tulosten perusteella järjestelmät toimivat harjoituksissa erinomaisesti myös arktisissa olosuhteissa.⁴²

Radiotietoliikennetekniikan kehitys voidaan yksinkertaistaen jakaa eri sukupolviin: ensimmäisen sukupolven verkoissa kapasiteetti jaettiin käyttäjien kesken taajuustasossa, toisen sukupolven verkoissa resursseja jaettiin aikatasossa ja kolmannen sukupolven verkoissa resursseja jaettiin koodien suhteen. Viime aikoina kehityksen moottorina on toiminut informaatioteoria, joka on antanut tietoa siitä, minkälaisia aaltomuotoja ja vastaanotinrakenteita tiedonsiirrossa kannattaa käyttää, jotta tiedonsiirto olisi mahdollisimman spektritehokasta⁴³.

³⁷ survivalcity.com.

³⁸ Falitšev (2015).

³⁹ <https://russiandefpolicy.wordpress.com/tag/procurement/>.

⁴⁰ http://www.armyrecognition.com/weapons_defence_industry_military_technology_uk/6000_new_military_communication_equipment_for_western_military_district_of_russian_army.html.

⁴¹ Seleznev (2015) ja <http://www.niissu.ru/2013-05-27-12-43-20/redut-2us.html>.

⁴² *Venäjän asevoimien viestijoukkojen 95-vuotisjublanumero 2014*, s. 30

⁴³ Hakala, Kari, M., Pääkkönen, A. ja Pitkänen, E. (toim.): *STAE 2025. Sotatekninen arvio ja ennuste 2015, osa 1*, Puolustusvoimien Teknillinen Tutkimuslaitos, Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Langattomien datayhteyksien kehittäminen on asevoimien johtamisjärjestelmien kehityksen kiinnostuksen kohteena. Venäjällä on vuodesta 2014 pyritty kehittämään taistelukentälle langatonta taistelunjohtojärjestelmää, joka perustuu LTE-tekniologiaan (*Long Term Evolution*). Tällä tarkoitetaan matkaviestintäjärjestelmien kolmannen sukupolven kehittyneitä versioita, joka mahdollistaa aiempaa suuremmat datanopeudet⁴⁴. Venäjällä on tarkoitus testata tätä uuden sukupolven järjestelmää vuoden 2016 aikana. Uusi järjestelmä on suunniteltu adaptiiviseksi (automaattinen taajuushypintä)⁴⁵. Uuden sukupolven radio on toteutettu SDR-tekniologialla, joka mahdollistaa salatun radioyhteyden taktisella johtamistasolla. Radio on tällä hetkellä menestyksekkäästi käytössä Venäjän federaation asevoimissa. Sitä käytettiin turvatoimenpiteissä talviolympialaisissa Sotšissa. Tämän ohella on aloitettu suunnittelu- ja kehittämistyöt seuraavan sukupolven radiolaitteiston rakentamiseksi⁴⁶.

Venäjän tavoitteena on saada käyttöön vuonna 2020 automaattinen kaikkien puolustushaarojen yhteinen taktisen tason viesti- ja johtamisjärjestelmä JeSU TZ (*Jedinaja Sistema Upravljenija v Taktičeskom Zvene*). Järjestelmätestauksissa on kuitenkin havaittu lukuisia haasteita. Eniten haasteita on ollut eri puolustushaarojen omien järjestelmien yhteensovittamisessa yhteiseen järjestelmään. Puutteina on mainittu myös henkilökunnan ammattitaidottomuus⁴⁷. Joidenkin lähteiden mukaan JeSU TZ -järjestelmän olisi pitänyt olla vuonna 2011 käytössä kolmella tai neljällä prikaatilla. Yhden prikaatin varustaminen vaatii 3 000 radiota ja 4 000 tietokonetta salaustajustelmineen ja maksaa noin kahdeksan miljardia ruplaa⁴⁸.

9.4 ELSO-järjestelmät

Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti venäläisten elektronisen sodankäynnin (ELSO) taktisen tason järjestelmien nykytilaa ja tulevaisuutta elokuussa 2015 käytettävissä olleiden julkisten lähteiden perusteella. Kehitysnäkymiä verrataan vuonna 1999 julkaistuun arvioon⁴⁹ ja samalla tehdään johtopäätöksiä arvion toteutumisesta. Lisäksi luodaan katsaus ELSO-järjestelmien kehittämiseen lähitulevaisuudessa.

⁴⁴ Penttinen, J. & Penttinen, P.: LTE osana varmentavaa viestintäjärjestelmää. *Viestimies* 3/2011, s. 43.

⁴⁵ *Military Tecnology* 6/2014, s. 54 ja 58.

⁴⁶ *Venäjän asevoimien johtamisjärjestelmien kehitys – uutisia vuodelta 2015*.

⁴⁷ McDermott (2013).

⁴⁸ McDermott, R.: *Russian Perspective on Network-Centric Warfare: The Key Aim of Serdyukov's Reform*, Foreign Military Studies Office, 731 McClellan Avenue, Fort Leavenworth, Kansas 2011, s. 6.

⁴⁹ Vihersaari (1999), ss. 189–201.

Järjestelmien kehittämistä on jatkettu vuonna 1999 tehdyn arvion mukaisesti. Uusia järjestelmiä on otettu tai otetaan käyttöön, mutta taloudellinen tilanne on todennäköisesti rajoittanut hankittavan kaluston määrää ja saattanut hidastaa tuotekehitystä. Kuten vuonna 1999 ennustettiin, länsimaisten ja venäläisten ELSO-järjestelmien toiminnallinen ero on kaventunut, ja Venäjälläkin painotetaan häirintää aiempaa enemmän. Toisaalta vanha tiedustelu–tulivaikutus-periaatekin on edelleen käytössä kuten kokemukset Ukrainasta osoittavat⁵⁰. Vuonna 1999 pidettiin mahdollisena, että ELSO-joukot keskitetään kokonaan sotilaspiirin alaisuuteen. Näin ei kuitenkaan näytä käyneen, sillä kuten edellä todettiin, prikaateissa on edelleen orgaaninen ELSO-komppania ja tiedustelupataljoonassa orgaaninen elektronisen tiedustelun (ELTI) kyky.⁵¹

Elektronisen sodankäynnin järjestelmillä on vahva rooli venäläisessä sodankäynnissä myös tulevaisuudessa. Valtion aseistusohjelmassa 2020 on maan johdon käskemä elektroniikkateollisuuden kehitysstrategia. Yhtenä tärkeimmistä tehtävistä on siirtyä varustamaan ELSO-joukkoja uuden sukupolven kalustolla⁵². Uusien järjestelmien kehittämistä on jatkettu koko ajan huolimatta muun sotateollisuuden vaikeuksista. Venäjän maavoimilla, ja Neuvostoliiton maavoimilla ennen sitä, on takanaan pitkä historia ELSO-joukkojen ja kaluston kehitystyössä. Länsimaisen näkemyksen mukaan ELSO-suorituskykyjen käyttäminen prikaatitasalla mahdollistaa koko taajuusalueen tiedustelun ja häirinnän. Kokonaisuuteen sisältyvät signaalitiedustelu, paikantaminen ja häirintä, jotka kohdistuvat sekä viestiyhteyksiin että muihin radio- ja taajuusalueella toimiviin järjestelmiin, kuten tutkiin ja GPS:iin. Esimerkit venäläiseen prikaatiin kuuluvasta ELSO-komppaniasta ja ELSO-suorituskykyjä sisältävästä tiedustelupataljoonasta on esitetty oheisissa taulukoissa.⁵³

⁵⁰ <http://www.openbriefing.org/regionaldesks/europe/russias-electronic-warfare-capability-in-ukraine/>, viitattu 4.8.2015.

⁵¹ Wihersaari (1999), ss. 194–195.

⁵² *Venäjän asevoimien viestijoukkojen 95-vuotisjuhlanumero 2014.*

⁵³ <http://www.openbriefing.org/regionaldesks/europe/russias-electronic-warfare-capability-in-ukraine/>, viitattu 4.8.2015.

Venäjän viesti- ja ELSO-järjestelmien kehitysnäkymät

RUSSIAN ARMY ELECTRONIC WARFARE (EW) COMPANY (ORGANIC TO MOTOR RIFLE & TANK BRIGADES)								
PERSONNEL	TOTALS	HQ	JAM (HF)	JAM #1 (UHF)	JAM #2 (UHF)	JAM (AIR UHF)	JAM (SPEC)	JAM (C-IED)
OFFICER'S	8	2	1	1	1	1	1	1
SENIOR NCO'S	23	7	2	2	2	2	4	4
OTHER RANKS (ENLISTED MEN)	73	23	8	6	6	10	11	9
PERSONNEL TOTALS	104							
MAJOR COMBAT EQUIPMENT	TOTALS	HQ	JAM (HF)	JAM #1 (UHF)	JAM #2 (UHF)	JAM (AIR UHF)	JAM (SPEC)	JAM (C-IED)
ACV, BTR-80, R-149BMR	1	1						
EW EOPT, COMD VEH, R330K	2	2						
EW EOPT, COMD VEH, RP330KPK	1	1						
EW EOPT, JAMMER, COMMS (HF), R-378B	2		2					
EW EOPT, JAMMER, COMMS (UHF), R-330B	4			2	2			
EW EOPT, JAMMER, COMMS, (SAT/CELL), R-330ZH	1						1	
EW EOPT, JAMMER, COMMS, (UHF AIR), R-934B	2					2		
EW EOPT, JAMMER, MP, C-IED, RP-377S	5							5
EW EOPT, JAMMER, MP, C-IED, RP-377SA	1							1
EW EOPT, JAMMER, MP, C-IED, RP-377U	4							4
EW EOPT, JAMMER, MP, C-IED, RP-377UB	15							15
EW EOPT, JAMMER, PROX FUSE, SPR-2 (BTR-70)	2						2	
PISTOL, 9mm, PM	8	2	1	1	1	1	1	1
RIFLE, 5.45mm, ASSAULT, AK-74M	96	30	10	8	8	12	15	13
TRUCK, EW EOPT, GAZ-3741	1							1
TRUCK, EW EOPT, URAL 43206	4						2	2
TRUCK, TECH MAINT, ATO-40	1	1						

Kuva 2: Venäläinen prikaatitason ELSO-komppania (länsimainen näkemys).⁵⁴

RUSSIAN ARMY RECONNAISSANCE (CEWI) BATTALION (MOTOR RIFLE & TANK BRIGADES)															
PERSONNEL	TOTALS	BN HQ & SIGNALS	RECCE (PATROL) COMPANY			RECCE (SURV) COMPANY			ELECTRONIC WARFARE (EW) COMPANY					BN SUPPORT PLATOON	
			COY HQ	#1 RP	#2 RP	#3 RP	COY HQ	SURV PL	GSR PL	EWOC	COMINT CC	COMINT PL #1	COMINT PL #2		COMINT PL #3
OFFICER'S	17	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
SENIOR NCO'S	27	3	2	3	3	3	3	4	3	3	4	4	4	3	5
OTHER RANKS (ENLISTED MEN)	168	16	6	18	18	18	4	13	18	0	5	8	8	8	19
PERSONNEL TOTALS	212														
EQUIPMENT	TOTALS	BN HQ & SIGNALS	COY HQ	#1 RP	#2 RP	#3 RP	COY HQ	SURV PL	GSR PL	EWOC	COMINT CC	COMINT PL #1	COMINT PL #2	COMINT PL #3	ELINT PL
ACRV, R-149BMR, MTLB-U	2	2													
ATGL, RPG-7/TV	9	1		1	1	1				1	1	1	1	1	1
EW EOPT, ELINT, MASRR, MTLB-U	3														3
EW EOPT, R-381T1 (INTCPT), MTLB-U	2											1	1	1	0
EW EOPT, R-381T2 (DF), MTLB-U	4										2	1	1	1	0
EW EOPT, R-381T3 (C2), MTLB-U	1									1					
MG, 7.62mm, PKP PECHENEG	6			2	2	2									
PISTOL, 9mm, PM	18	4	1				1	1	1	1	1	2	2	2	1
RADAR,SURV,MP, P0NR-8/8M	2									2					
RADAR,SURV,MP, SBR-5/5M (1L277)	3			1	1	1									
RADIO, R-168K	11	1		3	3	3	1								
RADIO,HF, R-168 SKY	5		1	1	1	1	1								
RADIO,HF, R-168 SUY	10	3	1	1	1	1									3
RADIO,UHF, R-168 0.5U	97	4	2	5	5	5	3	7	6						
RADIO,VHF, R-168 0.1U	61		3	16	16	16	2	4	4						
(7)										3	(1)	(1)	(1)	(1)	
RANGEFINDER,LASER, DPR-2	13		1	3	3	3		3							
RIFLE, 5.45mm, ASSAULT, AK-74M	194	18	8	15	15	15	7	16	20	3	8	11	11	11	12
RIFLE, 7.62mm, SNIPER, 9XD-S	6			2	2	2									
RIFLE, 9mm, SNIPER, VSS Vintorez	6			2	2	2									
SPV, GAZ-238014	17	1	1	3	3	3	1	3	2						
TRAILER, MAINT, ZPH-4M	5														5
TRUCK, AMBL, GAZ-2962	1														1
TRUCK, CARGO, KAMAZ 5350	4														4
TRUCK, EW EOPT, KAMAZ 4550	5	1	1						2						
TRUCK, TECH MAINT, MTO-AM1	1						1								1
TRUCK, TECH MAINT, URAL ATS-7-5557	1														1

Kuva 3: Venäläinen tiedustelupataljoona, ml. ELTI-komppania (länsimainen näkemys).⁵⁵

Useita uusia venäläisiä ELSO-järjestelmiä on äskettäin esitelty julkisuudessa. Vaikka voidaankin olettaa, että niiden julkaisemiseen liittyvä uutisointi valtiollisissa tiedotusvälineissä on osa informaatiosodankäyntiä, voidaan ne kuitenkin esitellä tässä esimerkkeinä venäläisen asevoimien suuntauksista ja toisaalta asevoimien tarpeista. Esiteltävien järjestelmien tiedot on koottu julkisista lähteistä.

⁵⁴ <http://www.openbriefing.org/regionaldesks/europe/russias-electronic-warfare-capability-in-ukraine/>, viitattu 4.8.2015.

⁵⁵ Sama.

Venäjällä on esitelty vuoden 2015 puoliväliin mennessä muun muassa seuraavat viisi uutta ELSO-järjestelmää: Hibiny, Moskva-1, Krasuha-2, Rtut-BM ja Prezident-S.

Hibiny on pieni torpedonmuotoinen säiliö, joka sijoitetaan lentokoneen siiven kärkeen. Sen väitetään lisäävän lentokoneen suojautumiskykyä 25–30 prosenttia. Kun lentokoneen järjestelmä hälyttää hyökkäyksestä, Hibiny muodostaa lentokoneen ympärille radiosähköisen suojan, jonka väitetään torjuvan vihollisen lähestyvän ohjuksen ja harhauttavan sen muualle. Venäläisten tietojen mukaan juuri Hibiny-järjestelmää käytettiin, kun 10. huhtikuuta 2014 Su-24-hävittäjäpommittaja suoritti Mustallamerellä simuloituja hyökkäyksiä amerikkalaista ohjusristeilijä Donald Cookia vastaan⁵⁶.

Moskva-1⁵⁷ on passiivinen tutkajärjestelmä, jolla väitetään olevan 400 kilometrin kantama. Joukot saisivat tämän alueen sisällä olevista lentävistä kohteista havainnon lähettämättä itse mitään. Järjestelmä valvoo ilmatilaa ja erottelee, ovatko lähestyvät kohteet ohjuksia vai lentokoneita. Operaattori tekee sitten päätöksen kohteiden torjunnasta. Valmistajan antaman tiedon mukaan maa on saamassa käyttöönsä kymmenen Moskva-1-järjestelmää seuraavien kahden vuoden kuluessa⁵⁸.

Krasuha-2⁵⁹ järjestelmällä suojataan maassa olevia kohteita. Esimerkiksi Iskander-järjestelmä on varsin haavoittuva ollessaan liikkeellä. Krasuha-järjestelmällä väitetään voitavan häiritä esimerkiksi AWACS-tutkavalvontakonetta jopa 250 kilometrin päähän. Järjestelmästä on edelleen kehitetty versio Krasuha-4, jonka kantama on 300 kilometriä.⁶⁰

Rtut-BM on tarkoitettu suojaamaan joukkoja vastustajan tykistöltä, joka käyttää herätesytyttimiä. Järjestelmän aiheuttaman häirintäsignaalin väitetään räjäyttävän ammukset turvallisella korkeudella jo etukäteen ilman, että omat joukot joutuvat vaaraan.

Prezident-S on optisen ja sähköisen alueen häirintälaitte, jonka väitetään suojaavan lentokoneita ohjushyökkäykseltä. Koeammunnoissa sen väitetään harhauttaneen kaikki tuhannen metrin päästä ammutut ohjukset.⁶¹

⁵⁶ http://in.rbth.com/economics/2014/05/15/russia_surges_ahead_in_radio-electronic_warfare_35247.html, viitattu 4.8.2015.

⁵⁷ http://www.deagel.com/Special-Purpose-Vehicles/1L267-Moskva-1_a003128001.aspx, viitattu 4.8.2015.

⁵⁸ <http://kret.com/en/news/3515/>, viitattu 4.8.2015.

⁵⁹ http://www.deagel.com/Special-Purpose-Vehicles/1L269-Krasukba-2_a003129001.aspx, viitattu 4.8.2015.

⁶⁰ http://rbth.com/science_and_tech/2013/12/20/russian_military_makes_strides_in_electronic_warfare_32797.html, viitattu 4.8.2015.

⁶¹ <http://www.interferencetechnology.com/russia-unveils-top-5-most-effective-electronic-warfare-systems/>, viitattu 4.8.2015.

Kuten vuonna 1999 ennakoitiin, ELSO-kaluston kehittäminen jatkuu Venäjällä edelleen voimakkaana. Silloin arvioitiin, että operatiivis-taktiselle tasolle saadaan käyttöön Naton AWACS-järjestelmää vastaan suunnattu häirintäjärjestelmä⁶². Tämä näyttää toteutuneen Krasuha-2-järjestelmässä. Samoin voidaan todeta, että vuoden 1999 arvio häirintäkapasiteetin kehittämisen lisäyksestä länsimaiden kehittynyttä ilma-asetta vastaan osoittautui oikeaksi.⁶³

9.5 Johtopäätökset

Venäjällä on ollut koko 2000-luvun alun kunnianhimoinen tavoite kehittää johtamisjärjestelmäänsä (C2). Kehittämisen on mahdollistanut tähän asti riittävä rahoitus. Kehittämistä on myös vauhdittanut valtiolliset yritykset, jotka ovat erikoistuneet asevoimien tuotantotarpeeseen. Tavoitteena on ollut luoda kaikkien puolustushaarojen ja voimaministeriöiden yhteinen, langattomaan teknologiaan perustuva adaptiivinen järjestelmä, johon on integroitu eri tiedonsiirtotekniikat radioista satelliittiyhteyksiin. Venäjän asevoimat on aloittanut joukko-osastojensa modernisoinnin, mutta on oletettavaa, että yhtenäisen järjestelmän kehittäminen viivästyy erityisesti heikkojen talousnäkömyönten vuoksi.

Kehityksen voidaan todeta etenevän yleisen viestitekniikan kehityksen mukaisesti, mutta toistaiseksi noin kymmenen vuotta länsimaita jäljessä. Asevoimien alueellisessa viestijärjestelmässä hyödynnetään myös kaupallisia verkkoja. Näyttäisi siltä, että asevoimien tiedonsiirron kehittäminen ja muun yhteiskunnan tietoliikennepalveluiden valmius eivät ole olleet tasapainossa, koska johtamisjärjestelmän kehittäminen on viivästynyt. Arvioiden mukaan uusi järjestelmä olisi käytössä 2020-luvulla. Nykyiset länsimaiden pakotteet Ukrainan kriisin johdosta vaikuttavat kuitenkin merkittävästi Venäjän talouteen, mikä edelleen hidastaa C2-järjestelmän kehittämistä halutulle tasolle.

2030-luvulla pääosa joukoista on todennäköisesti varustettu tässä artikkelissa esitellyllä tai esitellyn kaltaisella kalustolla. Korkeamman prioriteetin joukkojen radiojärjestelmien ominaisuuksia on saatu kehitettyä. Kognitiivisilla ominaisuuksilla on päästy parempaan spektritehokkuuteen; verkkojen topologia on muuttunut taktisella tasolla ainakin osittain rakenteettomaksi, ad hoc -tyyppiseksi automaattisesti reitittyväksi; ja verkkojen tiedonsiirtokapasiteetti on parantunut. Edellä kuvattu taloudellinen kehitys vaikuttaa luonnollisesti johtamisjärjestelmien kehittämiseen negatiivisesti. Jos prioriteettina on kehittää korkeimman valmiuden joukkoja, länsimaiden etumatka saadaan kiinni tai ainakin välimatka kapenee. Tällöin pääosa joukoista toi-

⁶² Wihersaari (1999), s. 199.

⁶³ Sama, s. 194.

mii kuitenkin edelleen vanhalla heterogeenisella kalustolla, ja eri tekniikoiden väliset rajapinnat aiheuttavat merkittäviä haasteita johtamisjärjestelmille. Mikäli pyritään edelleen yhteiseen adaptiiviseen järjestelmään kaikilla tasoilla, vie sen kehittäminen arvioitua enemmän aikaa ja ero länsimaihin kasvaa.

Huolimatta taloudellisista vaikeuksista asevoimien kehittäminen säilyy edelleen Venäjän valtion ydintehtävänä. Edellä arvioitiin, että elektronisen sodankäynnin joukkoja varustetaan uuden sukupolven kalustolla. Vaikka puolustusmäärärahoja joudutaisiinkin tilapäisesti supistamaan, on todennäköistä, että elektronisen sodankäynnin kykyjen kehittäminen jatkuu vahvasti myös tulevaisuudessa. Elektronisen sodankäynnin välineiden merkitys taktisella ja osin operatiivisellakin tasolla tulee korostumaan asejärjestelmiin integroitujen tiedonsiirto-ominaisuuksien vuoksi. Voidaankin arvioida, että 2030-luvulla suuressa osassa aseita tai asejärjestelmiä on integroituna vähintään omasuoja-tarkoituksessa jonkinlainen tällä hetkellä ELSO-välineeksi luokiteltava laite tai ominaisuus.

Koska viesti- ja johtamisjärjestelmien lähitulevaisuus on integroitujen ja automaattisten järjestelmien aikaa, on myös ELSO-järjestelmien kyettävä automaattiseen datafuusioon ja järjestelmäintegraatioon. Järjestelmien on kyettävä toimimaan myös vastustajan automaattista ja integroitua johtamisjärjestelmää vastaan. ELSO-järjestelmien on vaikutettava hyppivätaajuuksisia radioita vastaan eri taajuusalueilla aina milimetriaaltoihin asti. Automaattisesti ohjautuvat ELSO-järjestelmät ja aseet ovat jatkossa itsenäisiä vaikuttamisen välineitä.

Tulevaisuuden ELSO-järjestelmille ja -aseille voidaan arvioida mahdollisia kehitys-suuntauksia. Tämän artikkelin näkökulmasta merkittävimpiä ovat

- monipuolisuuden kasvu
- avoin rakennearkkitehtuuri ja moduulirakenne
- elektroninen tuhoaminen vihollisalueella
- uudenlaiset häirintäteknikat uusille aaltomuodoille
- ELSO-ominaisuuksien integroiminen kineettisiin aseisiin ja
- ELSO-järjestelmien ja -aseiden automaattinen ohjaus.

Tulevaisuudessa Venäjän ELSO- ja viestijärjestelmät ovat integroituja ja digitaalisia järjestelmiä, jotka tukevat kaikkien voimaministeriöiden johtamistarpeita, tiedustelua kuin vaikuttamistakin.

VENÄJÄN ILMAVOIMIEN KEHITYSNÄKYMÄT

Jussi Tuovinen, Tomi Iikkanen, Rami Lindström, Jyri Mattila ja Petteri Puusa

Venäjäns ilmavoimien kehitys vuodesta 1991 aina vuoteen 2015 oli jatkumoa erilaisia reformeja, jotka toteutettiin vaihtelevalla menestyksellä. Jotta kykenee ymmärtämään, miksi ja miten Venäjän ilmavoimat on muodostettu, tulee perehtyä Venäjän ilmavoimien historiaan, syihin ja seurauksiin. Historian ymmärtämisen kautta voi myös hahmottaa paremmin tulevaisuutta, johon Venäjän ilmavoimat tähtää.

Tällä hetkellä ilma- ja avaruuspuolustuksen kehittäminen on strategisten ydinaseiden jälkeen ensimmäisellä prioriteetilla Venäjän asevoimissa¹. Ilmavoimien kaluston tulee olla vuoteen 2020 mennessä modernisti varustettu ja koulutettu ilmakomponentti, joka kykenee asevoimien tukemiseen kaikkialla Venäjällä². Kalustossa tämä näkyy mittavana vuoteen 2020 ulottuvana varusteluohjelmana (GPV-2020)³, joka on osa asevoimien uudistamisohjelmaa sekä koko maahan kohdistuvaa modernisointihankeä. Varusteluohjelman rinnalla on käynnissä Venäjän puolustusteollisuuden kehittämisohjelma. Asevoimien tavoitteena on varustaa joukot vuoteen 2020 mennessä 70-prosenttisesti uudella tai modernisoidulla kalustolla.

Tässä luvussa käsitellään Venäjän ilmavoimien lentävää komponenttia. Ilma- ja avaruuspuolustus, radiotekniset joukot sekä ilmatorjuntajoukot käsitellään luvussa 12.

10.1 Neuvostoliiton perintö

Neuvostoliiton hajoamisen aikaiset ilmavoimat oli rakennettu Natoa vastaan käytävään suursotaan osana Varsovan liittoa. Ilmapuolustusta pidettiin jopa tärkeämpänä kuin maapuolustusta, koska Naton hyökkäyksen oletettiin alkavan ilma- ja ava-

¹ Makarov, Nikolai: *Seminaariesitelmä, Venäjän asevoimien tila*, Maanpuolustuskurssiyhdistys ry:n tilaisuus, Helsinki 5.6.2012. – Armeijankenraali Nikolai Makarov oli esitelmän aikaan Venäjän federaation asevoimien yleisesikunnan päällikkö.

² Sama.

³ Venäjän federaation hallitus: *Valtiollinen ohjelma aseistuksen kehittämiseksi, GPV-2020 (Государственная программа развития вооружений, ППВ-2020)*. – Suomessa yleisesti käytetty käännös on varusteluohjelma. Ohjelma on laadittu vuosille 2011–2020. Ks. myös pääministeri Putinin puhe asevoimien kehittämisestä, <http://premier.gov.ru/events/news/9426/>, 17.2.2010. – Varusteluohjelmasta on valmisteilla tarkennettu jatkoesitys vuosille 2016–2025, koska kaikkia tavoitteita ei saavuteta vuoteen 2020 mennessä. GPV-2025 julkaistaneen joulukuussa 2015, <http://en.itar-tass.com/russia/756861>, viitattu 28.10.2014.

ruushyökkäyksellä⁴. Neuvostoilmavoimien vahvuus oli parhaimmillaan yli 10 000 lentolaitetta ja noin 400 000 sotilasta⁵.

Neuvostoliiton hajotessa asevoimat joutuivat ennennäkemättömään muutokseen. Entisiin Neuvostoliiton alusmaihin jäi noin 35–40 prosenttia ilmavoimien konekalustosta sekä 50–60 prosenttia tukikohdista⁶. Menetetty tukikohdat varsinkin lännessä olivat parhaiten varustettuja rintamatukikohtia, kun taas Venäjälle jääneet olivat pääosin tukialueen joukoille tarkoitettuja. Joukkoja vedettiin tukialueen tukikohdista, mikä ei vastannut uutta ilmavoimien operatiivista ryhmittämisvaatimusta.

Etenkin Leningradin ja Moskovan sotilaspiireissä ilmavoimien taktinen ryhmitys joutui täydelliseen uudelleentarkasteluun, koska niiden ilmavalvonnasta 80 prosenttia jäi itsenäistyneisiin entisiin neuvostotasavaltoihin. Lisäksi niiden alueelle vedettiin pääosa Baltiaan sijoitetusta 15. Ilma-armeijasta sekä Itä-Saksaan ja Puolaan sijoitetusta 16. Ilma-armeijasta, koska Venäjän tärkein puolustusasuunta oli länsi.

Myös Neuvostoliiton sotateollinen kompleksi oli hajautettu sen satelliittimaihin. Eräs tärkeimmistä sotatarvikkeiden ja lentokoneiden tuottajista oli Ukraina, minne jäi muun muassa suurin osa strategisista Tu-160-pommituskoneista, joista vain yhdeksän konetta saatiin takaisin Venäjälle vuonna 1999 vastineena Ukrainan kaasuveloista.

Neuvostoliiton perintönä Venäjän ilmavoimille jäi

- väärä strateginen ryhmitys
- länsirintaman huonoimmat tukikohdat, jotka oli suunniteltu muuhun kuin ensilinjan käyttöön
- murto-osa Neuvostoliiton maahan sijoitetusta ilmavalvontakalustosta
- hieman yli puolet Neuvostoliiton lentokalustosta
- riippuvuus entisten alusmaiden sotatarviketeollisuudesta
- romahtanut valtiontalous.

Näistä lähtökohdista alettiin rakentaa itsenäisen nyky-Venäjän ilmavoimia vuonna 1992.

⁴ Lahu, Petteri: *Synää vai pelkästään tibeää? Neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, julkaisusarja 1 Nro 3/2014, Juvenes Print, Tampere 2014, s. 269 ja 284–285.*

⁵ Armitage, M. J.: *Air Power in the Nuclear age 1945–84, Theory and Practice*, MacMillan, Lontoo, 1985. s. 151.

⁶ *Ilmavoimien kotisivut: <http://structure.mil.ru/forces/air/news/more.htm?id=11226742@cms.Article>, viitattu 28.7.2015.* – Luvut vaihtelevat jonkin verran lähteestä riippuen. Venäjä itse myöntää, että alusmaihin olisi jäänyt 3 400 konetta, joista 2 500 taistelukonetta. Venäjän ilmoituksen mukaan sille jäi Neuvostoliiton perintönä 6 561 aktiivista konetta, joista 3 000 oli taistelukoneita. Lisäksi reservikoneita oli useita satoja.

10.2 Rikkauksista ryysyihin 2000-luvulle tultaessa

Asevoimissa laadittiin kolmivaiheinen kehittämissuunnitelma vuosille 1992–2000. Ensimmäisenä tuli tehdä joukkorakenteen muutos, satelliittivaltiossa olevien joukkojen kotiutus ja kaluston inventointi vuoteen 1994 mennessä. Tämän jälkeen suunnitelmissa oli joukkojen määrän vähentäminen ja uudelleenryhmittäminen Venäjälle vuoteen 1996 mennessä. Vuosina 1996–2000 ilmavoimia oli tarkoitus kehittää vastaamaan moderneihin uhkiin.⁷ Suunnitelman mukaan ilmavoimien vahvuus vähenisi noin 200 000 sotilaaseen. Asevoimien kehittämisohjelman rinnalle rakennettiin myös varusteluohjelma (GPV 1996–2005), jonka tarkoituksena oli systemaattisesti kehittää sotateollisen kompleksin tuotantoa.

Sotavarusteluohjelma laadittiin hyvin positiivisen talouskasvuennusteen pohjalta, ja sen toteutuminen epäonnistui⁸. Jatkosuunnitelmana oli uudistaa ilma- ja avaruuspuolustus ja integroida ne ilmavoimiin sekä muodostaa strategiset yhteisjohtoportaat vähentämällä sotilaspiirien määrää. Lopputuloksena Venäjällä olisi vuonna 2010 noin 800 000 miehen vahvuinen moderni ammattiarmeija⁹. Suunnitelma ei toteutunut kahdeksassa vuodessa suunnitellusti, mutta siinä ollut pitkän tähtäimen suunnitelma on tämän hetken kehittämisen punainen lanka.

Ilmavoimissa muutos herätti eriäviä mielipiteitä siitä, kuinka uusi puolustuksellinen doktriini tulisi toteuttaa. Asiaan vaikuttivat voimakkaasti myös START- ja TAE-sopimukset, jotka määrittivät ydin- ja tavanomaisten aseiden sijoittelua sekä niiden lukumäärää. Ilmavoimien eri koulukunnat kiistelivät muun muassa Persianlahden sodan kaltaisten ilmakampanjoiden suhteesta Afganistanin ja Tšetšenian sodan epäsymmetrisiin taistelukeinoihin ja niiden vaikutukseen ilmavoimien kehittämislle. Suurena huolena nähtiin myös Euroopan vastaisen torjuntavyöhykkeen siirtyminen lähelle Moskovaa, kun Ukraina, Valko-Venäjä ja Baltian maat itsenäistyivät.

Ilmavoimien käyttöperiaatteita ja kokoonpanoa alettiin tarkistaa 1990-luvulla siten, että niillä kyettäisiin vaikuttamaan niin paikallisissa konflikteissa kuin suursodassakin. Lisäksi avaruuden kasvava merkitys tiedostettiin. Kehittämisen päälinjaksi määritettiin määrän sijasta laatu. Vuoteen 1994 mennessä ilma-armeijoiden määrä väheni

⁷ Lalu (2014), s. 338.

⁸ Frolov, Andrey: Post-Soviet Russia's National armament programs, *Moscow defence brief #4 (14) 2008*, Centre for analysis of strategies and technologies, Moscow, 2008, <http://mdb.cast.ru/mdb/4-2008/>, ss. 18–20, viitattu 10.12.2014.

⁹ Lalu (2014), s. 339.

15:stä yhdeksään, konekalusto väheni kahdellatuhannella koneella noin 4 500 koneeseen¹⁰ ja lentäjien lukumäärä väheni lähes puoleen (14 000:sta noin 7 500:aan).¹¹

Tšetšenian sotien aikana ilmavoimat toimivat enimmäkseen maakomponenttia tukevana elementtinä ja varsinainen ilmasodan harjoittelu jäi taka-alalle ennestään niukkojen resurssien takia. Tšetšeniassa päävastuun kantoivat rintamailmavoimat sekä maavoimien helikopterijoukot, jotka toimivat yleensä maavoimien ilmatulenjohtajien komennossa. Tšetšenian sodan loppuun mennessä ilmavoimien kyky tukea maavoimien taistelua oli saatettu hyvälle tasolle taktisissa pienoperaatioissa, mutta varsinaiset yhtymien taistelua tukevat operaatiot tai ilmaoperaatiot olivat jo historiaa.¹²

Kokoonpanotarkastuksessa tärkein asia oli poistaa päällekkäisyyksiä ilmapuolustusilmavoimien (PVO) ja ilmavoimien (VVS) välillä. Ilmapuolustusalueiden määrä supistettiin viiteen, minkä jälkeen kullakin oli oma ilma-armeijansa samalla kun PVO ja VVS yhdistettiin 1. maaliskuuta 1998¹³. Ilma-armeijoita alettiin kehittää länsimaiseen tapaan siten, että niihin kuuluu kaikkia konetyyppejä ja ne kykenevät kaikkiin ilmavoimien tehtäviin¹⁴. Ilmavoimien vahvuus romahti noin 185 000:een, ja varusmiesten osuus oli enää noin 30 prosenttia henkilöstöstä aiemman 70 prosentin sijaan. Kaukotoimintailmavoimien 37. Ilma-armeija ja kuljetusilmavoimien 61. Ilma-armeija siirrettiin samalla suoraan asevoimien ylijohdon alaisiksi joukoiksi¹⁵.

Kokonaisuudessaan Venäjän ilmavoimien alkutaival 1990-luvulla oli hyvin sekavaa aikaa. Ilmavoimien johto kiisteli ilmavoimien käyttöperiaatteista keskenään ja resursseista muiden puolustushaarojen kanssa. Lopputuloksena varusteluohjelmaan saatiin vain 23 prosenttia siihen suunnitelluista varoista ja ohjelma keskeytettiin vuoden 1999 lopussa. Varusteluohjelman aikana ilmavoimat eivät saaneet yhtään uutta lentolaitetta, vaan varat käytettiin enimmäkseen strategisten ydinasejoukkojen ylläpitämiseen. Venäjän ilmavoimat koki aallonpohjansa vuonna 1999 myös lentotuntien määrässä, jolloin tyypillinen hävittäjäohjaaja lensi vuodessa keskimäärin 10–20 lentotuntia.¹⁶ Voidaan kuitenkin sanoa, että ensimmäisestä reformista lähtien suunta on pääpiirteittäin ollut koko ajan sama, aikataulu vain on muuttunut.

¹⁰ Nikunen, Heikki: The Current State of the Russian Airforce, internetjulkaisu, <http://www.sci.fi/~fta/ruaf/>, viitattu 28.12.2013. – Kenraaliluutnantti Heikki Nikunen on entinen ilmavoimien komentaja sekä ilmailukirjailija.

¹¹ Kari, Martti J.: *Venäjän ilmavoimien doktriini ja sen kehittyminen*, Maanpuolustuskorkeakoulun diplomityö, Helsinki 1995, ss. 47–52.

¹² Forssell, Petri: *Venäjän ilmavoimien asejärjestelmät maavoimien tukemisessa 2015*, Maanpuolustuskorkeakoulun esiupeeerikurssin tutkielma, Helsinki 2011, liite 3.

¹³ *Venäjän ilmavoimien kotisivut*: <http://structure.mil.ru/forces/air/>, viitattu 9.9.2013.

¹⁴ Kari (1995), ss. 68–69.

¹⁵ Butowski, Piotr: Russia's New Airforce Enters a Tight Manoeuvre, *Jane's Intelligence Review*, May 1999, s. 14.

¹⁶ Pukhov, Ruslan: Serdyukov's plan for Russian military reform, *Moscow defence brief #4 (14) 2008*, Centre for analysis of strategies and technologies, Moscow 2008, <http://mdb.cast.ru/mdb/4-2008/>, ss. 21–24, viitattu 10.12.2014.

10.3 Nousujohtaisen kehityksen alku 2000-luvulla

Kokonaisvaltainen asevoimareformi alkoi Vladimir Putinin presidenttikaudella vuonna 2000. Reformi tuli viedä läpi kolmessa vaiheessa, jotta vuonna 2020 asevoimilla olisi toimiva organisaatio ja riittävän moderni kalusto sekä osaava henkilöstö.¹⁷ Reformia ohjaamaan kirjoitettiin uusi sotilasdoktriini, joka julkaistiin vuonna 2000. Doktriinissa kiinnitettiin huomiota Naton laajenemiseen, Jugoslavian hajoamiseen ja Naton ilmasotaan Kosovon alueella sekä Persianlahden massiiviseen ilmaoperaatioon¹⁸. Reformi oli aiempiin verrattuna aikataulultaan maltillisempi, ja siinä hyväksyttiin suorituskyvyn matala taso vuosina 2000–2010, jolloin valtio turvataan ydinpelotteella.

Vuoden 2000 doktriinia tarkennettiin osittain vuoden 2001 terroritekojen ja Yhdysvaltain *War on Terror* -kampanjan johdosta. Venäjä piti kampanjaa omavaltaisena puuttumisena itsenäisten valtioiden asioihin. Tarkasteluasiakirjan nimeksi tuli ”Venäjän federaation asevoimien kehittämisen ajankohtaiset tehtävät”, ja se sai lempinimen ”Ivanovin doktriini” Venäjän silloisen puolustusministerin Sergei Ivanovin mukaan. Kyseessä ei ole kuitenkaan doktriini vaan selvitys, jossa on analysoitu eriasiaisia sotia. Asiakirja on tieteellinen tutkimus siitä, kuinka sodankäynti kehittyi 2030-luvulle saakka ja millaiset asevoimat tähän tarvitaan. Merkittävänä asiana doktriinissa korostetaan valmiutta ja aloitteen tempaamista minkä asteen kriisissä tahansa. Aloitteen tempaamiseksi ilmavoimien rooli nähtiin merkittävimpänä.¹⁹

Ilmavoimien lakkautukset jatkuivat läpi 2000-luvun, ja uudelleenorganisointia suoritettiin nyt myös puolustushaarojen kesken. Maavoimilla oli kahdeksan sotilaspiiriä 2000-luvun alussa ja ilmavoimilla oli viisi ilma-armeijaa, joten aluejako ei ollut yhteistoiminnan kannalta paras mahdollinen. Yhteistoimintaa maavoimien suuntaan kehitettiin liittämällä maavoimien lentojoukot 1. joulukuuta 2003 ilmavoimien organisaatioon ja erillisten ilma-armeijoiden rintamailmavoimat määriteltiin tukemaan alueellaan olevaa sotilaspiiriä.²⁰ Liitokset edesauttoivat ilmailun yhteensovittamista sekä ilmatorjunnan järjestelyjä.

Kaluston ylläpito ja uudishankinnat laiminlyötiin Venäjällä taloudellisen tilanteen takia 1990-luvulta lähtien. Koneista suuri osa oli varastoituna taivasalle ja koneiden huolto laiminlyötiin. Venäjä ei myöskään tehnyt yhtään suurta konetilausta ennen

¹⁷ Iivonen, Antti: *Venäjän sotilasreformin nykytila ja kehitysnäkömät*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 4, Nro 5/2005, TLL IV viranomaiskäyttö, Helsinki 2005, ss. 8–11.

¹⁸ Lalu (2014), taulukko 17, s. 334.

¹⁹ Venäjän puolustusministeriö: *Venäjän federaation asevoimien kehittämisen ajankohtaiset tehtävät, ”Ivanovin doktriini?”* (Актуальные задачи развития Вооруженных сил Российской Федерации, Министерство обороны Российской Федерации), 23.9.2003, ss. 19–21.

²⁰ *Venäjän ilmavoimien kotisivut*: <http://structure.mil.ru/forces/air/>, viitattu 9.9.2013.

vuoden 2008 reformia. Konekaluston modernisoinnit aloitettiin vuoden 2003 lopulla asevoimareformiin liittyen²¹. Ilmavoimissa asejärjestelmien kehittämisen perustietämys ja tuotannon taso kyettiin kuitenkin ylläpitämään tyydyttävällä tasolla aktiivisen ulkomaankauppapolitiikan avulla²². Konekalustoa modernisoitiin päivittämällä parhaassa kunnossa olevia koneyksilöitä ja tällä tavoin rintamajoukoille saatiin auttava konekalusto 2010-luvulle asti. Lentotuntien määrän kasvamisesta alettiin raportoida Venäjällä julkisesti vuodesta 2000, joten harjoitustoiminnan määrä alkoi lisääntyä, mutta laadusta ei voinut vielä tässä vaiheessa puhua.

10.4 Georgian sota tarkastelupisteenä

Georgian sodassa ilmavoimat onnistuivat aloittamaan operaation nopeasti, jopa liiankin nopeasti ilman johtopaikka- ja tiedustelu- sekä häirintäkoneitaan, mikä osaltaan johti suuriin omiin konetappioihin sodan ensimmäisinä päivinä. Sodan edetessä havaittiin ilmavoimien heikko kyky lamauttaa vihollisen ilmatorjunta sekä -valvonta. Lisäksi ohjaajien taitotaso pommittamisessa ja pimeätoiminnassa oli heikko.²³ Käytössä oli enimmäkseen vain vanhoja vapaasti putoavia pommeja, eikä ilmapuolustuksen lamauttamiseen ollut käytettävissä tarvittavia täsmäaseita tai häirintäkoneita.²⁴ Yhteistyö maavoimien kanssa oli lähes olematonta. Kuljetusilmavoimien rooli oli kuitenkin merkittävä maahanlaskujoukkojen nopeassa projisoinnissa.²⁵

Georgian sodan jälkeen vuonna 2008 julkaistiin uusi reformiasiakirja, joka oli pääosin laadittu jo ennen sotaa. Sodan seurauksena asiakirjan sisältö sai merkitystä, ja myös Georgian sodasta saatuja oppeja alettiin tuoda käytäntöön koulutuksessa. Asevoimiin luotiin uusi sotilaspiirirakenne ja ammattimaisuutta lisättiin, mikä tarkoitti yhä suurempia lakkautuksia ja uudelleenorganisointia.

Ilmavoimissa tämä tarkoitti lähes 45 prosentin supistuksia joukko-osastoihin ja sotilastukikohtiin. Konekalusto ryhmitettiin uudelleen jäljelle jääneisiin tukikohtiin sillä periaatteella, että vain toimiva pidetään, loput romutetaan varaosiksi. Sotateollinen kompleksit alkoi tuottaa ilmavoimille vuodesta 2009 lähtien uutta konekalustoa ja helikoptereita kasvavalla tahdilla. Uusi johtamisrakenne ja siitä johtuvat kalusto- ja koulutus uudistukset alkoivat näkyä kehittyvänä toimintana ilmavoimissa. Yhteis-

²¹ Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI): *Russian Military Capability 2011*, FOI-R-3474-SE, www.foi.se/Russia, Stockholm, 8/2012, viitattu 15.10.2013, s. 83.

²² Iivonen, Antti: *Venäjän puolustusteollisen kompleksin (OPK) nykytila ja kehitysnäkömät*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 Nro 1/2003, käyttö rajoitettu, suojaustaso IV, s. 73.

²³ Russell, Martin: *Russia's Armed Forces, Reforms and Challenges*, European Parliamentary Research Service, April 2015–PE554.213 http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/554213/EPRS_IDA%282015%29554213_EN.pdf, s. 7.

²⁴ Forssell (2011), ss. 14–16.

²⁵ Tähtinen, Janne: *Georgian sodan tarkastelu strategisen iskun totutusperiaatteiden ja torjunnan näkökulmasta*, diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Helsinki 2013.

harjoitukset sekä täsmäaseiden käyttö alkoivat yleistyä. Vuosi 2008 oli asevoima-reformin tarkastusvuosi, ja Georgian sota oli osa sitä. Venäjä hyväksyi tehdyt virheet ja aloitti niiden systemaattisen poistamisen ilmavoimista tehostamalla koulutusta tarvittavilla osa-alueilla ja kehittämällä kalustoaan.²⁶

Ilmapuolustuksen organisaatiouudistus jatkui vuonna 2010, kun ilma- ja avaruuspuolustusjoukot organisoitiin uudelleen. Ilma- ja avaruuspuolustuksen operatiivis-strateginen johtoporras vastaa koko Venäjän ilma- ja avaruuspuolustuksesta sekä raskaasta alueilmatorjunnasta. Ilmavoimien alueelliset operatiiviset komponentit (IIPJOPO:t) ja strategiset komponentit vastaavat operaatioiden toteuttamisesta operatiivis-strategisten johtoportaiden ja yleisesikunnan johdossa.

10.5 Venäjän ilmavoimien nykytila

Vuonna 1999 julkaistussa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* -kirjassa kenraali Heikki Nikunen tuo hyvin esille Venäjän ilmavoimien taantumuksen, joka vallitsi 2000-luvun alussa. Nikunen kuitenkin mainitsee, että operatiivinen suorituskyky riittää silti lähialueella käytävien alueellisten sotien tukemiseen ilmanherruudella, mikä onkin pitänyt paikkansa lähinnä vastustajan vielä heikomman ilmavoiman johdosta. Nikunen toteaa, että ilmavoimilla on hyvä kalusto, mutta kestää vuosia nousta koulutuksellista ja organisatorisista rajoitteista, jotta joukosta saataisiin irti siinä piilevä taktinen teho.

Nikusen toteamus piti paikkansa, ja kaivattu taktinen teho on löytymässä vasta nykypäivinä, kun kalusto alkaa olla jo elinkaarensa päässä. Tällä hetkellä henkilöstö ja organisaatio kehittyvätkin, mutta nyt kalusto on operatiivisesti rajoittava tekijä.²⁷ Venäjän ilma-avaruuspuolustusjärjestelmä on kuitenkin nykyisin tärkein asevoimien kehitettävä osa²⁸. Ilmavoimien rivivahvuudessa oleva konekalusto on myös vielä pääosin toimivaa ja osittain modernisoitua. Lisäksi kaluston uudistuotanto on kyetty käynnistämään viime vuosina lähes kaikissa vuoteen 2030 tähtäävissä projekteissa.

²⁶ Forssell (2011), ss. 14–21.

²⁷ Nikunen, Heikki: Venäjän ilmavoimien nykytila kehitysnäkymät teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, ss. 97–101.

²⁸ Makarov (2012).

10.5.1 Doktriini ja organisaatio

Vuoden 2008 uudistuksen liittyen Venäjällä lakkautettiin raskaat ilma-armeijat sekä vanhat organisaatiot, kuten lentodivisioonat ja -rykmentit. Uudeksi organisaatioksi määritettiin vuonna 2009 sotilaspiirin taistelua alueellisesti tukeva Ilmavoimien ja ilmapuolustuksen johtoporras (IIPJOP), jolla on alaisuudessaan 1.–4:n tason tukikohtia sekä radioteknisiä prikaateja ja ilmatorjuntayksiköitä.

Muutos johti koko Venäjän tukikohtaorganisaation uudelleenryhmittämiseen. Joukko-osastojen määrä karsittiin 340:stä 180:een, ja lentotukikohtien määrä romahti 245:stä noin 55:een. Kalustossa tämä tarkoitti sitä, että Venäjän noin 3 000 koneesta oli jäljellä noin 2 200 konetta vuonna 2010²⁹. Kahden vuoden aikana romutettiin, myytiin tai varastoitiin varaosakäyttöä varten yli tuhat lentokonetta ja helikopteria. Samalla yli 700 konetta siirrettiin tukikohdasta toiseen lakkautusohjelman mukaisesti.³⁰ Muutoksen ohessa myös 37. Ilma-armeija ja 61. Ilma-armeija muutettiin taas ilmavoimien komentajan alaisiksi Kaukotoimintailmavoimiksi sekä Kuljetusilmavoimiksi. Tukikohtien perinnenimet palautettiin 1. joulukuuta 2014, jolloin lentotukikohta ja -ryhmä nimistä luovuttiin. Lentoryhmät nimettiin taas rykmenteiksi ja tukikohdat divisiooniksi. Uudelleennimeäminen ei vaikuttanut harjoitustoimintaan tai joukkojen organisointiin, joten kyseessä on ollut lähinnä nimikäytännön selvittäminen ja sotilaille tärkeiden perinteiden vaaliminen.³¹

Tällä hetkellä Venäjän ilmavoimien organisaatio koostuu seuraavista johtoportaista:

- Kaukotoimintailmavoimat
- Kuljetusilmavoimat
- Avaruuspuolustusjoukot
- 1. Ilma- ja ilmavoimien johtoporras / Läntinen sotilaspiiri
- 2. Ilma- ja ilmavoimien johtoporras / Keskinen sotilaspiiri
- 3. Ilma- ja ilmavoimien johtoporras / Itäinen sotilaspiiri
- 4. Ilma- ja ilmavoimien johtoporras / Eteläinen sotilaspiiri
- 4. Ilmastaistelukoulutuskeskus, alaisina kaikki ilmavoimien koulut.

Helikopterit kuuluvat alueellisiin johtoportaisiin.³²

²⁹ FOI, Russian Military Capability 2011, s. 111.

³⁰ Nikunen (1999), ss. 79–101.

³¹ Merivoimien ilmavoimat liitettiin 1.4.2011 osittain ilmavoimiin. Merivoimien lentoyoukot palautettiin laivastoalaisuuteen 1.12.2013. Merivoimien joukkojen suorituskyky kasvoi huomattavasti niiden kuuluessa ilmavoimien alaisuuteen, koska merivoimat oli laiminlyönyt niitä taloustilanteen johdosta laittaen laivastoyoukot etusijalle.

³² Barabanov, Mikhail (toim.): *Russia's New Army*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies (CAST), Moskova 2011, ss. 67–69.

Vuoden 2008 reformia ja siitä seuranneita valtavia lakkautuksia seurasi doktriinin tarkastelu. Asevoimien uusi doktriini julkaistiin helmikuussa 2010. Doktriini oli yhä puolustuksellinen, mutta ensimmäistä kertaa Venäjän aikana siinä mainittiin Nato. Sodan ja taistelun kuvassa painotettiin ilma-avaruudessa käytävää taistelua, informaatio-sodankäyntiä, verkostokeskeisyyttä ja taisteluihin valmistautumisen aikaa, joka on lyhyempi kuin aiemmin. Tärkeimmiksi kehitettäviksi kohteiksi määritettiin johtamis- ja liikekannallepanojärjestelmä, valmius sekä asevoimien ammattimaisuuden kehittäminen. Puolustushaaroista ja aselajeista vain yksi mainitaan dokumentissa nimeltä: ilma- ja avaruuspuolustus ja sen uudistaminen.³³ Doktriinissa ei missään vaiheessa kumottu epävirallista ”Ivanovin doktriinia” vuodelta 2003, ja se pysyikin taustalla asevoimien kehittämisen ohjenuorana. Vuoden 2014 doktriini ei tuonut ilmavoimiin merkittäviä muutoksia.

Venäjän ilmavoimissa etenkin ilmatorjunnan ryhmitys ja määrä viestivät puolustuksellisen doktriinin täytäntöönpanosta. Doktriinin mukaan ilmavoimien tulee kuitenkin kyetä voittamaan lähialueillaan käytävät rajoitetut sodat sekä suojelemaan Venäjän kansalaisia kaikkialla maailmassa. Ilmavoimilla on tällä hetkellä kyky näiden tehtävien täyttämiseen.

10.5.2 Venäjän ilmavoimien kalusto ja henkilöstö

Sotateollinen kompleksi on kyennyt käynnistämään useiden konetyyppien ja ilmatorjuntajärjestelmien sarjatuotannon 2010-luvulle tultaessa. Lähes kaikkien järjestelmien tuotanto on viivästynyt aikataulusta parilla vuodella, mutta tällä hetkellä rintama-ilmavoimien ja ilmatorjunnan kalustotuotannossa ja modernisoinneissa on saavutettu tehokkuus.³⁴ Tutka- ja johtamisjärjestelmien modernisointi sekä uudistuotanto ovat käynnissä, mutta toteuma on hieman hitaampaa kuin suunnitelma. PAK-FA-hävittäjä on ainoa järjestelmä, jonka tuotanto on viivästynyt merkittävästi.³⁵

Kaukotoimintailmavoimien kalusto koostuu raskaista Tu-95MS Bear -koneista, joita on käytössä noin 60 konetta sekä modernimmista Tu-160 Blackjack -pommittajista, joita on noin 15 konetta. Kaukotoimintailmavoimilla on lisäksi keskiraskaita Tu-22M3 Backfire -pommittajia noin sata konetta. Raskaat pommituskoneet käyttävät AS-4-, AS-15- ja AS-16-risteilyohjuksia ja Tu-22M3 kykenee käyttämään AS-16- sekä AS-4-risteilyohjuksia. Kaikki koneet pystyvät korkealta tapahtuviin pommituksiin.

³³ Venäjän federaation turvallisuusneuvosto (Совет Безопасности Российской Федерации): *Venäjän Federaation sotilasdoktriini*, (Военная доктрина Российской Федерации), 5.2.2010, <http://www.scrf.gov.ru/documents/18/33.html>.

³⁴ Barabanov, Mihail & Frolov, Andrei: военно-промышленный курьер: Тысяча боевых самолетов к 2020 году (suom. Tuhat taistelukonetta vuoteen 2020 mennessä), <http://vpk-news.ru/articles/12848>, viitattu 3.8.2015.

³⁵ FOI, Russian Military Capability 2011, ss. 78–84.

Kaukotoimintailmavoimat vastaavat myös Venäjän ilmatankkauskyvystä noin 20:lla Il-78 Midas -tankkerillaan.³⁶ Tällä hetkellä koneita modernisoidaan muutaman yksilön vuosivauhdilla, jotta raskaat pommituskoneet voisivat ottaa kehitteillä olevan H-101-ohjuksen käyttöön ja Tu-22M3-koneet kehitettäisiin täsmäpommittajaksi uuden SVP-24-22-järjestelmän myötä³⁷.

Kuljetusilmavoimien pääkalustona on raskas Il-76MD Candid -kuljetuskone, jota on käytössä noin sata konetta. Niiden päätehtävänä on tukea maahanlaskujoukkoja ja kalustokuljetuksia. Erittäin raskaista kuljetuksista vastaavat An-124 Condor ja An-22 Ruslan -koneet, joita on käytössä noin 15 konetta. Lisäksi kuljetusilmavoimilla on käytössään noin 50 keskiraskasta An-26 (vast.) -kuljetuskonetta ja kolmisenkymmentä matkustajakonetta.³⁸ Kuljetusilmavoimien organisaatioon kuuluu myös noin 15 A-50 Mainstay -tutkavalvonta- ja taistelunjohtopaikkakonetta.³⁹ Kolme Mainstayta on modernisoitu digitaalisilla järjestelmillä.

Venäjän rynnäkkökonekalusto koostuu pääosin 1970- ja 1980-luvuilla käyttöönotetuista konetyypeistä. Rynnäkkökonekaluston rungon muodostaa Su-24 Fencer-D, joka otettiin käyttöön jo vuonna 1974. Tällä hetkellä koneen modernisoituja versioita on palveluksessa noin 150 yksilöä. Su-25 Frogfoot -lähitulitukikone otettiin käyttöön vuonna 1981, ja niitä on käytössä edelleen noin 150 konetta.⁴⁰ Kumpaakin konetyyppiä on modernisoitu, ja Su-24-koneisiin on asennettu SVP-24-tähtäin- ja navigointilaitteisto, joka mahdollistaa toimimisen ilmatulenjohtajien kanssa sekä maalitiedon välittämisen koneiden välillä.⁴¹ Koneet käyttävät pääosin vapaasti puotavia pommeja, mutta Georgian sodan jälkeen täsmäaseharjoittelu sekä rynnäköhjusten käytön harjoittelu ovat uutisoinnista päätellen selvästi lisääntyneet. Su-24-koneesta on olemassa taktinen tiedusteluversio Su-24MR Fencer-E, jossa on joko kuvaus- tai elektronisen tiedustelun (ESM) kyky mallista riippuen. Näitä koneita on käytössä muutamia kymmeniä. Modernin Su-34 Fullback -koneen sarjavalmistus on alkanut vuonna 2010, ja niitä on tällä hetkellä käytössä noin 50 konetta⁴². Su-34:ään on integroitu jo valmistusvaiheessa häirintäsäiliöt ja lähes kaikkien ilmasta maahan -aseiden käyttömahdollisuus. Su-34 kykenee rajoitetusti myös ilmataisteluun. Su-34-konetta on tilattu tähän mennessä 140 kappaletta, ja sen on tarkoitus aikanaan kor-

³⁶ Barabanov, Mikhail 2011, ss. 67–69.

³⁷ Tu-22M3, Redstar, http://www.redstar.gr/Foto_red/Eng/Aircraft/Tu_22M3M.html.

³⁸ FOI, Russian Military Capability 2011, ss. 112–113.

³⁹ Sama, s. 79 ja 114.

⁴⁰ Gorenburg, Dmitry: Russian Air Force Capabilities and Procurement Plans, <https://russiamil.wordpress.com/category/russian-air-force/>, viitattu 6.8.2015. – Kirjoittaja on tunnettu Venäjän asevoimien tutkija. Hän toimi vuosina 2005–2010 *American Association for the Advancement of Slavic Studies* -tutkimusyksikön johtajana, ja tätä artikkelia kirjoitettaessa hän on *Center for Naval Analyses* (CNA) *Think Tankin* jäsen.

⁴¹ Russian aviation: Aircraft Designers Improved the Accuracy Characteristics of Su-24M Aircraft Three-Fold, <http://www.ruaviation.com/news/2014/4/28/2294/>, viitattu 28.4.2014.

⁴² Gorenburg, viitattu 6.8.2015.

vata Su-24-perheen koneet sekä mahdollisesti jopa Tu-22-perhe, jos tuotantomäärät sallivat.⁴³

Hävittäjäkaluston rungon muodostavat Su-27 Flanker ja MiG-29 Fulcrum -koneet, jotka otettiin käyttöön 1980-luvun alussa. Su-27-koneita on palveluksessa noin 350, joista osa on modernisoituja. MiG-29-hävittäjiä on jäljellä noin 250 yksilöä.⁴⁴ Hävittäjien aseistukseen kuuluvat lähitaisteluun tarkoitettut infrapuna- sekä puoliaktiiviset tutkaohjukset. Su-27:n eräät variantit kykenevät myös ilmasta maahan -tehtäviin vapaasti putoavilla pommeilla ja raketeilla. Venäjällä on myös käytössään 34 modernia MiG-29SMT-hävittäjää, jotka Algeria tilasi mutta kieltäytyi vastaanottamasta vuonna 2007 laatuvirheiden takia.⁴⁵ Niin sanotun 4+-sukupolven Su-35 Flanker-E -hävittäjän sarjatuotanto on myös alkanut vuonna 2013, ja niitä on käytössä jo noin 40 konetta⁴⁶. Su-35 on huomattavasti kehittyneempi ja monipuolisemmin käytettävä monitoimikone monipuolisella aseistuksella kuin sen edeltäjä Su-27.⁴⁷

MiG-31 Foxhound -torjuntahävittäjä, jonka tehtävänä on pommituskoneiden ja risteilyohjusten torjunta, otettiin käyttöön vuonna 1983, ja niitä on jäljellä noin 130⁴⁸, joista ainakin sata aiotaan modernisoida BM-versioiksi. Koneen aseistukseen kuuluvat lähitaisteluun tarkoitettut infrapuna-puolihakeutuvat ohjukset. MiG-31 kykenee myös kantamaan meritorjuntaohjuksia.⁴⁹

Strategiseen ja operatiiviseen ilmatiedusteluun käytetään Il-20 Coot-A -tiedustelukoneita, joita on jäljellä kymmenkunta koko Venäjällä. Koneet kuuluvat olennaisesti ilmavoimien operatioihin ja reaaliaikaiseen maalittamiseen. Koneiden elinkaari on päättymässä, ja niitä korvataan uudella konetyypillä.⁵⁰

Helikopterikalustoa on kyetty uusimaan parhaiten kaikista osa-alueista. Koptereita on kyetty tuottamaan nopealla tahdilla vuodesta 2009 alkaen. Helikopterikaluston rungon muodostavat yhä Mi-8- ja Mi-24-kopterien eri versiot. Mi-8-helikoptereita on olemassa noin 400–500 kopteria ja Mi-24-koptereita noin 300. Raskaita erikoiskoptereita on käytössä kymmeniä. Moderneimmat Mi-28N- ja Ka-52-taisteluheli-

⁴³ Copp, Carlo: Australian Air Power, Sukhoi Su-34 Fullback Russia's New Heavy Strike Fighter, *Technical Report APA-TR-2007-0108, AFALAA, SMIEEE, Peng*, <http://www.ausairpower.net/APA-Fullback.html>.

⁴⁴ Gorenburg, viitattu 6.8.2015.

⁴⁵ Sputnik news: Russia Closes Algerian MiG-29 Fraud Case, <http://sputniknews.com/military/20121204/1779-16582.html>.

⁴⁶ Gorenburg, viitattu 6.8.2015.

⁴⁷ National interest: Killer in the sky, Russia's deadly Su-35 Fighter, <http://nationalinterest.org/feature/the-russian-bear-roars-the-sky-beware-the-deadly-su-35-11799>.

⁴⁸ Gorenburg, viitattu 6.8.2015.

⁴⁹ Global security: MiG-31BM (Bolshaya Modernizatsiya – Big Modernization) <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mig-31bm.htm>.

⁵⁰ <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/il-20.htm> ja <http://www.spyflight.co.uk/il20.htm>.

kopterit ovat myös jo sarjatuotannossa, ja ne tekevät tuloaan helikopterijoukkoihin. Tällä hetkellä niitä on toimitettu ilmavoimille vajaat sata. Kaikki uudet kopterit ovat pimeänäkökykyisiä. Myös kuljetuskopterit ovat aseistettuja, ja niiden tuoma ilmatulituki on merkittävä. Taistelukopterien lisäetuina ovat lähinnä panssarintorjunta- ja tiedustelukyky sekä paremmat suoja- ja lento-ominaisuudet.

Vuonna 2014 Venäjän miehittämättömien ilma-alusten kehitteillä olevien tai jo valmiiden tyyppien lukumäärä oli 108 kappaletta⁵¹. Venäjän miehittämättömien ilma-alusten kehitys seuraa presidentti Vladimir Putinin viime vuonna antamaa ilmoitusta, jonka mukaan miehittämättömät ilma-alukset ovat elintärkeä osa modernia ilmailua, ja Venäjän täytyy kehittää niitä laaja-alaisesti ottaen huomioon tiedustelu- ja taisteluversiot⁵².

Venäjä on hankkinut Israelista kolme erityyppistä miehittämättömää ilma-alusjärjestelmää: kaksi kappaletta Bird Eye-400 -järjestelmää, kahdeksan kappaletta I-view Mk150 -järjestelmää ja kaksi Searcher Mk2 -järjestelmää⁵³. Nämä ovat lyhyen matkan miehittämättömiä ilma-aluksia, jotka on tarkoitettu käytettäväksi paikallisesti maallittamiseen ja tilannekuvan ylläpitoon. Näitä laitteita on tarkoitus valmistaa lisenssillä Venäjän omiin tarpeisiin.⁵⁴ Esimerkkeinä viimeksi mainituista ovat kevyet miehittämättömät ilma-alukset, kuten Dozor-600, Inspektor 301, Orlan-10 ja Forpost, joista osa näyttäisi olevan jo nyt operatiivisessa käytössä.⁵⁵ Lisäksi Venäjä on testannut Yhdistyneiden arabiemiirikuntien Yabhon United 40 -tyypin keskikorkeuden ja pitkän toimintamatkan (MALE) miehittämättömää ilma-alusta⁵⁶. Viimeisen kuuden vuoden aikana tapahtuneet yhteydenotot ulkopuolisiin valmistajiin viittaavat Venäjän tahtoon saada ostettua sellaista valmiita kehittyntä teknologiaa, joka on saatavissa nopealla aikataululla omaan käyttöön. Tämän suuntaisilla toimilla voidaan kuroa umpeen miehittämättömiin ilma-aluksiin liittyvää teknologista takamatkaa.

⁵¹ Blyenburgh & Co: RPAS: *The Global Perspective*, 12th edition, ETC Imprimerie, Paris, France 2014, s. 154.

⁵² Adamowski, Jaroslaw: Russian Defence Ministry Unveils \$9B UAV Program, *Defence News*, February 19, 2014, Gannett Government Media, Springfield, Virginia, USA 2014, s. 1. – Alkuperäinen uutisen lähde on venäjänkielinen ja ITAR-TASS-uutistoimiston julkaisema.

⁵³ RIA Novosti: Russian Army to Receive First Indigenous Strike UAV in 2014, *June 28, Zhukovskiy, RIA Novosti*, 2012, s. 1.

⁵⁴ Adamowski (2014), s. 2.

⁵⁵ Kislyakov, Andrei: Drones are the future of warfare. Russian beyond the headlines, 18.11.2013, http://rblth.co.uk/science_and_tech/2013/11/18/drones_are_the_future_of_warfare_31795.html, viitattu 1.11.2014.

⁵⁶ Adamowski (2014), s. 2.

Ilmavoimien henkilöstövahvuus on vähentynyt alle 150 000:een, joista 40 000 on upseereita, 30 000 sopimussotilaita ja loput siviilityöntekijöitä sekä varusmiehiä. Ta-voitteena on ilmavoimien ammattimaisuuden kohottaminen 70 prosentin tasolle⁵⁷. Ilmavoimien koulutusjärjestelmää on virtaviivaistettu ja koulutuskeskuksia on lak-kautettu sekä yhdistetty. Tällä hetkellä kaikki ilmavoimien koulut on organisoitu Li-petskin 4. Koulutuskeskuksen alaisiksi⁵⁸.

Ilmavoimien kehittäminen ja vahvan ilmavoimakomponentin luominen on osa Ve-näjän suurvalta-ajattelua, koska ilmavoimat on nopeimmin keskitettävissä oleva osa Venäjän asevoimia. Asevoimien doktriinin mukaisesti paikalliset konfliktit pyritään ratkaisemaan nopeasti ennen kuin ne ehtivät eskaloitua⁵⁹. Doktriinin mukaan ase-voimien tärkein edellytys on valmius, joka on ilmavoimilla korkealla tasolla vuoden 2010 uudistusten jälkeen. Ilmavoimat pystyy projisoimaan voimaa minne tahansa Venäjän lähialueille muutamissa tunneissa. Ilmavoimat kykenee myös siirtämään maahanlasku- sekä muita joukkoja lyhyessä ajassa niin Venäjän sisällä kuin sen lähi-alueillakin. Ilmavoimat on myös osa strategista ydinasetriadiä sekä konventionaalista tuli-iskun suorittamispotentialia.

10.6 Venäjän ilmavoimien kehittäminen

Puolustusministeri Sergei Šoigu ilmoitti 1. elokuuta 2015 ilma- ja avaruuspuolus-tusjoukkojen sekä ilmavoimien yhdistämisestä⁶⁰. Ilmoitus ei tullut yllätyksenä, koska jo vuoden 2010 organisaatiomuutoksen aikaan todettiin ilma- ja avaruuspuolus-tuksen johtoportaan perustamisen olleen välivaihe. Yhdistäminen tarkoittaa jo kym-men vuoden sitten aloitettujen yhteisten johtamisjärjestelmien fuusioimista sekä entistä koordinoitumpaa ilmavoimien kokonaistulenkäyttöä⁶¹.

10.6.1 Hävittäjä- ja rynnäkkökonekaluston uudistaminen

Määrältään suuren mutta suorituskyvyltään heikon kaluston muuttaminen suur-valtailmavoiman edellyttämälle tasolle on tulevaisuudessakin haaste Venäjälle. Kone-määrän on arvioitu vähenevän noin 700 koneeseen vuoteen 2020 mennessä.⁶² Ase-tekniikan kehittämisessä Venäjä on jäänyt lännen kehityksestä jälkeen, ja se on

⁵⁷ Russell (2015), ss. 10–12.

⁵⁸ FOI, Russian Military Capability 2011, s. 57.

⁵⁹ Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän Federaation sotilasdoktriini*.

⁶⁰ Presidentin asetuksen tiedote: Воздушно-космические силы заменяют в России ВВС, *Interfax*, <http://www.interfax.com/newsinf.asp?id=609294>, viitattu 2.8.2015.

⁶¹ Ilma- ja avaruusjoukkojen kotisivut: Воздушно-космические силы, Министерство обороны Российской Федерации, <http://structure.mil.ru/structure/forces/vks.htm>.

⁶² Gorenburg, viitattu 6.8.2015.

pakottanut Venäjän laajan modernisoinnin tielle. Maat, joihin Venäjä on aikaisemmin myynyt valmistamiaan koneita, ovat aloittaneet Venäjää aikaisemmin hävittäjien modernisoinnin monitoimikoneiksi integroimalla niihin täsmäaseita. Viidennen sukupolven hävittäjien (F-22, F-35) kehittämisessä Venäjä on aikataulultaan selvästi Yhdysvaltoja jäljessä. Su-27- ja MIG-31-koneiden modernisoinnit 2010-luvun vaihteessa viittaavat siihen, että niiden on tarkoitus palvella vielä pitkään.⁶³

Venäjän modernein hävittäjä Su-35 on pitkälle kehitetty neljännen sukupolven hävittäjä, josta on käytetty myös merkintää 4++-sukupolven hävittäjä. Su-35:n on arvioitu olevan toistaiseksi Venäjän kone kilpailussa viidennen sukupolven hävittäjien kehittämisessä. Su-35:n uskotaan olevan 2020-luvun alkuun asti Venäjän kehittynein massatuotantohävittäjä.⁶⁴ Venäjä on kuitenkin tilannut myös viidennen sukupolven PAK-FA-hävittäjiä 70 konetta. Niiden on ilmoitettu valmistuvan vuoteen 2020 mennessä. Koneiden valmistumisen uskotaan kuitenkin myöhästyvän. Myöhästymiset saattavat johtaa SU-35-koneiden lisätilauksiin. PAK-FA-hävittäjillä Venäjä uskoo kykenevänsä säilyttämään ilmatilan hallinnan mahdollisissa tulevilla konflikteissa seuraavien vuosikymmenien aikana.⁶⁵

Venäjän ilmavoimilla oli tarkoitus korvata Su-24- ja Su-24M-rynnäkkökoneet nopeassa aikataulussa uusilla Su-34-koneilla. Tavoitteeksi asetettiin jopa 200 monitoimikoneen hankkiminen. Su-25-lähitulitukikoneiden käyttöikä on päätetty jatkaa, ja niiden on suunniteltu palvelevan vuosiin 2025–2030 asti. Niin länsimaissa kuin Venäjälläkin tulevaisuudessa ilmasta maahan -kyvyn kehittämisessä keskitytään pitkän kantaman täsmäaseisiin, ja massiivisten pommitusten merkitys vähenee. Tämä ohjanee aseteknologiaa seuraavien kymmenien vuosien aikana.⁶⁶

Vanhenevat L-39-suihkuharjoituskoneet ja uudet neljännen sekä viidennen sukupolven hävittäjien asettamat koulutusvaatimukset ovat vauhdittaneet uuden Jak-130-suihkuharjoituskoneen käyttöönottoa. Siitä tulee Venäjän koulukone seuraaviksi vuosikymmeniksi, vaikka tämän tehokkaamman, suorituskykyisemmän ja järjestelmiltään kehittyneemmän koneen kustannukset lentotuntia kohden ovat merkittävästi korkeammat kuin vanhalla kalustolla.⁶⁷

Venäjä on asettanut tavoitteeksi, että vuonna 2020 sillä on 50 kappaletta PAK-FA-hävittäjiä, 90 kappaletta Su-35-hävittäjiä ja yli 60 kappaletta Su-30-hävittäjiä. Su-34-rynnäkköhävittäjien tavoitemääräksi on asetettu 120 konetta. Nämä konemäärät mahdollistaisivat vanhoista Su-24- ja Su-27-koneista luopumisen. Vastaavasti MiG-

⁶³ Barabanov (2011), ss. 52–62.

⁶⁴ Sama, ss. 63–64.

⁶⁵ Sama, s. 64.

⁶⁶ Sama, ss. 64–65.

⁶⁷ Sama, ss. 65–66.

35 saattaa korvata vanhenevan MiG-29-kaluston.⁶⁸ Jak-130-koneiden tavoitemääräksi on asetettu 55 konetta.⁶⁹

Vanhon koneiden modernisointi (MiG-29SMT, Su-27SM3, Su-30M2) ja uusien koneiden hankinnat (Jak-130, Su-34, Su-35, PAK-FA) sekä samanaikaisesti toteutettavat asehankinnat (mm. RVV-SD, AS-17, AS-20) ovat ne keinot, joilla Venäjän ilmakomponentti yrittää palauttaa uskottavuutensa.⁷⁰ Su-34- ja Su-35-koneet ovat sekä laadullisesti että määrällisesti taistelukykyisimmät koneet, joilla Venäjä pyrkii ratkaisemaan tulevat konfliktit seuraavien vuosikymmenien aikana.⁷¹

10.6.2 Kaukotoimintailmavoimien kehittäminen

Seuraavan kymmenen vuoden ajan kaukotoimintailmavoimien kehittäminen keskittyy käytössä olevien pommittajien modernisointiin. Tu-160- ja Tu-95MS-pommittajat päivitetään käyttämään H-101-risteilyohjusta ja sen ydinkärjellä varustettua sisarmallia H-102. Ohjuksen kantama on todennäköisesti noin 3 000 kilometriä⁷², joskin venäläinen media on esittänyt väitteitä jopa 10 000 kilometrin kantamasta⁷³.

Käytössä olevia Tu-22M3-koneita suunnitellaan osittain korvattavan Su-34-rynnäkökonekalustolla⁷⁴, mutta lehtitietojen mukaan 30 koneyksilöä modernisoidaan Tu-22M3M:ksi⁷⁵, joka kykenee hyödyntämään laajempaa valikoimaa teknologisesti korkeatasoisia aseita⁷⁶.

Tu-160-pommituskoneesta on suunnitteilla uusi versio Tu-160M2, jonka sarjatuotannon on ilmoitettu alkavan vuonna 2023. Uudessa versiossa on tehokkaammat ja taloudellisemmat moottorit, mikä tuo huomattavan lisäyksen koneen toimintasäteeseen.⁷⁷

⁶⁸ <https://russiamil.wordpress.com/category/russian-air-force/>.

⁶⁹ Hedenskog, Jakob ja Vendil Pallin, Carolina: *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2013*, FOI Publications, FOI-R-3734-SE, www.foi.se, 2013, s. 129, viitattu 1.8.2014.

⁷⁰ Barabanov (2011), s. 66.

⁷¹ <https://russiamil.wordpress.com/category/russian-air-force/>.

⁷² Hedenskog & Vendil Pallin (2013), s. 61 ja Global Security: Kh-101/Kh-102, <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/kb-101.htm>.

⁷³ Ria Novosti: Russian Air Force to Get New Cruise Missile in 2013, http://en.rian.ru/military_news/20120926/176233341.html.

⁷⁴ Hedenskog & Vendil Pallin (2013), s. 151.

⁷⁵ Kazinform: Russia to modernize 30 Tu-22 M3 bombers by 2020, <http://www.inform.kz/eng/article/2437497>.

⁷⁶ Deagel.com: Tu-22M3M, http://www.deagel.com/Long-Range-Attack-Aircraft/Tu-22M3M_a000322002.aspx.

⁷⁷ Novichkov, Nikolai: Russia's future PAK DA bomber to be delayed by Tu-160M2 production, <http://www.janes.com/article/53102/russia-s-future-pak-da-bomber-to-be-delayed-by-tu-160m2-production>, viitattu 20.7.2015.

Seuraavan sukupolven strateginen pommituskone tunnetaan nimellä PAK-DA. Se mahdollisesti korvaa kaikki käytössä olevat strategiset pommittajat. Uudelle kone-tyypille esitettyjä vaatimuksia ovat kyky matkalentoon yläääninopeudella, häiveteknologian hyödyntäminen sekä kyky käyttää konventionaalisia täsmäaseita ja strategisia ydinaseita. Nykyisillä pommituskoneilla on kuitenkin vielä useita vuosia jäljellä elinkaarensaan, ja täysin uudentyypin pommittajan kehittäminen on hyvin kallista, joten projektin toteutuminen on vielä epävarmaa.⁷⁸

PAK-DA:n käyttöönotto siirtyy alkuperäisistä suunnitelmista vuoden 2023 jälkeiseen aikaan muun muassa Tu-160M2:n jatkokehittämisen takia.⁷⁹ Toteutuessaan PAK-DA:n odotetaan tulevan palveluskäyttöön aikaisintaan 2020-luvun puolessa välissä⁸⁰, mahdollisesti vasta 2030-luvulla.

10.6.3 Kuljetusilmavoimien modernisaatio

Kuljetuskoneiden tuotannossa Venäjä pyrkii pitkällä aikavälillä korvaamaan ulkomaisen tuotannon kotimaisella, etenkin keskimatkan kuljetuskoneet. Vanhentuneen An-12-koneen korvaajaksi kaavailun An-70-koneen kehitys on kuitenkin kohdannut poliittista vastatuulta ja sen tulevaisuus on epävarma. Il-76:n seuraajan Il-476:n tuotantoa jatkettaneen. Vuonna 2020 käytössä on arviolta yhteensä 110 uutta koneyksilöä, joista osa voi olla An-70-koneita.⁸¹

Venäjä on myös ilmaissut kiinnostusta kehittää strategista ilmakuljetuskykyään ja mahdollisesti ostaa Ukrainalta keskeneräisen An-225-koneen, joka on maailman suurin käytössä oleva lentokone.⁸²

Konseptitasolla suunnittelussa on futuristinen PAK-TA, joka matkanopeus olisi ylääänipuolella 2 000 kilometriä tunnissa ja joka kykenisi samalla kantamaan 200 tonnin kuorman. Kantamaksi on kaavailtu 7 000 kilometriä. Hankintaohjelmaan kuuluu 80 konetta, jotka rakennettaisiin vuoteen 2030 mennessä. Tällainen määrä koneita kykenisi kuljettamaan esimerkiksi 400 Armata-panssarivaunua ammuksineen mihin tahansa maailmassa, ja se mahdollistaisi nopean strategisen voiman projisoinnin.⁸³ Hankkeen toteutuminen on epävarmaa.

⁷⁸ Barabanov (2011), ss. 67–69.

⁷⁹ Novichkov (2015).

⁸⁰ Hedenskog & Vendil Pallin (2013), s. 152.

⁸¹ Sama, s. 129.

⁸² Sama.

⁸³ Global Security: PAK TA (draft), <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/pak-ta.htm>.

10.6.4 Helikopterikaluston tulevaisuus

SAP-2020-ohjelman⁸⁴ myötä Venäjän ilmavoimat hankkii 197–347 uutta helikopteria, jolloin uudistuneen helikopterikaluston kokonaismääräksi tulee noin 700 kopteria. Kalustosta noin 300 olisi taistelukoptereita ja 400 kuljetushelikoptereita⁸⁵. Uusien koptereiden lukumäärä sisältää 30–180 kappaletta Ka-52-taisteluhelikoptereita, 167 kappaletta Mi-28N-taisteluhelikoptereita, 22–48 kappaletta Mi-35M-taisteluhelikoptereita, 120 kappaletta Mi-8-kuljetushelikoptereita (Mi-8/Mi-8MTV-5/Mi-8AM-TSh), 22–40 kappaletta Mi-26/T-raskasta kuljetushelikoptereita sekä lisäksi laivastolle 30 kappaletta Ka-52/Ka-226 (Naval) -taistelu- ja monitoimihelikoptereita ja 70 kappaletta Ka-27M (Naval) -monitoimihelikoptereita.⁸⁶ Tavoitteena on, että varus- teluohjelman lopussa 85 prosenttia helikoptereista on uutta kalustoa⁸⁷.

Tulevaisuudessa jokaisessa sotilaspiirissä on kolmesta neljään maavoimien ilmailun yksikköä, helikopteriprikaattia, jotka kykenevät siirtymään nopeasti haluttuun operaatiosuuntaan⁸⁸. Helikoptereiden ilmakuljetuskyky mahdollistaa myös naapurisotilaspiirien tukemisen nopeasti.

Tuleva helikopterikalusto pohjautuu suurimmalta osin vanhaan ja hyväksi havaittuun tekniikkaan. Suuria innovaatioita ei ole odotettavissa, mutta sitä vastoin tuleva kalusto on taistelunkestävää. Pimeätoimintakyky sekä joka sään toimintakyky lienevät kaikissa uusissa kalustoissa, ja koulutuksen voidaan olettaa tukevan näitä toimintamahdollisuuksia.

Vanhojen kuljetushelikoptereiden tilalle on tilattu uusia vastaavia, mutta uudessa kalustossa ilmoitetaan olevan monitoimikyky, eli uusia koptereita kyetään aseistamaan myös rynnäkkötehtäviin⁸⁹.

⁸⁴ *State Armament Program (SAP-2020)* tai *(GPV-2020)*.

⁸⁵ Joissain lähteissä puhutaan jopa 1 100 uuden helikopterin hankinnasta, mutta nämä määrät poikkeavat huomattavasti tarkemmista ilmoituksista.

⁸⁶ Hedenskog & Vendil Pallin (2013), s. 69 ja 131, viitattu 1.8.2014. – Uusia helikoptereita on yhteensä 284 kappaletta: 120 kpl Ka-52, 250 kpl Mi-28N, 22 kpl Mi-35N, 22 kpl Mi-26 ja 30 kpl Ka-52/Ka-226 ja 70 kpl Ka-27M. Edellä kuvatut koneiden lukumäärät poikkeavat toisistaan huomattavasti lähteestä riippuen. Koneiden tarkkoja lukumääriä ei voida pitää luotettavina, mutta ne antavat suuntaa siitä, mihin suotuisassa taloudellisessa tilanteessa pyritään. Vrt. Fedorov, Yuri: *State Armament Program 2020: Current state and outlook, Dialogue Club International, Issue No 9 (2013), vol. 12, syyskuu 2013*, s. 4. (140 kpl Ka-52, 96 kpl Mi-28N, 48 kpl Mi-35N), viitattu 1.8.2014. Ks. myös: Nichol, Jim: *Russian Military Reform and Defence Policy, Congressional Research Service, www.crs.gov, 2011*, ss. 21–24, viitattu 1.8.2014 ja Warfare.be: KA-60 Kasatka (Killer Whale), <http://warfare.be/db/catid/260/linkid/1633/>, viitattu 1.8.2015. – Ka-60-helikopterin tilauksista ei ole ilmoituksia, mutta Kamovin tehdas mainostaa uusinta kopterityyppiään näkyvästi.

⁸⁷ Hedenskog & Vendil Pallin (2013), s. 122.

⁸⁸ Sama, s. 50.

⁸⁹ Barabanov (2011), s. 72. – Mi-8MTSh on mahdollista aseistaa rynnäkkötehtäviin.

10.6.5 Erikoiskoneiden ja lennokkien kehitysnäkymät

Venäjällä miehittämättömien ilma-alusten kehitystä vievät eteenpäin sotilaalliset tarpeet⁹⁰. Venäjän johto on hyvin tietoinen miehittämättömän ilma-alusteknologian vaikutuksesta Yhdysvaltojen toteuttamille operaatioille ja sotilaalliselle suorituskyvylle. Tämä sisältää kyvyn vaikuttaa olematta fyysisesti läsnä sotilaallisen operaation tapahtumapaikalla.⁹¹ Edellä mainitut seikat yhdistettynä miehittämättömien ilma-alusten yleisiin ominaisuuksiin ovat olleet alkusysäys Venäjän kansalliselle miehittämättömien ilma-alusten kehitysohjelmalle. Venäjä aikoo puolustusministeri Sergei Šoigun mukaan sijoittaa yhdeksän miljardia dollaria miehittämättömien ilma-alusten kehitysohjemaan vuoteen 2020 mennessä. Ohjelman aikana hankitaan uusia miehittämättömiä ilma-aluksia, joissa on kehittyneet tiedustelu-, yhteydenpito- ja taistelujärjestelmät. Šoigu ei paljastanut hankittavien laitteiden määrää, mutta kertoi niitä olevan tällä hetkellä noin 500 kappaletta.⁹²

Venäjällä ei ole tällä hetkellä aseistettuja miehittämättömiä ilma-aluksia. Venäjän puolustusministeriö oli sopinut kotimaisten toimittajien kanssa prototyypin rakentamisesta vuoden 2014 loppuun mennessä, ja valmiit laitteet pitäisi saada käyttöön vuonna 2020.⁹³ Prototyyppien rakentaminen on kuitenkin viivästynyt. Teknologia-demonstraattorin tasolle jäänyt ilmasta maahan -kykyinen MiG-lentokonetehtaan Skat (Stingray) -miehittämätön ilma-alus on yksi esimerkki teollisuuden kyvystä tuottaa täysin uudenlaisia järjestelmiä, mutta siinäkin projektissa hallitus ei ollut mukana rahoittamassa sitä operatiiviseen käyttöön soveltuvaksi. Vladimir Putinin vuonna 2006 perustama lentokonetehdas *United Aircraft Corporation* on kertonut kehittävänsä 20 tonnia painavan, taistelutehtäviin kykenevän miehittämättömän ilma-aluksen prototyypin (UCAV) vuoteen 2018 mennessä. Tämä prototyyppi perustuu Suhoi T-50 -häivähävittäjään⁹⁴. Venäjä on aiemminkin muuntanut miehittettyjä ilma-aluksia miehittämättömiksi ilma-aluksiksi. Näistä esimerkkeinä voi mainita muun muassa JAK-130-harjoitushävittäjän ja Berkut VL -helikopterin. Yhdysvaltalaisen *Defence Report* -uutissivuston mukaan asiantuntijat kuitenkin epäilevät hankkeen aikataulun pitävyyttä.⁹⁵ MAKS-2013-ilmailunäyttelyn avajaispäivän aattona Venäjän ilmavoimien entinen komentaja Pjotr Deinekin ilmoitti, että kuudennen sukupolven hävittäjälentokoneen suunnittelutyö on meneillään. Hankkeen aikatauluja tai teknisiä tietoja hän

⁹⁰ Wijninga, de Jong & Oosterveld: *A Blessing in the Skies? – Challenges and Opportunities in Creating Space for UAVs in the Netherlands*, ANDO Graphics, Haag, Netherlands, s. 27.

⁹¹ Antebi, Liran: Changing Trends in Unmanned Aerial Vehicles: New Challenges for States, Armies and Security Industries, *Military and Strategic Affairs*, Volume 6, No. 2, August 2014, s. 25.

⁹² Adamowski (2014), s. 1.

⁹³ Zenko, Micah: Reforming U.S. Drone Strike Policies, *Council Special Report No. 65, tammikuu 2013*, Council on Foreign Relations, New York, Yhdysvallat 2013, s. 19.

⁹⁴ T-50 on Suhoin tammikuussa 2010 esittelemän PAK-FA:n prototyyppi.

⁹⁵ Webb, Steward: Russia's next generation stealth UCAVs loom large, *Defence Report*, 21.10.2013, <http://defencereport.com/russias-next-generation-stealth-ucavs-loom-large/>, viitattu 10.4.2015.

ei paljastanut, mutta hän korosti lentolaitteen olevan miehittämätön.⁹⁶ Miehittämättömistä lentolaitteista on enemmän luvussa luku 11.

Venäjä suunnittelee korvaavansa IL-20 ELINT -tiedustelulentokoneet uusilla Tu-204R/214R-lentokoneilla. Ne varustetaan ELINT-, SIGINT-, COMINT- ja SAR (*Synthetic Aperture Radar*) -kyvyillä. Uudistustyö on kuitenkin viivästynyt, sillä valtio on tilannut vain kaksi Tu-204R-konetta. Näiden lisäksi on jo toimitettu yksi Tu-214ON-lentokone, joka on tarkoitettu *Open Skies* -sopimuksen mukaisten tarkastuslentojen suorittamiseen. Toinen vastaava *Open Skies* -lentokone on tilattu.⁹⁷ On arvioitu, että vuoteen 2020 mennessä Venäjän ilmavoimilla olisi neljä Tu-204/214 R/ON-konetta ja vanhoja mutta modernisoituja IL-20-koneita olisi jäljellä vielä vähintään 15 kappaletta.⁹⁸

Venäjän ilmavoimien Berijev A-50 Mainstay -tutkavalvonta- ja taistelunjohtokoneet on tarkoitus korvata uusilla Berijev A-100 -koneilla, jotka perustuvat IL-476-koneen runkoon. Koneeseen on suunniteltu niin sanottu AESA-tutka (*Active Electronically Scanned Array*), JSC REC Vega, joka keilaa korkeussuuntaan elektronisesti mutta sivusuuntaan mekaanisesti.⁹⁹ Hankittavien koneiden määrästä ei ole tullut tietoa julkisuuteen, mutta arvioiden mukaan vuonna 2020 Venäjällä on käytössä vähintään viisi A-100-konetta ja 12 vanhaa modernisoitua A-50U-konetta.¹⁰⁰

Venäjän ilmatankkauskyky on tällä hetkellä IL-78 Midas -koneiden varassa. Niiden korvaajaksi on jo pitkään odotettu IL-476:n runkoon perustuvaa uutta tankkeria. Venäjä kuitenkin tilasi vuoden 2015 alussa kaksi IL-96-400TZ-ilmatankkauskonetta, jotka perustuvat IL-96-siviili-ilma-alukseen. Tämän koneen ilmatankkausjärjestelmä on samanlainen tankkeriin siipiin sijoitettavine pödeineen kuin on tällä hetkellä IL-78-koneissa. Julkisuudessa onkin esiintynyt arvioita ilmatankkauskyvyn nopeammas-ta korvaamisesta IL-96:n runkoon perustuvalla ratkaisulla, ja myöhemmin ehkä nähdään IL-476:n runkoon perustuvat tankkerit. Täysin mahdoton ei ole myöskään se vaihtoehto, että tulevaisuudessa tankkereita olisi kahta eri versiota.¹⁰¹

⁹⁶ Litovkin, Dmitry: Russia air force views unmanned fighters as the future, Russia beyond the headlines, http://rblh.co.uk/science_and_tech/2013/08/30/russian_air_force_views_unmanned_fighters_as_the_future_29375.html, viitattu 4.8.2015.

⁹⁷ Burger, Marcel: Tupolev completes test flights 2nd Tu-204R spy plane, *AIRheadsFLY*, AHF Media Group, Hollanti, <http://airheadsfly.com/2014/11/01/tupolev-completes-test-flights-2nd-tu-204r-spy-plane/>, viitattu 4.8.2015.

⁹⁸ Gorenburg, viitattu 6.8.2015.

⁹⁹ Jennings, Gareth: Russia to develop A-100 AWACS based on upgraded IL-76MD-90A airlifter, *IHS Jane's Defence Weekly* 23.11.2014, <http://www.janes.com/article/46098/russia-to-develop-a-100-awacs-based-on-upgraded-il-76md-90a-airlifter>, viitattu 7.8.2015.

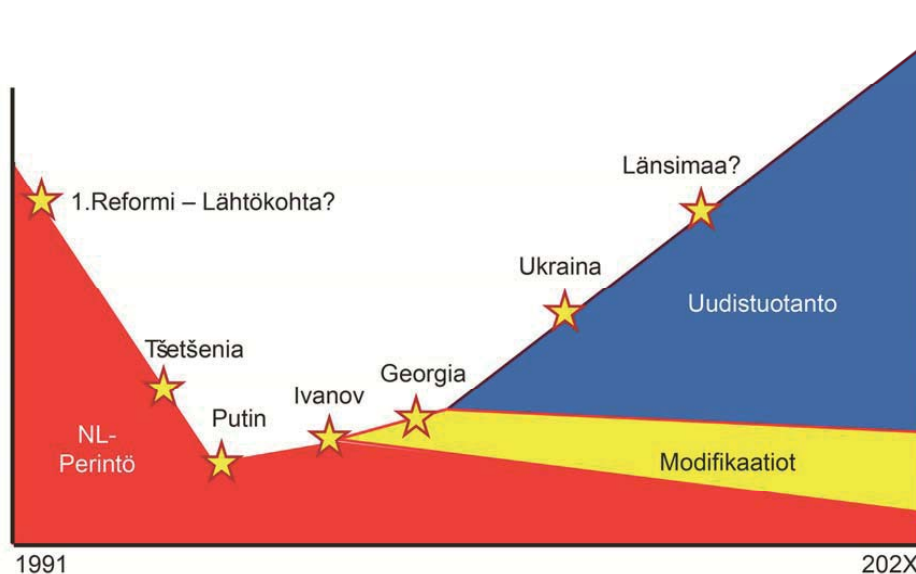
¹⁰⁰ Gorenburg, viitattu 6.8.2015.

¹⁰¹ De Larrinaga, Nicholas: Russia orders new IL-96 tanker aircraft, *IHS Jane's Defence Weekly*, 8.1.2015, <http://www.janes.com/article/47749/russia-orders-new-il-96-tanker-aircraft>, viitattu 6.8.2015.

10.7 Johtopäätökset

Venäjän ilmavoimat on kokenut useita organisaatiomuutoksia sekä supistushjelmia. Vuonna 1992 Venäjällä oli hajautettu 300 000 sotilaa, 8 000 koneen ja 350 tukikohtan organisaatio. Nykyään ilmavoimiin kuuluu noin 150 000 lähes ammattimaisista sotilasta, 2 000 konetta ja 60 tukikohtaa yhden johdon alle keskitettynä.

Venäjän asevoimareformeilla vuosina 2000–2010 ilmavoimien kehityssuunta on onnistuttu kääntämään nousuun (kuva 1). Tällä hetkellä ainoa varteenotettava este taistelupotentiaalin jatkuvalla kasvulle on valtiontalous. Tuotantomäärät tulee saada toteutettua varusteluohjelman mukaisesti, jotta vanhentuva kalusto saadaan korvattua 2020-luvulle tultaessa. Jos tuotantomäärissä ei pysytä, kehityskulku loivenee merkittävästi ja ilmavoimien kyky rajoittuu. Tuotantoon vaikuttaa Ukrainan kriisin pitkityminen, koska Ukraina on merkittävä usean ilmavoimien konetyypin osatoimittaja. Harjoitusmäärien ylläpitäminen nykyisellä tasolla vaatii myös toimintamenojen jatkuvaa kasvattamista, koska uudella kalustolla operointi vaatii enemmän huoltoa sekä kehittyneempiä harjoitusaseita.

Kuva 1: Venäjän ilmavoimien suorituskyvyn kehittyminen.

Ilmavoimien modernisaatio perustuu jatkossa digitaaliseen sensori- ja tietofuusioon, jossa tärkeimpänä elementtinä on yhteisen ilma- ja avaruuspuolustuksen tilannekuvan luominen. Yhteinen tilannekuva mahdollistaa Venäjän erittäin raskaan ilmatorjunnan yhdistämisen moderniin hävittäjätorjuntaan. Lentävän kaluston uusinnassa tähdätään määrän sijasta laatuun. Yhä vähenevät kalustotyyppit ja -määrät ovat monikäyttöisempiä kuin edeltäjänsä.

Ilmavoimat on yhdistetty yhden johdon alle, mutta sotilaspiirien johtoon on jätetty ilmavoimien alueellinen komponentti. Tämä on operatiivinen johtoporras, joka vastaa sotilaspiirin taistelun tukemisesta sekä ilmavoiman koordinoinnista alueellaan ilma- ja avaruuspuolustuksen esikunnan ohjauksessa.

Rintamailmavoimien hävittäjä- sekä rynnäkkökonekalusto vähenee ja niiden seuraajia lienevät 4+-sukupolven Su-35- ja Su-34-kalustot. 2030-luvulle saakka ylläpidetään kuitenkin vielä vanhaa modernisoitua Su-24-, Su-25-, Su-27-, Su-30-, MiG-29- ja MiG-31-kalustoa. Viidennen sukupolven PAK-FA-monitoimihävittäjästä tulee pieni keihäänkärki, joka mahdollistaa tunkeutumisen modernin ilmapuolustuksen läpi.

Kaukotoimintailmavoimien kyky vaikuttaa globaalisti konventionaalisilla tai ydinkärjillä varustetuilla ohjuksilla kehittyä uusien H-101/-102-ohjusten myötä. Myös Tu-22M3-pommittajien modernisointi korkealta käytettäväksi täsmäpommittajaksi muuttaa osittain niiden roolia konventionaalisten operaatioiden tukena.

Kuljetusilmavoimilla säilyy kyky pataljoonan–rykmentin kokoisen joukon pudotukseen, vaikka konemäärät vähenevät. Uusilla Il-476-koneilla saadaan lisää kantamaa ja toiminta-aikaa. Kuljetusilmavoimat on yksi merkittävin komponentti nopeassa voiman projisoinnissa. Mitä enemmän kuljetusilmavoimia kehitetään, sitä enemmän tällainen kehitys indikoi Venäjän kasvanutta halua vaikuttaa globaalimmin voiman projisoinnissa.

Helikoptereiden määrä ei jatkossa vähene merkittävästi, koska niiden määrä on jo supistunut huomattavasti vuoteen 2015 mennessä. Uudet kopterit ovat pimeätoimintakykyisiä ja aseistettuja.

Tiedustelu- ja johtopaikkakoneiden määrät eivät vähene merkittävästi, mutta uudet rungot ja kehittynyt elektroniikka lisäävät niiden toiminta-aikaa ja tehoa. Tankkaus-koneiden määrä pyritään säilyttämään vähintään nykyisenä, jotta niillä voidaan tukea kaukotoimintailmavoimia. Tankkauskaluston määrää tulee kuitenkin kasvattaa, jos halutaan tukea pitkäkestoisia hävittäjien ja rynnäkkökoneiden ilmaoperaatioita samanaikaisesti.

Lennokkijärjestelmiin panostetaan merkittävästi, mutta globaalien lennokkijärjestelmän rakentaminen on epätodennäköistä. Lennokit ovat todennäköisesti taktisia tiedustelu- ja taistelulennokkeja, joilla on rajallinen toimintaetäisyys. Heikkoja signaaleja etsittäessä tulee seurata uusien tuotantolinjojen avauksia. Ne saattavat ennakoida muidenkin kuin taktisten lennokkijärjestelmien kehittämistä.

Jos taloudellinen tilanne sallii, harjoittelumäärät kyetään säilyttämään ja uuden kaluston käyttöönotto sujuu edes kohtalaisesti, on Venäjällä viimeistään vuonna 2025 modernit ja iskukykyiset ilmavoimat, jotka kykenevät jopa laajamittaiseen ilmasodankäyntiin sekä maa- ja merivoimien tukemiseen.

VENÄJÄN MIEHITTÄMÄTTÖMÄT ILMA-ALUKSET JA NIIDEN KÄYTTÖPERIAATTEET

Janne Tähtinen ja Mika Kulkas

Artikkelissa käsitellään Venäjän miehittämättömien ilma-alusten suorituskykyä, kehittämistä sekä niiden käyttöperiaatteita. Artikkelissa esitellään keskeisiä jo käytössä olevia ja lähitulevaisuudessa mahdollisesti käyttöön tulevia järjestelmiä. Artikkelin perustuu Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen ilmauhkan hallinta -tutkimusprojektiin.

Venäjän puolustusministeri ilmoitti vuonna 2014, että Venäjä aikoo investoida yhdeksän miljardia Yhdysvaltain dollaria sotilaallisiin miehittämättömiin ilma-aluksiin vuoteen 2020 saakka ulottuvassa kehittämisohjelmassa. Ministeri Šoigu ei ilmoittanut hankittavien järjestelmien määrää, mutta totesi, että ohjelma lisää merkittävästi asevoimien tiedustelun, johtamisen ja viestitoiminnan sekä vaikuttamisen suorituskykyä. Vuoden 2014 tilanteessa Venäjän asevoimilla oli käytössään arviolta noin 500 lennokkia, kuten luvussa 10 jo todettiin.¹ Panostus miehittämättömiin ilma-aluksiin johtaa väistämättä niiden laadulliseen ja määrälliseen kehitykseen.

Myös Venäjän presidentti Putin on korostanut, että miehittämättömien järjestelmien kehittäminen ja hankinta on keskeinen osa modernin ilmakomponentin kehittämistä. Putinin mukaan Venäjän on hankittava laaja valikoima sekä tiedustelu- että taistelulennokkeja.²

Venäläisillä on pitkäaikainen kokemus erityyppisten miehittämättömien ilma-alusten kehittämisestä Neuvostoliiton ajoilta.³ Georgian sodan kokemusten mukaan Georgian asevoimilla käytössä ollut Elbit Hermes 450 oli suorituskyvyltään kuitenkin ylivoimainen venäläisvalmisteisiin miehittämättömiin ilma-aluksiin verrattuna. Sodan jälkeen Venäjä hankki lennokkeja Israelista. Hankitut lennokkityypit olivat ainakin Searcher II ja I-View.⁴ Tavoitteena lienee kuitenkin koko ajan ollut kotimaisen tek-

¹ <http://archive.defensenews.com/article/20140219/DEFREG01/302190031/Russian-Defense-Ministry-Unveils-9B-UAV-Program>, viitattu 21.3.2015.

² Sama. Ks. myös <http://www.wired.com/2012/08/russian-drones/>, viitattu 21.3.2015.

³ Lappi, Ahti: *Ilmatorjuntaohjukset Suomen puolustuksessa*, Ilmatorjuntasäätiö, Jyväskylä 2009, s. 367.

⁴ Tähtinen, Janne: *Georgian sodan tarkastelu strategisen iskun toteutusperiaatteiden ja torjunnan näkökulmasta*, yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Helsinki 2013, s. 39, 81 ja 121. Ks. myös <http://www.wired.com/2012/08/russian-drones/>, viitattu 21.3.2015 sekä <http://defence.pk/threads/russia-selects-domestic-uav-designs.80288/>, viitattu 21.3.2015.

nologian kehittäminen ja hankkiminen. Osa lähteistä mainitsee Israelista hankittujen lennokkityyppien sisältävän myös Bird Eye 400 -mini-UAV:n⁵.

11.1 Aseistamattomat lennokit

Israelilaista Searcher II -lennokkia valmistetaan Venäjällä lisenssillä Forpost-nimellä⁶. Forpost-lennokin toiminta-aika on 18 tuntia ja toimintasäde 250 kilometriä. Lenno-kin maksimitoimintakorkeus on noin 7 500 metriä, pituus 5,85 metriä ja siipien kär-
kiväli 8,55 metriä. Ilma-aluksen hyötykuormana voi olla elektro-optinen TV/IR-
sensori, SAR-tutka tai esimerkiksi häirintäjärjestelmä. Searcher II -järjestelmässä voi-
daan käyttää ilmasta maahan -datalinkkiä (*Line of Sight*) tai esimerkiksi releoida data-
linkkiyhteys toisen ilmassa olevan lennokin kautta.⁷ Forpost-järjestelmää käytetään
kohteiden etsimiseen, paikantamiseen ja tunnistamiseen sekä tietojen välittämiseen
maa-asemalle.

Vuoden 2013 lopulla Venäjän valtiollisen puolustusmateriaaliyrityksen Rosobo-
roneksportin antaman ilmoituksen mukaan Venäjän asevoimien merkittävimmät
taktisen tason lennokit ovat Orlan-10, Eleron-10 sekä Zala-421. Näitä lennokkeja
käytetään maajoukkojen tukena tiedusteluun, valvontaan, viestiyhteyksien häirintään,
epäsuoran tulen tulenjohtoon ja tulen korjaamiseen sekä viestiyhteyksien releointiin.⁸
Vuonna 2015 on uutisoitu muun muassa Tahion-lennokin käyttöön otosta Venäjän
asevoimissa⁹.

Orlan-10-lennokki on kehitetty valvonta- ja tiedustelujärjestelmäksi. Järjestelmän
integrointia taktisiin tietojärjestelmiin on testattu jo vuonna 2012. Tiedustelu-
varustukseen kuuluvat optinen kamera tai videokamera sekä lämpökuvauksjärjes-
telmä.¹⁰ Koneen toimintasäde on noin 120 kilometriä reaaliaikaisella datasiirtomoo-
dilla ja jopa 600–1 000 kilometriä itsenäisessä toiminnassa. Data puretaan maassa.
Lennokin toiminta-ajaksi on ilmoitettu noin 15–16 tuntia, ja sen toimintakorkeus on
lähteestä riippuen maksimissaan 5–7,5 kilometriä.¹¹ Järjestelmää toimitetaan Venäjän
asevoimille lisää vuonna 2015. Järjestelmän lentoonlähdepaino on 14–18 kilogram-

⁵ <http://defence.pk/threads/russia-selects-domestic-uav-designs.80288/>, viitattu 21.3.2015.

⁶ <http://georgiaonline.ge/news/a1/defence/1345754585.php>, viitattu 7.4.2015. – Lähteen mukaan Forpostin tuotanto aloitettiin vuonna 2012 ja tuotantotahiti on kymmenen lennokkia vuodessa.

⁷ <http://www.israeli-weapons.com/weapons/aircraft/uav/searcher2/Searcher2.html>, viitattu 7.4.2015.

⁸ Bugryu, Maksym: The Rise of Drones in Eurasia (Part Two: Russia), *Eurasia Daily Monitor*, 2014, http://www.jamestown.org/single/?tt_news=42560&no_cache=1#.VQ2puOH1D_s, viitattu 21.3.2015. Ks. myös <http://defence.pk/threads/russia-selects-domestic-uav-designs.80288/>, viitattu 21.3.2015. – Lähde mainitsee, että kyseiset lennokkityypit on otettu Venäjän asevoimissa joukkojen koekäyttöön.

⁹ <http://sputniknews.com/russia/20150312/1019385176.html>, viitattu 6.4.2015.

¹⁰ Bugryu (2014).

¹¹ Sama. Ks. myös http://www.armyrecognition.com/march_2015_global_defense_security_news_uk/russian_army_to_receive_more_orlan-10_uavs_in_2015.html, viitattu 21.3.2015 ja <http://www.rg.ru/2015/01/14/reg-efo/bla.html>, viitattu 21.3.2015.

maa ja hyötykuorman paino enimmillään viisi kilogrammaa. Orlan-10-lennokin nopeus on 90–170 kilometriä tunnissa.¹²

Eleron-10-lennokin pääkäyttötarkoitus on määritetyn alueen tiedustelu- ja valvonta sekä epäsuoran tulen tulenjohtotehtävät. Lennokin pituus on vajaan metrin (0,883 metriä), ja siipien kärkiväli on runsaat kaksi metriä (2,206 metriä). Lennokin hyötykuormaan kuuluu erilaisia sensoreita (VIS ja IR), joilla kyetään kuvien ja videomateriaalin tuottamiseen sekä valoisalla että pimeällä. Sensoreiden sijasta lennokissa voidaan käyttää viestiyhteyksien releointiin tai häirintään tarkoitettuja järjestelmiä. Lennokin toiminta-aika on kolme tuntia ja nopeus 60–90 kilometriä tunnissa. Lennokkia kyetään käyttämään enimmillään viiden kilometrin korkeudessa. Järjestelmää on lähteen mukaan erittäin vaikea havaita sen käyttöönsä perusteella.¹³ Lennokin hyötykuorman enimmäispaino on kaksi kilogrammaa.¹⁴

Tahion-lennokki on tarkoitettu tiedusteluysiköiden käyttöön niiden suorituskyvyn tehostamiseksi. Järjestelmä on tarkoitettu alueelliseen tiedusteluun ja valvontaan, mutta sitä voidaan käyttää myös viestiliikenteen releointiasemana. Lennokin toimintasäde on noin 40 kilometriä ja korkeus enimmillään neljä kilometriä. Järjestelmää voidaan käyttää myös huonoissa olosuhteissa, mutta sen tuuliraja on noin 15 metriä sekunnissa.¹⁵ Tahion-lennokkia käytetään myös epäsuoran tulen tulenjohtotehtäviin, mikä on keskeinen kehitettävä suorituskyky Venäjän maavoimissa. Suorituskyvyltään Tahion on siis samaa luokkaa kuin aiemmin esitelty Eleron-10 sekä myös tulenjohtoon käytettävät Granat- ja Zastava-lennokit.¹⁶

Zala-421-08-lennokkia käytetään joukkoyksikötason tiedusteluun, ja sitä kykenee käyttämään yksi henkilö. Järjestelmän käyttö ei vaadi asemapaikan etukäteisvalmisteluja. Lennokin pituus on 42,5 senttimetriä ja leveys 81 senttimetriä. Sen lentoonlähtöpaino on 2,5 kilogrammaa. Tehtävän toteutukseen järjestelmä käyttää sisäänrakennettua digitaalista kameraa sekä akustista sensoria. Koneen nopeus on 65–130 kilometriä tunnissa ja toiminta-aika 80 minuuttia. Järjestelmän käytön tuuliraja on 20 metriä sekunnissa.¹⁷ Lennokin tyypillinen toimintakorkeus on 100–700 metriä, ja enimmäiskorkeus on 3 600 metriä.¹⁸ Toinen lähietäisyyksillä käytettävä, kantaen siirrettävä lennokki on Zastava, jota voidaan käyttää valvontaan noin kymmenen kilo-

¹² http://www.armyrecognition.com/march_2015_global_defense_security_news_uk/russian_army_to_receive_more_orlan-10_uavs_in_2015.html, viitattu 21.3.2015.

¹³ <http://ruusa.com/catalog/eleron-10/>, viitattu 21.3.2015.

¹⁴ <http://defence.pk/threads/russia-selects-domestic-uav-designs.80288/>, viitattu 21.3.2015.

¹⁵ <http://sputniknews.com/russia/20150312/1019385176.html>, viitattu 6.4.2015.

¹⁶ http://fjms.leavenworth.army.mil/OEWatch/201409/Russia_02.html, viitattu 22.3.2015.

¹⁷ <http://zala.aero/zala-421-08/>, viitattu 21.3.2015.

¹⁸ <http://igorrgroup.blogspot.co.nz/2010/05/russia-uavs-part-1.html>, viitattu 7.4.2015. Ks. myös <http://zala.aero/zala-421-08/>, viitattu 21.3.2015

metrin toimintasäteellä. Järjestelmä on käyttökunnossa asemanvaihdon jälkeen kahdeksakymmenessä minuutissa.¹⁹

11.2 Taistelulennokit

Venäjäällä on ollut suunnitelmissa myös pitkällä toimintamatkalla ja todennäköisesti suihkumoottorilla varustetun aseistetun taistelulennokin (UCAS) hankinta. Taistelulennokeilla on tarkoitus korvata osin myös vanhenevien pommituskoneiden roolia ilmaoperaatioissa. Ongelma on, että uudet, vasta kehitteillä olevat taistelulennokit ovat laajasti operatiivisessa käytössä vasta 2040-luvulla.²⁰

Tširokiksi nimetyn miehittämättömän ilma-aluksen enimmäislentoonlähtöpaino on 700 kilogrammaa. Taistelulennokin enimmäistoimintakorkeus on 6 000 metriä ja toimintamatka 2 500 kilometriä. Tširok voi kuljettaa aseet sisäisessä säiliössä, mikä parantaa ilma-aluksen aerodynamiikkaa sekä häiveominaisuuksia.²¹ Taulukossa 1 on esitelty mahdollisia muita vaihtoehtoja tulevaisuuden pitkän toimintamatkan tiedustelu- ja/tai taistelulennokiksi.

Ominaisuus	Inohodets	Altius-M	Gonštšik	Ohotnik
Yhtiö	Transas	OKB Si-monov	RSK MiG	Suhoi
Lentoonlähtöpaino	1 000 kg	5 000 kg	4–5 000 kg	20 000 kg
Hyötykuorma	300 kg	1 000 kg	1 000 kg	Ei tiedossa
Nopeus	150–200 km/h	200–300 km/h	1 000 km/h	yli 1 000 km/h
Toimintakorkeus	8 000 m	15 000 m	Ei tiedossa	Ei tiedossa
Toiminta-aika	24 h	48 h	Tunteja	Ei tiedossa
Toimintamatka	Ei tiedossa	10 000 km	yli 1 500 km	Ei tiedossa

Taulukko 1: Mahdollisen pitkän toimintamatkan UAV/UCAV-projektin järjestelmiä.²²

¹⁹ http://fmsso.leavenworth.army.mil/OEWatch/201409/Russia_02.html, viitattu 22.3.2015.

²⁰ <http://www.wired.com/2012/08/russian-drones/>, viitattu 21.3.2015.

²¹ <http://sputniknews.com/military/20150123/1017271201.html>, viitattu 7.4.2015.

²² <http://i39.servimg.com/u/i39/15/54/62/79/russia11.png>, viitattu 7.4.2015.

11.3 Käyttöperiaatteista

Miehittämättömiä ilma-aluksia käytetään taistelutilan ilmaulottuvuudessa toteutettaviin tiedustelu- ja valvontatehtäviin, elektroniseen vaikuttamiseen, maalien paikantamiseen ja tulenjohtotehtäviin.²³ Lennokkeja voidaan käyttää myös viestiyhteyksien releointiin sekä aseistettuja taistelulennokkeja kohteiden tuhoamiseen ja jopa joukkojen lähitulitukitehtäviin. Maajoukkojen lennokkitoiminnan painopisteenä on maalien paikantaminen ja epäsuoran tulen johtaminen paikannettuihin kohteisiin. Tulenjohtoon käytettävät järjestelmät sijoitetaan joko prikaatin tiedusteluyksiköön tai suoraan tykistö patterien tiedustelujoukkueisiin.²⁴ Vastaavanlaisia tulenjohtotehtäviä on aikaisemmin toteutettu muun muassa Mi-8-tulenjohto helikopterilla.

Taktisen tason lennokkeja (esimerkiksi Granat-lennokki, joka kuuluu Navodtšik-2-järjestelmään), on käytetty harjoituksissa 800–1 500 metrin korkeudessa määrittämään ja välittämään reaaliaikaisella datayhteydellä maalien paikatiedot epäsuoran tulen yksiköille. Lennokkia on käytetty valvomaan maa-alueita, erillisiä kohteita, tietoa, henkilöitä sekä asejärjestelmiä lähes reaaliajassa.²⁵

Lennokkeja on esimerkiksi Israelissa käytetty kiinteässä yhteistoiminnassa Apache-taisteluhelikoptereiden kanssa välittämällä niille suoraan valvontakuvaa kohdealueelta.²⁶ *Russian Military Forum* -keskustelupalstan mukaan Zala-421-08-lennokkeja kyetään kuljettamaan ja lähettämään Ka-52-taisteluhelikopteriin kiinnitettävästä säiliöstä. Tällöin taisteluhelikopteri voi käyttää niitä kohdealueensa tiedusteluun.²⁷

Tšetšenian toisessa sodassa käytettiin venäläisten mukaan menestyksekkäästi Ptšela-lennokkeja maajoukkojen tiedustelun tukena. Ilmatiedusteluun kiinnitettiin erityistä huomiota. Kymmenen Stroi-P-järjestelmällä varustettua Ptšela-lennokkia osoittautuivat tehokkaiksi tiedustelu- ja valvontavälineiksi. Tiedustelutietoa hyödynnettiin myös tehokkaasti maajoukkojen operaatioiden suunnittelussa.²⁸ Joukkojen saavutettua tavoitteensa aloitettiin seuraavan hyökkäysalueen tiedustelu. Tiedusteluun käytettiin helikoptereita, tiedustelukoneita ja -lennokkeja sekä tutka- ja radiotiedustelua.

²³ <http://i39.servimg.com/u/i39/15/54/62/79/russia11.png>, viitattu 7.4.2015. Ks. myös http://fmso.leavenworth.army.mil/OEW/atch/201409/Russia_02.html, viitattu 22.3.2015.

²⁴ http://fmso.leavenworth.army.mil/OEW/atch/201409/Russia_02.html, viitattu 22.3.2015.

²⁵ http://fmso.leavenworth.army.mil/OEW/atch/201409/Russia_02.html, viitattu 22.3.2015.

²⁶ Arkin William M: *Divining Victory Airpower in the 2006 Israel-Hezbollah War*, Air University Press / Maxwell Air Force Base, Alabama, August 2007, s. 63.

²⁷ <http://www.russiadefence.net/t161p15-uans-in-the-russian-forces-news>, viitattu 7.4.2015. – Keskustelupalstalla viitataan videolinkkiin, jota ei ollut enää saatavilla.

²⁸ Olikier Olga: *Russia's Chechen Wars 1994-2000: Lessons from Urban Combat*, Santa Monica 2001, ss. 54–55 ja Lefebvre Stephane: *The Reform of the Russian Air Force*, Conflict Studies Research Centre, July 2002, s. 13.

Tiedustelun perusteella toteutettiin tulenkäyttö vastustajan lamauttamiseksi ennen hyökkäämistä alueelle.²⁹

Venäjäin asevoimat käyttivät Georgian operaatioissa Ptšela-järjestelmää, jonka käytettävyys Tšetšenian sodan myönteisistä kokemuksista huolimatta oli heikko. Järjestelmä oli käytöltään kömpelö, ja sen tiedustelukuva oli heikkolaatuista.³⁰ Venäläiskomentajien kommenttien mukaan järjestelmän tuottama kuvamateriaali oli hyödyttömän epätarkkaa, lennokin ääni oli kuin taisteluajoneuvon ääni ja lennokit lensivät ”niin matalalla, että niihin olisi osunut ritsalla”.³¹

Viime aikoina Venäjäin asevoimien käytössä olevaa lennokkikalustoa on käytetty aktiivisesti tiedustelu- ja tulenjohtotehtävissä Itä-Ukrainan alueelle toteutettujen sotilasoperaatioiden tukena³². Venäläisiä lennokkeja on käytetty alueiden valvontaan sekä kohteiden maalittamiseen raketinheittimille ja tykistölle. Vaikutukset ovat olleet lamauttavat. Ukrainalaisten mukaan heidän tappioistaan 70 prosenttia on syntynyt epäsuoran tulen vaikutuksesta. Ukrainalaisten mukaan heillä ei ole kykyä kiistää lennokiin käyttöä taistelutilassa.³³

Todisteita venäläislennokkien käytöstä on saatu havaintojen lisäksi alasammutuista lennokeista. Alueella on pudotettu muun muassa Zala-421-08-lennokki.³⁴ Ukrainan asevoimat ampui alas myös miehittämättömän ilma-aluksen Donetskien alueella 28. toukokuuta 2014. Turvallisuuspalvelu ilmoitti koneen olleen venäläisvalmisteinen Orlan-10.³⁵

11.4 Lopuksi

Venäjäin asevoimat lähestyvät miehittämättömien ilma-alusten ja laajemmin robottiteknologian käyttöönottoa kokonaisvaltaisella strategialla. Lähestymistapaa voisi kutsua ”etäsodankäynniksi” (*no-contact warfare*). Etäsodankäynnin perusajatuksen mukaan Venäjäin asevoimat voi lamauttaa vihamielisen valtion ilman asevoimien tavanomais-

²⁹ Aldis Anne (edit.): *The Second Chechen War*, Conflict Studies Research Centre, June 2000, s. 94.

³⁰ Hyttinen, Timo: *Venäjäin maahanlaskujoukkojen taktiikka Georgian konfliktissa*, esiuupseerikurssin tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Helsinki 2011, s. 25. Ks. myös Cohen, Ariel ja Hamilton, Robert, E.: *The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, June, 2011, s. 17, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/PUB1069.pdf>, viitattu 1.8.2012. – Hyttisen mukaan järjestelmä oli Abhasian suunnalla toimineiden maahanlaskujoukkojen käytössä.

³¹ Cohen ja Hamilton (2011), s. 17.

³² http://fms.leavenworth.army.mil/OEW/atch/201409/Russia_02.html, viitattu 22.3.2015. Ks. myös Daalder, Ivo, Flournoy, Michele, Herbst, John, Lodal, Jan, Pifer, Steven, Stavridis, James, Tallbot, Strobe ja Wald, Charles: *Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO must do*, Atlantic Council, Washington, 2015, s. 4.

³³ Daalder ja muut (2015), s. 4.

³⁴ http://fms.leavenworth.army.mil/OEW/atch/201409/Russia_02.html, viitattu 22.3.2015.

³⁵ Bugryu (2014).

ten joukkojen käyttöä. Esimerkkinä keinoista voidaan mainita vastustajan strategisesti merkittävien teollisuuslaitosten tai poliittisen johdon tuhoaminen täsmäaseilla tehdyillä hyökkäyksillä. Ukrainan konfliktissa Venäjän tiedustelulennokkien käyttöä separatistijoukkojen tukena on pidetty etäsodankäynnin menetelmien soveltamisena.³⁶

Miehittämättömät ilma-alukset ovat keskeinen suorituskyky osana Venäjän asevoimien operaatioita 2030-luvulla. Lennokkikalusto on osa kattavaa ja suorituskykyistä tiedustelujärjestelmää, jolla mahdollistetaan tilannekuva operaatioiden johtamiselle sekä kohteiden maalittamiselle. Miehittämättömien ilma-alusten määrällinen ja laadullinen kehitys on yksi avainsuorituskyky etäsodankäynnin periaatteen toteutukselle toiminnan eri tasoilla – taisteluteknisen tason reaaliaikaisesta tulenkäytöstä operatiivis-strategisen tason kaukovaikuttamiseen.

³⁶ Bugryu (2014).

VENÄJÄN ILMA- JA AVARUUSPUOLUSTUKSEN KEHITYSNÄKYMÄT

Lasse Ketola, Jari Kumpuniemi, Iisko Lehto, Sami Nenonen ja Simo Tanttu

Tässä artikkelissa tarkastellaan Venäjän ilmatorjuntaa laajempaa ilma- ja avaruuspuolustuksen kokonaisuutena, joka sisältää ilmatorjunnan lisäksi ilmalvannon, ballististen ohjusten ennakkovaroitusjärjestelmän sekä ohjusten-
torjuntajärjestelmän.

Artikkelin aluksi palataan Maanpuolustuskorkeakoulun vuonna 1999 julkaisemassa teoksessa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*¹ esitettyihin ilma- ja avaruuspuolustuksen kehitysnäköihin ja arvioidaan niiden toteutumista. Aiempien kehitysohjelmien toteutumisesta siirrytään ilma- ja avaruuspuolustuksen nykytilan esittelyyn. Ilma- ja avaruuspuolustusta tarkastellaan kolmen osakokonaisuuden kautta: ohjuspuolustukseen tarkoitettut joukot, ilma- ja avaruuspuolustusrikaateihin ryhmitetyt joukot sekä maavoimien alaiset joukot. Hävittäjätorjunta osana ilma- ja avaruuspuolustusta ei tarkastella, koska sitä on käsitelty jo luvussa 10. Artikkelin kolmannessa osiossa arvioidaan julkisuudessa esiintyneiden tietojen perusteella Venäjän ilma- ja avaruuspuolustuksen tulevaisuuden tavoitetilaa. Artikkelin tarkoituksena on antaa vastaus kysymykseen, millainen ilma- ja avaruuspuolustusjärjestelmä Venäjällä on tulevilla vuosikymmenillä.

12.1 2000-luvun alun kehitysnäkymien toteutuminen

Vuosituhanne vaihteessa käynnissä ollut reformi muutti rakenteellisesti myös ilma- ja avaruuspuolustukseen liittyviä joukkoja. Reformin tavoitteena oli asevoimien optimointi. Siihen asti erillisenä puolustushaarana olleet ilmapuolustusjoukot yhdistettiin ilmavoimien kanssa yhdeksi puolustushaaraksi ja vastaavasti erillisinä aselajeina olleet avaruusjoukot ja ohjusten- ja torjuntajoukot liitettiin strategisiin ohjusjoukkoihin. Muutokset olivat vuonna 1997 alkaneessa reformissa korkeimmalla prioriteetilla. Vuoteen 2005 mennessä oli tarkoitus siirtyä neljän puolustushaaran järjestelmästä kolmen puolustushaaran järjestelmään, jossa ilmavoimat, ilmapuolustusjoukot ja avaruusjoukot olisivat muodostaneet yhden puolustushaaran.²

¹ Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999.

² Iivonen, Antti: Venäjän sotilasreformi ja sen toteutusnäkömät teoksessa Saarelainen et al. (1999), ss. 19–25.

Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa -teoksessa arvioitiin, että reformin organisatiomuutokset kyetään viemään suunnitellusti läpi, mutta taloudellisten tekijöiden vuoksi varsinainen kehittäminen ja uudelleenvarustaminen viivästyvät suunnitellusta aikataulusta. Teoksessa arvioitiin, että haasteeksi muodostuvat Venäjän taloudelliset näkymät ja johtamisjärjestelmät, joiden uusimisen viivästyminen pidettiin asevoimien rakenteellisia muutoksia vaikeuttavana tekijänä.³ Taloudellisten tekijöiden kohdalla arvio osoittautuikin oikeaksi. Venäjän puolustusteollisuus ei ole kyennyt tuottamaan uusia järjestelmiä suunnitellussa aikataulussa. Puolustusteollisuuden haasteena ovat edelleen muun muassa työvoiman osaamistaso, vanhenevat tuotantolaitokset ja tuotantokapasiteetin tehon käyttö.⁴

Siirtyminen kolmeen puolustushaaraan ei toteutunut vuoteen 2005 mennessä. Strategiset ohjusjoukot kokivat muutoksen jo vuonna 2001, kun avaruusjoukot irrotettiin jälleen omaksi aselajikseen.⁵ Muun muassa Georgian sota vuonna 2008 paljasti puutteita asevoimien toiminnassa, erityisesti johtamisessa ja organisoinnissa. Samana vuonna aloitettiin uusi reformi, jolla havaittuja puutteita pyrittiin korjaamaan. Reformin ensimmäisinä vuosina painopiste oli jälleen organisaatioiden uudistamisessa. Halutun suorituskykytason saavuttamisen tavoitteeksi asetettiin 2020-luku.⁶ Ilma-voimien ilmalavonnasta vastaavat radiotekniset joukot ja ilmatorjuntayksiköt kokivat tässä yhteydessä vähäisiä rakenteellisia muutoksia. Samoin maavoimien ilmatorjunnan organisoinnin kehittäminen on ollut osa maavoimien joukkorakenteiden kehittämistä, eikä siinä ole ollut vastaavaa kehityspolkua kuin valtakunnallisessa ilma- ja avaruuspuolustuksen kehittämisessä.

Vuonna 2011 perustettiin avaruuspuolustusjoukot yhdistämällä avaruusjoukot ja Moskovan alueen ilma- ja avaruuspuolustuksesta vastannut erikoisjohtoporras ilmapuolustusyksiköineen.⁷ Muutos oli askel lähemmäksi kolmeen puolustushaaraan siirtymistä. Vuosien 2014 ja 2015 vaihteessa muutoksen uutisoitiin tapahtuvan vuoden 2015 aikana. Rakenteellinen muutos toteutui 1. elokuuta 2015, kun avaruuspuolustusjoukot ja ilmavoimat yhdistettiin ilma- ja avaruuspuolustusjoukoiksi⁸. Vuodesta

³ Iivonen (1999), ss. 31–33.

⁴ Malmlöf, Thomas, Roffey, Roger & Vendil Pallin, Carolina: The Defence Industry teoksessa Hedenskog, Jakob & Vendil Pallin, Carolina (toim.): *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2013*, Tukholma, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) 2013, ss. 123–125.

⁵ Указ Президента Российской Федерации, № 337, 24.3.2001, Об обеспечении строительства и развития вооружённых сил Российской Федерации, совершенствовании их структуры.

⁶ Rautala, Ari: *Venäjän sotilasreformi – Asevoimien uusi ilme*, Helsinki, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2014, s. 3 ja McDermott, Roger N: The Restructuring of the Modern Russian Army, *The Journal of Slavic Military Studies* 22, nro 4/2009, s. 492.

⁷ ”Войска Воздушно-космической обороны заступают на боевое дежурство в РФ”, *RIA Novosti*, 1.12.2011.

⁸ Воздушно-космические силы заменяют в России BBC, *Interfax*, 10.12.2014; Aerospace Forces, *Russian Defence Policy*, 1.1.2015; Defense Ministry: Russia to Merge Air, Space Forces in 2015, *Sputnik*, 13.1.2015; Воздушно-космические силы, *Министерство обороны Российской Федерации* ja Beckhusen, Robert: Russia's Future Air Force Could Resemble... The U.S. Air Force, *The War Is Boring*, *blogi-kirjoitus*, 2.1.2015.

2001 lähtien oli toteutettu useita organisaatiomuutoksia, jotka osittain kumosivat aiemmat muutokset. Lopulta 2000-luvun alussa esitetty alkuperäinen ajatus ilmavoimien, ilmapuolustuksen ja avaruusjoukkojen liittämisestä yhteen toteutui kymmenen vuotta suunniteltua myöhemmin.

Uusien ilmatorjuntajärjestelmien palveluskäyttöön ottaminen 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä arvioitiin *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* -teoksessa epätodennäköiseksi. Sen sijaan silloin käytössä olleiden järjestelmien modernisoinnin arvioitiin jatkuvan.⁹ Arvio osoittautui käytännössä oikeaksi, sillä vuosikymmenen vaihteessa palveluskäyttöön tulleiden S-400- ja Pantsir-S1-järjestelmien kehitystyö oli jo tuolloin varsin pitkällä. Ilma- ja avaruuspuolustusjoukot saivat ensimmäisen S-400-yksikön käyttöönsä kesällä 2007 ja Pantsir-S1-yksikön vuoden 2012 lopussa.¹⁰ 2000-luvun alussa käytössä olleet S-300P- ja S-300V-järjestelmät eri versioineen ovat edelleen laajasti käytössä.

12.2 Ilma- ja avaruuspuolustuksen nykytila

12.2.1 Ohjuspuolustus

Ilma- ja avaruuspuolustusjoukkojen tehtävänä oli ennen elokuussa 2015 tapahtunutta organisaatiomuutosta muun muassa estää ballistisilla ohjuksilla tehdyt hyökkäykset sekä avaruudesta tehdyt mahdolliset hyökkäykset valtakunnallisesti tärkeitä kohteita vastaan. Näiden lisäksi niiden tehtäviin kuuluivat avaruusalusten laukaisut ja satelliittien hallinnointi. Ilma- ja avaruuspuolustusjoukot jakaantuivat avaruusjohtoportaaseen sekä ilma- ja ohjuspuolustuksen johtoportaaseen. Ensin mainitun johtoportaan alle kuului muun muassa ohjushyökkäysten ennakkovaroitusjärjestelmä ja jälkimmäisen johtoon kuuluivat Moskovan alueen ilmapuolustuksesta vastaava 9. Ohjuspuolustusdivisioona ja kolme ilmatorjuntaohjusprikaatia.¹¹ Elokuun 1. päivänä 2015 toteutetun organisaatiouudistuksen myötä on todennäköistä, että kyseinen jako nykyisten avaruusjoukkojen ja ilmatorjunta- ja ohjuspuolustusjoukkojen välillä säilyy.¹²

⁹ Arpiainen, Antti: Venäjän ilmatorjunta: nykytila ja kehitysnäkymiä teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, ss. 163–170.

¹⁰ S-400 missile defense systems to start defending Moscow July 1, *Sputnik*, 21.5.2007 ja Вои́ска ВКО получили батарею новых зенитных комплексов 'Панцирь-С', *RIA Novosti*, 4.12.2012.

¹¹ Ministry of Defence of the Russian Federation: Aerospace Defence Forces, <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/cosmic.htm>, viitattu 18.6.2015, Ministry of Defence of the Russian Federation: Command of the Aerospace Defence Forces, <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/cosmic/structure.htm>, viitattu 18.6.2015, Russia deploys airspace umbrella, *Sputnik*, 2.12.2011, Leppivüita, Rauno: Venäjän ilmapuolustuksen kehitysnäkymät vuoteen 2020 mennessä – ilma- ja ohjustorjunnallinen tarkastelu, *Ilmatorjunnan vuosikirja 2015*, Vaasa 2015, s. 108 ja Arpiainen (1999), s. 15.

¹² Uusi puolustushaara, ilma- ja avaruusjoukot, koostuvat ilmavoimista, avaruusjoukoista sekä ilmatorjunta- ja ohjuspuolustusjoukoista. Воздушно-космические силы, *Министерство обороны Российской Федерации*.

Ennakkovaroitusjärjestelmään kuuluu kuusi tutkakeskusta ympäri Venäjää sekä yksi tutkakeskus Kazakstanissa ja yksi Valko-Venäjällä. Lisäksi neljä tutkakeskusta on rakenteilla. Tammikuussa 2015 operatiivisessa käytössä arvioitiin olevan jo kuusi Voronež-tutkaa. Ensimmäinen otettiin käyttöön vuonna 2009.¹³ Voronež-tutkista koostuva ennakkovaroitusjärjestelmä kykenee havaitsemaan ballististen ohjusten ja risteilyohjusten lisäksi lentokoneet ja satelliitit. Järjestelmä kykenee havaitsemaan maalit 4 500–6 000 kilometrin päästä. Eri versiot (M, DM, VP) eroavat toisistaan ainakin niiden käyttämän taajuusalueen suhteen. Eri taajuusalueiden käytöllä pyritään todennäköisesti ohjusten kattavaan seurantaan laukaisusta lähtien. Korkeamman taajuusalueen tutkilla kyetään parantamaan seurannan tarkkuutta ohjuksen lennon loppuvaiheen aikana. Tutkaverkoston uusimisen tarkoituksena on laajentaa ennakkovaroitusjärjestelmän kattavuutta joka ilmansuuntaan, kun Neuvostoliiton aikana se oli kohdistettu lähinnä Yhdysvaltoja vastaan.¹⁴

Vanhoja Neuvostoliiton aikana rakennettuja tutkia on vielä käytössä viisi. Venäjällä ei ole tällä hetkellä ennakkovaroitussatelliitteja. Viimeiset poistettiin käytöstä syksyllä 2014. Ennakkovaroitusjärjestelmää käytetään myös avaruuden valvontaan. Sillä kyetään havaitsemaan matalalla kiertoradalla lentäviä kohteita. Venäjällä on matalalla kiertoradalla lentävien kohteiden havaitsemiseen myös erillisiä Krona-järjestelmään kuuluvia X-alueella toimivia avaruusvalvontatutkia, jotka eivät ole osa ennakkovaroitusjärjestelmää. Nykyisillä järjestelmillä jää valvontakatve korkeusalueelle 3 500–35 000 metriä.¹⁵ Korkealla kiertoradalla lentävien kohteiden havaitsemiseen käytetään optista Okno-järjestelmää.¹⁶

Ohjuspuolustuksen selkärankana toimiva A-135-ohjustentorjuntajärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1995. Sen osajärjestelmiä ovat johtokeskus, maalinosoitustutka Don-2N sekä torjuntaohjussyksiköt, jotka on ryhmitetty viidelle tuliasema-alueelle Moskovan ympärille. Järjestelmän ohjukset ovat silloista laukaistavia, ja niissä on arviolta kymmenen kilotonnin ydintaistelukärki. Ydintaistelukärkien käytön tarkoituksena on kyetä tehokkaaseen torjuntaan useita yhtäaikaaisesti lähestyviä kohteita vastaan. Haittapuolena ovat pääkaupungin yläpuolella tapahtuvan ydinräjähdysen aiheuttamat erittäin todennäköiset oheistappiot siviileille ja infrastruktuurille. Taistelukärkien säilytyksen uskotaan olevan erillään itse ohjuksista, mikä rajoittaa merkittävästi järjestelmän taisteluvalmiutta. Ilmakehän ulkopuoliseen torjuntaan tar-

¹³ Radar in Lekhtusi accepted for service, *Russian strategic nuclear forces*, 23.12.2009, russianforces.org/sprm, viitattu 18.6.2015.

¹⁴ Moilanen, Mikko: *Venäjän avaruuspuolustus ja sen merkitys kansalliseen turvallisuuteen*, pro gradu -tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2011, ss. 48–52, Россия увеличит возможности Системы предупреждения о ракетном нападении, *Армейский Вестник*, 2.10.2010 ja Early Warning, *Russian strategic nuclear forces*, viitattu 11.2.2015.

¹⁵ Esin, Victor: Russia's Air-Space Force and Armaments Program teoksessa Bubnova, Natalia (toim.): *Missile Defence: Confrontation and cooperation*, Moskova, Carnegie Moscow Center, 2013, s. 154.

¹⁶ Early Warning, *Russian strategic nuclear forces*, 11.2.2015 ja Arpiainen (1999), s. 15.

koitetut ohjukset on poistettu käytöstä, ja tällä hetkellä järjestelmään kuuluu ainoastaan 68 lyhyen kantaman ohjusta, jotka on tarkoitettu ilmakehässä tapahtuvaan torjuntaan. Ohjusten kantamaksi on mainittu 80 kilometriä ja korkeuslottuvuudeksi 30–40 kilometriä.¹⁷

Johtokeskus saa havainnon ohjuslaukaisusta ennakkovaroitusjärjestelmältä ja välittää tiedot maalinosoitustutkalle ohjusten laukaisua varten. Maalinosoituksen ja ohjusten ohjaamiseen käytettävä Don-2N-tutka kykenee havaitsemaan halkaisijaltaan viiden senttimetrin maalin 1 500–2 000 kilometrin etäisyydeltä.¹⁸ Maalien seurannan lisäksi tutkaa käytetään ohjusten ohjaamiseen. Käytöstä poistettujen ohjusten vuoksi ohjuspuolustus kykenee tällä hetkellä vain ballististen ohjusten ja hypersoonisten risteilyohjusten lähitorjuntaan.¹⁹

Ilmatorjuntaohjusprikaatien kalustona on S-300P-ilmatorjuntaohjusjärjestelmän eri versioita sekä osalla yksiköistä suorituskykyisempi S-400-järjestelmä. S-400-ilmatorjuntaohjusrykmentissä on 2–6 tulyksikköä, joiden toimintaa johdetaan rykmentin komentoajoneuvosta (55K6). Rykmentin peruskokoonpanoon kuuluu yksi 91N6-valvonta- ja maalinosoitustutka. Tulyksikkö koostuu 92N6-tulenjohtokeskuksesta/monitoimitutkasta ja enintään 12 5P85TE2/SE2-ohjuslavetista. Käytännössä tulyksiköiden laukaisulavettien määrä on pienempi, todennäköisesti kahdeksan. Suurimmillaan rykmentti voi täten kuitenkin koostua 72 ohjuslavetista.²⁰

12.2.2 Ilma- ja avaruuspuolustusprikaatit

Suurkohteiden suojaksi tarkoitettut ilmatorjuntajoukot on organisoitu rykmenteiksi ilma- ja avaruuspuolustusprikaateihin. Niiden pääasialliset järjestelmät ovat S-300P- ja S-400-ilmatorjuntaohjusjärjestelmät sekä keskitorjuntaan tarkoitettu Pantsir-S1-ilmatorjuntajärjestelmä. S-400-järjestelmän käyttöönoton myötä vanhemmista S-300P-versioista luovutaan. Samalla S-300PM-versioita modernisoidaan S-300PM2-tasolle.²¹

¹⁷ На уровень выше: Россия откроет производство комплексов С-500 в 2015 году, *Lenta.ru*, 10.4.2012.

¹⁸ ЮФерев, Сергей: Система ППО А-235 (ОКР 'Нудоль'), *Военное обозрение*, 14.5.2015.

¹⁹ Система А-135 ракета 51Т6 – АБМ-4 GORGON, *Military Russia*, 15.11.2014, Russian/Soviet Anti-Ballistic Missile Systems, *Air Power Australia*, huhtikuu 2012, Early Warning, *Russian strategic nuclear forces*, viitattu 11.2.2015, Carlsson, Märta, Johan Nordberg & Fredrik Westerlund: The Military Capability of Russia's Armed Forces in 2013 teoksessa Hedenskog, Jakob & Vendil Pallin, Carolina (toim.): *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2013*, Tukholma, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), 2013, s. 31 ja A-135 Samolet (SH-08/ABM-3 Gazelle), *Missile Threat*, A project of the George C. Marshall and Claremont Institutes, 27.3.2013.

²⁰ Leppiviita, Rauno: Venäjän ilmapuolustuksen kehitysnäkymät vuoteen 2020 mennessä – ilma- ja ohjustorjunnallinen tarkastelu, *Ilmatorjunnan vuosikirja 2015*, Vaasa 2015, s. 117 ja Arpiainen, Antti, *Venäjän pitkänkantaman ilmatorjuntajärjestelmät*, työpaperi 2014, ss. 3–4.

²¹ Ministry of Defence of the Russian Federation: Anti-Aircraft Missile Troops, http://eng.mil.ru/en/structure/forces/air/structure/anti_aircraft.htm, viitattu 18.6.2015.

Viime vuosikymmenen lopulla toteutettuun organisaatiouudistukseen liittyen seitsemän maavoimien ilmatorjuntaprikaatia siirrettiin ilmavoimien kokoonpanoon rykmenteiksi muutettuna. Yksiköiden kalustona on S-300V- ja Buk-ilmatorjuntaohjusjärjestelmiä.²²

Ilma- ja avaruusjoukkojen kokoonpanoon kuuluu tällä hetkellä 13 ilma- ja avaruuspuolustusrikaatia. Niistä kuusi sijaitsee Läntisen sotilaspiirissä alaisuudessa ja yksi Eteläisessä sotilaspiirissä. Keskisessä ja Itäisessä sotilaspiirissä on kummassakin kolme prikaatia. Vuoden 2015 alkuun mennessä oli yhteensä yhdeksälle rykmentille luovutettu käyttöön S-400-kalusto.²³

Radiotekniset joukot vastaavat Venäjän ilmavalvonnasta. Radiotekniset rykmentit on organisoitu ilma- ja avaruuspuolustusrikaatien johtoon ilmatorjuntarykmenttien tapaan. Radioteknisten joukkojen tilannekuva välittyy johtamisjärjestelmien kautta eri johtoportaille ja muun muassa ilmatorjuntayksiköille. Radiotekniset joukot operoivat 10 000 ilmavalvontatutkalla ilmatorjunnan tukemana. Varsovan liiton aikana valvontakyky ulottui syvälle Euroopan ilmatilaan, koska liittoon kuuluvien maiden valvontaverkko oli integroitu. 2000-luvun alussa Venäjä kykeni valvomaan noin puolet omasta ilmatilastaan ja säännöllinen valvonta painottui länsi- ja itärajoille. Pohjoisessa ilmatilasta oli valvottu kolmannes. Rauhan aikana kaikki käytössä olevat radiotekniset joukot ovat korkeassa valmiudessa olevia joukkoja. Käytössä olevia uusia tai modernisoituja tutkajärjestelmiä ovat muun muassa keski- ja kaukovalvontatutkat Nebo-M, Protivnik-G1M, Sopka-2 ja Gamma-DE sekä matalavalvontatutkat Kasta-2-2, Podljot-M ja Podljot-K1. Johtamiseen käytetään Fundament- ja Krym-järjestelmiä.²⁴

Tutkakaluston uusiminen ja modernisointi on ollut haastavaa. Modernia kalustoa oli vuoteen 2015 mennessä tarkoitus olla 30 prosenttia käytettävissä olevan kaluston kokonaismäärästä ja lähes 70 prosenttia vuoteen 2020 mennessä. Laitteiden käyttöönottoon liittyen henkilöstöä on tarkoitus kouluttaa koulutuskeskuksissa tuhannen henkilön vuosivauhdilla.²⁵ Tavoitetta ei ole toistaiseksi saavutettu, koska kehittämisen painopiste on ollut liikkuvissa ilmatorjuntajoukoissa. Sen seurauksena merkittävä osa kalustosta on vanhentunutta, radioteknisten pataljoonien määrää on vähennetty ja upseerikoulutuksen volyymia pienennetty.²⁶

²² Барабанов, Михаил & Фролов, Андрей: Авиация и ПВО: итоги преобразований, *Военно-промышленный курьер*, nro 39 (456), 2012.

²³ Ministry of Defence of the Russian Federation: Anti-Aircraft Missile Troops.

²⁴ Radiotechnical Troops (Radiotekhnicheskie Voiska), *GlobalSecurity.org* ja Radio-Technical Troops, *Ministry of Defence of the Russian Federation*.

²⁵ Radiotechnical Troops, *GlobalSecurity.org*.

²⁶ McDermott, Roger: Aerospace Defence Forces: Russia's New Military Reform Agenda, *Eurasia Daily Monitor* 9, nro 61, 2012.

12.2.3 Maavoimien ilmatorjunta

Maavoimien ilmatorjuntajoukot koostuvat moottoroitujen jalkaväki- ja panssariprikaatien orgaanisista ilmatorjuntajoukoista sekä erillisistä ilmatorjuntaohjusprikaateista. Moottoroitujen jalkaväki- ja panssariprikaatien organisaatioon kuuluu erittäin vahva kahdeksi patteristoksi organisoitu ilmatorjuntavoima. Ilmatorjuntaohjuspatteristoon kuuluu 12 Tor (SA-15)- tai Osa (SA-8) -ilmatorjuntaohjuslavettia. Ilmatorjunta- ja tykkipatteristo muodostuu kuudesta Strela-10-ohjuslavetista (SA-19), kuudesta 2S6M Tunguska (SA-19)- tai ZSU-23-4 Šilka -ilmatorjuntapanssarivaunusta ja yli 20:stä olalta laukaistavien ohjusten laukaisulaitteesta (SA-16, SA-18 ja SA-24). Suurin osa prikaatien ilmatorjuntaohjuspatteristoista on varustettu vanhemmalla Osa-kalustolla, ja ainoastaan muutamilla prikaateilla on käytössään modernimpi Tor-järjestelmä. Uuden kaluston (Tor, Strela-10) lukumäärä ei ole mahdollistanut kaikkien prikaatien varustamista yhtenäisellä kalustolla.²⁷

Venäjän maavoimilla on yhdeksän erillistä ilmatorjuntaohjusprikaattia. Prikaatit on varustettu S-300V- ja Buk-ohjusjärjestelmillä. Osalla prikaateja on käytössään myös Tor-M1-järjestelmiä. Prikaatit on alistettu sotilaspiireille siten, että Läntisellä ja Itäisellä sotilaspiirillä on kummallakin kolme, Eteläisellä sotilaspiirillä kaksi ja Keskisellä sotilaspiirillä yksi ilmatorjuntaohjusprikaatti.²⁸

12.3 Ilma- ja avaruuspuolustuksen kehitysnäkymät

Venäjän asevoimien voimassa oleva varusteluohjelma (GPV-2020) ulottuu vuoteen 2020 saakka. Viidesosa siihen varatuista varoista on suunniteltu käytettävän ilma- ja avaruuspuolustuksen kehittämiseen. Siihen sisältyy ainakin ennakkovaroitusjärjestelmän uusiminen ja lukuisia asejärjestelmähankintoja. Asejärjestelmähankintoihin sisältyy suunnitelman mukaan ainakin 56 S-400-patteristoa, kymmenen S-500-patteristoa sekä sata Pantsir-S1-yksikköä ja 38 Vitjaz (S-350) -yksikköä. Lisäksi käytössä olevia järjestelmiä modernisoidaan.²⁹

²⁷ Leppiviita (2015), s. 107.

²⁸ Sama.

²⁹ Sama, ss. 107–117, Arpiainen (2014), ss. 6–7, На уровень выше: Россия откроет производство комплексов С-500 в 2015 году, *Lenta.ru*, 10.4.2012, Задача по быстрому развертыванию РЛС в России выполнена, сообщает ВКО, *PILA Новостям*, 1.12.2011, ВВС России получат 30 'Витязей' за девять лет, *Lenta.ru*, 23.1.2012 ja Zyga, Ionna-Nikioletta: *Russia's new aerospace defence forces: Keeping up with the neighbours*, European Parliament Directorate-General for External Policies, 22.2.2013.

12.3.1 Ohjuspuolustus

Neuvostoliiton aikaisten ennakkovaroitustutkien korvaaminen uudemmilla Voronež-M/DM/VP-tutkilla vuoteen 2020 mennessä näyttää todennäköiseltä, sillä yli puolet hankittavista tutkista on jo käytössä. Valmistuessaan verkosto tarjoaa vanhaa järjestelmää kattavamman kyvyn maailmanlaajuiseen ennakkovaroitukseen. Sen lisäksi Venäjä on aloittanut uuden optisiin sensoreihin ja tutkiin perustuvan järjestelmän kehittämisen avaruuden valvontaan liittyvien puutteiden poistamiseksi. Tarkoituksena on ulottaa valvonta nykyisen valvonnan ulottumattomissa olevalle korkeusalueelle 3 500 metristä 35 kilometriin.³⁰ Järjestelmän käyttöönotto ajoittunee aikaisintaan ensi vuosikymmenelle.

Ohjustentorjuntajärjestelmän modernisointi on jo käynnissä. Sen myötä on tarkoitus palauttaa kyky ilmakehän ulkopuoliseen ohjustorjuntaan. Sopimus modernisoinnista tehtiin vuonna 1991, eli neljä vuotta ennen A-135-järjestelmän käyttöönottoa. Modernisoidusta järjestelmästä käytetään nimitystä A-235. Sen suorituskyvystä on niukasti tietoa saatavilla. Julkisuudessa on mainittu, että järjestelmässä hyödynnetään olemassa olevia osakokonaisuuksia. Muun muassa johtokeskus ja maalinosoitustutka päivitetään nykyaikaiseksi. Päivityksen myötä tutka saa tyyppinimen Don-2M. Järjestelmään on suunniteltu sisältyvän omat ohjustyyppinsä kauko-, keski- ja lähitorjuntaan. Lähitorjuntaan tarkoitettujen ohjuksien ovat A-135-järjestelmässä käytettyjen ohjusten modernisoituja versioita. Modernisoinnin myötä niiden kantama kasvaa 100 kilometriin. Vahvistamattomien tietojen mukaan järjestelmällä kyetään uusien ohjusten myötä torjumaan maaleja 1 500 kilometrin etäisyydelle ja keskitorjuntaan tarkoitettuilla ohjuksilla kyetään torjumaan kohteita 50–120 kilometrin korkeudelle. Uusien ohjusten käyttöönotosta ei ole vahvistettua tietoa.³¹ Järjestelmä varustetaan ydintäistelukärkien lisäksi konventionaalisilla, kineettiseen energiaan perustuvilla täistelukärjillä. Ohjukset ovat todennäköisesti nykyiseen tapaan komento-ohjattuja, mutta loppuvaiheessa on joidenkin arvioiden mukaan mahdollista käyttää itsenäistä maaliin hakeutumista. A-235-ohjustentorjuntajärjestelmän osia on jo testausvaiheessa.³²

Vaikka S-400-järjestelmän toimitukset ovat vielä kesken, sen osittain korvaavan S-500-järjestelmän tuotanto on jo käynnistymässä. Ensimmäiset toimitukset on suunniteltu vuodelle 2017. Toimitusvaikeuksien perusteella on todennäköistä, että S-400-järjestelmän toimitukset viivästyvät ja järjestelmän operatiiviseen käyttöönottoon päästään vasta ensi vuosikymmenellä. Ohjusjärjestelmän kehittäneen yrityksen Almaz-Antein antamien tietojen mukaan S-500-järjestelmä on täysin uusi kokonaisuus.

³⁰ Esin (2013), s. 154.

³¹ Zyga (2013).

³² Юфев (2015), Испытания новой ПРО Москвы наметили на 2013 год, *Lenta.ru*, 12.12.2012 ja Воздушно-космические силы заменят в России ВВС, *Interfax*, 10.12.2014.

Erilaisten teknisten vaatimusten ja järjestelmässä käytettyjen teknisten ratkaisuiden vuoksi ulkoisia yhtäläisyyksiä S-400-järjestelmään ei ole havaittavissa samalla tavalla kuin S-300- ja S-400-järjestelmien välillä. S-500-järjestelmä on tarkoitettu ensisijaisesti ohjustentorjuntaan, joten se ei täysin korvaa S-400-järjestelmää, vaan järjestelmät täydentävät toisiaan.³³

S-500-yksikköön kuuluvien tutkien havaintoetäisyydeksi ilmoitetaan 800 kilometriä. Sen odotetaan kykenevän kymmenen maalin yhtäaikaiseen torjuntaan 600 kilometrin maksimikantamalla (vertaa S-400: kuusi maalia/400 km). S-500-järjestelmässä tultaneen käyttämään tällä hetkellä vielä kehitysvaiheessa olevia hypersooniseen nopeuteen kykeneviä 77N6-N- ja 77N6-N1-ohjuksia. Järjestelmän on mainittu kykenevän torjumaan 185 kilometrin korkeudella lentäviä kohteita, joiden nopeus on enintään seitsemän kilometriä sekunnissa ilmakehän ylimmissä kerroksissa. Järjestelmän on mainittu käyttävän kineettiseen energiaan perustuvia konventionaalisia taistelukärkiä, mutta myös ydintaistelukärkien käyttöä on pidetty mahdollisena. Niiden käyttö mahdollistaisi ryppäänä lähestyvien taistelukärkien torjunnan ilman tarvetta suoraan osumaan. S-500 on S-400-järjestelmän tapaan liikkuva. A-235- ja S-500-järjestelmät on tarkoitus integroida keskenään.³⁴ Integroinnin yksityiskohtia ei ole julkisissa tiedoissa kerrottu. Todennäköisesti se tarkoittaa johtamisjärjestelmän kehittämistä automaattisen toiminnan mahdollistamiseksi myös S-500-järjestelmässä. Nykyinen A-135-järjestelmä kykenee taisteluvalmiina täysin itsenäiseen toimintaan.³⁵

S-500-ilmatorjuntaohjusjärjestelmän pohjalta Venäjälle on tarkoitus rakentaa myös merellinen ballististen ohjusten torjuntakyky Yhdysvaltojen Aegis-järjestelmällä varusteltuja ohjusristeilijöitä ja hävittäjiä vastaan. S-500-järjestelmän merellinen versio suunnitellaan asennettavaksi uuden, mahdollisesti ydinkäyttöisen hävittäjäkokoluokan alustyyppin osaksi. Merellinen ballististen ohjusten torjuntakyky toteutuu aikaisintaan vasta 2020-luvulla.³⁶

S-500-järjestelmän seuraaja on jo suunnitteilla, ja se on mahdollisesti ilmassa toimiva järjestelmä.³⁷ Ilmeisesti kyseessä on lentokoneeseen sijoitettava niin sanottu *High Energy Laser Directed Energy Weapon* (HEL DEW), jonka testialustana käytetään A-60-lentokonetta. A-60 HEL DEW on Almaz-Antei-suunnittelutoimiston kehittämä Il-76MD-koneen erikoisversio. Laserjärjestelmä käyttää hyväkseen GDL-teknologiaa, joka on sama teknologia, jota Yhdysvallat käytti omassa *Airborne Laser Laboratory*

³³ Russia deploys airspace umbrella, *Sputnik*, 2.12.2011.

³⁴ S-500 Prometheus, *Missile Threat*, A project of the George C. Marshall and Claremont Institutes, 26.4.2013 ja На уровень выше: Россия откроет производство комплексов С-500 в 2015 году, *Lenta.ru*, 10.4.2012.

³⁵ Carlsson et al. (2013), s. 31, Esin (2013), s. 155, Leppiviita (2015), ss. 108–115 ja Arpiainen (2014), s. 15.

³⁶ Leppiviita (2015), ss. 113–115.

³⁷ S-500 Prometheus, *Missile Threat* (2013).

(ALL) ohjelmassaan.³⁸ Järjestelmän päätarkoitus on todennäköisesti satelliittien lamaaminen ja erityisesti Yhdysvaltojen tulevaisuuden ohjuspuolustusjärjestelmän varhaisvaroitusatelliittien optoelektronisten järjestelmien lamaaminen.³⁹ Lentävän järjestelmän rinnalle suunnitellaan myös maasijoitteista liikkuvaa HEL DEW - ilmapuolustusjärjestelmää. Järjestelmää suunnitellaan MAZ-7910- tai MZKT-7930 -8x8-ajoneuvoalustoille. Maasijoitteisen järjestelmän kehitystyö on vastaus Yhdysvaltain maavoimien MTHEL-järjestelmän kehittämiseksi. Venäläisen järjestelmälle pyritään myös suunnittelemaan yhdysvaltalaisista järjestelmää parempi liikkuvuus.⁴⁰ Venäläisten asiantuntijalähteiden mukaan laserjärjestelmien kehittäminen on kuitenkin nykyteknologialla niin kallista, että sen läpimurron arvellaan tapahtuvan vasta seuraavien 20–40 vuoden aikana.⁴¹

12.3.2 Ilma- ja avaruuspuolustusrikaatit

Venäjän tavoitteena on uusia koko ilma- ja avaruuspuolustusrikaatien ilmatorjuntajärjestelmä vuoteen 2020 mennessä. Erittäin pitkän kantaman ilmatorjuntaohjusjärjestelmät olisivat mahdollisessa konfliktissa yksi tärkeimmistä maaleista, joita vastaan ilmanherruutta tavoitteleva vastustaja hyökkäisi. Venäläisen ajattelutavan mukaisesti olisi resurssien haaskausta käyttää näiden järjestelmien omia kalliita ohjuksia itsepuolustustarkoituksiin. Tämän vuoksi rykmentit varustellaan monikalustokokoonpanoon. Rykmenttien organisaatioihin tulevien lyhyen kantaman ilmatorjuntaohjusjärjestelmien tehtävänä on pitkän kantaman ohjusjärjestelmiä vastaan laukaistujen projektiilien torjunta. Tällöin raskaammat järjestelmät voivat keskittyä pääasiassa ilma-alusten ja ballististen ohjusten torjuntaan. Pitkän kantaman järjestelmillä kyetään vastaavasti pitämään elektronisen häirinnän koneet kauempana, mikä parantaa heitteiden torjunnan edellytyksiä.⁴²

Julkisuuteen annettujen lausuntojen mukaan Venäjä varustaa kaikki ilmavoimien käytössä olevat ohjusrykmentinsä S-400- ja Pantsir-S1-kalustolla vuoteen 2020 mennessä. S-400-järjestelmien toimitusten onnistuminen on Venäjän puolustusministeriössä tärkeällä prioriteetilla, sillä järjestelmän katsotaan muodostavan yhdessä S-500-järjestelmän kanssa Venäjän ilma- ja ohjuspuolustuksen rungon tulevaisuudessa. S-400-ilmatorjuntaohjusjärjestelmällä suojataan kaikkein tärkeimmät hallinnon, talouden ja asevoimien kohteet Venäjän alueella sekä ilma-asetta että ballistisia ohjuksia vastaan. Voimassa olevan varusteluohjelman mukaisesti hankittavilla yksiköillä on suunniteltu varustettavan 28 ilmatorjuntaohjusrykmenttiä. Tämä edellyttää sitä, että

³⁸ Kopp, Carlo: High Energy Laser Directed Energy Weapons, *Air Power Australia*, huhtikuu 2012.

³⁹ Arpiainen (2014), s. 40.

⁴⁰ Kopp (2012).

⁴¹ Nekhai, Oleg: Russia Develops Air Defence Lasers, *Voice of Russia*, 16.5.2012.

⁴² Leppiviita (2015), ss. 108–117.

vuoteen 2020 mennessä tulisi kyetä luovuttamaan vuosittain käyttöön keskimäärin kolmen rykmentin kalusto. Vuonna 2012 luovutettiin ensimmäistä kertaa käyttöön kolmen rykmentin kalusto, mikä osoittaa, että suotuisissa olosuhteissa tavoite on mahdollista saavuttaa. S-400-järjestelmästä tultaneen näkemään sen elinkaaren aikana useita eri kehitysversioita. Arvion mukaan järjestelmän elinkaari on 30 vuotta. Kun järjestelmä on ollut operatiivisessa käytössä 20 vuotta, sille suunnitellaan tehtäväksi perusparannus, joka takaa suorituskyvyn säilymisen vähintään kymmeneksi lisävuodeksi. Näin ollen S-400 on Venäjän asekehityksen ja -tuotannon keskeisiä asejärjestelmiä vielä ainakin seuraavan kahdenkymmenen vuoden ajan.⁴³

Vitjaz-yksiköillä on tarkoitus korvata vanhentuvia S-300P-yksiköitä. Järjestelmä koostuu X-alueella toimivasta valvonta- ja monitoimituksesta, johtokeskuksesta sekä kolmesta ohjuslavetista. Ohjuksena järjestelmän arvioidaan käyttävän S-400-järjestelmän 9M96-ohjusta sekä mahdollisesti uusia lyhyen kantaman 9M100-ohjuksia. Järjestelmän arvioidaan kykenevän kahdeksan yhtäaikaisen maalin torjuntaan. Järjestelmätoimitukset oli alun perin tarkoitus toteuttaa vuosina 2014–2016, mutta toimitukset ovat viivästyneet. Kehitteillä oleva erittäin lyhyen kantaman Morfei-järjestelmä sisältää sekä aktiivisia että passiivisia torjuntaominaisuuksia. Järjestelmää on tarkoitus käyttää sotilaskohteiden lähisuojana. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan siitä kehitettäisiin erityisesti täsmäaseiden torjuntajärjestelmää. Järjestelmän tutkan ilmoitetaan edustavan uudenlaista, vaiheistettuihin antenneihin perustuvaa ratkaisua, joka mahdollistaa ilmatilan samanaikaisen valvonnan kaikkiin suuntiin. Tällä on tarkoitus parantaa järjestelmän reaktioaikoja tavanomaiseen pyörivä-antenniseen tutkaan verrattuna. Morfei-järjestelmän oletetaan tulevan palveluskäyttöön lähitulevaisuudessa, mutta järjestelmää ei ole vielä esitelty, joten tarkennettuja suorituskykytietoja ei ole saatavilla.⁴⁴ Julkisten lähteiden mukaan Morfei koostuu johtokontista ja liikkuvasta monitoimituksesta, jotka on asennettu BZKT-ajoneuvoalustalle. Järjestelmä todennäköisesti aseistetaan pienikokoisilla uuden sukupolven ohjuksilla, mahdollisesti 9M338/K22- tai 9M100-ohjuksilla, joiden kantama-arviot vaihtelevat viidestä kymmeneen kilometriin.⁴⁵

S-400-ilmatorjuntaohjusrykmenttien rungolle kehitetään todennäköisesti monikalustokokoonpanoja, joissa tärkeimpinä elementteinä ovat S-500-, S-400-, Vitjaz-, Pantsir- ja Morfei-järjestelmät. Pitkän kantaman järjestelmiä käytettäneen aluetorjuntavastuussa olevina kokonaisuuksina. Pantsir- ja Morfei-järjestelmillä suojataan pidemmän kantaman järjestelmiä ja lisäksi niitä käytetään mahdollisesti suppeiden aluekohteiden suojajärjestelminä.⁴⁶

⁴³ Leppiviita (2015), ss. 107–117 ja Arpiainen (2014), ss. 6–7.

⁴⁴ Leppiviita (2015), ss. 118–120.

⁴⁵ Arpiainen (2014), s. 40 ja BBC Россия получают 30 'Витязей' за девять лет, *Lenta.ru*, 23.1.2012.

⁴⁶ Leppiviita (2015), ss. 120–121.

Venäjällä on kehitteillä myös mikroaaltoihin perustuvia ilmatorjuntajärjestelmiä. Venäjän kehittelemää mikroaaltokanuunaa suunnitellaan käytettäväksi lennokkien ja taistelukärkien elektroniikkajärjestelmien lamauttamiseen. Valtion omistama venäläisen insinööriyhmän kehittämä järjestelmä kykenee vaikuttamaan elektronisiin järjestelmiin noin kymmenen kilometrin etäisyydeltä. Ensimmäiset prototyypit on rakennettu Buk-järjestelmän ajoneuvoalustalle. Järjestelmä tuottaa 360 asteen suojan suojattavan kohteen ympärille.⁴⁷

12.3.3 Maavoimien ilmatorjunta

Maavoimien ilmatorjunnalla on oma aktiivinen roolinsa ilma- ja avaruuspuolustus-konseptin toteuttamisessa.⁴⁸ Venäjän maavoimien ilmatorjunnan kalustollisessa kehityksessä ei ole odotettavissa yhtä suuria muutoksia kuin ohjuspuolustuksessa ja suurkohteiden ilmatorjunnassa. Suurin muutos maavoimien ilmatorjunnassa on ballististen ohjusten ja heitteiden torjuntakyvyn merkittävä paraneminen uusien S-300V4-, Buk-M2/3- ja Tor-M2U-järjestelmien operatiivisen käyttöönoton myötä. Maavoimien ilmatorjuntaa kehitetään myös vastaamaan entistä paremmin erittäin matalalla lentäviä maaleja vastaan. Tämän vuoksi S-300V4- ja Buk-M2/3-järjestelmien tutkia on asennettu nostovarren päähän valvonnan alakatveen pienentämiseksi. Venäjän asevoimien komentajan kenraalievosti Valeri Gerasimovin mukaan kaikki maavoimien ilmatorjuntaprikaatit varustetaan edellä mainitulla kalustolla vuoteen 2020 mennessä. Samanaikaisesti maavoimien ilmatorjuntajoukot varustetaan Barnaul-T-johtamisjärjestelmällä, joka on yhteensopiva maavoimien ESU TZ -johtamisjärjestelmän kanssa. S-300V-järjestelmien päivitys ja digitalisointi S-300V4-tasolle helpottaa järjestelmien jatkokehittämistä, sillä tällöin suorituskykyä voidaan parantaa ohjelmistoversioita muuttamalla. Lisäksi päivitys parantaa tutkien suorituskykyä sekä johtamisjärjestelmien yhteensopivuutta. Buk-M2/M3-järjestelmä tuo aikaisempiin versioihin verrattuna merkittävää parannusta erityisesti monimaalitorjuntakykyyn – neljä maalia pystytään torjumaan samanaikaisesti – sekä elektroniseen suojautumiseen. Mahdollista on, että jatkokehitys tuo tullessaan myös aktiivisella tutkahakupäällä varustetun ohjuksen.⁴⁹

2020-luvulla maavoimien prikaatien orgaanisten ilmatorjuntapatteristojen kalusto muodostuu todennäköisesti Tor-M2U-, Verba-, Igla-S- ja modernisoidusta 2S6M-kalustoista. Tor-2MU-järjestelmällä korvataan vanhentuneet Osa-ilmatorjuntajärjestelmät. Tämä parantaa merkittävästi maavoimien prikaatien heitteidentorjuntakykyä. 2S6M-kalustoa ryhdytään mahdollisesti korvaamaan vuosikymmenen loppupuolella telalavettisella Pantsir-S1-kalustolla. Igla-sarjan ohjusjärjestelmät korvataan uudella

⁴⁷ Russia Develops 'Microwave Gun' Able to Deactivate Drones, Warheads, *Sputnik*, 15.6.2015.

⁴⁸ Arpiäinen (2014), s. 20.

⁴⁹ Leppiviita (2015), ss. 109–121.

olalta laukaistavalla Verba-ohjusjärjestelmällä, joka käyttää uutta kolmikanavaista hakupäätä. Häirinnänsiedon parantumisen lisäksi uusi järjestelmä kykenee entistä paremmin toimimaan myös lennokkeja ja risteilyohjuksia vastaan. Varsinaisten ohjusten lisäksi yksiköt varustetaan myös uudella automatisoidulla johtamis- ja tulenkäyttöjärjestelmällä. Vuoteen 2025 mennessä prikaatien orgaanisesta ilmatorjunnasta ovat todennäköisesti poistuneet käytöstä kaikki Osa-, Strela-10- ja Šilka-ilmatorjuntajärjestelmät.⁵⁰

Tavoitteena on tulevaisuudessa lisätä erillisten ilmatorjuntaohjusprikaatien määrää ainakin yhdellä. Tämä vaikuttaa todennäköiseltä, sillä tällöin prikaatien määrä olisi sama kuin armeijajohtoportaiden lukumäärä. Tällöin jokaiselle armeijalle olisi alitettavissa yksi ilmatorjuntaohjusprikaati. Samalla ilmatorjuntarykmentit organisoidaan sekakokoonpanoihin, joissa on usean eri kantamaluokan ilmatorjuntaohjusjärjestelmiä.⁵¹

Maavoimien uudistuksessa perustettavien mekanisoitujen- ja panssariprikaatien kokoonpanoon sisältyy pysyvän valmiuden ilmatorjuntaohjuspatteristo sekä ilmatorjuntaohjus- ja tykkipatteristo, jotka aseistetaan kaikkein moderneimmilla ilmatorjunta-asejärjestelmillä. Toinen maavoimien ilmatorjunnan suurmuutos liittyy joukkojen sopimussotilasmiehitykseen ja sen tuottamaan todennäköiseen ammattitaidon lisäykseen. Todennäköisesti vähintään yksi yksikkö patteristossa kouluttaa varusmiehiä uusien sopimussotilaiden värväämiseksi.⁵²

Maavoimien ilmatorjunnan kehittämiskohteita ovat tulevaisuudessa muun muassa liikkuvuuden parantaminen, kattavuuden lisääminen, automatisoinnin lisääminen, tulen tehon kasvattaminen ja reagointiajan lyhentäminen. Ilmatorjuntaohjususyksiköiden hyvä liikkuvuus on Venäjällä erittäin tärkeää. Operatiivisen ja strategisen tason järjestelmien asemanajoaika marssilta valmistelemattomiin aseisiin ei saa olla kolmesta viiteen minuuttia pidempi. Taktisen tason järjestelmillä asemanajoaika ei saa olla minuuttia pidempi. Operatiivisen ja taktisen tason järjestelmillä asemista lähtöaika saa olla vain kolmesta kymmeneen sekuntiin.⁵³

⁵⁰ Leppiviita (2015), ss. 109–121.

⁵¹ Sama, s. 107.

⁵² Arpiainen (2014), s. 20 ja 42.

⁵³ Ministry of Defence of the Russian Federation: Air-Defence Troops ja Arpiainen (2014), s. 20.

12.4 Päättäntä

Venäjän ilma- ja ohjustorjunnan kehitystyön taustalla on pitkäjänteinen ja systemaattinen tutkimus- ja kehittämistoiminta. Tutkimuksella on määritelty ne vaatimukset, jotka uuden sukupolven asejärjestelmien tulee kyetä tulevaisuudessa täyttämään. Kehitystyöllä on vahva poliittinen tuki, mikä näkyy sekä yksityisen sektorin että valtiovallan sitoutumisena tutkimuksen- ja tuotekehityksen sekä tuotantoedellytysten parantamiseksi. Venäjä näyttää yhä paremmin pääsevän irti Neuvostoliiton perintönä tulleesta puolustushaarojen omiin tarpeisiin kehitetystä ilmapuolustusjärjestelmästä. Sotilasdoktriini tukee puolustustarviketeollisuuden kehittämistä siten, että se kykenee toteuttamaan tarvittavat ilma- ja ohjustorjunnan järjestelmähankinnat. Doktriini antaa myös selvän tuen ilma- ja ohjustorjunnan merkityksen kasvulle asevoimien organisaatiossa. Myös voimassa olevassa vuoteen 2020 ulottuvassa Venäjän varusteluohjelmassa on nähtävissä ilma- ja ohjustorjunnan merkityksen kasvaminen.⁵⁴

Venäjän tavoitteena on kehittää silmukoitu ilmapuolustuksen kokonaisjärjestelmä, joka koostuu kotialueen ilmatorjuntaohjusjoukoista ja torjuntahävittäjistä aina kenttäarmeijan käytössä oleviin ilmatorjuntajärjestelmiin. Venäjän ilma- ja ohjustorjunta muodostuu tulevaisuudessakin useasta erilaisesta asejärjestelmästä, jotka täydentävät toistensa ominaisuuksia. Sodankuvan muutos vaikuttaa tulevaisuudessa ilmapuolustuksen osajärjestelmien painotukseen. Täsmäaseiden kantaman voimakas kasvu korostaa ilma- ja ohjustorjunnan merkitystä, sillä niiden torjuminen muilla välineillä ei ole mahdollista. Ilma- ja ohjustorjunnan suorituskyvyn paraneminen tulee todennäköisesti lisäämään niiden käyttöä myös hyökkäyksellisten ilmaoperaatioiden tukena. Toteutuessaan Venäjän uusi integroitu ilmapuolustuksen kokonaisjärjestelmä lisää merkittävästi ilmapuolustuksen tehokkuutta ja tekee sen mahdolliselle vastustajalle nykyistä vaarallisemmaksi.⁵⁵

Asejärjestelmiä on kehitetty teknisesti yhä paremmin häirintää sietäviksi, niitä on kehitetty yhä liikkuvammiksi, yhä kompaktimmiksi ja tehokkaammiksi. Ilmatorjuntajärjestelmien operatiivinen ja taktinen käyttö on muuttunut koko ajan liikkuvammaksi, ja itsenäisten valvonta- ja johtamisjärjestelmien tilalle luodaan ne toisiinsa yhdistävä, koko taistelalueen kattava valvontaverkko ja johtamisjärjestelmä. Samanaikaisesti organisaatioita kehitetään rykmenttipohjaisiksi sekä monikalustoisiksi järjestelmiksi, joissa eri osajärjestelmät tukevat ja täydentävät toisiaan. Yhdysvaltojen vuosikymmeniä kestänyt ilmaylivoima ajaa edelleen Venäjää kehittämään omaa ilmatilanpuolustusjärjestelmäänsä. Pelko Yhdysvaltojen kyvystä kehittää varsinaisen ilmatilan yläpuolella, lähiavaruudessa, toimivia avaruus-/ilma-asejärjestelmiä ja lentoko-

⁵⁴ Leppiviita (2015), ss. 104–121.

⁵⁵ Sama.

neita ajaa Venäjän kokoamaan kaikki ilma- ja avaruuspuolustusjärjestelmänsä yhdeksi kokonaisuudeksi, ilmatilanpuolustusjärjestelmäksi. Samalla tähän järjestelmään halutaan yhdistää myös strategisten aseiden käyttö, jotta varmistetaan vastaisku mahdollista hyökkääjää vastaan.⁵⁶

On todennäköistä, että kaikkia vuoteen 2020 mennessä toimitettavaksi suunniteltuja yksiköitä kyetä asevoimille toimittamaan, vaan ne viivästyvät 2020-luvulle. 2030-luvulle tultaessa kuitenkin Voronež-tutkiin perustuva ennakkovaroitusjärjestelmä on todennäköisesti täysimääräisesti käytössä ja vanhoista tutkista on luovuttu. Nyt kehitteillä olevat asejärjestelmät on otettu käyttöön, ja tärkeimmät ilma- ja avaruuspuolustusjärjestelmät ovat A-235-ohjustentorjuntajärjestelmä ja S-500-ilmatorjuntaohjusjärjestelmä. Valtakunnallinen ilmapuolustus koostuu kaukotorjuntaan tarkoitettuista S-400- ja osin S-500-yksiköistä, keskitorjuntaan tarkoitettuista S-300P- ja S-300V-järjestelmien uusimmista versioista ja Vitjaz-yksiköistä sekä matalatorjuntaan tarkoitettuista Morfei-, Buk-M2/M3- ja Pantsir-yksiköistä. Maavoimien taistelevien osien ilmatorjunnan järjestelmät todennäköisesti ovat Tor-M2U-, Verba-, Iгла-S- ja Pantsir-järjestelmät sekä mahdollisesti osin 2S6M-järjestelmästä. Perinteisten asejärjestelmien lisäksi etenkin heitteiden ja miehittämättömien ilma-alusten torjuntaan kehitetään laser- ja mikroaltoaaseita. On kuitenkin epätodennäköistä, että ne otettaisiin käyttöön ennen 2030-lukua.

Radioteknisten joukkojen suorituskyky heikkenee merkittävästi vuoteen 2025 mennessä, jos laitteiden modernisointiin ei kiinnitetä huomiota. Sitä voidaan parantaa kehittämällä radioteknisten joukkojen liikkuvuutta ja siten kykyä tuottaa tilannetietoa milta tahansa alueelta mahdollisimman lyhyessä ajassa.⁵⁷

Vaikka Venäjällä on päästy rakenteellisesti kolmen puolustushaaran järjestelmään, tosin kymmenen vuotta suunniteltua myöhemmin, yhtenäisen ilma- ja avaruuspuolustusjärjestelmän rakentaminen vie vielä vuosia. Kunnianhimoinen ilma- ja avaruuspuolustuksen konsepti rakentuu vielä kehitysvaiheessa oleviin järjestelmiin, joiden suorituskykyarvoista esiintyy julkisuudessa vaihtelevia tietoja. Jotta uusi puolustushaara kykenee toteuttamaan sille annettua tehtäväänsä, merkittävän taloudellisen panostuksen on tuotettava tulosta. Puolustusteollisuuden on kyettävä toimittamaan valtion tekemät asejärjestelmätilaukset. Sen lisäksi on kyettävä luomaan yhtenäinen johtamisjärjestelmä. Tällä hetkellä esimerkiksi ilma- ja avaruuspuolustusjoukkojen sekä ilmavoimien käyttämät johtamisjärjestelmät eivät ole yhteensopivia keskenään.⁵⁸ Kehityshankkeiden epäonnistuessa ei ilma- ja avaruuspuolustuksesta muodostu integroitua suorituskykyistä kokonaisuutta, vaikka nimellisesti uusi puolustushaara on

⁵⁶ Arpiainen (2014), s. 42.

⁵⁷ McDermott (2012).

⁵⁸ Esin (2013), ss. 147–166.

jo muodostettu. Ilma- ja avaruuspuolustukseen liittyvien osakokonaisuuksien integroiminen toteutunee aikaisintaan ensi vuosikymmenen lopulla. On silti mahdollista, että ennakkovaroitusjärjestelmän modernisointi toteutuu asetetun aikataulun mukaisesti vuoteen 2020 mennessä, mutta asejärjestelmien toimitukset todennäköisesti suurelta osin viivästyvät asetetusta aikataulusta.

Yhtenäisen järjestelmän rakentamisessa on otettava huomioon myös johtamiskulttuurin haasteita, kuten sotilaspiirien ja ilma- ja avaruusjoukkojen johtoportaan johtosuhteet ja/tai yhteistoiminnan periaatteet. Nykyjärjestelmässä sotilaspiirit johtavat oman alueensa kaikkea taistelutoimintaa. Ilma- ja avaruusjoukkojen johtoportaan huolena on sotilaspiirin eri johtoportaiden riittämätön asiantuntemus johtaa ilma- ja avaruuspuolustuksen joukkoja.⁵⁹

⁵⁹ McDermott (2012).

VENÄJÄN MERIVOIMIEN KEHITYSNÄKYMÄ

*Hannu Roponen, Konsta Teittinen, Miikka Kaarnakoski, Jouko Korkkala,
Lari Pietiläinen, Jaakko Plathan, Olli Rusanen ja Heikki Heilala*

Kylmän sodan jälkeisen romahduksen jälkeen Venäjä haluaa olla ja myös kokee olevansa merellinen suurvalta. Venäjän merien käytön päämääränä on turvata strategiset meriyhteydet, mutta erityinen kiinnostuksen kohde on luonnonvarojen hyödyntämisen turvaaminen. Vaikka Venäjä pyrkii vahvistamaan läsnäoloaan kaikilla maailman merillä, sen strateginen huomio kohdistunee valtamerien lisäksi arktisille alueille. Myös Itämeren erityisasema läntisen yhteyden väylänä ja Venäjän etupiirinä säilyy.

Venäjä on johdonmukaisesti pyrkinyt palauttamaan merivoimien suorituskyvyn kylmän sodan päättymistä edeltävälle tasolle. Kunnianhimoisena päämääränä on luoda merkittävä merellinen voima, joka toimii kaikilla merialueilla ja jota voidaan käyttää kaukana Venäjän rannikolta. Kehitys on ajoittain ollut hidasta, ja vallitseva poliittinen ja taloudellinen tilanne vaikeuttavat uudisrakentamista, mutta kehityksen päämäärä on asetettu ja ensimmäiset askeleet on otettu.¹

13.1 Meridoktriini pyrkii aiempaa kauemmaksi

Venäjän federaation uusi sotilasdoktriini hyväksyttiin joulukuussa 2014 vain muutamana kuukauden valmistelun jälkeen, ja se korvasi joitakin vuosia voimassa olleen doktriinin. Pikaisesti tehdyn päivityksen taustalla oli erityisesti saman vuoden syksyllä alkaneen Ukrainan kriisin vaikutukset, mutta myös laajempi Venäjän asevoimien kehittämiseen tähtäävän ohjelman toimeenpano vaikutti uudistuksiin. Lisäksi doktriini on Putinin aikakauden politiikan ilmentymä, jossa tarkennettiin ulko- ja turvallisuuspoliittisia päämääriä sekä sisäisen turvallisuuden uhkakuvia.²

Kesällä 2015 julkaistussa Venäjän meridoktriinissa määritetään merivoimien toiminnan päämäärät sekä painopisteiset toiminta-alueet, ja se täydentää noin puoli vuotta aikaisemmin uusittua sotilasdoktriinia. Aikaisempi meridoktriini oli luonteeltaan yleinen ohjelma, jossa sotilaallisen voiman käytön sijasta korostettiin merialueiden

¹ <https://janes.ibs.com/>.

² Pynnöniemi, Katri & Mashiri, James: Venäjän sotilasdoktriinit vertailussa. Nykyinen versio viritettiin kriisijän taajuudelle, *FIIA Report 42*, Ulkopoliittinen instituutti, 2014, ss. 9–10.

kokonaisvaltaista hyödyntämistä ja Venäjän taloudellisten etujen turvaamista. Sotilaallisesta näkökulmasta merivoimien roolin tuli olla puolustuksellinen ja sotalaivaston tehtäviksi määrättiin ensisijaisesti pelotteen ja riittävän merellisen puolustuskyvyn ylläpitäminen, taloudellisten etujen puolustaminen sekä Venäjän valtakunnan puolustaminen. Merivoimilla oli keskeinen asema ydinasetriadin osana, mutta muutoin laivaston käyttö painottui lähialueille.³

Venäjän uuden meridoktriinin mukaan merellistä näkyvyyttä lisätään ja operatiivista toimintaa ulotetaan aikaisempaa kauemmaksi, mikä myös muuttaa merivoimien käytön prioriteettia ja laivastojen tehtäviä. Doktriinin mukaan Venäjä ylläpitää riittävän laivastokapasiteetin ja käyttää sitä tarvittaessa suojataukseen ja tukeakseen valtion merellisiä toimintoja ja estääkseen valtiolliseen turvallisuuteen mereltä kohdistuvat uhat sekä käyttää merellistä voimaa Venäjän rajojen koskemattomuuden suojaamiseksi.⁴ Lisäksi painotetaan merivoimien läsnäoloa Atlantilla ja Välimerellä sekä korostetaan arktisen alueen strategista merkitystä. Pysyvää läsnäoloa Välimerellä lisätään ja Mustanmeren laivaston suorituskykyä ja tukeutumisedellytyksiä kehitetään. Doktriini pyrkii myös kehittämään kahdenvälistä yhteistyötä muun muassa Kiinan ja Intian kanssa. Naton laajentuminen koetaan uhkana, johon Venäjän on kyettävä vastaamaan. Venäläisen käsityksen mukaan doktriini on ”oikeutettu vastaus Naton laajentumiseen”.⁵

Meridoktriinissa käskettyjen tehtävien ja tavoitteiden avulla Venäjä pyrkii asemansa vahvistamiseen maailman merillä, ja ensisijaisena työkaluna tähän käytetään merivoimia. Doktriinin tavoitteiden täyttymisen katsotaan edistävän koko Venäjän federaation kehitystä ja suojaavan sen intressit maailman merillä. Tavoitteena on myös kohottaa Venäjän uskottavuutta ja statusta suurena merivaltana.⁶

³ Taväila, Arvi et al.: *Venäjän asevoimat ja sotilasstrategia*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2 – tutkimuslasesteita no 28, Helsinki 2004, ss. 53–54.

⁴ *Venäjän federaation meridoktriini, Морская доктрина Российской Федерации*, kohta 8.c. – Uuden doktriinin julkaisu herätti laajasti huomiota maailmalla. Ks. myös *The Telegraph*: Putin eyes Russian strength in Atlantic and Arctic in new naval doctrine ja *The Moscow Times*: New Russian Naval Doctrine Enshrines Confrontation With NATO.

⁵ BBC News: Russia sees Arctic as naval priority in new doctrine, <http://www.bbc.com/news/world-europe-33673191>, viitattu 4.8.2015. Ks. myös <http://www.defensenews.com/story/defense/international/europe/2015/07/26/russia-revises-navy-doctrine/30705553/>, viitattu 4.8.2015.

⁶ Venäjän federaation meridoktriini, kohta IV. – Doktriinissa Venäjän kiinnostuksen kohteena olevat merialueet jaetaan Atlantin, arktisen alueen, Antarktisen, Tyynenmeren ja Intian valtameren suuralueisiin. Alueet sisältävät pienempiä erityiskiinnostuksen kohteena olevia alueita. Esimerkiksi Atlantin alueeseen katsotaan kuuluvan myös Itämeri, Mustameri, Asovanmeri ja Välimeri. Ks. myös <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mf.htm>, viitattu 22.3.2016.

13.2 Arktisen alueen ja Itämeren merkitys säily

Meridoktriinin tavoitteista huolimatta arktisen alueen ja Itämeren erityismerkitys tulee säilymään. Arktiset alueet muodostuivat Venäjälle erityisen tärkeiksi jo Neuvostoliiton aikana. Merkittävänä tekijänä on ollut erityisesti Murmanskin sataman ympärivuotinen käytettävyys ja pääsy Atlantille. Pohjoisen Venäjän satamakapasiteettia ja muuta infrastruktuuria on kehitetty järjestelmällisesti. Alueella olevien luonnonvarojen hyödynnettävyys kasvaa ilmaston lämmetessä ja muiden energiantuotantolähteiden ehtyessä. Myös arktisen alueen ja Koillisväylän käytettävyys kaupameriliikenteessä paranee, mutta koillisväylän tavaraliikenne kasvaa arvioiden mukaan vuoteen 2030 mennessä kuitenkin vain noin 50 miljoonaa tonniin. Alueen merkittävyyttä on kuvannut myös sotilaallinen läsnäolo ja tukikohtaverkko, mikä on korostanut erityisesti Kuolan niemimaan asemaa. Alueella sijaitsee edelleen Venäjän ydinasepelotteen kannalta tärkeiden sukellusveneiden tukikohdat ja mannerten välisen ohjusten laukaisualustoja.⁷

Venäjän väestöstä 70 prosenttia asuu Euroopan-puoleisella alueella, tarkemmin Venäjän länsi- ja lounaisosissa. Väestön ja elinkeinoelämän keskittyminen pakottaa Venäjän suojaamaan pääsyn Itämerelle ja turvaamaan merenkulun häiriöttömyyden. Itämeri muodostaa tärkeimmän kaupallisen kuljetustien Venäjältä läntisen Euroopan teollisuusalueille ja Keski-Euroopan satamiin. Itämeren merkitys Venäjän energian viennille on merkittävä. Yksin Primorskin kautta vietiin vuonna 2008 noin 76 miljoonaa tonnia öljyä, mikä on noin 23 prosenttia kaikesta Venäjältä viedystä öljystä. Itämeren kautta kuljetettavan öljyn määrän arvioidaan kaksinkertaistuvan kuluvan vuosikymmenen aikana. Myös Itämeren satamien kapasiteetin arvioidaan kaksinkertaistuvan 174 miljoonasta tonnista 346 miljoonaa tonniin vuoteen 2030 mennessä. Kasvua rajoittavat olemassa olevien satamien vanhentunut infrastruktuuri, paikoin matalat ja vaikeasti navigoivat meriväylät sekä vuosittain toistuva jääpeite. Venäjän jäänmurtajalaivasto ei kykene takaamaan alusten häiriötöntä pääsyä Suomenlahden satamiin jäätalvina.⁸

Itämeri on muuttunut Euroopan unionin ja Naton ympäröimäksi sisämereksi, mutta viime vuosiin saakka Venäjä on kyennyt ylläpitämään paikallisen sotilaallisen ylivoiman. Merivoimien toimintavapautta rajoittavat Tanskan salmet sekä Bornholmin, Gotlannin ja Suomenlahden muodostamat kapeikot, alueella olevat useat matalikot sekä vuosittain toistuvat jäätalvet. Itämeren laivaston operatiivinen toiminta painottuu jatkossa voimakkaammin eteläiselle Itämerelle. Tähän viittaa muun muassa Bal-

⁷ Juntunen, Alpo: *Itään vai länteen?* Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2003, ss. 81–84.

⁸ Ruutikainen, Pentti & Tapaninen, Ulla: Development of Russian ports in the Gulf of Finland, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4145-2>, s. 44.

tiskin tukikohdan kehittämishankkeet.⁹ Lisäksi Baltiskin jäätymättömyys helpottaa laivaston operatiivisen toiminnan tason ylläpitoa myös talvikaudella. Itämeren alue muodostaa myös Läntisen sotilaspiirin vastuualueen lännenpuoleisen sivustan.

13.3 Venäjän merivoimien tehtävät ja kokoonpano

Venäjän merivoimien asema ja rooli määritetään yksiselitteisesti valtion virallisissa asiakirjoissa, kuten sotilasdoktriinissa ja Venäjän federaation meridoktriinissa. Merivoimien päätehtäviä ovat Venäjän kansallisten intressien, taloudellisen toiminnan ja meriyhteyksien turvaaminen, strategisen ydinasevoiman ylläpito ja Venäjän sotilaallinen puolustaminen. Muita tehtäviä ovat muun muassa vastustajan meri- ja maakohteiden tuhoaminen, merenhallinta ja vastustajan eristäminen sekä meriyhteyksien katkaiseminen, maihinnoususotatoimet ja muiden puolustushaarojen tukeminen. Tehtäviin kuuluvat myös operaatiot varsinaisten toiminta-alueiden ulkopuolella sekä koulutus ja telakkateollisuuden tuki.¹⁰

Venäjä on nykyisin jaettu alueellisesti neljään operatiivis-strategiseen johtoportaan. Nämä johtoportaat, Läntinen, Eteläinen, Keskinen ja Itäinen sotilaspiiri, toimivat yleisesikunnan antamien linjausten mukaisesti, mutta niille on alistettu kaikki sotilaallinen voima alueellaan. Sotilaspiirin komentaja vastaa siis myös alueellaan olevien merivoimien joukkojen johtamisesta.¹¹ Merisotalaivasto on jakautunut neljään laivastoon ja yhteen lippueeseen, meri-ilmavoimiin, merijalkaväki- ja rannikkojoukkoihin sekä tuki- ja huolto-organisaatioon. Laivastoista Pohjoinen ja Itämeren laivasto toimivat Läntisen sotilaspiirin johdossa, Tyynenmeren laivasto Itäisen ja Mustanmeren laivasto Eteläisen sotilaspiirin johdossa. Meri-ilmavoimat on organisoitu laivastojen kokoonpanoon, mutta rannikkojoukot on yleensä alistettu suoraan sotilaspiirin johtoon. Venäjän merivoimien suorituskyky muodostuu noin 160 pintataistelualuksesta ja 61 sukellusveneestä, joista 28 on ydinkäyttöisiä ja 13 strategisia ydinsukellusveneitä. Pintataistelualuksiin kuuluu yksi lentotukialus, viisi risteilijää, 15 hävittäjää ja seitsemän fregattia sekä noin 50 korvetia. Henkilöstöä on yhteensä noin 160 000.¹²

⁹ <https://janes.ibs.com/>, viitattu 21.3.2016. – Baltiskin laiturimetrimäärää lisätään ja sukellusveneiden tukeutumisedellytyksiä parannetaan. Tavoitteena lienee luoda Itämerelle toinen sukellusvenetukikohta.

¹⁰ Venäjän federaation meridoktriini määrittää merivoimille tehtävät. Doktriinissa jaetaan tehtävät laivastoille myös alueittain.

¹¹ Venäjän sotilasreformin nykytila ja kehitysnäkymät, s. 18 ja Strategian laitos: Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi, *Julkaisusarja 2: Tutkimuslauseita no 47*, Helsinki 2011, s. 22.

¹² <https://janes.ibs.com/>, viitattu 21.3.2016. – Alusten lukumäärät vaihtelevat eri lähteissä.

13.4 Merivoimien kehittäminen hidastuu

Venäjän merivoimien kylmän sodan jälkeisessä kehityksessä on ollut nähtävissä kaksi koulukuntaa, joista ensimmäinen koulukunta on painottanut merellisen suorituskyvyn luomista lähialueille ja jälkimmäinen avomeritoimintakyvyn kehittämistä. Taloudellisista rajoitteista huolimatta jälkimmäinen kehitys on ollut määräävässä asemassa, mikä on edesauttanut myös Venäjän poliittisten päämäärien tukemista. Reilun kymmenen vuoden takaisessa arvioissa esitettiin, että Venäjän merivoimien kehitys painottuu sukellusveneiden ja niistä ammuttavien ohjusten uusimiseen. Ydinsukellusveneiden määräksi arvioitiin 10–15 valmiudessa olevaa alusta. Pintataistelualuksien uudishankkeet ovat keveitä mutta monikäyttöisiä ja aseistukseltaan monipuolisia fregatteja ja korvetteja, joiden kansirakenteissa ja muodoissa oli tarkoitus hyödyntää kehittyntä hävietekniikkaa. Venäjän telakkateollisuuden kilpailukykyä ja osaamista ylläpitivät monet onnistuneet vientihankkeet.¹³

Kylmän sodan päättyessä Venäjän laivaston alusten ja henkilöstön määrä romahti. Harjoittelu, valmius sekä alusten huolto ja uudisrakentaminen kärsivät vakavasti. Venäjä käynnisti 2010-luvun alussa laajan uudisrakennusohjelman ja ilmoitti valmistavansa merivoimille yhteensä noin sata uutta alusta vuoteen 2020 mennessä. Aluksista kaksi kolmasosaa olisi pinta-aluksia ja yksi kolmasosa sukellusvenettä. Arvioiden mukaan tavoitteena oli rakentaa 51 modernia taistelualusta ja 24 sukellusvenettä, joista kahdeksan oli tarkoitus varustaa ydinaseilla. Ohjelma on kuitenkin havaittu liian kunnianhimoiseksi, eikä Venäjän taloudellinen tila mahdollista sen toteuttamista ennen vuotta 2025.¹⁴

Venäjä on ylläpitänyt ydinsukellusveneiden uudisrakentamista. Borei-luokan ydinsukellusvenettä on rakennettu kolme, joista yksi alus on sijoitettu Pohjoiseen laivastoon ja kaksi Tyynenmeren laivastoon. Borei-luokka on varustettu ballistisilla Bulava-ohjuksilla, joiden kantama on 10 000 kilometriä. Alusluokka edustaa osaa Venäjän ydinasepelotteesta. Toinen rakennettava ydinsukellusvene on Jasen-luokka, joista yksi on valmistunut ja luovutettu Pohjoiselle laivastolle. Toisen aluksen odotetaan valmistuvan vuonna 2016. Alusluokkaa suunnitellaan rakennettavan yhteensä kahdeksan venettä. Jasen-luokan pääaseistuksena ovat Kalibr-risteilyohjukset sekä torpedot. Kilo I -luokan sukellusveneiden korvaajaksi arvioitu Lada-luokan sukellusvene koki kehityksensä aikana merkittäviä vaikeuksia, ja sen valmistuminen venyi. Koko Lada-luokan projekti oli jäädytettynä ensimmäisen aluksen ongelmien takia, mutta sittemmin Venäjä on aloittanut projektin uudelleen. Ensimmäinen sarjan venestä toimii nykyisin Pohjoisessa laivastossa, ja seuraavien veneiden on tarkoitus olla ensimmäisen aluksen paranneltuja versioita. Seuraavat Ladat on tarkoitus luo-

¹³ Tavaila (2004), ss. 55–60.

¹⁴ <https://janes.ihs.com/>, viitattu 21.3.2016.

uttaa merivoimille vuosina 2017 ja 2019. Kilo II -luokkaa on rakennettu sekä omille merivoimille että vientiin. Uusimmat Venäjälle rakennetuista Kilo II -luokan alukset on liitetty Mustanmeren laivastoon.

Venäjällä rakennetut pintataistelualukset ovat olleet monikäyttöisiä fregatteja ja korvetteja. Admiral Gorškov -luokka on suorituskykyinen ja aseistukseltaan monipuolinen fregatti. Luokka on myös suurin Neuvostoliiton romahduksen jälkeen rakennettu taistelualus. Ensimmäinen alus on luovutettu Pohjoiselle laivastolle, ja se saavuttanee operatiivisen valmiuden vuoden 2016 aikana. Alusluokan rakennustyöt ovat viivästyneet ja kokonaismäärän arvioidaan jäävän suunniteltua pienemmäksi. Ensimmäinen Stereguštši-luokan korvetti luovutettiin merivoimille vuonna 2007, ja sen jälkeen sarjan seuraavia aluksia on valmistunut tasaisesti. Stereguštši-luokkaa on toistaiseksi valmistettu Itämeren ja Tyynenmeren laivastoihin. Edellä mainittujen lisäksi Venäjällä on rakennettu kooltaan Itämerellekin soveltuvaa Bujan-M-luokan ohjuskorvettia. Toistaiseksi rakennetut Bujan-M-luokan alukset on sijoitettu Kaspian lippueeseen ja Mustanmeren laivastoon. Mustanmeren laivastoon rakennetaan myös uutta Admiral Grigorovitš -luokan fregattia. Fregatti on monikäyttöinen, ja suorituskyvyltään se on lähes Admiral Gorškovin kaltainen. Alusluokka perustuu Intialle rakennettuihin Talwar-luokan fregatteihin, mutta sen suorituskykyä on paranneltu.

Venäläisen ajattelun mukaan merijalkaväellä keskitetään voimaa tarvittaessa nopeasti uusille operaatioalueille. Lisäksi merijalkaväen tulee kyetä mähinnousuun puolustetulle rannalle. Merijalkaväkiprikaati ei todennäköisesti toimi koottuna, vaan taistelu-tehtäviin prikaatista muodostetaan yksi tai useampi merijalkaväen taisteluosasto, joiden kokoonpanot voidaan rakentaa tilanteen ja tehtävän mukaisiksi. Taisteluosasto voi ottaa rajoitetun kokoisen kohteen haltuun tai toimia suuremman joukon hyökkäyksen kärkenä. Merijalkaväen käyttöä rajoittaa puuttuva kyky voiman keskittämiseen, mitä pyrittiin rakentamaan Mistral-luokan tukialusten hankinnalla. Kauppa ja siihen kuulunut optio kuitenkin purkaantui elokuussa 2015. Rakenteilla olevat Ivan Gren- ja Djugon-luokat ovat selvästi Mistralia pienempiä, vain 1–2 komppanian vahvuisten osastojen kuljettamiseen soveltuvia mähinnousualuksia.

Taloudellisen tilanteen lisäksi teollisuudelle asetettu vaatimus korkean kotimaisuusasteen ylläpidosta vaikeuttaa laivanrakennusta ja ohjelman toimeenpanoa. Sotateollisuuden ja telakoiden voimavarat tullaan keskittämään välttämättömien järjestelmien kehittämiseen. Ulkomaankaupan rajoitusten johdosta laivamoottoreiden ja komponenttien valmistusta on pitänyt siirtää Venäjälle, ja esimerkiksi rakenteilla olevien viiden Admiral Gorškov -luokan aluksen toimitusaikataulu riippuu venäläisen teollisuuden kyvystä kehittää ukrainalaisille kaasuturbiineille korvaavat järjestelmät. Ra-

joitukset ovat toisaalta laajentaneet telakoiden osaamista, mutta ne ovat myös merkittävästi hidastaneet rakenteilla olevien alusten luovutusta.¹⁵

13.5 Kunnianhimoinen päämäärä säilyy

Venäjän merivoimien kehittämistä, sen varustelua ja toiminnan painopistettä ohjaavat doktriinien lisäksi varusteluohjelma. Merivoimien suorituskyvyn kehittäminen on tiiviisti sidoksissa valtion harjoittamaan politiikkaan, jonka tarkoituksena on turvata federaation kansalliset intressit maailman eri merialueilla. Käytännössä merivoimien kehittäminen on riippuvainen valtion taloudellisesta tilanteesta, joka määrittää kehityksen nopeuden. Venäjän merivoimien kehittämisessä keskitytään lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä ydinpelotteen ylläpitoon sekä rannikkopuolustuskyvyn kehittämiseen ja pitkällä aikavälillä avomerilaivaston rakentamiseen.¹⁶ Venäjän merivoimien suorituskyvyn kehittämisen pääpaino on strategisten sukellusveneidä ja ydinkäyttöisten hyökkäyssukellusveneidä kehittämisessä ja rakentamisessa.¹⁷

Strategisen ydinpelotteen ylläpitäminen säilyy Venäjän merivoimien tärkeimpänä tehtävänä myös 2030-luvulla. 2050-luvulle ulottuvan merivoimien kehittämissuunnitelman mukaan Venäjä aikoo hankkia tätä tehtävää varten yhteensä 12 Borei SSBN -tyyppistä sekä 12 SSGN-tyyppistä sukellusvenettä, joista puolet sijoitettaneen Pohjoisen laivaston ja puolet Tyynenmeren laivaston käyttöön.¹⁸ Lisäksi merivoimien suunnitelmissa on hankkia vuoteen 2035 mennessä ainakin 15 uutta monikäyttöistä hyökkäyssukellusvenettä¹⁹, joilta voidaan laukaista torpedoja sekä pintatorjunta- ja risteilyohjuksia. Uutta sukellusveneluokkaa voidaan lähteiden mukaan verrata yhdysvaltalaiseen Virginia-luokan sukellusveneeseen. 2030-luvulla diesel-käyttöisten sukellusveneidä suorituskyky perustuu päivitettyyn Lada-luokkaan, jota Venäjän merivoimien on tarkoitus saada organisaatioonsa vuoteen 2030 mennessä 14–18 sukellusvenettä.²⁰

¹⁵ <https://janes.ihs.com/> ja Pynnöniemi, Katri & Lahu, Petteri: Huomioita Venäjän sotateollisen kompleksin kehitysnäkymistä, *Tutkimuskatsaus 04*, Puolustusvoimien tutkimuslaitos, 2015.

¹⁶ <https://janes.ihs.com/> ja Gorenburg, Dmitry: Russian naval shipbuilding plans: Rebuilding a blue water navy, 23.1.2015. Russian military reform, Tracking developments in the Russian military, <https://www.russi-amil.wordpress.com/2015/01/23/Russian-naval-shipbuilding-plans-rebuilding-a-blue-water-navy/>, viitattu 17.2.2015.

¹⁷ Forss, Stefan, Kiiianlinna, Lauri, Inkinen, Pertti & Hult, Heikki: *The Development of Russian Military Policy and Finland*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian Laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimusselesteita No 49, Juvenes Print Oy, Tampere 2013, s. 38.

¹⁸ Gorenburg (2015), viitattu 4.8.2015.

¹⁹ Nato Science and Technology Committee: Russian Military Modernization, 24.3.2015, s. 8, www.nato-pa.int/shortcut.asp?FILE=3972, viitattu 4.8.2015.

²⁰ Gorenburg (2015), viitattu 4.8.2015.

Venäjän avomerisuorituskyky rakentuu 2030-luvulla hävittäjärunkoisten alusten ympärille. Arvioiden mukaan käytössä olisi modernisoinnin läpikäyneiden taistelualusten lisäksi uusi noin 15 000 tonnin hävittäjäluokan alus, joka on varustettu monipuolisilla hyökkäys- ja puolustusasejärjestelmillä. Suunnitelmien mukaan aluksen asejärjestelmät sisältävät muun muassa hypersoonisia ohjuksia ja pitkän kantaman S-500-ilmapuolustusjärjestelmän. Vuonna 2035 Venäjän merellinen rannikkopuolustuskyky perustuu moderneihin ja suorituskykyisiin fregatti- ja korvetti-luokkien taistelualuksiin.²¹ Suunnitelmien mukaan Venäjän merivoimilla on käytössään 16 Admiral Gorškov -luokan sekä yhdeksän Admiral Grigorovitš -luokan fregattia. Niiden lisäksi nykyisen varustamisohjelman toteutuessa Venäjän merivoimilla on käytössään 20 erityyppistä suorituskykyistä korvetia.²²

Venäjän merivoimilla on käytössään 2030-luvulla uusia maihinnousuveneitä. Tavoitetilassa Pohjoisen ja Tyynenmeren laivastojen käytössä olisi yhteensä neljästä kuuteen 14 000–16 000 tonnin alusta, jotka kykenevät kuljettamaan 500–600 sotilasta, kuusi helikopteria ja erinäisen määrän amfibioajoneuvoja. Itämeren ja Mustanmeren laivastojen maihinnoususuorituskyky perustuu Ivan Gren -luokan maihinnousualuksiin, joita sijoitettaneen neljä alusta kumpaankin laivastoon.²³ Lisäksi 2030-luvulla on käytössä helikopteritukialuksia, jotka mahdollistavat merivoimille nopean voimanprojisointikyvyn. Helikopteritukialusten käytön myötä Venäjä kehittää myös merijalkaväen organisaatiota. Suunnitelmien mukaan yhdelle Mistral-tukialuksen tyyppiselle alukselle sijoitettaisiin yksi merijalkaväkipataljoona, joka kykenee siirtymään useilla eri menetelmillä. Mistral-kaupan peruuntumisen jälkeen jää nähtäväksi, mikä on venäläisen laivanrakennusteollisuuden innovaatio- ja rakennuskyky.²⁴

Arvioiden mukaan on mahdollista, että 2030-luvulla Venäjällä olisi käytössään lentotukialuksia ja niiden ympärille rakennettuja isku- ja tukiosastoja. Tämän suorituskyvyn kehittäminen edellyttää kuitenkin suotuisaa taloudellisesta kehitystä sekä telakateollisuuden teknisten haasteiden ratkaisemista.²⁵ On arvioitu, että Venäjä kykenisi rakentamaan 60 000–70 000 tonnin lentotukialuksen viidessä vuodessa. Sitä isomman aluksen rakentaminen tuottaisi jo tuntuvia ongelmia maan laivanrakennuskapasiteetille.²⁶

²¹ Nato Science and Technology Committee (2015).

²² Gorenburg (2015), viitattu 4.8.2015.

²³ Sama.

²⁴ Åtland, Kristian: *Russlands amfibiske evne mot 2020 – kapasiter og operasjonskonsept*, Forsvarets forskningsinstitutt, *FFI-rapport 2013/022236*, 20.9.2013, s. 35, <http://www.ffi.no/no/Rapporter/13-02236.pdf>, viitattu 4.8.2015. – Venäjän ja Ranskan välinen Mistral-kauppa peruuntui Ukrainan kriisin johdosta. Venäjä ilmoitti kesällä 2015 pyrkivänsä aloittamaan vastaavan suorituskyvyn rakentamisen 2020-luvun alkupuoliskolla.

²⁵ ITH Jane's: *World Navies, Russian Federation*, last posted 23.7.2015, <https://janes.ibs.com/CustomPages/Janes/DisplayPage.aspx?DocType=Reference&ItemId=+++1322754&Pubabbren=JWNA>, viitattu 4.8.2015.

²⁶ Gorenburg (2015), viitattu 4.8.2015.

13.6 Merellinen operaatiotaito muuttuu hitaasti

Venäjän merivoimien toimintaperiaatteiden ja merioperaatioiden käsitteen tarkastelu on perusteltua ulottaa aina Neuvostoliiton loppuaikoihin, sillä siltä ajalta on käytävissä huomattava määrä laaja-alaista tutkimustietoa. Arvioitaessa Venäjän toimintaperiaatteiden kehittymistä tulevaisuudessa lähihistorian muutoksista on mahdollista löytää kehityskaaria, joiden voidaan arvioida toistuvan seuraavien kahden vuosikymmenen kehityksessä.

Neuvostoliiton laivastotaktiikan pääperiaatteet olivat korkea taisteluväky, yhteistoiminta, painopisteen luominen, voimien yhtäaikainen ja kokonaisvaltainen käyttö, yllätykset, pyrkimys tulenkäytössä ensi-iskuun, liike, aloitteenkyky, vaikuttaminen vastustajan taistelujärjestykseen myös syvyydessä, tiukka ja keskeytymätön joukkojen hallinta ja johtaminen sekä poliittis-moraalisten tekijöiden kokonaisvaltainen hyödyntäminen. Venäläisen sotataidon ongelmana on se, että näiden sinänsä pätevien periaatteiden noudattaminen taktisella tasolla voi kääntyä itseään vastaan. Esimerkiksi vaatimus tulenkäytön aloittamisesta maksimikantamilla voi olla taktinen virheratkaisu. Myös johtamiseen liittyy ilmeisiä ongelmia. Operaatioiden liian kattava ja yksityiskohtainen suunnittelu ja ylhäälle keskitetty johtaminen jättävät vain vähän liikkumavaraa taktisille komentajille tai alusten päälliköille. Etukäteen määritetyt yksityiskohdat ja johtamisjärjestelmien käyttöön liittyvät rajoitteet vaikuttavat aluskohtaiseen tulenkäyttöön ja liikkuvuuteen hyvin yksityiskohtaisesti, jolloin toiminta on vääjäämättä kankeaa.²⁷

Venäjän sotilasdoktriinien kehittämisestä yhä modernimpaan ja sofistikoituneempaan suuntaan on hyvänä esimerkkinä epävirallinen ”Ivanovin doktriini” vuodelta 2003. Tässä doktriinissa, tai pikemminkin manifestissa, arvioidaan, että vuoteen 2030 mennessä korostuvat muun muassa tekoälyyn perustuvat asejärjestelmät, vaikutuksen keskittäminen liikkeen avulla, syvät iskut kaukotulella, globaali verkostomainen viestijärjestelmä sekä isku- ja puolustusjärjestelmien integraatio.²⁸ Tuorein ja merkittävin muutos Venäjän merivoimien kannalta on vuonna 2015 päivitetty meridoktriini, joka korostaa erityisesti strategisen tason muutoksia. Arktisen alueen merkityksen kasvu tarkoittaa Pohjoisen laivaston kehittämistä, ja sillä on heijastevaikutuksia myös Atlantin alueelle.²⁹

²⁷ Vego, Milan: *Soviet Naval Tactics*, Naval Institute Press, 1992, ss. 36–51.

²⁸ Lalu, Petteri: *Sypää vai pelkästään tibeää: neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne: Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operation opit*, Juvenes Print, Tampere 2014, s. 35. Ks. myös <https://www.bu.edu/isvjp/vol14/felg.html>.

²⁹ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11765101/Putin-eyes-Russian-strength-in-Atlantic-and-Arctic-in-new-naval-doctrine.html>.

Venäjä on toteuttanut laajoja puolustushaarojen ja ministeriöiden yhteisiä sotaharjoituksia viime vuosina. Esimerkiksi vuoden 2009 Zapad ('länsi') -harjoitus painotti uuden verkostokeskeisen johtamisjärjestelmän merkitystä.³⁰ Zapadissa toteutettiin myös laaja maihinnousuoperaatioharjoitus, jossa korostui meri- ja ilmakomponenttien yhteistoiminta.³¹ Vuoden 2013 Zapad-harjoituksessa johtamisen ja johtamisjärjestelmien kehittämistyö jatkui. Kaikkien puolustushaarojen *joint*-harjoittelulla oli keskeinen rooli. Yksi teemoista oli sotilasdoktriinissakin mainittu joukkojen ja suorituskykyjen strateginen kuljetus ja käyttö valtakunnan eri osissa. Zapad 2013 -harjoituksen merellisessä osiossa Itämeren osasto toteutti manööveeraus- ja laivammuntaharjoituksia, joiden tavoitteena oli eristää vihollisen joukot ja logistiset yhteydet. Barentsinmerellä toinen osasto harjoitteli sukellusveneiden ja pinta-alusten keskitettyä tulenkäyttöä vihollista vastaan. Zapad 2013 osoitti, että johtamiskyky ja johtamisjärjestelmien laatu ovat Venäjällä kehittymässä.³²

Keskeinen, myös merivoimien suorituskykyyn vaikuttava tekijä on Venäjän pyrkimys kehittää UAV-suorituskykyään. UAV parantaa kykyä kohteen maalittamiseen ja vaikutuksen arviointiin ja tukee Venäjän pyrkimystä ohjusjärjestelmillä totutettavaan syvään iskuun.³³ Kun vastaavasti Zapad-harjoituksessa Venäjä siirsi vastuuta perinteisistä maihinnousuoperaatioista Valko-Venäjälle, on mahdollista, että sen kyky ja/tai fokus on siirtymässä konventionaalisista toimintaperiaatteista ja operaatiomuodoista yhä sofistikoituneempiin menetelmiin. Helikopteritukialusten kehitys osoittaa, millaisen painoarvon maihinnousuoperaatiokyvyn kaltainen perinteinen toimintamalli saa 2030-luvun merivoimissa.

Neuvostoliiton ajoista alkaen teknologinen kehitys Venäjällä on ollut huomattavaa, kun taas operaatiotaidossa ja taktiikassa kehitys on ollut selvästi staattisempaa. Kuten Milan Vego osoitti jo vuonna 1992, Neuvostoliiton merivoimissa tunnistettiin merioperaatioiden onnistumisen edellytyksinä *joint*-kyky, syvät iskut ja yllätyksellinen toiminta. Neuvostoliiton merivoimien ongelmana pidetty keskitetty ja kankea johtaminen sekä johtamisjärjestelmien käyttöön liittyvät rajoitteet ovat puolestaan elementtejä, jotka Venäjä on tunnistanut kehittämisalueiksi ja joita se on aktiivisesti kehittänyt muun muassa pääsotaharjoituksissaan. Venäjän pyrkiessä kehittämään kykyään syviin, kaukotulella toteutettaviin iskuihin tulee monipuolisten maalittamis- ja vaikutuksen arvioinnin suorituskykyjen kehittäminen korostumaan. Esimerkiksi miehittämättömien ilma-alusten käytöllä on selvästi myönteisiä vaikutuksia merivoimien kykyyn toteuttaa yllätyksellisiä ja aloitteellisia ensi-iskuja vastustajan syvyyteen. Arktisen alueen korostuminen voi toisaalta vaikeuttaa pyrkimystä rakentaa yhä

³⁰ [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=35558#.VcBppfnkpdA](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=35558#.VcBppfnkpdA).

³¹ http://rusnavy.com/news/navy/index.php?ELEMENT_ID=7706.

³² Järvenpää, Pauli: Zapad-2013, A View From Helsinki, http://www.jamestown.org/uploads/media/Zapad_2013_View_From_Helsinki_-_Full.pdf, viitattu elokuussa 2015.

³³ <http://www.usagovpolicy.com/nyanalysis/tag/zapad-13/>.

teknologisempi ja monikäyttöisempi laivasto, sillä merenherruuden saavuttamisen avomerellä voi arvioida edellyttävän jatkossakin hyvin perinteistä suorituskykyä merikelpoisine aluksineen ja siihen liittyviä jo Neuvostoliiton aikana hyväksi havaittuja operatiivis-taktisia toimintaperiaatteita.

Doktriinien ja harjoitusten vertailu Neuvostoliiton merivoimien toimintaperiaatteisiin osoitti hyvin marginaalisia muutoksia peruseriaahteissa. Keskeisin muutos on pyrkimys yhä joustavampaan johtamistoimintaan ja johtamisjärjestelmien käyttöön. Neuvostoliiton aikana nämä olivat selkeimmät haasteet merivoimissa. Puolustushaarojen yhteistoimintana toteutettava tulenkäyttö vaikuttaa olennaisesti myös merisodankäyntiin. Venäjän näkökulmasta kehitys on teoriatasolla oikeansuuntaista ja loogista: nyt toteutettavilla ratkaisuilla se kykenee yhä tehokkaammin noudattamaan jo Neuvostoliiton aikana määritettyjä universaaleja ja toimiviksi havaittuja toimintaperiaatteita. Todellisen suorituskyvyn tason tulee määrittämään kyky suoriutua taloudellisesti ja teknologisesti yhä haastavamman kokonaisuuden toteuttamisesta. Mikäli suorituskyvyn kehittäminen etenee tavoitteiden mukaisesti, voidaan arvioida, että Venäjän merivoimissa kyetään 2030-luvulla toteuttamaan monipuolisia merioperaatioita, jotka noudattavat laivastotaktisia periaatteita korkeatasoisesti.

13.7 Johtopäätöksiä

Venäjän merivoimat valmistautuu toimimaan globaalisti ja varmistamaan ja suojelemaan maan etuja sekä lähialueillaan että maailman merillä. Merivoimien operoimat, ballistilla ohjuksilla varustetut sukellusveneet ovat merkittävä osa Venäjän ydinasepelotetta, ja niiden toiminnan varmistaminen ja tukeminen on priorisoitu kaikissa valmiustiloissa. Meriyhteyksien merkitys antaa suuntaviivoja siitä, miten Venäjä merivoimiaan tulevaisuudessa kehittää. Itämeren merkitys kasvaa tulevaisuudessa kaupamerenkulun reittinä Venäjälle. Venäjän tavoitteena on minimoida transitoliikenne, jolloin tavaravirrat ovat sen omien satamien hallussa. Kaliningradin huoltamisessa Itämeri on myös merkittävä asia. Sen vuoksi Venäjä pyrkii takaamaan meriyhteyden Kaliningradiin kaikissa olosuhteissa.

Koillisväylän ja arktisen alueen merkitys korostuu Venäjällä tulevaisuudessa, ja vaikka alue ei ehkä ole maailmanlaajuisesti merkittävä, Venäjälle luonnonvarojen hyödyntäminen Arktiselta alueelta on tärkeää. Sotilaallisesta näkökulmasta koillisväylän avautuminen on Venäjälle sekä mahdollisuus että haaste. Venäjä pyrkii kehittämään edelleen kykyään voiman projisointiin eri laivastojen välillä, ja koillisväylän voi arvioida nopeuttavan voiman projisointikykyä merkittävästi. Koillisväylä sijaitsee olennaisilta osiltaan Venäjän lähialueella, jolloin alueen sotilaalliselle käytölle on olemassa olevan tukiverkoston ansiosta muita toimijoita paremmat edellytykset. Toisaalta koillisväylän korostuva merkitys luonnonvarojen hyödyntämisessä ja logististen virtojen

reitteinä edellyttää asevoimilta kykyä sen suojaamiseen. Operointi arktisella alueella lisää Venäjän merivoimien vastuualueita ja korostaa Pohjoisen laivaston merkitystä. Hankkeiden näkökulmasta pohjoisen ulottuvuuden hyödyntäminen edellyttää sitä, että alusten ominaisuudet vastaavat erittäin kylmän alueen vaatimuksia. Koillisväylän sijainti Venäjän sydänmailla voi myös lisätä konfliktien mahdollisuutta, mikäli Venäjä voimapolitiikallaan pyrkii hallitsemaan alueen käyttöä ja häiritsemään muiden alueen käyttäjien toiminnanvapautta Koillisväylän kansainvälisillä merialueilla.

Venäjä turvaa taloudellisia etujaan arktisella alueella merivoimien avulla. Pohjoisen laivaston tehtävissä tulee näkymään lisääntyvän merikuljetusten määrä, mutta laivaston kasvava suorituskyky mahdollistaneekin arktisen alueen etujen turvaamisen. Itämerellä laivaston tehtävänä on turvata merikuljetusten toteutuminen kaikissa tilanteissa. Itämeren alueen kasvavan satamakapasiteetin mukana merikuljetusten määrä kasvaa satamissa, mikä edellyttää merivoimilta suorituskykyisen laivaston rakentamista ja ylläpitämistä Itämerellä. Kokonaisuudessa Venäjän merivoimien kasvava suorituskyky ja uudet alukset tukevat merikuljetusten ja taloudellisten etujen turvaamista lähi-alueellamme.

Venäjän pitkän tähtäimen tavoitteena on rakentaa merivoimille uskottava avomeriläivasto. Kymmenisen vuotta sitten Venäjällä keskusteltiin maailman toiseksi suurimman avomeriläivaston rakentamisesta. Sen perustaksi suunniteltiin kuutta lentotukialusten ympärille muodostettua iskuryhmää.³⁴ Tämänkaltaisen kehitys ei kuitenkaan toteutune ainakaan vielä 2020-luvulla. Venäjän aikeena on silti edelleen rakentaa lentotukialuksia sekä helikopteritukialuksia. Tämä ja muut kehityshankkeet osoittavat Venäjän tahtotilan merivoimien suorituskyvyn rakentamiseksi. Venäjän merivoimien nykyiset laivanrakennussuunnitelmat kuulostavat tällä hetkellä kokonaisuudessaan verrattain mahtipontisilta ja vaikuttavat ylimitoitetuilta. Kuitenkin jos laivanrakennussuunnitelmat toteutuvat edes osittain, on Venäjän merivoimilla 2030-luvulla hyvä suorituskyky operoida maailman merillä.

2030-luvulle tultaessa Venäjä on uusinnut kaikki keskeisimmät taistelualukset. Lukumääräisesti Venäjän laivaston taistelupotentiaali tulee olemaan pienempi, mutta vastaavasti sen suorituskyky on tekniikan kehittymisen myötä merkittävästi parantunut. Kehitystyön tuloksena Venäjän merivoimat kykenee paremmin yhteistoimintaan ja voimanprojisointiin muiden puolustushaarojen ja toimijoiden kanssa. Kaikilta taistelualuksilta kyetään laukaisemaan kauaskantoisia aseita maa- ja merikohteisiin, minkä

³⁴ Kislyakov, Andrei: Will Russia create the World's second largest Navy? *Ria Novosti* 13.11.2007, <http://en.rian.ru/analysis/20071113/87843710.html>, viitattu 4.8.2015. – Vuonna 2007 Venäjän merivoimien komentaja Vladimir Masorin ilmoitti, että Venäjä aikoo rakentaa 2020-luvun loppuun mennessä uudestaan suuren avomeriläivaston, jonka ylpeydenaiheena olisi maailman toiseksi suurin lentotukialuslaivasto. Kuudella lentotukialusrunkoisella iskuryhmällä Venäjän pinta-aluslaivasto olisi tällöin maailman toiseksi suurin Yhdysvaltojen laivaston jälkeen.

lisäksi alukset sisältävät moderneja ase- ja taistelunjohtojärjestelmiä, joilla voidaan toimia useissa eri rooleissa. Lento- ja helikopteritukialukset sekä uudet maihinnousualukset mahdollistavat voiman nopean projisoinnin. Aluskaluston rajallinen lukumäärä ei kuitenkaan mahdollista useita eri operaatiosuuntia samanaikaisesti.

Venäjänsä sotilasdoktriinissa ydinaseiden rooli säilyy keskeisenä ja merivoimien asema ydinpelotteen osana ylläpidetään. Lännen ja idän välinen ydinasetasapaino ja -pelote vallitsevat yhä 2030-luvulla. Venäjä kokee uhkana Naton mahdollisesti Eurooppaan sijoitettavan ohjuspuolustusjärjestelmän, ja sille ainoana vastavoimana Venäjällä pidetään omia, toimivia ydinaseita. Ydinaseet ovat yksi harvoista osa-alueista, jossa Venäjä on Yhdysvaltojen veroinen tekijä.

2030-luvulla Venäjän merellistä suurvalta-asemaa tuetaan aktiivisella sukellusvenetönnöllä. Venäjän sukellusveneet jaotellaan strategisiin ydinkäyttöisiin, monikäyttöisiin ydinsukellusveneisiin ja perinteisiin dieselkäyttöisiin sukellusveneisiin. Sukellusveneiden tehtävät ovat pysyneet muuttumattomina. Tehtäviä ovat esimerkiksi iskut pintakohteisiin, taistelu vihollisen sukellusveneitä vastaan, lentotukialusten ja muiden pinta-alusten tuhoaminen, tiedustelu ja miinoitus. Sukellusveneiden toiminta ulottuu Venäjälle strategisesti tärkeille alueille, ja ydinsukellusveneiden käyttöastetta pyritään edelleen nostamaan. Sukellusveneisiin asennetut ydinaseet ovat Venäjän keino pyrkiä varteenotettavaksi sotilasmahdiksi Yhdysvaltojen rinnalle. Venäjä on saattamassa loppuun vuonna 2010 aloitettua ydinaseiden modernisointiprojektia. Ydinaseiden uudistamiseen on käytetty noin puolet vuonna 2010 päätetyistä asevarusteluun käytettävistä varoista. 2030-luvulla Venäjä varaa mahdollisuuden rajoitettuun ydinaseiden käyttöön sekä vastauksena ydinaseiskuun että tavanomaiseen hyökkäykseen niin vihollista kuin hyökkääjän liittolaisiakin vastaan.

VENÄJÄN SOTATALOUS JA LOGISTIikka

Vesa Kiveli, Heikki Heikkilä ja Sami Piira

Luvut 14.5–14.6 Juba Ratinen, Aleksis Punnala ja Tommi Laari

Venäjänsä asevoimien mittavat kalustohankinnat ovat käynnissä aikana, jolloin valtiontalous ei kasva sekä öljyn ja kaasun hinta on alhainen. Varusteluohjelman hankinnoista päätettiin nousukauden aikana, ja tällä hetkellä Venäjän talous on luisumassa alamäkeen. Eri hallinnonalojen budjetteja leikataan ja supistetaan. Tässä artikkelissa tarkastellaan Venäjän sotatalouden kehitystä ja logistiikkaa 2000-luvulla ja niiden nykytilaa sekä arvioidaan sotatalouden ja logistiikan kehitystä aina 2030-luvulle saakka.

Valtioiden varustelumenojen katsotaan olevan sidoksissa maan yleiseen taloudelliseen kehitykseen. Venäjän taloudellinen kehitys on ollut nopeaa 2000-luvulla, ja se on mahdollistanut asevoimien reformiin liittyen massiivisten kalustohankintojen sekä kaluston päivittämisen aloittamisen. Vuoden 2014 loppupuolella ja vuoden 2015 aikana Venäjän taloudellinen tilanne kuitenkin heikentyi huomattavasti, kun Yhdysvallat ja Euroopan unioni asettivat Venäjälle taloudellisia pakotteita sanktioina Venäjän toimista Krimillä. Myös raakaöljyn maailmanmarkkinahinnan romahdus on vaikuttanut Venäjän talouteen negatiivisesti, koska Venäjän federaation budjetti on merkittävältä osin rakennettu öljystä ja kaasusta saatavien verotulojen varaan.

Valtio tarvitsee asevoimiensa kehittämiseen ja ylläpitoon merkittävän määrän resursseja. Sotatalouden on Suomessa katsottu käsittävän ne sotilaallisen maanpuolustuksen toimenpiteet, jotka liittyvät puolustusvoimien varusteiden hankintaan ja materiaalisen valmiuden ylläpitämiseen eri valmiustiloissa. Sotatalous käsittää myös puolustusmateriaalialan kansainvälisen yhteistyön, vastakaupat hankinnoissa, kaupallisen toiminnan, teknillisen tutkimuksen ja kehittämistoiminnan sekä laatutoiminnan.¹

Venäjänsä uusimmassa, vuonna 2014 hyväksytyssä, sotilasdoktriinissa on sotatalouden tehtävä määritetty seuraavasti: ”Puolustuksen sotataloudellisen turvaamisen tärkein tehtävä on luoda olosuhteet valtion sotataloudellisen ja sotateknisen kyvyn vakaalle kehitykselle ja ylläpitämiselle tasolla, joka on välttämätön sotilaspolitiikan toteuttami-

¹ Sotataloudellinen seura, Pääesikunnan materiaalihallinto-osasto, *Sotataloustietoutta VI*, Helsinki 1998, s. 8.

seksi ja sotilasorganisaation tarpeiden varmaan tyydyttämiseen rauhan, hyökkäyksen välittömän uhan ja sodan aikana.”²

Venäjän sotilasdoktriinin mukaan puolustuksen sotataloudellisen turvaamisen tärkeimmät tehtävät ovat:³ puolustusmenojen optimointi, kehittämisohjelmien toimeenpano, siviili- ja sotilassektorin tuotannon integrointi sekä tuki asevoimien ja muiden joukkojen laadulliselle varustamiselle (uudelleenvarustamiselle).

Venäjä tarvitsee sotilasreforminsa ja varusteluohjelmiensa toteuttamiseen merkittävän määrän rahaa. Maan sisäinen kehitys, puolustusteollisuuden ongelmat ja taantumien syveneminen voivat pakottaa Venäjän tinkimään uudistuksen tavoitteista tai ainakin aikataulusta.

14.1 Venäjän sotatalouden kehitys 2000-luvulla

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjän sotateollisuus jätettiin oman onnensa nojaan, kunnes Vladimir Putinin ensimmäisellä presidenttikaudella sotateollisuudelle osoitettiin hankintamäärärahoja talouskasvun myötä.⁴ Myös Venäjän asevoimia laiminlyötiin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, ja asevoimien tilan karu totuus paljastui vuonna 2008 Georgian sodassa. Yhteistyö ei toiminut maa- ja ilmavoimien välillä, kalusto oli vanhentunutta, ja johtopäätöksenä oli, että Venäjä ei pärjää moderneja asevoimia vastaan.⁵

Putinin tavoitteena oli ensimmäisellä kaudella lisätä asevoimien rahoitusta sekä rahojen optimaalista käyttöä. Pitkällä aikavälillä oli tavoitteena käyttää 70 prosenttia määrärahoista sotatarvikkeiden hankintaan ja 30 prosenttia asevoimien ylläpitoon, kun lähtökohta 2000-luvun alussa oli juuri päinvastainen.⁶ Vuodesta 1999 alkaen Venäjän bruttokansantuote on kasvanut vuoteen 2010 saakka vuosittain noin 5–10 prosenttia.⁷ Vuosi 2009 oli poikkeus. Tuolloisen finanssikriisin aikana bruttokansantuote pieneni lähes kahdeksan prosenttia.⁸

² Ulkopoliittinen instituutti: *Venäjän sotilasdoktriini 2014*, 26.12.2014, IV Puolustuksen sotataloudellinen turvaaminen, s. 46.

³ Sama, ss. 46–47.

⁴ Bukkvoll, Tor: The Russian Defence Industry – status, reforms and prospects, *FFI rapport 2013/00616*, s. 8.

⁵ Nyström, Erik: Venäjä vahvistaa asevoimiaan. Ulkopoliittisen Instituutin teoksessa *Euroopan puolustus*, s. 33.

⁶ Iivonen Antti, *Venäjän puolustusteollinen kompleksi (OPK) ja sen kehitysnäkymät vuoteen 2020*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 4, No 2, Helsinki 2011, s. 5

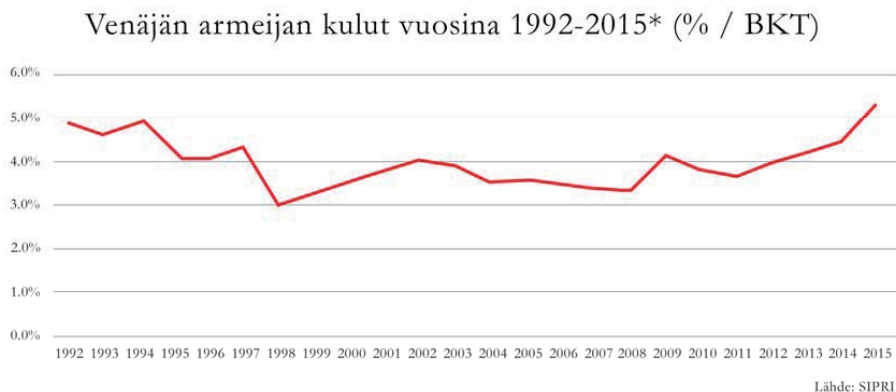
⁷ Bofit: *BOFIT Russia Review Yearbook 2006*, http://www.suomenpankki.fi/bofit_en/seuranta/venajatilastot/julkaisu/Documents/BRR2006.pdf.

⁸ Bofit: *Venäjä tilastot*, <http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/venajatilastot/Pages/default.aspx>.

Venäjän poliittinen johto ja asevoimien johto ovat 2010-luvun alussa todenneet julkisuudessa useaan otteeseen, että ne eivät ole tyytyväisiä Venäjän sotateollisuuden kykyyn tuottaa Venäjän asevoimille laadukkaita korkean teknologian tuotteita riittävästi ja kilpailukykyiseen hintaan.⁹ Vuosien 2007 ja 2008 aikana Venäjällä tarvittiin varusteluohjelman toteuttamiseen huomattava määrä lisäbudjetteja, mutta silti vain noin puolet toimitusprojekteista toteutui suunnitellusti.¹⁰

Venäjän budjettituloista lähes puolet katsotaan tulevan energian tuotannosta ja viennistä kannettavista veroista. Tämä merkitsee rajuja vaihteluita valtion tuloihin öljyn maailmanmarkkinahinnan vaihtelujen mukaisesti. Venäjä on sitoutunut budjetissaan tasoon, jossa öljyn maailmanmarkkinahinta on korkea. Vuonna 2008 budjetti oli tasapainossa, kun öljyn hinta oli 62 dollaria tynnyriltä, mutta vuoden 2011 budjetin tasapainoon olisi öljyn maailmanmarkkinahinnaksi tarvittu jo 110 dollaria tynnyriltä.¹¹

Kuviossa 1 on esitetty Venäjän kansalliseen puolustukseen käyttämät varat osuutena bruttokansantuotteesta vuosien 1992–2015 aikana. Vuoden 2015 luku on ennuste, joka on 5,34 prosenttia bruttokansantuotteesta. Venäjän puolustusmenot kasvoivat vuosina 2001–2010 noin 82 prosenttia. Kuviossa 2 on vuosien 1992–2011 puolustusmäärärahojen kehittyminen esitettynä miljardeina Yhdysvaltain dollareina vuoden 2010 dollarin arvolla sekä vertailu Suomen, Intian, Kiinan, Ranskan ja Englannin puolustusmäärärahojen kehittymiseen.

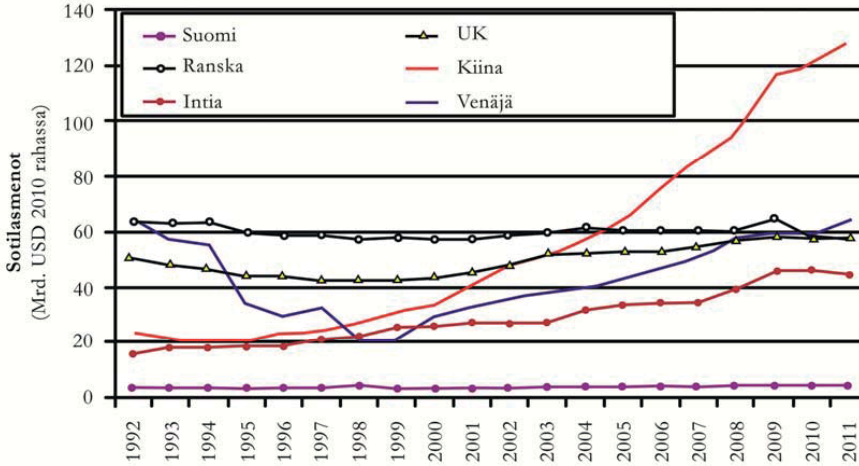
Kuvio 1: Puolustusmenojen osuus bruttokansantuotteesta Venäjällä.¹²

⁹ Bukkvoll (2013), s. 7.

¹⁰ Muutosten Venäjä: <http://www.defmin.fi/muutostenvenaja>, viitattu 4.8.2015, s. 42.

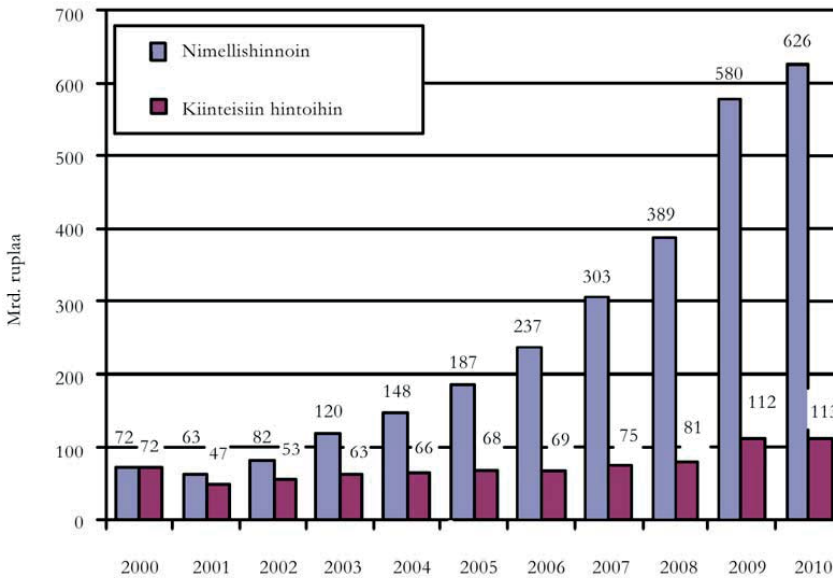
¹¹ Sama, s. 43.

¹² Adonamis, Mark: Russian Military Spending: Drawing Blood From A Stone, *Forbes*, 19.5.2015, <http://www.forbes.com/sites/markadonamis/2015/05/19/russian-military-spending-drawing-blood-from-a-stone/>.

Kuvio 2: Puolustusmäärärahojen kehitys Venäjällä.¹³

Kuvassa 3 esitetään Venäjän puolustushankintatilaukset vuosina 2000–2010. Voimakas kasvu alkoi vuodesta 2004, mutta suurin tilausten määrän kasvu tapahtui vuonna 2009.

Kuva 3: Venäjän puolustusbankintatilauskset vuosina 2000–2010¹⁴. Huom. Kiinteä hinta tarkoittaa inflaatiokorjattua rahamäärää.

¹³ Muutosten Venäjä (2015), s. 35.

¹⁴ Sama, s. 43.

Vuonna 1997 Venäjän asevoimien hankintoja toteutti 57 erilaista hankintatoimistoa, jotka olivat erikoistuneet hyvin kapealle alalle ja joiden välillä ei juuri ollut koordinoitua. Sen jälkeen hankintatoimistojen määrää vähennettiin siten, että vuonna 2004 niitä oli 20. Edelleen hankintatoimintaa kehitettiin keskittämällä hankinnat suoraan puolustusministeriön johtoon ja perustamalla toimisto, joka valvoo puolustusmateriaalihintojen toteutumista sekä ehkäisee korruptiota.¹⁵

Talouskehitysministeriö on vuodesta 2004 alkaen julkaissut listaa valtion strategisista organisaatioista ja yrityksistä. Ensimmäisellä hyväksytyllä listalla oli noin kaksisataa organisaatiota ja yritystä.¹⁶ Sotateollisuuden rakenteen kehittämiseksi ja strategisesti tärkeiden yritysten elinvoimaisena pitämiseksi aloitettiin 2000-luvun alussa vertikaalisten holding-yhtiöiden perustaminen toimialoittain. Ongelmana yhtiöiden perustamisessa olivat yksityisen omistuksen merkittävä kasvu, suuri lainataakka, tuotantoteknologian nopea rappeutuminen ja osaavan ydinhenkilöstön siirtyminen paremmin palkatuille aloille. Vuonna 2006 oli saatu muodostettua vasta 15 holding-yhtiötä. Sotateollisuuden yritykset menivät yhä huonompaan kuntoon lukuun ottamatta muutamia avainyrityksiä, jotka kykenivät selviytymään aseviennin avulla. Ulkomaan asekauppaa harjoittavat yritykset kokivat ulkomaan kaupan olevan kotimaista kaupaa tuottavampaa kotimaan voimakkaan inflaatiokehityksen vuoksi. Ylin poliittinen johto päätti 2000-luvun lopulla, että valtion ohjausta ja rahoitusta sotateollisuudessa oli lisättävä, jotta asevoimien reformin toteutus kyetään toteuttamaan kohtuullisilla hinnoilla.¹⁷

Venäjän puolustusteollinen kompleksi (OPK) muodostuu neljästä tasosta, jotka ovat 1) yritykset, 2) yhdistyneet tuottajat, 3) holding-yhtiöt ja 4) valtiolliset yhtiöt. Vuonna 2013 oli perustettu noin 60 holding-yhtiötä. Valtioyhtiö Rostec perustettiin vuonna 2010 yhdistämällä 17 holding-yhtiötä, ja sen tehtävänä oli vaikeassa tilanteessa olevien yritysten kuntoon saattaminen sekä valtion ohjauksen ja valvonnan lisääminen. Vuonna 2010 Rosteciin kuului 580 yritystä, joilla oli noin 780 000 työntekijää.¹⁸ Lautsin arvion mukaan Rosteciin kuuluu nykyään 13 holding-yhtiötä ja noin 650 erilaista organisaatiota.¹⁹ Arvioiden mukaan vuonna 2010 tuhannesta puolustusteollisuuden tärkeiksi luokitelluista yrityksistä ainoastaan 40 prosenttia oli taloudellisesti vakavaraisia viidesosan ollessa konkurssin partaalla.²⁰ Uudistuksilla on pyritty luomaan Venäjän sotateollisuudesta innovaatiotalouden moottori ja esikuva muulle teollisuudelle.

¹⁵ Cooper, Julian: Can Russia afford to modernize its military?, *SIPRI*, 8.11.2012.

¹⁶ Lautsi, Tapio: Kremlin kultamunat, *Talouselämä nro 19*, 15.5.2015, s. 61.

¹⁷ Iivonen (2011), ss. 5–6.

¹⁸ Bukkvoll (2013) s. 11.

¹⁹ Lautsi (2015), s. 62.

²⁰ Muutosten Venäjä (2015), s. 37.

Venäjän ensimmäinen varusteluohjelma julkaistiin vuonna 2006, ja se käsitti vuodet 2007–2015 (SAP 2015). Varusteluohjelma kuitenkin kariutui, koska toimituksia ei kyetty tekemään ja ohjelman tavoitteet eivät täyttyneet.²¹ Venäjä julkaisi vuonna 2010 yhteensä noin 550 miljardin euron arvoisen sotavarusteiden hankintasuunnitelman, GPV:n, joka ulottuu päätöksen mukaan vuoteen 2020 saakka.²² Hankintasuunnitelman mukaisesti modernin aseistuksen määrää halutaan lisätä 70 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Hankintasuunnitelma jakautuu kolmeen osioon: ase- ja materiaalihankintoihin (70 prosenttia), korjauksiin ja päivityksiin (14 prosenttia) sekä tutkimukseen ja tuotekehitykseen (16 prosenttia).²³ Ilmavoimien kalustohankinnat on asetettu tärkeysjärjestyksessä ensimmäiseksi, sitten tulevat laivasto ja maavoimat.²⁴ Hankintasuunnitelman varjopuolena on laaja korruptio. Esimerkkinä siitä on Venäjän sotilassyöttäjän vuonna 2011 esittämä arvio, jonka mukaan noin viidennes puolustusmenoista kuluu korruptioon.²⁵

Venäjä aloitti vuonna 2010 aseiden ja teknologioiden oston myös ulkomailta vauhdittaakseen varusteluohjelmaa. Vuonna 2012 nostettiin esille kysymys puolustustarvikkeiden tuonnista ja päätettiin, että joillakin toimialoilla sitä voidaan jatkaa, mutta tavoitteeksi asetettiin se, että keskeisten puolustustarvikkeiden tuotantokyky suunnittelusta aina sarjatuotantoon saakka on saatava kotimaahan. Putinin toisen presidenttikauden alussa sotilaiden palkkoja ja eläkkeitä nostettiin merkittävästi, asuntoetuja parannettiin, sopimussotilaita palkattiin lisää ja puolustusteollinen kompleksi (OPK) modernisointiin. Putin ilmoitti myös, että 550 miljardin euron varusteluohjelmasta noin 13 prosenttia kohdennetaan puolustusteollisuuden modernisointiin sekä puolustusteollisuuden työntekijöiden palkkauksen ja koulutusmahdollisuuksien parantamiseen. Putinia kritisoitiin siitä, että edellä mainitut kustannuslisäykset eivät kuuluneet vuoden 2012 eivätkä vuosien 2013–2014 suunniteltuihin budjetteihin ja että lisäykset nostaisivat puolustusmenot yli neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta.²⁶

²¹ Mazitans, Kaspar: Russian Armed Forces Military Reforms and Capability Development (2008–2012) teoksessa *Baltic Security and Defence Review*, Baltic Defence College, Volume 16, Issue, 2014, s. 25.

²² Muutosten Venäjä (2015), s. 47.

²³ Mazitans (2014), s. 25.

²⁴ Sama.

²⁵ Nyström, s. 35.

²⁶ Nichol, Jim: Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests, *Congressional Research Service, CRS Report, 5.3.2014*, <http://fpc.state.gov/documents/organization/223450.pdf>, ss. 34–35.

14.2 Sotatalouden nykytilanne

Sotatalouden nykytilan kannalta merkittävin asia on, että Venäjä on sitoutunut vuoteen 2020 ulottuvaan asevoimien varusteluohjelmaan. Sen onnistuminen edellyttää jatkuvasti korkeaa energian maailmanmarkkinahintaa. Silloinkin muiden menojen kasvu on pidettävä minimissä.²⁷ Sotatalouden kehityksen suuntaviivat ovat Venäjän valtion johdolle hyvin selkeät, mutta realismi varusteluohjelmien tavoitteiden saavuttamiseksi on epäselvä.²⁸

Venäjän sotatalouden vahvuudet ja heikkoudet ovat pysyneet hyvinkin samoina 15 viime vuoden aikana. Heikkoudet liittyvät järjestelmän yleisiin heikkouksiin, jotka johtuvat siitä, että joudutaan turvautumaan erikoisratkaisuihin, kun ei voida luottaa instituutioiden toimintakykyyn. Nykyinen heikko taloudellinen tilanne on kiihdyttänyt yleistä järjestelmän rapautumista. Ukrainan sodan kesto on ollut avainkysymys muun muassa riskirahoittajien suhtautumiseen. Mitä haasteellisinta tulee olemaan myös länsimailta, erityisesti Ranskasta, aikaisemmin tuodun huipputeknologian korvaaminen. Esimerkkinä voidaan mainita Mistral-alusten kaupan peruuntuminen.²⁹

Useiden asiantuntijoiden mukaan Venäjän sotilasmenot ovat tällä hetkellä karkaamassa käsistä. Venäläisen taloustieteilijän ja Moskovan New Economic Schoolin entisen rehtorin Sergei Gurijevin mukaan Venäjän sotilasmenot ovat suuremmat kuin sillä on varaa. Gurijev on huomauttanut, että julkaistut vuoden 2015 kolmen ensimmäisen kuukauden taloustiedot osoittavat, että sotilasmenot olivat yli kaksinkertaisesti budjetoitua suuremmat eli yli yhdeksän prosenttia bruttokansantuotteesta. Gurijevin mukaan sillä vauhdilla Venäjän vararahastot olisivat tyhjentyneet ennen vuoden loppua. Gurijevin mukaan sotilasmateriaalin toimituksia haittaa myös Venäjän puolustusteollisuuden kyky tuottaa materiaalia, sillä teollisuudelta puuttuvat nykyaikaiset laitteet. Gurijevin sanoja lainaten: ”Jos Venäjällä ei ollut varaa neljän prosentin puolustusbudjettiin bruttokansantuotteesta hyvinä aikoina, niin se ei voi hallita yhdeksän prosentin sotilasmenoja nyt, kun öljyn hinta on alhaalla ja länsipakotteet sekä talouden taantuma rasittavat.”³⁰ Venäjän hallitus arvioi vuoden 2015 budjettivajeen kasvavan noin 46 miljardiin dollariin. Oletuksena on käytetty öljyn 50 dollarin tynnyrihintaa. Vajeen kattamiseksi Venäjä aikoi käyttää kaksi kolmasosaa 80 miljardin dollarin reservirahastostaan.³¹

²⁷ Katri Pynnöniemi, vanhempi tutkija, Ulkopoliittinen instituutti, haastattelu 24.3.2015.

²⁸ Sama.

²⁹ Sama.

³⁰ Russian economist: The Kremlin's 'military spending binge' is completely unsustainable, <http://uk.business-insider.com/russian-economist-kremlin-military-spending-is-indefensible>, viitattu 18.5.2015. – Gurijevin arvio sotilasmenojen käytöstä vuoden kolmen ensimmäisen kuukauden aikana on lyhyt aikaväli arvioida koko vuoden teumaa.

³¹ Talouselämä: Putin paikkaa valuuttapakoa. Brent laadun öljyn tynnyrihintaa 10.8.2015 noin 49 dollaria tynnyriltä, <http://www.bloomberg.com/markets/commodities>.

Venäjän tavoite on kunnianhimoinen sekä venäläisittäin että maailmanlaajuisesti. Useimmat Euroopan maat käyttävät alle kaksi prosenttia bruttokansantuotteestaan puolustukseen. Kiina kuluttaa hieman yli kaksi prosenttia ja Yhdysvallat noin 3,5 prosenttia.³²

Venäjän talous on kyennyt reagoimaan hämmästyttävän joustavasti länsipakotteisiin ainakin toistaiseksi. Talousasiantuntijoiden arvioiden mukaan Venäjän talous saattaaakin päästä jo vuoden 2016 ensimmäisellä tai toisella neljänneksellä kasvuun. Arvoitus on kuitenkin se, kuinka kauan Venäjän talous kestää länsimaiden pakotteita. Venäjän toimenpiteet perustuvat olettamukseen, jonka mukaan maan talous kasvaa vuodessa noin kolme prosenttia. Olettamuksen pohjalta vuonna 2015 Venäjä käyttäisi 5,34 prosenttia bruttokansantuotteestaan sotilasmenoihin. Se olisi enemmän kuin koskaan aikaisemmin maan historiassa. Vuodesta 2013 vuoteen 2014 Venäjän sotatalouteen käyttämät varat ovat kasvaneet 26 prosenttia vuodessa. Venäjän valtiojohto sanoi kasvun olevan samaa luokkaa vuonna 2015.³³

Nykyisen varusteluohjelman suuruutta on kritisoitu ja sen toteuttamista on pidetty taloudellisesti mahdottomana. Kansainvälisesti arvostettu finanssiministeri Aleksei Kudrin kritisoi varusteluohjelmaa mainiten, ettei sitä voida toteuttaa. Hänen mukaansa ohjelma vie varoja tehottomalle ja vähän kansantaloutta hyödyttävälle sektorille. Ongelmana on itse puolustusteollinen kompleksi. Tehdyistä uudistuksista huolimatta sen hallinto ja toimintakyky ovat huonot. Kahden vuosikymmenen kuluessa se on jäänyt jälkeen liike-elämän ja teollisuuden kehityksestä. Venäjän median lisäksi Kudrin toi esiin arvostelunsa kansainvälisen valuuttarahaston kokouksessa Washingtonissa. Tämä oli Venäjän hallitukselle liikaa, ja Medvedev erotti Kudrinin 26. syyskuuta 2011, koska tämän esiintyminen rikkoi vallitsevaa konsensusta.³⁴

³² The Moscow times: Russia's Military Spending Is Out of Control, <http://www.themoscowtimes.com>, viitattu 19.5.2015 ja SIPRI, http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/milex_database.

³³ Russian Military Spending: Drawing Blood From A Stone, <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2015/05/19>, viitattu 19.5.2015.

³⁴ Juntunen, Alpo: *Venäjän imperiumin paluu*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1, Strategian tutkimuksia No 31, Helsinki 2012, s. 128.

14.3 Sotatalouden tulevaisuus

Valtiojohdon ja asevoimien suhteet on lainsäädännöllä liitetty tiiviisti yhteen, joten asevoimien kehittämiseksi on taattu valtakunnan johdon tuki pitkälle tulevaisuuteen. Putinin hallinnon aikana sotilaita ja turvallisuusmiehiä on nimitetty runsaasti valtionhallinnon keskeisille paikoille. Täten asevoimien asema yhteiskunnassa on vahvistunut. Vaikka asevoimien uudistamisella on kansan tuki, valtiojohto ei ole antautunut markkinavoimien vietäväksi. Turvatakseen asevoimien rahoituksen pitkälle tulevaisuuteen valtiojohto on katsonut välttämättömäksi Venäjän tuottoisempien rahoituslähteiden, eli energiateollisuuden, ottamisen valtion valvontaan. Samalla valtiojohto ja silovikit, joiksi luetaan turvallisuuspalvelujen, asevoimien sekä ulko- ja sisäasiainministeriöiden edustajia, estävät liikemiehiä nousemasta vallan haastajiksi. Valtiovalta ei halua päästää sotilaallista organisaatiota irralleen muusta hallinnosta, ja siksi doktriinin keskeisenä periaatteena on sotilaallisen organisaation kytkeminen siviilihallintoon, toisin sanoen alistaminen edellä kuvatulla tavalla presidentin hallinnolle.³⁵

Poliittinen johto on sitoutunut nykyiseen politiikkaan asevoimien suorituskyvyn parantamiseksi, mutta mikä on 2030-luvulla vaikuttavan johdon suhtautuminen tehotomiin ja kalliisiin ohjelmiin? Tahtotila on kuitenkin tällä hetkellä vahva ja se antaa mahdollisuuksia nykyisten varusteluohjelmien toteuttamiselle, vaikka Vladimir Putinin paluun presidentiksi ei nähdä vahvistaneen poliittisen johdon kykyä toteuttaa merkittäviä uudistuksia.³⁶ Odotettavissa onkin, että Venäjä jatkaa 2030-luvulla yhä voimapolitiikan maailmassa, jossa maailman valtiot, erityisesti suurvallat, käyvät jatkuvaa keskinäistä valtataistelua alueiden hallinnasta ja kansainvälisestä vaikutusvallasta. Itäisessä Euroopassa kansainvälinen politiikka nähdään enemmän tai vähemmän Venäjän ja läntisten (suur)valtojen, siis Yhdysvaltojen, Saksan, Ranskan ja Britannian, välisenä nollasummapelinä. Sotilaallinen voima on näille valtioille yhä väline saavuttaa valtapoliittiset tavoitteensa. Tästä syystä mainitut valtiot pelkäävät toisiaan ja pyrkivät vahvistamaan asevoimiaan ja sitä kautta tukemaan maidensa sotataloutta, jopa muun talouden kustannuksella.³⁷

Venäjän sotatalouden pitkän aikavälin kehittymiseen vaikuttaa merkittävimmin koko Venäjän talouden kehittyminen. Mikäli talouden laskusuhdanne jatkuu vielä 2020-luvulle, on epätodennäköistä, että jo käynnissä olevat ja suunnitellut varusteluohjelmat toteutuvat. Yhteiskunnallisen vakauden edellytyksenä on jatkuva talouskasvu.³⁸

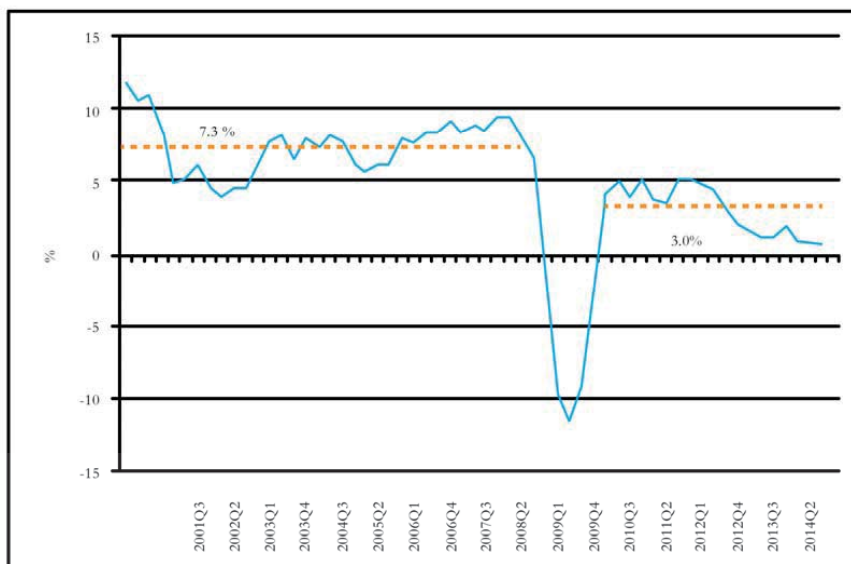
³⁵ Juntunen (2012), 128.

³⁶ Muutosten Venäjä (2015).

³⁷ Puolustusvoimien tutkimuslaitos: *Strategisen ennakointiprojektin reunaskenaario 2015*, ss. 6–7.

³⁸ Muutosten Venäjä (2015).

Lyhyellä aikavälillä Venäjän talouteen ovat vaikuttaneet merkittävimmin öljyn maailmanmarkkinahinnan aleneminen ja lännen asettamat talouspakotteet. 2000-luvun ajan huomattavassa kasvussa ollut bruttokansantuote onkin pysähtynyt, ja seuraavan 20 vuoden aikana sen kasvu on vähäistä, arviolta 1–1,5 prosenttia (kuvio 4).³⁹ Venäjän taloudelle niin Georgian sota kuin Krimin valtauskin ovat olleet selkeästi taloutta haittaavia tapahtumia. Venäjän bruttokansantuotteen ei odoteta lähitulevaisuudessa nousevan tasolle, jolla se oli ennen Georgian sotaa, eikä edes enää tasolle, jolla se oli ennen maailman laajuista taluskriisiä.⁴⁰

Kuvio 4: Venäjän BKT:n kasvun kehitys kevästä 2000 kesään 2014.⁴¹

Venäjän puolustusteollisuudelle on suuri haaste tuottaa varusteluohjelman tavoitteiden mukaiset tilaukset vuoteen 2020 mennessä. Modernin aseistuksen valmistaminen suunnitellusti edellyttää tuotantolinjojen ja suunnitteluprosessien uudelleenrakentamista sekä uuden insinöörisukupolven kasvattamista. Tässä pitkän aikavälin muutoksessa vuoteen 2020 ulottuva varusteluohjelma on vain yksi välietappi.⁴² Näin tapahtuessa sotatalouden varusteluohjelmat vielä 2030-luvulla keskittyvät käynnissä olevien ja 2020-luvulla toteutettavien varusteluohjelmien täydentämiseen ja puutteiden poistamiseen.

³⁹ Korhonen, Iikka: *Understanding the Economic Malaise of Russia – Short-run and long-run*, Suomen Pankki, s. 1.

⁴⁰ Sama, s. 9.

⁴¹ Sama, s. 2.

⁴² Muutosten Venäjä (2015), s. 4.

Venäjällä väestö vanhenee, mikä vääjäämättä johtaa työvoiman saatavuuden vähene-
miseen ja myös koulutustason laskuun⁴³. Tämä tarkoittaa sitä, että puolustus-
teollisuus joutuu kilpailemaan entistä enemmän muiden teollisuudenalojen kanssa
osaavasta työvoimasta. Jo nykyään puolustusteollisuudessa työskentelevien keski-ikä
on korkea, eikä työväestön osaaminen ole kaikilta osin vaadittavalla tasolla.⁴⁴ Venäjä
onkin käynnistänyt koulutusohjelmia poistaakseen osaamisvajetta, mutta koulutuk-
sen tuloksia on odotettavissa vasta 2030-luvun puolessavälissä.

Samaan aikaan Venäjällä yleinen teknologia, tehtaiden kapasiteetti ja tuotantovä-
lineiden yleinen kunto ovat varsin heikolla tasolla verrattuna asetettuihin tuotantota-
voitteisiin. Tästäkin johtuen puolustusteollisuudessa on toteutettava erityisen suuria
uudistuksia.⁴⁵ Ne tehtaot, joissa kyetään tuottamaan vientiin ja ostajamaille kelpavaa
materiaalia, ovat vielä kunnossa, mutta Venäjälle valmistavien tehtaiden kunto on
heikko. Todennäköisesti tuotantokapasiteettia ja tehtaiden suorituskykyä ei kyetä pa-
rantamaan niin hyvin seuraavien 20 vuoden aikana, että kaikki varusteluohjelmat
saataisiin toteutettua täysimääräisesti ja niissä kyettäisiin aloittamaan uusia laaja-
mittaisia hankkeita. Vaikka panostus varusteluohjelmiin ja kapasiteetin kasvattami-
seen on ollut mittavaa, merkittävä osa voimavaroista on hävinnyt hallinnon tehotto-
muuteen sekä laajaan korruptioon.⁴⁶

Venäjän sotateollisuus on ollut koko 2000-luvun yhä enemmän riippuvainen ulko-
maisesta tietotekniikasta ja ulkomaisista komponenteista. Tämä onkin haaste Venä-
jälle, sillä se joutuu nopeasti hankkimaan osaamista tai tuomaan kriittisiä osia kol-
mansien maiden kautta. Ukrainan kriisin myötä kiristyneet Venäjän ja länsimaiden
välit hidastavat hankkeiden läpivientä vielä pitkälle 2020-luvulle, vaikka taloustilanne
ja kiristyneet suhteet alkaisivatkin parantua. Länsimaat ja länsimaiset yhtiöt eivät
enää sijoita Venäjälle yhtä paljon kuin 2000-luvun alussa. Se taas vääjäämättä hidas-
taa Venäjän asevoimien ja sotateollisuuden kehitystä.⁴⁷

Venäjän sotateollisuudella on haasteita kasvattaa tuotantokykyä ja uudistaa sitä vas-
taamaan varusteluohjelman sekä ulkomaanviennin tarpeita. Osa laitoksista, kuten
ilmapuolustusjärjestelmiä rakentava Almaz-Antei, uudistetaan varusteluohjelman ra-
hoituksella. Kuitenkin uudistuksia pidetään liian alhaisina ja moni laitos joutuu käyt-
tämään edelleen Neuvostoliiton aikaisia tuotantovälineitä, minkä vuoksi ne kohtaav-
at vaikeuksia saavuttaa nykyajan laatuvaatimusten mukaisia valmistusstandardeja.⁴⁸
Arvioiden mukaan Ukrainasta aiemmin ostettujen komponenttien tuottaminen ko-

⁴³ Korhonen, s. 8.

⁴⁴ Pynnöniemi, haastattelu 24.3.2015.

⁴⁵ Muutosten Venäjä (2015), s. 4.

⁴⁶ Pynnöniemi, haastattelu 24.3.2015.

⁴⁷ Muutosten Venäjä (2015), s. 37.

⁴⁸ *Military Balance 2014*, International Institute for Strategic Studies, s. 165.

timaassa vaatii noin viidestä kymmeneen vuotta aikaa ja useiden miljardien dollareiden investointeja.⁴⁹

Venäjän vakaus voi kärsiä myös Venäjän eteläisten lähialueiden pitkittyneistä kriiseistä. Lisäksi niin sanotun arabikevään kaltaisella demokraattisella kehityksellä IVY-maissa voi olla haitallisia vaikutuksia Venäjän vakauteen. Muiden IVY-maiden hidas talouskehitys ja poliittiset konfliktit voivat puolestaan lisätä maastamuuttoa Venäjälle ja kärjistää näin etnisiä ristiriitoja Venäjän sisällä, erityisesti sen suurimmissa kaupungeissa.⁵⁰

Mikäli todennäköisyyksistä huolimatta nykyiset varusteluohjelmat saadaan toteutettua ja niiden myötä myös kauppaa kolmansiin maihin pystytään lisäämään, on mahdollista, että varusteluohjelmien rahalliset panostukset tulevat jopa kasvamaan.

Mitkä sitten tulevat olemaan panostuksen kohteena, ja mitä kehitystrendejä on näköpiirissä? Venäjän eristäytyessä läntisestä maailmasta se joutuu etsimään uusia kumppaneita muualta. Todennäköisiä kumppaneita ovat Euraasian talousunioni sekä niin sanotut BRICS-maat⁵¹, joihin Venäjä itsekkin lukeutuu. Samoien kumppaneiden kanssa Venäjä pyrkii myös edistämään asevoimien vientiä ja näin kasvattamaan sotateollisuutensa kannattavuutta. Kuitenkin Venäjän talouden rakenne on erityisen herkkä energian hinnan vaihteluille, minkä vuoksi se joutunee muuttamaan talouden perusmalliaan kyetäkseen ylläpitämään talouttaan.⁵²

Venäjän eristäytyessä asevoimien merkitys kasvaa. Venäjä jatkaa asevoimien ydin- ja konventionaalisen pidäkkeen kehittämistä.⁵³ Venäjä jatkaa asevoimien priorisointia muiden tarvittavien uudistusten edelle.⁵⁴ Kuitenkin Venäjän talouden heikkenemisen johdosta sen puolustusteollisuuden uudistaminen, puolustustarviketilauksen toteuttaminen sekä vanhan kaluston modernisointi hidastuvat.⁵⁵

Maailmanlaajuisesti niin lännessä kuin Venäjälläkin kehitettäviä sotateollisuuden kehitystrendejä 2030-luvulla ovat teknisen kehittymisen myötä syntyvät kokonaan uudet teknologiat ja järjestelmät. Erityisesti nanoteknologian kehittymisen myötä eri järjestelmien ominaisuudet paranevat.⁵⁶ Muita kehitystrendejä ovat miehittämättö-

⁴⁹ *Military Balance 2015*, International Institute for Strategic Studies, s. 166.

⁵⁰ Muutosten Venäjä (2015).

⁵¹ BRICS-mailla tarkoitetaan Brasiliää, Venäjää, Intiaa, Kiinaa ja Etelä-Afrikkaa.

⁵² Strategisen ennakkointiprojektin reunaskenaario 2015, s. 15.

⁵³ Venäjän sotilasdoktriini 2014, <http://kremlin.ru>, 26.12.2014.

⁵⁴ Puolustusvoimien tutkimuslaitos: *Strategisen ennakkoinnin skenaariokysely 2015*.

⁵⁵ The Financial Times: Russia's defence budget hit by slowdown, <http://www.ft.com/cms/s/0/f6564f36-53a3-11e4-929b-00144feab7de.htm#axzz3QCbuzyXb>, 15.10.2014.

⁵⁶ Schilthuisen, Steven & Simonis, Frank: *Nanotechnology – Innovation Opportunities for Tomorrow's Defence*, 2009, <http://www.scint.nl/docs/Nanotechnology-book.pdf>, viitattu 2.2.2015.

mät järjestelmät ja robotit, joita kyetään käyttämään entistä laajemmilla alueilla ja joiden hyödynnettävyys kasvaa. Laskentakapasiteetin kasvun ja tekoälyn yleistymisen ansiosta tietokoneet analysoivat valtavia tietomassoja lähes reaaliajassa ja kykenevät hakemaan käyttäjän profiilin mukaan kohdennettuja tietoja. Informaatioteknologian alueella päästään ennen näkemättömään suorituskykyyn ja langattomien järjestelmien tiedonsiirtokyky paranee merkittävästi. Samaan aikaan tietoverkkoihin kohdistuvat uhkat muodostavat merkittävän haasteen informaatioteknologian hyödyntämiselle.⁵⁷

Avaruuden hyödyntäminen nousee keskeiseksi niin tiedonsiirrossa kuin paikannuksessa ja tiedustelussakin. Suuret maat, Venäjä mukaan luettuna, kehittävät puolustusjärjestelmää avaruuteen ballistisia ohjuksia ja satelliitteja vastaan suunnattujen aseiden torjuntaan. Avaruuteen kohdistuvien uhkien takia korvaavia maanpäällisiä järjestelmiä on kehitetty voimakkaasti, mutta satelliittijärjestelmä on edelleen tärkein paikatietoa maailmanlaajuisesti tuottava järjestelmä.⁵⁸

14.4 Sotatalouden haasteita

Venäjän poliittinen johto on sitoutunut asevoimien suorituskyvyn kehittämiseen ja merkittävien varusteluohjelmien toteuttamiseen. Poliittinen johto on kyennyt perustelemaan kansallisesti asevoimien kehittämisen, jotta kansallinen turvallisuus kyetään takaamaan uhkakuvia vastaavasti. Venäjän johto tulee jatkamaan menestyksekkäästi toteutettua kansallista narratiivia, jolla saadaan edelleen kansalaisten tuki päätösten tueksi ja hyväksytään menoleikkaukset muilta hallinnonaloilta paitsi puolustushallinnolta.

Venäjän federaation budjetin tuloista merkittävä osa perustuu öljyn ja kaasun myyntiin. Energian maailmanmarkkinahinnan muutokset aiheuttavat suuria muutoksia Venäjän tuloihin. Bruttokansantuotteen kasvun on oletettu Venäjällä olevan noin kolme prosenttia, mutta lähivuosien aikana sitä ei saavutettane. Varusteluohjelmien rahoitukseen sillä ei kuitenkaan ole ollut vaikutusta, koska Venäjä kykenee käyttämään vararahastojaan ja leikkaamaan muista menoista.

Venäjän käyttämät puolustusmenot osuutena bruttokansantuotteesta ovat nousseet koko 2000-luvun ajan. Venäjän puolustusmenojen noin viiden prosentin osuus bruttokansantuotteesta on vain hieman korkeampi kuin Yhdysvaltojen vuosittainen panostus puolustusmenoihin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Puolustusmenoihin käytetty rahamäärä Venäjällä on kuitenkin murto-osa Yhdysvaltojen puolustusbudjetista.

⁵⁷ Strategisen ennakkointiprojektin reunaskenaario 2015, s. 18.

⁵⁸ Piensatelliittien mahdollisuuksia puolustussovelluksissa on kuvattu lähteessä Bruhn, Fredrik: *Analysis of Small Space Assets Supporting Air Defense Applications and Survey of Enabling Technologies*, BruhnSpace Report, 2013.

Kaikki Venäjän aikaisemmat asevoimien varustamisohjelmat ovat toteutuneet suunniteltua aikataulua hitaammin ja pääosin suppeammassa muodossa. Tähän ovat olleet syynä muun muassa sotateollisuuden laitosten heikko kunto sekä vanhentunut tuotantoteknologia, tuotekehityksen laiminlyönti ja osaavan työväestön siirtyminen paremmin palkatuille aloille. Varustamisohjelmista siirretään toteutumattomia tai keskeneräisiä hankintoja seuraaviin kehittämisohjelmiin, mikä hankaloittaa niiden toteutumisen seurantaa. Joka tapauksessa panostukset ovat niin merkittäviä, että varusteluohjelmien myötä tullaan saavuttamaan merkittävää suorituskykyä niin laadullisesti kuin määrällisestikin, ja jo näillä kyetään palauttamaan sotilaallista asemaa.

Venäjän johdon tavoitteena on uudistaa kansallista sotateollisuutta, jotta puolustus-
tarvikkeet kyetään tuottamaan kotimaassa tuotekehityksestä aina sarjatuotantoon saakka. Nykyisestä varusteluohjelmasta tähän käytetään noin 13 prosenttia. Sotateollisuuden uudistamisessa korostuvat tuotantokyvyn kasvattaminen ja modernien tuotantoteknologioiden käyttöön ottaminen mukaan luettuna elektroniikkateollisuuden kykyjen kasvattaminen länsimaiselle tasolle asevoimien digitalisoinnin toteuttamiseksi. Puolustusteollisuuden rakennemuutoksen toteuttaminen ei kuitenkaan onnistu suunnitellussa laajuudessa vuoteen 2020 mennessä, vaan se jatkuu pitkälle 2020-luvulle.

Väestörakenne aiheuttaa Venäjälle suuren haasteen saada riittävästi työntekijöitä ja osaavaa työikäistä väkeä teollisuuden tarpeisiin. Käynnistettyjen koulutusohjelmien tulokset ovat nähtävissä vasta 2030-luvulla.

14.5 Venäjän asevoimien logistiikka vuonna 2015

Logistiikalla tarkoitetaan kokonaisvaltaista prosessia, jolla ylläpidetään joukkojen toimintakykyä sekä hankitaan, varastoidaan ja pidetään kunnossa materiaalia⁵⁹. Venäjällä vuonna 2008 käynnistetty asevoimien reformi alkoi vaikuttaa nopeasti asevoimien huoltojärjestelmään ja henkilöstöön. Johtamisrakenne muutettiin neliportaiseksi: keskushallinto, sotilaspiiri, armeija ja prikaati. Huolto ja logistiikka sopeutettiin uudistuksessa osaksi johtamisrakennetta. Entiset laajalle hajautetut yli kaksisataa huoltotukikohtaa yhdistettiin reformissa sotilaspiirien alueille integroiduiksi logistiikkatukikohdaksi, 6–8 logistiikkatukikohtaa jokaiseen sotilaspiiriin. Logistiikkatukikoh-
tien avulla sotilaspiireille muodostettiin uusi alueellinen huoltojärjestelmä, joka mahdollisti myös keskushallinnon vastuulla olevan ase-
teollisuuden yhdistämisen osaksi sitä.⁶⁰

⁵⁹ *Logistiikkaopas*, Juvenes Print Oy, Tampere, 2014, s.167.

⁶⁰ Makarov N. J., Venäjän federation asevoimien yleisesikunnan päällikön, armeijankenraalin, esitelmä Maanpuolustuskurssiyhdistyksen esitelmätilaisuudessa, Helsingin yliopiston juhlasali, 5.6.2012, <http://www.maanpuolustuskurssiyhdistys.fi/d/MakarovinPuhe.pdf>, 6.10.2012.

Kiinteiden logistiikkatukikohtien rinnalle sotilaspiirien huoltojoukoiksi jäivät huoltoprikaatit, rautatieprikaati ja polttoaineputkistoprikaati. Sotilaspiirien logistiikkajoukot mahdollistavat monipuolisesti rautateitä, putkistoja, maanteitä, ilmoitse tai vesistöjä pitkin toteutetut materiaalikuljetukset tuettaville armeijoille.⁶¹

Armeijan logistiikkayksikkönä toimii huoltoprikaati, jota voidaan tukea sotilaspiirien kuljetuspataljoonilla. Prikaateissa huollosta vastaavat täydennyspataljoona, kunnossapitopataljoona ja lääkintäkomppania. Taistelevissa pataljoonissa on lisäksi huoltojoukkueet, mutta komppaniataso on käytännössä riippuvainen ylemmän johtoportaan huollollisesta tuesta.⁶²

Sotilaspiireistä materiaali kuljetetaan armeijalle yleisimmin rautatiekuljetuksilla ja putkistolla. Materiaali kuljetetaan mahdollisimman lähelle tarvitsijaa ja sen jälkeen lastataan kuorma-autoihin. Taisteleville joukoille materiaali kuljetetaan aina kuorma-autoilla. Yleisimmin kuljetustapa muutetaan armeijatasolla.

Huollon keskeisiksi periaatteiksi ovat muodostuneet jatkuvan valmiuden joukkojen toiminnan mahdollistava huoltojoukkojen korkea valmius, työntävä huolto, huoltojoukkojen etupainoinen ryhmittäminen ja liikkuvuus sekä kaikkien kuljetustapojen tarkoituksenmukainen käyttö.

Materiaalivirran arviointi perustuu toistaiseksi aikaisempien kriisien kokemusten perusteella tehtävään kulutuksen arviointiin. Varastopaikkojen saldoja tai alaisten sijaintia ei pystytä vielä määrittämään tarvittavalla tarkkuudella, jotta materiaalin toimittaminen olisi mahdollista yksilöidysti tai varastopaikan tarkkuudella.

Logistiikkaan ja erityisesti kunnossapitoon vaikuttaa myös se, että taistelevien joukkojen panssarikalustoa uusitaan kovaa vauhtia. Huollolle ei ole kehitteillä omia ajoneuvoja, mutta viime vuosina teollisuus on toimittanut armeijan käyttöön runsaasti maastokuorma-autoja.⁶³

14.6 Siviililogistiikan trendejä asevoimien huoltoon

Seuraavan kahdenkymmenen vuoden aikana siviililogistiikan kehittymisen merkittävimmiksi trendeiksi arvioidaan globalisaatio, verkostoituminen, tietojärjestelmien kehittyminen ja asiakaskeskeisyys sekä tarve rajoittaa kustannuksia. Myös ympäristö-

⁶¹ FM 100-2-2, *The Soviet Army: Specialized Warfare and Rear Area Support*, 1984, s. 13-4.

⁶² Rautala, Ari: Venäläisen armeijakunnan taistelu – operatiivis-taktinen tarkastelu, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 4, Edita Prima Oy, Helsinki 2011, s. 111.

⁶³ Vendil Pallin, Carolina & Westerlund, Fredrik: Russia's war in Georgia: lessons and consequences, *Small Wars & Insurgencies*, 20:2, Routledge, 2009, <http://dx.doi.org/10.1080/09592310902975539>.

näkökohtien arvioidaan korostuvan lähitulevaisuudessa. Trendien välille on mahdollista muodostaa selkeitä rajoja, ja pääasiassa samankaltaisia asioita on löydetävissä useista eri trendeistä. Venäjän asevoimien logistiikkaan 2030-luvulla vaikuttavista trendeistä on tässä artikkelissa merkittävimmit arvioitu globalisaatio, verkostoituminen, asiakaskeskeisyys ja kustannustehokkuus. Niiden avulla arvioidaan Venäjän asevoimien logistiikan kehitystä.

Alueellinen huoltojärjestelmä säilyy venäläisen logistiikkajärjestelmän runkorakenteena seuraavien vuosikymmenien aikana. Logistiikan koordinoinnin kokonaisvastuu siirtynee koko asevoimat kattavalle logistiikkalaitokselle, jonka tehtäväksi muodostuu sotatoteellisuuden ja asevoimien logistiikkajärjestelmän sovittaminen toisiinsa.

Alueellinen huoltojärjestelmä säilyy stabiilina, sotilaspiirien sisällä ja niiden välillä verkottuneena, teollisuuden ja asevoimien liitospintana. Logistiikkalaitoksen myötä järjestelmästä tulee aidosti liikkuva sotilaspiirirajat ylittävä verkostomainen kokonaisuus. Tällöinkin sen keskusten sijoituspaikkakunnat on valittava todennäköisesti rautatiestön solmukohtiin. Alueellisen huoltojärjestelmän pysyessä enimmäkseen paikallaan huollon toteuttamiseksi on hyödynnettävä myös taistelualuetta ja sieltä löydetävissä olevia huoltomahdollisuuksia. Tämä on hidasta, ja toteutus vaatii huollon ennakkovalmistelua, kuten rautateiden ja polttoaineputken rakentamista.

Prikaatin alajohtoportaiden huoltojoukot yhdistetään tulevaisuudessa yhteen huoltopataljoonaan. Organisaatiot muuttuvat yhä modulaarisemmiksi ja armeijan huoltoprikaatin kaltaisemmiksi. Taistelevan joukon liikenopeus pakottaa logistiikan seuraamaan hyökkäävää joukkoa samalla nopeudella. Huollon ulottaminen taistelualueella vaatii kalustolta ballistista suojaa.

On perusteltua olettaa, että Venäjällä seurataan länsimaista kehitystä ja pyritään soveltamaan parhaita käytänteitä omaan logistiikkajärjestelmään. Siitä ei kuitenkaan tule logististen trendien kopiota, koska toiminnan logiikka, valtion rooli ja logistiikan perusteet eroavat länsimaisista.

Venäläiset hyödyntävät globalisaatiota asevarusteluteollisuutensa massamaiseen ylläpitoon. Asejärjestelmien myyminen tarkoituksenmukaisiin maihin mahdollistaa teollisuuskapasiteetin ylläpidon ja sen mukanaan tuoman rahoitusvirran sekä kustannustehokkaan toiminnan.

Kustannustehokkuus on merkityksellinen asia teollisuuden ja sotilaspiirien logistiikkakeskuksille. Armeijatasolta alkaen painottuu kustannustehokkuuden sijaan huollon jatkuvuus ja varmuus. Kärjistäen voidaan todeta venäläisen järjestelmän pyrkivän tuottamaan parhaat palvelut kustannustehokkuudesta riippumatta.

Tulevaisuudessa Venäjän asevoimille hankitaan runsaasti modernia ase- ja vaunukalustoa. Asejärjestelmien teknistyminen kasvattaa kunnossapidon tarvetta ja ammattitaitovaatimuksia sekä pakottaa teknisten ratkaisujen yhdenmukaistamiseen ja modulaarisrakenteiden käyttöön. Kunnossapidon rytmi kiihtyy ja pakottaa nopeuttamaan järjestelmien vikakorjauksia yhä lähempänä rikkoontumispaikkaa. Korjausten ja varaosien saannin nopeuttamiseksi kunnossapitojoukot sijoitetaan taistelevan joukon organisaatioon. Varaosien saamista nopeutetaan esimerkiksi käyttämällä 3D-tulostusta.

Venäjällä on eniten kehitettävää sellaisissa logistiikan trendeissä, jotka liittyvät informaatiovirtaan. Tietojärjestelmien kehittyminen mahdollistaa siirtymisen kulutuksen arvioinnista reaaliaikaisempaan materiaalivirranhallintaan. Varastojen materiaalin ja palveluiden siirtäminen alueellisessa verkottuneessa huoltojärjestelmässä on tällöin mahdollista horisontaalisesti operaatioalueiden välillä.

Täydennysrytmin nopeutuminen ja asejärjestelmien väheneminen sekä hajautuminen yhä laajemmalle alueelle pakottavat kehittämään informaatiovirtaa ja paikantamistekniikkaa siten, että asejärjestelmä on mahdollista löytää. Toinen mahdollisuus vastata hajautumiseen ja täydennysrytmin kiihtymiseen on materiaalin varastointi asejärjestelmän luokse tai läheisyyteen sekä näiden materiaalivarastojen verkottaminen toisiinsa.

Tulevaisuuden asiakaslähtöisyys tarkoittaa Venäjän armeijassa enemmän organisaatioita, lavetteja ja vaikuttamisen välineitä, joihin huollon ja logistiikan materiaalivirta ja palvelut kohdistetaan. Yksilö ei ole logistiikan keskiössä vaan osa organisaatiota ja järjestelmää, jonka huoltaminen on merkityksellistä järjestelmän toiminnan takaamiseksi.

VENÄJÄN MAAHANLASKUJOUKOT JA NIIDEN KEHITYSNÄKYMÄT

Timo Hyttinen

Maahanlaskujoukot ovat Venäjän asevoimien itsenäinen aselaji. Maahanlaskujoukot muodostavat Venäjän asevoimien liikkuvat yhteiskäyttöiset voimat, jotka kuuluvat ylipäällikön reserviin. Tässä artikkelissa luodaan katsaus Venäjän maahanlaskujoukkojen historiaan, nykytilaan ja kehitysnäkymiin. Artikkelin perustuu julkisiin lähteisiin.

15.1 Venäjän maahanlaskujoukkojen historiasta

Venäjän maahanlaskujoukkojen historia katsotaan alkaneeksi Voronežista 2. elokuuta 1930, jolloin Moskovan sotilaspiiriin harjoituksessa pudotettiin 12 sotilaan osasto taistelutehtävään. Tätä päivää pidetään virallisesti maahanlaskujoukkojen vuosipäivänä.¹ Maahanlaskujoukkojen muodostaminen viralliseksi aselajiksi alkoi vuotta myöhemmin. Suuren isänmaallisen sodan² alkuun mennessä oli muodostettu yhteensä viisi prikaatia. Vuonna 1941 kuhunkin maahanlaskuprikaatiin kuului jo yli 10 000 sotilasta.³ Vanhin maahanlaskujoukkojen yhtymä on Pihkovassa sijaitseva 76. Maahanlaskudivisioona⁴, joka on perustettu vuonna 1939.

Maahanlaskujoukkoja käytettiin suuren isänmaallisen sodan taisteluissa pääasiassa normaalin jalkaväen tapaan. Ensimmäinen viralliseksi luokiteltava, taistelutilanteessa laskuvarjoilla tehty maahanlasku tehtiin Neuvostoliiton miehittäessä Romanian Besarabian kesäkuussa 1940. Operaatiossa etujoukkona pudotettiin 28. kesäkuuta 1940 aiemmin Mongoliasta palannut 204. Maahanlaskuprikaati Bolgradin⁵ pohjoispuolelle. Pudotuksen jälkeen prikaati marssi kaupunkiin vallatakseen sen. Aiemmin myös

¹ http://structure.mil.ru/structure/forces/airborne/history/historical_sketch.htm, viitattu 12.11.2012. Vrt. Серебрянский, Юрий: ВДВ: секреты подготовки универсальных солдат и ведение полноконтрастного боя, Минск, Современная школа, 2009, ss. 4–5, suom. Serebrjanski, Juri: Maahanlaskujoukot: universaalien sotilaiden koulutuksen salaisuudet ja lähitaistelun toteuttaminen. – Serebrjanskiin mukaan maahanlaskujoukkojen historia on saanut alkunsa vuotta myöhemmin tapahtuneesta asevoimien johdolle pidetystä näytösharjoituksesta Leningradissa, missä niin ikään pudotettiin pieni joukko sotilaita lentokoneesta.

² Venäläinen termi, jolla tarkoitetaan toista maailmansotaa. Siihen ei kuitenkaan lueta kuuluvaksi Suomea vastaan käytyä sotia.

³ Серебрянский, Serebrjanski (2009), ss. 4–5.

⁴ Koko nimi on Punalipun kunniamerkillä palkittu Tšernigovin 76. kaartin maahanlaskudivisioona (nyk. ilmarynnäkködivisioona).

⁵ Nykyisen Ukrainan alueella Moldovian rajan läheisyydessä Odessan alueella.

Suomen suunnalla menestystä saavuttanut 201. Maahanlaskuprikaati suunniteltiin kuljetettavan Bessarabian valtausoperaation kolmantena päivänä Bolgradin lentokentälle ilmakuljetuksin, mutta lentokentän pienen koon vuoksi myös nämä joukot päätettiin pudottaa laskuvarjoihin. Kaupungin valtaus sujui ilman vastarintaa, eikä operaatiota sen vuoksi voida pitää maahanlaskujoukkojen taktiikan toimivuuden osoituksena.⁶

Viimeisin venäläisten maahanlaskujoukkojen varsinaisessa sotatilanteessa toteuttama laskuvarjopudotus vihollisen selustaan tehtiin vuonna 1943 Dneprissä.⁷ Operaatiossa oli tarkoituksena pudottaa yli 6 600 sotilasta noin viidelläsadalla lentosuorituksella saksalaisten selustaan. Operaatio osoittautui kuitenkin useiden eri vaiheiden ja virheiden jälkeen totaaliseksi katastrofiksi. Operaatiossa saatiin lopulta pudotettua noin 4 500 sotilasta vajaan kolmensadan lentosuorituksen voimin. Suuri osa pudotetuista sotilaista ammuttiin jo laskeutumisvaiheessa. Lopulta vain noin 2 300 miestä kyettiin saamaan jonkinlaisiin pieniin osastoihin aiheuttamaan edes vähäistä vastarintaa saksalaisille joukoille. Suurin syy epäonnistumisiin oli kuljetuskonekaluston puute ja henkilöstön heikko koulutustaso. Joukolla ei ollut tarvittavaa kokemusta laskuvarjopudotuksista taistelutilanteessa, koska maahanlaskujoukkoja oli jouduttu miesvajauksesta johtuen käyttämään aiemmissa taisteluissa jalkaväen tapaan.⁸

Vuonna 1956 Unkarin vallankumouksen estämiseksi 31. Maahanlaskudivisioonan kaksi rykmenttiä valtasi Veszprémin lentokentän ja muutamia sotilaskohteita loka-kuun ensimmäisenä päivänä. Kaksi päivää myöhemmin Tökölin lentokentälle jalkautui kaksi muuta maahanlaskurykmenttiä, jotka osallistuivat Budapestin taisteluihin.⁹ Unkarin operaatiossa uutta oli joukkojen ilmakuljetus lentokentälle ilman laskuvarjopudotuksia. Operaation toteutusperiaatteessa on nähtävissä samoja piirteitä kuin nykyisessä ilmarynnäköperiaatteessa. Viimeistään operaatio Unkarissa osoitti asevoimien johdolle maahanlaskujoukkojen kaltaisen nopeasti projisoitavan ylijohdon valmiusjoukon tarpeellisuuden.¹⁰

⁶ Zaloga, Steven J.: *Inside the Blue Berets, A combat history of Soviet and Russian Airborne forces 1930–1995*, Presidio Press, California, Yhdysvallat, 1995, s. 25.

⁷ Kurenmaa, Juha: *Maahanlaskut venäläisessä sodankäynnissä*, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 4, n:o 3/2001, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2001, s. 147, alkuperäinen lähde: Galeotti, Mark: Russia's airborne forces: Coming down to earth, *Jane's Intelligence Review*, huhtikuu 1996.

⁸ Zaloga (1995), ss. 95–111.

⁹ Алехин, Роман: *Воздушно-десантные войска: история российского десанта*, Энциклопедия спецназа, Moskova, Eksmo, 2009, suom. Alehin, Roman: Maahanlaskujoukot: venäläisen maahanlaskun historia, erikoisjoukkojen ensyklopedia, ss. 187–188.

¹⁰ Zaloga (1995), ss. 145–146.

Myös silloisella maahanlaskujoukkojen komentajalla oli osuutta joukon aseman nostamisessa. Armeijankenraali Vasili Filippovitš Margelovia, joka toimi Neuvostoliiton maahanlaskujoukkojen komentajana vuosina 1954–1959 ja 1961–1979¹¹, pidetään keskeisimpänä maahanlaskujoukkojen taktiikan kehittäjänä ja toimintakulttuurin luoja-jana. Margelovin keskeisenä teemana oli toteuttaa käytännössä suvorovilaisia taktiikan perusteita, kuten ”taistele älyllä, älä määrällä” ja ”harjoittelemalla kovaa on helpompaa taistelussa”.¹² Hänen tavoitteenaan oli mekanisoida aiemmin hyvin kevyellä aseistuksella ja kalustolla varustetut maahanlaskujoukot ja näin parantaa joukon taistelunkestävyyttä. Ensimmäisen maahanlaskujoukoille tarkoitetun tela-ajoneuvon kehittäminen alkoi vuonna 1960.¹³

Maailmansotien jälkeen maahanlaskujoukot ovat osallistuneet operaatioihin ja sota-toimiin muun muassa Tšekkoslovakian valtauksessa, Afganistanin sodassa, Tšetšenian sodassa ja entisen Jugoslavian alueella rauhanturvatehtävissä. Georgian konfliktissa vuonna 2008 maahanlaskujoukkojen sotilaita osallistui sotatoimiin Etelä-Ossetian ja Abhasian suunnilla, missä niitä käytettiin maavoimajoukkojen etuosastoina¹⁴. Vuoden 2010 huhtikuussa 150 venäläisiä maahanlaskujoukkojen sotilasta lähetettiin Kirgisiaan suojelemaan Kantin tukikohdassa olleita Venäjän kansalaisia alueella syntyneiden levottomuuksien vuoksi.¹⁵ Maahanlaskujoukkojen rooli vuoden 2014 alkupuolella aloitetussa Krimin valtauksessa ja Ukrainan sodassa oli niin ikään venäläisten kannalta merkittävä. Korkeassa valmiudessa olevien ja hyvin koulutettujen maahanlaskujoukkojen pataljoonan taisteluosastojen ja muiden muodostelmien käytöllä mahdollistettiin nopea strategisten kohteiden haltuunotto.

Maahanlaskujoukkojen organisaatiota ja johtosuhteita on muutettu aikojen saatossa. Vuonna 1964 maahanlaskujoukot siirtyivät maavoimien kokoonpanoon, mutta ne olivat suoraan puolustusministeriön johdossa. Olemassa olleiden kolmen sotilaspiirien alaisen prikaatin lisäksi vuodesta 1979 lähtien muodostettiin useita maahanlaskuprikaateja ja erillisiä pataljoonia.¹⁶ Aselajin vahvuus vuonna 1980 oli arvioiden mukaan noin 50 000–60 000 sotilasta, enemmän kuin millään muulla valtiolla.¹⁷ Ennen Neuvostoliiton hajoamista ehdittiin vielä toteuttaa johtosuhtemuutos, jossa maahanlaskujoukoista muodostettiin itsenäinen aselaji ja joukkojen alistus maavoim-

¹¹ Zaloga (1995), s. 144. – Margelov vapautettiin reilun vuoden ajaksi komentajan tehtävästä oltuaan osallisena maahanlaskujoukon sotilaan loukkaantumiseen johtaneessa juhlinnassa, jossa maahanlaskujoukon sotilas paini lemmikkikarhun kanssa ikävin seurauksin.

¹² Серебрянский, Serebrjanski (2009), ss. 4–5.

¹³ Zaloga (1995), s. 146.

¹⁴ http://structure.mil.ru/structure/forces/airborne/history/historical_sketch.htm, viitattu 12.11.2012.

¹⁵ <http://argumentiru.com/society/2010/04/56255>, viitattu 3.4.2013.

¹⁶ http://structure.mil.ru/structure/forces/airborne/history/historical_sketch.htm, viitattu 12.11.2012.

¹⁷ Kulomaa, Jukka: *Syvään taisteluun*, Johdatus Neuvostoliiton sotataitoon 1917–1991, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Helsinki, 2004, s. 168.

mille purettiin.¹⁸ Myöhemmin kaksi maahanlaskujoukkojen joukko-osastoa alistettiin takaisin maavoimille.¹⁹ 1990-luvun lopussa maahanlaskujoukkoihin kuului neljä maahanlaskudivisioonaa, maahanlaskuprikaati, koulutuskeskus ja tukiyksiköitä.²⁰

15.2 Maahanlaskujoukkojen nykytila

15.2.1 Kokoonpano vuonna 2015

Vuonna 2015 Venäjän maahanlaskujoukkoihin kuuluu kaksi maahanlaskudivisioonaa, Ivanovon 98. Maahanlaskudivisioona ja Tulan 106. Maahanlaskudivisioona, yksi ilmarmyynnäkködivisioona, Pihkovan 76. Ilmarmyynnäkködivisioona, yksi vuoristosodankäyntiin erikoistunut ilmarmyynnäkködivisioona, Novorossijskin 7. Ilmarmyynnäkködivisioona sekä neljä ilmarmyynnäkköprikaattia, Ulan-Uden 11. Ilmarmyynnäkköprikaati, Uljanovskin 31. Ilmarmyynnäkköprikaati, Kamyšinin 56. Ilmarmyynnäkköprikaati ja Ussurijskin 83. Ilmarmyynnäkköprikaati²¹. Lisäksi kokoonpanoon kuuluu Kubinkassa sijaitseva 45. Erillinen tiedusteluprikaati, viestirykmentti ja maahanlaskujoukkojen koulutuslaitoksia sekä kalustovarastoja. Kokonaisuudessaan ylijohdon maahanlaskujoukkoihin kuuluu noin 45 000 sotilasta²².

Jokaisessa maahanlaskujoukkojen divisioonassa on kaksi ilmarmyynnäkkö- tai maahanlaskurykmenttiä, tykistörykmentti, ilmatorjuntaohjusrykmentti, pioneeripataljoona, viestipataljoona, kunnossapitopataljoona, täydennyspataljoona, tiedustelupataljoona²³, lentokuljetteen lääkitäosasto ja muita tukiyksiköitä.²⁴

¹⁸ Kulomaa (2004), s. 169.

¹⁹ http://vk.com/topic-17007122_23101609, viitattu 13.11.2012. – Ussurijskin 83. Ilmarmyynnäkköprikaati oli vuoteen 1990 asti Kaukoidän sotilaspiirin alainen, mutta se alistettiin maahanlaskujoukkojen johtoon kuuden vuoden ajaksi. Vuonna 1996 prikaati alistettiin takaisin sotilaspiirin johtoon, <http://club.desantura.ru/group/282/>, viitattu 13.11.2012. – Ulan-Udessa sijaitseva 11. Ilmarmyynnäkköprikaati oli vuoteen 1990 asti Taka-Baikalin sotilaspiirin alainen, mutta se alistettiin maahanlaskujoukkojen johtoon kuuden vuoden ajaksi. Vuonna 1996 prikaati alistettiin takaisin Taka-Baikalin sotilaspiiriin, myöhemmin Siperian sotilaspiiri, johtoon. Vuoden 2013 joulukuuhun prikaati oli uusimuotoisen Itäisen sotilaspiirin alainen. <http://voinchast.ru/vch74507.html>, viitattu 13.11.2012. – Edellä mainittujen lisäksi maavoimien johtoon jäi vuoden 1990 muista johtosuhdemuutoksista huolimatta Pohjois-Kaukasian sotilaspiirin Kamyšinissa sijaitseva 56. Erillinen ilmarmyynnäkköprikaati, joka myöhemmin vuonna 1997 liitettiin rykmenttinä sotilaspiiriin 20. Moottoroituun jalkaväkidivisioonaan. Toukokuun 1. päivänä 2009 tehdyssä organisaatiomuutoksessa rykmentistä muodostettiin erillinen ilmarmyynnäkköprikaati.

²⁰ http://structure.mil.ru/structure/forces/airborne/history/historical_sketch.htm, viitattu 12.11.2012.

²¹ <http://structure.mil.ru/structure/forces/airborne/structure.htm>, viitattu 1.7.2015. – Vuoden 2013 joulukuun alussa sotilaspiirien alaiset ilmarmyynnäkköprikaatit siirrettiin maahanlaskujoukkojen alaisuuteen.

²² <http://aftershock.su/?q=node/311616>, viitattu 7.7.2015. – Šamanovin haastattelu.

²³ http://ria.ru/defense_safety/20150101/104111775.html, viitattu 7.7.2015 ja http://www.bratishka.ru/archiv/20-08/8/2008_8_2.php, viitattu 8.1.2013. – Aiemmin divisioonassa oli erillinen tiedustelukomppania ja rykmenteillä omat tiedustelukomppanit sekä pataljoonilla tiedustelujoukkueet. Erilliset tiedusteluosat voitiin koota tiedustelupataljoonaksi.

²⁴ Лукин, Михаил: Все воздушно-десантные войска, *Коммерсантъ Власть*, № 30 (884), 02.08.2010, <http://www.kommersant.ru/doc/1475966>, viitattu 8.1.2013, suom. Lukin, Mihail: Kaikki maahanlaskujoukot.

Vuonna 2007 toteutetussa organisaatiouudistuksessa maahanlaskujoukkoihin muodostettiin kolmenlaisia yhtymiä: maahanlaskuyhtymiä²⁵, ilmarynnäkköyhtymiä²⁶ ja vuoristosodankäyntiin erikoistunut yhtymä²⁷. Merkittävin ero maahanlasku- ja ilmarynnäkköyhtymien välillä on se, että viimeksi mainitun pääosat tuodaan lentokoneilla lentokentälle, kun taas maahanlaskuyhtymä on kokonaan laskuvarjopudotuskykyinen. Kaikkien pataljoonien henkilöstö saa nimestään riippumatta laskuvarjohyppykoulutuksen.²⁸ Ilmarynnäkköyhtymät ovat profiloituneet nopeasti liikkuvina eliittijoukkoina, jotka kyetään siirtämään kuljetuskoneilla nopeasti periaatteessa minne tahansa koneiden toimintamatkan sisäpuolella.²⁹ Kaikilla divisioonilla on pääkalustonaan lentokuljetukseen ja laskuvarjopudotukseen kelpaavat vaunutyyppit. Eroja saattaa olla kaluston pudotukseen tarvittavien laskuvarjojärjestelmien määrässä. Lisäksi ilmarynnäkköjoukoissa helikopterikuljetukset ovat keskeisiä.

15.2.2 Pääkalusto vielä 1960-luvun tekniikkaa

Maahanlaskudivisioonaan kuuluvien maahanlaskurykmenttien iskuvoima muodostuu maahanlaskupataljoonien komppanioista, jotka on varustettu Kurganmašzavodin valmistamilla BMD-perheen taistelujoneuvoilla³⁰. Vuonna 2015 suurin osa maahanlaskujoukkojen ajoneuvoista oli BMD-2-tyyppiä, joka on jo yli 30 vuotta vanha rynnäkköpanssarivaunu. Uudempia BMD-3-vaunuja ja saman vaunun pohjalta valmistettuja BMD-4-vaunuja oli käytössä vain muutamia kymmeniä. Aivan uusimpia BMD-4M- ja BTR-MDM Rakuška -vaunuja on vasta pieniä määriä joukkojen testikäytössä.

Tykistön kalustona maahanlaskujoukoissa on maahanlaskujoukkojen kuljetuspanssarivaunun alustalle perustuva 2S9 Nona S -kranaatinheitinvaunu. Vaunun pääaseena on torniin integroitu 120 millimetrin kranaatinheitin. Lisäksi tykistöllä on käytössä kuorma-autoilla vedettävät 122 millimetrin D-30-tykit. Ilmatorjuntaohjusrykmentin kalustona ovat SA-13-ilmatorjuntaohjusvaunut³¹ ja BTR-ZD-ilmatorjuntapanssarivaunut, joissa aseena on 23 millimetrin ilmatorjuntakanuuna ZSU-23-2³². Ilmator-

²⁵ Kaksirykmenttiset Ivanovon 98. Kaartin maahanlaskudivisioona ja Tulan 106. Kaartin maahanlaskudivisioona.

²⁶ Kaksirykmenttinen Pihkovan 76. Kaartin ilmarynnäkködivisioona ja kolmipataljoonainen 31. Erillinen kaartin ilmarynnäkköprikaati.

²⁷ Kaksirykmenttinen Novorossijskin 7. Ilmarynnäkködivisioona (vuoristodivisioona).

²⁸ Болтенков, Дмитрий, Гайдай, Алексей, Карнаухов, Антон, Лавров, Антон, Целуйко, Вячеслав: *Новая Армия России*, (ред.) Барабанов, Михаил, CAST, Moskova, 2010, suom. Boltenkov, Dmitri, Gajdaj, Aleksei, Karnauhov, Anton, Lavrov, Anton & Tselujko, Vjatsjeslav: Venäjän uusi armeija, (toim.) Barabanov, Mihail, ss. 37–38.

²⁹ Sama, ss. 33–35.

³⁰ Jane's Armour and Artillery, Volgograd BMD-1 airborne combat vehicle, <https://janes.ibs.com/CustomPages/Janes/DisplayPage.aspx?DocType=Reference&ItemId=+++1327887&Pubabbrev=JAA>, viitattu 3.4.2013.

³¹ Venäläinen nimi Strela-10M3, <http://ria.ru/video/20101226/313786397.html>, viitattu 14.8.2015.

³² http://www.military-today.com/artillery/btr_zd.htm, viitattu 3.4.2013.

juntajoukoille kuuluvat myös olalta laukaistavat Igla-ohjukset.³³ Panssarintorjunta-aseistuksena divisioonassa on BTR-RD Robot -panssarintorjuntavaunut, joiden aseistuksena on Kornet 9K131 -panssarintorjuntaohjus.³⁴

Maahanlaskujoukkojen varustaminen uudella kalustolla ja varusteilla on käynnistynyt hiljalleen vuoden 2008 Georgian sodan jälkeen. Painopiste kaluston uusimisessa on ollut BMD-ajoneuvojen modernisoinnissa BMD-1:stä BMD-2:ksi sekä tiedustelu- ja johtamisjärjestelmän uudistamisessa. Tarkemmin kaluston uudistamisnäkyviä käsitellään jäljempänä tässä artikkelissa.

15.2.3 Valmiutta ylläpidetään säännöllisellä testauksella

Georgian konfliktin jälkeen maahanlaskujoukkojen komentajaksi noussut Vladimir Šamanov käski muodostaa maahanlaskujoukkoihin viisi pataljoonaa, jotka koostuvat pelkästään sopimussotilaista.³⁵ Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että jokaisessa maahanlaskujoukkojen yhtymässä oli yksi pysyvän valmiuden pataljoona³⁶, jota kyettäisiin käyttämään taistelutehtävissä nopealla aikataululla. Lisäksi jatkossa pataljoonien koulutus piti järjestää siten, että jokaisella hetkellä olisi käytettävissä neljä pataljoonaa yhden ollessa lomalla.

Entisen maahanlaskujoukkojen tiedustelupäällikön Pavel Popovskihin³⁷ mukaan pataljoonan kokoinen osasto saadaan toimintavalmiiksi muutamissa tunneissa ja kolmen vahvennetun divisioonan operatiivinen ryhmittymä johto-osineen kyetään saattamaan valmiuteen 8–10 vuorokaudessa. Joukkoja kyetään nykyisellä organisaatiolla huoltamaan maahanlaskujoukkojen tukikohdista.³⁸

³³ Jane's Armour and Artillery, BTR-D airborne armoured carrier, https://janes.ihs.com/CustomPages/Janes/DisplayPage.aspx?DocType=Reference&ItemId=+++1328496&Pubabbrev=JAA_, viitattu 3.4.2013.

³⁴ Jane's Missiles and Rockets, Russia arms BTR-RD vehicles with Kornet ATGM, <https://janes.ihs.com/CustomPages/Janes/DisplayPage.aspx?DocType=News&ItemId=+++1196710&Pubabbrev=JMR>, viitattu 3.4.2013.

³⁵ <http://www.svoboda.org/content/article/2116759.html>, viitattu 22.1.2013, ВДВ как боевая единица и элемент фольклора, suom. Maahanlaskujoukot taisteluyksikkönä ja osana kansanperinettä.

³⁶ Tässä vaiheessa maahanlaskujoukkoihin kuului neljä divisioonaa ja yksi erillinen prikaati. Myöhemmin myös sotilaspiirien alaiset maahanlaskuprikaatit liitettiin osaksi maahanlaskujoukkoja. Voidaan olettaa, että sama valmiusvaatimus koskee nykyisin myös näitä prikaateja. Ks. myös viitteet 19 ja 21.

³⁷ Pavel Popovskih on nykyisin Maahanlaskujoukkojen yhdistyksen puheenjohtaja. Hän palveli maahanlaskujoukkojen tiedustelupäällikkönä vuosina 1990–1997 ja yhteensä 30 vuotta maahanlaskujoukoissa. Popovskih on kirjoittanut useita artikkeleita, joissa hän arvostelee uusinta asevoimien reformia ja yleisesikunnan suunnitelmia maahanlaskujoukkojen organisaation ja roolin muutoksista. Osa artikkeleista on luettavissa internetissä sivustolla <http://popovskix.livejournal.com/>.

³⁸ Поповских, Павел: Без оперативного резерва, <http://popovskix.livejournal.com/29917.html>, viitattu 22.1.2013, suom. Popovskih, Pavel: Ilman operatiivista reserviä, artikkeli *Venäjän maahanlaskujoukot* -lehdessä toukokuussa 2010.

Popovskihin vuonna 2010 kuvailema valmiustaso testattiin jo pari vuotta aiemmin Georgian konfliktin puhjetessa. Vuonna 2008, perjantaina elokuun 8. päivänä noin kello kaksi aamulla Pihkovan 76. Ilmarynnäkködivisioonan kahden rykmentin komentajat saivat divisioonan komentajalta tehtävän koota pataljoonan taisteluosastot lennätettäviksi kalustoineen Etelä-Ossetiaan vielä saman päivän aamuna.³⁹ Molempiin taisteluosastoihin kuului kaksi vajaan komppaniaa, yhteensä noin kolmesataa sotilasta, noin kaksikymmentä BMD-ajoneuvoa, kranaatinheitinpatteri, neljä kranaatinheitinajoneuvoa ja kolme ilmatorjuntakanuunoilla varustettua BTR-D-ajoneuvoa.⁴⁰ Joukot koottiin Pihkovassa sijaitsevalle Krestin kentälle, mistä ensimmäiset joukot lennätettiin tehtävän tarkentamisen jälkeen samana perjantaina iltapäivän loppulla Pohjois-Ossetiassa sijaitsevalle Beslanin lentokentälle. Ensimmäisenä siirrettyyn pataljoonan taisteluosastoon kuului yhteensä 15 kuljetusilmavoimien raskasta Il-76-kuljetuskonetta kahdeksan ja seitsemän koneen ryhmissä⁴¹. Divisioonan valmiustaso Georgian operaation aloittamiseen osoittautui siis riittäväksi.

Maahanlaskujoukkojen valmiutta testataan useamman kerran vuodessa eritasoisilla tarkastuksilla. Puolivuosittain tehtäviin koulutuskausitarkastuksiin sisältyy taistelijoitten henkilökohtaisten taitojen testaaminen kirjallisesti ja käytännössä sekä varustuksen tarkastaminen ja kaluston käyttökunnon varmistaminen⁴². Valmiuden testaamiseen kuuluneeseen myös valmistautumistehtävien mukaisten suunnitelmien tarkastaminen, kuten kaikissa sotilaallisissa joukoissa. Koulutustarkastukset johdetaan maahanlaskujoukkojen esikunnasta muodostetulla tarkastusryhmällä, ja ne saattavat kestää useita viikkoja, mikäli testiin kuuluu taisteluharjoitus. Pienempiä testauksia järjestetään koulutusrytmin mukaisesti siirryttäessä koulutusvaiheessa suurempien joukkokokonaisuuksien yhteensovittamiseen.

Vuonna 2013 asevoimissa aloitettiin uudenlainen käytäntö testata joukkojen valmiutta yllättäen toteutettavilla harjoituksilla. Ensimmäinen yllättävä taisteluvalmiuden ja -kyvyn testaus⁴³ järjestettiin vuoden 2013 helmikuun loppupuolella Keskipiirin joukoilla. Valmiusharjoituksessa perustettiin strateginen yhteisjohtoporras, jolle alistettiin sotilaspäiriin joukkoja ja sotilaspäiriin alueella sijaitsevia muita joukkoja. Johtoportaalle alistettiin myös Ivanovon maahanlaskudivisioonasta yksi rykmentti. Rykmentin joukot siirtyivät kokoonpanoonsa kuuluvine aseistuksineen ja kalustoineen lentokentälle. Joukko siirrettiin lastautumisen jälkeen 20 kuljetuskoneella Tšeljabinskin alueelle Šagolin lentokentälle. Kentältä joukko suoritti moottorimarssin

³⁹ Анашкин, Г.В.: Бросок на Горн, <http://blog.znatechno.ru/2010/01/22/482/>, viitattu 22.12.2010, suom. Нурру Гориин, 104. Ilmarynnäkkörykmentin komentajan eversti G. V. Anaškinin kertomus Georgian konfliktin tapahtumista.

⁴⁰ Barabanov et al. (2009), s. 58.

⁴¹ Анашкин, Анашкин (2010).

⁴² <http://ulgrad.ru>, viitattu 3.4.2013.

⁴³ Веп. Внезапная проверка боеготовности и боеспособности войск.

Tšebarkulin harjoitusalueelle, missä se toteutti ammunnat käsiasein ja BMD-2-vau-
nuilla.⁴⁴

Yhtenä merkittävänä valmiutta ylläpitävänä tekijänä on kuljetusilmavoimien kone-
kaluston kunto ja saatavuus. Vuonna 2008 ennen organisaatiouudistusta Venäjän
kuljetusilmavoimien⁴⁵ raskaat Il-76-kuljetuslentokoneet olivat ryhmitettynä seitse-
mään kuljetuslentorykmenttiin⁴⁶. Laskennallisesti raskaiden kuljetuskoneiden määrä
olisi ollut noin kaksisataa Il-76-kuljetuslentokonetta⁴⁷. Todellisuudessa toimintakun-
toisten koneiden määrä oli lähempänä sataa, mikä on vuonna 2010 ilmoitettu kone-
kaluston määrä⁴⁸. Tällä konemäärällä voitaisiin laskennallisesti toteuttaa vajaan ryk-
mentin kokoinen maahanlasku kertasuorituksena.⁴⁹ Ilmakuljetusoperaatio koostuu
kuitenkin aina useista portaittaisista ilmakuljetuksista, jolloin tarvittavan kone-
kaluston määrä on vähäisempi. Konekaluston määrä riittää hyvin valmiudessa olevan
joukon ilmakuljetukseen kertasuorituksena. Pataljoonan siirtämiseen kalustoiheen
tarvitaan noin kaksikymmentä Il-76-kuljetuskonetta. Tällöin hyvin valmisteltu ilma-
kuljetusoperaatio kyettäisiin toteuttamaan yhden kuljetuslentorykmentin kalustolla
ilman koneiden keskittämistä. On kuitenkin todennäköistä, että kokonainen kuljetus-
lentorykmentti ei voi olla aina korkeassa valmiudessa kaikkina vuorokauden aikoina,
jolloin konekaluston keskittäminen muista tukikohdista on välttämätöntä.

15.2.4 Sopimussotilaspalvelus ja sotakokemukset kohottavat koulutustasoa

Venäjän asevoimissa yritettiin siirtyä kokonaan sopimussotilas pohjaiseen rakentee-
seen 2000-luvun alkupuolelta alkaen. Valtiollisen kehitysohjelman mukaisesti Pihko-
van 76. Ilmarynnäkködivisioonassa aloitettiin sopimussotilaskokeilu, jonka tavoit-
teena oli kartoittaa mahdollisuuksia siirtyä kokonaan sopimuspalvelukseen.⁵⁰ Kehi-
tysohjelman aikatavoitteena oli, että asevoimien pysyvän valmiuden joukot ovat ko-
konaan sopimussotilasperustaisia vuoteen 2012 mennessä. Kehitysohjelma kohtasi
kuitenkin suuria haasteita niin rekrytoinnissa kuin sopimussotilaiden palvelusolo-
suhteiden järjestelyissäkin. Käytännössä valtiollinen kehitysohjelma päättyi vuosina
2008–2009, jolloin asevoimien uusin reformi käynnistettiin ja joukkojen täyden-

⁴⁴ <http://redstar.ru/index.php/newspaper/item/7626-boegotovnost-proverili-vnezapno>, viitattu 8.4.2013.

⁴⁵ Kuljetusilmavoimat oli vuoteen 2009 asti nimeltään 61. Ilma-armeija.

⁴⁶ Лукин, Михаил, Саввин, Владимир: Вся российская авиация, *Коммерсантъ Власть*, №33 (787), 25.08.2008, <http://www.kommersant.ru/doc/1014594>, viitattu 21.1.2013, suom. Lukin, Mihail & Savvin, Vladi-
mir: Kaikki Venäjän ilmavoimat.

⁴⁷ Kurenmaa (2001), s. 82. – Oletuksena on, että yhdessä rykmentissä on noin 30 kuljetuslentokonetta.

⁴⁸ Болтенков, Boltentkov et al. (2010), s. 64 ja ss. 69–70. – Kussakin kuljetuslentorykmenteissä oli vielä neu-
vostoaikana noin 30 kuljetuskonetta. Konekaluston vanheneminen sekä riittämätön modernisointi ja huolto
ovat vähentäneet konemäärää vuosien saatossa. Viimeaikaisimman lukumäärän oletetaan olevan lähempänä
sataa konetta (2010). Ne on jaettu neljään kuljetuskonetukikohtaan.

⁴⁹ Kurenmaa (2001), liite 13.

⁵⁰ Лукин, Lukin (2010).

tämisessä siirryttiin niin sanottuun sekaperusteiseen täydentämiseen, jossa yhtymien henkilöstö koostuu sekä sopimussotilaista että varusmiehistä.⁵¹

Huolimatta sopimussotilaskokeilun epäonnistumisesta on sopimussotilaiden suhteellinen määrä maahanlaskujoukoissa tavallisia maavoimajoukkoja suurempi. Vuonna 2015 maahanlaskujoukkojen komentajan antaman lausunnon mukaan noin puolet maahanlaskujoukkojen sotilaista on sopimuspalveluksessa. Komentajan mukaan sopimussotilaiden määrän tavoitetaso tulee olla 80 prosenttia maahanlaskujoukkojen kokonaisvahvuudesta. Tämä mahdollistaisi erilaisten tehtävien toteuttamisen siten, ettei varusmiehiä tarvitsisi käyttää taistelutehtävissä.⁵²

Jo ennen vuoden 2008 Georgian konfliktia maahanlaskujoukkojen koulutustason kannalta merkittävää oli se, että iso osa käytännössä kaikkien maahanlaskujoukkojen joukko-osastojen henkilöstöstä oli osallistunut eriasteisiin konflikteihin ja sotatoimiin. Korkeimmissa viroissa palvelevilla oli kokemusta jo Afganistanin sodasta, ja suurella osalla rykmenttien ja pataljoonien johtotehtävissä toimivista upseereista oli sotakokemusta Tšetšenian sodista. Joukkoja oli kierrätetty säännöllisesti Pohjois-Kaukasian alueen terrorismin vastaisissa operaatioissa myös Tšetšenian sotien virallisen päättymisen jälkeen. Joukot tiesivät, mitä sotiminen on ja kuinka vastustaja eliminoidaan. Joukon koulutuksessa kyettiin hyödyntämään aidoissa olosuhteissa omaksuttuja ja hyväksi havaittuja toimintatapoja. Sodissa on pakon edessä, puutteellisesta kaluston suorituskyvystä huolimatta, kyetty löytämään selviytymiskeinot vihollisen voittamiseksi. Sotakokemuksilla on ollut, ja tulee vielä kauan olemaan, suuri merkitys maahanlaskujoukkojen legendaarisen aseman säilyttämisessä.

15.2.5 Maahanlaskujoukkojen tehtävät

Ohjesääntöjen mukaan maahanlaskujoukot on tarkoitettu taisteluihin vihollisen selustassa. Verrattuna muihin maataistelujoukkoihin maahanlaskujoukon etuna on kyky sirtyä nopeasti minne tahansa sotänäyttämöllä ja toteuttaa siellä yllättäviä iskuja ja näin saavuttaa menestystä maavoimien taistelulla. Maahanlaskujoukoilla voidaan nopeasti vallata ja pitää tärkeitä maastonkohtia vihollisen selustassa, häiritä sen valtiollista ja sotilaallista johtoa, vallata saaria, rannikkokaistoja, sotasatamia ja lentokenttiä. Maahanlaskujoukon tehtäviin voi kuulua lisäksi yhdessä muiden joukkojen kanssa laaja vesistönylitys, taistelu vuoristoalueilla tai vihollisen tärkeiden kohteiden tuhoaminen.⁵³ Nykyisiin tehtäviin kuuluu olennaisena osana reagoivana joukkona toimi-

⁵¹ Gresh, Jason P.: The realities of Russian Military Conscription, *The Journal of Slavic Military Studies*, 24:2, 2011, ss. 185–216 ja <http://dx.doi.org/10.1080/13518046.2011.572699>, s. 197, viitattu 21.1.2013.

⁵² <http://aftersbock.eu/?q=node/311616>, viitattu 7.7.2015.

⁵³ Зарицкий, В.Н., Харкевич, Л.А.: *Общая тактика: учебное пособие*, Тамбов: ИЗА-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007, suom. Zaritskij, V. N., Harkevits, L. A.: Yleinen taktiikka-oppikirja, ss. 5–6 ja *Боевой устав воздушно-десантных войск. Часть II (батальон, рота)*.

minen, jolloin maahanlaskujoukkoja voidaan lähettää ensimmäisten joukossa kriisipesäkkeisiin.⁵⁴

Puolustusministeriön virallisten internetsivujen mukaan maahanlaskujoukot ovat ylipäällikön väline, joka on tarkoitettu saartamaan vihollinen ilmasta ja toteuttamaan tehtäviä vihollisen selustassa johtamisen häiritsemiseksi, täsmäaseiden valtaamiseksi ja tuhoamiseksi, reservien liikkeen katkaisemiseksi ja ryhmittymisen estämiseksi sekä selustan yhteyksien häiritsemiseksi. Lisäksi maahanlaskujoukot voivat suojata erillisessä suunnassa, erillisellä alueella tai avoimella sivustalla ja niitä voidaan käyttää maahanlaskujen rajoittamiseen ja tuhoamiseen sekä muihin tehtäviin.⁵⁵

Viimeaikaisissa eriasteisissa konflikteissa ja operaatioissa maahanlaskujoukkoja on käytetty nopeasti projisoitavana maavoimajoukkona. Taktisina tehtävinä on voinut olla nopea eteneminen syvyyteen (Georgia 2008⁵⁶) sitoutumatta raskaisiin taisteluihin etenemisreitillä. Tätä menetelmää kuvataan ohjesäännöissä iskuosastohyökkäyksestä⁵⁷. Iskuosasto pyrkii nopealla liikkeellä käskettyyn tavoitteeseen. Hyökkäyksen päämäärä voi olla tietyn alueen valtaaminen, kohteen tuhoaminen tai haltuunotto. Iskuosasto asettaa etupuolelleen tiedusteluryhmän ja sivustoille tarvittaessa liikkuvia etuvartioasemia.⁵⁸

Taktisena yksikkönä toimii rykmentin pataljoonasta eri aselajijoukoilla vahventamalla muodostettu pataljoonan taisteluosasto. Taisteluosastoja muodostettaessa pataljoonalle voidaan alistaa tykistöyksiköitä, erikoisyksiköitä ja, jos joukko taistelee itsenäisesti, myös helikopteriyksiköitä. Alistettavien joukkojen ja välineiden määrä riippuu tilanteesta ja annetusta tehtävästä. Alistusten lisäksi pataljoonaa tuetaan ylemmän johtoportaan johdossa olevilla epäsuoran tulen yksiköillä. Pataljoonan kokoinen osasto on maahanlaskujoukkojen taktiikan mukaan pääasiallinen taktinen yksikkö.⁵⁹ Kokonaisten rykmenttien käytöstä taistelutehtäviin käytännössä luovuttiin kenraali-eversti Kolmakovin ollessa maahanlaskujoukkojen komentajana⁶⁰.

⁵⁴ http://old.redstar.ru/2008/08/02_08/1_02.html, viitattu 3.4.2013.

⁵⁵ <http://structure.mil.ru/structure/forces/airborne.htm>, viitattu 8.7.2015.

⁵⁶ Анашкин, Анашкин (2010). Ks. myös Hyttinen, Timo: *Venäjän maahanlaskujoukkojen taktiikka Georgian konfliktissa 2008*, esiupeeenkurssin opinnäytetyö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2011.

⁵⁷ Ven. *reid* 'iskuosastohyökkäys', joskus myös 'tuhoajapartioretki'.

⁵⁸ *Боевой устав воздушно-десантных войск. Часть II (батальон, рота)*, luku 5.

⁵⁹ Sama, luku 1, s. 11.

⁶⁰ Лунёв, Андрей, Ращенко, Константин: ВДВ: прорыв к новому облику, *Красная звезда*, 1.8.2009, http://old.redstar.ru/2009/08/01_08/1_05.html, viitattu 28.9.2012, suom. Lunev, Andrei & Raštšepkin, Konstantin Maahanlaskujoukot: Läpimurto uuteen ilmeeseen.

Komppania- ja pataljoonatasoiset joukot kyetään suuntaamaan riittävän nopeasti kriisialueelle toisin kuin suuret rykmentit. Maahanlaskujoukoista muodostettiin Georgian konfliktin alussa pataljoonan taisteluosastoja, joita komentamaan käskettiin divisioonan rykmenttien komentajat⁶¹. Vastaavanlaisissa kokoonpanoissa taisteltiin myös ensimmäisessä Tšetšenian sodassa.

Ukrainan konfliktissa Ukrainan rajalle on niin ikään suunnattu pataljoonan taisteluosastokokoonpanossa olevia maahanlaskujoukkoja. Krimin valtausoperaatiossa ja Ukrainan konfliktissa maahanlaskujoukoista muodostettuja osastoja on käytetty nopeasti alueelle siirrettävinä joukkoina. Toisin kuin Georgian operaatiossa, jossa asevoimien joukot toimivat avoimesti kansallistunnuksin, Krimin valtauksessa joukot toimivat peitetysti ilman kansallistunnuksia. Lisäksi Ukrainan operaatiossa käytettiin tai ainakin hyödynnettiin asevoimiin kuulumattomia joukkioita, kuten kasakoita ja moottoripyöräkerhoja. Georgian operaatiossa, maavoimaryhmittymät mukaan luetuna, maahanlaskujoukot etenivät armeijajohtoportaan johtamina hyökkäysmuodostelmina ja valtasivat alueita muodostaen lopulta puskurivyöhykkeen. Krimillä keskeiset strategiset kohteet otettiin yllätyksellä nopeasti haltuun ja tukikohdat saarrettiin. Toisin kuin Georgian operaatiossa, Krimin valtauksessa maahanlaskujoukkoja käytettiin osana erikoisoperaatiojoukkoja. Itä-Ukrainan alueella käytössä taisteluissa maahanlaskujoukkoja on tietävästi käytetty maavoimajoukkojen tapaan taisteluosastoina, kuten Georgian operaatiossa.

Yhteistä Georgian ja Ukrainan konflikteille oli se, että sotilaallisen voiman käyttökynnys oli erittäin alhainen ja operaatio toteutettiin nopeasti ja yllättäen, voimakkaiden ja koko yhteiskunnan kattavien informaatio-operaatioiden tukemana.

15.3 Maahanlaskujoukkojen kehitysnäkymät

Neuvostoliiton aikana 1980-luvulla joukkojen käyttöperiaatteiden keskeinen käsite oli operatiivinen liikkuva ryhmä (OMG). Sillä tarkoitettiin erikseen muodostettua, nopeasti liikkuvaa panssarijoukkojen, moottoroidun jalkaväen ja aselajijoukkojen muodostamaa yhtymää, jota tuettiin rynnäkkökoneilla sekä taistelu- ja kuljetushelikoptereilla. Liikkuvien voimien suunniteltiin rakentuvan maahanlaskujoukkojen ja pysyvän valmiuden maavoimajoukkojen varaan. Suunnitelma ei kuitenkaan edennyt, koska Venäjän armeijaa vaivasi akuutti rahapula.⁶²

⁶¹ Анашкин, Анашкин (2010).

⁶² Alafuzoff, Georgij & Lähde, Pauli: Venäjän maahanlaskujoukot ja niiden kehitysnäkymät teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyttiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, ss. 227–228.

Ajatusta liikkuvista voimista ei silti ole kokonaan unohdettu. Viimeaikaiset konfliktit ovat osoittaneet nopean reagoinnin joukkojen tarpeellisuuden. Vuonna 2013 ilmoitettiin maahanlaskujoukkojen tehtäväkentän laajenemisesta sekä siitä, että maahanlaskujoukkoja kehitetään jatkossa nopean reagoinnin pääkomponentiksi. Maahanlaskujoukot säilyttävät itsenäisen asemansa ylipäällikön reservinä, ja ne ovat edelleen kaikkein liikkuvin yleisjoukkojen osa, joka kykenee toimimaan itsenäisesti muun muassa vihollisen selustassa tai maavoimien joukkoryhmän osana.⁶³

Maahanlaskuyhtymien sisäiseen kokoonpanoon tehtäneiden muutoksia seuraavan vuosikymmenen aikana. Maahanlaskujoukkojen komentajan lausuntojen mukaan maahanlaskujoukkojen taistelupotentiaalia parannetaan liittämällä helikopteriyksikkö jokaiseen maahanlasku- ja ilmarynnäkkörykmenttiin vuoteen 2020 mennessä. Vahvuutta nostetaan muodostamalla jokaiseen divisioonaan kolmas rykmentti. Suunnitelman mukaan vuoteen 2025 mennessä organisaatiota uudistetaan muodostamalla divisioonista sekakokoonpanoisia siten, että jokaisessa divisioonassa on kolme erilaista prikaatia. Yksi prikaati on maahanlaskuprikaati, yksi kevyt maahanlaskuprikaati ja yksi on ilmarynnäkköprikaati. Lisäksi divisioonalla on sekahelikopterirykmentti, kuljetuslentue (An-2) ja lennokkilentue sekä varailmakomentopaikkatehtävään kaksi helikopteria. Suunnitelmissa kolmijaon mukaisella maahanlaskuprikaatilla on laskuvarjopudotuskykyinen kalusto, jonka ansiosta joukko kyetään kuljettamaan tarvittaessa myös globaalisti kuljetusilmavoimien tuella. Kevyellä maahanlaskuprikaatilla on kalustonaan kevyet panssaroidut pyörälustaiset ajoneuvot, joilla mahdollistetaan osallistuminen rauhanturvaoperaatioihin ja paikallisiin aseellisiin konflikteihin vuoristo-olosuhteissa. Ilmarynnäkköprikaatin kalusto on yhteensopivaa maavoimien kaluston kanssa, ja prikaati kykenee tukemaan joukkoryhmittymien taistelua ilmarynnäkköoperaatioilla sekä toteuttamaan operaatioita itsenäisesti.⁶⁴

⁶³ <http://ria.ru/interview/20130424/934203290.html> ja <http://sdrvdv.ru/gazeta-desantniki-rossii/gazeta-desantniki-rossii-maj-2013-g.html#more-6048>, *Desantniki Rossii* -lehti n:o 5(44), viitattu 25.5.2013.

⁶⁴ <http://www.itar-tass.com/c96/768014.html>, viitattu 25.6.2013.

Joukko	Käyttötarkoitus ja kyky	Kalusto
Maahanlaskuprikaati	Globaali voimanprojisointikyky, laskuvarjopudotteinen	Laskuvarjopudotuskykyinen BMD-kalusto (esim. BMD-4M).
Kevyt maahanlaskuprikaati	Rauhanturvatehtävät, paikalliset aseelliset konfliktit erityisolosuhteissa (mm. vuoristo, arktinen alue)	Kevyet panssaroidut pyöräajoneuvot
Ilmarynnäköprikaati	Maavoimien joukkoryhmittymien tukeminen ilmarynnäköoperaatioilla, itsenäiset ilmarynnäköoperaatiot	Tulevaisuuden taisteluajoneuvot ja maavoimien kanssa yhteensopiva kalusto

Taulukko 1: Tulevaisuuden maahanlaskudivisioonan alaiset prikaatit vuoden 2025 jälkeen⁶⁵.

Uudenlainen kolmijako yhtymän sisällä vaikuttaa tehtävien ja resurssien kannalta järkevältä suunnitelmalta. Tiettyyn tehtävätyyppiin sidottu organisaatio ja kalusto eivät vaadi tekemään niin suuria kompromisseja kuin nykyinen malli. Laskuvarjopudotuskykyinen maahanlaskuprikaati saanee uusimmat BMD-4M-taisteluajoneuvot, joiden pudotuskyvystä ja uintikyvystä pidetään tiukasti kiinni. Tällöin suunnitellun mukainen vaunumäärä riittänee vastaamaan vuoden 2025 jälkeen muodostuvaan tarpeeseen. Kevyen maahanlaskuprikaatin tehtäviksi jäisi nykyisen mallin mukainen pienten aseellisten konfliktien rajoittaminen siihen parhaiten sopivalla kalustolla, kuten Dagestanissa, Kirgisiassa, Georgiassa tehtiin. Ilmarynnäköprikaatin suorituskyvyllä vastattaisiin perinteisempään sodan kuvaan paikallisissa ja alueellisissa konflikteissa maavoimajoukkojen tukena. Ilmarynnäköprikaatin kalustoksi muodostunevat maavoimien kalustotyyppien mukaiset modulaariset panssariajoneuvoperheet.

Joukkojen valmiustaso voisi vaihdella prikaatien välillä siten, että kevyet maahanlaskuprikaatit olisivat korkeimmassa valmiudessa toteuttamaan operaatioita Venäjän rajojen sisällä ja välittömässä läheisyydessä. Maahanlaskuprikaateista olisi valmius muodostaa päivien ja viikkojen kuluessa pataljoonan taisteluosastoja erinäisiin tehtäviin maailman kriisipesäkkeisiin. Voimanprojisointi voitaisiin tehdä kuljetuskoneilla tai meriteitse. Ilmarynnäköprikaateilla olisi maavoimajoukkojen kaltaisesti valmius aloittaa ensimmäinen tehtävänsä henkilöstötäydennysten ja koulutuksen jälkeen muutaman viikon tai kuukauden kuluessa. Suunnitelmaa arvioitaessa on kuitenkin syytä muistaa, että Venäjän asevoimissa on käynnistetty aiemminkin useita reformeja

⁶⁵ Koostettu tekstistä <http://www.itar-tass.com/c96/768014.html>, viitattu 25.6.2013.

ja kerrottu monenlaisista suunnitelmista, jotka ovat lopulta jääneet monessa tapauksessa toteutumatta.

Maahanlaskujoukkojen aiemmat tehtävät ja mahdollinen uusi tehtävä toimia nopean reagoinnin joukkona asettavat maahanlaskujoukkojen komentajan mukaan joukon suorituskyvylle seuraavia vaatimuksia:

- jatkuva valmius joukkojen käyttötarkoituksen mukaisten tehtävien välittömään suorittamiseen
- ilmakuljetisuus
- hyvä liikkuvuus
- kyky toimia vaikeissa olosuhteissa
- kyky taistelutoimintaan eristettynä
- tehokas johdettavuus.

Pysyvän valmiuden kehittäminen riippuu sopimussotilaiden määrästä. Sopimussotilaiden nykyisen määrän lisääminen edellyttää jatkossakin sopimussotilaspalveluksen houkuttelevuuden lisäämistä ja toisaalta varusmiespalveluksen ylläpitoa tarvittavan rekrytointipohjan luomiseksi. Varusmiespalvelus säilynee Venäjän asevoimissa jatkossakin riittävän reservin luomiseksi, eikä suunnitelmia siirtyä kokonaan ammattisotilaista muodostuviin maahanlaskujoukkoihin ole nähtävissä.

Joukkojen keskittäminen mihin tahansa maailman kolkkaan riippuu joukon käytössä olevan kaluston ohella kuljetusilmavoimien kapasiteetista. Käynnissä olevilla ja suunnitelluilla konehankinnoilla pyritään parantamaan nykyistä kuljetuskonekaluston alennustilaa. Il-76-koneen seuraajaksi suunnitellun Il-476-koneen sarjavalmistuksen oli tarkoitus alkaa vuonna 2013. Vuosina 2014–2020 valtiollisen varusteluohjelman puitteissa on tarkoitus valmistaa yhteensä 90 kappaletta Il-476-rungolla toimivaa lentokonetta, joista 41 on kuljetuskoneita (Il-476, Il-76TD-90VD, Il-76MF), 31 ilmatankkaus-koneita (Il-78) ja erikoiskoneita (A-50EI)⁶⁶.

Sopimus uuden An-70-kuljetuskoneen valmistamisesta yhteistyössä Ukrainan kanssa allekirjoitettiin vuonna 2009. Alkuperäisten suunnitelmien mukaan ensimmäiset koneet piti saada testikäyttöön vuoden 2014 aikana. Ukrainan konfliktin myötä uuden An-70-kuljetuskoneen tulevaisuus näyttää kuitenkin huonolta. Kokonaisuudessaan projektin tavoitteena oli tuottaa kuljetusilmavoimille 60 uutta An-70-kuljetuskonetta vuoteen 2020 mennessä.⁶⁷ On todennäköistä, että kuljetusilmavoimien pääkalustona on vielä 2020-luvun alussa nykyiset Il-76-koneet, jotka ovat elinkaarensa lopussa.

⁶⁶ Государственная программа РФ ”Развитие авиационной промышленности на 2013–2025 годы”, <http://www.gosprogrammy.gov.ru/Main/ClientBin/Passports/17.pdf>, viitattu 5.4.2013, suom. Venäjän valtiollinen ohjelma ilmailuteollisuuden kehittämiseksi vuosina 2013–2025, s. 89.

⁶⁷ <http://newsland.com/news/detail/id/1007945/>, 5.4.2013.

Niillä kyetään tukemaan laskuvarjohypyjen ja maahanlaskujen harjoittelua sekä ylläpitämään kyky yksittäisten pataljoonan taisteluosastojen kuljettamiseen. Kokonaisten maahanlaskuprikaatien voiman projisoimiseksi maanosien välillä konekaluston määrä ei ole riittävä.

Maahanlaskujoukoilla on käytettävissä myös joitakin Venäjän ilmavoimien raskaita An-124-kuljetuskoneita. Vuosina 2012–2028 kaikille ilmavoimien An-124-kuljetuskoneille, yhteensä 26 koneelle, tehdään laaja modernisointi, ja vuoteen 2030 mennessä rakennetaan 45 täysin uutta An-124-300V-konetta. Niistä 30 konetta on tarkoitus saada valmiiksi vuoteen 2025 mennessä. Uusien koneiden toimitus on tarkoitus aloittaa vuonna 2016.⁶⁸ Osa uusista koneista tulee kaupalliseen käyttöön. Modernisoiduilla ja uusilla An-124-koneilla helpotetaan maahanlaskujoukkojen kuljetuskaluston puutteita, mutta erittäin raskaat kuljetuskoneet eivät sovellu laskuvarjoihin toteutettavien maahanlaskuoperaatioiden tukemiseen. Ilmarynnäkötoiminnassa raskaita koneita voidaan käyttää joukkojen ja kaluston kuljetukseen lentokentälle⁶⁹. Koneiden toimitusaikataulu ei kuitenkaan ratkaise tai tuo helpotusta nykyisen konekaluston vanhenemisestä johtuvaan ongelmaan ennen vuotta 2025. Uusien kuljetuskoneiden määrä on todennäköisesti vielä 2020-luvun alkupuolella marginaalinen.

Joukkojen hyvää liikkuvuutta sekä kykyä toimintaan vaikeissa olosuhteissa ja eristetynä rakennetaan uusimalla maahanlaskujoukkojen nykyistä pääkalustoa. Vuonna 2007 maahanlaskujoukkojen vaunukalustoa valmistava Kurganmašzavod julkisti täysin uudistetun BMD-4M Sadovnitsa -vaunutyyppin. Vaunussa on uusittu runko, joka antaa paremman suojan miehistölle. Vaunun moottori on sama kuin moottoroidun jalkaväen BMP-3-ajoneuvossa. Tällä on saavutettu lisää tehoa aiempiin versioihin verrattuna. Uusi vaunu miellytti maahanlaskujoukkojen johtoa, ja joukkojen komentaja kenraalievosti Vladimir Šamanov halusi vaunun toimitusten alkavan mahdollisimman pian.⁷⁰ Useiden prosessia pitkittäneiden vaiheiden jälkeen ensimmäiset testi-versiot saatiinkin maahanlaskujoukoille vuoden 2014 aikana. Toukokuussa 2015 ilmoitettiin, että vaunujen sarjatuotanto käynnistetään 1. kesäkuuta 2015 ja ensimmäisen kolmen vuoden aikana toimitetaan yhteensä yli 250 vaunua.⁷¹ Vuonna 2010 julkaistun valtiollisen varusteluohjelman mukaan maahanlaskujoukkojen tulisi saada vuoteen 2020 mennessä 1 700 BMD-4M-vaunua. Sittenmin on ilmoitettu, että vuoteen 2025 mennessä maahanlaskujoukot saavat yli 1 500 BMD-4M-vaunua ja yli 2 500 BTR-MDM Rakuška -vaunua⁷². BMD-4M- ja BTR-MDM-vaunujen perusver-

⁶⁸ Государственная программа РФ, ”Развитие авиационной промышленности на 2013–2025 годы”, s. 88.

⁶⁹ http://fi.wikipedia.org/wiki/Antonov_An-124, viitattu 8.4.2013. – Kiitotien pituuden on oltava vähintään 2,5 km.

⁷⁰ Брагин, Николай, Рацепкин, Константин: Противодесантная операция, *Независимое военное обозрение*, № 25, 27.7.2012, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/27451918>, viitattu 3.4.2013, suom. Brakin, Nikolai & Raštšepkin, Konstantin: Maahanlaskuntorjuntaoperaatio.

⁷¹ <http://vz.ru/news/2015/5/20/746321.html>, viitattu 9.7.2015.

⁷² <http://www.vz.ru/society/2014/8/6/699120.html>, Деловаягазета ”Взгляд”, viitattu 2.7.2015.

sioiden lisäksi vaunuperheeseen on suunnitteilla useita erikoisversioita, muun muassa panssarintorjunta-, ilmatorjunta- sekä johtamis- ja tiedusteloversioita⁷³.

Maahanlaskujoukkojen tiedustelukykyä kehitetään uusien tiedustelupataljoonien suorituskyvyn kasvattamisella. Pataljoonaan kuuluu yksi liitovarjain varustettu erikoisjoukkokomppania, joka kykenee tiedustelutehtäviin 10–12 hengen ryhminä erittäin syvällä vihollisen selustassa. Ryhmä kykenee käyttämään ilmavoimien ja helikoptereiden tulta aiheuttamaan tappioita vihollisen keskitysreiteillä. Pataljoonan lennokki-kompanialla kyetään tiedustelemaan lähisyydydessä ja johtamaan tulta sekä kasvatamaan viestijärjestelmien ulottuvuutta.⁷⁴

Maahanlaskujoukkojen tulivoimaa ja itsenäistä taistelukykyä kehitetään muodostamalla yhtymiin panssaripataljoonat. Lisäksi epäsuoran tulen kantamaa kasvatetaan BMD-vaunuperheeseen kuuluvilla uusilla telatykeillä.⁷⁵ Panssarintorjuntavoimaa kasvatetaan uusilla 2S25 Sprut-SDM-1 -panssarintorjuntatelatykeillä, joiden toimitukset maahanlaskujoukoille on määrä aloittaa vuonna 2016 päätökseen saatavien valtion testien jälkeen.

Kykyä itsenäiseen toimintaan kehitetään uusimuotoisilla materiaalitukijoukoilla. Maahanlaskujoukkojen erityisluonne edellyttää erillisen materiaalitukiprikaatin muodostamista maahanlaskujoukkojen johdon alaisuuteen. Tällä mahdollistetaan nopea ja itsenäinen huolto joukoille, jotka toimivat eristyksissä muista joukoista tai vihollisen selustassa. Materiaalitukiprikaatiin muodostetaan erillinen tekninen huoltopataljoona, joka kykenee tukemaan joukkoja kalustoon liittyvissä huolloissa.⁷⁶ Huolto toteutettaneen ilmakuljetuksin organisaatioon kuuluvilla helikoptereilla ja mahdollisesti kuljetuskoneilla etäisyydestä riippuen.

2010-luvun alkupuolella käynnistetyssä asevoimien huollon uudistamisessa ei kaikilta osin otettu huomioon maahanlaskujoukkojen erityisasemaa vastustajan syvyydessä ja eristyksissä taistelevana joukkona. Maahanlaskujoukkojen huoltojärjestelmä ei voi perustua organisatorisesti kevyeen huolto-organisaatioon, joka on viety ”tilaaja-tuottaja-malliin”, eikä esimerkiksi tilanteeseen, jossa pataljoonilla ei ole omia huoltojoukkoja. Tulevaisuuden globaalissa toimintaympäristössä toimimaan kykenevä maahanlaskuprikaati tarvitsee tuekseen mittavan huolto-organisaation kuljetuskoneineen ja tukeutumiskenttineen tai satamineen. Kevyet maahanlaskuprikaatit tukeutunevat toimiessaan rauhanturvatehtävissä tai aseellisissa konflikteissa alueelle muodostettui-

⁷³ <http://tass.ru/armiya-i-opk/2052983>, viitattu 9.7.2015.

⁷⁴ <http://aftersbock.su/?q=node/311616>, viitattu 7.7.2015

⁷⁵ Sama.

⁷⁶ Содержание специализированного юбилейного выпуска сборника ”Федеральный справочник. Оборонно-промышленный комплекс России”, Том № 10, <http://federalbook.ru/files/OPK/Soderjanie/OPK-10/III/Sbamanov.pdf>, viitattu 9.7.2015.

hin huoltokeskuksiin, joiden materiaalivirrat kulkevat enimmäkseen pyöräkalustolla maanteitse. Maavoimajoukkoja tukevat ilmarynnäkköprikaatit huollettaneen ensisijaisesti maavoimien huoltojärjestelmän kautta ja eristyksissä tai erillisissä suunnissa taistelevat joukot helikopterikuljetuksin. Tukeutumista maavoimien huoltojärjestelmään puoltaa myös se, että kalusto on yhteneväistä maavoimien kanssa.

Maahanlaskujoukkojen johtamisjärjestelmää kehitetään tavoitteena verkostokeskeinen sodankäynti ja joukkojen reaaliaikainen johtaminen. Uuden maahanlaskujoukkojen automaattisen johtamisjärjestelmän Andromeda-D:n kenttätetit saatiin päätökseen maahanlaskujoukkojen viestirykmentissä vuoden 2011 lopulla.⁷⁷ Johtamisjärjestelmä mahdollistaa johtamisen koko komentoketjussa maahanlaskujoukkojen esikunnasta aina yksittäisen sotilaan tasolle. Johtamisjärjestelmän alajärjestelmänä on Polet-K-niminen johtamisjärjestelmä, joka koostuu muun muassa yksittäisten sotilaiden viestivälineistä ja varustuksesta (Ratnik). Viestit kulkevat salatuilla yhteyksillä reaaliaikaisesti.⁷⁸ Automaattisen johtamisjärjestelmän keskeisimpänä etuna pidetään sitä, että elektronisten karttojen ja reaaliaikaisen tiedonsiirron käyttö lyhentää käskyjen ja tehtävien välittämiseen kuluva aikaa. Johtamisjärjestelmän laajentuminen kaikkiin joukkoihin saataneen loppuun 2020-luvulle tultaessa.

15.4 Yhteenveto

Maahanlaskujoukkojen keskeisimmät ongelmat tällä hetkellä ovat uuden kaluston käyttöön saaminen ja valintakriteerit täyttävien kutsuntaikäisten sekä sopimussotilaisiksi rekrytoitavien riittämätön määrä. Maahanlaskujoukkojen erityispiirteiden vuoksi sopimussotilaiden suhteellinen osuus pysyy kuitenkin korkeampana verrattuna maavoimajoukkoihin. Silti kutsuntaikäisten heikosta tasosta johtuen maahanlaskujoukkoihin joudutaan keräämään valittavana olevista kaikki, jotka vähänkin kykenevät maahanlaskujoukoissa palvelemaan. Valitut sotilaat koulutetaan ja varustetaan kolmen neljän kuukauden aikana palveluksessa tarvittavaan kuntoon.⁷⁹

Asevoimien kaluston kehittyessä lisääntyvät myös henkilöstölle asetettavat vaatimukset. Teknistyvän kaluston omaksuminen lyhyen palvelusajan kuluessa voi muodostua haasteeksi. Vuoden mittaisen varusmiespalveluksen aikana on hankalaa oppia käyttämään teknisiä asejärjestelmiä ja soveltamaan saavutettua oppia suuremmissa joukkokokonaisuuksissa. Muun muassa sen vuoksi on todennäköistä, että sopimus-

⁷⁷ Тихонов, Александр: "Андромедa" для крылатой пехоты, *Красная звезда*, № 210, 12.11.2011, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/26231340>, viitattu 3.4.2013, suom. Tihonov, Aleksandr: "Andromeda" maahanlaskujoukoille.

⁷⁸ <http://www.niissu.ru/2013-05-27-12-43-20/andromeda.html>, viitattu 25.6.2013.

⁷⁹ Литовкин, Виктор: Бригады под "зонтиком" десантных дивизий, *Независимое военное обозрение*, № 7, 2012, <http://dlib.eastview.com/browse/doc/26691593>, viitattu 3.4.2013, suom. Litovkin, Viktor: Prikaatit maahanlaskudivisioonien "sateenvarjon" alle.

sotilailla pyritään miehittämään kaikki tehtävät kersantista ylöspäin, jolloin koulutus-aika asejärjestelmien käyttöön muodostuu pidemmäksi. Miehistötehtäviin koulutetaan varusmiehiä, joita myöhemmässä vaiheessa kyetään rekrytoimaan sopimuspalvelukseen. Reserviin siirtyvät varusmiehet ja palveluksensa päättävät sopimussotilaat muodostavat laajempiasteisten sotien vaatiman reservin.

Maahanlaskujoukkojen teknisessä kehittämisessä on epäonnistuttu 1980-luvun jälkeen näihin päiviin saakka. Joukko taistelee edelleen yli 30 vuotta – osin jopa 50 vuotta – vanhalla kalustolla. Ainoastaan johtamisjärjestelmä vaikuttaa maahanlaskujoukoilla olevan muita asevoimien joukkoja parempi, ja kehitys tällä alalla on ollut verrattain nopeaa. Asevarusteluohjelma sitoo asevoimien rajallisia resursseja. Resursseista kilpailevia tahoja on erillisen aselajin näkökulmasta useita. Maahanlaskujoukoilla on etunaan kuuluisa maine menneiden vuosien konflikteista ja syvälle kansan riveihin juurtunut kunnioitus maahanlaskujoukkojen ylivertauisuutta kohtaan. Poliittisen ja sotilaallisen johdon on vaikea olla huomioimatta tätä populistista tekijää asevoimia kehitettäessä. Itsenäistä aselajia tuskin tästäkään syystä tullaan seuraavien kymmenen vuoden aikana lakkauttamaan.

Venäjän taloudellisten intressien suojaaminen ohjaa osaltaan Venäjän asevoimien kehittämistä, ja muuan muassa arktisen alueen merkityksen kasvu vaikuttaa maahanlaskujoukkojen suorituskyvyn kehittämiseen. Pihkovan ja Ivanovon divisioonien joukkoja on jo nyt käytetty arktisella alueella toteutettavissa harjoituksissa nopeasti projisoitavana joukkona vaikeasti saavutettaville alueille. Venäjä tarvitsee taloudellisten intressiensä turvaamiseen hyvin koulutetun ja useissa eri olosuhteissa toimimaan kykenevän joukon, joka voidaan suunnata nopeasti minne tahansa Venäjän rajojen sisällä tai tarvittaessa niiden ulkopuolelle. Myös yhteistoimintakyky merivoimien kanssa korostuu. Joukkoja on kyettävä siirtämään meritse rajallisen ilmakuljetuskapasiteetin vuoksi. Osittain maahanlaskujoukkoja kyetään käyttämään myös merijalkavaen korvaajana maihinnousuissa ja satamien tai muiden sillanpääasemien haluttuunotoissa.

Maahanlaskujoukkojen, kuten koko asevoimien, kehittäminen kulminoituu käynnissä olevan asevarusteluohjelman toteutumiseen. Maahanlaskujoukoilla ei vaikuta tähän mennessä olleen asevarusteluohjelmassa minkäänlaista etulyöntiasemaa muihin maavoimajoukkoihin nähden. On todennäköistä, että asevarusteluohjelma ei toteudu sille asetetussa aikatavoitteessa. Maahanlaskujoukkojen toiminta viimeaikaisissa konflikteissa on kuitenkin osoittanut, että maahanlaskujoukko kykenee toteuttamaan annetut tehtävät hyvin ja tarvittaessa myös puutteellisella varustuksella. Uusien kalustotyyppien ja johtamisjärjestelmien rakentuessa suorituskyky saatetaan asteelle, jota joukolle asetetut tehtävät tulevaisuudessa edellyttävät. Tämänhetkisellä kehitysvauhdilla tavoitteisiin päästäneen 2020-luvun loppupuolella. Venäjän taloudellisen ja

yhteiskunnallisen tilanteen epävakaus voi kuitenkin vaikuttaa joukkojen kehittämisen suunnitelmiin.

Maahanlaskujoukkojen priorisoiminen asevoimien keihäänkärkenä on valinta, joka suuntaa koko asevoimien kehittämistä. Tämän hetken suunnitelmat näyttävät siltä, että maahanlaskujoukot on nostettu selkeästi kehitettävien suorituskykyjen joukkoon. Maahanlaskujoukkoja kehittämällä säilytetään välitön kyky puuttua sotilaallisesti entisen Neuvostoliiton alueen tapahtumiin. Korkean valmiuden maahanlaskujoukot mahdollistavat joustavan ja suhteellisesti mitoitettun voimankäytön. Tavoitteena on, että 2020-luvun lopulla Venäjällä on joukkokokoonpanossaan uudella kalustolla varustetut, verkostokeskeisen sodankäynnin periaattein toimivat ylijohdon alaiset maahanlaskujoukot, jotka kykenevät jopa maailmanlaajuisesti voimanprojisointiin, aseellisten konfliktien rajoittamiseen Venäjän lähialueilla sekä joukkoryhmittymien tukemiseen paikallisissa ja alueellisissa sodissa. Tulevaisuuden organisaatiosta kyetään muodostamaan tehtävään sopivia tulivoimaisia pataljoonan taisteluosastoja, joilla on hyvä tiedustelu- ja johtamiskyky.

Sekä nykyään että tulevaisuudessa maahanlaskujoukot muodostavat Venäjän asevoimien nopean reagoinnin joukkojen rungon. Nopean reagoinnin joukkoihin liitetään myös erikoisjoukkoja. Nopean reagoinnin joukoista halutaan muodostaa työkalu, jolla sotaan alempiasteisiin konflikteihin voidaan reagoida ilman raskaita liikekannallepanojärjestelyitä tai massiivisia joukkojen siirtoja. Nopean reagoinnin joukoilla vastataan eriateisten konfliktien uhkiin. Konfliktit pyritään ratkaisemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja Venäjän rajojen ulkopuolella. Venäjä haluaa välttää tilanteen, jossa se joutuisi puolustautumaan omalla alueellaan. Puolustajan kannalta se tarkoittaa lyhyempää ennakkovaroitusaikaa sotilaallisen voiman käytössä. Maahanlaskujoukot ovat osa strategisen yllätyksen mahdollistavaa suorituskykyä.

VENÄJÄN ASEVOIMIEN ERIKOISJOUKOT JA NIIDEN KEHITYSNÄKYMÄT

Janne Pukkila, Heikki Rabikainen, Lauri Oksa ja Mikko Saarelainen

Venäjäällä eri turvallisuuspalvelut ja asevoimat ovat aina olleet poliittisen johdon ja Kremlin vallankäytön välineitä. Neuvostoliiton romahtaessa pelkäsään turvallisuuskomitea KGB:n palveluksessa oli arvioiden mukaan yli 700 000 henkeä kahdeksan eri direktoraatin alaisuudessa. Välittömästi neuvostoajan päätyttyä Venäjän voimaministeriöiden organisaatioissa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Putinin presidentti- ja pääministerikausien aikana turvallisuuspalveluiden organisaatioita on muokattu ja niiden rooli on korostunut. Poliittisena vaikuttamisen ja vallan välineenä näiden virastojen ja laajemmin silovikien¹ rooli on korostunut ja niiden palveluksessa ollutta henkilöstöä on värvätty laajasti valtionhallinnon eri tehtäviin.² Yksi keskeinen turvallisuuspalvelun komponentti on asevoimien erikoisjoukot. Tässä artikkelissa tarkastellaan Venäjän sotilastiedustelu GRU:n erikoisjoukkojen tehtäviä, roolia ja niiden kehitysnäkymiä.

Venäjän erikoisjoukoista suurin osa toimii enemmän sisäpolitiikan toteuttamisen välineinä federaation turvallisuuspalvelu FSB:n alaisuudessa. Ulkomaan erikoisoperaatioista vastaavat puolestaan ulkomaantiedustelupalvelu SVR ja asevoimien sotilastiedustelu GRU. FSB:n vastuulla on Venäjän kansalaisten ja yritysten suojeleminen myös ulkomailla, joten FSB:n toteuttamat erikoisoperaatiot voidaan ulottaa Venäjän rajojen ulkopuolelle.

Suomi on erityisasemassa Venäjän tiedustelu- ja erikoisoperaatioiden suhteen. Neuvostoaikaisen YYA-sopimuksen vuoksi Venäjä katsoi Suomen olevan enemmän sen ”sisäinen asia”, joten SVR:n sijaan operaatioista vastasivat ja vastaavat yhä FSB ja GRU. Venäjän Suomen suurlähetystössä toimivat sotilasasiamiehet kuuluvat GRU:n organisaatioon, mutta heillä saattaa olla myös virat, jotka eivät välttämättä liity millään tavalla sotilasasioihin.³

¹ Laajemmin käytetty nimitys Venäjän voimaministeriöihin liittyvistä henkilöistä, joilla on myös poliittista tai taloudellista valtaa. Tällaisilla henkilöillä on usein myös taustaa eri turvallisuuspalveluiden organisaatioissa työskentelystä.

² Salomaa, M.: *Erikoisjoukot iskevät ensimmäisinä*, Docendo Oy, Jyväskylä 2015, ss. 130–131.

³ Sama, ss. 132–133.

FSB

Kuten edellä todettiin, FSB toimii tarvittaessa myös Suomen alueella. Siinä on kuitenkin enemmän kyse tiedustelusta ja turvallisuuspalvelusta kuin tämän artikkelin mukaisesta erikoisjoukkojen operaatioista. FSB värvää operaattorinsa asevoimien erikoisjoukoissa palvelevista tai palvelleista sotilaista. Sodan uhkan ja sodan aikana FSB toimii tarvittaessa Kremlin välineenä, mikä tarkoittaa sitä, että sillä on tiedustelu-, sabotaasi- ja eliminointikohteita ja siihen valmistautuneita henkilöitä eri maisissa.⁴

FSB:n erikoisjoukoista niin kutsutut Vympel-iskujoukot on tarkoitettu ulkomailla tapahtuviin operaatioihin. Tällaiset operaatiot voivat olla luonteeltaan tiedustelu-tehtävien lisäksi panttivankien pelastustehtäviä, salamurhia tai sabotaasia. Vympel-operaattorin vaatimuksiin kuuluu sujuva kohdemaan kielen osaaminen sekä laaja sotilas- ja vakoilutaitojen kirjo asekäsitteystä laskuvarjojohppyihin ja väärennetyllä henkilöllisyystodistuksella esiintymiseen. Asevoimien ja GRU:n *spetsnaz*-nimityksen alle kuuluneista joukoista poiketen, alun perin SVR:ään kuuluneen Vympelin katsotaan onnistuneen omissa operaatioissaan Afganistanissa. 1990-luvun alussa kuitenkin joukko kärsi poliittisesti epäonnistuneiden ratkaisujen vuoksi budjettileikkauksista, palkkojenalennuksista ja sen myötä henkilöstön poistumisesta muiden turvallisuuspalveluiden palvelukseen. Vuonna 1995 joukko siirrettiin FSB:n alaisuuteen, mistä sen uusi nousu alkoi. Alkuperäisen käyttötarkoituksen mukaisesti sille säilytettiin vastuu FSB:n ulkomailla tapahtuvista erikoisoperaatioista. Joukkoon kuuluvilla operaattoreilla on runsaasti taistelukokemusta Tšetšeniasta ja Dagestanista sekä laajemmin terrorismin torjunnasta.⁵

GRU

GRU on vahvuudeltaan Venäjän suurin tiedustelupalvelu. Sen vastuulle kuuluvat strategisen, operatiivisen ja taktisen tason tiedustelu. Rauhan aikana GRU:n tehtäväksi on määritelty selvittää Venäjään mahdollisesti kohdistuvia sotilaallisia uhkia ja niihin liittyvien valtioiden suunnitelmia. Tehtäviin kuuluu myös selvittää kyseisten valtioiden asevoimien suorituskykyä sekä tutkia maailmanlaajuisesti sotilasteknologian kehittämistä ja hankkia mallikappaleita muualla tehdyistä aseteknologian tuotteista.⁶

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen GRU haki pitkään toiminnalleen suuntaa, ja se jäi alakynteen Venäjän tiedustelupalveluiden välisessä kilpailussa erityisesti turvallisuuspalvelu FSB:lle. Vuoden 2013 alussa GRU oli heikossa tilassa. Kreml katsoi sen olevan epätarkoituksenmukainen varsinkin ulkomaantiedusteluun, kun FSB oli saanut

⁴ Salomaa (2015), s. 134.

⁵ Galeotti, M.: *Russian Security and Paramilitary Forces since 1991*, Osprey Publishing, China, 2013, ss. 40–41.

⁶ Sama, s. 42.

avoimen mandaatin ulkomaantiedusteluun vuonna 2003. Putin oli jopa syyttänyt virastoa vastuulliseksi asevoimien heikoista suorituksista vuoden 2008 Georgian invaasiassa. Kremlissä GRU:n erikoisjoukkojen katsottiin olevan luonteensa ja käyttötapa-periaatteidensa vuoksi sopimattomia uusien tehtävien sekä kyberajan ja sotilaspolitiikan vaatimiin tehtäviin.⁷

Myös viraston johdon poliittiset harharetket vuosina 1997–2009 ja sen jälkeiset useat epäpätevät johtajat heikensivät merkittävästi GRU:n roolia valtakunnan politiikassa. Vuodesta 2008 alkaen GRU:n budjettia leikattiin jatkuvasti muiden turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden saadessa merkittäviä määrärahan lisäyksiä. Leikkaukset johtivat GRU:n aseman horjumiseen yhtenä päädirektoraattina. Vuonna 2013 sadasta viraston kenraalista kahdeksankymmentä oli erotettu, jäänyt eläkkeelle tai siirretty muihin tehtäviin ja suurin osa sen *spetsnaz*-erikoisjoukoista oli liitetty suoraan asevoimien joukkojen alaisuuteen. Myös ulkomaiden suuriakin toimipisteitä oli supistettu vain yhden upseerin sotilasasiameistoimistoiksi.⁸

Ukrainan tilanteen nopea kehittyminen muutti muutamassa kuukaudessa GRU:n asemaa ja palautti sille kuuluvan keskeisen roolin tiedustelupalveluna. Kreml oli nähnyt aiemmin GRU:n heikkoutena lähialueiden tiedusteluun keskittymisen. Venäjän politiikassa ja turvallisuusajattelussa korostuivat poliittisen johdon roolia tukevat väkivaltaiset salamurhat ulkomailla. Näiden operaatioiden toteutus jäi muiden kuin GRU:n vastuulle. Krimin kaappausoperaation suunnittelu perustui kuitenkin voimakkaasti GRU:n tiedustelutietoihin, kontakteihin ja alueelliseen operaatiovalmiuteen. Itse operaatiossa GRU hoiti ”vihreiden miesten” suojaamisen näiden siirtyessä strategisesti merkittäviin kohteisiin Krimin niemimaalla. Merkittävintä GRU:n kannalta oli se, että suurin osa näistä tunnuksettomista taistelijoista oli ennen kuulunut GRU:n alaisiin asevoimien erikoisjoukkoprikaateihin.⁹

Itä-Ukrainan kapinallisten johtaja tunnistettiin myöhemmin GRU:n upseeriksi, ja länsimaissa epäilykset viraston laajamittaisesta osallisuudesta taisteluihin alkoivat vahvistua. Perustamalla Tšetšenian- ja Georgian konflikteihin osallistuneen Vostok-pataljoonan uudestaan, tuomalla sen Itä-Ukrainaan ja käyttämällä sitä Moskovan auktoriteetin ilmentymänä kapinallisjoukkoja vastaan GRU on luonut Venäjän poliittiselle ja samalla sotilaspoliittiselle johdolle mahdollisuuden johtaa sotatoimia epälinearisesti ja kiistää osallisuutensa Itä-Ukrainan tapahtumiin. GRU toteuttaa Itä-Ukrainassa parasta osaamistaan, jossa sekoittuvat suora voimankäyttö, disinformaa-

⁷ Salomaa (2015), s. 134.

⁸ Galeotti, M.: Putin's Secret Weapon, 2014, http://foreignpolicy.com/2014/07/07/putins-secret-weapon/?wp_login_redirect=0, viitattu 10.8.2015.

⁹ Sama.

tion levittäminen, poliittisen ja taloudellisen paineen luominen sekä peiteoperaatiot. Niiden on katsottava olevan viraston vahvaa toimialuetta myös tulevaisuudessa.¹⁰

Mainittujen turvallisuuspalveluiden ja niiden erikoisjoukkojen lisäksi Venäjällä on erikoisjoukkoja ainakin sisäministeriö MVD:n ja rajavartiopalvelu FPS:n organisaatioissa. Tässä artikkelissa ei kuitenkaan selvitetä näiden joukkojen tehtäviä ja käyttöä vaan keskitytään Venäjän asevoimien erikoisjoukkojen rooliin ja kehitysnäkymiin.

16.1 Venäjän erikoisjoukkojen käytön historia

Janne Jaakkola on tarkastellut Venäjän asevoimien erikoisjoukkoja ja niiden kehitysnäkymiä vuonna 1999 julkaistussa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* -teoksessa. Jaakkolan artikkelin mukaan venäläisten erikoisjoukkojen historia ulottuu aina valankumouksen aikoihin asti. Alkuaikojä ja niiden jälkeistä kehitystä leimasivat erityisesti kyky vaikuttaa taisteluiden tapahtumiin sotänäyttämön syvyydessä. Tämä eräänlainen pääsääntö on ymmärrettävä keskeiseksi joukkojen kehitykseen vaikuttavaksi tekijäksi. Syvyydessä suoritettaviin erikoisjoukko-operaatioihin liittyy myös kiinteä yhteistoiminta maahanlaskujoukkojen kanssa. Ensimmäiset syvyydessä suoritettut erikoisoperaatiot toimeenpantiin ilmakuljetteisilla, laskuvarjoin kohdealueelle pudotetuilla joukoilla. Epätavanomaisen sodankäynnin kokemukset karttuivat Espanjan sisällissodassa 1930-luvulla, ja toisessa maailmansodassa erikoisjoukot olivat osa kaikkien puolustushaarojen taistelua kaikilla rintamilla.¹¹

Kylmän sodan alussa *spetsnaz*-joukot ensin organisoitiin uudelleen, ja sitten alkoi voimakas kehitysvaihe, jonka lopputuloksena Neuvostoliitolla oli käytössään 20 GRU:n alaista erikoisjoukkoprikaatia ja 41 erillistä komppaniaa. Näiden joukkojen ensisijainen tehtävä oli Yhdysvaltain ja Naton ydinasetukikohtien lamauttaminen sekä tärkeimpien viestiyhteyksien tuhoaminen ja avainhenkilöiden eliminointi. Olennaista on, että jo tässä vaiheessa kehitystä näitä joukkoja oli tarkoitus käyttää etupainotteisesti ennen varsinaisten vihollisuuksien alkamista soluttamalla niitä kohdealueelle jo rauhan aikana. Afganistanin sodassa *spetsnaz*-yksiköitä käytettiin säännöllisesti erilaisissa tiedustelu- ja hyökkäysoperaatioissa.¹²

Neuvostoliiton hajottua eri turvallisuuspalveluiden erikoisjoukot olivat mukana Venäjällä käydyssä valtataistelussa, mutta tuolloin poliitikot ymmärsivät vallankaappauksen uhkan vuoksi olla nojaamatta liikaa hyvin koulutettuihin ja varustettuihin joukkoihin. Vuodesta 1994 alkaen useat erikoisjoukot osallistuivat Tšetše-

¹⁰ Galeotti (2014).

¹¹ Jaakkola, J.: Venäläiset erikoisjoukot ja niiden kehitysnäkymät teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkyinen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, ss. 274–275.

¹² Sama, ss. 275–276.

nian sotaan vaihtelevalla menestyksellä. Koko vuosikymmentä vaivasi organisaatioiden tehottomuus. Joukkojen johdossa oli kelvotonta väkeä ja joukkoja yksinkertaisesti käytettiin väärin Tšetšeniassa, minkä seurauksena oli sarja epäonnistumisia ja runsaasti miestappiota.¹³

16.2 Asevoimien erikoisjoukot

Venäjän asevoimien erikoisjoukot kuuluvat hallinnollisesti sotilaspiirien alaisuuteen. Vuonna 2008 käynnistetyn uudistuksen seurauksena osa erikoisjoukkoprikaateista lakkautettiin ja yhdistettiin suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Uudistuksen jälkeen Läntisessä, Itäisessä ja Eteläisessä sotilaspiirissä on kaksi maavoimien erikoisjoukkoprikaatin yhtymää ja Keskisessä sotilaspiirissä yksi yhtymä. Merivoimien erikoisjoukkoprikaateja on jokaisen laivaston yhteydessä yksi yhtymä. Erikoisjoukkoprikaatien ryhmitys vuonna 2015 on esitetty kuvassa 1.

Kuva 1: Venäjän erikoisjoukkoyhtymien ryhmitys.¹⁴

Erikoisjoukot on jaettu sotilaspiireihin seuraavasti:

Läntinen sotilaspiiri

- 2. Erikoisjoukkoprikaati, Pihkova (Pskov).
- 16. Erikoisjoukkoprikaati, Tambov.

Eteläinen sotilaspiiri

- 10. Erikoisjoukkoprikaati, Molokino.
- 22. Erikoisjoukkoprikaati, Bataisk.

¹³ Jaakkola (1999), s. 276 ja ss. 282–283.

¹⁴ спецназ.орг, Venäjän erikoisjoukkoja käsittelevä sivusto, <http://spec-naз.org/>, viitattu 13.8.2015.

Keskinen sotilaspiiri

- 3. Erikoisjoukkoprikaati, Toljatti.

Itäinen sotilaspiiri

- 14. Erikoisjoukkoprikaati, Ussurijsk.
- 24. Erikoisjoukkoprikaati, Irkutsk.

Merivoimien erikoisjoukkoyhtymät sijaitsevat laivastojen yhteydessä Kaliningradissa, Murmanskissa ja Ussurijskissa, ja ne kuuluvat hallinnollisesti sotilaspiirin komentajan alaisuuteen.¹⁵ Edellä esitettyjen joukkojen lisäksi erikoisjoukkoyhtymänä on pidetty Moskovan alueella Kubinkassa sijaitsevaa, hallinnollisesti maahanlaskujoukkojen organisaatioon kuuluvaa 45. Erillistä maahanlaskurykmenttiä. Tätä rykmenttiä on käytetty erikoisjoukkotehtävissä ainakin Georgian konfliktissa vuonna 2008, ja se saa tehtävänsä todennäköisesti suoraan Yleisesikunnan tiedustelupäähallinnosta eli GRU:lta. Tällä nimellä rykmenttiä ei enää välttämättä kuitenkaan ole olemassa, sillä vuonna 2012 Kubinkassa muodostettiin 346. Erikoisjoukkoprikaati, joka saattaa pohjautua edellä mainittuun rykmenttiin. Tämän joukon muodostaminen ja käyttö liittyy ainakin yhden lähteen mukaan Sotšin olympialaisten turvaamiseen ja Venäjän eteläisen strategisen suunnan tehtäviin Pohjois-Kaukasian alueella. Yhtymän arvioidaan olevan valtaosin kaaderiperustainen.¹⁶

Erikoisjoukkoprikaatiin kuuluu tavallisesti kahdesta kolmeen rykmenttiä sekä komento-, viesti- ja huolto-osat. Maavoimien erikoisjoukkoprikaatien vahvuuden arvioidaan rauhan aikana olevan noin 750–1 500 sotilasta. Sodan aikana yhtymien vahvuutta voidaan kasvattaa jopa kolminkertaiseksi. Merivoimien erikoisjoukkoyhtymien vahvuuden arvioidaan olevan 250–750 sotilasta. Yhden erikoisjoukkopartion vahvuus lienee 12–15 taistelijaa.¹⁷ Partio voi jakautua tehtävässä kahteen tai useampaan suuntaan. Yhden erikoisjoukkoprikaatin sotilaista voidaan siis muodostaa käytännössä maksimissaan noin 50–100 partiota. Erikoisjoukot ovat valtaosin kaaderi- ja sopimussotilasperusteisia joukkoja.¹⁸

16.2.1 Tehtävät

Erikoisjoukkoprikaatit on tarkoitettu ensisijaisesti sotilaspiirien operaatioiden tukemiseen. Ne ovat Venäjän näkökulmasta strategis-operatiivisen tason komponentteja, joiden käyttö liittyy lähes poikkeuksetta asevoimien kokonaisuuden kannalta tärkeisiin operaatioihin. Hallinnollisesti erikoisjoukkoprikaatit kuuluvat sotilaspiirien ko-

¹⁵ спецназ.орг.

¹⁶ Комahидзе, I.: 346-я Бригада спецназначения ГРУ, <https://informnapalm.org/97-346-ya-brygada-spetsnaz-nachenyya-gru-prodol>, viitattu 10.8.2015.

¹⁷ <http://voenpro.ru/infolenta/flag-10-brigady>.

¹⁸ <http://desantura.ru/ru/>.

koonpanoon, mutta niiden tehtävät määritetään kuitenkin Yleisesikunnan tiedustelupäähallinnon (GRU) toimesta. Erikoisjoukkojen tärkeimpiä tehtäviä ovat sotilaspiirien toimintaan liittyvä erikois- ja kaukotiedustelu, maalittaminen ja tuholaistointi.¹⁹

Operatiivis-taktisella tasolla erikoisjoukkojen tehtävänä on ensisijaisesti tiedonhankinta, siis tiedustelu vastustajan ryhmyksestä, toiminnasta, vahvuudesta sekä maastosta eri tason komentajien päätöksenteon perusteeksi.²⁰ Erikoisjoukkojen tehtäviin kuuluu muun muassa seuraavanlaisia tehtäviä:

- vastustajan aikomusten selvittäminen ja sen välittömien toimien paljastaminen yllätyksen estämiseksi
- vastustajan vahvuuden, sijainnin, ryhmytyksen ja johtosuhteiden selvittäminen
- tuhattavien kohteiden ja niiden sijainnin selvittäminen
- taistelulentäen keskeisten kohteiden, kuten pioneerirakennelmien sekä miinoitteiden, selvittäminen
- vastustajan uusien aseiden ja sodankäyntitapojen selvittäminen
- vastustajan moraalis-psykologisen tahdon, paikallisväestön mielipiteen ja operaatioalueen taloudellisen tilanteen selvittäminen.²¹

Yleisesikunnan johdossa olevien GRU:n erikoisjoukkojen tehtävät sisältävät kaikki yllä mainitut alemman tason tehtävät. Sotilaspiirin operaatioissa näiden alemman tason tehtävien toteutus jäänee kuitenkin suurimmaksi osaksi muiden kuin erikoisjoukkoprikaatien vastuulle.

Jokaisen sotilaspiirin erikoisjoukkoprikaatin toiminta-alue yhtyy sotilaspiirin vastuualueeseen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi Läntisen sotilaspiirin erikoisjoukkojen toiminta-alue kattaa Venäjän läntisen strategisen suunnan, mukaan luettuna Suomen ja Baltian. Sodan ajan toiminnan valmistelut toteutetaan jo rauhan aikana alueella olevien muiden GRU:n elementtien kanssa. Erikoisjoukkojen käytöllä luodaan edellytykset varsinaisten maa-, ilma- tai merioperaatioiden toteuttamiselle. GRU:n erikoisjoukoilla valmistellaan tarvittavat kohteet ja luodaan edellytykset asevoimien ensimmäisten joukkojen, niin sanottujen ”keihäänkärkijoukkojen” käytölle. Erikoisjoukoilla voidaan saavuttaa venäläisessä operaatiotaidossa myös sellainen asetelma, jossa konventionaaliselle asevoimien joukkojen käytölle ei ole enää tarvetta, esimerkkinä tästä Krim.

¹⁹ Ahmetov, T.: ”Главное для спецназа – это люди” *Национальная Оборона*, №6 июнь 2015, <http://www.oborona.ru/includes/periodics/armedforces/2014/1021/150314361/detail.shtml>.

²⁰ <http://structure.mil.ru/structure/forces/ground/structure/reconnaissance.htm> . – Lisäksi korostetaan omien joukkojen suojaa, toisin sanoen sitä, että omat joukot eivät tule yllätetyksi vastustajan toimien seurauksena.

²¹ www.mil.ru, Venäjän puolustusministeriön verkkosivut.

16.3 Esimerkkejä erikoisjoukkojen käytöstä operaatioissa

Venäjän asevoimien erikoisjoukkoja on käytetty 2000-luvulla Tšetšeniassa, Georgiassa sekä Ukrainassa. Erikoisjoukkojen käyttö myös muilla kriisialueilla on mahdollista, mutta asevoimien erikoisjoukkojen käyttö Venäjän rajojen ulkopuolella laajemmassa mittakaavassa on epätodennäköistä.²²

Ukrainan konflikti on nostanut esiin hybridisodankäynnin käsitteen, joka on terminä uusi, mutta erikoisjoukkojen käyttöperiaatteiden näkökulmasta se ei sisällä toiminnallisesti uusia elementtejä. Hybridisodankäynnin voi nähdä entistä älykkäämpänä tapana käydä sota, sillä sen avulla poliittiset päämäärät pyritään saavuttamaan ilman laajaa asevoimien ja väkivallan käyttöä. Kyse on massiivista väkivaltaa lievempien keinojen monipuolisesta käyttämisestä. Tällöin muun muassa kyberhyökkäykset, taoudelliset painostustoimet, informaatio-operaatiot ja väestön keskuuteen epävarmuutta luovat rajalliset fyysiset iskut saattavat itsessään olla riittäviä poliittisten päämäärien saavuttamiseen.

Hybridisodankäynnin erityispiirre on sodan ja rauhan välisen rajan tietoinen hämärtäminen. Hybridisotaa ei julisteta, vaan se alkaa yleensä huomaamatta. Hybridisota voi johtaa tai olla johtamatta laajamittaiseen aseelliseen sotaan. Voidaan sanoa, että hybridisodankäynti sisältää kaikki sodankäynnin osa-alueet ja siinä yhdistellään tavanomaisen ja epätavanomaisen sodankäynnin keinoja.²³ Venäläiset itse määrittävät hybridisodankäynnin siten, että se on eri sodankäynti- ja vaikuttamismuotojen yhdistelmä, jossa käytetään sekä aseellisia että ”irregulaarisia” ryhmittymiä ja johon liittyy myös siviilitoimijoita. Osa venäläisistä sotilasteoreetikoista on käyttänyt hybridisodankäynnistä myös nimitystä ”hallitun kaaoksen sota”.²⁴

16.3.1 Georgia

Venäjän erikoisjoukkojen käytöstä Georgiassa on olemassa vaihtelevia näkemyksiä. Eri lähteiden mukaan Venäjän erikoisjoukoista taisteluihin Georgiassa osallistui ainakin 2., 10. ja 22. Erikoisjoukkoprikaatin sotilaita.²⁵ Näiden joukkojen arvioidaan aloittaneen taistelut Georgian joukkojen kanssa ennen Venäjän päävoimien hyökkäystä. Erikoisjoukkojen tehtävät Georgiassa painottuivat ennen konfliktin alkua tapahtuneeseen tiedusteluun sekä osin tuholais- ja vastaiskutoimintaan. Varsinaisen

²² Ahmetov (2015).

²³ Salenius-Pasternak, C. & Limnell, J.: Suomi hybridisodankäynnin kohteena. Yhteiskunnallisia haavoittuvuuksia ja sotilaallisella voimalla uhkaamista. *FILA Comment 6/2015, Ulkopoliittinen instituutti, helmikuu 2015.*

²⁴ Igorevna, L.: Что такое гибридная война? Концепция и тактика гибридной войны, <http://fb.ru/article/182506/cto-takoe-gibridnaya-voyna-kontseptsiya-i-taktika-gibridnoy-voynyi>, viitattu 10.8.2015.

²⁵ Kozlov, S.: Спецназ ГРУ: 1998–2010 ГОДЫ, <http://www.agentura.ru/specnaz/gru/1998-2010/>, viitattu 11.8.2015.

konfliktin aikana erikoisjoukot joutuivat taistelemaan pääosin normaalin jalkaväen tapaan asutuskeskuksissa.

Georgian tapahtumat käynnistivät uudistukset, joiden seurauksena GRU:n alaisuudessa toimineet *spetsnaz*-yksiköt siirrettiin asevoimien alaisuuteen. Maavoimat oli jo vuosia painostanut sotilasjohtoa rakenteellisiin muutoksiin. GRU:n katsottiin olevan vakoilu- ja tiedusteluorganisaatio, jolla ei ollut tarkoituksenmukaista käyttöä taistelutiedusteluun ja kommandoiskuihin koulutetuille joukoille. Georgian sodan yhteydessä tapahtunut sarja epäonnistumisia, joissa GRU:n alaisten erikoisjoukkojen ja maavoimien yksiköiden yhteistoiminnan ontumisen seurauksena syntyi miestappioita, korosti tarvetta GRU:n organisaation ja toiminnan kehittämiseksi.²⁶ Georgian tapahtumat olivat jatkoa Tšetšenian operaatioille, ja voidaankin arvioida, että näiden yhteisvaikutukset ja opit vaikuttivat myös erikoisjoukkojen uudelleenorganisointiin sekä tehtävien tarkennuksiin.

16.3.2 Ukraina

Viimeisimmät esimerkit Venäjän erikoisjoukkojen operaatioista ovat Ukrainan konfliktiin johtaneista tapahtumista. Venäjän erikoisjoukot osallistuivat Krimin valtauksen keväällä 2014, minkä seurauksena Krimin alue liitettiin takaisin Venäjän yhteyteen. Tämä tapahtumakulku käynnisti Itä-Ukrainan alueella sotatoimet. Krimin ja Itä-Ukrainan sotilaallisten toimintojen kokonaisuutta on alettu kutsua hybridi-sodankäynniksi.

Krimin valtauksesta ja erikoisjoukkojen roolista on esitetty kaksi eri arvioita. Ensimmäinen vaihtoehto on Venäjän toteuttama erikoisjoukkojen nopea ryhmittäminen alueelle, operaation tarvittavien valmistelujen toteutus ennakkoon suunnitelluilla kohteilla sekä varsinainen pääjoukon siirto Krimille. Tässä vaihtoehdossa alueella toimivat joukot olisivat olleet enimmäkseen erikoisjoukkojen sotilaita. Arvio tästä vaihtoehdosta perustuu tilanteen nopeaan kehitykseen. Sen perusideana on tarkka ennakkosuunnittelu sekä todennäköisesti jo rauhan aikana tapahtunut kohteiden tiedustelu ja operaation valmistelu. GRU:n erikoisjoukkojen käyttöperiaatteet ja tehtävät ovat juuri kuvattuna kaltaisia.

Vaihtoehtoisesti on arvioitu, että operaation valmisteluvaihe on kestänyt kauemmin, ja sinä aikana erikoisjoukot ovat väränneet lukuisia paikallisia aktivisteja luodakseen laajan paikallisen verkoston ”vihreitä miehiä” odottamaan operaation toimeenpanoa. Operaatio aktivoitiin lähettämällä erikoisjoukkojen sotilaita ottamaan haltuun keskeisiä kohteita ja johtamaan värättyjen verkostoa. Tässä vaihtoehdossa värättyt aktivistit, siis ei-valtiolliset toimijat, olisivat kuitenkin muodostaneet operaation osallis-

²⁶ Galeotti (2015).

tuneiden enemmistön. Tämä kehitysskenaario perustuu siihen, että Krimille yllättäen ilmestyneet ”vihreät miehet” olivat varsin nopeasti paikoillaan ja heidän toimintansa näytti mediassa annetun kuvan perusteella ulospäin valmistellulta ja koordinoidulta. Tällaisen operaation onnistuminen edellyttää riittävää määrää asevoimien erikoisjoukkojen sotilaita alueella tai vaihtoehtoisesti huolellisesti ja pitkällä aikavälillä valmisteltua operaatiota, johon osallistuu myös paikallisia tai Krimille ryhmitettyjä sotilaita.

Edellä esitetyt tapahtumaskenaariot eivät välttämättä vastaa todellisia tapahtumia. Niiden antamat reunaehdot vaikuttavat kuitenkin erikoisjoukkojen käytön mallintamiseen ja tehtävien arviointiin. Molemmissa vaihtoehdoissa on löydettävissä yhteisiä nimittäjiä, joiden avulla voidaan Krimin valtauksen perusteella arvioida erikoisjoukkotoiminnan toteuttamista. Molemmissa vaihtoehdoissa operaatioon on käytetty todennäköisesti sekä varsinaisia erikoisjoukkojen sotilaita että ei-valtiollisia toimijoita. Näiden kahden toimijan välinen suhde ja toiminnallinen rooli näyttäytyvät erilaisena eri skenaarioissa. Toisekseen molemmissa vaihtoehdoissa varsinaisten asevoimien erikoisjoukkojen määrä lienee ollut melko pieni. Niiden vahvuudeksi on arvioitu enintään tuhat sotilasta. Lisäksi aseistus on ollut varsin kevyttä.²⁷

Krimin operaatiossa erikoisjoukkojen tehtävänä oli toimia alueella ensimmäisenä osastona, jonka toimenpitein varsinainen operaatio voitiin käynnistää. Erikoisjoukoilla otettiin haltuun keskeiset kohteet ja mahdollistettiin taistelujoukkojen ryhmittäminen alueelle. Lisäksi erikoisjoukkojen keskeinen rooli ilmeni paikallisväestöön vaikuttamisessa, jolla taattiin se, että paikallisväestö ei tunnistanut alueella olevia joukkoja venäläisiksi ja ulospäin suunnattu informaatio kielsi venäläisten joukkojen läsnäolon alueella.

Virallinen Venäjä kielsi alussa sen joukkojen läsnäolon Krimillä. Krimillä järjestetyn kansanäänestyksen ja alueen Venäjään liittäminen jälkeen presidentti Putin kuitenkin myönsi, että Venäjän joukkoja oli alueella. Se tuskin tuli kenellekään yllätyksenä. Venäjän joukkojen läsnäolon kieltäminen vain kertoo laajemmin Venäjän tavasta käydä informaatiotasotaa, vaikuttaa mielipiteisiin ja ilmentää myös laajemmin hybridisodankäynnin yhtä keskeistä osa-aluetta eli disinformaation levittämistä. Erikoisjoukkojen toiminta ja toimintaedellytysten luominen onnistuvat tehokkaammin olosuhteissa, joissa osalliset ja tapahtumien kulku ovat epäselviä.²⁸

²⁷ Nordberg, J.: Russian Military Capability in a Ten Year Perspective – 2013, *FOI:n arvio Russia Security Studies Program*, 24. marraskuuta 2014.

²⁸ Sama.

Krimin operaatio on nimetty yhdeksi Venäjän erikoisjoukkojen menestyksekkäimmistä operaatioista. Tapahtumiin osallistuneiden joukkojen varustus, toiminta sekä ennen kaikkea tehtävien onnistunut toteutus viittasivat jo tapahtumien alkuvaiheessa erikoisjoukkojen käyttöön. Uudet ja nykyaikaiset varusteet ja aseistus kiinnittivät laajalti kansainvälistä huomiota. Krimin alueen keskeisten kohteiden, kuten hallintorakennusten ja lentokentän, haltuun ottaminen, Ukrainan asevoimien varuskuntien eristäminen sekä rajavartioiden vastuun siirtäminen Venäjän hallintaan olivat kaikki mitä keskeisimpiä tapahtumia, ja ne kuvastavat erikoisjoukkojen toiminnan yllätyksellisyyttä ja operaation tavoitteiden saavuttamista.²⁹

Venäjän erikoisjoukkojen käyttö Itä-Ukrainassa poikkeaa jonkin verran Krimin tapahtumista. Myös Itä-Ukrainassa erikoisjoukoilla otettiin haltuun keskeiset kohteet ja vaikutettiin paikallisväestön mielipiteeseen sekä tuettiin käyttöperiaatteiden mukaisesti asevoimien muiden joukkojen tehtävien toteuttamista. Keskeinen ero koskee ei-sotilaallisten joukkojen käyttöä. Niiden avulla luotiin Itä-Ukrainaan sisäinen ”hallittu kaaos”, osin ilmeisesti rahallisen kompensaation avulla, mutta myös kansallistunnetta ja nationalistisia arvoja käytettiin hyväksi.³⁰ Krimin operaatiossa tällaiselle laajemmalle vaikuttamiselle ei ollut tarvetta.

Ukrainan tapauksessa Venäjän valtio johdon päätöksenteko- ja toimeenpanokyky on ollut nopeaa ja aloitteellisuus on onnistuttu pitämään omissa käsissä. Keskitetty päätöksenteko on hybridisodankäynnissä etu. Myös tapahtumien aikajänne on ollut suhteellisen lyhyt ja eskaloituminen on tapahtunut nopeasti.³¹ Erikoisjoukkojen käytön kannalta tämä on yksi keskeinen tekijä, joka mahdollistaa niiden ennakoivan ja nopean käytön osana kokonaisoperaatiota. Nopea toimeenpanokyky asettaa kuitenkin vaatimuksia erikoisjoukkojen valmiudelle sekä korostaa ennakkovalmistelujen merkitystä.

Edellä esitetyt havainnot erikoisjoukkojen käytöstä nostavat esiin muutamia sota-aidollisia avaintekijöitä. Ensinnäkin erikoisjoukkojen käyttö painottuu operaation alkuvaiheeseen, jolloin niiden käyttö epäselvissä olosuhteissa, konfliktin ja rauhan välitilassa tai uudella operaatiosuunnalla on mahdollista. Toiseksi niiden käytöllä luodaan edellytykset varsinaisen operaation toteuttamiseksi asevoimien joukoin. Erikoisjoukkojen käyttö suunnitellaan ja suunnataan tärkeiden kohteiden ja alueiden tiedusteluun sekä haltuunottoon, jolloin varsinaisella päävoimalla ei sitouduta hyökkäysedellytysten luomiseen. Erikoisjoukkojen käyttö liittyy aina operaation kannalta keskeisiin tavoitteisiin, ja toimintaan osallistuvien sotilaiden määrä on suhteellisen pieni verrattuna esimerkiksi moottoroidun jalkaväen lukumäärään. Erikoisjoukkojen

²⁹ Kruglov (2014).

³⁰ Nordberg (2014).

³¹ Saloniemi-Pasternak & Limnell (2015).

sotilaiden lisäksi operaation alkuvaiheessa tällaisiin tehtäviin liittyy yleensä myös maahanlaskujoukkojen toimintaa. Myös näitä sotilaita kutsutaan Venäjän käyttämässä termistössä erikoisjoukoiksi, mikä saattaa sekoittaa myös mediassa annettavaa informaatiota. Kohteiden haltuunoton lisäksi erikoisjoukkojen toinen keskeinen tehtävä on tiedustelu, jonka toteutus on mahdollista jo rauhan aikana. Asevoimien operaation edetessä erikoisjoukkojen käytön painopiste muuttuu todennäköisesti entistä enemmän tiedustelupainotteiseksi.

Erikoisjoukkojen tehtäväkenttä on laaja, ja sodankäynnin evoluutio on tuonut mukanaan useita uusia vaikuttamisen elementtejä. Nämä ovat mahdollisia uusia tehtäviä myös erikoisjoukoille. Seuraavassa alaluvussa pohditaan uusien sodankäyntimuotojen ja ulottuvuuksien vaikutusta erikoisjoukkojen tehtävien kehittymiselle ja monipuolistumiselle.

16.4 Arvio erikoisjoukkojen tehtävistä

Janne Jaakkola viittasi jo mainitussa artikkelissaan vuonna 1995 ilmestyneeseen eversti V. V. Kadetovin kirjoitukseen *Voennaja Mysl* -lehdessä³². Kadetov arvioi erikoisjoukkojen käyttöperiaatteita tulevaisuudessa. Kyse oli mielipidekirjoituksesta, mutta tässä yhteydessä, kaksikymmentä vuotta myöhemmin, on hyvä pohtia hieman esitettyjen arvioiden toteutumista. Kadetov luokitteli erikoisoperaatiot kymmeneen eri kategoriaan:

1. vihollisen selustassa suoritettavat tiedusteluoperaatiot, mukaan luettuna avainhenkilöiden ja -materiaalin kaappaamiset
2. vihollisen selustassa suoritettavat tuhoamisoperaatiot, jotka kohdistuvat esimerkiksi avainjärjestelmiin
3. muiden puolustushaarojen, useimmiten ilmavoimien ja ilmapuolustusjoukkojen, taistelua tukevat operaatiot
4. psykologiset operaatiot, joilla pyritään vaikuttamaan vihollis- tai kohdemaan kotirintamaan
5. valtion sisäisen turvallisuuden operaatiot, joiden päämääränä on järjestyksen säilyttäminen tai palauttaminen ja poliittisesti kumouksellisen toiminnan estäminen, esimerkiksi Tšetšenian ja Dagestanin tapahtumat kuuluvat tähän kategoriaan
6. ulkomailla olevien Venäjän kansalaisten ja yritysten suojele, jolla varmistetaan oikeuksien toteutuminen
7. etsintä- ja pelastusoperaatiot, joiden tavoitteena on kriisiin liittyvien vankien, kadonneiden tai muista syistä mahdolliseen selustaan jääneiden pelastaminen

³² Kadetov, V. V.: Праименение войск специального назначения в современных условиях, *ВОЕННАЯ МЫСЛЬ* № 4/1995, ss. 23–28, <http://militaryarticle.ru/voennaya-mysl/1995-vm/8740-primenenie-vojsk-specialnogo-naznachenija-v>, viitattu 10.8.2015.

8. ulkomaisten epätavanomaisten joukkojen tukeminen, joka käytännössä tarkoittaa sellaisten poliittisten aseellisten ryhmien toiminnan tukemista, joista on Venäjän alueeseen liittyvien intressien suhteen hyötyä
9. avustavat erikoisoperaatiot, joilla tarkoitetaan esimerkiksi humanitaarisen avun perille saamisen turvaamista luonnonkatastrofiaalueilla
10. presidentin tai puolustusministerin erikseen käskemät operaatiot, esimerkiksi kaapatun laivan takaisinvaltaaminen, joskaan tällaista operaatiota ei todennäköisesti käskettäisi asevoimien erikoisjoukoille.

Professori Mark Galleottin mukaan erikoisjoukkojen käyttö sekä Krimillä että Itä-Ukrainassa antaa joitakin selviä viitteitä erikoisjoukkojen muuttuneesta roolista tulevaisuuden asymmetrisissä tai ei-linearisissa konflikteissa. Rooli voidaan Galleottin mukaan määrittää nelitahoiseksi, joista kolme ensimmäistä edustavat suhteellisen perinteisiä erikoisjoukkojen käyttöperiaatteita ja neljäs on, jopa maailman mittakaavassa, poikkeuksellinen:

1. perinteinen syvälle vihollisalueelle ulotettava tiedustelu, joka ei kuitenkaan enää keskity pelkästään taktisten ydinaseiden laukaisualustojen etsimiseen ja tuhoamiseen
2. operaatioiden keihäänkärkenä toimiminen ja operaatioalueen valmistelu tavanomaisten joukkojen käyttöön silloin, kun onnistuminen riippuu nopeudesta, salaamisesta ja yllätyksestä, esimerkiksi Krimin valtaamisen tueksi täyteen valmiuteen nostetut merijalkaväkijoukko, tykistörikaati ja mekani-soitu prikaati, joilla olisi voitu tukea Krimin operaatioita tarvittaessa
3. vastassissitoiminta Venäjän alueella tai sen lähialueilla
4. poliittinen operointi ja propagandaoperaatiot kohdealueella tiedustelupalveluiden tapaan.

Kadetovin ja Galleottin esittämien luetteloiden perusteella voidaan todeta molempien näkemysten olevan relevantteja. Kadetovin yksityiskohtaisempi luettelo kuvastaa venäläistä sotateorioiden ja tehtävien seikkaperäistä luettelointia. Tehtäväluettelo perustuu valtaosin toteutuneeseen historiankirjoitukseen, jonka perusteella vastaavanlaiset tapahtumat voidaan luetteloida tehtäviksi. Kadetovin luettelo sisältää kuitenkin kaikkien erikoisjoukkojen, ei pelkästään asevoimien erikoisjoukkojen, tehtävät. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna voidaan edellisen 20 vuoden perspektiivillä arvioida, että erikoisjoukkojen tehtävät eivät ole venäläisessä sotataidossa ilman suurta teknologian ja sodankäynnin muutosta merkittävästi muuttumassa.

Galeottin esittämä luettelo sisältää myös Kadetovin esittämät tehtävät. Aikaisemmin esiin nostettu poliittinen operointi ja propagandaoperaatiot korostunevat jatkossa Krimin positiivisten kokemusten myötä. Yksittäisenä toimena poliittinen operointi ei kuitenkaan ole tulevaisuudessa erikoisjoukkojen keskeinen tehtävä. Erikoisjoukot voidaan silti nähdä yhtenä instrumenttina propagandaoperaatioiden käynnistämisessä ja niihin liittyvien erillisten operaatioiden toteuttamisessa. Kokonaisvastuu operaation toteuttamisesta voi olla joko GRU:n vastaavalla osastolla tai erikoisjoukkojen johtoportaalalla.

Krimin ja Itä-Ukrainan tapahtumat ovat suoria todisteita venäläisestä epälineaarisen sodankäynnin ajattelusta, josta kirjoitettiin paikallisessa ammattilehdistössä jo vuonna 2013. Tuossa artikkelissa todetaan, että ”täysin toimintakykyinen valtio voi vajota kuukausissa, jopa viikoissa sellaiseen tilaan, että siitä tulee raivoisan aseellisen konfliktin näyttämö, jossa se joutuu ulkopuolisen valtion intervention uhriksi, vajoaa kaaokseen ja humanitaariseen kriisiin ja sisällissotaan”. Niiden toimenpiteiden, joilla edellä mainittu katastrofaalinen kehitys saadaan aikaan, ei tarvitse olla kineettisiä, joten on ymmärrettävää, että ei-sotilaallisten keinojen rooli lisääntyy tulevaisuudessa.³³

Verrattaessa Kadetovin kymmentä kohtaa Venäjän erikoisjoukkojen operaatioihin vuosina 1999–2014 on nähtävissä, että eri ministeriöiden erikoisjoukot ovat toteuttaneet käytännössä kaikkia tehtävätyyppejä. Asevoimien erikoisjoukkojen käytöstä voidaan todeta, että Galeottin arvio neljän tahon operointiperiaatteista lienee näistä lähimpänä tämän hetkistä trendiä. Kuten edellä on mainittu, yksityiskohtaisempi luettelo erikoisjoukkojen tehtävistä sisältynee myös jatkossa Kadetovin esittämään luetteloon.

16.5 Erikoisjoukkojen tulevaisuudesta

Krimin ja Itä-Ukrainan menestyksen myötä GRU:lla on lähitulevaisuudessa suuri rooli Venäjän pyrkiessä vahvistamaan hegemoniaansa Euraasiassa. Virasto on vahvistanut asemaansa turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden joukossa merkittävästi, ja siihen kohdistuneista leikkaussuunnitelmista on luovuttu. Tämä tarkoittaa tulevaisuudessa sitä, että GRU vahvistaa rooliaan myös ulkomaan operaatioissa kaikkialla ja palauttaa samalla osan aggressiivisesta luonteestaan kansainväliselle tiedustelukentälle. GRU:n rooli tulee olemaan merkittävä Venäjän tulevaisuuden sotilasoperaatioissa. Tämä on seurausta siitä, että Venäjän sotilaspoliittinen johto on määrittänyt sodankäynnin olevan tulevaisuudessa yhdistelmä laajoja poliittisia, taloudellisia ja humanitaarisia keinoja, informaatio sotaa sekä ei-sotilaallista toimintaa. Näitä kaikkia täydennetään sotilaallisilla peiteoperaatioilla. Tällainen sota käydään GRU:n omimmalla alueella: vakoojien, huijareiden, kommandojen, hakkereiden ja palk-

³³ Galeotti (2015).

kasotilaiden maailmassa. Vaikka erikoisjoukkoprikaatit poistettiin viraston suora-
naisesta alaisuudesta, on sillä edelleen toiminnallisessa ohjauksessaan mittava määrä
eliitiksi luokiteltuja erikoisjoukkosotilaita, jotka on koulutettu salamurhaamiseen,
sabotaasiin ja harhauttamiseen. Tämän Ukrainan tapahtumat ovat osoittaneet van-
kasti.³⁴

GRU:n nopea mukautumiskyky on luonut siitä tulevaisuuden kannalta erittäin vaike-
an vastustajan lännelle. Nato on rakennettu puhtaasti kylmän sodan aseellista vas-
takkainasettelua varten, ja liittouma onkin ollut jo selvässä alakynnessä virtuaali-
sodassa, kuten vuoden 2007 kyberhyökkäyksessä Viroon. GRU:n elpyminen ja no-
pea muuttuminen lupaa tulevaisuudessa sotia, joissa yhdistyvät harhauttaminen, liit-
tolaisten värvääminen kohdealueelta ja erikoisjoukkojen peiteoperaatiot. Nato saat-
taa olla perinteisessä mielessä sotilaallisesti vahvempi, mutta jos Venäjä kykenee re-
pimään aukkoja lännen poliittiseen yhtenäisyyteen, toteuttamaan kiistettävissä olevia
kolmannen osapuolen suorittamia operaatioita ja maalittamaan strategisesti merkit-
täviä henkilöitä ja kohteita, ei joukkojen ja aseiden määrillä ole enää samanlaista
merkitystä kuin tähän asti. Tämä on nähtävissä erityisesti GRU:n tulevaisuuden toi-
mintakenttänä.³⁵

Venäjä on hakenut erikoisjoukkojensa kehittämiseen mallia selkeästi länsimaista.
Asevelvollisten käytöstä erikoisjoukkoprikaatien runkona ollaan luopumassa, ainakin
osittain. Tilalle luodaan kaaderiperusteisia eliittijoukkoja, joiden koulutus on räätä-
löity käyttöperiaatteiden mukaisesti. 2030-luvulla valtaosa Venäjän erikoisjoukko-
prikaatien henkilöstöstä on sopimussotilaita tai ammattisotilaita.

Keskeinen uusi kehitystrendi asevoimien erikoisjoukkojen käytössä on erikoisjouk-
kojen johtoportaan perustaminen. Johtoportaan tehtävänä on erikoisjoukkojen käy-
tön suunnittelu ja koordinointi. Erikoisjoukkojen lisäksi johtoportaan alaisuuteen on
suunniteltu liitettävän ainakin osia myös maahanlaskujoukoista. 2030-luvulla erikois-
joukkojen käytön painopiste on edelleen tiedustelu- ja tuholaisoiminnassa ja niiden
ohjaamisessa. Sodankäynnin muutos ja teknologian kehittyminen saattavat tuoda
erikoisjoukoille myös uusia tehtäviä, joissa niitä käytetään välineenä toivotun vaiku-
tuksen aikaansaamiseksi. Tällaisia tehtäviä voivat olla muun muassa kyber-
hyökkäykset tai informaatio-operaatiot, joissa johtoportaan rooli korostuu.³⁶

³⁴ Galeotti (2014).

³⁵ Sama.

³⁶ Ahmetov (2015).

Johtoporras vastaa käytännössä operaatioon tarvittavien tehtävien suunnittelusta, käytettävien joukkojen määrästä ja tehtävistä. Sen vastuulla ovat varsinaisen erikoisoperaation kokonaisuuden koordinointi, johtaminen ja aikautus. Lisäksi se hankkii myös muut operaatioon tarvittavat erikoiskyvyt eri organisaatioilta ja koordinoi niiden yhteensovittamisen kokonaisoperaatiossa. Keskeinen yhteistoimintataho on operaatiosta vastaava sotilaspiiri ja mahdolliset sen alaiset muut johtoportaat. Keskeinen havainto tehtävien näkökulmasta on kuitenkin se, että 2030-luvulle ulottuvassa tarkastelussa varsinaisiin tehtäviin ja käyttöperiaatteisiin ei ole nähtävissä merkittäviä muutoksia. Tiedustelun rooli erityisesti operatiivis-strategisella tasolla korostuu ja uudet vaikuttamiskyvyt, kuten kyber, tuovat uusia päртеitä erikoisjoukkojen toteuttamiin tehtäviin, mutta ne eivät muuta kokonaiskuvaakaan.

Tässä artikkelissa tarkastellut erikoisjoukkojen tehtävät ja käyttöperiaatteet ovat säilyneet lähes muuttumattomina edellisten kahden vuosikymmenen aikana. Uudet sodankäynnin muodot sekä Venäjän asevoimien laaja joukkorakenteen muutos saattavat seuraavien 20 vuoden kuluessa muuttaa myös erikoisjoukkojen tehtäviä. Yksi mahdollinen muutos on sotilaspiirien erikoisjoukkoprikaatien toiminnallinen jako. Tämä tarkoittaa sitä, että niissä sotilaspiireissä, joissa on kaksi yhtymää, toinen keskittyy tiedustelutehtäviin ja toinen erikois- ja tuholais toimintaan. Tällainen jako on mahdollista toteuttaa koulutuksellisesta näkökulmasta hetkellisesti, mutta koko asevoimien erikoisjoukkojen näkökulmasta puhdas kahtiajako ei välttämättä pidemmällä aikavälillä ole edullisin vaihtoehto. Tällainen kehitystrendi on kuitenkin mahdollinen, ja se perustuu asevoimien yleiseen kehitykseen ja erityisesti erikoisjoukkojen ammatimaistumiseen.

Venäjän naapurimaiden keskeinen asema Venäjän erikoisjoukkojen toiminnan kohteena on selkeästi tunnistettavissa. Historia osoittaa, että Venäjän rajanaapurimaissa sekä erityisesti entisen Neuvostoliiton valtioissa on toiminut useita tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden organisaatioita eri vuosikymmeninä. Niiden perintönä kaikissa näissä valtioissa vaikuttaa todennäköisesti tälläkin hetkellä runsaasti FSB:n ja GRU:n erikoisjoukkosotilaita erilaisten peitteiden ja diplomaattisen statuksen turvin. Erikoisjoukkojen uuden tehtävän, poliittisen propagandatoiminnan, lisääntyessä voisi tulevaisuuden kannalta haastavin tilannekehitys olla sellainen, jossa Venäjän erikoisjoukot toteuttavat oman erikoisoperaationsa jossain lähialueen valtiossa ja romahduttavat hallitun kaaoksen keinoin sen yhteiskunnan sisältä päin. Tällaisessa tilanteessa perinteisten sotilasoperaatioiden toteuttamiselle ei ole tarvetta eikä erikoisjoukkojen tai muidenkaan tiedustelun ja vaikuttamisen elementtien osallisuutta pystytä todentamaan.

Edellä kuvatun kaltainen operaatio voisi sisältää mahdollisesti GRU:n agenttien soveltamisen kohdevaltion alueelle, mielipidevaikuttamisen ja informaatio-operaatiot, tavoitteena Venäjä-mielisyyden lisääminen sekä kohdevaltion kansalaisiin kohdistuvan uhkan muodostaminen tai kielivähemmistöön kuuluvien henkilöiden oikeuksien korostaminen. Tällaiseen mielikuviin perustuvan operaation tavoitteena voi olla juuri kohdevaltion sisäisen mielipiteen hajottaminen ja uhkan rakentaminen toisen valtion alueelle esimerkiksi GRU:n agenttien, asiamiesten ja erikoisjoukkosotilaiden toimenpitein. Se edellyttää kuitenkin laajaa mielipiteen muokkausta sekä toimintaa varten riittävän henkilöstömäärän värväystä. Varsinaisten informaatio-operaatioiden lisäksi operaatiossa voidaan käyttää myös kineettisen vaikuttamisen keinoja. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi veden- ja sähkönjakeluverkoston häiriöt, liikenne- ja viestintäyhteyksien häirintä ja erilaiset selittämättömät räjähdykset, murhat ja henkilöiden katoamiset. Nämä ovat esimerkkejä ja toisistaan riippumattomia tapahtumia, joiden yhtäaikainen tai peräkkäinen toteutuminen on sattumanvaraista ja epätodennäköistä ja jotka perustuvat mahdollisiin tehtäviin, joita erikoisjoukkojen sotilaiden voitaisiin kuvitella hallitun kaaoksen luomisessa toteuttavan. Mainitut tapahtumat eivät kuulu perinteisiin erikoisjoukkojen tehtäviin, mutta tässä artikkelissa kuvatut esimerkit erikoisjoukkojen käytöstä ovat nostaneet sellaisetkin toimintatavat mahdollisuuksiksi myös erikoisjoukkojen toimintakentässä.

Venäjän erikoisjoukkojen tilaa 2030-luvulla on mitä haastavinta arvioida. Erikoisjoukkojen kehittäminen vaatii runsaasti rahallisia resursseja ja poliittista tasapainoilua. Tämän takia Venäjä ei ole valtiona otollisinta maaperää laajoille, julkisesti avoimille ja hyväksytyille erikoisjoukkojen kehittämistoimille. Kehittäminen on sidoksissa rahaan, ja taloudelliset resurssit ovat riippuvaisia sekä valtion taloudesta että globaalista kehityksestä, mutta myös poliitikkojen kokemasta uhkasta ja tahtotilasta. Poliittisesti erikoisjoukkojen kehittäminen on ongelmallista, koska vallasta kamppailevat tahot eivät halua, että niiden vastapuolelle asettuu aseistettuja ja koulutettuja erikoisjoukkosotilaita. Yhtenä esimerkkinä voidaan käyttää sisäministeriö MVD:n joukkoja, jotka kieltäytyivät aseellisesta operoinnista duuman valtauksen yhteydessä 1990-luvun alussa. Tämä johti erikoisjoukot poliittiseen paitsioon, mistä oli seurauksena monen vuoden taantuma erikoisjoukkojen kehitystyössä.

Tulevaisuuden kannalta voidaan kuitenkin todeta, että Venäjä on osoittanut valmiutensa erikoisjoukkojensa kehittämiseen. Nykyisen poliittisen tilanteen vallitessa on myös ilmeistä, että Venäjä kehittää lähivuosina erikoisjoukko-osaamistaan hyvin voimakkaasti Krimin ja Itä-Ukrainan operaatioiden kokemusten ohjatessa kehittämistä. Sen painopisteessä ovat todennäköisesti tehtävien monipuolistaminen, joukkojen taistelukyvyyn parantaminen ja käyttöperiaatteiden kehittäminen sodankäynnin kehityksen rinnalla. Organisaation kehityksen näkökulmasta erikoisjoukkojen johtoportaan perustaminen on todennäköisesti välivaihe, jolla pyritään erikoisjoukkojen

tehtävien ja joukkojen entistä suunnitelmallisempaan käyttöön. Johtoporras toimii linkkinä GRU:n operatiivisen hallinnon ja erikoisjoukkojen välillä. Erikoisjoukkojen siirto sotilaspiirien alaisuuteen tekee niistä yhden merkittävän instrumentin komentajan käyttöön ja kohottaa sotilaspiirien valmiutta ja reagointikykyä sekä lisää mahdollisuuksia erilaisten operaatioiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. Erikoisjoukkojen johtoportaan rooli juuri tässä tehtävässä tulee olemaan keskeinen.

VENÄJÄN ASEVOIMIEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN

Henri Lavi, Mikko Leppälä ja Tom Malmström

Venäjänsä asevoimien koulutusjärjestelmä tuottaa valtion käyttöön sen tarvitseman sotilaallisen toimintakyvyn. Neuvostoliiton jäljiltä asevoimissa olivat rappeutuneet niin infrastruktuuri, kalusto kuin moraalikin. Asevoimissa käynnistettiin 1990-luvulla nykypäivään jatkunut uudistusten sarja, jonka tarkoituksena oli nostaa suorituskyky tasolle, jolla kyetään realistisesti täyttämään asetetut tehtävät. Tarkoituksena on saada asevoimien rakenne vastaamaan Venäjän sisäisten ja ulkoisten sotilaallisten uhkien luonnetta ottaen huomioon Venäjän taloudelliset, tekniset, demografiset ja älylliset voimavarat.¹

Tässä artikkelissa käsitellään Venäjän asevoimien koulutusjärjestelmän kehittämistä. Koulutusjärjestelmän katsotaan jakautuvan ennen asepalvelusta tapahtuvaan kasvatukseen ja opetukseen, varusmieskoulutukseen, sopimussotilaiden koulutukseen, upseerikoulutukseen ja joukkojen koulutukseen. Järjestelmän muutokseen vaikuttaviksi merkittäviksi tekijöiksi arvioitiin ideologia, sisäiset ja ulkoiset uhkat, demografia, konfliktit ja talous.

Tarkastelun painopiste on tulevaisuudessa ilman tarkkaa aikarajausta. Artikkelissa on käytetty vain julkisia ja enimmäkseen suomen- tai englanninkielisiä lähteitä, joiden avulla tarkastellaan tulevaisuuden kehitystä indikoivia signaaleja. Aluksi käsitellään koulutusjärjestelmän nykytilaa ja käynnissä olevan sotilasreformin tavoitteita. Sen jälkeen kuvataan lähdemateriaalista nousseita muutostekijöitä ilmiöinä sekä sitä, miten ne vaikuttavat asevoimien koulutusjärjestelmän kehitykseen. Lopuksi arvioidaan muutosten aikataulua.

17.1 Venäjän asevoimien reformi ja koulutusjärjestelmä 2015

Venäjänsä asevoimien koulutusjärjestelmän tavoitteet ja tehtävät ovat päälinjoiltaan samankaltaisia kuin muissa valtioissa. Tavoitteena on kouluttaa ja tuottaa sekä määrällisesti että laadullisesti riittävä henkilöstö asevoimien tarpeisiin, jotta joukkojen

¹ Sergunin, Alexander: Letter to the Editor – On the Russian Military Reform: A Rejoinder, *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 25, no. 2, Routledge, Taylor & Francis Group 2012, s. 251.

taisteluvalmius kyetään ylläpitämään riittävällä tasolla ja sitä kyetään kehittämään.² Venäjä peri Neuvostoliitolta sotilashenkilöstörakenteen, jossa todettiin jo 1990-luvun alkuvuosina vakavia ongelmia: upseerien moraalit oli alhainen, alipäällystön koulustasossa oli vakavia puutteita ja palvelukseen saapuvien varusmiesten määrät olivat liian alhaisia.³ Haasteisiin on pyritty löytämään korjaavia toimenpiteitä käytännössä jatkuvasti käynnissä olleiden reformien sekä kansallisen mentaliteetin eheyttämisen ja perusarvojen elvyttämisen kautta.⁴

Vuonna 2008 Georgian sodan jälkeen alkaneen niin kutsutun Serdjukov–Makarov-sotilasreformin sekä presidentti Putinin ja puolustusministeriön vuonna 2013 vahvistamien linjausten mukaisesti yksi reformin päätavoitteista on henkilöstö- ja koulutusjärjestelmän kehittäminen.⁵ Sotilasreformin loppuasetelmana on, että vuonna 2020 Venäjän asevoimat on kompakti, liikkuva, teknisesti hyvin varusteltu ja perusteellisesti koulutettu ja se selviytyy kaikista sille annetuista tehtävistä.⁶ Sotilasreformin tavoitteina ovat henkilöstö- ja organisaatorakenteen tarkastaminen, tehokkaan johtamisjärjestelmän luominen, koulutusjärjestelmän uusiminen, ajanmukaisen materiaalin hankkiminen ja sosiaalisten ongelmien ratkaisu.⁷

Sosiaalisista ongelmista keskeisin lienee sotilaiden asuminen. Vuonna 2013 lehdistö arveli, että pysyvää asuntoa odottaa 80 000–150 000 sotilasperhettä, kun Venäjän puolustusministeriö ilmoitti luvuksi noin 60 000. Asuntolainsäädäntöä ei ole kyetty noudattamaan. Asuntojen hinta ei ole suhteessa sotilaiden palkkaan. Merkittävä osa sotilaiden asunnoista on rakennettu kauas kaupungeista ilman muuta infrastruktuuria, kuten kouluja ja kauppia. Siksi vuonna 2012 noin 60 000 asuntoa oli tyhjiillään.⁸

Sotilasreformin myötä Venäjän asevoimissa on vähennetty varuskuntia, henkilöstöä ja varikoita. Johtamisessa on siirrytty operatiivis-strategisiin johtoportaisiin eli sotilaspiireihin, jotka johtavat alueensa kaikkia joukkoja lukuun ottamatta ylijohdon alaisuuteen kuuluvia joukkoja. Reformin myötä sotilaspiirejä on neljä. Joukko-osas-

² Forss, Stefan, Kiiänlinna, Lauri, Inkinen, Pertti & Hult, Heikki: *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2, tutkimusselesteita No 47, Edita Prima Helsinki 2011, ss. 27–28.

³ Rautala, Ari: *Venäjän sotilasreformi – asevoimien uusi ilme*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki 2014, http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94612/Ven_j_nSotilasreformi_netti.pdf?sequence=2, viitattu 7.8.2015, s. 2.

⁴ Seppänen, Esa: *Venäjä tienhaarassa*, Art House, Interak, Czarnków, Puola 2014, ss. 322–323.

⁵ Rautala (2014), ss. 1–3 ja Nichol, Jim: *Russian Military Reform and Defense Policy*, Congressional Research Service 7-5700, R42006, 2011, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42006.pdf>, viitattu 6.8.2015, s. 16. – Sotilasreformin taustalla vaikuttaa presidentti Putinin maaliskuussa 2009 allekirjoittama *Venäjän federaation kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020*.

⁶ Rautala (2014), s. 3.

⁷ Sama, s. 3.

⁸ Khorunzhy, Nikolai: Dilemma of Khaki Color, *Moskovskie Novosti*, 30. marraskuuta 2007, s. 36, julkaistu *Defense & Security no 79, July 23, 2007* ja Rautala (2014), s. 21.

tojen määrä on vähentynyt viidesosaan entisestä. Vuonna 2008 niitä oli 2 495 ja vuonna 2012 enää 494. Supistusten painopiste on ollut maa, meri- ja ilmavoimien joukko-osastoissa. Strategiset ohjusjoukot, avaruusjoukot ja maahanlaskujoukot ovat säilyneet ennallaan.⁹

Osana sotilasreformia Venäjä on päivittänyt sotilasdoktriiniaan¹⁰. Joulukuussa 2014 julkaistu sotilasdoktriini on sarjassaan neljäs. Aikaisemmat on julkaistu vuosina 1993, 2000 ja 2010.¹¹ Sotilasdoktriini on poliittinen asiakirja, joka määrittelee maan sotilaspolitiikan ja yleisemmin turvallisuuspolitiikan keskeiset lähtökohdat ja tavoitteet.¹²

Kahdessa viimeisessä doktriinissa (2010 ja 2014) painotetaan asevoimien ja muiden joukkojen kehittämisessä koulutuksen laatua. Laatua halutaan parantaa erityisesti operatiivisten joukkojen, taistelujoukkojen, erikoisjoukkojen ja liikekannallepanojoukkojen koulutuksessa.¹³ Molemmissa sotilasdoktriineissa Venäjä haluaa myös pitää strategisten ydinasejoukkojen ja niiden toimintaa tukevien ja varmistavien joukkojen koulutuksen sellaisena, että se muodostaa strategisen pidäkkeen sotilaallisten konfliktien torjumiseksi.¹⁴

Vuoden 2014 doktriinissa tavoitteeksi asetetaan liikekannallepanojärjestelmän kehittäminen koulutusjärjestelmää parantamalla¹⁵. Organisaation kehittämisen pääprioriteeteiksi on kirjattu henkilöstön koulutuksen ja sotilasopetuslaitosten opetuksen laadun kehittäminen sekä pysyvän valmiuden yhtymien ja joukko-osastojen riittävän koulutustason ylläpito.¹⁶ Koulutusta koskevien linjausten uudistettu sanamuoto ”koulutustasosta” viittaa siihen, että koulutusta halutaan resursoinnin lisäksi myös mitata. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että koulutuksen painoarvo Venäjän asevoimien kehittämisessä on viime vuosina kasvanut.

17.1.1 Asepalvelukseen valmistava kasvatus

Neuvostoliitossa sotilaallisella ja patrioottisella kansaliskasvatuksella sekä puolisoitilaallisella koulutuksella oli koko yhteiskunnan kannalta merkittävä rooli. Neuvostoliiton hajottua toiminta kenties osoitti heikkenemisen merkkejä, mutta sotilasreformin myötä vapaaehtoinen puolisoitilaallinen koulutus on nostanut jälleen merki-

⁹ Rautala (2014), s. 4.

¹⁰ Sama, s. 3.

¹¹ Pynnöniemi, Katri & Mashiri James: *Venäjän sotilasdoktriinit vertailussa: Nykyinen versio viritettiin kriisiajan taa-juudelle*, Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki 2015, http://www.fiia.fi/fi/publication/507/venajan_sotilasdoktriinit_vertailussa, s. 69, viitattu 7.8.2015.

¹² Pynnöniemi & Mashiri (2015), s. 13.

¹³ Kari, Martti (suom.): *Venäjän sotilasdoktriini – 2010 & 2014 versiot*, Ulkopoliittinen instituutti 2015, s. 35.

¹⁴ Sama, s. 28

¹⁵ Sama, s. 32. – Tätä kirjausta ei vielä vuoden 2010 doktriinissa ollut.

¹⁶ Sama, s. 35.

tystään. Esimerkiksi jo Neuvostoliiton aikana perustettu järjestö DOSAAF (*Dobrovolnoje Obštšestvo Sodeistvija Armii, Aviatsii i Flotu* – Vapaaehtoinen maa-, ilma- ja merivoimien tukemisen seura), jonka jäsenyys oli käytännössä välttämätön Komsomolin lisäksi sotilasuralle aikoville, on jatkanut toimintaansa, tosin uudella nimellä ROSTO (*Rossiskaja Oboronnaja Sportivo-Tehničeskaja Organizatsija* – Venäläinen puolustuksen ja urheilun tekninen organisaatio).¹⁷

Yleisesikunnan apulaispäällikkö, kenraali Vasili Smirnov esitti yleisesti valmistavan koulutuksen aseman vahvistamista ja ottamista viralliseksi osaksi toisen asteen koulutusta, jotta asevelvolliset olisivat valmiimpia saapuessaan palvelukseen. Eittämättä taustalla on myös tavoite sisäänrakennetusta kansalaiskasvatuksesta patriotismin hengessä ja asevoimien maineen parantamisesta.

Tällä hetkellä valmistavaa koulutusta annetaan osana koulujen opetusohjelmia. Se kulkee nimellä ”elämänturvallisuus”, joka sisältää muun muassa taitoja ensiavussa ja paloturvallisuudessa. Opetusministeriön vahvistamassa opetusstandardissa määritetään, että tunneilla on käsiteltävä lisäksi muun muassa tietoja kansallisesta puolustuksesta sekä velvollisuudesta saapua kutsuntoihin ja suorittaa taktisia harjoituksia. Oppilaan tulee myös omaksua perustiedot asepalveluksesta, asevelvollisuuteen ja sopimukseen perustuvasta asepalveluksesta sekä reservin toiminnasta.¹⁸

Kouluissa annettavan valmistavan sotilaskoulutuksen ohella Venäjällä on panostettu palveluksessa olevan henkilöstön jälkikasvun sotilaallisen koulutuksen ja ”oikean” ajattelun varmistamiseen. Silloinen presidentti Dmitri Medvedev antoi maaliskuussa 2010 asetuksen, jonka tavoitteena on perustaa kahdeksan ”presidentillistä kadettikoulua” ympäri Venäjää. Kouluihin otetaan oppilaisiksi noin 500–800 oppilasta kunkin, ensisijaisesti asevoimien viroissa palvelevien lapsia sekä orvoksi jääneitä. Ensimmäinen kouluista avattiin Orenburgiin syyskuussa 2010, ja viimeiset kouluista on suunniteltu avattavan vuoden 2016 aikana.¹⁹

¹⁷ Nichol (2011), s. 17. – ROSTO-järjestön tarkoituksena on antaa puolisotilaallista kasvatusta ja koulutusta erityisesti lukioikäisille yli 16-vuotiaille pojille ja valmistaa heitä asepalvelukseen sekä kohottaa patrioottista ajattelua. Järjestön merkitys valmistavan koulutuksen antajana on korostunut jonkin verran vuoden 2009 jälkeen, kun pakollisen asepalveluksen palvelusaikaa lyhennettiin vuoteen. Toukokuussa 2011 yleisesikunnan apulaispäällikkö, kenraali Vasili Smirnov kiitti järjestöä valmistavan koulutuksen antamisesta noin 64 000:lle sinä vuonna palvelukseen astuneelle alokkaalle.

¹⁸ Rimpiläinen (2013), s. 18.

¹⁹ Nichol (2011) ja New presidential Suvorov cadet schools to open in Russia in 2015 – Defense Ministry. *Interfax* 5.12.2014, <http://connection.ebscohost.com/c/articles/99819449/new-presidential-suvorov-cadet-schools-open-russia-2015-defense-ministry>, viitattu 6.8.2015.

Vuosien 2010 ja 2014 sotilasdoktriinien mukaan asevoimia ja niitä tukevia elimiä rakennetaan kehittämällä kutsuntoja edeltävää koulutusta ja sotilaspatrioottista kasvatusta.²⁰ Tämä tarkoittanee sitä, että sotilaskoulutusjärjestelmää nivotaan yhä lähemmäs muun yhteiskunnan järjestämää asepalvelukseen valmistavaa kasvatusta.

17.1.2 Varusmieskoulutus

Erityisesti sopimussotilaiden rekrytointihaasteiden vuoksi Venäjän asevoimat joutuvat edelleen luottamaan varusmiehiin, todennäköisesti pitkälle tulevaisuuteen, saadakseen täytettyä asetetun yli 900 000 sotilaan vahvuuden. Vuonna 2014 varusmiehiä oli edelleen yli kolmasosa (noin 300 000) pysyvästä asevoimien kokonaisvahvuudesta. Toisaalta voidaan myös arvioida, että vaikka läntistä uhkaa vastaan Venäjä ei välttämättä miljoona-armeijaa tarvitsisikaan, Venäjän on otettava huomioon myös itäinen suunta ja mahdollinen uhka Kiinan taholta. Siinä miesvoimalla on suurempi osuus voimasuhteiden tasapainottamiseksi.

Varusmiespalveluksen ja henkilöstön määrän suurimmat ongelmat liittyvät tällä hetkellä kahteen seikkaan. Ensinnäkin erilaisiin lakeihin perustuen merkittävä osa kutsuntaikäisistä välttää kutsunnat ja palveluksen. Lisäksi prosenttiosuus kutsuntaikäisistä, jotka esimerkiksi fyysisiltä ja henkisiltä ominaisuuksiltaan kykenevät suorittamaan asepalveluksen, on laskenut alle 70 prosentin. Näin palvelukseen saadaan lopulta korkeintaan vain noin 300 000 miestä, joka on alle puolet kutsuntaikäisistä, joita nykyisissä ikäluokissa on noin 600 000–700 000 miestä vuoteen 2020 asti. Tämä heijastuu suoraan myös sopimussotilaiden rekrytointipohjaan ja osaavan reservin tuottamiseen. Kun kaikki henkilöstöryhmät yhdistetään, on Venäjällä arvioitu tällä hetkellä olevan noin 150 000 henkilön vuotuinen vaje vähintään 921 000 palveluksessa olevan sotilaan tavoitteesta.²¹

Toisen merkittävän haasteen asepalveluksen houkuttelevuudessa ja sen aikaisessa henkilökohtaisessa motivaatiossa muodostaa edelleen vahvana elävä simputuksen traditio. Vuonna 2010 simputus oli ylivoimaisesti suurin huolenaihe venäläisten varusmiesten keskuudessa. Yli kolmasosa varusmiehistä nimesi simputuksen suurimmaksi ongelmaksi.²² Simputus lieneekin edelleen yhtenä merkittävänä syynä siihen, että lopulta vain korkeintaan 70 prosenttia palvelukseen astuneista varusmiehistä kykenee palvelemaan velvollisuutensa loppuun asti.

²⁰ Kari (2015), s. 39.

²¹ *Russia's armed forces – Reforms and challenges* (2015), s. 5 ja ss. 10–12 ja *Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army* (2012), s. 12.

²² *Волнуют ли Вас проблемы нашей армии, и если да, то какие прежде всего?* (Are you worried by our army's problems, and if so, what are you most worried about?), WCIOM, 13. helmikuuta 2010, http://wciom.ru/zh/print_q.php?s_id=642&q_id=46416&date=13.02.2010, viitattu 9.8.2015 ja *The Hazing Epidemic That's Holding Back Russian Military*, *Business Insider*, 29. toukokuuta 2014, <http://www.businessinsider.com/hazing-is-holding-back-russias-military-2014-5?IR=T>, viitattu 9.8.2015.

Huolimatta suurista määristä palveluksen välttäjiä pakollisella asepalveluksella on kuitenkin vahva perintö ja asema neuvostoliittolais-venäläisessä sotilaallisessa ajattelussa. Neuvostoliiton ja Venäjän sodissa on käytännössä aina käytetty reserviin perustuvaa voimaa, mistä venäläiset myös itse muistuttavat ahkerasti. Suurimpana esimerkkinä on toinen maailmansota, jonka aikana rivissä olleen reservin määrä kasvoi neljästä miljoonasta sotilaasta yli 11 miljoonaan.²³ Nämä ovat perinteitä, joita suunnitelmilla ammattiarmeijasta ei helposti muuteta tai syrjäytetä.

Asevelvollisuus ja laaja reservi säilynee Venäjällä pitkälle tulevaisuuteen, vaikka reformin visioissa vuonna 2008 oltiin jo siirtymässä puhtaaseen ammattijärjestelmään. Arvioiden mukaan varusmiehiä tarvitaan jatkossa vähintään noin 300 000 miljoonan sotilaan armeijan ylläpitämiseen siinäkin tapauksessa, että tavoitellut 220 000 upseerin ja 425 000 sopimussotilaan henkilöstömäärät saavutettaisiin. Toisekseen asevelvollisuuden kannatus on vahvaa myös merkittävässä osassa asevoimien päällystystä.²⁴

Asevelvollisuuden houkuttelevuutta on pyritty lisäämään parantamalla palveluksen laatua. Ulkoistamalla tukitoimintoja on keskitytty ydintoimintaan eli koulutuksen järjestelyihin. Vuodesta 2012 alkaen muonituspalveluita, siivousta, sähköä, keskuslämmitystä ja kiinteistönhuoltoa on siirretty kaupallisille yrityksille. Monet näistä ovat valtiojohtoisen Oboroservisin alihankkijoita. Siivouspalveluita on tosin jo palautettu sotilaiden tehtäväksi, koska siivouspalveluyritysten kotimaisuusaste ei puolustusministeri Sergei Šoigun mukaan ole riittävä.²⁵ Ulkoistamisen kohteeksi on suunniteltu myös ampumaleirialueita, ampumaratoja ja koulutuskeskuksia²⁶.

17.1.3 Sopimussotilaiden rekrytointi, tehtävät ja koulutus

Venäjä pyrkii reformissaan lisäämään sopimussotilaiden määrää ja käyttöä sekä samalla vähentämään asevoimien riippuvuutta varusmiehistä. Tavoitteena on muodostaa erityisesti ammattimainen alipäällystö, joka ottaa vastuulleen aiemmin opisto-upseereille kuuluneet tehtävät. Lisäksi henkilöstöä pyritään rekrytoimaan miehistön erityistehtäviin.

Hanke sopimussotilaiden käytön lisäämiseksi alkoi jo ennen nykyistä reformia vuosina 2004–2007 toteutetun ohjelman puitteissa. Tavoitteena oli rekrytoida kaikille puolustushaaroille yhteensä 400 000 sopimussotilasta. Ohjelma ei onnistunut huolimatta joistakin yksittäisten joukko-osastojen onnistuneista kokoamisista. Vuonna 2009 rivissä oli vain noin 190 000 sopimussotilasta. Tämänkin jälkeen vuosina 2008–

²³ Rautala (2014), s. 15.

²⁴ *Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army* (2012), s. 28.

²⁵ Pynnöniemi (2013), s. 5.

²⁶ Rautala (2014), s. 21.

2012 sopimussotilaiden rekrytointi on ollut monissa vaikeuksissa, pääasiassa taloudellisten resurssien riittämättömyyden takia. Sopimussotilaiden määrä on pysytellyt jokseenkin samana eli liian alhaisena tavoitteisiin nähden.²⁷ Vajetta on korvattu varusmiehillä.

Uusin puolustusministeriön ja presidentin asetuksen mukainen kunnianhimoinen tavoite on asetettu vuoden 2017 alkuun, jolloin sopimussotilaita tulisi olla asevoimien pysyvässä vahvuudessa 425 000, eli lähes puolet koko vahvuudesta.²⁸ Varusmiehiä ei ole tarkoitus kokonaan korvata sopimussotilailla, vaan tavoitetilassa suurimmassa osassa yksiköitä palvelee sekä peruskoulutusvaiheen ohittaneita varusmiehiä että sopimuspohjaista alipuseeristoa ja miehistöä. Poikkeuksen tästä tekevät erityistehtävät, kuten maahanlaskujoukot, erikoisjoukot ja merijalkaväki. Rekrytoinnin tärkeysjärjestys on seuraava: alipäällystön virat, merenkulkuhenkilöstö, Kaukasukselle sijoitetut joukot, erikoisjoukot, ajoneuvojen kuljettajat ja tehtävät, joissa vaaditaan taisteluväluutta. Sopimushenkilöstölle on jo perustettu erityisiä koulutuslaitoksia, kuten maahanlaskujoukkojen koulu Rjazanissa.²⁹ Ilmoitetusta tärkeysjärjestyksestä voidaan päätellä, että Venäjä tarvitsee nopeasti osaavaa alipäällystää kouluttajien tehtäviin sekä merivoimissa täydennystä opistoupseerien poistumien paikkaamiseksi ja teknisten asejärjestelmien käyttäjiksi. Lisäksi geopolitiikan suhteen Kaukasuksen aluetta pidetään Venäjällä herkkänä ja epävakana sekä Venäjän sisäisten uhkien että ulkoisten vaaratekijöiden, esimerkiksi ääri-islamien, vuoksi.

Venäjän uusimpien ilmoitusten mukaan sopimussotilaiden määrä olisi vuonna 2014 kohonnut jo 300 000 henkilöön, joten ensimmäistä kertaa se olisi ohittanut varusmiesten vahvuuden asevoimissa.³⁰ Puolustusministeri Šoigun mukaan vuosina 2013–2014 olisi onnistuttu rekrytoimaan yli 70 000 uutta sopimussotilasta vuosittain. Yleisesikunnan ilmoituksen mukaan kaksi maavoimien prikaatia, 12 erikoisjoukkojen yksikköä sekä viisi maahanlasku- ja merijalkaväkipataljoonaa on miehitetty pelkästään sopimussotilailla.

Myönteistä kehitystä ovat edesauttaneet vuonna 2012 tehdyt korotukset alkupalkkaan sekä muut edut, kuten helpotettu pääsy korkeakoulutukseen ja asumisen tukeminen. Toinen merkittävä syy lienee vuonna 2014 voimaan tullut laki, joka mahdollistaa yksivuotisen varusmiespalveluksen sijasta suoraan kaksivuotisen sopimuksen

²⁷ *Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army* (2012), ss. 26–27.

²⁸ Ministry of Defence of Russian Federation (2015), *Contract Service*, **Virhe**. *Hyperlinkin viittaus ei kelpaa*, viitattu 6.8.2015.

²⁹ *Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army* (2012), s. 27.

³⁰ *Russia's armed forces – Reforms and challenges* (2015), s. 11.

tekemisen ja palvelun sopimussotilaana.³¹ Nämä edut todennäköisesti houkuttelevat ainakin jonkin verran nuoria venäläisiä taloudellisesti tiukassa tilanteessa.

Ilmoitetuista myönteisistä luvuista huolimatta tavoite ammattimaisesta armeijasta, joka luottaa pääosin palkatun henkilöstön osaamiseen, säilynee erittäin vaikeana saavutusta. Demograafisten tilastojen mukaan 18–20-vuotiaiden määrä lisääntyy vasta 2020-luvulla, ja silloinkin vain hetkellisesti. 2030-luvulle saavuttaessa nuorien miesten ikäluokka on pienentynyt jo alle nykytason, kuten taulukosta 1 ilmenee.

Syntymävuosi	Syntyneitä	Täyttää 18 vuotta	Palvelukseen astuu ³²
1988	1 300 000	2006	
1992	900 000	2010	
1994	700 000	2012	
2000	650 000	2018	325 000
2004	750 000	2022	375 000
2006	750 000	2024	375 000
2011	670 000	2029	335 000
2012	620 000	2030	310 000

Taulukko 1: Venäjän miespuolisen väestön syntyvyys eri vuosina³³ ja arvio palvelukseen astuvasta ikäluokasta.

Syntyvyysaste aiheuttaa suoraan merkittäviä haasteita rekrytointipohjalle. Toiseksi palkka sopimuksen alkuvaiheessa on edelleen vain kaksi kolmasosaa maan keskipalkasta, eikä se välttämättä houkuttele ainakaan koulutetumpaa väestöä. Kolmanneksi vaikka sopimussotilaiden määrä olisikin ilmoitetun mukainen, ei yleinen koulutus- ja osaamistaso liene ainakaan toistaiseksi riittävän korkea. Osaamistason nousun odotusarvokaan ei ole kovin korkealla, jos suurin osa nyt kaksivuotisen sopimuksen tekevästä ei jatka sopimustaan, vaan vain korvaa sillä varusmiespalveluksen hiukan paremmilla eduilla.

³¹ Contract soldiers outnumber conscripts in Russian military – Defense Minister, *Russian Today*, 29. lokakuuta 2014, *Virhe. Hyperlinkin viittaus ei kelpaa.*, viitattu 6.8.2015.

³² Global Inequalities in Youth Mortality, 2007–2012 *International Journal of MCH and AIDS (2015), Volume 3, Issue 1*, ss. 53–62, http://mchandaids.org/wp-content/uploads/2015/03/IJMA_20150328_Global-Inequalities-in-Youth-Mortality.pdf, viitattu 11.8.2015. – Puolet ikäluokasta: 70 prosenttia fyysisesti kykeneviä, joista 20 prosenttia vapautetaan palveluksesta muista syistä. Ikäluokan kuolleisuus ennen asevelvollisuuskäyttä ei ole tässä yhteydessä merkittävä, vaikka se onkin teollisuusmaiden toiseksi korkein.

³³ Rautala (2014), s. 12.

Haasteita on myös aineksen laadussa. Joidenkin arvioiden mukaan vain puolet asepalvelukseen sopivista, noin kaksi kolmasosaa koko ikäluokasta, on niin terveitä, että he pystyvät rajoittamattomaan palvelukseen.³⁴ Tämä heijastuu myös sopimusso-tilaaksi hakeutuviin, sillä suuri osa sopimusso-tilaista solmii sopimuksen varusmiespalveluksen jälkeen. Poikkeuksen muodostavat erikoisjoukot ja muu korkean valmiuden yksiköiden henkilöstö, joka on sopimusso-tilas pohjaista.

17.1.4 Upseeri- ja asiantuntijakoulutus

Neuvostoliiton ajoilta periytynyt kolmiportainen, pitkiin virkaurakursseihin perustunut päällystön koulutusjärjestelmä purettiin asevoimien reformissa. Muutoksessa vedottiin muun muassa suuriin kokonaiskustannuksiin sekä arvioon, jonka mukaan 25–30 prosenttia opetusajasta kului toisarvoisissa tehtävissä, ilmeisesti opetussuunnitelmien puutteellisuuden vuoksi.³⁵ Koulutusta haluttiin virtaviivaistaa ja yhtenäistää. Uudistuksen ensi vaiheessa vuonna 2008 erilliset opetuslaitokset yhdistettiin kymmeneksi ja sittemmin 16 sotatieteelliseksi keskuukseksi, joiden oli määrä vastata kaikkien alojen koulutuksesta. Keskukset jakautuivat edelleen kolmeen tieteelliseen keskuukseen, kuuteen sota-akatemiaan ja yhteen sotilasyliopistoon sekä näiden alaisiksi määrättyihin entisiin aselajikouluihin (vast.).³⁶

Sotilasopetuslaitosten uudistamisen yhtenä pyrkimyksenä oli muokata niiden tarjoama opetusta lähemmäs siviilikoulutusta. Uusien opetusohjelmien mukaisesti sotilaallisten aineiden määrää perustasolla vähennettiin ja tilalle otettiin enemmän niin sanottuja yleisaineita. Lopputuloksena on valmistunut päällystää, jonka ammatillisen osaamisen taso ei eräiden näkemysten mukaan enää täytä riittävästi sotilaallisia vaatimuksia. Sama ongelma on ollut myös jatkokoulutuksessa, koska vanhan kolmiportaisen akatemiajärjestelmän tilalle otettiin kurssimuotoinen opetus. Ennen siirtymistä vaativimpiin tehtäviin upseeri suoritti lyhytkestoisia, noin kolmen kuukauden, ”lisätyn pätevyuden kurseja”, aiempien pidempien akatemiaopintojen sijasta. Näin esimerkiksi operatiivis-strategisen tason koulutuksen upseeri päteväytyi tehtäviinsä peruskoulutuksen lisäksi yhteensä noin kymmenen kuukautta kestäneillä kurseilla. Kurssimuotoinen koulutus on johtanut myös siihen, että jatkuvassa kurssirottaatiassa joukko-osastojen upseerien rivivahvuus oli jatkuvasti vajaa.³⁷

Asevoimien päällystön koulutusjärjestelmän katsotaankin toimineen vajaatehoisesti vuosina 2008–2012. Uusia upseereita ei valmistunut vuosittain suunnitelmien mukaisesti. Perusteluksi on esitetty, että koulutettua kaaderihenkilöstöä on muutoinkin

³⁴ *Russia's armed forces – Reforms and challenges* (2015), ss. 11–12.

³⁵ Rautala (2014), s. 16.

³⁶ *Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army* (2012), s. 15.

³⁷ Rautala (2014), s. 17.

ollut vielä tarpeeksi, kun otetaan lisäksi huomioon reformin mukaiset yleiset vähennystarpeet asevoimien henkilöstössä. Kenttäkomentajien mielestä kuitenkin osavista nuoremmista ja keskijohdon upseereista oli pulaa ja palveluksessa olleet olivat usein kokemattomia koulutus- ja yksikön päällikön tehtävissä. Osa ammattiin valmistuneista upseereista oli lisäksi pakotettu valitsemaan kersantin viran tai siviiliin siirtymisen välillä, koska sopimussotilaille kaavailtuja entisiä opistoupseerien vakansseja ei saatu täytettyä rekrytoinneilla. Esimerkiksi vuonna 2010 valmistui 12 300 upseeria, joista yli 2 300 määrättiin kersantin eli sopimussotilaan virkaan, ja valmistuneista noin kolmesataa upseeria vapautettiin asevoimien palveluksesta.³⁸

17.1.5 Joukkojen koulutus

Joukkojen koulutuksessa sotilasreformi on edennyt myönteisesti. Taistelukoulutuksen taso on parantunut, ja erityisesti erilaisten harjoitusten lukumäärä on kasvanut moninkertaiseksi.³⁹ Uusimmassa doktriinissa mainittu alueellisten joukkojen muodostaminen asettaa vaatimuksia myös asevoimien koulutusjärjestelmälle. Ne muodostetaan suojaamaan ja puolustamaan sotilaallisia ja valtiollisia kohteita sekä erityiskohteita.⁴⁰

17.2 Kehitystrendit ja niiden vaikutukset Venäjän asevoimien koulutusjärjestelmään

17.2.1 Ideologia kasvatuksen taustalla

Sotilas- ja kansaliskasvatusta ohjaa taustalla valtion ideologia, valtiollinen patriotismi⁴¹. Tavoitteena on saada kansalaiset ideologisen ja uskonnollisen kasvatuksen kautta tukemaan valtiota ja asevoimia varauksettomasti. Asevoimien kannalta tavoitetilassa yhteiskunnassa vallitsee korkea maanpuolustustahto, jolloin asepalvelus on luonnollinen osa kansalaisen elämää.

Venäjällä on pitkät perinteet sotilaskoulutusta ja sodan tai muun konfliktin aikaista toimintaa tukevassa kasvatuksessa. Kasvatuksen sisältö on vaihdellut poliittisesta uskonnolliseen. Sisällöstä riippumatta sen tarkoitus on ollut sama: tukea sotaväen henkistä kuntoa.⁴² Osana nykyisiä uudistuksia ja yleisilmeen uudistusta on pyritty pääsemään eroon Neuvostoliiton romahtamisen seurauksena syntyneestä moraalisesta

³⁸ Rautala (2014), s. 18.

³⁹ Sama, s. 31.

⁴⁰ Kari (2015), s. 38

⁴¹ Piattoeva, Nelli: *Citizenship Education Policies and the State. Russia and Finland in a comparative perspective*, Academic dissertation, Tampereen yliopistopaino Oy, Juvenes Print, Tampere 2010, s. 65.

⁴² Toivola, Riku: *Henkisen kunnon tukemiseen liittyvät järjestelyt ja menetelmät Venäjän armeijassa*, Maasotakoulun julkaisuja, Raportti 1/2011. Juvenes Print Oy, Tampere 2011, s. 19.

rappiosta, jonka lieveilmiöinä ovat olleet muiden muassa korruptio, simputus ja asepalveluksen välttäminen. Vuoden 1991 jälkeen poliittinen työ muuttui kasvatustyöksi ja moraalis-psykkiseksi tueksi.⁴³ Nykyisen sotilaan moraalis-psykkisen kunnon tukemisen järjestelmän on tarkoitus olla kasvattava ja ongelmia ennaltaehkäisevä.

Sotilaskasvatuksen perimmäisenä päämääränä on edistää valtion etua. Kasvatuksen sisältö pohjaa Venäjän valtiolliseen ideologiaan, jonka taustalla on patriotismi. Tällä tähdätään yhteiseen isänmaallishenkiseen arvopohjaan ja uskollisuuteen perustuslakia ja sotilaan velvollisuuksia kohtaan.⁴⁴ Samalla tavoin kuin valtio suojelee kansalaisiaan väärältä tai haitalliselta informaatiolta suojellaan asevoimien joukkoja moraalin ylläpitämiseksi. Vastapainoksi tarjotaan ”oikeaa” informaatiota.⁴⁵

Jo vuonna 2010 sotilaskasvatuksessa todettiin olevan tarve ottaa huomioon yksittäisen sotilaan kansallisuus ja uskonto, koska suuressa federaatiossa on useita erilaisia uskonnollisia ja etnisiä ryhmiä. Ottamalla paremmin huomioon sotilaiden taustat sekä ominaisuudet joukkojen muodostamisessa ja koulutuksessa saadaan tehokkaampi vaikutusmahdollisuus heidän eettis-moraaliseen arvopohjaansa.⁴⁶ Toistaiseksi Venäjällä ei olla yleisesti tyytyväisiä nykyisen kasvatustajärjestelmän kaikkiin tuloksiin⁴⁷, ja sotilaiden toimintakykyyn liittyvää henkisen kunnon tukemista kehitetään edelleen. Tavoitteena on taata moraalisesti vahvat asevoimat, jotka selviävät tehtävistään niin kasarmipalveluksessa kuin taistelukentälläkin. Tämä toteutetaan parantamalla palvelusolosuhteita ja tarjoamalla sotilaille paremmat mahdollisuudet yhteydenpitoon kotiin, sijoittamalla varusmiehet palvelukseen mahdollisuuksien mukaan lähelle kotiaan ja kehittämällä vapaa-ajan toimintamahdollisuuksia varuskunnissa sekä parantamalla henkisen tuen järjestelmää esimerkiksi kasvatusupseerien ja sotilaspsykologien kautta.⁴⁸

Venäjällä on ollut nähtävissä valtion ja ortodoksisen kirkon lähentyminen. Joukko-osastotasolla haasteeksi on katsottu palvelukseen tulevien nuorten etäinen suhde uskuntoon.⁴⁹ Vuonna 2010 uudelleen perustettu sotilaspapisto toteuttaa hengellistä työtä asevoimissa. Venäjän eri uskontokunnat on huomioitu siten, että joukko-osaston sotilaspapiston uskontokunta on sotilashenkilöstön enemmistön edustama uskonto.⁵⁰ Uskontoa pidetään tärkeänä moraalien ja etiikan selkärankana, joka lisää

⁴³ Toivola (2011), s. 14 ja 20.

⁴⁴ Sama, ss. 73–74.

⁴⁵ Sama, ss. 53–54.

⁴⁶ Sama, ss. 26–28.

⁴⁷ Sama, s. 15.

⁴⁸ Sama, s. 22. – Kasvatustyötä joukko-osastossa (rykmentissä) tekevät ohjesäännön mukaan kasvatusupseeri, sotilaspsykologi ja erilliset sosiaalityön upseeri, vapaa-ajan upseeri ja informaatioupseeri.

⁴⁹ Sama, ss. 60–61. Ks. myös Juntunen, Alpo: *Venäjän imperiumin paluu*, 2. uudistettu painos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 31, Helsinki 2012, s. 117.

⁵⁰ Toivola (2011), ss. 28–31.

sotilaan henkistä vahvuutta nykypäivän taistelukentällä, missä vihollisen joukot ja yhteiskunta pyritään nujertamaan henkisesti informaatio sodankäynnillä. Kirkollinen työ joukkojen parissa kehittyy samassa suhteessa kuin valtio ja kirkko lähentyvät toisiaan. Uskonnon merkitys valtiollisen patriotismin tukijana ja sotilaan moraalisena ohjaajana tulee korostumaan Venäjän asevoimien koulutusjärjestelmässä.

Henkisen valmistautumisen keinot ja psykologinen valmennus ovat osa henkistä valmistautumista taisteluun, ja niiden merkitys sotilaan toimintakyvyn kannalta tunnustetaan.⁵¹ Taistelukentän henkisen tuen järjestelmää kehitetään aseellisten konfliktien oppien perusteella.

17.2.2 Sisäiset ja ulkoiset uhkat

Venäjällä on jatkossakin tarve uudistaa kansallisen turvallisuuden konseptiaan sekä sotilasdoktriininsa rakennetta ja sisältöä. Muutospainetta aiheuttavia tekijöitä ovat muun muassa kansainvälisen ja Venäjän sisäpoliittisen tilanteen kehittyminen, sodan ja aseellisten konfliktien luonteen muutokset sekä valtiollisten sotilaallisten organisaatioiden tehtävien muutokset. Niiden muutoksella puolestaan on suorat heijastusvaikutukset koulutusjärjestelmän kehittämiseen.⁵²

Asevoimia kehitetään vastaamaan sisäisiin ja ulkoihin uhkiin. Sisäisinä uhkina Venäjä pitää muun muassa sisäisten etnisten tai poliittisten ryhmien harjoittamaa terrorismia tai muuta kumouksellista toimintaa ja ulkoisina uhkina muun muassa Naton laajentumista ja kansainvälistä terrorismia. Aikaisemmat arviot ulkoihin uhkiin vastaamisesta ennaltaehkäisevyydellä ovat osuneet osittain väärään.⁵³ Venäjän osoittama tahto ja kyky käyttää asevoimaansa rajojensa ulkopuolella etujensa turvaamiseksi osoittaa sen kehittäneen koulutusjärjestelmänsä siten, että koulutusjärjestelmä tuottaa tähän riittävän suorituskyvyn. Tästä esimerkkeinä ovat Georgian sota vuonna 2008 ja Ukrainan kriisi mukaan luettuna Krimin valtaaminen vuonna 2014.

⁵¹ Toivola (2011), ss. 49–52.

⁵² Alafuzoff, G.: Venäjän sotilasdoktriini ja sen kehittyminen teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkyinen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, s. 4.

⁵³ Sergunin (2012), s. 252. – Ennen Georgian sotaa vuonna 2008 arveltiin Venäjän tavanomaisten joukkojen valmistautuvan toimimaan vain maan rajojen sisäpuolella tai osallistuvan sotilaalliseen kriisinhallintaan.

Venäjän tarve suojata globaaleja materiaalivirtojaan ja luonnonvarojaan lisää tarvetta sotilaalliseen läsnäoloon merialueilla. Venäjä on siis muuttumassa alueellisesta toimijasta globaaliksi toimijaksi. Koulutusjärjestelmässä se koskee erityisesti merivoimia, jossa läsnäolo maailman merillä lisää ammattimaistumisen painetta.⁵⁴

Osana nykyistä reformia toteutettu joukkojen kokoonpanojen muuttaminen divisioonaorganisaatiosta prikaatikokoonpanoon on ollut kriitikoiden mielestä virhe muun muassa seuraavista syistä: Ensinnäkään Venäjä ei pysty prikaateilla taistelemaan laajamittaisessa sodassa vahvaa vihollista vastaan, vaan suorituskyky riittää vain rajoitettuihin konflikteihin, esimerkkinä tästä Georgia vuonna 2008. Toiseksi pitkällä aikavälillä kenraalien ammattitaito heikkenee huomattavasti, koska yleisen käsityksen mukaan vasta divisioonan komentajana toimittuaan kenraalilla voi olla riittävä operatiivis-strateginen osaaminen.⁵⁵ Mikäli analyysit uhkista ja asevoimien toiminnasta Georgiassa ja Ukrainassa puoltavat kriittisiä näkemyksiä, voidaan olettaa, niin kuin on jo nähty tapahtuvankin, että Venäjä säilyttää organisaatioissaan divisioonia tai palauttaa joukkojaan divisioonakokoonpanoon ainakin niissä sotilaspiireissä, jotka ovat mahdollisesti ensimmäisinä joutumassa taisteluun laajamittaisessa konfliktissa vahvaa vihollista vastaan. Lisäksi kenraalien operatiivis-strategisen ammattitaidon säilyttämiseksi on oltava riittävästi tehtäviä, joissa kenraalit voivat ylläpitää ja kehittää osaamistaan.

On yleisesti tiedossa, että reformi ei ole edennyt toivotulla tavalla ja sen toteutuksessa on tehty virheitä⁵⁶. Reformia on myös arvosteltu jatkuvuuden puutteesta. Kukaan puolustusministeri on vuorollaan halunnut jättää reformiin oman jälkensä kuitenkin samalla unohtaen edeltäjänsä työn.⁵⁷ Kun Venäjän kolme viimeistä puolustusministeriä on toiminut virassaan keskimäärin viisi vuotta, voidaan olettaa, että reformi muuttaa suuntaansa jälleen Šoigun virkakauden päättyessä mahdollisesti vuonna 2016 ja edelleen noin vuonna 2021. Merkillepantavaa sotilasreformin toteutumista ennustettaessa on presidentti Putinin tuki reformille. Se ei ole vain muodollista, vaan hän ohjaa kehittämistä aktiivisesti.⁵⁸

Venäjä katsoo pitkälle tulevaisuuteen. Se pitää ydinsodan riskiä pienenä, mutta ylläpitää ydinaseensa. Tämä vaatii jatkossa insinööriteknisen koulutuksen säilyttämistä ajan tasalla riittävän osaamisen ylläpitämiseksi asevoimissa ja erityisesti ydinasejoukoissa.⁵⁹ Sekä siviili- että sotilaskoulutusjärjestelmää on kehitettävä sen mukaisesti.

⁵⁴ Putin eyes Russian strength in Atlantic and Arctic in new naval doctrine, *The Telegraph*, 27. heinäkuuta 2015, viitattu 11.8.2015.

⁵⁵ Sergunin (2012), s. 254.

⁵⁶ Rautala (2014), s. 3.

⁵⁷ Sama, s. 2.

⁵⁸ Sama, s. 31.

⁵⁹ Juntunen (2012), s. 116.

Yhtenä vastauksena sisäisiin ja ulkoisiin uhkiin voidaan nähdä vuoden 2014 doktriinin linjaus alueellisten joukkojen kehittämisestä. Alueellisilla joukoilla olisi positiivisia vaikutuksia sekä maanpuolustustahtoon että kykyyn reagoida erilaisiin uhkiin.

Krimin valtauksen kaltaiset operaatiot sekä vastaaminen terrorismiuhkiin edellyttävät erikoisjoukkojen suorituskykyä. Osaaminen ylläpidetään ammattisotilasjoukoilla, mutta sitä voidaan laajentaa myös asevelvollisten koulutukseen.

Informaatioympäristön hallinta ja kybersodankäynti ovat ”uusina” sodankäynnin ilmiöinä jatkuvassa muutoksessa myös Venäjällä. Teknologian nopealla kehitymisellä on tässä suuri merkitys. Edellä mainitut tekijät laajentavat sekä upseerien että asiantuntijoiden osaamisvaatimuksia. Osaavien asiantuntijoiden rekrytointi kybersodankäynnin tehtäviin edellyttää joko riittävää taloudellista tai ideologista motivaatiota. Venäjä tulee panostamaan informaatio- ja kyberpuolustukseen, mikä tarkoittaa koulutusjärjestelmän jatkuvaa mukautumista dynaamisesti muuttuvassa informaatio- ja kybersodankäynnin toimintaympäristössä.⁶⁰

17.2.3 Konfliktit

Venäjä käyttänee sotilaallisia konflikteja osana joukkojen koulutusjärjestelmää kiertämällä joukkojaan konflikteissa. Niistä saadut opit sisällytetään ohjesääntöihin ja kantahenkilökunnan koulutukseen mahdollisimman nopeasti. Oppeja pyritään myös soveltamaan käytäntöön harjoituksissa ja mahdollisissa uusissa konflikteissa.

Venäjän sotilasdoktriinit on uudistettu keskimäärin noin kahdeksan vuoden välein, viimeksi vuonna 2014. Tällä perusteella voidaan arvioida, että asevoimien kehityksen suunta tarkentuu uuden doktriinin myötä vuonna 2022. Sotilasdoktriinit on kuitenkin uusittu lähes poikkeuksetta sodan tai konfliktin seurauksena, joten doktriinien uusimisajankohtaa on vaikea ennustaa. Seuraavalle aikajanelle on kirjattu Venäjän läpikäymät kriisit⁶¹ ja niitä seuranneet sotilasdoktriinien julkaisuajankohdat:⁶²

- 1991 Neuvostoliiton hajoaminen
- 1993 ensimmäinen sotilasdoktriini
- 1994–1996 ensimmäinen Tšetšenian sota
- 1999–2009 toinen Tšetšenian sota
- 2000 toinen sotilasdoktriini
- 2008 Georgian sota

⁶⁰ Juntunen (2012), s. 118.

⁶¹ *List of wars involving Russia*, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars_involving_Russia, viitattu 13.8.2015.

⁶² Pynnöniemi & Mashiri (2014), s. 13.

- 2010 kolmas sotilasdoktriini
- 2013 Ukrainan kriisi
- 2014 neljäs sotilasdoktriini.

Konflikti mahdollistaa asevoimien materiaalsen suorituskyvyn ja osaamisen arvioitiin liittyvän jatkuvan kehittämisen sekä riittävän taistelukokemuksen ylläpidon⁶³ asevoimissa. Venäjällä voidaan olettaa olevan tarve ylläpitää rajoitetusti tai tarvittaessa jopa synnyttää aseellinen konflikti tietyllä aikavälillä.

17.2.4 Demografian vaikutus

Tärkeimmät yhteiskunnan rakenteelliset ilmiöt sotilasreformin taustalla ovat demografian kriisi ja heikko yleinen terveydenhuolto. Vuosien 2011 ja 2020 palvelusikäisten ikäluokkien suuruus vaihtelee 600 000 ja 700 000 välillä. Se on kutakuinkin sama määrä, joka tarvittaisiin miljoonan sotilaan armeijaa varten.⁶⁴ Demografisen ”kuopan” takia lähitulevaisuudessa palvelukseen voidaan kuitenkin kutsua enintään 300 000 asevelvollista, joista edelleen vain 60–70 prosenttia selviytyy palveluksesta.⁶⁵ Arvioiden mukaan Venäjän asevoimien vahvuus mahdollisesti pienenee 500 000:n ja 700 000:n väliin vuoteen 2020 mennessä.⁶⁶

Demografisesti parhaimpinaan vuosina ei merkittävää parannusta ole odotettavissa. 2020-luvun puolivälissä asevelvollisuusikäisten miesten määrä on syntyvyysennusteen mukaan suurimmillaan, noin 750 000 miestä. Voidaan arvioida, että asevoimat voi kutsua palvelukseen nykyisen 70 prosentin palveluskelpoisuusteen perusteella korkeintaan 435 000 miestä (70 prosenttia ikäluokasta). Jos palveluskelpoisuusaste on 60 prosenttia, palvelukseen voidaan kutsua noin 370 000 miestä. Edelleen on huomioitava, että vain noin puolet palvelukseen saapuneista kykenee täysimääräiseen palvelukseen.

Demografian kannalta Venäjän asevoimien henkilöstöpotentiaalin ei voida nähdä olevan kasvussa tulevina vuosikymmeninä. Samalla miljoona-armeijan ylläpito viimeistään 2030-luvulla muodostuu erittäin haastavaksi, koska ikäluokat pienenevät noin 600 000 mieheen.

⁶³ Rautala (2014), s. 9.

⁶⁴ Pynnöniemi, Katri: Russias's defence reform, assessing the real 'Serdyukov heritage', The Finnish Institute of International Affairs, *Briefing paper 126, 2013*, http://www.fiaa.fi/en/publication/330/russia_s_defence_reform/, viitattu 6.8.2015, s. 4.

⁶⁵ Rautala (2014), s. 12.

⁶⁶ Pynnöniemi (2013), s. 5.

Vaihtoehtona on asevoimien laadullisten tekijöiden kasvattaminen, johon reformin materiaaliuudistuksilla pyritäänkin. Koulutusjärjestelmälle tämä taas aiheuttaa tarpeen kouluttajajhenkilöstön ja sen myötä koulutettavien osaamistason nostamiseen, jotta teknistyivistä järjestelmistä kyetään saamaan koko potentiaali hyödynnettyä. Eri-tyisesti teknisen ja tieteellisen kouluttajajhenkilöstön tuottamistarve korostuu.

Armeijan vahvuuden pysähtyminen ja pieneneminen aiheuttanee tulevaisuudessa muutostarpeita myös infrastruktuurille. Esimerkiksi varuskuntien määrä mahdollisesti pienenee, jolloin myös Venäjän pysyvien asevoimien alueellinen kattavuus koko maassa vähenee. Tähän voidaan vastata uusimmassa sotilasdoktriinissa mainitulla aluepuolustusjärjestelmän ja reservien käytön kehittämisellä, jonka sisällöstä ja toimeenpanon vaiheesta on toistaiseksi vielä vähän informaatiota. Yksi työkalu on mahdollisesti presidentti Putinin kesällä 2015 määräämän 5 000 miehen vahvuisen korkean valmiuden reservijoukon perustaminen.⁶⁷

Aluepuolustusjärjestelmän tehostamista voidaan tukea vapaaehtoisen sotilaskoulutuksen tehostamisella. Tähän ovat elementit jo olemassa aktiivisesti toimivien sotilaskoulutusjärjestöjen, kuten DOSAAF/ROSTO, muodossa. Sotilaskoulutuksen ja ideologian painoarvot kasvatuksessa sekä koulujärjestelmässä tulevat korostumaan asevoimien edellytysten parantamiseksi.

Asevoimien teknisestä ja operaatiotaidollisesta modernisaatiosta huolimatta Venäjällä ei todennäköisesti tulevaisuudessakaan saavuteta valmiutta pelkästään ammattisotilaista koostuvan armeijan muodostamiseen. Mikäli Venäjä haluaa ylläpitää edes lähes miljoona miestä aktiivipalveluksessa, eivät asevoimien rekrytointipohja ja houkuttelevuus yksinkertaisesti mahdollista sopimussotilaiden riittävää määrää, vaikka puolustusministeriön viimevuotiset raportit antavatkin viitteitä rekrytointimäärien parantumisesta.

Toisaalta asevelvollisuuden säilyttäminen, yhdistettynä kouluissa annettavaan kansalliskasvatukseen sekä vapaaehtoiseen sotilaskoulutukseen, voidaan nähdä myös Venäjällä erityisenä vahvuutena ja voimanlähteenä, jonka avulla patriotismia sekä tahtoa ”äiti-Venäjän” puolustamiseksi voidaan ylläpitää kansan riveissä. Venäjän haasteena on kehittää pakollista asepalvelusta houkuttelevammaksi ja tehokkaammaksi muun muassa kitkemällä joukoista simputus. Ammattiarmeijaan siirtyminen erottaisi asevoimia ja yhteiskuntaa toisistaan. Tällä olisi pitkällä aikavälillä väistämättä negatiivinen vaikutus kansalaisten tahtoon tukea asevoimia ja niiden käyttöä.

⁶⁷ Vladimir Putin orders creation of new reservist force, *The Telegraph*, 18. heinäkuuta 2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11748477/Vladimir-Putin-orders-creation-of-new-reservist-force.html>, viitattu 11.8.2015.

17.2.5 Talouden vaikutus koulutusjärjestelmään

Venäjän talouden kehitys vaikuttaa koulutusjärjestelmän kehittämisen aikatauluun. Välineet, tilat, kalusto, henkilöstö ja harjoitustoiminta ovat kaikki riippuvaisia valtion taloudellisista resursseista.⁶⁸ Maailman talouskriisi, alhainen öljyn hinta ja voimassa olevat talouspakotteet kurittavat tällä hetkellä Venäjän taloutta. Pitkällä aikavälillä sen on lykättävä uudistuksiaan ja/tai toteutettava ne hitaammalla aikataululla. Talouspakotteiden mahdollisesti poistuessa Venäjä kyyntyy taas kiristämään uudistusten aikataulua. Pakotteet antavat Venäjälle mahdollisuuden uudistaa omaa teollisuuttaan kilpailukykyisemmäksi.

Asevoimiin käytettävät varat ovat alisteisia valtion ideologialle. Mikäli ideologia ei muutu, säilyy myös puolustusbudjetin suhde valtion kokonaisbudjettiin. Tämän vuoksi on oletettavissa, että Venäjän asevoimien osuus valtion budjetista tulee säilymään korkealla tasolla korostaen asevoiman tärkeyttä valtion politiikalle ja ideologialle.

Venäjä on kamppailut sekä estääkseen kotimaisen älyllisen pääoman vuotamisen ulkomaille että saadakseen ulkomaisia tutkijoita Venäjälle. Valtio on käytännössä tieteellisen tutkimuksen ainoa rahoittaja. Venäjän on päästettävä kaupallinen pääoma rahoittamaan tieteellistä tutkimusta, jotta Venäjän teknologisten innovaatioiden määrä kasvaisi ja se saisi kurottua länsimaiden etumatkaa kiinni. Samalla tämä kuitenkin vähentäisi valtion kontrollia. Venäjä tunnistaa tarpeen avata tieteellisen tutkimuksen markkinoita, ja se pyrkinee löytämään keinot valtion ulkopuolisen rahoituksen käyttämiseksi säilyttäen itse kontrollin tieteellisestä tutkimuksesta.⁶⁹

Venäjän positiivinen työllisyystilanne vaikeuttaa sotilaiden rekrytointia nyt ja tulevaisuudessa. Ennusteiden mukaan työttömyysaste Venäjällä säilyy alhaisena, noin kuuden prosentin tasolla, tulevina vuosikymmeninä.⁷⁰ Tämä vaikuttanee asevoimien henkilöstön rekrytointiin negatiivisesti, mikäli palvelussuhteen ehtoja ei kyetä nostamaan maan keskiarvopalkkausta selkeästi korkeammalle.

⁶⁸ Leijonhielm, Jan, Hedenskog, Jakob, Knoph, Jan T., Larsson, Robert L., Oldenberg, Ingmar, Roffey, Roger, Tisell, Maria & Westerlund, Fredrik: *Russian Military Capability in Ten-Year Perspective: Ambitions and Challenges in 2010*, FOI, Swedish Defence Research Agency, Stockholm 2009, s. 27.

⁶⁹ Koshkin, Pavel: *Turning Russia into an innovative country is still a challenge*, <http://www.russia-direct.org/analysis/turning-russia-innovative-country-still-challenge>, 2015, viitattu 7.8.2015.

⁷⁰ *Russia Unemployment Forecast 2015-2020 and up to 2060, Data and Charts*, <http://knoema.com/xrtjefj/russia-unemployment-forecast-2015-2020-and-up-to-2060-data-and-charts>, viitattu 11.8.2015.

17.3 Yhteenveto

Venäjän asevoimissa panostetaan nyt ja tulevaisuudessa koulutuksen laatuun. Tavoitteena ovat fyysisesti ja henkisesti vahvat asevoimat, jotka kykenevät suorittamaan kaikki niille asetetut tehtävät. Muun yhteiskunnan tuki säilyy keskeisenä osana asevoimien koulutusjärjestelmää. Yhteiskunnan tukea rakennetaan ja ylläpidetään kasvatustajärjestelmällä, jolla kasvatetaan patrioottisia valtiolle ja asevoimille uskollisia kansalaisia. Venäjän asevoimien koulutusjärjestelmää kehitetään siten, että se tukee valtionjohdon tahtotilaa asevoimien käytöstä. Asevoimien teknistyminen vaatii erikoiskoulutettua henkilöstöä, mikä lisää koulutusjärjestelmän vaatimuksia teknisen osaamisen tuottamisessa.

Venäjän asevoimien koulutusjärjestelmän kehittyminen seuraa valtion käsitystä sisäisistä ja ulkoisista uhkista. Nykyisen kaltaisessa tilanteessa Venäjän asevoimat valmistautunevat ulkoisen laajamittaisen sodan uhkaan vahvaa vihollista vastaan ainakin Euroopan suuntaan tulevina vuosina aina 2020-luvulle. Sisäisiä uhkia vastaan Venäjä kehittää turvallisuusjoukkojensa koulutusta sekä alueellisia joukkojaan.

Pitääkseen yllä taistelukokemusta joukoissaan ja saadakseen palautetta joukkojensa osaamisesta Venäjä kierrättää joukkojaan aseellisissa konflikteissa vähintään rauhan-turvatehtävissä. Aseelliset konfliktit tuottavat tärkeitä perusteita doktriinien päivityksiin.

Venäjän väestökehitys ei mahdollista tällä hetkellä tavoitevahvuisten yli 900 000 sotilaan asevoimien ylläpitämistä. Kehitys jatkuu 2020-luvulla, ja 2030-luvulla asepalvelusikäisten määrän kääntyessä jyrkkään laskuun suurten asevoimien ylläpitäminen hankaloituu edelleen. Tämän vuoksi Venäjä joutunee todennäköisesti vähentämään asevoimiensa vahvuutta ja korvaamaan joukkojen määrää teknisillä ratkaisuilla.

Talouden vakaudella on vaikutus asevoimien koulutusjärjestelmään. Nykyisen kaltaisessa taloustilanteessa Venäjän koulutusjärjestelmän kehittäminen hidastuu, mutta taloustilanteen parantuessa se todennäköisesti kiihdyttää koulutusjärjestelmänsä uudistamista.

VENÄJÄN VIRANOMAISYHTEISTYÖ VENÄJÄN FEDERAATION RAJAVARTIOPALVELUN NÄKÖKULMASTA

Tommi Tüttänen ja Tomi Tirkkonen

Maanpuolustuskorkeakoulussa vuonna 1999 julkaistussa artikkelikokoelmassa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* ei ole käsitelty viranomaisyhteistyötä laisinkaan. Tämän artikkelin tarkoituksena on luoda pohja aihealueen tutkimukselle. Artikkelissa selvitetään, miten Venäjän federatiivinen rajavartiopalvelu (jäljempänä Venäjän rajavartiopalvelu) on osa turvallisuustoimintaa, jota Suomessa kutsutaan turvallisuusviranomaisten yhteistoiminnaksi eli viranomaisyhteistyöksi. Artikkelissa tarkastellaan Venäjän rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyön oikeudellisesta perustaa, toimijoita ja vuorovaikutussuhteita. Oikeudellisen perustan tutkimuslähteinä ovat Venäjällä julkaistut kansalliset säädökset. Toimijoiden vuorovaikutussuhteita on selvitetty asiantuntijahaastatteluiden ja tapausesimerkkien perusteella.

Säädösten tutkimisessa menetelmänä on lainoppi eli oikeusdogmatiikka, jolla tarkoitetaan voimassa olevien oikeussääntöjen tulkintaa ja systematisointia. Tässä artikkelissa lainoppia käytetään kansallisen lainsäädännön systematisoinnissa ja tulkinnassa osana Venäjän oikeusjärjestystä.¹ Artikkelissa tarkastellaan voimassa olevaa oikeutta, joka on ollut voimassa 1. helmikuuta 2015 alkaen. Viranomaisyhteistyön määritelmää, toimijoita ja vuorovaikutussuhteita on selvitetty asiantuntijahaastattelujen ja kirjallisten lähteiden sisällön analyysillä. Artikkelissa tarkastellaan myös Venäjän rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyötä Suomen vastaisella raja-alueella.

18.1 Viranomaisyhteistyö venäläisen määritelmän mukaan

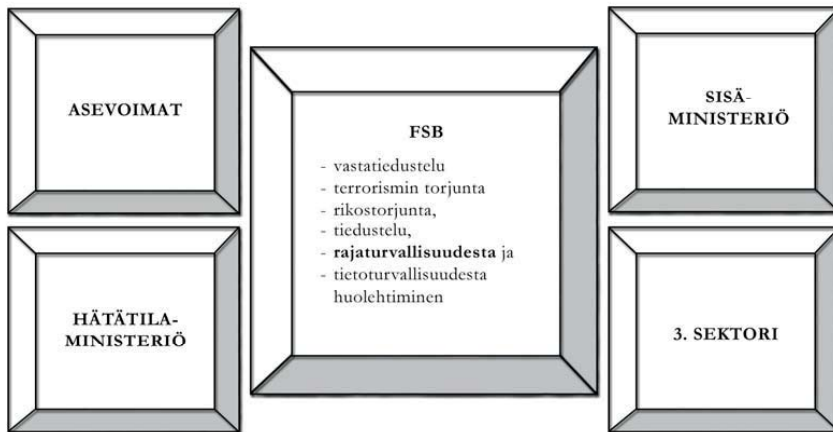
Turvallisuusviranomaisten yhteistyön määritelmästä on Suomessakin esitetty erilaisia näkökulmia. Vesa Valtonen on vuonna 2010 julkaistussa turvallisuusviranomaisten yhteistyötä käsittelevässä väitöskirjassaan kuvannut viranomaisyhteistyötä muun muassa seuraavasti:

¹ Husa, Jaakko, Mutanen, Anu & Pohjolainen, Teuvo: *Kirjoitetaan juridiikkaa*, Talentum, Helsinki 2008, s. 20.

”Turvallisuustoimijoiden yhteistyö on toimivaltaisen viranomaisen tai muun turvallisuustoimijan johtamaa sopimuspohjaista yhteistyötä, johon toimijat ovat sitoutuneet. Toisin kuin yhteistyössä yleensä, esimerkiksi liiketoiminnassa, vallan jakaminen tai riskien jakaminen ei ole olennaista, koska joku yleensä omistaa kokonaisuuden tai on ohjausvelvollinen toiminnan osalta. Yhteistointaa turvallisuustoimijoiden keskuudessa leimaa ehdoton luottamuksen vaatimus ja siihen liittyen vahva sitoutuminen käytännön eri tilanteissa.”²

Valtosen määritelmä edustaa hyvin suomalaista määritelmää viranomaisyhteistyöstä.

Venäjällä viranomaisyhteistyö on määritelty muun muassa *turvallisuuslaissa* ja *turvallisuusstrategiassa*. Lähtökohtana on monialainen yhteistyö, johon osallistuvat myös kolmannen sektorin toimijat (kuva 1).³ Venäjän viranomaisten toiminnassa korostuu omilla sektoreilla toimiminen. Jokaisella viranomaisella on selkeä tehtäväalue, eikä monen viranomaisen toimiminen samalla tehtäväalueella esimerkiksi Suomen PTR-viranomaisten, poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen, tapaan ole tyypillistä. Venäjällä viranomaisyhteistyötä leimaa päällikkökeskeisyys ja jossain määrin yhteistyöstä sopiminen on hyvin muodollista.⁴ ”Vaikuttaa siltä, että venäläinen lainsäädäntö ja hallinnolliset normitkaan eivät tue luontevaa viranomaisyhteistyötä suomalaisen mallin tavoin. Viranomaisilta vaikuttaa puuttuvan esim. rinnakkaista toimivaltuutta ja toisen viranomaisen vastuualueille ei herkeästi astuta, eikä toisen asioihin haluta ottaa mielellään kantaa.”⁵

Kuva 1: Venäjän rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyön viitekehys.

² Valtonen, Vesa: *Turvallisuustoimijoiden yhteistyö operatiivis-taktisesta näkökulmasta*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1, n:o 3, Helsinki 2010, s. 162.

³ Heusala, Anna-Liisa, haastattelu 2015 ja *Federal law of the Russian Federation from December 28, 2010*, No. 390-FZ. – ”Activities for safety include: coordination of activities of federal bodies of the government, public authorities of subjects of the Russian Federation, local government bodies in the field of safety.”

⁴ Rajavartiolaitoksen kysely 2015 (myöh. RVL kysely 2015). Kysely Sotataidon laitoksen hallussa.

⁵ Sama, vastaaja C.

Käytännössä viranomaisyhteistyö Venäjällä muodostuu samanlaisista toiminnoista kuin Suomessakin sisältäen tietojenvaihtoa, avustamista ja yhteisiä operaatioita. Viranomaisyhteistyötä ei painoteta omana erillisenä yhteistyön muotonaan, vaan pikemminkin puhutaan yhteistyöstä laajemmassa viitekehyksessä. Tähän laajan viranomaisyhteistyön piiriin kuuluu yhteistyö myös yritysten, järjestöjen, yhteisöjen ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.⁶ ”Venäläiset näkevät yhteistyön nimenomaan sovittujen ja normiston määrittämien tehtävien hoitamisena hyvässä hengessä ja toisen osapuolen kunnioittavassa kohtelussa. Venäläinen käsitys rajaturvallisuusyhteistyöstä ei – kuten ei suomalainenkaan – sisällä varsinaista tehtävien suorittamista yhdessä tai resurssien jakamista.”⁷

Myös viranomaistoiminnan sponsoroinnista tai yksityisestä rahoittamisesta löytyy esimerkkejä rakennushankkeista. Se ei välttämättä tarkoita sponsoritukea viranomaisille vaan pikemminkin molempia osapuolia, niin viranomaisia kuin yrityksiä, tukevan hankkeen toteuttamista yhteistoiminnassa.⁸ ”Lähellä venäläistä viranomaisyhteistyötä ja ehkä joidenkin venäläisten henkisen ajattelun mukaan ns. sponsoriyhteistyö kuuluu lähelle tätä määritelmää.”⁹

Venäläinen käsitys vastaa muuallakin tuttua ajatusta yhteistoiminnasta valtion ja yhteiskunnan muiden sektoreiden välillä. Esimerkiksi sosiaalipalveluiden järjestämisessä ja koulutuksessa tämä on jo edennyt. Kyse on ennen kaikkea julkisen sektorin uudistamisesta ja tehtävien uudelleen jakamisesta. Ei siis mistään kontrollista kontrollin vuoksi vaan enemmänkin globaalista uudesta talouspolitiikasta. On mahdollista, että nykyinen talouskriisi johtaa vielä 1990-luvun uudistuksissa haaveiltuihin nopeaan yksityistämiseen ja valtion palveluiden selkeään vähentämiseen.¹⁰

Huolimatta vahvasti sektoroiduista tehtävistä Venäjällä viranomaisten tehtävät voivat olla myös tarkoituksellisesti päällekkäisiä, jotta ne kykenevät valvomaan toisiaan. Tällä lienee yhteys korruption. Toisten valvonnalla pyritään estämään räikeimmät korruptiotapaukset ja toisaalta varmistamaan tärkeimpien tehtävien toteutuminen. Viranomaisten välistä suhdetta leimaa taistelu rahasta ja vallasta, jolla taataan viranomaisten halu valvoa toisia viranomaisia ja niiden tekemisiä. Venäjän federaation turvallisuuspalvelun (FSB) valvovaa asemaa kuvastavat muun muassa FSB:n hallinnot asevoimien sisällä.¹¹

⁶ RVL kysely 2015 ja Heusala, haastattelu 2015.

⁷ RVL kysely 2015, vastaaja G.

⁸ Sama.

⁹ Sama, vastaaja A.

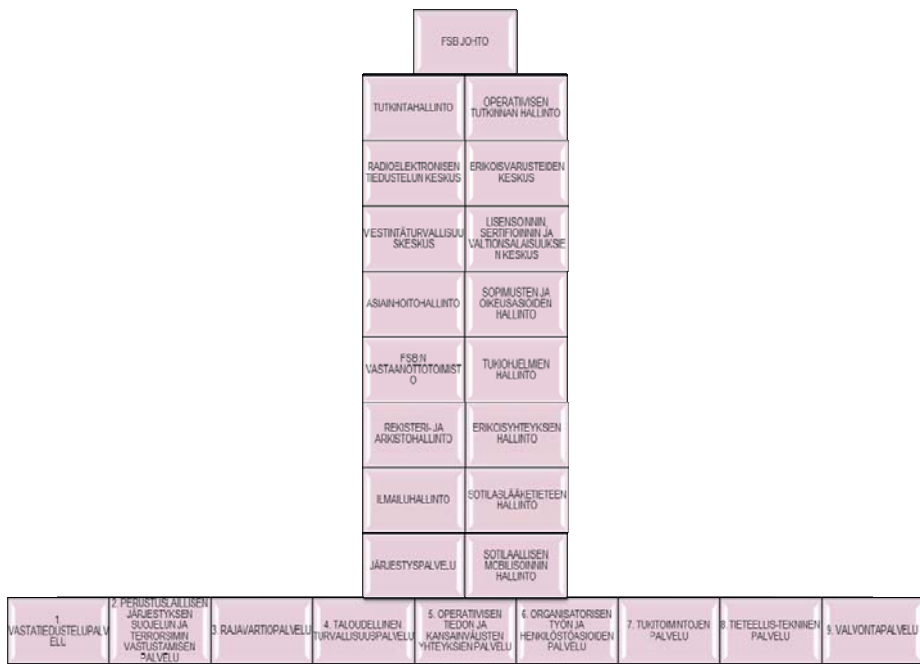
¹⁰ Heusala, haastattelu 2015.

¹¹ RVL kysely 2015, vastaaja H ja Heusala, haastattelu 2015. – Heusalan mukaan on mahdollista, että viranomaiset valvovat toisiaan, mutta FSB on kuitenkin keskeinen toimija viranomaisten sekä koko yhteiskunnan valvojana.

Venäjällä viranomaisyhteistyön käsite eroaa siis suomalaisesta käsityksestä. Viranomaisyhteistyön käsite Venäjällä on laajempi kuin Suomessa. Venäjällä yhteistyön tai yhteistoiminnan käsite kattaa yhteistyön kaikkien niiden toimijoiden kanssa, joiden kanssa viranomaisen tehtäviään hoitaa.¹²

18.2 Venäjän rajavartiopalvelun asema Venäjän viranomaiskentässä

Venäjän rajavartiopalvelu on FSB:n alainen valtiollinen keskusjohtoinen hallinto. Rajavartiopalvelu on näin ollen kiinteä osa FSB:tä, ja sen asemoiminen venäläisenä turvallisuusviranomaisena vaatii ensin lyhyen perehtymisen FSB:n rakenteeseen (kuva 2).

Kuva 2: Venäjän federaation turvallisuuspalvelun (FSB) organisaatio.

¹² Heusala, haastattelu 2015.

FSB koostuu ylimmän johtoportaana alla olevista itsenäisistä palveluista. Rajavartiopalvelun kanssa samalla operatiivisella tasolla toimivat muun muassa vastatiedustelupalvelu, terrorismin vastustamisen palvelu ja taloudellisen turvallisuuden palvelu. Näitä keskushallintotasalta johdettuja palveluita kutsutaan FSB:n osastoiksi, ja niitä on yhteensä yhdeksän. Suoraan FSB:n johtajan alaisuudessa toimii myös alaosastoja. Tällaisia ovat esimerkiksi FSB:n tutkintahallinto, operatiivisen tutkinnan hallinto sekä radioelektronisen tiedustelun keskus. Aluetasolla FSB:tä edustavat hallinnot alueilla, hallinnot asevoimien rakenteissa, hallinnot rajajoukoissa sekä ilmailun alaosastot.¹³ Maantieteellisesti rajavartiopalvelun vastuualueiden rajat yhtyvät siviilihallinnon alueellisen hallintoyksikön, (*область*, oblast) vastuualueiden rajoihin.¹⁴ Asevoimien aluejako on kuitenkin siviilihallinnon ja muiden turvallisuusviranomaisien vastuualueista poikkeava.¹⁵

Venäjän rajavartiopalvelu on ollut osa FSB:tä vuodesta 2003. Tuolloin presidentti Vladimir Putin lakkautti Venäjän rajavartiopalvelun itsenäisenä virastona ja se liitettiin osaksi FSB:tä. Federatiivinen laki Venäjän turvallisuuspalvelusta, jäljempänä laki turvallisuuspalvelusta, määrittää rajavartiopalvelun osaksi turvallisuuspalvelua. Rajavartiopalvelun voidaan turvallisuuspalvelusta säädetyn federatiivisen lain sanamuodonmukaisen tulkinnan perusteella katsoa olevan FSB:n toimivaltaa käyttävä viranomainen, koska toimivaltaa ei ole säädetty erikseen eri osastoille.¹⁶ Laissa turvallisuuspalvelusta on määritetty FSB:n päätehtävät, jotka suomalaisilla termeillä ilmaistuna ovat vastatiedustelu, terrorismin torjunta, rikostorjunta, tiedustelu sekä rajaturvallisuudesta ja tietoturvallisuudesta huolehtiminen. Päätehtävät noudattelevat hyvin FSB:n osastojakoa, ja rajavartiopalvelu on yksi FSB:n päätehtävistä.

Rajavartiopalvelun asemaa FSB:ssä on kuvattu kiinteäksi, ja siitä kertoo osittain myös se, että rajavartiopalvelun johtaja on FSB:n johtajan ensimmäinen sijainen. Toinen esimerkki tästä on se, että rajavartiopalvelun johtaja on saatettu nimittää FSB:n muissa johtotehtävissä ansioituneista henkilöistä. Historiallisista perinteistä johtuen rajavartiopalvelun upseerit ovat pitäneet itseään enemmän sotilaina kuin puhtaina turvallisuuspalvelun henkilöinä, mutta tämä ei ole ollut kuitenkaan este siirtyä myös operatiivisella tasolla rajavartiopalvelun tehtävistä FSB:n muihin tehtäviin.¹⁷ Rajavartiopalvelun rooli suhteessa muuhun FSB:hen on kuitenkin vahvasti rajaturvallisuustehtäviin sidonnainen, ja tästä syystä sen asema ei ole välttämättä Ve-

¹³ Heusala, Anna-Liisa, Lohiniva, Anja & Malmi, Antti: *Samalla puolella – eri puolella rajaa*, Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia, Juvenes Print, Tampere 2008, s. 252. Ks. myös Soldatov Andrei ja Borogan Irina: *Unsi ylähuokkea*, Like Kustannus Oy, Otavan kirjapaino, Keuruu 2012, ss. 273–281.

¹⁴ RVL kysely 2015.

¹⁵ Heusala, haastattelu 2015.

¹⁶ *Laki Venäjän Federaation turvallisuuspalvelusta*, 2 artikla 15-FZ of 7.3.2005 ja 12 artikla.

¹⁷ Soldatov & Borogana (2012), ss. 162–163.

näjän sisämaassa yhtä vahva kuin muilla FSB:n palveluilla.¹⁸ ”Rajavartiopalvelu itsessään ei kuitenkaan omaa yhtä voimakasta asemaa kuin ’emo-organisaatio.’”¹⁹

Viranomaisyhteistyötä ajatellen FSB:n johtava rooli ja laaja tehtäväalue antavat sille hyvät edellytykset myös viranomaisyhteistyön koordinointiin. Valtiollisena turvallisuusorganisaationa FSB:llä on vahva asema Venäjän viranomaisten keskuudessa. Toimiva yhteistyö FSB:n kanssa mahdollistaa sujuvan toiminnan myös muiden viranomaisten kanssa.²⁰ ”FSB muodostaa hallinnon tuntosarvet, joiden toimintakyky ja kattavuus turvataan kaikissa olosuhteissa.”²¹ ”Mutta kun syntyy eturistiriitä tai tuloksia on saatava aikaan nopeasti, voimaministeriö määrittää muille toimijoille reunaehdot ja joissakin tapauksissa jopa tehtävät.”²²

Lähdeaineistosta ei selvinnyt, kuinka rajavartiopalvelun rajaturvallisuusreservit muodostetaan. On mahdollista, että joissain tilanteissa esimerkiksi sisäministeriön joukoilla voitaisiin tukea rajavartiopalvelua. Varusmieskoulutuksen poistuttua rajavartiopalvelun tehtävistä 2000-luvun alkupuolella ei liene todennäköistä, että rajaturvallisuusreservit muodostettaisiin enää reserviläisistä. Käytössä olevassa FSB:n organisaatorakenteessa on kuitenkin keskusjohdon alla toimiva ”Sotilaallisen mobilisoinnin hallinto”.²³ Järjestely on mielenkiintoinen, koska keskusjohdon alla olevan hallintoelimen voidaan arvioida viittaavan siihen, että FSB:lle tai sen osille on olemassa poikkeusolojen tehtäviä sekä mahdollisesti reservit ja kalustoa. Se ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että FSB siirtyisi poikkeusoloissa esimerkiksi asevoimien johtoon tai että sen poikkeusolojen tehtävät olisivat puhtaasti sotilaallisia tehtäviä.

18.3 Venäjän rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyön säädöspohja

Venäjän turvallisuuspalvelusta annetussa federatiivisessa laissa on vain yksi säännös, joka käsittelee sisällöllisesti viranomaisyhteistyötä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Säännöksestä on tulkittavissa, että viranomaisyhteistyön määritelmä on laaja ja se kattaa myös yhteistyön erilaisten yhteisöjen, yritysten ja laitosten kanssa. Viranomaisyhteistyötä koskeva säännös velvoittaa FSB:tä tunnistamaan muiden turvallisuusviranomaisten suorituskyvyt ja niihin liittyvän sääntelyn. Muille turvallisuusviranomaisille ja organisaatioille, kuten yhteisöille, on säädetty FSB:n avustamisvelvollisuus. Ulkomaisten viranomaisten kanssa tehtävän yhteistyön perusta on säännelty toteutettavan kansainvälisten sopimusten perusteella. Säännös viranomaisyhteistyöstä on kirjoitettu laveasti, ja siitä on tulkittavissa FSB:n sisäisen turval-

¹⁸ RVL kysely 2015.

¹⁹ Sama, vastaaja E.

²⁰ Sama.

²¹ Sama, vastaaja A.

²² Sama, vastaaja G.

²³ Soldatov & Borogana (2012), liite 1.

lisuuden tehtävien kokonaisvaltaisuus sekä FSB:n johtava rooli Venäjän perustuslaillisen järjestyksen turvaajana. Säännöksessä ei erotella erikseen eri FSB:n osastojen tai alueellisten organisaatioiden roolia viranomaisyhteistyössä.²⁴

Venäjän federatiivisessa rajalaissa vuodelta 1993, jäljempänä rajalaki, säädetään rajamerkeistä, rajajärjestyksestä, rajatarkastuksista sekä eri turvallisuusviranomaisten ja yhteisöjen osallistumisesta Venäjän rajaturvallisuuden tehtäviin. Rajaturvallisuus kuuluu lain mukaan olennaisena osana Venäjän kokonaisturvallisuuteen. Rajaturvallisuustehtävät ovat lain mukaan turvallisuuspalvelun osana toimivan Rajavartiopalvelun tehtäviä, mutta rajaturvallisuustehtävien hoitamiseen osallistuvat myös asevoimat ilmatilan ja merialueiden turvaamisessa sekä muut Venäjän turvallisuusviranomaiset lainsäädännön sallimissa puitteissa. Muiden viranomaisten toimivaltaa ja tehtäviä ei rajalaissa ole tarkemmin määritelty, eikä säännös sisällä myöskään viittausta muihin lakeihin. Erillistä viranomaisyhteistyötä sääntelevää säännöstä ei rajalaissa ole, jos sellaisena ei pidetä säännöstä, joka säätelee rajavaltuutettutoimintaa. Rajavaltuutetulle on säädetty toimivalta ratkaista rajalla tapahtuvat rajajärjestyksestä rikkovat tapahtumat kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Tämä toimivalta ei tosin ulotu alueloukkauksiin, joiden käsittely kuuluu Venäjän puolustusministeriön toimivaltaan. Rajavartiopalvelun toimivallasta säädellään myös laissa operatiivis-etsinnällisestä toiminnasta, rikosprosessikoodeksissa sekä koodeksissa hallinnollisista rikkomuksista.²⁵

Sekä laki turvallisuuspalvelusta että rajalaki ovat federatiivisia lakeja ja näin oikeuslähteenä samanarvoisia. Tyypiltään rajalaki on enemmän erityislain luonteinen, koska se sisältää yksityiskohtaisia säännöksiä rajasta, rajalaitteista ja rajatarkastuksista. Viranomaisyhteistyön näkökulmasta näissä kahdessa laissa ei ole tulkintaepäselvyyksiä. Federatiiviset lait määrittävät rajavartiopalvelulle FSB:n osana yhteistyöveloitteen, mutta jättävät viranomaisyhteistyön toteuttamisen joko alemman tason säädösten, käytännön yhteistyösopimusten tai tilannekohtaisen toiminnan varaan.²⁶

²⁴ *Laki Venäjän Federaation turvallisuuspalvelusta*, 15 artikla 226-FZ 30.12.1999.

²⁵ *Venäjän federatiivinen rajalaki*, 3 artikla ja 15 artikla.

²⁶ Koistinen, Jarmo: *Talousrikos Venäjällä*, Bookwell Oy, Jyväskylä 2012, s. 80. – Venäjän oikeuslähteet jaetaan neljään pääkategoriaan: 1) lait, 2) laki alemman tasoista säädöksistä, 3) oikeudelliset sopimukset ja kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustetut periaatteet ja normit Venäjän oikeusjärjestelmässä sekä 4) tuomioistuinten ratkaisut ja oikeuskäytäntö. Lainsäädännön hierarkia on seuraava: 1) perustuslaki, 2) perustuslailliset federatiiviset lait, 3) federatiiviset lait ja 4) presidentin ukaasit, hallituksen asetukset sekä ministeriöiden ja virastojen määräykset. Erityisryhmänä ovat kansainväliset sopimukset ja paikallishallinnon antamat säädökset.

18.4 Venäjän rajavartiopalvelun yhteistyöviranomaiset

Ulospäin Venäjän rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyö näkyy parhaiten rajanylityspaikoilla.²⁷ Keskeiset yhteistyöviranomaiset voidaan kiteyttää esimerkiksi näin:

- ”*rosgranitsa, rajaninfrastruktuuri*
- *siirtolaisvirasto, ulkomaalaisten rekisteröinti rajatarkastusten yhteydessä*
- *tulli, toiminta rajanylityspaikoilla*
- *poliisi, yhteistyö rikostorjunnassa*
- *ilmapuolustus, ilmatilan valvonta*
- *ulkoministeriö, Venäjän edustustoihin sijoitetut yhdysupseerit*”.²⁸

Yhden näkemyksen mukaan ”*rajanylityspaikoilla rajanylityspaikan toiminnassa ja niiden kehittämisessä yhteistyöviranomaisia ovat ainakin tulli ja Rosgranitsa. Joskus myös OMONin henkilöstö.*”²⁹ Toisen näkemyksen perusteella yhteistyöviranomaiset ovat ”*poliisi (tietojen välittäminen), maahanmuuttovirasto (maastapoistaminen ja luvaton maassa oleskelu) sekä tie- ja rautatieviranomaiset (rajanylitysluokenteen järjestelyt)*”.³⁰

Venäjällä viranomaisyhteistyön koordinaation parantamisyritykset ovat usein törmänneet organisaatioiden rajakiistoihin. Organisaatiotutkijoiden näkökulmasta tätä ei pidetä outona. Viranomaisyhteistyötä on kuitenkin yritetty kehittää ja rakentaa esimerkiksi yhteisiä tietokantoja. Yhteisen tilannekuvan ja tiedonvälityksen kehittäminen on kiihtynyt kansainvälisesti 9/11-terrori-iskun jälkeen, sillä isku on muutoinkin muuttanut turvallisuustoimintaa joka puolella, myös Venäjällä. Venäjä seuraakin ajatuksissaan lähinnä Yhdysvaltoja. Lisäksi Tšetšenian sodat ovat merkittävästi vaikuttaneet koko turvallisuusajattelun ja oikeuskulttuurin kehitykseen Venäjällä.³¹

Venäjällä on presidentti Putinin aikana tehty merkittäviä kehittämisohjelmia, joilla on muun muassa pyritty parantamaan viranomaistoiminnan kustannustehokkuutta sekä uudistamaan virkamieshallintoa. Viranomaisyhteistyön kannalta uudistukset ovat näkyneet esimerkiksi keskitetyn johtokeskuksen perustamisena. Saatavilla olevan aineiston perusteella voidaan olettaa, että aluetasolla ei vastaavia tilanne- tai johtokeskuksia ole vielä olemassa.³²

²⁷ RVL kysely 2015.

²⁸ Sama, vastaaja D.

²⁹ Sama, vastaaja A. – Miliisin erikoisjoukkojen lyhenne on OMON (*Отряд милиции особого назначения*, Otrjad militsii osobogo naznatsenija).

³⁰ Sama, vastaaja B.

³¹ Heusala, haastattelu 2015. – 9/11-nimitys tarkoittaa päivämäärää 11.9.2001, jolloin ääri-islamilaisten terroristit iskivät New Yorkissa WTC:n tornitaloihin ja Pentagoniin Washingtonissa.

³² Sama.

Edellä luetellut viranomaiset ovat keskeisimpiä yhteistyöviranomaisia. Se ei siis tarkoita sitä, ettei yhteistyötä tehtäisi muiden viranomaisten kanssa. Lopulta yhteistyötahot ja yhteistyön muodot määräytyvät tarkoitussidonnaisesti.

18.5 Rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyö käytännön tapausten perusteella

Rajavartiopalvelun viranomaisyhteistyöstä saadut havainnot ovat luotettavuudeltaan vaihtelevia. Havaintojen tekoa vaikeuttaa venäläinen tapa suorittaa viranomaisten keskinäiset asioiden valmistelut huolellisesti etukäteen ennen kuin moniviranomais-
tapaamisissa ollaan tekemisissä ulkomaisten viranomaisten tai muiden toimijoiden kanssa.³³

Rajavartiopalvelun ja asevoimien viranomaisyhteistyöstä on viitteitä. Havaintojen perusteella ei voida kuitenkaan arvioida tarkemmin yhteistyön syvyyttä eikä yksityiskohtia. On kuitenkin mahdollista, että asevoimien ja rajavartiopalvelu harjoittelevat yhdessä.³⁴

Keskustelut venäläisen rajavartiopalvelun upseerin kanssa tukevat havaintoja, joiden mukaan rajavartiopalvelun henkilöstöä on palvellut Tšetšeniassa. Palvelus taistelu-
tehtävissä vastaa usean vuoden palvelusta rauhallisella rajalla. Tämä tarkoittaa mahdollisuutta saavuttaa eläkkeeseen vaadittavat palvelusvuodet nopeammin.³⁵

Kriisialueella suoritettujen palveluksien sisältö ei haastatteluissa selvinnyt. On mahdollista, että rajavartiopalvelun päällystöstä kierrätetään kriisialueilla suunnitelmallisesti hankkimassa kokemusta vaativimmista tehtävistä, samaan tapaan kuin sisäministeriön joukkoja (OMON) kierrätettiin esimerkiksi Tšetšeniassa.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että Venäjän rajavartiopalvelun rooli valtakunnan rajaan liittyvissä asioissa vaikuttaa olevan kiistaton. FSB:n alainen rajavartiopalvelu on rajalla toimivista viranomaisista hierarkkisesti korkeimmalla. ”FSB jatkaa KGB:n polkua historian perspektiivistä tarkasteltuna ja muodostaa hallinnon tuntosarvet, joiden toimintakyky ja kattavuus turvataan kaikissa olosuhteissa. Tämä asetelma näkyy FSB:n vahvana roolina muuhin viranomaisiin nähden. Hierarkkisuus on luonnollinen osa venäläistä johtamis- ja organisaatiokulttuuria.”³⁶

³³ RVL kysely 2015, vastaaja D.

³⁴ Sama, vastaaja A.

³⁵ Sama, vastaaja H.

³⁶ RVL kysely 2015.

18.6 Johtopäätökset

Yhtenä keskeisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että venäläinen viranomaisyhteistyön käsite eroaa suomalaisesta käsityksestä. FSB on keskeinen toimija viranomaisten ja koko yhteiskunnan toiminnan valvojana. Viranomaisten välistä suhdetta leimaa keskitetty johtaminen, jossa yhteistoiminnan suuntalinjat päätetään ja käsitellään alueellisille toimijoille. Keskitetty tilannekuva ja johtaminen aiheuttavat kankeutta viranomaisten väliseen yhteistyöhön. Suuri syy keskitettyyn johtamiseen lienee luottamuksen puute alueellisiin toimijoihin. Missään lähdeaineistossa ei ollut viitteitä Suomen PTR-lain kaltaisesta säädöspohjasta, jolla lain tasolla säädettäisiin viranomaisten välisestä yhteistyöstä.

Arvioitaessa Venäjän rajavartiopalvelun roolia viranomaisyhteistyön kentässä täytyy pitää mielessä rajavartiopalvelun asemoituminen kiinteäksi osaksi turvallisuuspalvelu FSB:tä. Tämä tarkoittaa sitä, että osana FSB:ta rajavartiopalvelu on kiinteä osa myös Venäjän tiedustelua ja vastatiedustelua. Asemansa johdosta rajavartiopalvelu on rajalla toimivista viranomaisista hierarkkisesti korkeimmalla.

Viranomaistoiminnan kehittämiseen Venäjällä ovat vaikuttaneet Ukrainan kriisiin saakka globaalit trendit, muun muassa kansainväliset suositukset. Venäjän viranomaistoiminnan kehittäminen ei ole ollut pelkästään kaipuuta neuvosto aikaan, vaan siinä on näkynyt lukuisia yrityksiä uudistaa viranomaistoimintaa.

OPERAATIOITAIDOLLINEN KATSAUS VENÄLÄISEEN INFORMAATIOSODANKÄYNTIIN

Jari Rantapelkonen

*Tulevaisuudessa sodan alkuvaihe on todennäköisesti avain ja ratkaiseva vaihe,
sillä monella tapaa se määrittää sodan lopputuloksen.*

*Toisin kuin menneisyydessä, sota voi alkaa ilman maahyökkäystä.
...on kaikkein tärkeintä yllättää, ja salata huolellisesti se mihin pyrkii,
harhauttamalla vastustaja.*

Mahmut Garejev, 1995¹

Venäläinen armeijankenraali Mahmut Garejev kuvaa yllä olevassa sitaatissa tulevaisuuden sodankäyntiä, sen muutosta ja samalla muuttumattomuutta. Kun poliittiset ja taloudelliset keinot tai sotilaallinen voimannäyttö eivät tuota haluttua tulosta, on valtion Garejevin mukaan käytettävä sekä sotilaallista voimaa että informaatiotosodankäynnin keinoja. Kenraali Garejevin ajatus ei ole sota-aidon historiassa mitenkään poikkeuksellinen. Ajatus sopii yhteen myös Venäjän presidentti Vladimir Putinin johdolla toimeenpantuun operaatioon vuoden 2014 Sotšin olympiakisojen jälkeen, kun Venäjä tempaisi aloitteen käsiinsä valtaamalla Krimin niemimaan ja toimeenpanemalla operaatioita Itä-Ukrainassa. Kun Ukrainan sota leimahti tuleen, kiihtyi informaatiotosota sanoista, kuvista ja mielikuvista tavalla, jossa tieto sekoittui informaatioon, mustavalkoinen väreihin, järki tunteisiin, tavanomainen tavattomuuksiin, totuus valheisiin, valta vallattomuuksiin, paikallinen globaaliin – ja päinvastoin – venäläisittäin tyypillisesti, kietomalla nämä kaikki samanaikaisesti yhteen.

Venäjistä ja sen käymästä informaatiotosodasta keskusteleminen Ukrainan sodan alkamisen jälkeen ei ole helppoa. Informaatiotosodalle tyypillinen propaganda nousi sotaa koskevien keskustelujen käytäntöihin näkyen julkisuudessa muun muassa tunteiden purkautumisina, asioiden kärjistyksinä, vastakkainasetteluina, loan heittona ja ajan termein trolloimisena. Aiheen tulenarkuudesta kirjoittaa osuvasti Maria Pettersson arvioidessaan *Venäjän palatseissa ja kaduilla* -kirjaa kesällä 2015 Helsingin Sanomissa: ”Nykyään subde Venäjään on niin säikeä, että jo kysymysten esittämisestä, saati niihin

¹ Gareev, Makhmut: *If War Comes Tomorrow? The Contours of Future Armed Conflict*, Frank Cass, London 1998, s. 100 ja 110. – Artikkelin kirjoittaja on suomentanut Garejevin ajatuksen muotoillen sen väljästi perinteisen sotilassananaston hengessä.

*vastaamisesta on tullut tulenarkaa.*² Toimittaja Anna-Lena Laurén kirjoittaa samasta ilmiöstä, kuinka väitelly Itä-Ukrainan sodasta ei muistuta mitään aiemmin hänen seuraamaansa väitellyä: ”*Mediakäyttäjät, lukijat, kuulijat ja katsojat jakautuvat salamannopeasti leireihin ja linnoittautuvat ällistyttävän vuorevarman seinämän taa. Twitterissä leirit pommittavat toisiaan täysin yhdentekevillä joukkokojensiirtoa kuvaavilla kartoilla, joilla parin tunnin päästä ei ole mitään merkitystä. Saan hurjastuneita vastaväitteitä lukijoilta, sekä venäjämielisiltä että ukrainamielisiltä... jompikumpi osapuoli alkaa laukoa räivokkaita syytöksiä joko siitä, että on fasisti tai että on putinisti.*”³

Sotilaallisesta näkökulmasta tarkasteltuna venäläisen informaatiotodankäynnin tarkastelu on myös haasteellista, koska se herättää vahvoja mielipiteitä ja aihepiiri on hyvin politisoitunut ja ideologian värittämä. Venäläisessä sotataidossa on Neznamovista Frunzeen ja Garejeviin pidetty henkisiä voimia tärkeänä voiton saavuttamiseksi sodassa. Petteri Lalu lainaa Frunzea ja kirjoittaa: ”*Propagandan avulla oli muodostettava sellainen psykologinen kansallinen asenneilmasto, joka tukee menestykseen kykenevän aseellisen voiman rakentamista*”⁴. Myös Tuhatševski korosti poliittisen työn kasvattavaa merkitystä⁵. Lisäksi Lalu siteeraa Svetšiniä: ”*Takainen luovuus sääntelee operaatiotaitoa. Taistelutoimet eivät ole itsetarkoituksellisia vaan perusaineiksia, joista muodostetaan operaatio.*”⁶ Kysymys informaatiotodankäynnin pysyvyydestä venäläisessä sotataidossa on aiheellinen.

Operaatiotaidon kannalta tarkasteltuna ehkä haasteellisin asia informaatiotodankäynnin operatiivisten tekijöiden arvioinnissa on asevoimien käyttöön oleellisesti liittyvä toiminta, eli salaaminen ja harhauttaminen. Venäläisittäin puhutaan *maskirovkasta*, joka on kaikista toimintojen kätkemisestä ja naamioinnista käytetty yleisnimitys. Historiallisesti tarkasteltuna harhauttamisella on Venäjällä pitkät perinteet. Maskirovka sisältää salaamisen, harhauttamisen joukoilla, valetoinnin ja harhatiedon levittämisen⁷. Venäjällä tutkitaan informaatiotodankäyntiä useissa yliopistoissa, ja tutkimuksia myös osin julkaistaan. Lännessä on venäläistä informaatiotodankäyntiä alettu jälleen tutkia Ukrainan tapahtumien myötä. Joidenkin näiden lähteiden

² Pettersson, Maria: Venäjää voi ymmärtää. Kirja-arvio teoksesta Kivinen, Markku ja Vähäkylä, Leena (toim.): *Venäjän palatseissa ja kaduilla*, <http://www.bs.fi/arviot/kirja/a1437620734335>, 2015, viitattu 8.1.2016.

³ Laurén, Lena: Sota Donbassissa teoksessa Laurén, Anna-Lena & Lodenius Peter: *Ukraina – Rajamaa*, 2015, s. 48.

⁴ Lalu, Petteri: *Synää vai pelkästään tibeää: neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Juvenes Print, Tampere 2014, ss. 74–75.

⁵ Sama, s. 120.

⁶ Sama, s. 81. Käännös Lalon.

⁷ Saarelainen, Jorma: Harhauttaminen teoksessa Saarelainen et al.: *Johtamisodankäynti*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, julkaisusarja 2, N:o 2/2000, ss. 105–159.

käyttökelpoisuus tieteelliseltä kannalta tarkasteltuna ei ole kuitenkaan merkittävä niiden yksipuolisuuden vuoksi⁸.

19.1 Artikkelin tarkoitus

Tässä artikkelissa pyritään tuomaan venäläinen näkökulma informaatioidankäyntiin ja huomioimaan propagandaan ja harhauttamiseen liittyvät tekijät siten, että venäläisiä lähteitä verrataan operaatiotaidon ja taktiikan periaatteisiin sekä käytäntöihin, eikä niinkään rakenteellisiin, kuten organisatorisiin, työnjakoihin. Lisäksi tavoitteena on valaista venäläistä informaatioidankäynnin teoriaa ja käytäntöjä suomalaisten asiantuntijoiden kokemuksilla ja tulkinnoilla Venäjältä.

Artikkelissa tarkastellaan venäläistä informaatioidankäyntiä⁹ asevoimien¹⁰ ja operaatiotaidon näkökulmasta, koska Venäjän informaatiopolitiikasta, informaatioidankäynnin teoriasta, strategisen tason narratiiveista, valtiollisen median roolista ja myös taktisen tason infotekniikoista on jo olemassa julkaistua materiaalia¹¹. Ensin pohditaan sitä, miksi venäläinen tapa käydä informaatiotasoa on yllättänyt ja mikä hämmästyttäjä voisi selittää. Sen jälkeen ajatukset suunnataan venäläisen informaatioidankäynnin kritiikkiin sanojen ja tekojen välisestä erosta esittämällä hypoteesi siitä, voisiko niiden välistä suhdetta selittää ajatus *pravdasta ja istinasta*. Tätä ajatusta sovelletaan Venäjän käymään sotaan Ukrainassa kuvaamalla Krimin valtausoperaatiota vuonna 2014. Samalla arvioidaan, mitkä voisivat olla keskeisiä informaatioidankäynnin oppeja, jotka Krimin operaatiosta voidaan löytää. Lopuksi tehdään päätelmiä venäläisen informaatioidankäynnin tulevaisuudesta. Päätelmät perustuvat sotahistoriaan, Krimin operaation puhutun totuuden *pravda* ja käytännön

⁸ Mikkola, Olli-Matti: *Sotilaspolitiikka Kremlin Olympoksella. Venäjän sotilasreformin diskursiivinen rakentuminen venäläisessä sanomalehdistössä 2008–2012*, Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C osa 398, Scripta Lingua Fennica Edita, Painosalama Oy, Turku 2014, ss. 14–16. – Mikkola tuo esille ongelmallisuuksia, jotka käsittelevät Venäjän asevoimia koskevaa läntistä tutkimusta, kuten tutkimusten riippumattomuus, tieteellisen lähestymistavan puutteellisuus, lähteiden käytön yksipuolisuus ja kritiikkittömyys.

⁹ Informaatioidankäynnillä tarkoitetaan tässä artikkelissa Venäjän valtion toimia, joilla se pyrkii vaikuttamaan sotatoimista ja operaatioalueelta virtaavaan informaatioon. Venäläisen informaatioidankäynnin tavoitteena on vaikuttaa valtioiden johtamiseen ja poliittiseen päätöksentekoon sekä kansalaisten mielipiteisiin ja henkiseen kriisinkestokykyyn. Informaatiotasoa, kuten sota yleensäkin, ymmärretään Venäjällä politiikan osana ja jatkeena.

¹⁰ Venäjän asevoimien toiminnasta informaatioympäristössä on laadittu konsepti vuoden 2011 lopulla. Ks. Russia. Conceptual Views on the Activity of the Armed Forces of the Russian Federation in Information Space, Ministry of Defence of the Russian Federation, <http://www.pircenter.org/media/content/files/9/134809-21870.pdf>, 2011.

¹¹ Ks. esim. Darczewska, Jolanta: The Anatomy of Russian Information Warfare. The Crimean operation, a case study, OSW, Centre for Eastern Studies, toukokuu 2014, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/the_anatomy_of_russian_information_warfare.pdf, NATO StratCom Centre of Excellence (2014), Analysis of Russia's Information Campaign Against Ukraine, http://www.stratcomcoe.org/~media/SCCE/NATO_PETI-JUMS_PUBLISKS_29_10.aspx, Jantunen, Saara: *Infosota*, Otava 2015, Jaitner, Margarita & Rantapelkonen, Jari: Russian Struggle for Sovereignty in Cyberspace. Social media practice as a continuation of information policy, *Tiede ja ase n:o 71, 2013* ja Virta, Mika, Huhtinen, Aki-Mauri, Rantapelkonen, Jari & Hirvelä, Arto: Case Ukraina 2014 – katsaus Venäjän informaatioidankäyntiin Ukrainassa, *Tiede ja ase n:o 72, 2014*.

realiteettien *istina* kietomiseen yhteen. Artikkelin tarkoituksena on näin herättää keskustelua operaatiotaidon pysyvyydestä ja samalla venäläisen informaatiotodankäynnin tulevaisuudesta¹².

19.2 Venäläisen informaatiotodan hämmästyly

Venäjän vuonna 2014 aloittamat sotatoimet Ukrainassa herättivät lännessä laajaa hämmästylystä. Sotahistoria kuitenkin osoittaa, kuinka Venäjä käyttää informaatio- ja asevoimaa myös maan rajojen ulkopuolella pyrkiessään poliittisiin tavoitteisiin kuten viime vuosikymmenien esimerkit Afganistanista (1979–1989), Tšetšeniasta (1994–1996, 1999–2000), Georgiasta (2008) ja Ukrainasta (2014–) osoittavat. Venäläiset sotatieteilijät toteavat, kuinka Venäjä on viimeisen viidensadan vuoden aikana käynyt sotia yli kolmensadan vuoden ajan¹³. Ei siis ole tavatonta, että Venäjä käyttää asevoimaa poliittisten päämäärien ja konfliktien ratkaisemiseen. Venäläinen ajattelu asevoiman käytöstä ei poikkea clausewitziläisestä ajattelusta politiikan jatkamisesta toisin keinoin. Hämmästyly voi johtua siitä, että hämmästelijät kokevat sodankäynnin poliittisena välineenä kaukaisemmaksi kuin mitä se realimaailmassa on.

Toinen syy hämmästylyyn koskee mediaa. Informaatiotodaa, jota käytiin ennen aseellisen toiminnan puhkeamista, ei mediassa joko havaittu tai sen merkitystä ei uutisoinnissa ymmärretty. Venäjän ulkopoliittista linjaa terävöitettiin – informaatiotodan teemaan istuen – vuonna 2013, kun julistettiin tavoite yhdistää maailmalla asuvia venäläisiä. Se ”*miten maa valloitetaan, askel askeleelta, ... tietoa siitä miten miehitys tarkoittaa aina myös henkistä miehitystä, jota edeltää mielipidemaaston muokaus*” ei esitetyn kritiikin mukaan lukeudu länsimaisen median intresseihin¹⁴. Venäjä oli panostanut ilmapäiirin muutokseen Krimin niemimaalla vuosia ennen asevoiman käyttöä länsi- ja ukrainalaisvastaisella mielikuvavaikuttamisella. Esimerkiksi Ville Haapasalon kirjassa ”*Et muuten tätäkään usko...*” todetaan, että Krimillä tiedettiin sodan tulevan jo kauan ennen kuin varsinainen sota alkoi¹⁵. Kun Venäjä panosti informaatiovaikuttamiseen muun muassa kiristämällä otettaan kansallisesta mediasta, ovat samaan aikaan läntiset mediatalot olleet sisäisessä muutoskriisissä¹⁶.

¹² Sanomattakin lienee selvää, että venäläisen informaatiotodankäynnin tulevaisuuden arvioiminen ei ole helpoa. Kirjoittajan tarkoituksena tässä artikkelissa onkin pohtia yhtä venäläiselle informaatiotodankäynnin ominaista filosofista perustaa, jota sovelletaan venäläisen operaatiotodan ja informaatiotodankäynnin käytäntöihin. Artikkelissa ei ole oleellista poimia niinkään yksittäisiä lauseita vaan hahmottaa kysymystä informaatiotodankäynnin perusajatuksista ja kysyä, miten sille tulevaisuudessa voisi käydä.

¹³ Vorobyov I. N. & Kiselyov, V. A.: Russian Military Theory: Past and Present, *Military Thought*, No. 3, 2013, ss. 41–57. – Alkuperäislähde *Istorija vojennoi strategii Rossii* (A History of Russia's Military Strategy), Kuchkovo pole Publishers, Moscow, 2000, s. 17.

¹⁴ Oksanen, Sofi: Venäjä on jo voittanut informaatiotodan, *Illalehti*, 15.6.2014.

¹⁵ Røyhkä, Kauko & Metso, Juha: *Ville Haapasalo. "Et muuten tätäkään usko..."*. *Ville Haapasalon 2000-lukun Venäjällä*, Docendo 2014.

¹⁶ Paikalliset ihmiset havaitsivat Krimillä informaatiovaikuttamisen, mutta aiheena se ei mediaa juurikaan kiinnostanut, ja siten se ei tullut laajalti lännessä ihmisten tietoisuuteen. Perinteisesti suomalainen kulttuuriväki

Kolmantena syynä hämmästelyyn voidaan pitää venäläistä operaatiotaitoa. Venäläiset ymmärsivät 1940-luvulla, että pelkkä strategia ja taktiikka eivät takaa sotilaallista menestystä, vaan tarvitaan operaatiotaitoa. 2000-luvun operaatiotaitoa on kyky yhdistää maalla, merellä ja ilmassa sekä uudessa kybertoimintaympäristössä toimeenpantavia operaatioita toisiinsa. Vuonna 2014 julkaistun sotilasdoktriinin mukaan Venäjällä on pyrkimys integroida hyvin erilaisia toimialoja ja elementtejä, kuten poliittisia, taloudellisia ja informaatiotoimia, sekä muita ei-sotilaallisia toimia, kuten eri viranomais-ten toimintoja, mediaa ja tiedusteluorganisaatioiden ja erikoisjoukkojen operaatioita, jotta sotatoimille asetetut päämäärät saavutettaisiin¹⁷. Tällainen operaatiotaito on sotataidollinen hyve. Poliittisesti Venäjän sotataidollisen kapasiteetin käyttöä on lännessä paheksuttu ja pidetty laittomana. Venäläistä sotataittoa ei toisaalta tunneta riittävästi ja toisaalta venäläistä sotataittoa on ehkä jopa aliarvioitu. Lisäksi venäläistä operaatiotaitoa ja taktiikkaa käsittelevät lähteet ovat asevoimissa usein turvaluokiteltuja. Näitä tekijöitä voidaan pitää syinä sille, että venäläisestä operaatiotaidosta ei käydä keskustelua.

Se, millaiseksi asevoimien rooli nähdään ja mihin asioihin asevoimissa panostetaan, voi myös selittää hämmästyksiä. Läntisissä asevoimissa korostetaan teknologian merkitystä, ja samalla asehankinnoissa rahalla on suuri merkitys materiaalihankintojen laadulle ja määrälle. Sotataidolliset ongelmat nähdään yhä useammin taloudellisten ja teknologisten ”lasien” läpi. Tässä on ollut selkeä vaara, että sodankäynnin immateriaaliset periaatteet näivettyvät ajattelun kapeutumisen myötä. Ukrainan sota kuitenkin osoittaa, kuinka Venäjä yllätti ja tempaisi poliittisesti ja sotilaallisesti aloitteen käsiinsä ottamalla nopeasti haltuun Ukrainalta Krimin ilman suurempia materiaalisia panostuksia. Sotataidon teoreettinen puhe ja operaatioiden käytäntö kohtasivat, jolloin puhtaasti sotataidollisesti tarkasteltuna voidaan venäläistä operaatiotaitoa pitää tehokkaana. Asevoimissa kykyä yhdistää erilaisia voimia kuten asevoimaa ja informaatiovoimaa operaatiotaidoksi sekä aloitetta, yllätystä ja harhauttamista pidetään hyveenä.

Venäläisen sotataidon hämmästyksiä voi johtua myös siitä, että venäläistä informaatiotosodankäynnin tapaa ei lännessä ole kyetty riittävästi ymmärtämään, mikä on tietenkin eri asia kuin venäläisen informaatiotosodankäynnin hyväksyminen – puhumattakaan siitä, kuinka venäläiseen informaatiotosodankäyntiin tulisi vastata tai sitä ennakoita.

on ollut kiinnostunut informaatiotosodankäynnistä. Propagandaa on pidetty ”ratkaisevana aseena” jo ennen sodan puhkeamista aivan kuten Jaakko Leppo kirjoitti vuonna 1939. Venäläiset 1990-luvun sotateoreetikot ovat pitäneet informaatiotosodankäyntiä välttämättömänä edellytyksenä menestyksellisille sotatoimille maalla, merellä ja ilmassa. Ks. tästä ajattelusta esim. Saarelainen, Jorma: Informaatiotosodankäynti – Venäläinen näkökulma, teoksessa Saarelainen J., Alafuzoff G., Heiskanen P., Tynkkynen V., Hyytiäinen M., Hämäläinen T., Metteri J. (toim.): *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki 1999.

¹⁷ Venäjän sotilasdoktriini (Военная доктрина Российской Федерации). 30.12.2014, kohta, 15, [http://krem-
lin.ru/events/president/news/47334](http://krem-
lin.ru/events/president/news/47334).

Jotta informaatioidossa voisi pärjätä, on vanhan sotataidollisen ajatuksen analogian ymmärtäminen tarpeen: jos et tunne vihollista, mutta tunnet itsesi, ovat mahdollisuutesi voittaa tai hävitä yhtäläiset, kuten Sunzi on ajatellut¹⁸. Tästä voidaan johtaa päätelmä, jonka mukaan venäläisen informaatioidankäynnin tunteminen edellyttää ymmärrystä siitä, miten Venäjä ajattelee omista eduistaan ja vaikutuspiiristään sekä miten se ajattelee käyttävänsä asevoimiaan niiden turvaamiseksi. Jo 2000-luvun alussa Putinin presidentiksi nimeämisen jälkeen julkaistu Venäjän informaatioturvallisuuden doktriini painottaa valtion roolia ja toimenpiteitä Venäjän kansallisten intressien suojelemiseksi myös informaatioympäristössä¹⁹. Informaatioidankäynti on kiinteä osa Venäjän valtion harjoittamaa politiikkaa, jolla pyritään saavuttamaan informaatioylikvoima. Informaatioylikvoima voi olla globaalia, alueellista tai paikallista, esimerkiksi Venäjän tapauksessa ensin pyrkimystä informaatioylikvoimaan venäläisten keskuudessa. Asevoimissa ja sen ohjesäännöissä on korostettu yllätyksen ja harhauttamisen tärkeyttä myös nykyaikana, eikä sen pitäisi olla yllätys nimenomaan silloin, kun puhutaan informaatioidankäynnistä.

Hyvä syy on myös Venäjän ja venäläisyyden tuntemattomuus. Venäläinen sodankäynti perustuu ajatukseen Venäjistä. Se, mikä pitää Venäjää koossa, yhdessä ja yhtenäisenä on sodankäynnin konteksti. Venäjä on näin ollen informaatioidankäynnissä muutakin kuin pelkästään valtio tai suurvalta, joka se halusi olla heti kylmän sodan jälkeisissä asiakirjoissa vuonna 1993. Venäjän idea sisältää ajatuksen sekä valtiosta että venäläisistä, myös järjestä ja tunteista, samanaikaisesti ja yhteen kietoutuneina. Tästä näkökulmasta Venäjän ja sen rajojen vetäminen onkin kovin monimutkaista ja kompleksista, ja kun sen yhdistää Ukrainaan, voidaan kysyä, miten Ukrainana informaatioidankäynnissä määritellään: rajamaaksi, kansainvälisen politiikan vedenjakajaksi vai joksikin muuksi.

Antti Karppisen mukaan Venäjän idealla on kaksi lähdettä: virallinen ja epävirallinen²⁰. Virallisen ajatuksen Venäjistä määrittävät vallankäyttäjät, auktoriteetit. Tämä on toivottu ideologia. Virallisen ideologian rinnalla on epävirallisia ideologioita, jotka syntyvät auktoriteettien ulkopuolella. Presidentti Vladimir Putin on presidenttikautenaan viitannut usein Venäjän historiaan ja kulttuuriin, venäläisyyteen. Putin on painottanut, että idea Venäjistä perustuu isänmaan rakkauteen, patriotismiin, Venäjän historiaan sekä siihen, että Venäjän pitää olla vahva ja tehokas –

¹⁸ Nojonen, Matti (suom. ja toim.): *Sunzi. Sodankäynnin taito*, Gaudeamus, 2005. – Sunzi on moderni kirjotusasu Sun Tzusta.

¹⁹ Russia. The Information Security Doctrine of the Russian Federation. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on September 9, 2000, <http://archive.mid.ru/bdcomp/nsosndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/2deaa9ee15ddd24bc32575d9002e442b!OpenDocument>.

²⁰ Karppinen, Antti: *Vasara, sirppi ja tähti*, WSOY 2007.

aivan kuten lyödessään natsi-Saksan toisessa maailmansodassa²¹. Venäjällä juhlietaan edelleen tätä suuren isänmaallisen sodan voittoa, sillä se yhdistää venäläisiä ja lisää kansallistunnetta, ja siksi siihen puheissa vedotaan.

Venäläisen informaatioidankäynnin arvoperusta poikkeaa suomalaisesta. Siksi Venäjän tunteminen ei ole helppoa, vaikka Venäjä kuinka on Suomen naapuri, sillä erottavia tekijöitä löytyy kielestä aina tapaan nähdä maailma. Suomalainen Venäjä-asiantuntija Ilmari Susiluoto (1947–2016) on kirjoittanut paljon venäläisestä luonteesta. Eräässä kirjan kohdassa hän kiteyttää näin: ”*Venäläinen maailma ja kulttuuri on erilainen. Sen, minkä läntinen ihminen kokee arvaamattomana, pitää venäläinen perin luonnollisena. Odota bussia – ei tule, lentokonetta – se meni. Jos yhtäkkiä kaikki käyttäytyisivätkin täsmällisesti ja politiikka sujuisi protokollan mukaan, venäläinen hämmästyisi suuresti.*” Susiluoto kuvaa Venäjän politiikkaa mosaiikkina, *mozaika vlasti*, vallan mosaiikkina, joka ”*on liki ennustamatonta, jopa osanottajille itselleenkin*”.²² Venäläisille tyypillistä onkin, että kovan innostuksen jälkeen voidaan kysyä, näinkö tässä sitten taas kävi tai ”kävi niin kuin aina käy”, ja tästä fatalismista huolimatta venäläinen on optimisti todessaan sen jälkeen esimerkiksi, että ”muuten kaikki on hyvin”. Nämä esimerkit kertovat kaikessa lyhykäisyydessään siitä, että venäläisyyttä ei voi kuvata yhdellä sanalla, kappaleella tai artikkelillakaan.

Eroja on, ja ne vaikuttavat siihen, miten Venäjä ja venäläisyys ymmärretään ja sitä kautta samalla siihen, kuinka sodankäynnin rationalistisia perusteita ja järjettömiä käytäntöjä voi selittää tai olla selittämättä. Venäjällä vahvoja johtajia kunnioitetaan ja siellä näytetään valtaa, kun taas Suomessa johtajat voivat tehdä virheitä ja he voivat kysyä kansalaisilta neuvoa. Suomessa arvostetaan lainkuuliaisuutta, suunnittelua ja aikatauluissa pysymistä ja vältetään riskinottoa, kun taas Venäjällä arvostetaan intuitiota – ehkäpä luotetaan myös onneen. Venäjällä eletään enemmän hetkessä. Saattaa edelleen hämmästyttää, mutta venäläiset ovat tutkimuksen mukaan yhteisöllisempiä kuin yksilökeskeisemmät suomalaiset, joille sodat ovat yhä kaukaisempi kokemus toisin kuin Venäjällä. Kun kulttuuriset lähtökohdat ovat jo merkittäviä suhtautumisessa elämään, voidaan kuvitella, kuinka vaikea on lukea ja ymmärtää informaatioidankäynnistä painettuja lukemattomia tekstejä tutkimuksista puheisiin. Suomalainen etsii teksteistä mielellään faktoja ja luetteloita, kun venäläinen sietää paremmin tarinan epävarmuutta. Kun tämän arvopohjan siirtää, turhankin suoraan, informaatioidankäyntiin, voi lopputuloksena olla se, että ei-venäläisen on vaikea ymmärtää venäläistä informaatioidankäyntiä. Lisäksi suomalainen kiinnittää venäläisessä informaatioidodassa huomiota sellaiseen, mikä venäläiselle on itsestäänselvyys tai epäolennaista laajemman toiminnan kannalta tarkasteltuna. Venäläisen informaatioido-

²¹ Ks. esim. Putin, Vladimir: Послание Президента Федеральному Собранию, viitattu 4.12.2014. <http://kremlin.ru/events/president/news/47173> ja <http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173>.

²² Susiluoto, Ilmari: *Lavea luonto. Venäjän-matkaajan elämänohjeita*. Gummerus, Jyväskylä 2001, s. 67.

dan havaitseminen ja näkeminen edellyttää sen ymmärtämisen taitoa. Informaatioidankäynnin ymmärtämisen taito taas luo mahdollisuuksia oikeassa mittakaavassa käsitellä informaatiota oikeassa mittakaavassa.²³

Suomalaisten suhtautuminen Venäjään on kompleksinen. Venäjä on naapuri kuten mikä tahansa muu rajanaapuri. Toisaalta Venäjä on kliseisesti arkipäivän puheissa suuri ja arvaamaton ”karhu”, johon suhtaudutaan kielteisesti, venäläisiä pelätään ja toisaalta myös vihataan. Ukrainan sota on muuttanut suomalaisten käsityksiä Venäjistä huonompaan suuntaan. On sanottu, että myytit ratkaisevat Venäjän tulevaisuuden, ei talous. Matka suomalaisten yhteiseen ymmärrykseen Venäjistä on edelleen yhteisestäkin historiasta huolimatta pitkä. Sitä kuvaa tunnettu suomalainen Venäjä-asiantuntija Esa Seppänen seuraavasti: ”*Venäjä on isossa tienhaarassa, josta aukeaa uria vaikeasti ennustettavaan, hämärältä näyttävään tulevaisuuteen.*” Seppänen jatkaa: ”*Juuri tämän epävarmuuden vuoksi naapurimaamme... tulevaisuuden näkymät ovat meille suomalaisille entistä tärkeämpiä, ja siksi meidän on pyrittävä ymmärtämään entistä paremmin, ennakkoluulottomammin ja useasta näkökulmasta suurta naapuriamme.*”²⁴ Myyttien purkaminen ja toisaalta metaforien käyttäminen saattaa avata tietä näkyvän informaatioidankäynnin taakse, sillä informaatiota kertoo juuri kulttuuriin sidoksissa olevista sanoista, taivoista ja teoista.

19.3 Lähtökohta: venäläinen informaatioidankäynti on salaista toimintaa

Millaiseksi välineeksi informaatio ja informaatioidankäynti asevoimissa nähdään? Venäjän puolustusministeri Sergei Šoigun ajattelussa informaatio on ase²⁵. Šoigu totesi 2015 jotakuinkin tähän tyyliin: ”On tullut päivä, kun kamerasta, valokuvasta, internetistä ja informaatiosta on tullut ase, aseistuksen muoto, jopa yksi asevoimien puolustushaara...²⁶” Media on näin määritelty asevoimien käytön välineeksi.

Venäjän asevoimien yleisesikunnan päällikkö, armeijankenraali Valeri Gerasimov on korostanut paljon lainatussa puheessaan ei-sotilaallisten keinojen käytön merkitystä. Gerasimovin mukaan ”Painopiste vastakkainasettelussa käytettävissä metodeissa siirtyy kohti laajaa poliittisten, taloudellisten, informaatio-, humanitaaristen ja muiden ei-sotilaallisten menetelmien käyttöä, ja samalla käytetään väestön protesti-

²³ Ks. House, R. J., Hanges, P. J., Javidan, M., Dorfman, P. W., & Gupta, V. (toim.): *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*, Thousand Oaks: Sage Publications 2004.

²⁴ Seppänen, Esa: *Venäjä tienhaarassa*, Art House, Helsinki 2014, s. 13.

²⁵ Samantyyppinen ajatus on Venäjällä esitetty jo 1980-luvulla, kun marsalkka Orgarkov totesi informaation olevan taistelukenttä.

²⁶ Šoigu, Sergei: Puhe MEDIA-ACE-2015 tapahtumassa 28.3.2015, <http://www.rg.ru/2015/03/27/shoigu-site.html>.

potentiaalia hyväksi... Kaikkea tätä tuetaan salaisilla toimilla, kuten informaatioidankäynnillä ja erikoisjoukkojen käytöllä.”²⁷

Gerasimov antaa ymmärtää, että informaatioidankäynti on osa salaista toimintaa. Operaatioturvallisuuden periaatteen mukaan kriittinen informaatio pyritään pitämään salassa. Se on hyvä syy siihen, miksi informaatioidankäyntiä ei välttämättä huomaa. Toisaalta se, että informaatioidankäynti on salaista toimintaa, ei ole mitenkään uusi tieto. Suomalaisista sotilasiantuntijoista esimerkiksi everstiluutnantti Jorma Saarelainen on todennut jo 1990-luvulla, että informaatioidankäyntiin liittyvät asiat ovat Venäjällä salaisia²⁸. Tämä voidaan tulkita siten, että informaatioidankäyntiä ei sinänsä jää näkymättä, mutta informaatioidankäyntiin liittyvät keskeiset kriittiset tiedot, teknologiat, organisaatiot, toimintatavat ja prosessit pidetään piilossa.

Gerasimov nostaa kohdeyleisöstä esille myös vanhan tiedottomista koskevan periaatteen. Informaatioidankäynnissä on erilaisia kohderyhmiä, joihin pyritään vaikuttamaan. Gerasimovin mukaan vastapuolella olevan väestön protestipotentiaalia käytetään hyväksi²⁹. Kun Šoigu pitää informaatiota aseena, toteaa Gerasimov, että tätä aseena käyttöä pyritään ainakin osittain pitämään salassa. Operaatioiden pitäminen salassa on mahdollista, kun niistä vaietaan, tai jos operaatiot tulevat näkyviksi, käytetään harhauttamisen keinoja. Tässä mielessä, kun seuraavaksi luodaan katsaus Venäjän toimiin Ukrainassa ja Krimillä, on suhtauduttava kriittisesti sekä esitettyyn tekstiin että Venäjän informaatioidankäynnin toimiin. Se ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, etteikö näiden operaatioiden luonne tulisi näkyväksi.

19.4 Venäläinen totuuskäsitys harhauttamisen perustana

Venäläinen informaatioidankäynti on siis salaista toimintaa. Lisäksi haasteena on ymmärtää venäläistä puhetta ja sitä, millaiselle totuuskäsitykselle se perustuu. Teoriassa informaatioidankäynnissä oleellista ei ole se, miten asiat ovat vaan miltä ne näyttävät³⁰. Informaatioidankäynnin teoria sisältää näin ajatuksen sanojen ja tekosten erovaisuudesta. Tätä on kritisoitu propagandana.

Käytännössä venäläisessä sotataidossa puhutaan informaatioidankäynnin sijaan operatiivis-taktisella tasolla salaamisesta ja harhauttamisesta. Samalla kun pyritään salaamaan omat suunnitelmat, aiheet ja toiminta, pyritään antamaan väärä kuva toiminnan tavoitteista. Salaamisen avulla voidaan yllättää, jolloin odottamaton toiminta

²⁷ Gerasimov, Valeri: Ценность науки в предвидении. Военно-промышленный курьер, N:o 8/2013 (476), <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>. – Valeri Gerasimov oli tätä artikkelia kirjoitettaessa Venäjän asevoimien yleisesikunnan päällikkö.

²⁸ Saarelainen (1999), ss. 247–271.

²⁹ Gerasimov (2013).

³⁰ Huhtinen, Aki-Mauri & Rantapelkonen, Jari: *Imagewars*, Gummerus, Saarijärvi 2001.

johtaa menestykseen. Isketään silloin, kun vähiten iskua odotetaan, ja valitaan hyökkäyksen painopiste huolella. Salaaminen ja harhauttaminen käsitteenä on sodankäynnin pysyvä periaate ja väline, jota myös venäläinen asevoima toiminnassaan pyrkii soveltamaan. Yllätys on venäläisessä sodankäynnissä kiinteässä yhteydessä salaamiseen ja harhauttamiseen. Venäläisen sotataidon historian ja teorian mukaan vihollista tulee johtaa harhaan.³¹

Suomessa pidetään tärkeänä hyveenä ja arvona totuutta, niin politiikassa kuin ihmisten arjessakin. Lännessä, ehkä juuri erityisimmin Suomessa, arvostetaan sitä, että sanat vastaavat tekoja. Venäjää sen sijaan ei ole Outi Parikan mukaan pidetty toimivana oikeusvaltiona, missä lakeja noudatettaisiin, kuten ne on kirjoitettu³². Hyvin yleinen käsitys venäläisestä kulttuurista on se, että totuus ymmärretään Venäjällä toisin kuin Suomessa. Siksi Venäjää, ja mikseipä venäläistä informaatiotodankäyntiäkin, on vaikea ymmärtää Suomessa. Toisaalta on tehtävä ero politiikan ja sotataidon välillä, mutta sodankäynnissä sodankäynnin periaatteet koskevat kaikkia sodankäynnin tasoja strategisesta taktiseen ja taistelutekniseen tavalla, jolla niiden erottaminen toisistaan on informaatioaikana vaikeaa.

Yhteiskunnat käyvät sotia kuten ne tuottavat hyvinvointia. Tätä periaatetta noudattaen venäläinen käy sotaa kuten hän toimii yhteiskunnassa. Venäläisten mielipidetutkimusten mukaan venäläisten arvoissa on tapahtunut merkittävä muutos kylmän sodan jälkeen. Vuodesta 1988 vuoteen 2008 rehellisyys yhteiskunnan keskeisenä arvostuksen kohteena väheni 54 prosentista vain 18 prosenttiin. Toisaalta monet venäläiset kirjailijat, kuten Nikolai Gogol, ovat jo 1800-luvulla kirjoittaneet, että venäläinen luonne on verrattomasti hienosyisempi ja viekkaampi kuin minkään eurooppalaisen maan asukkaan – jopa italialaisen. Kuka tahansa venäläinen, jopa tyhmä sellainen, osaa teeskennellä niin hyvin, että hän pystyy huiputtamaan ketä tahansa. Kirjailija Leo Tolstoin mukaan talonpojat pitävät valehtelua tarpeellisena ja tasavertaisissa olosuhteissa katsovat, että valhe on totta. Filosofi ja kirjailija Aleksandr Herzenin (ven. Герцен, Gertsen) mukaan yleisesti puhutaan, että venäläinen valehtelee ja varastaa, jatkuvasti valehtelee ja varastaa, mutta tämä on liiallista yleistystä. Pitää näet huomioda, kenelle hän valehtelee ja keneltä hän varastaa. Yhdellä sanalla – hän valehtelee vihollisilleen. Koska hänellä ei ole mitään puolustautumismahdollisuutta, hän juonii ja pettää.³³

On väitetty, että venäläiselle ja ylipäätään slaavilaiselle kulttuurille ominaiset negatiiviset piirteet, kuten valheellisuus, olisivat nousseet Ukrainan sodan myötä jälleen pintaan. Seppänen mukaan ”*Tuhoisimmin nykyvenäläisen psyykeen on vaikuttanut ja edelleen*

³¹ Saarelainen (2000), ss. 130–137.

³² Parikka, Outi: *Aiti-Venäjän aapinen, 2. painos*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007, ss. 74–75.

³³ Seppänen (2014), s. 35.

vaikeuttaa neuvostoelämän valbeellisuus, kaksinaamaisuus ja teeskentely – se, ettei ihminen ole voinut eikä saanut olla sellainen, millainen hän todellisuudessa on tuntenut olevansa ja halunnut olla. Neuvostoaikana tämä näkyi niin, että tavallinen rivikansalainen halusi keinolla millä hyvänsä erottaa henkilökohtaisen elämänsä yhteiskunnallisesta elämästä.” Julkisesti asiat saattoivat olla toista maata, kun venäläinen läheistensä seurassa tapasi muuttua hyvin avoimeksi, hymyileväksi, sydämelliseksi ja sentimentaaliseksi.³⁴

Venäläisen filosofin ja poliittisesti aktiivisen Aleksandr Duginin mukaan Venäjä, kuten kaikki sivilisaatiot, ovat erityisiä. Venäjä on Duginin mukaan tuhat vuotta vanha erilainen kulttuuri, jota länsi yrittää muuttaa, jotta se voisi sitä ymmärtää. Duginin ajattelussa usko on yhtä tärkeä kuin järki. Venäjällä nousussa olevassa eurasiatieteessä 2000-lukua määrittää konflikti ultraliberalistiseen, yksinapaiseen maailmaan pyrkivän atlantismin kanssa.³⁵

Tämä nostaa pintaan suomalaisen Venäjä-asiantuntijan Jyrki Iivosen uudelleen keskusteluihin nostaman ajatuksen kahdenlaisesta totuudesta, jo mainitusta *pravdasta* ja *istinasta*. Informaatiotodasta hyvin istuvalla sanalla *totuus* on venäjän kielessä kaksi eri vastinetta, *pravda* ja *istina*. Iivosen mukaan ”*Istina* kuvaa absoluuttista, objektiivista totuutta, sitä miten asiat ovat tai miten ne ovat tapahtuneet. *Pravda* sen sijaan kertoo pikemminkin sen, miten asiat pitää ymmärtää tai miten niiden pitäisi olla. Kun kuuntelemme Venäjän poliittisen johdon – ja nykyisin muidenkin venäläisten – puhetta Ukrainasta, meidän tulisi ymmärtää, että siinä on kyse *pravdasta*, ei *istinasta*.” Iivosen mukaan niin kauan kuin venäläiset, ja aiemmin neuvostokansalaiset, uskovat valtiojohdon tarinoihin, jonka mukaan *pravdan* ja *istin*in välillä ei ole ristiriitaa, säilyy sisäinen vakaus. Kun tuo usko 1980-luvulla katosi, seurauksena oli väistämätön Neuvostoliiton hajoaminen.³⁶

Iivosen mukaan viimeisen kymmenen vuoden aikana Venäjällä *pravda* on taas saanut yliotteen *istinasta*. Iivonen kertoo esimerkkejä, joista yksi kuuluu näin: ”*Mitenkään muuten ei voi selittää esimerkiksi sitä, että joitakin vuosia sitten pidetyssä äänestyksessä historian suurimmasta venäläisestä kolmanneksi sijoittui miljoonien venäläisten kuolemasta vastuussa ollut Josef Stalin, joka kaikesta lisäksi ei edes ollut venäläinen vaan georgialais-ossetialainen. Pravdan voitto edellyttää, että istinalle ei anneta tasavertaisia mahdollisuuksia tuoda itseään esille.*”³⁷

³⁴ Sama, s. 24.

³⁵ Dugin, Alexander: *Eurasian Mission: Introduction to Neo-Eurasianism*, Arktos Media Ltd 2015. – Keskustelu siitä, kuinka lähellä Dugin on presidentti Putinia, ei tässä yhteydessä ole relevantti kysymys pohdittavaksi. Sen sijaan olennaista on se, että Duginin puhuma filosofia edustaa Venäjällä ajalle sopivaa, poliittisesti korrektaa narratiivia.

³⁶ Iivonen, Jyrki: Venäjän kaksi totuutta, *Kaleva*, vieraskynä, 18.4.2014, <http://www.kaleva.fi/mielipide/vieras/venajan-kaksi-totuutta/662119/>. – Iivonen kertoo esimerkkinä Suomen historiasta ja siitä, miten *istina* ja *pravda* näkyivät Neuvostoliiton toiminnassa: ”Marras-joulukuun vaihteessa 1939 *istina* oli, että Stalin ja Hitler olivat sopineet Euroopan jakamisesta, minkä seurauksena neuvostojoukot hyökkäsivät Suomen rajan yli marraskuun viimeisenä päivänä. *Pravda* taas oli se, että suomalaiset olivat syöllistyneet aseelliseen provokaatioon Mainilassa maiden rajalla, että Suomen työvätekevät olivat pyytäneet Neuvostoliittoa avukseen ja että tätä varten oli Terijoenle perustettu Suomelle väliaikainen hallitus.”

³⁷ Sama.

Pravda mukailee näin informaatiotodankäynnin teoriaa siitä, että tärkeämpää on se, miltä asiat näyttävät kuin mitä ne objektiivisesti ovat. Olli-Matti Mikkolan väitöskirja Venäjän sotilasreformista vuosina 2008–2012 tukee tätä päätelmää, jonka mukaan venäläisessä puheessa asevoimista ”...*tavoitteena on saada Venäjä näyttämään todellisuutta vahvemmalta ja yhtenäisemmältä*”³⁸. Ehkä *istina* viittaa enemmän suomalaisen kuin venäläiseen käsitykseen totuudesta hyveenä. *Pravda* korostaa harhauttamisen merkitystä sotataidollisena menestystekijänä. Saattaa olla, että suomalainen käsitys totuudesta (*istina*) ei edesauta sotataidollisen hyveen, harhauttamisen, kehittämistä muutoin kuin teknisenä (kyber)tempuna. Tämä voi olla yksi syy venäläisen informaatiotodankäynnin hämmästelyyn, joka taas saattaa kertoa siitä, että sodankäynnin todellisuus on alkanut hämärtyä.

Informaatiotodankäynnin operaatiotaidossa salaaminen on ensisijaista. Jos operaatioita ei kuitenkaan pystytä pitämään salassa, ei venäläisittäin ajatella siten, että seuraavaksi ryhdyttäisiin harhauttamistoimiin, vaan harhauttamistoimet ovat olleet sopusoinnussa käytössä salaamisen rinnalla jo operaation alusta alkaen. Venäläisessä operaatiotaidossa useat rinnakkaiset keinot toimivat aikansa, mutta samaan aikaan on muitakin keinoja käytössä, jolloin esimerkiksi operatiivinen harhautus toimii aikansa, samoin kuin taktinen.

19.5 Venäjä ja Krimin valtaaminen informaatiolla

Kuinka kävi sitten *istin*an ja *pravdan* Ukrainan sodassa? Valeri Gerasimovin mukaan Ukrainan sota syttyi, koska Venäjä koki, että Yhdysvallat ja sen Nato-liittolaiset olivat haluttomia ottamaan huomioon Venäjän tarpeet suojella kansallisia intressejään. Puolustusministeri Šoigu totesi, kuinka sotilasliitto oli vuosia pettänyt Venäjän puodotteleamalla propagandakliseitä yhteistyöstä Venäjän kanssa. Tästä venäjänvastaisuudesta Šoigu pitää todisteena Naton sotaharjoitusten laajentumista Venäjän rajojen läheisyyteen. Šoigun mukaan ”... Informaatiotodasota on kärjistynyt, ja siinä maahamme sekä asevoimiimme kohdistuneista valheista ja solvauksista on tullut yleistä. Monen eurooppalaisen maan mediat pyörittävät teesejä tarpeesta pidätellä Venäjää ja Venäjän sotilaallisen uhan nousua, mikä muka vaatisi välitöntä reaktiota Natolta.”³⁹

³⁸ Mikkola (2014), s. 243.

³⁹ Šoigu, Sergei: Chief of the General Staff of the Russian Armed Forces spoke about military dangers and threats to Russia in modern conditions. Defence Minister of Russia gave speech at the IV Moscow Conference on International Security, 16.4.2015, <http://eng.mil.ru/en/mcis/news/more.htm?id=12016242@egNews> ja venäjänkielinen http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12016239@egNews.

Venäläisten väitteet, joilla Venäjä oikeutti informaatiotodansa, kiistettiin lännessä. Venäjä kuitenkin toimeenpani sotatoimet Ukrainan maaperällä käyttäen hyväkseen Ukrainan sisäistä hajaannusta ja sen hallinnon halvaantumista. Venäjän informaatiotodankäynnin päämääränä oli luoda hajaannusta länteen ja yhtenäisyyttä omaan kansaan. Pitkälti informaatiotodankäynnin keinoin se kykeni liittämään Krimin Venäjään. Venäjä marssitti Krimille asevoimia siellä olleen laivaston lisäksi ja otti haltuun keskeiset lentokentät ja hallintorakennukset sodassa, jossa ei käytännössä ammuttu laukaustakaan⁴⁰. Valtaamisvaiheessa Venäjä kiisti, että ”vihreät miehet” olisivat sen joukkoja. Sen sijaan niiden väitettiin olevan paikallisia itsepuolustusjoukkoja. Maaliskuun alussa 2014 Krimin viestiyhteydet eristettiin katkaisemalla ukrainalaisen televisiokanavan lähetykset ja tilalle laitettiin venäläisiä televisiokanavia. Myöhemmin Venäjän asevoimat todettiin ainoaksi legitimeiksi asevoimaksi ja ukrainalaiset nimettiin miehittäjiksi. Venäjä järjesti Krimillä kansanäänestyksen 16. maaliskuuta 2014, jolloin lähes 100 prosenttia äänestäneistä käytti ääntään Venäjään liittymisen puolesta. Lisäksi Venäjä lupasi taloudellista tukea Krimille. Näin Venäjä pyrki paikalliseen informaatiotodivoimaan.

Venäjä käytti Krimin valtaamisessa informaatiotodaa aseena. Liittäminen oli informaatiotodankäyntiä sunzimaisimmillaan. Sunzin mukaan sotatodan huippu on vihollisen kukistaminen ilman aseellista taistelua. Venäjä otti aloitteen käsiinsä. Putin käytti Ukrainan sekasortoa hyväksi ja teki nopeasti päätöksen Krimin liittamisestä Venäjään. Suomalaiset toimittajat etsivät Krimiltä sotaa, mutta eivät löytäneet sitä. Sen sijaan informaatiotodaa riehui kovimmillaan. Venäläiset salasivat osan asevoimien joukkojen käytöstä, kun tuntemattomat aseistetut joukot, ”vihreät miehet”, valtasivat lentokenttiä ja sotilastukikohtia. Toimittaja Anna-Lena Laurénin mukaan ”...*kaikki tuntuivat tajuavan heti, että kyse oli venäläisistä sotilasta, huolimatta pitkään jatkuneista spekulatioista mediassa. Kukaan vaan ei voinut asialle mitään*”⁴¹. Laurénin arviota tukee myös amerikkalaisten erikoisjoukkojen johtoportaan komentajan, kenraali Joseph Votelin näkemys, jonka mukaan Venäjän johto pyrkii hajottamaan Naton yhtenäisyyttä sekä luomaan jäätyneitä konflikteja ja tilanteita, joiden ratkaiseminen Venäjän rajoilla on hyvin, hyvin vaikeaa⁴².

⁴⁰ Holopainen, Simo: Interfax: Toimenkin kuollut hyökkäyksessä tukikohtaan Krimillä? *Ilta-Sanomat*, 18.3.2014. – Utistioimisto Interfaxin haastatteleman ja AFP:n siteeraaman paikallisen poliisilähteen mukaan tunnusettomat asemiehet ottivat haltuun Ukrainan armeijan tukikohdan Simferopolissa. Seuranneessa yhteenotossa kuoli yksi ukrainalaissotilas ja yksi tukikohtaa valtaamassa ollut venäläinen sotilas.

⁴¹ Laurén, Anna-Lena: Krim – todellisuus propagandan takana teoksessa Laurén, Anna-Lena & Lodenius, Peter: *Ukraina – Rajamaa*, 2015, ss. 66–67.

⁴² Howell, Kennall: Vladimir Putin’s plans may post ‘existential’ threat to NATO, Special Ops chief says, *The Washington Times*, 25 July 2015, <http://www.washingtontimes.com/news/2015/jul/25/vladimir-putins-plans-may-post-existential-threat/>.

Myöhemmin – kun salaaminen ja harhauttaminen olivat saavuttaneet jo päämääränsä – Putin tunnusti Venäjän televisiossa, että ne ”kohteliaat nuorukaiset” Krimillä olivat venäläisiä sotilaita: merijalkaväen joukkoja ja sotilastiedustelu GRU:n joukkoja, jotka riisuiivat Ukrainan armeijan 20 000 sotilasta aseista⁴³.

Kansanäänestys oli myös ase informaatiotosodassa, jossa totuus oli juuri sellainen, jollaisen Venäjä oli päämääräkseen asettanut. Tosin kansanäänestys oli laiton, kuten Suomen ulkopoliittinen johto tiedotteessaan samana päivää totesi, koska se oli Ukrainan perustuslain vastainen⁴⁴. Laittomuuksilla ei ole kuitenkaan silloin merkitystä, kun ne legitimoidaan Venäjän kansallisilla eduilla, sotilaallisista operaatioista on päättänyt presidentti, ja informaatiotosodankäynnissä on kyse Venäjän suvereniteetista⁴⁵.

Venäjällä valmistettiin Krimin tapahtumien jälkeen dokumenttielokuva *Krim – matka kotimaahan* kotirintaman tarpeita varten. Dokumentissa Putin kertoo, miksi Krim liitettiin Venäjään. Dokumentti on keino kertoa Venäjän virallinen näkemys sekä siten vahvistaa yhtenäistä tarinaa Venäjän toimista venäläisille. Helsingin Sanomien mukaan ”*Elokuva on osa Kremlin propagandaa, jonka päätavoitteena on esittää Venäjän Krimin-valtaus lailliseksi, oikeutetuksi ja peruuttamattomaksi teoksi.*”⁴⁶

Informaatiotosodassa propaganda voidaan tulkita Jyrki Iivosen sanoin näytökseksi *pravdan* ja *istinan* välisessä näytelmässä, kamppailussa totuudesta. Kun valta vaihtui Ukrainassa, se leimattiin Venäjällä fasistiseksi kaappaukseksi, joka oikeutti toiminnan Krimillä. Iivosen mukaan presidentti Putin on siinä yhteydessä osoittanut myös, miten vaivattomasti *pravda* voi muuttua. Iivonen toteaa, että ”*Ensiksi pravda oli, että Krimin venäläiset olivat nousseet vastustamaan heihin kohdistunutta sortoa ja olivat siksi vallanneet siellä keskeisiä kohteita. Noin viikkoa myöhemmin Putin kuitenkin kiitti Venäjän asevoimien sotilaita siitä, miten ammattitaitoisesti he olivat Krimin haltuunoton hoitaneet. Nyt tätä pravdan ja istinan välistä kamppailua käydään Itä-Ukrainassa. Keinot ja argumentit ovat samat kuin aikaisemminkin. Erityisen vaikeaan välikäteen on joutunut itäukrainalaisten suuri enemmistö, johon kuuluu sekä venäjää että ukrainaa äidinkielenään puhuvia. Vaikka päävastuu tilanteen kärjistyemisestä on Venäjän johdolla, eivät tavalliset venäläisetkään ole täysin viattomia. He ovat päättäneet hyväksyä pravdan ja sulkea korvansa ja silmänsä istinalta.*”⁴⁷

⁴³ Rossija 1: Krim – matka kotimaahan, esitetty 15.3.2015, ”Крым. Путь на Родину”, http://russia.tv/brand/show/brand_id/59195_tai_https://www.youtube.com/watch?v=42-71RpRgI.

⁴⁴ Valtioneuvosto: TP-UTVA keskusteli Ukrainan tilanteesta, Valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 100/2014, 16.3.2014, <http://formin.fi/public/default.aspx?contentid=300736&contentlan=1&culture=fi-FI> ja <http://www.tpk.fi/public/default.aspx?contentid=300701&nodeid=44809&contentlan=1&culture=fi-FI>.

⁴⁵ Ks. Russia: Conceptual Views on the Activity of the Armed Forces of the Russian Federation in Information Space, Ministry of Defence of the Russian Federation, 2011, <http://www.pircenter.org/media/content/files/9/13480921870.pdf>, kohta 2. 1.

⁴⁶ Ahonen, Anneli: Sunnuntaina esitetty dokumentti paljasti Putinin ydinuhon, *Helsingin Sanomat*, 15.3.2015.

⁴⁷ Iivonen (2014).

Sotataidossa korostetaan suotuisten olosuhteiden luomista. Garejevin mukaan paikallisissa sodissa on oleellisen tärkeää saada paikallisten tuki, sillä se määrittää, kuinka sota saadaan rauhoitettua ja hallintaan⁴⁸. Venäjän asevoimien toiminta Krimillä osoittaa, kuinka tärkeää on toimia nopeasti ja häikäilemättömästi operatiivisten päämäärien saavuttamiseksi. Paikalliset olosuhteet suosivat venäläisten informaatiiosodankäyntiä, sillä Krimin asukkaista yli puolet on venäläisiä ja suurin osa hallitsee venäjän kielen. Krimillä on myös historiallinen side Venäjään. Krimille oli suhteellisen helppo mennä, sillä se oli maantieteellisesti Venäjän rajalla. Lisäksi Venäjän asevoimat oli Krimillä jo ennestään läsnä. Yksi tärkeimmistä syistä oli Ukrainan armeijan mielikuvituksettomuus nähdä Venäjää uhkana ja siten kykenemättömyys toimia venäläisiä vastaan. Näiden Venäjälle suotuisten olosuhteiden vuoksi Venäjän toiminta, informaatiiosodankäynti mukaan luettuna, onnistui saavuttamaan sille asetetun poliittisen päämäärän – huolimatta kansainvälisoikeudellisista laittomuuksista.

Informaatiiosodankäynnissä kotirintaman yhtenäisyys on kaiken *a* ja *o*. Presidentti Putinin vuotuinen maan tilaa käsittelevä puhe oli samalla Venäjän strategisen viestinnän narratiivi, joka loi perustan ja kehyksen venäläiselle informaatiiosodankäynnille. Vuoden 2014 joulukuussa pidetyn puheen mukaan Krim on Venäjälle pyhä⁴⁹. Kun jokin määritetään pyhäksi, ei informaatiiosodan argumenteissa enää toimi fakta vaan usko ja tunne. Venäläisessä informaatiiosodassa korostuu kaipuu vahvaan johtajaan, jolla on kyky selittää venäläisille uskottavasti tapahtumat ja jossa idea Venäjistä sopii yhteen tapahtumien kanssa.

Esimerkiksi *Novorossija* on osa Euraasian projektia, jossa venäläisten integrointi yhtenäiseksi kansaksi on geopolittisista vastakkainasetteluista huolimatta Venäjälle ja venäläisille tervetullut ajatus. Tällainen duginismi⁵⁰ kertoo väistämättömästä vastakkainasettelusta, jossa ongelma on ajattelun tasolla eikä välttämättä rakenteissa tai elementeissä, joihin hybridisodankäynnin käsite vie huomiota. Krim osana Venäjän ideaa kertoo uudenlaisesta venäläisestä informaatiiosodasta, jossa se on kylmän sodan häviön ja trauman jälkeen etsimässä uutta vanhaa Venäjää omien rajojensa ulkopuolelta. Käytännössä Venäjä etsii venäläistä maailmaa, siis itseään – ja lähinnä historiasta suurta äiti-Venäjää. Kun Venäjällä aletaan uskoa tällaiseen informaatiiosodan perustaan, on Venäjän strategiseen narratiiviin ja kaipuuseen venäläisten rintaman yhtenäisyydestä vaikea, mutta ei mahdotonta puuttua.

⁴⁸ Gareev (1998), ss. 122–123, 152.

⁴⁹ Putin, Vladimir: Послание Президента Федеральному Собранию, 4.12.2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>, englanniksi Presidential Address to the Federal Assembly, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173>.

⁵⁰ Dugin, Alexander: *Fourth Political Theory*, Arktos Media Ltd, 2012. – Duginismilla ymmärretään Euraasia-ajattelua, jossa venäläisiä yhdistetään Venäjän valtion maantieteellisen alueen ulkopuolellakin.

Informaatiotodankäynnin operaatiotaidossa salaaminen ja harhauttaminen ovat keskeisiä periaatteita ja toimia, jotka sotilaallisissa operaatioissa huomioidaan. Venäjä on Ukrainan sodan yhteydessä osoittanut, että se pitää näitä periaatteita edelleen arvossa ja kykenee panemaan niitä myös käytäntöön kaikilla sodankäynnin tasoilla.

Kun presidentti Putinin narratiivi perustui venäläisille arvoille sekä venäläisten ja Venäjän yhtenäisyyden ylläpitämiselle, niin ulkoministeri Sergei Lavrovin toiminta oli informaatiotodassa operatiivista. Lavrovin informaatiokampanjointi perustui kiistämiseen. Venäjä kiisti sellaisetkin perusasiat kuin miten määritetään sotilas ja kuka on sodan osapuoli. Venäjän mukaan Ukrainassa ei ole venäläisiä sotilaita, ja jos onkin, niin he ovat vain lomalla – tai vastoin kansainvälisiä sopimuksia, tunnuksettomia. Lavrov vastasi 21. tammikuuta 2015 kritiikkiin, että Ukrainaan virtaisi Venäjältä sotilasjoukkoja ja aseita: ”Joka kerta kun sanon: Jos sanotte tämän niin suurella varmuudella, niin näyttäkää faktat... olkaa hyvä ja esittäkää todisteet, että olemme niin tehneet. Mutta kukaan ei voi esittää niitä... aivan kuin kukaan ei voi väittää, että meillä olisi jotain tekemistä tapauksen MH17 kanssa.”⁵¹

Lavrovin kiistämisen taktiikka ei ainakaan ole perustunut *istinalle*. Eräiden arvioiden mukaan venäläisiä sotilaita on Ukrainassa noin 12 000⁵². Venäjän mukaan se ei ole sodan osapuoli⁵³, vaikka se tukeekin separatisteja tuhansilla venäläisillä sotilailla, aseilla ja materiaalein. Kiivain kiistely on käyty Venäjän osallisuudesta MH17-matkustajakoneen alas ampumiseen. Venäjä väitti, että sillä ei ole tässä asiassa mitään roolia, vaikka on osoitettu, että alas ampumiseen käytetty ohjus ammuttiin venäläisestä maasta laukaistavasta BUK-ilmatorjuntaohjuskalustosta. Kyseinen aselavetti oli tuotu Itä-Ukrainaan Venäjältä⁵⁴. Informaatiotodaa on käyty tutkinnasta ja siitä, perustetaanko tutkintaelin, tuomioistuim vai jokin muu selvittämään MH17-koneen maahan putoamista Itä-Ukrainassa. Venäjä väitti, että krimiläiset päättivät liittyä Venäjään⁵⁵, vaikka Putin myöhemmin tunnusti, että ilman häntä ja hänen päätöstään ei operaatiota olisi toimeenpantu Krimille⁵⁶. Venäläinen informaatiotodankäynti perustuu siis operaatiotaidon näkökulmasta samanaikaiseen salaamiseen ja harhauttamiseen.

⁵¹ Lavrov, Sergei: Vuotuinen puhe ja lehdistötilaisuus Venäjän diplomaattisesta tilanteesta 21.1.2015, http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/D1AFD0.A22ABD9.AB443257DD4004F33B5.

⁵² Reuters (2014): ”Some 12,000 Russian soldiers in Ukraine supporting rebels: U.S. commander”, <http://www.reuters.com/article/2015/03/03/us-ukraine-russia-soldiers-idUSKBN0LZ2FV20150303>.

⁵³ Putin, Vladimir: Putinin vuotuinen suora linja -lähetyk 16.4.2015, <http://kremlin.ru/events/president/news/49261>.

⁵⁴ Bellingcat (2014): ”Origin of the Separatists’ Buk: A Bellingcat Investigation”, <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2014/11/08/origin-of-the-separatists-buk-a-bellingcat-investigation/>.

⁵⁵ Putin, Vladimir: Puhe kansallispäivänä 12.6.2014, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/45899>.

⁵⁶ Rossija 1 (2015).

19.6 Päätelmiä venäläisestä informaatioidankäynnistä

Seuraavaksi esitetään hyvin pelkistetysti, minkälaisia päätelmiä venäläisestä informaatioidankäynnistä voidaan tehdä. Taulukko 1 on vain alustava arvio, josta on syytä keskustella. Päätelmiä tulee jatkojalostaa ja arvioida niiden merkityksiä sotataidoille.

SOTATAITO		
	Päätelmä	Perusteet/edellytys
1	Informaatioidankäynnillä voidaan ottaa haltuun maa-alueita ampumatta laukaustakaan.	<ul style="list-style-type: none"> – pitkäaikainen informaatiovaikuttaminen – hyökkääjälle edulliset olosuhteet – keskitetysti koordinoitujen toimenpiteiden ja operaatioiden
2	Informaatioidankäynti perustuu kansalliselle narratiiville.	<ul style="list-style-type: none"> – historian tuntemus – arvoperusta – vahva kansallinen tarina, jonka ydintoimijat hallitsevat
3	Kotirintama on tärkein informaatioidankäynnin rintama.	<ul style="list-style-type: none"> – venäläisyyden tuntemus – yhtenäisyyden nostattaminen – viestintäkanavien hallinta (televisio)
4	Valtion päämies on keskeinen tekijä informaatioidankäynnissä, mutta hän tarvitsee tuekseen myös operatiivisen ”informaatiotilaan”.	<ul style="list-style-type: none"> – vahva johtajuus – hyvä tilannetietoisuus – kyky käyttää avautuvia tilaisuuksia hyväksi – lojaalit ja vaikutusvaltaiset alaiset
5	Media on osapuoli informaatioidankäynnissä	<ul style="list-style-type: none"> – mediainfrastruktuurin hallinta (omistussuhteet) – mediasisältöjen tuottaminen

Taulukko 1. *Venäläisen informaatioidankäynnin sotataidon tekijät ja niiden edellytykset.*

1. Informaatioidankäynnillä voidaan ottaa haltuun maa-alueita ampumatta laukaustakaan – mikäli olosuhteet ovat hyökkääjälle suotuisat. Informaatioidankäynti palvelee Venäjän poliittisia päämääriä. Venäjän asevoimissa on tunnistettu informaatioidankäynnin potentiaali ennen Ukrainan sotaa, ja se toimii Venäjän informaatioidankäynnin välineinä. Puolustusministeri Šoigun toteamus informaatiosta aseena on hyvä esimerkki jo vuosikymmenien käytännöistä venäläisessä sotataidossa. Informaatio on ase, ja informaatioylikon rooli sodankäynnissä tulee kasvamaan⁵⁷. Nykyinen asevoimien komentajaa vastaava kenraali Valeri Gerasimov on todennut, kuinka ei-sotilaallisten keinojen käyttö on oleellinen osa operaatiotai-

⁵⁷ Vrt. Kuralenko, S. V.: Changing Trends in Armed Struggle in the Early 21st Century, *Military Thought*, No. 4, Vol. 0021, 2012, ss. 29–35.

toa⁵⁸. Operaatiotaidollisesti tällainen informaatiotodankäynti ilman tai vähäisellä asevoimalla, tai Krimin eri toimijoiden yhteisoperaatiossa ja paremminkin asevoimien tuella, vaatii sekä pitkää informaatiovaikuttamista että hyökkääjälle suotuisat olosuhteet maa-alueiden valtaamiseksi, jotka Krimillä olivat Venäjälle olemassa. Samalla Krimin hallinnollinen vaihto haluttiin varmistaa käytännöllisellä ratkaisulla, Venäjän poliittisella ja sotilaallisella läsnäololla, jolla valmistauduttiin tarvittaessa jatkamaan Ukrainan sotaa.

2. Informaatiotodankäynti perustuu kansalliselle narratiiville. Idea Venäjästä on tärkeä kerrottaessa, miksi Venäjä tekee, kuten tekee. Tarinan kertoo maan johtaja, presidentti. Sen hallitsevat tarinan kertomisen jälkeen kaikki aina tavalliseen venäläiseen saakka. Kertomisessa käytetään erilaisia keinoja, joista tärkein kanava on kansallinen televisio.

3. Kotirintama on tärkein informaatiotodankäynnin rintama. Venäjän johto on pyrkinyt kansallisesti toimeenpanemaan tietoeristämisen strategiaa, jossa keskeisinä keinoina ovat olleet suuret venäläiset tarinat, viestintäkanavien valtiollistaminen ja ulkomaalaisen vaikutuksen vähentäminen. Krimille perustettiin venäläisiä viestintäkanavia samalla kun ukrainalaiset kanavat suljettiin. Venäjä käyttää poliittisen informaatiokamppailun keinoja, jotta sen ulkopuolelta tuleva informaatiovaikuttaminen ei tehoaisi venäläisiin⁵⁹. Tärkeä keino kotirintaman yhtenäistämiseksi on kertoa suuria tarinoita, metanarratiivia, Venäjästä ja venäläisyydestä. Samalla kuitenkin jäävät avoimeksi oleelliset kysymykset, kuten keitä ovat krimiläiset. Tietoeristäminen toimii sekä teknologisella (väline) että ideologisella (sisältö) tasolla⁶⁰. Tietoeristäminen on muuttanut muotoaan. Eristäminen tapahtuu valtiollisen median, television, omistussuhteiden avulla. Rakenteita voi hallita omistussuhteiden kautta niiden tiukalla valvonnalla, ja siten Venäjä voi vaikuttaa alueellaan esitettäviin informaatiotodankäyntiin. Teknologisen ja ideologisen tietoeristämisen yhdistämisstrategia toimii Venäjällä. Eristämisstrategia toimii osin myös Venäjän ulkopuolella, sillä esimerkiksi Suomessa asuvista venäläisistä kolme neljäsosaa luottaa eniten venäläiseen mediaan. Yksi syy on siinä, että ainakin osalle heistä ainoa ymmärrettävä kieli on venäjä.

Kotirintaman yhtenäisyys on venäläisen informaatiotodankäynnin ydin, sillä ilman sitä putoaisi Venäjän rajojen ulkopuolelle toimeenpannuilta sotilasoperaatioilta pohja. Venäjän kansan sisäinen hajaannus ja valtion hajoaminen alueisiin on yksi uhka-kuva, jota on spekuloitu. Tämä on yksi syy uskoa vahvaan johtajaan ja informaatiotodankäyntiin. Venäläisen informaatiotodankäynnin uskottavuus mitataan kotirintamalla, ei

⁵⁸ Gerasimov (2013).

⁵⁹ Ks. esim. Streltsov, A. A.: Basic Goals of Government Policy in Information Wars and Battles, *Military Thought*, No. 2, Vol. 0020, 2011, ss. 35-42.

⁶⁰ Sama. – Vrt. ajatukseen kuinka informaatiokamppailu voitetaan, joko kamppailuna poliittisesta ideologiasta tai informaatiotodankäynnin tasolla.

Venäjän ulkopuolella. Siksi venäläinen informaatiotodankäynti perustuu venäläiseen kansallistunteeseen sekä presidentin ymmärrykseen kansakunnan omakuvasta. Kansallista identiteettiä käytetään oikeuttamaan sotatoimia. Se, mitä totuus on, on toissijaista siihen nähden, miten totuutta tulkitaan. Kansallisen yhtenäisen rintaman merkitys ei ainakaan ole vähentynyt.

4. Venäläinen informaatiotodankäynti perustuu vahvaan johtajuuteen ja voimien koordinoimiseen. Vaikka Sotšin talviolympialaiset olivat meneillään, ei Venäjällä jääty ”tuleen makaamaan”, kun Ukrainassa valta vaihtui tai vaihdettiin Maidanin aukion tapahtumien vyöryessä informaatioympäristöön. Venäjän presidentti Vladimir Putin kertoi, mihin Venäjän vahvuus perustui: ”Tiedättekö, mistä meidän ylivoimamme johtui? Siitä, että minä henkilökohtaisesti tein töitä tämän asian [Krimin liittämisen, kirjoittajan lisäys] parissa”⁶¹, Putin sanoo haastattelussa. Putin on itse kirjoittanut ”Vahva johtaja” -teemalla venäläiseen *Rossiskaja Gazeta* -lehteen. Venäläiset, niin kuin monet muutkin kansat, arvostavat vahvaa johtajaa. Samalla tällä vahvalla johtajuudella on ja tulisi olla henkilökohtainen lojaali verkosto, johon vallankäyttö perustuu ja jolla voidaan koordinoida hyvinkin erilaisia toimia yhteen. Sotataittoa, mikseiä myös operaatiotaitoa, on se, kuinka hyvin eri organisaatioita kyetään Venäjällä koordinoimaan informaatiotodankäynnissä yhteen⁶².

5. Media on osapuoli informaatiotodankäynnissä. Kun sodan mediaspektaakkelit käynnistyvät, on vaikea tietää, mikä taistelukentällä on totta ja faktaa tai mihin kontekstiin tarinat tulisi sijoittaa. Mediamaisemassa vilistävät rinta rinnan huhut ja totuus, valhe ja fakta, tieto ja spekulatio. Näistä informaatiokamppailuista on helppo tehdä mustavalkoisia vastakkainasetteluja, mikä onkin informaatiotodankäynnissä tavoitteena. Kybertoimintaympäristö lisää informaatiotodankäynnin mahdollisuuksia.

Media neutraalina osapuolena voidaan kyseenalaistaa, kun se kertoo venäläisen näkemyksen sodasta tai kun se kertoo ukrainalaisen näkemyksen sodasta. Krimillä Venäjä pääsi informaatioylivoimatavoitteeseen ”tuhoamalla sivistyneesti” sille epäedullista infrastruktuuria sulkemalla ukrainalaiset TV-asemat ja asettamalla tilalle venäläisiä TV-kanavia. Krimin valtaus on myös hyvä esimerkki informaatiotodankäynnin uutisoinnista vastakkainasettelussa Venäjä–Ukraina.

Suurin mediaa koskeva haaste informaatiotodassa on ymmärtää, että ei ole vain yhtä mediaa, vaan mediakin on kirjo erilaisia toimittajia, toimituksia ja välineitä sekä muita osallisia, kuten erilaisia asiantuntijoita. Esimerkiksi toimittaja voi kirjoittaa printti-

⁶¹ Rossija 1 (2015).

⁶² Smoloviy, A. V.: Problems of Contemporary Operational Art and Ways to Address Them, *Military Thought*, No. 4, Vol 21, 2012, ss. 56–60.

mediaan lehden linjauksen mukaisia uutisia tai asiantuntija asiantuntijakatsauksia, kun samainen toimittaja ja asiantuntija esiintyvät sosiaalisessa mediassa jommankumman sodan osapuolen puolesta. Roolien sekoittuminen kertoo postmodernista sodankäynnistä, jossa sosiaalinen media kietoutuu yhteen perinteisten joukkotiedotusvälineiden kanssa ja päinvastoin.

Sosiaalinen media on synnyttänyt sähköposteja vaivanneen roskapostispämmäyksen rinnalle sitä vastaavan trollaamisen. Venäjän tai Venäjä-mielisten trollausta Twitterissä on vaikea jäljittää, joskin sen voi tunnistaa⁶³. Twitteriin pesiytynyt trollaamisilmiö muistuttaa vuosikymmeniä sitten internetissä syntynyttä roskaposti-ilmiötä. Trollaamisesta ja roskapostispämmäyksestä onkin tullut synonyymejä, joihin media on silloin tällöin saanut ”tartunnan”. Sosiaaliselta medialta ei voitane vaatia analyttisempää tiedonvälitystä, mutta suuremmilta mediataloilta sitä on syytä vaatia.

Venäläisessä informaatiiosodankäynnissä on edelleen pyrkimys kontrolloida media-infrastruktuuria⁶⁴. Televisio on tärkein, koska se on kaikilla venäläisillä silmien edessä, toisin kuin älypuhelin. Uusin piirre on Venäjän pyrkimys tuottaa tietoeeristämisen lisäksi tietosisältöjä. Sensuurista on tullut vanhakantainen termi, joka on muuttanut muotoaan. Tällä kertaa Ukrainan sotaa leimasi Twitter, josta valtamediaan uutisoitiin twiittauksia. Kaikista on tullut median kehittymisen myötä informaatiovaikuttamisen kohteita. Perinteinen uutiskulttuuri on informaatiiosodankäynnissä jäämässä spektakkelikulttuurin jalkoihin. Informaatiiosodankäynti on kamppailua mielikuvista, ja siinä itse informaatiiosodasta on tullut propagandan synonyymi.

Tällainen yksioikoinen mielikuva ei tee oikeutta informaatiiosodankäynnin moniulotteiselle käsitteelle, jota operaatiotaidossa pyritään hyödyntämään – puolin ja toisin. Operaatiotaidon suurin haaste on hallita kybertoimintaympäristöä, jossa paikallinen sotilaallinen toiminta muuttuu informaatiiosodankäynnin globaaleiksi taisteluiksi, jolloin kuka tahansa siviili voi ottaa sotaan osaa olematta silti sotilas sodassa. Kyberistä muotoutuu informaatiiosodankäynnissä tietoturvaton sosiaalinen tila. Taulukossa 2 esitetään informaatiiosodankäynnin operaatiotaidollisia periaatteita.

⁶³ Trollaamisilmiöstä ks. Jantunen (2015).

⁶⁴ Russia (2000) ja Sherstyuk, V. P.: Information Security of the Russian Federation, *Military Thought*, No. 2, 2003, ss. 45–50.

OPERAATIOTAITO		
	Päätelmä	Perusteet/edellytys
1	Aloitteen tempaaminen on tärkeä osa informaatiiosodankäyntiä.	<ul style="list-style-type: none"> – kyky nähdä avautuvat mahdollisuudet – päätöksentekokyky – aktiivisuus ja häikäilemättömyys
2	Vastustajan ”taistelujärjestys” rikotaan informaatiolla ja propagandalla.	<ul style="list-style-type: none"> – kohdeyleisön analysointikyky – keskitetty informaatio ja propaganda – johtamis- ja koordinoitukyky (eri toimijat ja toiminnot)
3	Venäläisessä sotataidossa salaaminen ja harhauttaminen ovat tärkeä osa informaatiiosodankäyntiä.	<ul style="list-style-type: none"> – immateriaalisten tekijöiden hallinta – tiivis koordinointi ja yhteistyö horisontaalisten ja vertikaalisten voimien välillä
4	Kiistäminen on tärkeä taktinen keino venäläisessä informaatiiosodankäynnissä.	<ul style="list-style-type: none"> – operatiivinen ”puhuvaa pää” informaatiiosodankäynnissä – antaa aikaa ja luo epäselvän tilannekuvan
5	Asevoimat on kiinteä osa informaatiiosodankäyntiä.	<ul style="list-style-type: none"> – asevoimilla selkeät tehtävät myös informaatiiosodankäynnissä – asevoimat ymmärtää roolinsa informaatiiosodankäynnissä

Taulukko 2. *Venäläisen informaatiiosodankäynnin operaatiotaidon tekijät ja niiden edellytykset.*

1. Aloitteen tempaaminen on tärkeä osa informaatiiosodankäyntiä. Venäjän informaatio-operaatioiden nopeus, häikäilemättömyys ja nopeus yllättivät läntisen maailman. Pidemmällä aikajaksolla Venäjä ei ollut enää Neuvostoliitto. Ajatus Venäjstä suurvaltana ei ollut vertailtavissa enää ”suureen ja mahtavaan”, sillä Neuvostoliiton hallussa ollut vaikutuspiiri oli selkeästi kaventunut. Lyhytkatseisemmin lännessä huomio oli aivan muualla kuin Krimillä.

Vaikka yllätys sotataidollisena periaatteena on venäläisessä sotataidossa tärkeä, kertoo Krimin nopea valtaaminen kuitenkin laajemmin venäläisestä operaatiotaidollisesta kyvystä käyttää avautuvia tilanteita nopeasti hyväksi. Putin totesi: ”Helmikuun 22. päivän iltana, en salaa sitä, kerroin kollegoilleni, että tilanne Ukrainassa on kehittynyt siihen suuntaan, että meidän täytyy aloittaa työ Krimin palauttamiseksi osaksi Venäjää.”⁶⁵ Putin kertoo dokumentissa *Krim – matka kotimaahan*, kuinka hän kokous-ti koko yön kestäneissä neuvotteluissa Venäjän turvallisuusjohdon kanssa. ”Me pää-

⁶⁵ Kondrašov, Andrei: *Krim – matka kotimaahan, Venäjä 24-kanava* (Крым. Путь на Родину. Документальный фильм Андрея Кондрашова, Россия 24), 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=42-71RpRgI>.

timme neuvottelut seitsemältä aamulla... Kun olimme lähdössä, sanoin kollegoilleni: Meidän täytyy palauttaa Krim takaisin Venäjään.”⁶⁶ Näin Venäjän asevoimat tempaisivat Putin käskystä aloitteen ja käynnistivät sotilasoperaation Krimille. Vain neljä päivää kokouksen jälkeen tunnistamattomat joukot ”vihreine miehineen” valtasivat parlamenttirakennuksen Krimillä. Sen jälkeen alueella äänestettiin pikavauhtia uudesta hallinnosta. Venäjä ilmoitti liittäneensä alueen itseensä maaliskuun 18. päivänä vuonna 2014.

Aloitteen tempaaminen kertoo nyky-Venäjän intuitiosta käyttää nopeasti avautuvia tilanteita häikäilemättä hyväksi. Sellainen ei onnistu ilman vahvaa auktorisoitua johtajaa, jolla on kyky toimeenpanna operaatioita fyysisessä ja informaatioympäristössä sekä sovittaa yhteen eri viranomaisten, puolustushaarojen ja toimialojen operaatioita. Tämä edellyttää myös taisteluvalmiutta ja strategista liikkuvuutta. Aloitteen tempaaminen edellyttää nopeita päätöksiä ja käytännön toimia, joilla voidaan vähentää mahdollisia omia tappioita. Sotataidon historiassa tällaista operaatiotaitoa on pidetty taivittelemisen arvoisena.

Aloitteen tempaaminen on tärkeä osa informaatiotosodankäyntiä. Aivan kuten aikamme mediaopit tai propagandan historia kertovat, se kuka kertoo tarinan ensimmäisenä, on etulyöntiasemassa. Muut joutuvat ainakin alkuun altavastaajan rooliin ja lähinnä reagoimaan. Suuria tarinoita ja strategista viestintää käytetään informaatiotosodankäynnin välineinä.

2. Vastustajan ”taistelujärjestys” rikotaan informaatiolla ja propagandalla.

Venäjä on muuttanut informaatiotosodankäynnin strategiaa perustamalla ulkomaille suuntautuvaa viestintää varten informaatiokeskuksia ja useita informaatiokanavia. Venäjä on lisännyt viime vuosina aktiviteettiaan kansainvälisenä informaatiovaikuttajana. Suomessa tämä on näkynyt venäläisinä viestintäkanavina verkkosivuista uutistoimistoihin (Sputnik). Esimerkiksi Helsinkiin Venäjä perusti tutkimusyksikön, jonka tarkoitus on Venäjän tutkimuksen professori Timo Vihavaisen mukaan lisätä Venäjän vaikutusvaltaa. Tutkimuskeskuksen johtaja Leonid Rešetnikovin⁶⁷ mukaan Venäjä ei merkitse tutkimusjohtajalle ”vain maallista, vaan myös hengellistä ulottuvuutta”. Rešetnikov toteaa, että: ”Venäjä voi olla vain imperiumi, muuten se tuhoutuu siviilisaationa. Me venäläiset olemme imperiaalinen kansa ja meillä on Jumalan edessä vas-

⁶⁶ HS-dokumentti: Putin antoi salaisen käskyn Krimin liittämisestä Venäjään, *Helsingin Sanomat*, 9.3.2015.

⁶⁷ Johtajaksi nimetty ulkomaantiedustelun kenraaliluutnantti (evp.), historiatieteiden lisensiaatti Leonid Petrovitš Rešetnikov johtaa merkittävää instituuttia nimeltä Venäjän strategisten tutkimusten instituutti eli RISI, englanniksi *Russia's Institute of Strategic Studies* eli RISS.

tuu niistä kansoista, jotka ovat eläneet ja elävät meidän kanssamme”. Vihavainen kysyykin, onko Suomi Venäjän informaatioidan koekenttä.⁶⁸

Venäläisen informaatioidankäynnin tarkoituksena on kyseenalaistaa lännen toimet Venäjää kohtaan sekä rikkoa Naton ja Euroopan unionin yhtenäisen rintama. Samainen ajatus löytyy Venäjän sotahistoriasta, kun Triandafillov rohkaisi rikkomään vastustajan taistelujärjestyksen⁶⁹. Venäjä pyrkii informaatioidassa toimeenpanemaan tätä 1920- ja 1930-lukujen sotataidollista perusajatusta ”hajota ja hallitse” -tyylin propagandalla kaikilla sodankäynnin tasoilla. Informaatioidan taistelukentällä rikotaan vastustajan rintamat ja yhtenäisyys tavalla, joka muistuttaa venäläisen eversti Komovin vuonna 1996 julkisuuteen nostamia informaatio-operaatioissa käytettäviä tekniikoita, kuten kiistäminen tai pelottelu. Esimerkkejä taistelukentän tapahtumien kiistämisestä ovat venäläisten sotilaiden läsnäolo Ukrainassa tai MH17-matkustajakoneen tuhoaminen itäisessä Ukrainassa. Se, mitä kukin tietää lopulta tapauksesta, voi kertoa myös tiedonkulun järjestelmän toimimattomuudesta syystä tai toisesta, esimerkiksi kulttuurisista syistä, vaikkapa johdon pelossa. Tapaukseen liittyviä kaikkia tapahtumia ei uskalleta kertoa, ja jos johto ei ole saanut faktoja, syytettyjen kertomuksia ei ole vahvistettu, jolloin tapahtuma kiistetään. Toisaalta tapahtumista muodostui poliittis-strategisia, ja ne saivat erityisen paljon mediajulkisuutta, jolloin kiistämisen jälkeinen tunnustaminen olisi voinut johtaa kasvojen menetykseen, joka taas venäläisessä kulttuurissa on tabu ja jota vältetään viimeiseen saakka.

Venäjän informaatioidalle globaalina media-aikana on tyypillistä, että strateginen, operatiivinen ja taktinen sekoittuvat ja kietoutuvat toisiinsa. Informaatioida ulottuu operaatiotaidollisin termein samanaikaisesti koko syvyyteen paikallisilta ampumapaikoilta globaaliin internetiin.

3. Venäläisessä sotataidossa salaaminen ja harhauttaminen ovat tärkeä osa informaatioidankäyntiä. Krimin operaatio osoitti, kuinka Venäjä kykenee suunnittelemaan operaationsa salassa. Sen sijaan nykyisenä media- ja someaikana operaatioiden toimeenpanoa on vaikea salata. Toimeenpanoa voidaan kuitenkin nopeuttaa harhauttamalla kaikilla sodankäynnin tasoilla. Strategisella tasolla presidentti kiisti sotilasoperaatiot Krimillä, kunnes informaatiokampanja ”kansanäänestys” oli Krimillä saatu toimeenpantua. Operatiivisella tasolla kiellettiin venäläisten sotilasoperaatioiden olemassaolo Krimillä. Taktisella tasolla sotilaiden asepuvuista ei voinut suoraan päätellä, keitä sotilaat ovat. Venäläinen informaatioidankäynti perustui ajatukselle venäläisestä maailmasta ja uskalle sen yhdistämisestä käytännössä. Kamppai-

⁶⁸ Uusi Suomi: ”Suomesta Venäjän informaatioidan koekenttä?”, *Uusi Suomi*, 23.4.2013. – Rešetnikovin käännökset Vihavaisen. Ks. myös <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/58522-professori-timo-vihavainen-suomesta-venajan-informaatioidan-koekentta>.

⁶⁹ Lalu (2014).

lu siitä, miltä asioiden tulisi näyttää (*pravda*) voitti sen, miten asiat Krimillä ovat (*istina*). Tämä on tyypillistä informaatiotodankäyntiä mielikuvista. Salaaminen ja harhauttaminen ovat oleellinen osa venäläistä informaatiotodankäyntiä⁷⁰.

4. Kiistäminen on tärkeä taktinen keino venäläisessä informaatiotodankäynnissä. Kiistämisen taktiikka tarvitsee operatiivisen ”puhuvan pään”. Ulkoministeri Lavrov on toiminut keskeisessä roolissa. Kiistämisen etu perustuu vanhaan propagandan periaatteeseen: ”Jos heität lokaa, niin aina tarttuu jotain.” Kun asia kiistetään, jää epäilyks kaivertamaan, jos asia olisikin niin, kuten operatiivinen johtaja kertoo. Tämä taas antaa aikaa toimijoille samalla, kun tilannekuva ei kiistämisen myötä ainakaan selkene.

5. Asevoimat on kiinteä osa informaatiotodankäyntiä. Venäjän asevoimilla oli selkeät tehtävät siitä, kuinka se toimii informaatiotodankäynnissä teoriassa ja kentällä⁷¹. Krimin valtaamisessa tärkeimpinä taktisina keinoina käytettiin salaamista (sotilaat eivät puhuneet medialle), harhauttamista (tunnuksettomat sotilaat) ja huomion suuntaamista muualle. Samaan aikaan kun Ukrainassa mellakoitiin ja elettiin olympiakisojen jälkeistä aikaa, Venäjä valloitti Krimin. Samaan aikaan alkoi tapahtua myös Itä-Ukrainassa. Kenraali Gerasimovin puhe osoitti, että asevoimissa ymmärretään informaatiotodankäynnin merkitys sotilaallisissa operaatioissa. Venäjällä uskotaan siihen, että informaatioympäristöllä ja informaatiolla on yhä keskeisempi rooli tulevaisuuden sodissa⁷².

19.7 Venäläinen informaatiotodankäynti tulevaisuudessa

Usein toistettu fraasi ”totuus on ensimmäinen uhri” on hokema, joka ei tee oikeutta informaatiotodankäynnin ilmiön kompleksisuudelle eikä myöskään informaatiotodankäynnin operaatiotaidolle ja taktiikalle. Petteri Lalu osoittaa väitöskirjassaan, kuinka ”...Venäjällä on vahvat sotilaalliset perinteet, joista voidaan kansallistunnon kobottamisen lisäksi ammentaa myös arvokasta ja käyttökelpoista sotataidollista sisältöä.”⁷³ Venäläinen informaatiotodankäynti kamppailee tulevaisuudessakin samojen kysymysten ääressä kuin aiemmin. Geopolittinen konfrontaatio käyttää jatkossakin hyväksi tulkintoja Venäjän aatteesta sekä ajatuksia siitä, mitä on venäläisyys ja keitä venäläiset ovat. Myös tulevaisuudessa on tärkeää tutkia informaatiotodankäyntiä kulttuurisista lähtökohdista. Informaatiotodankäynnissä informaatiovaikuttaminen ja asevaikuttaminen kietoutu-

⁷⁰ Ks. Russia (2000), Saarelainen (1999), Saarelainen (2000), Sherstyuk (2003) ja Gerasimov (2013).

⁷¹ Russia (2011), Bazylev, S. I., Dylevsky, I. N., Komov, S. A. & Petrunin, A. N.: The Russian Armed Forces in the Information Environment: Principles, Rules, and Confidence Building Measures, *Military Thought*, No. 2, Vol. 0021, 2012, ss. 10–15. ja Orlyanskiy, V. I.: Operational Concealment or Deception of the Enemy?, *Military Thought*, No. 3, 2003, ss. 76–84.

⁷² Vorobyov & Kiselyov (2013).

⁷³ Lalu (2014), s. 363.

vat yhteen. Siksi juuri kansallistunnon kohottaminen on keskeinen osa venäläistä informaatioidankäyntiä. Keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten Venäjällä kyetään tulevaisuudessa johtamaan informaatioidankäyntiä.

Asevoimat on yksi osa venäläistä informaatioidankäyntiä. Asevoimien käytössä on kyetty huomioimaan keskeiset sotataidolliset periaatteet operatiivis-taktisella tasolla. Venäläisen sotataidon historia, Ukrainan sota mukaan luettuna, osoittaa, että tulevaisuudessa ei ole mitään sellaista tekijää, joka tekisi sodankäynnille sellaiset ikivanhat sotataidolliset hyveet, kuten aloite, salaaminen ja harhauttaminen, tyhjiksi. Päinvastoin, niitä arvostetaan ja tavoitellaan jatkossakin.

Venäjällä kehitetään informaatioidankäyntikykyä. Venäläisessä informaatioidankäynnissä on seuraavia ominaispiirteitä⁷⁴:

- Johtaminen on keskitettyä, ja siinä käytetään henkilöiden välisiä luottamusverkostoja.
- Avautuvia tilaisuuksia kyetään käyttämään nopeasti ja rohkeasti hyväksi. Päätoksenteko perustuu tällöin intuitioon.
- Monimutkaisiin ongelmiin kyetään löytämään yksinkertaisia ja käytännöllisiä ratkaisuja olivatpa ne sitten hyviä tai huonoja.
- Venäjä kehittää jatkuvasti informaatioidankäynnin teoriaa, oppeja ja taitoja käymällä sotia ja keräämällä sotakokemuksia. Näin ollen Venäjän kyky käydä seuraava informaatioidankäynti pitäisi olla mennyttä parempi.
- Informaatio on Venäjän politiikalle elintärkeää, ja siksi se pitää informaatioturvallisuutta strategisena asiana jatkossakin.
- Venäjä vaalii kansallisia intressejä myös informaatioympäristössä⁷⁵. Venäläinen informaatioidankäynti perustuu ensisijaisesti poliittisiin tavoitteisiin sekä henkeen ja ideaan Venäjästä. Näin ollen venäläinen informaatioidankäynti perustuu *pravdaan*, mutta ei siis kokonaan, koska se on samalla kietoutunut *istinaan*⁷⁶, jolloin venäläinen informaatioidankäynti ei ole kuitenkaan pelkästään propagandaa.

⁷⁴ Nämä väitteet perustuvat seuraaville yleisille oletuksille: a) Venäjä valtiona pyrkii edistämään poliittisia intressejään ja lisäämään vaikutusvaltaansa maailmanpolitiikassa, ennen kaikkea lähialueilla, ja siihen se tarvitsee informaatioidankäyntiä. b) Venäjän ja venäläisten yhtenäisyys perustuu vahvaan kansallistunteeseen ja johtamiseen, joita molempia vaalitaan tulevaisuudessakin. c) Informaatioidankäynti korostuu tulevaisuudessa, sillä taistelulentä on yhä kompleksisempi ja vaikeampi hallita perinteisin keinoin. d) Venäjän käymä informaatioidankäynti perustuu sen arvoille ja toimii arvovallan tasolla. e) Venäjän asevoimat ovat yksi osa venäläistä informaatioidankäyntiä myös tulevaisuudessa.

⁷⁵ Ks. esim. Sherstyuk, V. P. (2003). Information Security of the Russian Federation, *Military Thought*, No. 2, ss. 45–50.

⁷⁶ Ks. esim. Bazylev et al. (2012), ss. 10–15.

- Informaatioidankäynti on oleellinen osa venäläistä sodankuvaa, eikä sen keskeinen sisältö muutu lähitulevaisuudessa⁷⁷.
- Jatkuvan informaatiovaikuttamisen merkitys kasvaa⁷⁸, koska Venäjä haluaa lisätä niin alueellisesti kuin maailmanpoliittisestikin vaikutusvaltaansa. Venäläisen informaatiovaikuttamisen kanavat ja keinot lisääntyvät tulevaisuudessa.
- Venäläisen informaatioidankäynnin lukeminen edellyttää kykyä ymmärtää Venäjää ja venäläisyyttä samanaikaisesti sekä järjellä että tunteella, sillä Venäjä pyrkii voittamaan informaatiokamppailut poliittisen ideologian tasolla⁷⁹.
- Venäjä voi käyttää asevoimaa ennen kuin se aloittaa massiivisen informaatioidankäynnin sotilaallisten operaatioiden oikeuttamiseksi. Tämä edellyttää informaation kontrollointia ja koordinoitua, joka venäläisessä sotateoriassa ja käytännössä on jo tunnistettu tärkeäksi taidoksi⁸⁰.
- Salaaminen ja harhauttaminen ovat keskeinen osa tulevaisuuden venäläistä informaatioidankäyntiä, sillä Venäjä käyttää mitä tahansa tilanteeseen ja tavoitteeseen sopivaa metodia ja asetta⁸¹.
- Maaoperaatiot säilyttävät keskeisen aseman tulevaisuuden sodankäynnissä informaatioidankäynnin vahvistumisesta huolimatta⁸².
- Media on tulevaisuudessakin informaatioidankäynnin operaatioalusta ja samalla osapuoli⁸³. Sodankäynnin kontrollin merkitys ei katoa, vaan se pyritään ulottamaan jatkossakin kaikkialle mediaan.
- Tulevaisuuden venäläisessä informaatioidankäynnissä sekoittuvat taistelukentällä järki ja tunteet, totuus ja harhauttaminen, sana ja miekka, keho ja ruumis. Informaatioidankäynnistä tulee tahtojen taistelua, informaatiopsykologista sodankäyntiä⁸⁴.

Potentiaaliset tulevaisuuden venäläiset informaatioidat ovat pääosin ”menneisyyden sotia”, sotia, joita käydään sen lähialueilla. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi informaatioidat Georgiassa tai Moldovassa ja Azerbaidžanissa, Kirgisiassa, Tadžikistanissa ja Uzbekistanissa sekä myös Armeniassa, Kazakstanissa ja Valko-Venäjällä. Lisäksi Venäjän intresseissä on käydä informaatioidat omilla rajoillaan ja siellä,

⁷⁷ Ks. esim. Bazylev et al. (2012), ss. 10–15.

⁷⁸ Ks. esim. Sayfetdinov, Kh. I.: Information Operations on the Battlefield, *Military Thought, No.3, Vol. 0023, 2014*, ss. 72–76.

⁷⁹ Ks. esim. Streltsov (2011). – Informaatioidat voidaan voittaa myös teknologialla. Käytännössä Venäjä pyrkii käyttämään molempia tapoja hyväkseen.

⁸⁰ Ks. esim. Sayfetdinov (2014).

⁸¹ Ks. esim. Bazylev et al. (2012), ss. 10–15 ja Orlyanskiy (2003).

⁸² Ks. esim. Kuralenko (2012), ss. 29–35.

⁸³ Ks. esim. Bazylev et al. (2012).

⁸⁴ Ks. esim. Sayfetdinov (2014), ss. 72–76 ja Chekinov, S. G. & Bogdanov, S. A.: Asymmetrical Actions to Maintain Russia's Military Strategy, *Military Thought, No. 1, 2010*, ss. 1–11.

missä on venäläisiä vähemmistönä, kuten rajanaapureissaan Virossa, Latviassa ja Liettuaissa sekä Suomessa.

Venäläisen operaatiotaidon tulevaisuuden kannalta voidaan todeta, että informaatiiosodankäynnissä on keskeistä hahmottaa, mikä tulevaisuudessa on pysyvää. Operaatiotaidon tutkimus, kehittäminen ja harjaantuminen pysyvät venäläisen sotataidon ytimessä huolimatta siitä, että laajamittaisten sotien ja suurien armeijoiden aika vaikuttaa ainakin väliaikaisesti olevan ohi⁸⁵. Venäjän sotateimet Ukrainassa ja Krimin valtaaminen eivät ole muuttaneet millään tavalla sotataidollisia hyveitä, kuten pyrkimystä operaatiotaitoon tai taktisten periaatteiden soveltamistaitoa. Operaatiotaitoa parhaimmillaan on kyky yhdistää tavanomainen ja epätavanomainen sodankäynti sekä informaatiiosodankäynti. Venäläistä informaatiiosodankäynnin taitoa kuvaa sen nykyinen kyky kietoa yhteen aseellinen ja ei-aseellinen toiminta, siviili- ja sotilastoiminta, valtion johto ja kansalaiset, strategisen, operatiivisen ja taktisen sodankäynnin tasot sekä mielipiteet ja toiminta. Venäläinen informaatiiosota soveltaa myös taktisia periaatteita, joista keskeiseksi hämmästyksen aiheeksi lännessä on noussut venäläisten kyky salata ja harhauttaa. Maalla käytetyt tilanteenmukaiset sotilaalliset menetelmät säilyvät taistelukentällä samoina⁸⁶.

Venäläistä operaatiotaitoa ohjaavia periaatteita on listattu taulukkoon 3. Nämä periaatteet tuskin muuttuvat tulevaisuudessakaan. Esimerkiksi harhautuksesta osana informaatiiosodankäyntiä voidaan todeta seuraavaa: Tšetšenian toisessa sodassa vuonna 1999 kenraali Manilov totesi, että Venäjä ei hyökkää Tšetšeniaan⁸⁷. Kun Venäjä hyökkäsi Terekjoelle saakka, Manilov totesi, että se ei hyökkää Groznyiin, kunnes venäläiset hyökkäsivät Groznyiin. Georgian sodassa Venäjä ei hyökännyt Georgiaan vaan teki ”rauhanturvaoperaation”. Ukrainan sodassa Venäjä ei ole sodan osapuoli, vaikka valloittikin Krimin. Harhautus on sotataidossa hyve, ja sitä vaalitaan jatkosakin tulevaisuuden sodankäynnissä.

⁸⁵ Ks. esim. Smoloviy (2012), ss. 56–60.

⁸⁶ Ks. esim. Lyapin, V. R. & Barvinenko, V. V.: On Devising Methods of Warfare, *Military Thought*, No. 4, 2010, ss. 34–45.

⁸⁷ Ks. esim. Rantapelkonen, Jari: *Psykologiset operaatiot. Propagandasta informaatio-operaatioihin*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, julkaisusarja 1, Taktiikan tutkimuksia, N:o 1/2002.

	Sunzi	Tšetšenia sodat 1994–1996 1999–2000	Georgian sota 2008	Ukrainan sota 2014–	Tuleva sota
Nopeus	+	–	+	+	+
Yllätys	+	–	+	+	+
Salaaminen	+	– +	+	+	+
Harhautus	+	+	+	+	+
Disinformaatio	+	+	+	+	+
Tietoeristäminen	–	+	+	+	+
Yhtenäisyys		+	+	+	+

Taulukko 3. *Venäläisessä informaatiotosodankäynnissä korostuvat operatiivis-taktiset periaatteet.*

Ainoa piirre, joka on viime vuosikymmeninä ollut muutoksessa, on taisteluteknistenkin tapahtumien tuleminen julkiseksi globaalin sosiaalisen median aikana. Kybertoimintaympäristö on tehnyt tavallisista, kaukana taistelukentällä olevista siviileistä sodan osallistujia ja siten informaatiotosodankäynnin osapuolia. Tätä kybertoiminta- ja informaatioympäristön muutosta valtio hallitsee perinteisin sotataidollisin keinoin, joista uudet informaatiotaistelijat ympäri maailman eivät ole perillä. Erilaiset vaatimukset disinformaation lopettamisesta tulevat jatkumaan, mutta osallisten ja tekijöiden määrä kasvaa⁸⁸. Informaatiotosodankäynnistä ei pääse tulevaisuudessakaan eroon. Kysymys kuuluu: kun valtio ja sen asevoimat hiovat informaatiotosodankäynnin taitoja, miten käy muiden osallisten, kuten tavallisten nettikuluttajien, median, ihmisten. Kun ymmärrettäisiin se, että matka informaatiotosodasta informaatorauhaan on pidempi ja vaikeampi kuin informaatorauhasta informaatiotosotaan, voisi tulevaisuudelta odottaa parempaa, mutta onko tällainen ajattelu idealismia, kun ajatellaan esimerkiksi valtopoliittikkaa tai sellaisten ilmiöiden nousua kuten trollaaminen ja someraivo?

Toisaalta Sergei Ivanov, entinen Venäjän puolustusministeri, totesi vuonna 2005, että... ”Katsokaa, sota Venäjää vastaan on menossa, ja se on ollut menossa jo joitakin vuosia. Kukaan ei ole sitä julistanut. Yksikään maa ei ole sodassa Venäjän kanssa. Mutta on olemassa ihmisiä ja organisaatioita useissa maissa, jotka ottavat osaa vihamielisyyksiin Venäjää vastaan.”⁸⁹ Venäjällä suhtaudutaan informaatiotosodankäyn-

⁸⁸ Venäjän entisen apulaisulkoministeri Georgi Kunadzen resepti päästä ulos Ukrainan konfliktista oli vaatia Putinia lopettamaan projekti *Novorossija*, aseiden toimittaminen Itä-Ukrainan kapinallisille ja disinformaatio Venäjän televisiossa.

⁸⁹ Lainaus artikkelista Vorobyov, I. N. & Kiselyov, V. A.: Strategies of Destruction and Attrition: A New Version, *Military Thought*, No. 1, 2014, ss. 127–141.

tiin vakavasti sekä teoreettisella että käytännön tasolla, sillä sotataitoa tutkitaan laaja-alaisesti. Venäläisessä informaatiiosodankäynnissä sovelletaan ja toimeenpannaan perinteisiä operaatiotaidon teoreettisia oppeja käytäntöön⁹⁰. Venäjän toimeenpanemat operaatiot ja informaatiiosodankäynti osoittavat sen, että käsitys, jonka mukaan venäläinen sotataito on laajaan asevoimamassaan perustuvaa kaavamaista toimintaa, ei pidä paikkaansa. Ukrainan sota osoittaa, että venäläinen sotataito ennen kaikkea taitoa, jossa Venäjä kykenee oppimaan käymistään sodista sekä ottamaan ikivanhat operaatiotaidon ja taktiikan periaatteet käytännössä huomioon.

Venäläinen informaatiiosodankäynti on omanlaistansa. Jotta venäläisestä informaatiiosodankäynnistä saa selkoa, on paikallaan lainata suomalaisen everstin, Erkki Nordbergin, massiivisen Venäjän sotilaspolitiikkaa käsittelevän teoksen lopussa olevaa muistutusta yli kymmenen vuoden takaa. Kyse on yhdestä Vladimir Iljitš Leninin lempiajatuksista: ei koskaan pidä kuunnella mitä suu puhuu, vaan on katsottava, mitä kädet tekevät⁹¹. Kamppailu *istinasta* ja *pravdasta* on keskeinen osa venäläistä informaatiiosotaa ja sen tulkintaa tulevaisuudessakin.

⁹⁰ Ks. esim. Gareev (1998), ss. 170–177.

⁹¹ Nordberg, Erkki: *Arvio ja ennuste. Venäjän sotilaspolitiikka Suomen suunnalla*, Art House, Helsinki 2003, s. 612.

UKRAINAN SOTA 2014–2015

Lauri Kiianlinna ja Pertti Inkinen

”Ennustan, että joudumme pian tekemisiin sellaisen Venäjän kanssa, joka on imperialistisempi ja nationalistisempi kuin mikään aiempi, joka pyrkii kokoamaan massat ja saamaan ne unohtamaan sisäisen epäjärjestyksen toteuttamalla suuren hankkeen – vanhan Venäjän valtakunnan palauttamisen ennalleen. Valitettavasti tulee olemaan mahdotonta estää yhteenottoa tämän Venäjän kanssa, ennemmin tai myöhemmin se on tuleva. Emme voi saada pois Venäjää ja korvata sitä valkoisella läikällä kartalla.”

Mannerheimin kirje ruhtinatar Marie Lubomirskalle¹

Presidentti Viktor Janukovytsin ilmoitus 21. marraskuuta 2013 olla allekirjoittamatta jo valmisteltua Ukrainan ja Euroopan unionin välistä sopimusta taloudellisesta yhteistyöstä laukaisi laajat mielenosoitukset keskeisellä Maidanin aukiolla Kiovassa. Päätöksen taustalla oli Venäjän Ukrainaan kohdistama ankara painostus. Venäjällä arvioitiin sopimuksen loitontavan Ukrainaa Venäjältä, lähentävän sitä kohti Euroopan unionia ja Natoa sekä vaikeuttavan ratkaisevasti kaavailuja Venäjän johtaman Euraasian valtioliiton luomiseksi.

Mielenosoitukset jatkuivat yli kaksi kuukautta ja kulmineituivat 21. helmikuuta 2014 identifioimattomien turvallisuusviranomaisten tulenavaukseen ja tulitukseen, jossa lähes sata henkeä sai surmansa. Joukossa oli mielenosoittajien ohella myös ukrainalaispoliiseja. Tapahtumien seurauksena presidentti Janukovyts joutui eroamaan 28. helmikuuta, ja hän pakeni Itä-Ukrainan kautta Venäjälle.

Samanaikaisesti alkoivat Venäjän johtamat toimet Krimillä. Presidentti Vladimir Putin ilmoitti haastattelussaan 8. maaliskuuta 2015 päättäneensä Krimiin liittyvistä ja aloitetuista toimista 22.–23. helmikuuta 2014 pidetyn kokouksen jälkeen. Krimin venäläisemmistöisen väestön keskuudessa aikaansaatiin liikehdintää, joka johti venäläisten erikoisjoukkojen tuella hallintoinfrastruktuurin haltuunottoon, Ukrainan asevoimien varuskuntien ja joukkojen eliminointiin sekä lopulta Venäjään liittymistä

¹ Jacobson, Max: 20. vuosisadan tilinpäätös 1: Väkivallan vuodet, Otava, Helsinki 1999.

koskevaan kansanäänestykseen 16. maaliskuuta. Venäjän duuma hyväksyi Krimin liittymisen Venäjään 18. maaliskuuta, jolloin presidentti Putin piti merkittävän puheensa. Maaliskuun 24. päivänä Ukraina veti joukkonsa Krimiltä.

Euroopan unioni ja Yhdysvallat määräsivät Venäjälle sanktioita heti Krimin Venäjään liittämisen jälkeen. Pakotteet koskivat tiettyjen artikkeleiden vientiä, tiettyjen henkilöiden matkustuskieltoja sekä yritysten lainarajoituksia. Venäjä vastasi tuontitavaroiden tuontikielloilla.

Väkivaltaiset levottomuudet ja separatismi levisivät nopeasti Itä-Ukrainaan Harkovan, Donetskin ja Luhanskin kaupunkeihin huhtikuun alkupäivinä ja siitä edelleen Slovjanskin, Kramatorskin ja Mariupolin kaupunkeihin. Jopa Odessassa sattui vakava hallintorakennuksen tuhopoltto. Osin Krimiltä siirtyneiden venäläisten erikoisjoukkojen edustajien johdolla riisuttiin joitain ukrainalaisvaruskuntia aseista ja käynnistettiin samalla voimakas propaganda alueellisen itsehallinnon saamiseksi. Donetskin ja Luhanskin alueet julistautuivat ”itsenäisiksi kansantasavalloiksi” 15. toukokuuta 2014.

Aseellisen toiminnan alkuvaiheessa syntyi kuva, että osa separatisteista oli hyvin sekalaista, jopa taustaltaan rikollista ainesta. Venäjän tavoitteena näytti olevan osoittaa, ettei Ukrainan keskushallinto pysty pitämään tilannetta hallinnassaan. Pääosa molempien osapuolten joukoista oli sekavasti järjestettyjä ja johdettuja, ”vapaaehtoisista” koottuja muodostelmia. Molemmilla puolilla oli ulkomailta palkattuja taistelijoita. Separatistien alkumenestyksen jälkeen Ukrainan vastatoimet käynnistyivät kesäkuussa ja saavuttivat siinä määrin menestystä, että separatistien tappio oli uhkaamassa. Siksi Venäjä käynnisti massiivisen sotilaallisen avun separatisteille.

Venäjä kiisti joukkojensa osallistuvan taisteluihin selvistä todisteista huolimatta. Heinäkuun 17. päivänä malesialainen matkustajakone MH17 ammuttiin alas. Venäjä kielsi osallisuutensa tapahtumaan. Ampuminen suoritettiin kuitenkin Venäjältä tulleella Buk (SA-11) -ilmatorjuntaohjusjärjestelmällä, jonka käyttö edellyttää pitkälle koulutettua ammattihenkilöstöä.²

² Suomalainen sotilasiantuntija, majuri Tommi Lappalainen: Tässä voi olla syy lentokoneen alas ampu miseen, *Ilta-Sanomien* 18.7.2014, <http://www.iltasanomat.fi/ulkomaat/art-1288716007326.html> ja Rayhan Demytrie: Russian challenge to MH17 missile theory, *BBC News, Moscow*, 7. toukokuuta 2015, <http://beforeitsnews.com/middle-east/2015/05/russian-challenge-to-mh17-missile-theory-2479786.html>.

Elokuun lopulla ukrainalaisosapuoli kärsi vakavia tappioita, ja 5. syyskuuta solmittiin Minskin sopimus, jossa sovittiin tulitauosta osapuolten välillä sekä tulitauon tarkkailuelimestä. Sen johtoon tulivat sotilasedustajat Ukrainasta ja Venäjältä, edustajat Donetskin ja Luhanskin separatistialueilta sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) edustajat.

Tulitaukoa rikottiin johdonmukaisesti. Taistelut jatkuivat kiivaina erityisesti Donetskin lentokentän hallinnasta ja kiihtyivät tammi-helmikuussa 2015. Kuolonuhrien määrän kasvaessa jatkuvasti tilanne johti Saksan ja Ranskan johtajien aloitteesta uusiin Minskissä tapahtuneisiin keskusteluihin ja edelleen uuteen tulitaukosopimukseen 15. helmikuuta alkaen. Taistelut Debaltseven liikenneristeyskohdasta jatkuivat tulitauosta huolimatta ukrainalaisjoukkojen ollessa siellä pahasti saarroksissa. Taistelut taukosivat vasta separatistien ja venäläisjoukkojen vallattua kaupungin. Sittemmin Minsk-2-tulitaukosopimusta on rikottu johdonmukaisesti, eivätkä ETYJ:n tarkkailijat ole voineet toimia tehokkaasti.

Lännessä on korostettu kriisin ratkaisemista diplomaattisin keinoin. Venäjä puolestaan on soveltanut sotilaallisia keinoja ainakin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen itsenäistyneisiin naapurimaihinsa. Suurena kysymyksenä on esitetty, miten Venäjä toimii Baltian maita kohtaan.

Venäjään on pyritty vaikuttamaan kaavailemalla Ukrainalle läntistä sotilasapua. Iso-Britannia on lähettänyt 75 ja Yhdysvallat 300 kouluttajaa mahdollisesti toimitettavia panssarintorjuntaohjuksia ja ilmatorjuntaohjuksia, tykistön tutkia ja tulenjohtovälineitä ja muita tiedusteluvälineitä varten. Venäjä on puolestaan ilmoittanut Ukrainalle suunnattavan sotilasavun eskaloivan tilannetta.

Ukrainan taloudellinen tilanne on lähellä todellista katastrofia. Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) on myöntänyt Ukrainalle tukilainoja, joiden turvin se selvinnee maksusitoumuksistaan jonkin aikaa. On paradoksaalista, että osan avusta Ukraina joutuu käyttämään maksaakseen Venäjältä tulevan elintärkeän kaason.

Krimin liittäminen Venäjään kasvatti presidentti Putinin suosiolukemat kotimaassa korkeiksi. Patriotismi ja nationalismi ovat voimistuneet. Raakaöljyn hinnan dramaattinen lasku kesällä 2014 sekä joiltain osin lännen asettamat sanktiot ovat vaikuttaneet Venäjänkin talouden näkyviin synkistävästi.

20.1 Venäjän tavoitteet Ukrainassa

20.1.1 Poliittiset tavoitteet

Presidentti Putin on sanonut Neuvostoliiton hajoamista yhdeksi viime vuosisadan suurimmista geopoliittisista katastrofeista. Jälkien korjaamiseksi on Venäjällä alettu puhua Euraasiasta yhtenä entisten neuvostotasavaltojen muodostamana kokonaisuutena tai valtioliittona, jonka johtovaltiona Venäjä luonnollisesti toimisi.

Naton laajenemisen itään on nähty olevan jyrkässä ristiriidassa näiden kaavailujen kanssa. Yhtenä Georgian sodan merkittävänä tavoitteena oli pysäyttää Georgian pyrkimykset Naton jäseneksi. Toisena tavoitteena oli estää läntisten yritysten tulo hyödyntämään Kaspianmeren öljy- ja kaasuvaroja. Venäjän silloinen presidentti Dmitri Medvedev totesi julkisuudessa sodan olleen myös esimerkkinä muille Natoon pyrkijöille tarkoittaen nimenomaan Ukrainaa.

Puheessaan Naton huippukokouksessa Bukarestissa huhtikuussa 2008, siis neljä kuukautta ennen Georgian sota, vielä silloin presidenttinä ollut Putin totesi, että Ukrainan liittyminen Natoon saattaisi johtaa Krimin ja Itä-Ukrainan irtoamiseen omaksi valtioksi.³ Kokoushan käsitteli Georgian ja Ukrainan mahdollista tietä Naton jäseneksi (*Membership Action Plan*)⁴. Venäjällä lienee arvioitu, että Ukrainan länteen johtava kehitys on katkaistava ennen kuin integroituminen käynnistyy Euroopan unionin kanssa tehtävän yhteistyösopimuksen myötä.

Krimin liittäminen Venäjään tapahtui nopeasti ja käytännössä verettömästi. Venäjä pitää sitä lopullisena, ja lännessä anneksointi on vähitellen otettu tapahtuneena tosiasiana, vaikkei sitä muodollisesti hyväksytäkään. Presidentti Putin totesi haastattelussaan 15. maaliskuuta 2015 Venäjän olleen valmis tarvittaessa nostamaan ydinasejoukkojensa valmiutta Krimin operaatioon liittyen. Tällä haluttaneen korostaa Krimin ratkaisun lopullisuutta.

Itä- ja Etelä-Ukrainaa on kutsuttu Novorossijaksi⁵ (kuva 1) alueen maantieteellisen ja historiallisen nimityksen mukaisesti. Venäjän pyrkimykseksi on arvioitu Ukrainan muuttaminen sellaiseksi liittovaltioksi, jossa Novorossija olisi suhteellisen autonominen ja riippumaton Kiovan keskushallinnosta ja jonne Venäjä voisi ylläpitää erityissuhteita haluamallaan tavalla. Erityisesti puolustusliitto olisi Venäjälle tärkeä.

³ Blombergs, Fred: Ukraina Venäjän hegemoniapoliitiikan kohteena, *Sotilasajakauslehti* 5/2014, s. 13.

⁴ Rusi, Alpo: *Etupiirin ote – Suomen valtapeli Euroopan rajalla 1700–2014*, s. 375, Gummerus 2014.

⁵ Niin kutsutusta Novorossijan alueesta ja sen olemuksesta on esiintynyt erilaisia tulkintoja.

Kuva 1. *Novorossijan sijainti Ukrainan alueella.*

Novorossijan alueella käynnistynyt separatistien toiminta levisi nopeasti. Ukrainan aseelliset vastatoimet uhkasivat kuitenkin separatisteja tappiolla, kunnes Venäjän apu johti nykyiseen tilanteeseen. Vain itäinen Donbassin alue, eli Donetsk ja Luhanskin hallinnollisten alueiden itäiset puoliskot, olivat kesällä 2015 venäläisjoukkojen tukemien separatistien hallussa. Tulitauko on toistaiseksi pääpiirtein voimassa. Tullitusta ja muutaman hengen tappioita raportoidaan kuitenkin jatkuvasti.

Venäjä vahvistaa koko ajan separatistiosapuolta sotilaallisesti. Osapuolet eivät ole tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen. Venäjän pyrkimyksenä on osoittaa, ettei Ukraina ole kykenevä vastaamaan alueestaan. Vähintään informaatio sodan ja subversion voidaan arvioida jatkuvan kiivaana. Valmiutta sotilaallisiin operaatioihin ylläpidetään.

Toiminnallaan Ukrainassa Venäjä on rikkonut lukuisia kansainvälisoikeudellisia sopimuksia ja sääntöjä. Se on asettanut kerta toisensa jälkeen kansainvälisen yhteisön tapahtuneiden tosiasioiden eteen ja pyrkinyt luomaan käytännön, jossa se katsoo voivansa toimia omien tulkintojensa mukaisesti.

Kansainvälisistä sopimuksista mainittakoon erityisesti Budapestin memorandum vuodelta 1994, jossa Venäjä, Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska takasivat Ukrainan turvallisuuden ja rajat vastineeksi sille, että Ukraina luovutti alueellaan olleet ydin-

aseet Venäjälle.⁶ Venäjä ilmoitti jo keväällä 2007 Naton Münchenin huippukokouksessa katsovansa TAE-sopimuksen vanhentuneeksi.⁷ Kuitenkin Venäjä jättäytyi vasta 10. maaliskuuta 2015 antamallaan ilmoituksella pois sopimuksen seurantarystämistä.⁸

Venäjä on pyrkinyt palauttamaan Neuvostoliitolle aikanaan tunnustettua suurvalta-asemaa. Se on puolestaan syyttänyt Yhdysvaltoja sopimusten rikkomisesta muun muassa entisessä Jugoslaviassa, Irakissa ja Libyassa. Pyrkimystensä tueksi Venäjä on useissa yhteyksissä viitannut sen ja Yhdysvaltain väliseen ydinasepariteettiin. Oman asemansa korostamisella Venäjä pyrkii vaikuttamaan Yhdysvaltojen asemaan maailmassa.

20.1.2 Taloudelliset tavoitteet

Ukraina on keskeisessä asemassa kaasun viennissä länteen. Keski-Euroopan tuonti-kaasusta 30 prosenttia tulee Venäjältä. Siitä puolet virtaa Ukrainan kautta. Lisäksi Ukraina itse ostaa merkittävästi kaasua Venäjältä. Venäjä on nostanut Ukrainalle toimitettavan kaasun hintaa ja siirtynyt käytäntöön, jossa maksut on suoritettava etukäteen. Tavoitteena on ollut estää länteen suunnatun kaasun varastaminen. Ukraina puolestaan on ilmoittanut aloittavansa kaasun hankinnan lännestä vuonna 2016.

Lännen kaavailut energiariippuvuutensa pienentämiseksi kannustavat Venäjää etsimään vaihtoehtoisia vientikohteita. Venäjä solmi kesällä 2014 Kiinan kanssa pitkän tähtäyksen sopimuksen kaasun toimittamisesta. Kiinan arvioidaan saaneen sopimuksen erittäin edullisesti.

Ukrainassa on arvioitu olevan suuret liuskekaasuvarat. Venäjän tavoitteena on estää läntisiä yrityksiä hyödyntämästä Ukrainan kaasuvaroja siten, että se olisi Venäjälle epäedullista. Niin liuskekaasu- kuin kivihiilivaroistakin merkittävä osa sijaitsee Itä-Ukrainassa. Eräiden tietojen mukaan Venäjä olisi saanut jopa 20 prosenttia ydinteollisuutensa tarvitsemasta uraanista Ukrainasta. Venäjän kannalta merkittävästä teollisuudesta niin ikään suuri osa sijaitsee Novorossijan alueella.

⁶ Council on Foreign Relations: Budapest Memorandums on Security Assurances, 5. joulukuuta 1994, <http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484>.

⁷ President of Russia: Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy, 10. helmikuuta 2007, Munich, http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2007/02/10/0138_type82912type82914type82917type84779_118123.shtm.

⁸ Lavrov, Sergei: Implementation of CFE Treaty Suspended, <http://sputniknews.com/politics/20141119/1014919548.html>.

20.1.3 Sotilaalliset tavoitteet

Neuvostoliiton hajotessa merkittävä osa sen aseollisuutta jäi Ukrainaan. Esimerkiksi mannerten välisten, kymmenkärkisten SS-18-ohjusten kärkien ja rakettimoottorien huolto on ollut ukrainalaisyrityksistä riippuvaista. Onkin ymmärrettävää, että Venäjä on aikaistanut tavoitteitaan koko strategisen ydinaseistuksensa uusimiseksi vuoteen 2020 mennessä. SS-18-ohjukset on tarkoitus korvata kokonaan uusilla ja toisentyypeisillä.

Venäjä on tarvinnut Ukrainan sotateollisuutta myös helikoptereiden moottoreiden ja suurten kuljetuskoneiden valmistamiseksi ja huoltamiseksi. Venäjän tarvitsemaa muutakin ohjustekniikkaa on tuotettu Ukrainassa. Sota-alusten diesel- ja kaasuturpiinikoneet sekä voimansiirtolaitteet on tuotettu suurelta osin Krimin ja Odessan välisellä olevan Mykolajivin (ven. Nikolajev) telakkakaupungin laitoksissa.

Korvaavan teollisuuden rakentaminen on Venäjällekin suuri ponnistus, ja se hidastanee sen omia varustelusuunnitelmia. Samalla on todettava, että mahdollisten viennittulojen menetys on Ukrainalle merkittävä.

Krimin liittämisellä itseensä Venäjä varmisti Sevastopolin laivastotukikohdan käytön. Samalla se otti muutaman pienemmän tukikohdan lisää. Laivaston mahdollisuudet toimia Mustallamerellä ja Välimeren suuntaan paranivat olennaisesti. Venäjä on ilmoittanut sijoittavansa tänä vuonna Krimille Iskander-M-ohjusrikaatin. Sieltä se pystyy uhkaamaan Yhdysvaltain Romaniaan rakentamaa ohjustentorjuntajärjestelmää. Lisäksi on ilmoitettu strategisten Tu-22M3-pommituskoneiden sijoittamisesta Krimin tukikohtiin.⁹

20.2 Venäjän toimintaperiaatteet Ukrainassa

Kenraaliluutnantti Valeri Dementjev ja tohtori Anton Surikov kuvasivat INOBIS-raportissaan¹⁰ pari vuosikymmentä sitten maan valtaamisoperaatiota seuraavasti:

”Ensimmäisessä vaiheessa ilmavoimat, sotilastiedustelu GRU:n erikoisjoukot ja tiedustelupalvelujen (FSB, SVR yms.) erikoisjoukot suorittavat iskun vihollisen tärkeimpien kohteiden valloittamiseksi tai tuhoamiseksi ja vihollisen sotilaallisen ja poliittisen johdon eliminoimiseksi. Tämän jälkeen liikehtimiskykyiset joukot murskaavat ja tuhoavat rintamailmavoimien taistelukoneiden ja merivoimien avulla vihollisen asevoimat ja ottavat haltuunsa näiltä vallatut alueet. Tämän jälkeen maavoimien ala-

⁹ Felgenhauer, Pavel: Putin Mobilizes Forces Preparing to Fight With NATO and US, *Eurasia Daily Monitor*, 19. maaliskuuta 2015, [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=43670#.VUCo4ZPci09](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=43670#.VUCo4ZPci09).

¹⁰ Institute of Defence Studies INOBIS: Surikov Document Kremlin Plan for Global War <http://www.scribd.com/doc/90368160/Surikov-Documents-Kremlin-Plan-for-Global-War#scribd>.

yksiköt ja sisäministeriön joukot – mieluummin taistelukokemusta omaavat – tuodaan sotatoimialueelle. Niiden tehtävänä on ottaa tärkeimmät kohteet haltuunsa koko vallattavalla alueella ja varmistaa kansallismielisten henkilöiden eliminoiminen ja joidenkin väestön osien karkottaminen joiltakin alueilta. On korostettava, ettei paikallisia viranomaisia tarvita erikoisoperaatioon muuten kuin siinä tapauksessa, että ne ovat hyödyllisiä alueen sotilaallisen kontrollin tukena.”¹¹

Raportissa todetaan myös se, että Venäjän kannalta on elintärkeää estää läntisiä öljy-yhtiöitä pääsemästä laittomasti hyödyntämään Kaspianmeren jalustassa olevia esiintymiä.

Geopoliitikko, professori Aleksandr Dugin ehdotti vuonna 1997 ilmestyneessä *Geopolitiikan perusteet* -kirjassaan keinoja ylivoimalliseksi Euraasiassa. Ne eivät olleet ensi sijassa sotilaallisia, mutta ne sisälsivät Venäjän turvallisuuspalvelujen subversiivisen eli kumouksellisen toiminnan ja disinformaation käytön kohdemaissa niiden vakauden horjuttamiseksi. Sen lisäksi Venäjän kaasu, öljy ja muut luonnonvarat toimivat kovakouraisina keinoina painostaa ja taivutella valtioita Venäjän tahtoon. Venäjän tulisi tarvittaessa käyttää jopa aseellista voimaa ulkomaisten yhtiöiden karkottamiseksi entisen Neuvostoliiton alueelta. Duginin mukaan sotaan ryhtymistä ei tarvitse pelätä, mutta olisi parempi, jos tavoitteisiin päästäisiin ilman aseellista toimintaa.¹²

Venäjän Sotatiedeakatemian presidentti, armeijankenraali Mahmut Garejev käsitteli tammikuussa 2013 asevoimien toimintatapoja ja kehittämisvaatimuksia. Hän esitti muun muassa doktriinin sisältämät aseellisen taistelun asteet: aseellinen konflikti terrorismi mukaan luettuna, paikallinen sota, alueellinen sota ja laajamittainen sota. Kahdessa viime mainitussa saattaa taistelu laajeta jopa ydinaseiden käyttöön. Garejev tuo esille myös ei-aseellisten sekä asymmetristen keinojen käytön.

Nykyinen Venäjän asevoimien yleisesikunnan päällikkö, armeijankenraali Valeri Gerasimov totesi esityksessään helmikuussa 2013 erityisesti Yhdysvaltain käytäntöön ja kokemuksiin viitaten: ”Fokus on siirtymässä poliittisten, taloudellisten, informatiivisten, humanitääristen ja muiden ei-sotilaallisten keinojen suuntaan sovellettuna väestön vastustuspotentiaaliin. Kaikkea tätä tuetaan informaationsodan ja erikois-

¹¹ Forss, Stefan, Kiianlinna, Lauri, Inkinen, Pertti & Hult, Heikki: Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi, *Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 2: Tutkimuseloiteita No 47, Helsinki 2011*, s. 34.

¹² Dugin, Aleksandr: *Foundations of Geopolitics* (Osnovy geopolitiki – Geopolititšeskoje buduštšeje Rossii), Arktogeia (1997).

joukkojen toimin. Sotilaallisen voiman käyttöön turvaudutaan usein rauhanturvaimisen ja kriisinhallinnan verukkeella lopulliseen tavoitteeseen pääsemiseksi.”¹³

Sekä Garejev että Gerasimov painottavat kaukovaikutteisten aseiden käyttöä ja niihin liittyvää kontaktitonta taistelua. Täsmäaseet ovat tulossa massamaiseen käyttöön. Vihollinen lyödään koko sen alueen syvyydessä. Puolustusministeri Sergei Šoigu ilmoittikin vuoden 2013 alussa, että Venäjä kolmikymmenkertaistaa risteilyohjustensa määrän vuoteen 2020 mennessä.¹⁴

Gerasimovinkin mukaan asymmetrisiä keinoja käytetään koko vihollisalueen saamiseksi operaatorintamaksi. Asymmetrisinä keinoina hän mainitsee erityisesti erikoisjoukkojen, sisäisen opposition ja informaatio sodan menetelmien ja välineiden käytön. Garejev mainitsee asymmetriset keinot myös avaruussodankäynnissä, jossa Venäjä on toistaiseksi altavastaaja.¹⁵

Ukrainan sodan aikana Venäjä on useaan otteeseen viitannut olevansa ydinasevalta. Venäläiskenraalien väitetään viitanneen epävakauttaviin toimiin Baltiassa ja jopa ydinaseiden käytön mahdollisuuteen Baltiassa, jos Naton joukkoja lisätään Virossa, Latviassa ja Liettuassa. Samoin ydinaseiden käytön mahdollisuuteen olisi viitattu myös silloin, jos Krimin niemimaa yritetään palauttaa Venäjältä takaisin Ukrainalle. Venäjä on ottanut ydinaseet poliittiseen käyttöön.¹⁶

Edellä esitetyt toimintaperiaatteet eivät ole ristiriidassa joulukuussa 2014 julkaistun Venäjän julkisen sotilasdoktriinin kanssa. Ukrainan tapahtumien yhteydessä niitä on seurattu lähes käsikirjan mukaisesti. Venäjä ei ole toistaiseksi suunnannut erikoisjoukkojensa tai kaukovaikutteisen aseistuksensa sotatoimia koko Ukrainan alueelle, vaan se on rajoittanut varsinaisen operointinsa Krimille ja Donbassin alueelle. Maidanin verilöyly on toistaiseksi arvoitus.

¹³ Minasyan, Sergei: The Last Post-Soviet War: The Military-Political Dimension of the Ukrainian Conflict, http://www.academia.edu/10791724/The_Last_Post-Soviet_War_The_Military-Political_Dimension_of_the_Ukrainian_Conflict. – Tohtori Minasyan on Jerevanissa sijaitsevan Kaukasus-instituutin politiikan laitoksen johtaja.

¹⁴ RIA Novosti, Sputnik Military & Intelligence: Russia to Field 30 Times More Cruise Missiles by 2020, <http://sputniknews.com/military/20130705/182076980.html>.

¹⁵ The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War, *Military-Industrial Kurier*, 27. helmikuuta 2013, <https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>.

¹⁶ Forss, Stefan: Hurja skenaario Venäjän hyökkäyksestä Baltiaan – ”tapahtuisi äkkiä”, *Ilta-lehti* 8.4.2015 klo 14.35 (päivitetty klo 14.35), http://www.iltalehti.fi/ulkomaat/2015040819479520_ul.shtml.

20.3 Operaation suoritusvaiheet ja menetelmät

20.3.1 Tiedustelu ja valmistelu

Väestön mielialoja ja erityisesti venäläisvähemmistöjen mielialoja seurataan ja niihin pyritään vaikuttamaan ja näin vahvistamaan Venäjälle myötämielistä mielipideilmastoa alati käytävän informaatio sodan keinoin. Venäjän kannalta hyödyllistä väestöä kartoitetaan. Sotilaallisen toiminnan kannalta kohteet selvitetään ja niiden seuranta ylläpidetään. On luonnollista, että hallinnollisista ja muista kohteista on ylläpidettävät luettelot, joita esimerkiksi Krimillä käytettiin hyväksi.

Toiminta- ja tukeutumisinfrastruktuuri tiedustellaan ja sitä voidaan valmistella hankkimalla tarvittavia kohteita omistukseen. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tärkeiden liikennereittien ja muiden sotilaallisesti tärkeiden kohteiden tuntumasta hankitut kiinteistöt ja maa-alueet. Krimillä ja muualla entisen Neuvostoliiton alueella edellä mainitut tiedustelu- ja valmistelutoimet ovat olleet helposti suoritettavissa.

20.3.2 Vaihtoehtojen suunnittelu

Tiedustelun ja valmistelujen rinnalla suunnitellaan erilaisia toimintavaihtoehtoja. Ennen Georgian sotaa elokuussa 2008 Venäjän asevoimat toteutti laajamittaisen sotaharjoituksen useana vuonna jotakuinkin samaan aikaan samalla harjoitusalueella, mistä sotatoimi aloitettiin. Parin vuorokauden sisällä operaation alkamisesta siihen kuljetettiin maahanlaskujoukkoja eri puolilta tavalla, joka on edellyttänyt huolellista suunnittelua ja valmistelua. Presidentti Putin ilmoitti itse kesällä 2012 hyväksyneensä operaatiosuunnitelman jo vuonna 2007.

Presidentti Putinin 8. maaliskuuta 2015 antama lausunto 23. helmikuuta 2014 tehdystä Krimin operaation toteuttamispäätöksestä ja operaation toteuttaminen lyhyessä ajassa ovat osoitus siitä, että olemassa olevia suunnitelmia on nopeasti päivitetty ja sitten toteutettu. On perusteltua olettaa, että erilaisia Ukrainan ja Krimin suunnan operaatiovaihtoehtoja on alettu suunnitella tai olemassa olevia suunnitelmia päivittää viimeistään Georgian sodan jälkeen. Olihan Georgian sodan yhtenä tavoitteena pysäyttää myös Ukrainan kaavailut Natoon liittymiseksi.¹⁷

¹⁷ Putin reveals secrets of Russia's Crimea takeover plot, BBC News, 9. maaliskuuta 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>.

20.3.3 Informaatiosota

Krimin miehittämisen ja Ukrainan sodan aikana on informaatio- sota noussut korostetusti yleiseen tietoisuuteen. Laajasti ymmärrettynä informaatio- sota käsittää psykologisen vaikuttamisen, siis propagandan ja disinformaation, ohella informaatio- välitteisiin ja verkkoihin kohdistuvan elektronisen sodankäynnin ja kybersodan. Venäjä on käynyt informaatio- sotaa, erityisesti sen psykologisen vaikuttamisen keinoin kohteina Krimin ja Ukrainan asukkaat, Venäjän oma väestö ja lopuksi muu maailma.

Krimillä tavoitteena oli hallita sekä informaation sisältöä, että jakelukanavia. TV- ja radioasemat sekä teleoperaattoreiden tilat otettiin haltuun. Venäjään kriittisesti suhtautuneita toimittajia häirittiin systemaattisesti. Venäjän omat kansalaiset saivat osan informaatio- sotaan valtion tai sen läheisten tukijoiden omistamien mediayhteisöjen kautta. Vaikuttaminen omiin kansalaisiin näyttää olleen helppoa.

Harhauttaminen, *maskirovka*, on eräs informaatio- sodan tavoite. Venäjä käytti taitavasti hyväkseen Šotshin olympiakisoja sitomaan kansainvälistä huomiota. Vastaavasti Georgian sodan aikaan kansainvälinen huomio oli kiinnittynyt Pekingin olympiakisoihin. Krimin valtaamisen aikaan Venäjä toimeenpani mittavan Läntisen sotilaspiirin valmiusharjoituksen, joka niin ikään satoi paljon huomiota. Systemaattinen valehtelu Venäjän osallistumattomuudesta tapahtumiin ylläpiti hämmennystä lännessä.¹⁸

Venäjä käy informaatio- sotaa kaiken aikaa. Se hyödyntää vanhoja, olemassa olevia teemoja, kuten Naton laajenemista itään, USA:n ohjuskilven rakentamista sekä EU:n ja USA:n taloudellista toimintaa Venäjän vahingoksi. Niin sanottujen trollien käyttö informaation levittämiseksi on järjestelmällistä.

Informaatio- sodalla saavutettua menestystä Krimin valtaamisessa ei tule liioitella, sillä valtaamisen takasi ennen kaikkea se, että väestö on kansallisuudeltaan pääosin venäläistä. Vuoden 2001 väestönlaskennan mukaan 58 prosenttia alueen väestöstä oli etnisiä venäläisiä, jotka halusivat irtautumista Ukrainasta ja monet liittymistä Venäjään. Itä-Ukrainassa harhautus on sikäli ollut menestyksellistä, että lännessäkin puhutaan yleisesti separatistien joukoista ja aseista, vaikka kyseessä ovat venäläiset yksiköt. Informaatio- sotaa käydään monilla ”rintamilla”. Esimerkki elektronisen sodankäynnin menetelmien käytöstä on muun muassa tiedustelulennokkien häirintä siten, että ne ovat yhtäkkiä pudonneet tullessaan kohteiden tuntumaan. Ukrainalaisten valvonta-, johtamis- ja viestivälineet on lamautettu lähes täysin elektronisen sodankäynnin

¹⁸ Jantunen, Saara & Palokangas, Tero: Informaatio- ajan operointi edellyttää kaikkien toimintaympäristöjen hallintaa, *Sotilasajakauslehti nro 1/2015*, ss. 9–14.

keinoin. Kybersodan keinoja ei kuitenkaan ole Ukrainan sodan yhteydessä juuri raportoitu. Kykyä halutaan kenties salata.¹⁹

Niin sanottu lapsiasiamieskiista aikanaan ja äskettäinen meteli laserkiikareiden myynnistä Ukrainalle ovat esimerkkejä siitä, miten kaivamalla rikkaa toisen silmästä pyritään peittämään malka omassa. Informaationsodassa käytetään hyväksi myös niin sanottua viidettä kolonaa, Venäjälle myötämielisiä kollaboraattoreita eli yhteistointamiehiä.

20.3.4 Kohdemaan eristäminen ja painostaminen

Ukraina pyrittiin eristämään taloudellisesti painostamalla sitä olemaan allekirjoittamatta taloudellista yhteistyösopimusta Euroopan unionin kanssa. Tässä onnistuttiin vain tilapäisesti. Kaasutoimituksia on käytetty painostamiseen. Taloudelliset eristämistoimet jatkunevat. Painostus jatkui sotilaallisena Venäjän toimeenpannessa suuren valmiusharjoituksensa helmikuun 2014 lopussa kahden sotilaspiirinsä alueella, Läntisessä ja Keskisessä sotilaspiirissä.

Kuva 2: Luga Iskander-M-ohjusprikaatin vaikutusalue ulottuu Suomeen asti.

¹⁹ Army Major General Daniel Hughes on cybersecurity, *Q&A*, 1. huhtikuuta 2015, http://www.waaytv.com/tech_alabama/q-a-with-army-major-general-daniel-hughes-on-cybersecurity/article_9b0bb630-d8d1-11e4-a5c5-e39bb7-042b8e.html ja General Wesley K. Clark (ret.): Briefing from Ukraine's Front Lines, *Atlantic Council*, 30. maaliskuuta 2015, <http://www.atlanticcouncil.org/publications/articles/briefing-from-ukraine-s-front-lines>.

Toiminta näkyi myös Suomessa. Presidentti Putin esiintyi näyttävästi seuraamassa taisteluammuntoja Karjalan kannaksella valmiusharjoituksessa. Samassa yhteydessä esitettiin demonstratiivisesti myös Lugan Iskander-M-ohjusrikaatin toimintaa (kuva 2) ja ilmoitettiin Alakurttiin perustettavasta suurvaruskunnasta arktisine prikaateineen. Informaatioisota jatkuu venäläisväestöä ja viidettä kolonnan hyödyntäen.

20.3.5 Peitetyt sotilaalliset operaatiot

Jo 27. helmikuuta 2014 Venäjä-mielisiksi vapaaehtoisiksi ilmoitetut mutta selvästi erikoisjoukkojen sotilaisiksi tunnistettavat asemiehet valtasivat Krimin parlamenttirakennuksen. Venäjän tunnuksettomat erikoisjoukot levittäytyivät aluksi venäläisten hallinnassa olleesta Sevastopolin laivastotukikohdasta Krimin muihin, venäläisille vanhastaan tuttuihin kohteisiin. Krimin infrastruktuuri ja tukeutumismahdollisuudet olivat selvillä.

Tunnuksettomat ”vihreät miehet” levittäytyivät pian koko Krimin alueelle, minne joukkoja tuotiin ilmoitse ja Kertšin salmen kautta koko ajan lisää. Parissa viikossa Krimille oli tullut erikoisjoukkojen, merijalkaväen ja maahanlaskujoukkojen yksiköiden lisäksi erillinen moottoroitu jalkaväkiprikaati, tykistörikaati ja S-300-ilmatorjuntaohjusrykmentti. Eristetyt ukrainalaisvaruskunnat lopettivat vastarintansa toinen toisensa jälkeen. Osa liittyi Krimin venäläisasevoimiin, ja osan sotilasta sallittiin siirtyä Ukrainaun. Ukraina ilmoitti vetävänsä joukkonsa 24. maaliskuuta.

Informaatioisotaa jatkettiin kiivaana. Krimillä organisoitiin nopeasti kansanäänestys Venäjään liittymisestä. Se järjestettiin Ukrainasta tai kansainvälisestä arvostelusta ja lainvastaisuudesta huolimatta 16. maaliskuuta. Äänestystulos oli luonnollisesti yksiselitteinen: kansa halusi liittyä Venäjään.

Itä-Ukrainassa aseellisen toiminnan käynnistäneet separatistit vaikuttivat alkuun perin sekalaiselta, ilman selvää johtoa toimivalta joukkiolta. Toiminnan yhdeksi merkittävimmäksi organisaattoriksi paljastui pian sama venäläinen erikoisjoukkojen eversti Igor Girkin (Strelkov), joka organisoi Krimilläkin sikäläisiä ”vapaaehtoisia”. Venäjä jatkoi peitettyjä operaatioitaan Itä-Ukrainassa yli puoli vuotta. Venäläisjoukkojen toiminnan yhdeksi pääkoordinaattoriksi on arvioitu Minskin tulitauon seurantaelimen venäläistä kenraalia.

Peitettyjen sotilaallisten operaatioiden ennalta estämiseksi tai torjumiseksi on koko kohdemaan kattava alueellinen puolustus tarpeen. Krimillä sitä ei ollut, eikä muutaakaan puolustusta toimeenpantu. Ukrainalaiset varuskunnat jätettiin totaalisesti ilman johtoa oman onnensa nojaan. Itä-Ukrainassa alueellinen puolustus kehittyi tilanteen mukaisena erilaisista ”vapaaehtoisjoukoista”.

Miljardööri Konstantin Malofejevin on väitetty osallistuneen operaatioiden rahalliseen tukemiseen. Tulee mieleen ajatus siitä, että hän ja kenties jotkut muut miljardöörit ovat saattaneet joitain etuja vastaan rahoittaa toimintaa. Olisivatko jotkut viranomaiset rahaa vastaan sitoutuneet toimittamaan ”vapaaehtoisjoukkoja” varusteineen sekä johtamisasiantuntemusta? Tällöin virallisella Venäjällä olisi perusteet kiistää osallistuminen taisteluihin.²⁰

Kokonaisia venäläisiä prikaateja ei ole alueella havaittu. Sen sijaan Ukrainan asevoimien joukot on organisoitu kahdeksaan prikaatiin ja osasto M:ään (Mariupol). Venäjä on toistaiseksi käyttänyt erikoisjoukkoyksikköjen ohella vahvennettujen pataljoonien taisteluosastoja sekä tykistö- ja raketinheitinyksikköjä. Suurimmat joukot ovat olleen noin tuhannen miehen vahvuisia. Mitä ilmeisimmin taisteluosastot on koottu ja saatettu toimintavalmiiksi Rostovin alueen harjoitusalueella ennen lähettämistä Ukrainaan. Kokonaisista prikaateista ei ole toistaiseksi havaintoja.

20.3.6 Avoimet, mutta rajoitetut sotilaalliset operaatiot

Mikäli informaatioisota, eristäminen ja painostus sekä peitetyt operaatiot eivät tuo haluttua tulosta, toimintaa jatketaan avoimilla sotilaallisilla operaatioilla. Toistaiseksi Venäjä on kiistänyt juuri osallistuvansa Itä-Ukrainassa olevilla joukoillaan sotaan, vaikka venäläisjoukkojen osallistumisesta on jo ilmiselviä todisteita.

Erikoisjoukoilla ja kaukovaikutteisilla aseilla ulotetaan iskut koko kohteena olevalle alueelle varuskuntien eliminoimiseksi, liikekannallepanon estämiseksi, joukkojen siirtämisteiden katkaisemiseksi sekä tarvittaessa hallinnollisen ja muun yhteiskunnallisen infrastruktuurin lamauttamiseksi. Ennakkovalmisteluilla on suuri merkitys.

²⁰ Summanen, Kasper: Vladimir Putinin Ukraina-strategian valmisti vähän tunnettu oligarkki, *Verkkouutiset*, nykypäivä 28.2.2015, http://www.verkkouutiset.fi/ulkomaat/oligarkki_putinin_ukraina_strategia-32663.

20.3.7 Operatiivisten joukkojen käyttäminen kohdemaan tai sen osien valtaamiseksi

Operatiivisten joukkojen käyttö kohdemaan tai sen osien valtaamiseksi on kuvattu INOBIS-raportissa vuodelta 1995. Strateginen isku kohdistetaan kohdemaan puolustusvoimien ja hallinnon kohteisiin niiden eliminoimiseksi. Tärkeää infrastruktuuria otetaan haltuun tai tuhoetaan. Liikkuvat joukot suorittavat läpimurron, ja sisäministeriön joukoilla vahvistetut joukot toteuttavat alueiden ”puhdistukset”.

Armeijankenraalien Garejev ja Gerasimov mukaan kaukovaikutteiset aseet ja kontaktittomat taistelut ovat yleistymässä ja vihollinen lyödään alusta alkaen koko sen alueen syvyydessä. Lisäksi automaattiasemat ja uusiin fysikaalisiin periaatteisiin perustuvat aseet tulevat käyttöön.

20.4 Sotilaspoliittisia vaikutuksia Euroopassa

Venäjä on ryhmittänyt Itä-Ukrainaan niin vahvat ja suorituskykyiset asevoimat, että voidaan pitää selvänä, ettei Ukraina kykene ainakaan sotilaallisesti palauttamaan siellä toimivaltaansa. Uhka separatistien etenemisestä syvemmälle Novorossijaan säilyy ilmeisenä.

Venäjän toiminta ja omaksuma asenne ovat aiheuttaneet epävakautta itäisen Euroopan alueella. Romania ja Moldova pelkäävät Transnistrian tilannetta. Unkari, Bulgaria ja Kreikka etsivät suhteiden ylläpitoa Venäjän kanssa. Turkki on eristäytymässä.

Luoteis-Euroopassa Viro, Latvia, Liettua ja Puola tuntevat uhkaa ja hakevat suurempaa sotilaallista suojaa Natolta. Suomi ja Ruotsi kehittävät läheisempää sotilaallista yhteistyösuhdetta. Myös Tanska ja Norja ovat olleet Venäjän sotilaallisen voimannäytön kohteina.

Keski-Euroopassa on toteutettu sotilaallisen voiman alasajo, eikä tilanne ole sanottavasti muuttumassa ilmoitetuista eräiden maiden vähäisistä puolustusmenojen lisäyksistä huolimatta. Vain Puola on nostamassa puolustusmenojaan merkittävästi. Sekä Euroopan unionin että Naton reagointi on ollut lievää, eikä tiukasta yhtenäisestä linjasta ole ollut tietoaakaan. Naton poliittinen epäyhtenäisyys on nähty jopa uhkana liiton tulevaisuudelle.²¹

²¹ The German Military Spending, Bundeswehr Mid-2014, Operational Capability of Select Weapons Systems, *The Global Security*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/de-budget.htm> ja

The French Military spending will be frozen at 31.4 billion euros over the next two to three years, and total military spending from 2014 and 2019 will be 179.2 billion euros, *The Global Security*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/fr.htm>.

20.5 Kokemuksia (hybridi)sodankäynnistä Ukrainassa

Artikkelin päätökseksi tohtori Phillip A. Karberin ja kenraali evp. Volodymyr Zaman pohdintoja Ukrainan sodasta²²:

1. Agitaatio ja propaganda (”suuri valhe” mukaan luettuna) ovat Venäjän vahvuuksia; läntinen ”totuus voittaa” -journalismi on tehotonta Venäjän median hallitsemassa julkisuudessa. Etnisesti sekoittuneet yhteisöt ovat erityisen otollisia massa- ja sosiaalimediamanipulaatiolle.
2. Ennen konfliktia Venäjä käyttää hienovaraista taloudellista vaikuttamista ja korruptiota sekä kompromisseja saadakseen vaikutusvaltaa avainpoliitikkojen ja turvallisuusviranomaisten piirissä.
3. Venäläiset poliittiset agentit, erikoisjoukot (*spetsnaz*), ”pienet vihreät miehet” sekä vapaaehtoiset ja palkkasoturit järjestävät runsaasti heikosti havaittavia valtauksia, sabotaaseja, koulutusta ja tiedotusta. Sen sijaan lännellä ei edes ole halua eikä kykyä luoda, tukea, hallita tai neuvoa paikallisia poliittisia kaadereita hoitamaan miehitetyn väestön paikallista valvontaa.
4. Hyökkääjän käyttämä tekniikka käsittää rakennusten valtauksia, hyökkäyksiä infrastruktuuria vastaan, poliisin pelottelua, kyberhäirintää, poliittisia salamurhia, lasten sieppauksia, panttivankien ottoa sekä kidutusta ja pahoinpitelyä.
5. Matalan intensiteetin konflikti voi nopeasti eskaloitua korkean intensiteetin sodankäynniksi, jota poliisi, rajaviranomaiset, turvallisuusyksiköt ja jopa erikoisyksiköt ovat valmistautumattomia käsittelemään. Tämä koskee erityisesti asutuskeskustaistelua, taistelua tärkeissä maaston avainkohteissa ja kriittisissä liikenteen solmukohdissa.
6. Venäjä asevoimat on ottanut käyttöön erinomaisia suojaliivejä sekä tehokkaasti suojaliivit läpäiseviä ampumatarvikkeita, joilla voidaan lyödä tavanomainen jalkaväki, kun toimintaan samalla yhdistetään pimeänäkölaitteiden ja tarkka-ampujien käyttö.
7. Venäläinen tykistö ja raketinheitinistö käyttää edistyneitä konventionaalisia kaksoiskäyttöampumatarvikkeita (DPICM), sirotemiina-ammuksia, ohjautuvia ammuksia sekä termobaarisia ampumatarvikkeita, jotka yhdessä maalinosoitus- ja tulenjohtolennokkien kanssa aiheuttavat noin 85 prosenttia kaikista tappioista ja jotka voivat yhdellä tuliskulla saattaa pataljoonan kokoisen yksikön taistelukyvyttömäksi. Tämä

²² Karber, Phillip A.: Russia’s New Generation Warfare, Implications of Ukraine for US & Allies, *The Potomac Foundation*, 1. toukokuuta 2015, 1st Special Operation Command, US Army, Fort Bragg.

- on erityisen merkillepantavaa, koska Nato-maat (lukuun ottamatta Yhdysvaltoja) poistavat kyseisiä ampumatarvikkeita omilta joukoiltaan kansainvälisen maamiinakieltosopimuksen perusteella.
8. Reaktiivipanssarilla suojattu taistelupanssarivaunu säilyy keskeisenä välineenä korkean intensiteetin taistelussa, syvät panssari-iskut ovat valitseevia nykyaikaisella hajautuneella taistelukentällä.
 9. Kevyet jalkaväen taisteluajoneuvot ja sekä pyörä- että telavetoiset ajoneuvot ovat haavoittuvia suhteettomille ja katastrofaalisille tappioille; korkean intensiteetin taistelukentällä moottoroitu jalkaväki tarvitsee panssarivaunuja vastaavaa suojaa ja liikkuvuutta.
 10. Reaktiivipanssari tuhoaa useimmat jalkaväen panssarintorjunta-aseiden amukset. Tämä on merkittävää Natolle, koska vain harvoilla mailla on käytössään tandempanssarintorjuntaohjuksia, jotka kykenevät läpäisemään venäläisen reaktiivipanssarin. Ilman niitä jalkaväki on altis vyörytykselle ja sivustahyökkäykselle.
 11. Hybriditaistelukenttä on epälineaarinen. Valmistelluista, katetuista puolustusasemista kytetään tykistötulen avulla tuottamaan hyökkääjälle raskaita tappioita. Toisaalta kiinteissä asemissa joukot ovat alttiina sivustahyökkäyksille ja saarroitukselle.
 12. Nykyaikainen limittäinen ja tiheä taistelukentän ilmapuolustus eliminoi Ukrainan ilmavoimien rynnäkkökoneiden ja taisteluhelikopterien lähitulituen, koska ne olivat vailla kehittyneitä elektronisen sodankäynnin välineitä ja kykyä ilmapuolustuksen lamauttamiseen. Tämä on merkittävää, koska monien Nato-maiden ilmavoimat eivät ole valmistautuneet tällaiseen tiheyteen tai kehityksen tasoon.
 13. Sellaiset asevoimat, jotka ovat riippuvaisia kansallisesta viestiverkosta ja jotka ovat vailla digitaalisia salattuja radioita, ovat haavoittuvia häirinnälle, salakuuntelulle ja reaaliaikaiselle paikantamiselle. Elektroninen sodankäynti on Ukrainassa edennyt uudelle aikakaudelle ja sen vaikutukset ovat sekä ennakoimattomia että merkittäviä.
 14. Miehittämättömät tiedustelulennokit ovat välttämättömiä operatiiviselle tiedustelulle ja taktiselle maalinosoitukselle. Niistä on tulossa kaikkialla nykyaikaisella taistelukentällä läsnä olevia. Venäjä on ottanut käyttöön tiedustelu- ja tulenjohtojärjestelmät taktisella ja operatiivisella tasolla. Samalla kun Ukraina on strategisella tasolla suurten hyökkäysoperaatioiden ennakoinnissa tosiasiallisesti sokea ja saa viipeellä varoituksen, se on jatkuvasti altis yllätykselle.

15. Koska korkean intensiteetin taistelun tuloksena joukot uupuvat ja kansainvälinen poliittinen ratkaisu viipyy, on olemassa moninkertaiset paineet hyväksyä poliittisesta ratkaisusta riippumaton tulitauko.
16. Koordinoidut ja hyvin kohdennetut läntiset talouspakotteet voivat vaikuttaa vahvasti Venäjän talouteen ja vahingoittaa sen kansaa, mutta ne ovat yksinkertaisia välineitä ja niillä on ollut minimaalinen pidäke Venäjän johtoon. Ne ovat tuoneet vähän uskoa siihen, että ne vahvistaisivat tulitaukoa tai rajoittaisivat tulevaa aggressiota.
17. Tulitauko ilman tehokasta valvontaa ja rikkomusten aiheuttamia sanktioita on erittäin epävakaa. ETYJ ei ole rakenteellisesti kykenevä tehokkaaseen tulitauon valvontaan.
18. Venäjä on ottanut käyttöön valikoiman sekä hienovaraisia että suoria uhkia ydinaseiden käytöstä mukaan luettuna ydinhälytykset, ”yllätystarkastukset” ja ”ohilennot”, jotka näyttävät olevan läntisten johtajien pelottelua ja ukrainalaisten poliitikkojen vaientamista.
19. Läntisten demokratioiden modernit päätöksentekijät eivät olleet valmiita Venäjän naamioituihin operaatioihin, kiistämisiin, harhakuvaan konfliktin ”huokeudesta” (*low-end*) eivätkä valmiita terästäytymään suoranaisten loppuhuipennusuhkausten (*high-end*) varalta. Tämä hybridiyhdistelmä johtaa usein ”pätöksentekopelkoon” (*decidophobia*) ja pelkoon eskalaatiosta, vaikka kyse on vain käyttäytymisen keskinäisestä yhteensovittamisesta, jota venäläiset ovat aina harrastaneet.
20. Hybridiaggression uhri on kärsinyt myös läntisestä varovaisuudesta ja välttelystä. Samaan aikaan kun Venäjä on lisännyt tuhansia aseita konfliktialueelle, eurooppalainen ja amerikkalainen poliittinen epäröinti Ukrainan auttamisessa toimittamalla täydennyksiä sen kärsimiin menetyksiin ja poliittinen viesti, jota se lähettää muille, jotka haluaisivat auttaa, toimii virtuaalisena Ukrainan aseidenvientikieltona. On ironista, että menestyksekkäin läntinen pakote on estänyt ystävällismielistä maata puolustamasta itseään.

Pasi Kesseli (toim.)

VENÄJÄN ASEVOIMAT MUUTOKSESSA – KOHTI 2030-LUKUA

Venäjän asevoimat on ollut muutoksen tilassa Neuvostoliiton hajoamisesta vuodesta 1991 lähtien. Venäjän asevoimia on kehitetty aseellisten konfliktien vanavedessä, kuten Tšetšenian, Georgian ja Ukrainan konfliktit ovat osoittaneet, sekä taloudellisten resurssien asettamisrajoissa.

Vuonna 1999 Maanpuolustuskorkeakoulussa julkaistiin teos *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*. Siinä arvioitiin Venäjän asevoimien johtamisjärjestelmän, toimintaympäristön, puolustushaarojen, aselajien ja asejärjestelmien tilaa ja kehitystä vuosituhaten vaihteessa.

Käsillä oleva teos *Venäjän asevoimat muutoksessa – kohti 2030-lukua* jatkaa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa* -kirjassa aloitettua Venäjän asevoimien kehityksen analysointia 20 teema-artikkelissa. Kirjan kirjoittajat ovat Puolustusvoimien Venäjä-asiantuntijoita ja Maanpuolustuskorkeakoulun yleisesikuntaupseerikurssin opiskelijoita.

Maanpuolustuskorkeakoulu
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-2781-6 (nid.)
ISBN 978-951-25-2782-3 (pdf)
ISSN 2342-9992 (painettu)
ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces